

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**18. ve 19. YÜZYILLARDA OSMANLI
DEVLETİ'NDE POLİÇE KULLANIMI VE
POLİÇECİ ESNAFI**

**ALİ ŞENYURT
2502918410**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. AHMET KAL'A**

İSTANBUL, 2016

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : ALİ ŞENYURT Numarası : 2502918410
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : İKTİSAT Danışmanı : PROF. DR. AHMET KAL'A
Tez Savunma Tarihi : 16.06.2016 Saati : 14.00
Tez Başlığı : 18. VE 19. YÜZYILLARDA OSMANLI DEVLETİNDE POLİÇE KULLANIMI VE POLİÇECİ ESNAFI

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. AHMET KAL'A		Kabul
2- PROF. DR. TEVFİK GÜRAN		
3- PROF. DR. EROL ÖZVAR		Kabul
4- PROF. DR. GÜLFETTİN ÇELİK		Kabul
5- DOÇ. DR. KADİR YILDIRIM		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. KAYA BAYRAKTAR		
2- YRD. DOÇ. DR. ŞEVKET KAMİL AKAR		Kabul

ÖZ

18.VE 19. YÜZYILLARDA OSMANLI DEVLETİ'NDE POLİÇE KULLANIMI VE POLİÇECİ ESNAFI ALİ ŞENYURT

Dünya ticaretinin gelişmesinde en az malın alıcıya ulaştırılması kadar önemli bir husus da mal bedelinin ödenmesine ilişkin geliştirilen yöntemlerdir. Bunların başında 11. yüzyılda batılılar tarafından keşfedildiği belirlenen poliçe gelmektedir. Poliçenin esin kaynağının, İslâmiyet'in yayıldığı 7. yüzyıldan itibaren Arap coğrafyasında para havale etmek amacıyla kullanılan süftece mi olduğu henüz netlik kazanmamıştır. Bununla birlikte poliçe, para taşıma riskini ortadan kaldırması ve düşük maliyeti bakımından zaman içerisinde en pratik ve güvenilir para ödeme yöntemi olmuştur.

Batı toplumlarında bankacılık faaliyetlerinin yaygınlaştığı 17. yüzyılda ciro fonksiyonunun da eklenmesi ile birlikte poliçe ile ödeme şekli bir yandan vadeli mal satışlarının artışına diğer yandan tüccarların bu yolla kredi temin etmesine imkân sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nde de uzak noktalarda toplanan vergi paralarının İstanbul'da bulunan hazineye poliçe yoluyla aktarılması aynı döneme denk gelmektedir. Zaman içerisinde asker maaşlarını ödeme, elçiliklere para gönderme gibi diğer ihtiyaçlar için de poliçe kullanıldığı belirlenmiştir. Ancak batıdaki uygulama ile karşılaştırıldığında Osmanlı'da poliçe işlemlerinde bankaların yerine gayrimüslim sarraf/tüccar, banker ve poliçeci esnafının önemli bir rol üstlendikleri görülmektedir.

Tez çalışmasının zaman aralığı olan 18. ve 19. yüzyıllar Osmanlı Devleti'nin en fazla araştırmaya konu olan bir dönemi olmakla birlikte bugüne kadar tarihsel süreç içinde poliçe kullanımını üzerinde fazla durulmamış olması çalışmanın önemini bir kat daha arttırmıştır. Burada iki konunun açıklığa kavuşturulması amaçlanmıştır. Birincisi Osmanlı Devleti'nde poliçenin bilinen ve tercih edilen bir ödeme aracı olduğunun arşiv belgeleri esas alınarak ortaya konmasıdır. Diğeri ise yine belgelerde poliçeci esnafı olarak tanımlanan bir esnaf grubunun faaliyetlerinin incelenmesi ve analiz edilmesidir.

Tüm bu tespitler sonucunda, 18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı'da poliçe kullanım alanları ve sınırları belirlenerek, poliçeci esnafının Osmanlı İktisat Tarihi içindeki rolüne ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 18. ve 19. yüzyıl Osmanlı İktisat Tarihi, Poliçe, Sarraflar, Poliçeci Esnafı, Para Transferi, Vergi Paralarının Nakli.

ABSTRACT

USAGE OF BILL OF EXCHANGE AND BILL OF EXCHANGE TRADER IN THE OTTOMAN EMPIRE IN 18th AND 19th CENTURIES ALİ ŞENYURT

In the development of world trade, transporting the product to the trader is not only important developed method but paying cost is also important. One of the biggest thing among these is bill of exchange invented by westerlies. It is still uncertain that whether today's bill of exchange was used in Arabic World as bills of exchange that was used to transfer money there from the beginning of Islam's expanding or not. However, bill of exchange has become the most practical and trustable way to pay money according to removing carrying money on the pocket and low cost.

In the 17th century when the banking activities started to become widespread, paying with bill of exchange gave chance to deferred product sale and also provide credit to the merchant with adding endorsement function. In the Ottoman Empire, transferring the taxes taken from far distance to the Istanbul treasure was in the same term. In time, bill of exchange was used in some payments such as paying salary to the soldier or sending money to the ambassadors. However, when we compare to the practice in the west, we can clearly see that non-Muslim moneychanger/merchant, bankers and bill of exchange trader played a great role instead of banks.

It is improved the importance of the study that bill of exchange has not been a topic in so much studies in the historical process and also 18th and 19th century in Ottoman Empire which is the time period of the thesis study, also is the most mentioned term in the studies of its history. In the thesis, two topic was tried to enlighten. First of them is that revealing the usage of bill of exchange as known and preferred way to pay in Ottoman Empire with archive documents. The other one is viewing and analysing the activities of trader group known as bill of exchange trader.

As a result of these determination, some assessments were done related to the Economic History of Ottoman Empire of bill of exchange trader by determining the areas and the limits of usage bill of exchange in Ottoman Empire in the 18th and 19th centuries.

Keywords: Economic History of Ottoman Empire in the 18th and 19th century, Bill of Exchange, Moneychanger, Bill of Exchange Trader, Money Transfer, Transferring Tax Money

ÖNSÖZ

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat A.B.D., Doktora programında oluşturulan bu tez, Osmanlı Devleti'nde 18. ve 19. yüzyıllarda poliçe kullanımını ve poliçeci esnafı olarak isimlendirilen bir esnaf grubunu incelemeyi amaçlamıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerine dayanan bu tezin hazırlanmasında, özellikle 17. yüzyılın sonlarından başlayarak gelişen poliçe kullanımının ortaya çıkarılması önem kazanmaktadır.

İlk bölümde paranın finans kapitale dönüşmesi sürecinde poliçe, poliçe kavramı ve günümüzdeki kullanım koşulları ile Osmanlı Devleti'nde kullanılan poliçe benzeri ödeme araçları incelenerek geçmişten günümüze poliçe kullanımı tarihsel bir perspektif içerisinde ele alınmıştır.

Arşiv belgelerinin taranması aşamasında poliçenin en yoğun olarak kullanıldığı dönemler 18. ve 19. yüzyıllar olarak tespit edildiğinden dolayı ikinci bölümde bu zaman aralığı içerisinde gerçekleştirilen işlemler, işlemlere aracılık edenler, devletin işlemlerdeki öncü rolü ve işlemlere müdahaleleri ile bu kapsamda kurulan Dersaadet Bankası, poliçelerin ciro yoluyla dolaşımı ve poliçe işlemlerinde farklı uygulamalar, konu ile ilgili seçilmiş belgeler ve poliçe defterlerindeki kayıtlar yardımı ile aktarılmıştır.

Akademik çalışmalarda bugüne kadar ismine pek fazla rastlanılmayan ve belgelerde poliçeci esnafı olarak isimlendirilen esnaf grubu ile ilgili tespitler üçüncü bölümün konusunu oluşturmuştur. Bu kapsamda poliçeci esnafının örgütlenmesi ile poliçe işlemlerinden kaynaklanan anlaşmazlıklar belgeler ışığında değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ayrıca Osmanlı ekonomisinin batı ekonomilerine entegrasyonu çabaları ile ilgili süreçte gerçekleştirilen Lahey Anlaşması ele alınmış ve anlaşmanın özellikle poliçe hakkındaki hükümleri 1850 tarihli Ticaret Kanunu ile karşılaştırılmıştır.

Bu tezin oluşturulmasında, belge ve bilgilerin düzenli bir biçimde derlenmesinde, ele geçen pek çok bilginin okuyucuya anlamlı ve tutarlı bir biçimde ulaştırılmasında verdiği destek ile bana büyük katkısı olan değerli Danışman hocam Prof. Dr. Ahmet KAL'A'ya teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmada yer alan yüzlerce

belgenin transkripsiyonun yapılmasında emeği geçen Başbakanlık Osmanlı Arşivi uzmanlarından Fuat RECEB'e ve araştırmalarımnda katkı sunan arşiv çalışanlarına, İslam Araştırmaları Merkezi gevlilerine müteşekkir olduğumu belirtmek isterim. Son olarak tez çalışmasının her aşamasında benden sınırsız desteklerini esirgemeyerek yanımda olan eşim Oya'ya ve ondan çaldığım zamanları anlayışla karşılayan oğlum İstemihan şENYURT'a ne kadar teşekkür etsem azdır.

ALİ şENYURT
2016, İSTANBUL

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZ.....	İİİ
ABSTRACT.....	V
ÖNSÖZ.....	Vİİ
İÇİNDEKİLER.....	İX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	Xİ
BELGELER LİSTESİ.....	Xİİ
KISALTMALAR LİSTESİ.....	Xİİİ
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE POLİÇE KULLANIMI.....	12
1.1. Paranın Finans Kapitale Dönüşme Sürecinde Poliçe.....	12
1.2. Poliçe Kavramı Ve Günümüzdeki Kullanım Koşulları.....	26
1.3. Osmanlı Devleti'nde Kullanılan Poliçe Benzeri Ödeme Araçları.....	38

İKİNCİ BÖLÜM

2. 18. VE 19. YÜZYILLARDA OSMANLI DEVLETİ'NDE POLİÇE KULLANIMI.....	47
2.1. Poliçe Kullanımının Ortaya Çıkışı ve İşlemleri Gerçekleştiren Aracılar.....	47
2.2. Poliçe Kullanımına İlişkin Arşiv Belgeleri ve İncelenen Bazı Poliçe Defterleri.....	55
2.2.1. Vergi İşlemlerinde Kullanılan Poliçelere Ait Belgeler ve Defterler	66
2.2.2. Darphâne-i Amire İçin Kullanılan Poliçelerin Kaydedildiği Defterler...	98
2.2.3. Diğer Poliçe Defterleri ve Belgeleri.....	109
2.3. Devlet Ödemelerinde Poliçe Kullanımı.....	121
2.4. Poliçe İşlemlerine Devlet Müdahaleleri ve Dersaadet Bankası.....	139
2.5. Poliçelerin Ciro Yoluyla Dolaşımı/Tedavülü.....	162

2.6. Poliçe İşlemlerinde Farklı Uygulamalar.....	168
--	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.OSMANLI DEVLETİ'NDE FAALİYET GÖSTEREN POLİÇECİ ESNAFI....	175
3.1. Poliçeci Esnafının Örgütlenmesi.....	175
3.2. Poliçe İşlemlerinden Kaynaklanan Anlaşmazlıklar.....	203
3.3. Poliçe İşlemlerinde Uluslararası Hukuka Uyum Çabaları: Lahey Anlaşması.....	259
3.4. Lahey Anlaşması İle 1850 Tarihli Ticaret Kanunu'nun Poliçeye İlişkin Hükümlerinin Karşılaştırılması.....	273
SONUÇ.....	280
BİBLİYOGRAFYA / KAYNAKÇA.....	290
EKLER.....	303
EK 1 : POLİÇE DEFTERLERİ VE DİĞER BAZI BELGELER.....	304
EK 2: LAHEY ANLAŞMASI'NIN TAM METNİ.....	407
ÖZGEÇMİŞ.....	429

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1: Eski Bir İtalyan Minyatüründe Cenova'da Bir Banka.....	14
Şekil 2: Lübeck'te Hanseatik Üyelerinin Toplantısı.....	16
Şekil 3: Kabul Kredili Vesaik Mukabili Ödeme Şeklinin İşleyiş Süreci.....	36

BELGELER LİSTESİ

Sayfa

Belge 1: BOA., A.E. SSÜL.II., Dosya No: 17, Gömlek No: 1778.....	58
Belge 2: Gemi Alımlarına İlişkin Poliçe Örneği.....	61
Belge 2a: Gemi Alımlarına İlişkin Poliçe Örneğinin Arkası.....	61
Belge 3: Gemi Alımlarına İlişkin Bir Başka Poliçe Örneği.....	62
Belge 3a: Gemi Alımlarına İlişkin Bir Başka Poliçe Örneğinin Arkası.....	62
Belge 4: BOA., A.E.I. SABH.I, Dosya No: 272, Gömlek No: 18308.....	72
Belge 5: BOA., A.E.I. MAHMUD, Dosya No: 153, Gömlek No: 11470.....	114
Belge 6: BOA., C.HR., Dosya No: 53, Gömlek No: 2650.....	125
Belge 6a: BOA., C.HR., Dosya No: 53, Gömlek No: 2650.....	126
Belge 7: BOA., A.DVN., Dosya No: 40, Gömlek No: 76.....	184
Belge 8: BOA., A.DVN., Dosya No: 6, Gömlek No: 66.....	212

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.t.	: adı geçen tez
a.y.	: aynı yerde
bkz	: bakınız
B.O.A.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
bs.	: basım
çev	: çeviren
Der	: Derleyen
DRB.d.	: Darphâne Defterleri
m	: Madde
s.	: sayfa
sny	: sayfa numarası yerine
M.	: Muharrem
S.	: Safer
Ra.	: Rebiyyülevvel
R.	: Rebiyyülahir
Ca.	: Cemaziyelevvel
C	: Cemaziyelahir
B.	: Receb
Ş.	: Şaban
N.	: Ramazan
L.	: Şevval
Za.	: Zilkade
Z.	: Zilhicce

GİRİŞ

Genel olarak Osmanlı Devleti'nin kurumlarına, yapısına ve kısaca işleyişine bakıldığında 18. yüzyıla kadar sistemin savaşlar üzerine inşa edildiği ve bir fetih devleti anlayışının her alanda hakim olduğunu söylemek yanlış olmaz. Daha da ötesi ekonominin kendini yeniden üretmesinde bu savaşlar sonucu elde edilen toprak ve ganimetlerin önemli rolü ve işlevi vardır. Sonradan bir takım değişimlere uğrasa da devletin kuruluşundan itibaren sürdürülen tımar sistemi de fetih yoluyla elde edilen toprakların verimli bir şekilde değerlendirilmesinde etkili olmuştur. Tımar sisteminde sorumlu kılınanların bir görevi de sorumluluk alanları içerisindeki yolların güvenliğini ve asayişini sağlamaktır. Devletin hâkimiyeti altına giren topraklar genişledikçe buna bağlı olarak artan nüfusun ihtiyaçları da çoğalmaktadır. Devletin birinci önceliği toplumun ihtiyaçlarının karşılanması olduğundan özü aynı kalmakla birlikte mevcut sistemde yapılan değişikliklerle merkezin denetimi ve kontrolünde bir gelişme sağlanmıştır. Geleneksel bir anlayışa sahip olan Osmanlı Devleti bir fetih devleti olduğu kadar aynı zamanda bir sistem devletidir. Ekonomik yapıyı da içerecek şekilde devlet örgütlenmesinde geçerli olan sistem, ağırlıklı olarak İslam anlayışından ve Selçuklular'dan etkilenmiştir. Bu etkileşimi devletin ticaret politikalarında da görmekteyiz. Gerek iç gerekse dış ticaretin geliştirilmesi için verilen desteğin ve gösterilen müsamahanın izlerine İslâmiyet ve Selçuklu dönemi ticaret uygulamalarında rastlamak mümkündür.

Peygamber mesleği olarak görülen tüccarlık İslâm toplulukları açısından kutsal bir meslek olarak görülüyor ve önem veriliyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nda (15. yüzyılda) hükümdara verilen geleneksel nasihat ise şöyledir: “ Ülkedeki tüccara iyi gözle bak; onları her zaman kolla; hiç kimsenin onları taciz etmesine izin verme; kimsenin onlara emir yağdırmasına imkân bırakma; zira onların ticaretleri yüzünden ülke müreffeh olur ve onların eşyalarıyla ucuzluk kaplar dünyayı.”¹ Nitekim 13. yüzyılın başında Ahi Evran'ın geliştirdiği kümelenme teorisi ve modeli, Selçuklular ve daha sonra da Osmanlı'lar tarafından üretim ve iktisadi teşkilatlanma (iktisadi

---

¹ Braudel, **Medeniyet ve Kapitalizm**, s.160'den aktaran, Hasan Hüseyin Aygül, **Zihniyet Din ve İktisat, Osmanlı'dan Günümüze Türk Toplumunun İktisadi Zihniyet Dönüşümü ve Tipolojik Analizi**, 1. bs., İstanbul, Açılım Kitap, 2014, s. 178, 179.

sistem) modeli olarak kullanılmıştır.² Osmanlı esnaf örgütlenmesinin esasını oluşturan bu sistem 18. yüzyılın ikinci yarısına kadar sürdürülmüş sonrasında da fabrikalara da uygulanmaya başlanarak imtiyaza dayalı sınıai mülkiyet sistemi yaygınlaştırılmıştır.³ Selçuklu döneminden gelen bir diğere özellik, kervansaray inşasıdır.

Anadolu'da yüzü aşkın Selçuklu kervansarayını veya hanını genellikle şehir dışında güzergâhlar üzerinde olup, yolcuların ve tüccarların güvenliklerini karşılayan özellikler taşımaktaydı. Oysa sayıca daha az olan Osmanlı kervansaraylarında, Anadolu'nun güvenliğı sağlandığı için, sadece ticari amaçlar ön plandadır.⁴ Osmanlı Devleti idarecilerinin ticarete bu denli olumlu yaklaşımlarında bir etken halkın kaliteli, bol ve ucuz mal bulabilmelerini sağlamak, diğere bir etken de o dönemlerde Çin ve Hindistan gibi doğu memleketlerinden Avrupa'ya götürülen malların geçiş yolu olan İpek Yolu'nun Osmanlı topraklarından geçiyor olmasıdır. Bu şekilde bir transit ticarettten elde edilen vergiler devlet için azımsanmayacak bir gelir kaynağıdır. Diğere taraftan ülke topraklarına resmi yollardan gelen (gümrük kapılarından vergisini ödeyerek ülkeye giriş yapan) ve getirdiğı malı satmak isteyen yabancı tüccarlara da ticaretini rahatlıkla gerçekleştirebilmesi için yazılı garantiler verilmiş ve gerekli kolaylıklar gösterilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin ticaret uygulamalarında başlıca dört tane hususun ön plana çıktığını görmekteyiz. Bunlardan birincisi vadeli mal alım-satımından doğan borç-alacak ilişkisinde kefalet alınmasıdır. Kefalet sadece şahıslar arasındaki ticari işlemlerde değil devletin şahıslarla olan ilişkilerinde de yaygın olarak kullanılan bir akittir. Örneğın bir mukataaya talip olan kişiden veya bedestendeki vakıf ve mülk dükkânlarda ticaret yapan esnaftan sağlam bir kefil istenmesi olağandan sayılırdı. Kefalet akdinin birbirinden ince farklarla ayrılan birçok tanımını, meşruiyet amacı olan bir hakkın (alacaklının alacağıının) güvence altına alınmasının sağlanması ortak noktasında birleşmektedir. Mecelle'ye göre; mala kefalet, bir malın ödenmesine kefil olmak demektir (md. 614). Fıkıh yorumcuları mala kefaleti "borca kefalet" ve

---

² Ahmet Kal'a, **Debbahlıktan Dericiliğe: İstanbul Merkezli Deri Sektörünün Doğuşu ve Gelişimi**, 1. bs., İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2012, s. 20.

³ Ahmet Kal'a, **Türk Sınai Mülkiyet Tarihi**, Ankara, Türk Patent Enstitüsü, 2008, s. 16.

⁴ Ahmet Tabakoğlu, **Türkiye İktisat Tarihi**, 9. bs., İstanbul, Dergah Yayınları, 2009, s. 136. 129 no.lu dipnot.

“eşyaya kefalet” olmak üzere iki kısma ayırmaktadır. Bunlardan birincisi malın kendisine kefalet, ikincisi malın teslimine kefalet olarak nitelendirilmektedir. Kefalet kelimesi Kur’an’da türevleriyle birlikte on yerde geçmektedir. Kur’an’da bazı ayetlerde farklı anlamlarda kullanılmakla beraber kefalet kelimesinin genel olarak birinin sorumluluğunu veya biri adına sorumluluğun üstlenilmesini ifade ettiği söylenebilir.⁵ Bakara Suresi’nde (2/282) ise; “... belirli bir süre ile birbirinize borç verdiğinizde onu yazın! Aranızda bir yazıcı adaletle yazsın...Erkeklerinizden iki kişiyi de tanık tutun....Ancak aranızda döndürüp durduğunuz tamamen peşin bir ticaret söz konusu ise onu yazmamanızda sizin için bir sakınca yoktur. Karşılıklı alışveriş yaptığınızda da tanık bulundurun! Yazıcıya da tanığa da zarar verilmesin!”⁶ denilmekte ve borç-alacak ilişkilerinin yazılı olması ve tanık huzurunda gerçekleştirilmesi buyrulmuştur.

Osmanlı Devleti’nde yerli tüccarların kendi aralarında veya yerli tüccarların yabancı tüccarlarla yaptıkları vadeli mal alım-satımlarında sorun yaşanmaması amacıyla kadılarca düzenlenen kitabü’l kadı’lar (kadı mektupları) ve borç ikrarı hüccetlerinde⁷ Kur’an’da belirtilen hükümlere uygun hareket edildiği ve bu işlemlerde büyük ölçüde ilgili ayetlerin esas alındığı görülmektedir. Öte yandan, mala kefaletin bir çeşidi olarak tanımlanan malın birinden alınıp verilmesine kefalet/bir malın teslimine kefil olmak (Mecelle, md. 615) şeklindeki kefalet⁸ türünün işlerliği, yerli ve yabancı tüccarların mallarını kefil olan kişiye emanete bırakmasını ve karşılığında aldıkları belge ile gittikleri başka yerlerde bu malların pazarlamasını ve satışını mümkün hale getirmiştir. O dönemde malların uzun mesafeler boyunca bir noktadan diğerine taşınmasında yaşanan güçlükler dikkate alındığında, tüccarın sadece satacağı malların dökümünü gösteren ve bu malların nihai satıştan sonra teslim edileceğine dair muteber bir kişinin kefil olduğu bir belgeyi yanında taşıyarak farklı ticaret noktalarında satış yapmasına olanak sağlayan bu usulün ticarete getirdiği kolaylıklar daha iyi anlaşılacaktır.

---

⁵ H. Yunus Apaydın, “Kefalet”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 25, 2002, s. 169, 170.

⁶ Yaşar Nuri Öztürk, Kur’an-ı Kerim Meali (Türkçe Çeviri), 1. bs., İstanbul, Yeni Boyut, 1993, s. 56.

⁷ Halil Sahillioğlu, “Bursa Kadı Sicillerinde İç ve Dış Ödemeler Aracı Olarak Kitâbü’l Kadı ve Süfteceler”, **Türkiye İktisat Tarihi Semineri Metinler/Tartışmalar**, C. 13, 8-10 Haziran 1973, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s.107, 108, 121.

⁸ Apaydın, a.y.

Özellikle yabancı tüccarların ülke içerisinde rahat ve emniyetli iş yapabilmesine imkân veren bir kurumsal yapı mevcuttur. İmtiyazat (kapitülasyon) olarak nitelendirilebilecek olan bu sistemin ilk örneklerine Hz. Peygamber döneminden itibaren rastlanmaktadır. Müslüman devletlerin bilhassa Avrupalı ticaret adamları ve şirketlere verdikleri ayrıcalıklar da İslam hukukunun umumi eman ve ahid anlayışına dayandırılmıştır. Doğu-Batı ticaret yolları üzerinde buldukları için İslâm devletlerinin Hindistan'dan Çin'e kadar Doğu ülkelerinin tüccarlarına da imtiyazat bahsettikleri görülmektedir. Temelde İslam hukukunda inanç hürriyeti gereği zimmî ve müste'menlere tanınan can ve mal güvenliği ve ibadet serbestliğiyle özel hukuk alanındaki yargı muafiyetine dayanan bu imtiyazlara zamanla genelde mütekâbiliyet esasına dayanan gümrük indirimi veya muafiyetleriyle mal güvenliğinin sağlanamaması durumunda tazminat mükellefiyeti de eklenmiştir.⁹ Selçuklular döneminde ise 1207 yılında Antalya'nın fethi ile birlikte ilk defa Haçlılarla ticaret anlaşmaları yapılmış ve böylece ticaretten alınan baş ve geçiş vergileri kaldırılmıştır. Yol ve yolculuklardaki emniyetsiz koşullar nedeniyle etkilenen tüccarların zararlarını karşılamak için ticaret sigortası düzeni oluşturulmuştur. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemindeki siyasi istikrarla birlikte, kervanların ve tüccarların korunaklı biçimde ulaşmaları sağlandığından Anadolu toprakları uluslararası bir transit ticaret merkezi haline gelmiştir. Alaeddin Keykûbâd I. Döneminde, Avrupa-Asya, Kuzey-Güney ticareti çok yoğunlaşmış, Anadolu transit ticaret merkezi olma özelliğini en üst seviyeye ulaştırmıştır. Mal ve can güvenliğini sağlamaya yönelik bu uygulama sürdürülmüş, kervansaray yapımları çoğalmıştır. Kervansaraylarda verilen barınma, beslenme gibi birçok faaliyet büyük vakıf gelirleriyle finanse edilmiştir.¹⁰

Osmanlı Devleti İslam hukukundan ve Selçuklular'dan gelen bu yöntemleri tatbik etmiş, özellikle fethettiği topraklardaki halkın can ve mal güvenliğinin sağlanmasının yanı sıra “ Kanun-ı Kadim”, “Âdet-i Kadime” ye yani, halk arasında geçerli olan usul ve kaidelere riayet etmiş ve ticareti serbestçe yapmalarına engel olmamıştır. İstanbul'un fethinden kısa bir süre sonra 1453 yılının Haziran ayı

⁹ Halil İnalçık, “İmtiyâzât”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 22, 2000, s. 242.

¹⁰ A. Tabakoğlu, Selçuklular döneminde yol güvensizliğinden kaynaklanan sebeplerden dolayı zarar gören tüccarın zararlarını tazmin etmek amacıyla bir ticaret sigortası sistemi oluşturulduğundan bahsetmektedir., **a.g.e.**, s. 136, 137.

başlarında Fatih Sultan Mehmet tarafından Galatalı'lara mal ve canlarının güvence altına alındığının yeminle teminata bağlanması bu konudaki ahitnamelerinin en çarpıcı örneğini teşkil etmektedir. Yine Fatih Sultan Mehmet zamanında fethedilen Kefe'deki halkın ve tüccarın can ve mallarına dokunulmamış, ailelerden bir kısmı İstanbul'a nakledilmiş, oradaki Cenevizli'lerin şehri terketmemeleri için gerekli tedbirler alınmıştır. Suriye ve Mısır'ın fethi sırasında bu şehir ve limanlarda bulunan yabancı devlet tüccarlarına hiç dokunulmamış, ticaretlerini serbestçe yapmalarına müsaade edilmiştir. Osmanlı Devleti yöneticileri, memleketlerine ticaret yapmaya gelen tüccarların statülerini tayin için de yazılı vesikalar vererek daha önceden başlamış bir uygulamayı aynen sürdürmeyi kabul etmişlerdir. "Mevalat ve muzafat" denilen şartları ihtiva eden bu vesikalar padişahların bir yemini ile teyit ediliyor ve bu sebeple, yazılı and – yemin – mânasına ahitname deniliyordu. Bu ahitnamelerin en önemli özelliği tek taraflı olmasıydı. Ticaret amacı ile Osmanlı topraklarına gelen tüccarın herşeyden önce burada şahsının muhtemel saldırılardan korunacağı, malına dokunulmayacağı, mümkün olan bir serbesti ile malını satabileceği ve malı karşılığında elde edeceği veya satın alacağı mal üzerindeki mülkiyet hakkına hiçbir surette zarar gelmeyeceğinden emin olması, ayrıca getirdiği mallara en uygun pazarı bulabilmesi için de serbestçe seyahat etmesi gerekiyordu. Padişah yeminli bu ahitnameler yabancı tüccarların can ve mal emniyetini garanti altına alırken mensup oldukları devletin imzalı temessük (patente) "pasaporta" ları ile gelmeleri durumunda ise konsolos veya elçilerin delaleti ile tüccarlara Divan-ı Hümayun'den bir yol hükmü verilirdi. Bu sayede kendilerine müslüman kıyafetleri ile dolaşmak, ata binmek, silah taşımak gibi devletin tebaasından olan Hristiyan halka dahi verilmeyen bazı özel ayrıcalıklar tanınıyordu.¹¹ Tüm bu uygulamaların gerisinde Osmanlı Devleti'nin ticareti canlı tutabilmeyi amaçlayan ve ülkenin gelişimini ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ile sağlanabileceğine olan inanç yatmaktadır.

Eski dönemlerde de ticaret batı toplumlarında olduğu gibi doğu toplumlarında da kredili yapılmakta idi. Zaman içerisinde toplumların ihtiyaçlarına paralel olarak üretim miktarı arttıkça ülkelerin birbirleri ile olan ticaret hacmi de genişlemekteydi. Artan bu ticaret hacminin önemli bir kısmının vadeli yapıldığı

---

¹¹ Lütfi Göçer, "XVI-XVIII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nun Ticaret Politikası", **Türk İktisat Tarihi Yıllığı**, S.1, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1987, s. 19 – 68.

düşünüldüğünde malın/hizmetin alıcıya teslim tarihinden ödemenin yapılacağı zamana kadar geçen sürenin nasıl ve kimin tarafından finanse edildiği, ödeme günü geldiğinde alıcı ve satıcının farklı şehirlerde veya farklı ülkelerde olması durumunda paranın ne şekilde teslim edileceği soruları gündeme gelmektedir. Diğer bir ifade ile malını/hizmetini alıcıya teslim eden satıcı faaliyetlerini sürdürebilmesi için parasını tahsil edeceği günü mü beklemeliydi veya her seferinde öz kaynaklarını mı kullanmak zorundaydı? Bir an için satıcının ödeme gününü beklediğini farz etsek, bu kez alıcının farklı bir şehirde veya ülkede ikamet etmesi durumunda paranın tahsilinde yaşanacak güçlükler karşımıza çıkmaktadır. O halde mal/hizmetin serbestçe dolaşımı ancak bu mal/hizmet bedeline ait olan paranın da serbestçe dolaşımı ile ve satıcının mal/hizmeti vadeli satması halinde vade tarihine kadar finansman sıkıntısı çekmeyeceğine ikna olması ile mümkün olabilmektedir. Ticaretin dar bir coğrafi alana sıkışması veya vadeli satışlarda satıcının yaşayabileceği güçlükler batı toplumlarında ödeme araçları geliştirilerek aşılmıştır.

Bilinen ödeme araçlarının orijini Güney Avrupa'da ticaretin gelişmeye başladığı 11. yüzyıla dayanmaktadır. 11. yüzyılda özellikle Akdeniz kıyılarındaki İtalyan şehir devletlerinde ticari faaliyetlerin yoğunlaşarak Kuzey Avrupa'ya doğru genişlemeye başlaması ile birlikte uzak mesafeli ticaret hacmi artmış bu ise fiziki nakit transferlerinden ve farklı para birimlerinden kaynaklanan sorunların aşılabilmesi için ödeme araçlarının geliştirilerek kullanılması sonucuna yol açmıştır. Ödeme araçları konusunda bu dönemdeki en önemli yenilik "poliçe" nin uzak mesafeli ticarete kullanılmaya başlamasıdır. Daha sonraları ortaya çıkan bankacılık faaliyetleri sayesinde ticaretin finansmanında karşılaşılan zorluklar büyük ölçüde ortadan kalkmıştır.¹² Doğu'da ise mesafelerin uzak olmasından dolayı ticaret kervanlarla yapılmaktaydı. Nakit para taşıma ve yol riskini bertaraf edebilmek amacıyla aynı batıdaki gibi nakit para yerine geçen ödeme araçları geliştirilmiştir.. Özellikle İslâm dünyasında "süftece" adı verilen bu ödeme aracını tüccarlar, genel güven kuralı içinde, kendi aralarında bir banka havalesi veya bir seyahat çeki olarak kullanıyordu. İslâmiyet'in doğduğu çağlardan itibaren ticarete ödeme araçlarının kullanılıyor olması, Avrupa'nın ise yaklaşık dört yüzyıl sonra bunu keşfetmesi bir

---

¹² Hüseyin Al, **Osmanlı Devleti'nde Kambiyo İstikrarı Uygulaması (1839-1863)**, 1. bs., Ankara, Birleşik Yayınevi, 2011, s. 11,12.

dönem doğu ve batı toplumları arasındaki gelişmişlik düzeyini ortaya koyması bakımından anlamlıdır. Osmanlı Devleti'nde de ticarete geçmişten gelen bu ödeme araçlarının yanında vadeli alım-satımlarda, kitabü'l kadı (kadı mektupları), bono mahiyetindeki borç ikrar hücceti ve tanıklık nakli belgesinin kullanıldığı bilinmektedir. Batılı tacir, bu gibi durumlarda, yani vade ile satış yaptığında, bunu noterce senede bağlardı. İslam dünyasında ve sonrasında Osmanlı'da noterlik müessesinin görevi kadılar tarafından yerine getirilmekteydi.¹³ Ticaretin teşvik edilmesi kredi arzı ve kullanımının da yaygınlaşmasını sağlamıştır. Vakıflar ve ellerinde atıl para bulunduranlar iki yoldan paralarını değerlendirmekteydiler. Birinci yöntem, mudaraba olarak adlandırılan emek-sermaye ortaklığının oluşturulması suretiyle riskin ve kârın paylaşılmasıdır. Diğeri de bu birikimlerin tüccarlara kredi olarak kullandırılmasıdır.¹⁴

Sermayenin kaynağı ve birikerek büyümesi bakımından önemli bir unsur olarak faiz (riba), Osmanlı ekonomisinde ancak belirli birkaç alanda serbest bırakılmış, bunların dışında İslâm fıkıh kurallarına uygun bir rejim içinde tutulmuştur. Faize izin verilen alanların başında sarraf muameleleri geliyordu. Büyük ölçekte nakdî sermayeye ihtiyaç gösteren maliye-iltizam sektörünün aksamadan çalışabilmesi için sarrafların mali yönden güçlenmesine gerek duyuluyordu. Bu sektöre yeteri kadar sermaye akışını temin etmek üzere benimsenmiş olan faiz haddi 17. ve 18. yüzyıllara ait verilere göre % 20-25 arasında idi. Bu sermayeyi oluşturabilmek için sarraflara % 15 civarında bir faiz haddiyle mevduat kabul etme imkanı verildiği belgelerden anlaşılmaktadır.¹⁵ Sarraflar bir nevi banka gibi çalışabilme imtiyazını kullanarak zamanla büyük sermaye biriktirebilme imkanına kavuştular. Aralarında Ermeni, Yahudi ve Rumların bulunduğu bu kimseler ticaretten elde ettikleri fonlarla devlete borç verecek kadar mali yönden güçlendiler. Sarraflar ya da modern ismiyle bankerler ticaret, kambiyo, ikrazat ve iltizam alanında faaliyet göstermişlerdir.¹⁶ İstanbul'daki sarraflar 17. yüzyılın sonlarında bir lonca çevresinde örgütlenerek, işyerlerini Haliç'in diğer yakasına, Galata'ya taşımışlardı. Taşrada da

¹³ Sahillioğlu, **a.g.e.**, s.105, 106, 130.

¹⁴ Tabakoğlu, **a.g.e.**, s. 328.

¹⁵ Mehmet Genç, "Osmanlılar /İktisadi ve Ticari Yapı", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 33, s. 528.

¹⁶ Coşkun Çakır, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi**, 1. bs., İstanbul, Küre Yayınları, 2001, s. 87, 88.

pek çok sarraf, ticaretin ve vergi toplama sürecinin finansmanında uzmanlaşmıştı. 1760'lardan itibaren devletin mali durumu bozulurken, devlete doğrudan borç veren sarrafların önemi artmaya başladı. Avrupa finans çevreleriyle olan ilişkileri sayesinde sarraflar, Osmanlı Devleti için kısa vadeli borçlar bulmaya başladılar. Aynı sarraflar, Fransız Devrimi'nden sonra İstanbul'daki Fransız tüccarlarının yerlerini alarak, poliçe ticaretinin önemli bir bölümünü de ellerine geçirdiler. Böylece geleneksel para ve kredi işlerinde uzmanlaşan sarraflardan, ülkelerarası bağlantılarını kurmuş, İstanbul'da bir finans brujuvazisinin çekirdeğini oluşturacak, büyük ölçekli mali sermayedarlara dönüştüler.¹⁷ Nitekim, kambiyo istikrarının sağlanabilmesi için Babıâli bürokratları, Galata piyasasında kambiyo işlemleri ile uğraşan Jak Alyon (Jacques Alleon) ve Emmanuel Baltacı (Baltazzi) ile 1843 yılı Mayıs ayında iki yıllığına anlaşmıştır. Bürokratlar adı geçen iki tüccara 1849 yılında Dersaadet Bankası'nı kurdurarak daha kurumsal bir yapı içerisinde çalışmalarının önünü açsalar da banka faaliyetlerini 1852 yılı Aralık ayı başında durdurmak zorunda kalmıştır.¹⁸ Sarraflar, Osmanlı ticaretinin finansmanında önemli bir rol oynamışlar ve bir yerde aynı dönemde Avrupa'da faaliyet gösteren bankalarla aynı işlevi yerine getirmeye çalışmışlardır. Bu anlamda sarraflar, kefalet ile mal ve can güvenliğini sağlayan kurumsal yapının ardından ticaretin üçüncü ana ögesi olarak değerlendirilebilir.

19. yüzyıla gelindiğinde Avrupa ile dış ticaretin artmasına paralel olarak sarraflar faaliyetlerini bu alanda yoğunlaştırdıklarından ülke içindeki para transferleri ile ilgili “poliçeci esnafı” adıyla yeni bir meslek grubu oluşmuştur. Belgelerde, sarraflarla ve tüccarlarla zaman zaman anlaşmazlığa düştüğü anlaşılan bu meslek grubunun bir dönem Osmanlı'nın dahili ticaretinde sarrafların boşalttığı alanı doldurarak ekonomiye kayda değer bir katkı sağladığı söylenebilir. Zira bir ülkenin yurt dışı ticaretinde olduğu kadar yurt içi ticaretinde de özellikle kredili işlemlerin sorunsuz devam edebilmesi için gerek mal bedelinin ödenmesinin garanti edilmesinde gerekse bu bedelin transferinde alıcı ve satıcının tam güvenini kazanmış bir üçüncü tarafa ihtiyaç vardır. Bir yerde aracılık hizmeti olarak tanımlanabilecek bu

---

¹⁷ Şevket Pamuk, **Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi, Büyüme, Kurumlar ve Bölüşüm**, 1. bs., İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014, s. 115, 116.

¹⁸ Al, **a.g.e.**, s. 22, 36.

işlem bugün bankalar tarafından yerine getirilirken o dönemlerde Osmanlı Devleti'nde bankacılık faaliyetleri henüz başlamadığından büyük ölçüde sarraflar, tüccarlar ile arşiv belgelerinde “poliçeci esnafı” olarak isimlendirilen meslek grubunca gerçekleştirilmekteydi. Diğer taraftan, kredili işlemlerin sonucunda paranın bir noktadan bir diğer noktaya transferinin yanı sıra alıcının sermayesinden satıcının sermayesine bir transfer de söz konusu olduğundan dolayı sarrafların ve poliçeci esnafının dahil olduğu bu işlemler nitelik itibarıyla Osmanlı Devleti'ndeki para ve sermaye hareketleri ile ilgili önemli ipuçları vermektedir. Tüm bu değerlendirmeler Osmanlı ticaretinde dördüncü unsurun poliçeci esnafı olduğunu ortaya koymaktadır.

Tez çalışması sırasında Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde “poliçe” kelimesi altında tasnif edilmiş, ekleri hariç binden fazla belge incelenmiştir. Bunların içerisinde tez konusunu oluşturabilecek bütünlükte olanlar, Osmanlı dünyasında poliçe kullanımının esaslarını anlamaya yönelik olarak yorumlanmış, analiz edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışma Osmanlı'nın iktisat dünyasına ilişkin bir üst okuma yapma amacı taşımamaktadır, ancak dünya ticaretinin gelişmesinde kilit role sahip bir ödeme aracı olan poliçenin Osmanlı Devleti'ndeki kullanımının makro ve mikro bazda yarattığı etki irdelenecektir. Osmanlı Devleti'nin iktisat tarihi alanında, 18. ve 19. yüzyıllar, bugüne kadar üzerinde en fazla çalışma yapılmış dönemi olmasına rağmen bu konunun fazla dikkat çekmemiş olması bir yandan önemli bir fırsat sunarken diğer yandan üstlenilen sorumluluğun ağırlığını arttırmaktadır. Öte yandan çalışmanın 18. ve 19. yüzyıllar ile sınırlandırılması bu dönemlerden önce Osmanlı topraklarında hiçbir şekilde poliçe kullanılmadığı şeklinde bir tezin ortaya konduğu şeklinde düşünülmemelidir. Dönem aralıklarının belirlenmesinde poliçe işlemlerine ilişkin belge sayısının fazlalığı esas alınmıştır. Tez çalışmasının ana temasını oluşturan arşiv belgelerinin yanı sıra konuya doğrudan veya dolaylı değinen kaynaklardan yararlanılmıştır. Sınırlı sayıda da olsa birbirinden değerli bu çalışmaları belirtmek gerekir. Rahmetli Halil Sahillioğlu'nun “Bursa Kadı Sicillerinde İç ve Dış Ödemeler Aracı Olarak Kitâbü'l Kadı ve Süfteceler” ile Edhem Eldem'in “XVIII. Yüzyılda İstanbul'da Poliçe Tedavülü ve Kambiyo Kurları Hakkında” başlıklı makaleleri, Hüseyin Al'ın “Osmanlı Devleti'nde Kambiyo İstikrarı Uygulaması”, Ömer Faruk Bölükbaşı'nın “18. Yüzyılın İkinci Yarısında Darphâne-i Amire” isimli kitapları ve Ü. Serdar Serdaroğlu'nun “Osmanlı

Devleti’nde İlk Banka: Dersaadet Bankası ve Poliçe İşlemleri” başlıklı yüksek lisans tezi, bu konuda yol gösterici olmuşlardır. Tarihçi Colin Storer’a göre;

*“Tarih, katılımcıları tarafından yaşandığı haliyle keskin hatlı değildir ve bölümlere ayrılmaz. Bir anlamda tarih çalışması tamamen bağlamla ilgilidir. İnsanları, olayları, ulusları veya bütün bir dönemi en küçük ayrıntısına kadar inceleyebiliriz ancak bunları genel tabloya yerleştirmedeğimiz sürece önemlerini asla tam olarak anlayamayız. Nasıl “hiçbir insan ada değilse”, hiçbir tarihsel olay da yalıtılmış değildir. Her bir olay geniş bir bütünün parçasıdır sadece; dolayısıyla ancak bir adım geri çekilip ayrı ayrı parçaların birbiriyle ilişkisini gördüğümüz zaman bu parçaları anlayabiliriz.”*¹⁹

Büyük düşünür İbni Haldun ise ünlü eseri Mukaddime’de;

*“Bilesin ki, tarih gerçekte, dünyanın ümrani ve ümrani doğal yapısında belirmiş durumlar demek olan insanların toplumsal yaşamları konusunda bilgi vermektir. Ümrani yapısında ıkkellik, uygarlık, soya ve çeşitli nedenlere bağlı topluluklar, insanların birbirleri üzerindeki çeşitli baskıları, yengiler ve yenilgiler ve bunlardan doğan mülk, devlet, egemenlik, egemenlik basamakları, memurlukları, insanların çalışma ve uğraşlarında yönedikleri kazanç, geçim, bilimler, sanatlar/zanaatlar gibi durumlar ve yine ümrani yapısında beliren daha başka durumlar var”*²⁰ demektedir.

Farklı zamanlarda yaşamalarına ve farklı kültürlerde yoğunlaşmalarına rağmen iki tarihçi ve düşünürün birbirini tamamlayan sözleri tarih inceleme yöntemleri açısından önemli ipuçları vermektedir. Bu çalışmada da transkripsiyonu yapılan arşiv belgelerinin salt bir belgeden öte olaylarla ilişkisi ortaya konarak Osmanlı Devleti’nin son iki yüz yılında “poliçe kullanımının” ve “poliçeci esnafının” finans tarihi içerisindeki yeri ve önemi belirlenecektir. Bu kapsamda devletin para transferlerinde izlediği yol ve bu işlemlerde sistemin nasıl çalıştığı, kimlerin sorumluluk üstlendiği, işlemler sırasında yaşanan sorunlar, bu sorunların ne şekilde çözümlendiği, devletin hangi işlerinde ve ne sıklıkla poliçe kullanıldığı araştırılacaktır. Bir diğer inceleme alanı ise poliçeci esnafının faaliyetleridir. Esas olarak bu meslek grubunun ortaya çıkış nedenleri, çalışma koşulları, sarraflarla ve tüccarlarla olan ilişkileri, devletin bu meslek grubuna müdahaleleri, anlaşmazlıklar ve bulunan çözüm yolları arşiv belgelerinin ışığı altında analiz edilecektir. Böylece,

¹⁹ Colin Storer, **Weimar Cumhuriyeti’nin Kısa Tarihi**, 1. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2015, s. 17, 18.

²⁰ İbni Haldun, **Mukaddime I**, Çev: Turan Dursun, 6. bs., İstanbul, Kaynak Yayınları, 2015, s. 107.

18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde poliçenin bir yandan devletin ödeme işlemlerinde ve para transferlerinde kullanılmasının sağladığı katkı belirlenirken diğer yandan poliçeci esnafı olarak adlandırılan meslek grubunun bugünün terminolojisi ile “reel ekonomi”nin finansmanında sarraflarla birlikte üstlendikleri rol ele alınacaktır.

Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, bir ödeme aracı olarak poliçenin geçmişten günümüze kullanım alanları karşılaştırılmış ve para tarihi içerisindeki yeri belirlenmiştir. Ayrıca teknolojiye sağlanan gelişmeler sonucunda günümüzde artık sadece dış ticarete kullanılan poliçenin bankacılık uygulamalarındaki iş akışı bir örnek tablo yardımıyla açıklanmıştır. İkinci bölümde, Osmanlı Devleti'nde 18. ve 19. yüzyıllarda poliçe ile yapılan ödemeler ve para transferleri ele alınmıştır. Burada, kuşkusuz mükemmel yakın bir kayıt sistemi olan devletin muhafaza ettiği poliçe defterlerinden alınan bilgiler işlemlerin ne denli yaygınlaştığına dair önemli ipuçları sağlamıştır. Üçüncü bölümde, belgelerde poliçeci esnafı olarak bahsedilen meslek grubunun faaliyetleri değerlendirilmiş ve bu meslek grubunun para ve sermaye transferlerindeki rolü, işlemler nedeniyle çıkan anlaşmazlıklar ve getirilen çözümler, devlet müdahaleleri, mesleki faaliyetlere ilişkin düzenlemeler ile Osmanlı ticaretinin finansmanına sağladıkları katkı incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca, poliçe, çek ve emre muharrer senetler hakkında 20. yüzyılın başında Lahey'de toplanan konferans ile ilgili elde edilen belgelerden, Osmanlı Devleti'nde poliçe kullanımının uluslararası alana entegre edilmesinde izlenen süreç irdelenmiş ve 1850 tarihli Ticaret Kanunu ile uluslararası alanda yeni getirilen düzenlemeler karşılaştırılarak çalışma sonlandırılmıştır.

1. BÖLÜM

1. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE POLİÇE KULLANIMI

1.1. Paranın Finans Kapitale Dönüşme Sürecinde Poliçe

Bu bölümde dünya ticaretinde yaşanan gelişmelere paralel olarak paranın finans kapitale dönüşme süreci ve Osmanlı ekonomisine etkileri ile para yerine geçen ödeme araçlarından olan poliçenin bu süreçteki rolü ve katkısı ele alınacaktır. Kapitalizmin egemen olduğu bugünkü ekonomik sistemlerde kullanılan birçok finansal aracın batı dilleri ile ifadelendirmeleri nedeniyle ilk kez bu toplumlarda ortaya çıktığı şeklinde bir algı yaratılmaktadır. Ancak, geçmişte doğu toplumlarındaki ticari yaşantının batıdakinden geride olmasından öte daha da zengin ve yaratıcı olduğu bir gerçektir. Özellikle İslam toplumlarında ve sonrasında Osmanlı Devleti'nde bu zengin ve akışkan ticari faaliyetleri kolaylaştıracak birtakım yöntemlerin kullanılmamış olduğu düşünülemez. Diğer bir ifade ile günümüzde ilk kez batılı toplumlar tarafından bulunduğu veya kullanıldığı düşünülen bazı finansal araçlardan benzerlerinin çok daha önceden farklı isimler altında doğulu toplumlarca da kullanıldığı bilindiği halde çok fazla gündeme getirilmez. Bunun bir nedeni de tarihte batılıların karşılıklarına çıkan fırsatları iyi değerlendirmeleridir. Rönesans hareketi, İpek yoluna alternatif yolların bulunması, Amerika kıtasının keşfi ve bu kıtadan Avrupa'ya transfer edilen altın ve gümüş madenlerinin yarattığı parasal bolluk, bilimde ve teknolojide sağlanan gelişmeler ve Sanayi Devrimi, tarihte bu kırılma noktalarının başlıcalarıdır. Böylece, batı doğuya karşı kazandığı üstünlüğü bir sistem içerisinde kurgulayarak bugün içinde yaşadığımız küreselleşme olgusunu tüm dünyaya kabul ettirmiştir. İnsanoğlunun sahip olduğu ürünü ihtiyaç duyduğu bir başka ürünle mübadele ettiği ilkel bir ekonomik yapıdan mal, para ve insanın serbestçe dolaşımı için tüm engellerin kaldırılmasının hedeflendiği ve hemen hemen istenilen herşeye bir bilgisayar tuşu ile ulaşılabildiği üst düzey bir yapıya geçiş bugünden yarına olmamıştır. Bu uzun süreç içerisinde toplumlar kimi zaman merkeze savaşılar, kimi zaman parayı, modern zamanlarda ise insanı yerleştirmiştir. Ekonomik sistemlerin en önemli örgütlenme biçimi olan ticaret ve ticarete kullanılan ödeme yöntemleri de bu gelişmelerle şekillenmiş, kuralların yeniden belirlendiği birçok aşamadan geçerek günümüze ulaşmıştır.

Paranın insanlık tarihinin en önemli icatlarından birisi olduğu kabul edilmektedir. Sikke biçimindeki paraların ilk kez M.Ö. 7. yüzyılda Lidya’da ortaya çıkmasından önce de pek çok mal para işlevini görmüş mal değiş tokuşunda yani mübadelede veya hükümdarların vergi toplamaları sırasında ödeme aracı olarak kullanılmıştır. Ancak, para kullanımının yaygınlaşmasında, uzun mesafeli ticaretin rolü, mübadele ve piyasalarinkinden daha önemlidir.¹ Kuşkusuz, pazar ekonomilerinin gelişmesi ve kapitalizmin ortaya çıkışı da bu süreci hızlandıran faktörlerdir. Köy köy, kasaba kasaba dolaşarak malını satmaya uğraşan veya bir hizmet sunmaya çalışan gezici zanaatkâr da ürünün bir bölümünü düzenli bir biçimde pazarlayan ve düzenli biçimde alet, giysi satın alan köylü de, dükkan sahibi de, bu pazarın bir parçasıdır. Pazarların ve değiş tokuş, alışveriş unsurlarının üstünde panayırların ve borsaların (borsalar her gün açıktır, panayırlar belli tarihlerde birkaç günlüğüne kurulur ve uzun aralardan sonra tekrar kurulurlar) rolleri önemlidir. Panayırlar genellikle küçük satıcılara ve küçük tüccarlara açıktır ancak bunlar da borsalar gibi büyük tüccarların egemenliği altındadır. Bu büyük tüccarlara bir süre sonra toptancılar denecektir.²

Altın ve gümüş paraların kullanılmaya başlaması ise yeni uzmanlık alanlarının doğmasına yol açmıştır. Zira, aynı zamanda piyasada kullanılmaya devam eden çok çeşitli yerel sikkeleri değiştirmek uzmanlık gerektiriyordu ve bunu sarraflar üstlenmiştir. Sarraflar, bu yerel sikkeleri tartıyor, ayarlarını saptıyor, onları başka kur değerine döndürüyor ve Ecu için Florin, Gros için Denar, Sterling için Zekine ödüyordu. Sözelimi, Fransa’daki Champagne’de sarraflar, dünyanın dört bir yanından çeşit çeşit sikkelerle kendilerine başvurulduğundan, panayırlarda olağanüstü bir rol oynamaktaydı. Alışverişin basitleştirilmesi amacıyla iki yöntem geliştirilmişti: birinde alım satımlar birbirlerine o şekilde mahsup ediliyor (sayıştırılıyordu) ki, nakit para trafiği çok düşük bir düzeye indiriliyordu. Diğerinde de hesaplaşma işlemlerini kolaylaştırmak için, bütün para çeşitleri tek bir değere göre ayarlanıyordu. O dönemde bu paralara “Pazar Paraları” da denilmektedir. Panayırların son günleri hesaplaşmaya ayrılmıştır. Firma tabelası olarak teraziyi

---

¹ Şevket Pamuk, **Paranın Tarihi**, 2. bs., İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 2000, s. 1, 2.

² Fernand Braudel, **Kapitalizmin Kısa Tarihi**, 1. bs., İstanbul, Say Yayınları, 2013, s. 23, 24.

kullanan sarraflar masalarının arkasına otururlar ve alışverişleri sona erdirirlerdi. Ancak bunlar para değiştiren sarraflardan çok, parayı işleten bankerlerdi. Para değiştirmek, borç para vermek, para havale etmek, bütün bunlar parayı ticaret konusu yapmış uzman kişilerin çalışma alanıdır. Bunlar defterlerini ve para keselerini, üzerine oturarak işlerini yürüttükleri bankların üstüne koyarlardı, ondan dolayı da kendilerine “banker” denilmiştir. İşlerini büyütünce, bir de masa kullanmışlar, böylece “banka” olmuşlardır. Sayıları pek az olmakla birlikte, içlerinden işi kötü gidenin elinden bankı (sırası) alınıp kırılıyor, buna da “banca rotta” – kırılmış bank, yani iflas deniyordu. Bu bankerler, müşterileri için kasa tutuyorlar, onların üçüncü kişilere yönelik ödeme isteklerini yerine getiriyorlar, karşılıklı alacak-verecek hesaplarını mahsuplaştırıyor ve ortaya çıkan büyük çapta parasal işlemlerini başarmak için de yakın işbirliği yapıyorlardı.

şekil 1: Eski bir İtalyan minyatüründe Cenova’da bir banka

Medeniyet Tarihi, Cilt: 2, s. 465.

Poliçeyi icat etmişlerdi. Bir borç kabul belgesinde, örneğin bir Cenovalı, Cenova’da bir bankerden Cenova Denarı olarak belirli bir meblağı aldığını bildiriyordu. Borç Lagny panayırında Provins Pfundu olarak ödenecektir. Parayı alan

Cenovalı Lavigny'deki acentasına mektupla borcu ödemesi için talimat veriyordu. Başlangıçta böyle bir anlaşma bir transfer işiydi, daha sonra para değiştirme kalkıp sadece ödeme yükümlülüğü kaldı. Ciro etmek daha sonraları yaygınlaşmıştır.³ Poliçenin tarihi gelişimi incelendiğinde, bu senedin ilk fonksiyonunun kambiyo sözleşmesinden doğan borcun ifası olduğu görülmektedir. Bu aşamada poliçe belirli bir kişinin namına yazılmakta idi ve tedavül fonksiyonu yoktur. Bazı açığız bankerler, kilisenin faiz ve tefecilikle olan mücadelesinden kurtulmak için, para ikraz ettikleri kişiler üzerine poliçe çekiyorlardı ve böylece giriştikleri tefecilik işlemini bir kambiyo sözleşmesi altında gizlemek yolunu tutuyorlardı. Aynı yerde keşide edilen poliçelerde faiz yasak edildiği için, hayalî yabancı muhabirler ya da şehirlerin banliyölerinden çekilen poliçelere başvuruldu. 17. yüzyıldan itibaren emre kaydının kabulü yeni imkânlar yarattı. Ödeme yapılacağı zaman, piyasadan uygun meblâğ ihtiva eden ve gereken mahalle ödenecek poliçeler “satın alınıyor”, diğer bir ifade ile, ödemeyi yapacak olan senedi alacaklısının emrine ciro ettiriyordu. Senet alacaklıya gönderiliyor ve bu şekilde ödeme yapılmış oluyordu. Bu usul, özellikle uluslararası ödemelerde bilhassa revaçta idi.⁴

Panayırlar ve borsalar sadece Avrupa'da değil, Japonya, Endonezya, Filipinler ve Hindistan gibi Uzakdoğu ülkelerinde de çok iyi düzenlenmişti. İslâm dünyasında da Mekke panayırları gibi istisnai örnekler vardı. Gelişmiş ve çok dinamik Müslüman kentleri üst düzeyde değiş tokuş mekanizmalarına ve enstrümanlarına sahipti. Bu kentlerde emre yazılı senetler, örneğin Hindistan'daki kadar yaygındı ve hemen hemen nakit para kadar kullanılıyordu. Müslüman kentleriyle Uzakdoğu birbirine kredi ağıyla bağlanmıştı. Söz gelimi, 1759'da Hindistan'dan dönen ve Basra'dan İstanbul'a geçmekte olan bir İngiliz seyyah parasını Surat'taki East India Company'ye yatırmak istememiş ve 2000 kuruşunu nakit olarak Basralı bir bankere vermiş; bu banker de karşılığında ona Halepli bir bankere hitaben “Frenk dilinde” kaleme aldığı bir mektup düzenlemiş.⁵

---

³ René Sédillot, **Değiş Tokuştan Süpermarkete Tarih Boyunca Tacirlerin ve Ticaretin Öyküsü**, 1. bs., İstanbul, Cep Kitapları A.Ş., 1983, s.179-183.

⁴ Reha Poroy, **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları**, 11. bs., İstanbul, Beta Basım Dağıtım A.Ş., 1989, s. 108.

⁵ Fernand Braudel, **a.g.e.**, s. 35, 36.

Şekil 2: Lübeck'te Hanseatik üyelerinin toplantısı

Medeniyet Tarihi, Cilt: 2, s.463.

Pazar ekonomilerinde toptancı tüccarların ağırlıklarının artması ve uzak mesafeli ticaret yollarının kullanılmasıyla birlikte bir yandan paranın dünya üzerindeki dolaşımı hızlanmış diğer yandan bu üst tüccar veya toptancı tüccar sınıfının sermaye biriktirebilmek amacıyla daha yüksek kâr getiren alanlara yönelmesi de kaçınılmaz olmuştur. Zira dünyada üretim artışı olmuş ve bu üretim artışının ve büyümenin devamlılığı için daha yüksek sermayeye ihtiyaç vardır. Daha fazla sermaye biriktirebilmek amacıyla bu tüccar grubu uluslararası ticarete hakimiyet kurmaya çalışırken bazen kentlerde gayrimenkul yatırımı da yapabilmekte kısaca kârlı gördüğü her alana yönelmektedir.. Ancak, sermaye biriktirebilmek için tüccar sınıfının sahip olduğu nakit para dışında kredili işlemlerin de kullanılması tüccarların bankerlerle işbirliği yapmasını hatta içlerinden bazılarının tüccarlıktan bankerliğe dönüşmesini kaçınılmaz kılmıştır. Bu süreci daha iyi anlayabilmek için 1500'lü yıllardan başlayarak Avrupa'da yaşanan ekonomik gelişmelere değinmek gerekir.

1500'lerden itibaren Batı Avrupa ülkelerinde yeni bir ekonomik politika uygulanmaya başlamıştır. Bu politika “ticari kapitalizm” veya “külçecilik” olarak da adlandırılan “merkantilizm” dir. O dönemde bir kişinin zenginliği nasıl ki sahip olduğu altın ve gümüş paralarla ölçülüyorsa ülkelerin zenginliği de bu yöntemle ölçülmüş ve altın ve gümüş rezervi olmayan ülkeler için yurt dışına daha fazla mal satarak ülke içinde mümkün olduğu kadar çok altın ve gümüş biriktirmek dışında başka bir alternatif kalmamıştır.

1800'lere kadar süren merkantilist politikalar ülke ekonomilerinde birçok değişikliğe yol açmış ve yine bu dönemde kapitalizm ivme kazanmıştır. Ülkelerin yurt dışına daha fazla mal satma isteği bir yandan büyük ticari filoların kurulmasını ve böylece ucuz taşıma hizmetleriyle yerli ürünlerin ihracının kolaylaşmasını teşvik ederken diğer yandan uluslararası rekabetin artması Avrupa'da savaşların körüklenmesine de neden olmuştur. Bu arada Avrupa içi ticaretine geliştirdikleri çift kayıtlı muhasebe sistemi ve kredi kullanımı gibi karmaşık ve oldukça ileri iş teknikleri ile hakim olan İtalyan tüccarları 16. yüzyıldan itibaren bu hakimiyetlerini yitirmişler ve böylece üstünlük Kuzey Avrupalı tüccar ailelere geçmiştir. Bu değişimle birlikte Avrupa ekonomisinin ağırlık merkezi Atlantik bölgesine kaymış ve önce Hollanda, daha sonra da İngiltere Avrupa'nın yeni iktisadi güçleri olmuşlardır.⁶ Örneğin, Hollanda finans tarihinde 17. yüzyılın en önemli olayı 1609 yılında Amsterdam Wisselbank'ın kurulmasıydı. Wisselbank, 16. yüzyılın ikinci yarısında İtalya'da kurulan kamu mevduat ve kliring bankalarının halefiydi. Wisselbank, *kassier*'lerin (borç veren kişiler) kuralsız takas ve kredilendirme etkinliklerine son verdi ve onları kamu takas bankalarına yönlendirdi. Wisselbank'ın hızla başarıya ulaşmasının ardından Middelburg (1616), Delft (1621), Rotterdam (1635) ve Hamburg'da (1619) başka takas bankaları kuruldu.

Wisselbank 17. yüzyılda Hollanda ekonomisi için dört ana işlevi yerine getiriyordu. Birincisi, yüzyılın başlarında hüküm süren parasal kaosa son verip, Hollanda'nın Baltık, Doğu Akdeniz ve Doğu Hint Adaları bölgelerinde alışveriş için ihtiyaç duyduğu istikralı bir metal para yarattı. İkincisi, banka aynı zamanda kambiyo senetleri için uluslararası bir kliring sistemi kurdu – tüccarların bankada bir

---

⁶ Tevfik Güran, **İktisat Tarihi**, İstanbul, Der Yayınları, 2011, s. 115- 120.

hesabı oluyor, buradan senetlerini çekebiliyorlar ve banka istenilen miktarı bir hesaptan başkasına nakledebiliyordu. Yasal düzenlemeye göre altı yüz gulden üzerindeki her işlemin kliringi banka tarafından yapılmalıydı ve sonuçta bütün önemli şirketler hesap açtırdı, bu da nakitsiz işlemleri teşvik etti. Son olarak bankanın önemli bir işlevi de değerli maden ticareti ile ilgiliydi. 1683'ten sonra bankanın müşterilerine değerli madenleri depozit olarak yatırma ve karşılığında müşteri hesabına kredi yazılması imkanı verildi. Müşteriler depozit olarak yatırdıkları değerli madenler karşılığında bir makbuz (*recepis*) alıyordu ve bu makbuzları başka borçları kapatmak için kullanabildiklerinden, tüccarlar değerli madenlerini bankada bırakıyor, banka da müşterinin altın ve gümüşüyle ticaret yapıyordu. Böylece Amsterdam en önemli uluslararası değerli maden pazarı oldu, çünkü Hollanda ve başka Avrupa ülkelerine ait her türlü madeni parayı, bol miktarda elde etmek mümkündü.⁷

Bu arada yeni toprakların keşfi uzak mesafeli deniz ticaretinin yoğunlaşmasını sağlamış ve malların gemilerle taşınması sırasında ortaya çıkabilecek riski paylaşan ortaklıkların oluşmasına ve sigorta sektörünün gelişimine zemin hazırlamıştır. Yüksek kâr getiren ortaklıklar daha fazla sayıda girişimci tüccarların dahil olmasıyla genişlemiş ve zaman içerisinde anonim şirketlere dönüşmüştür. 16. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere'de adeta bir patlama yaşayan anonim şirketler, günümüz şirketlerinin tarihteki ilk örnekleriydiler. 17. yüzyılda anonim şirketlerin sayısında istikrarlı bir artış gözlenmiş ve piyasalar alım-satım için devredilebilir hisse senetleri geliştirmiş, 1698 yılında Londra kendi menkul kıymetler borsasını oluşturmuştur. Ancak yüksek kâr elde etme hırısı üretim artışı ile desteklenemeyince borsalardaki spekülasyona dayalı işlemler büyük bir çöküntü yaşanmasına neden olmuş ve özellikle İngiltere ile Fransa'da spekülasyonu engellemeye yönelik bir dizi yasa çıkarılmıştır. Bu gelişmeler anonim şirketlerin 19. yüzyıla kadar süren bir duraklama dönemine girmelerine neden olmuştur. Anonim şirketlerin ortaya çıkışı önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bir yandan yatırımcının riskinin koyduğu para ile sınırlı olması bu şirketleri cazip kılarken diğer yandan büyük sermaye gerektiren

---

⁷ Michael North, **Hollanda Altın Çağı'nda Sanat ve Ticaret**, 1. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, s. 61, 62.

yatırımların önü açılmış oldu.⁸ Böylece büyüyen sermayenin borsalar aracılığıyla dolaşımı da hızlandı. Banker ve toptancı büyük tüccarların oluşturduğu üst yapının kredili ticari işlemlerden, borsadan, topraktan ve ranttan elde ettikleri bu büyük sermaye birikiminin üretime daha yoğun bir şekilde aktarılması için sanayi devriminin gerçekleşmesi beklenecekti. Diğer bir ifade ile büyük sermayedar gruplarının kârlarını daha da artırabilmeleri için mal üretiminin de buna ayak uydurması gerekiyordu. Nitekim sanayi devrimine gelinceye kadar dünyada mal ve hizmet üretiminin para ticaretini yeterince besleyememesi nedeniyle sermayeler el değiştirmiş, bir dönem paranın merkezi olarak kabul edilen şehirler bir süre sonra yerini başka şehirlere bırakmak durumunda kalmıştır. Örneğin, 14. yüzyılda Floransa bankası Bardi'ler ve Perruzi'lerle birlikte bir anda çökmüştür; aynı şey daha sonra da 15. yüzyılda Mediciler'le birlikte olmuştur. 1579'dan itibaren Piacenza Ceneviz panayırları neredeyse bütün Avrupa ödemelerinin *clearing*'i (takası) olmuştur ama Cenevizli bankerlerin olağanüstü macerası 1621'e kadar, en azından yarım yüzyıl sürecektir. 17. yüzyılda Amsterdam da Avrupa kredi ağlarına çok parlak biçimde egemen olacak ve bu deney bir sonraki yüzyılda başarısızlıkla sonuçlanacak ve Londra üstünlüğü ele alacaktır.⁹

1750 ile 1830 yılları arasında ilk kez İngiltere'de başlayan sanayi devrimi ise sadece batı için değil dünyada da gerek ekonomik gerekse sosyo-kültürel alanda tam bir dönüm noktası olmuştur. Nedenleri ve yarattığı etkiler bugün dahi araştırmalara konu olan sanayi devrimi, batı insanının hayat tarzını ve seviyesini köklü biçimde değiştirmesinin yanı sıra sonrasında yaşanan birçok gelişmenin başlangıcını oluşturmuştur.¹⁰ Daha da önemlisi o dönemde sanayileşmesini gerçekleştiren toplumların ulaştığı gelir ve refah seviyesi ile bunu başaramayanların arasındaki fark aradan geçen yaklaşık iki yüz elli senede kapanamayacak şekilde açılmıştır. Öte yandan, poliçenin asıl iktisadi fonksiyonu olan kredilendirme fonksiyonunun da ortaya çıkışı ticari işlemlerin artışına büyük katkı sağlamıştır. Bankalarda toplanan mevduat, uzun vadeli yatırımlarda kullanılamamaktaydı. Ancak bu kaynağın ödünç verilecek tüccar senetlerinin iskontosu karşılığında

⁸ Larry Allen, **Keseden Bankaya Tezgahtan Borsaya**, 5. bs., İstanbul, Kitap Yayınevi, 2011, s. 19-24.

⁹ Fernand Braudel, **a.g.e.**, s. 59,60.

¹⁰ Tevfik Güran, **a.g.e.**, s. 132.

kullandırılması fikrini ilk defa İngiltere Bankası kurucularından Patterson düşündü ve çok ilgi gören bu kredi şekli, üretimin unsurlarından biri olarak belirdi. Bu sayede iş hacminin önceden tahmin edilemeyecek kadar genişlediği görüldü. Kambiyo senetlerinin, daha doğru bir deyiş ile poliçe ve bononun kredi fonksiyonu, sadece ticari senetlerin iskontosu sayesinde gerçekleşmez. Bankalar, müşterilerine verdikleri avansları mobilize etmek istedikleri zaman, bu müşterilerden emre tedavül edecek bir borç senedi alırlar ve böylece avans olarak vermiş oldukları meblağın kendileri bakımından donmuş bir halde kalmasını önlerler. Bütün bu işlemlerde iskonto etmiş bankalar da senetleri diğer bir bankaya genellikle de merkez bankalarına tekrar iskonto ettirirler ki buna da reeskont veya mükerrer iskonto işlemi denir.¹¹

Üretimde makineleşme ile sağlanan büyük artış şirketlerin büyümesine, sermayenin bu büyük şirketlerde odaklaşmasına veya merkezileşmesine olanak sağlamış, banka kredileri ile beslenen bu yapı kartel ve tröstlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Finans kapital¹² veya banka sermayesi olarak adlandırılabilir bu para sanayileşmenin hızlandığı dönemde reel piyasaya aktararak üretim üzerinde hakimiyeti ele geçirmiştir. Kapitalist sistemde sermayenin ulaştığı bu güç sadece para ve mal piyasalarında etkili olmamış, bundan sonraki süreçte devletlerin uluslararası politikalarına da yön verebilen bir güç haline gelmiştir.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya ekonomisinin girdiği bu dönem paranın icadından başlayarak geçirdiği fonksiyonel dönüşümün ulaştığı noktayı göstermesi açısından dikkat çekicidir. Zira, sanayi devrimine kadar ticaret dahil her türlü kâr görülen alana yatırım yaparak elindeki sermayeyi çoğaltmaya çalışan sermayedarlar, üretim seviyesinin sınırlı artışı nedeniyle bir türlü istedikleri birikimi sağlayamamışlardır. Ancak, buhar gücünün ve makineleşmenin getirdiği üretim patlaması, bankacılık sistemi ve anonim şirketler kullanılarak desteklenince sistemin kendisini her seferinde bir üst noktaya taşıyarak yenilemesi fırsatını yaratmıştır. Şirket hisselerinin alınıp satıldığı borsalar ile uzak mesafelere yapılan ticarete para taşıma riskini ortadan kaldıran ve böylece dünya üzerinde ticaretin ve para

---

¹¹ Reha Poroy, **a.g.e.**, s.109.

¹² Avusturyalı Marksist ekonomist Rudolf Hilferding 1910 tarihinde yayınladığı “Finans Kapital” isimli kitabında bu konuyu Marksist kuram açısından ele almıştır. Kitap oldukça büyük ilgi görmüş, hatta bu eser Marks’ın “Kapital” inin devamı olarak nitelendirilmiştir. Bkz. Rudolf Hilferding, **Finans Kapital**, Çev: Yılmaz Öner, 1. bs., İstanbul, Belge Yayınları, 1995.

transferinin daha daha kolay yapılabilir hale gelmesini sağlayan poliçeler bu sistemin bir yerde temel dayanaklarını oluşturmuştur.

Batıdaki bu gelişmeler tarihçiler tarafından farklı bakış açılarıyla değerlendirilmektedir. Söz gelimi, Immanuel Wallerstein “Tarihsel Kapitalizm ve Kapitalist Uygarlık” başlıklı kitabında kapitalizm denilen sistemin aslında 15. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa’da doğduğundan ve 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde tüm yerküreyi kaplayacak biçimde mekân içinde genişlediğinden bahsetmektedir. Böylece, kapitalist sistem zaman ve mekan yönüyle sınırlandırılmaktadır.¹³ Fernand Braudel ise bu görüşe karşı çıkarak, dünyanın ortaçağda, hatta Avrupa insanı tarafından tanınmadan çok önce antikçağda az çok merkezleşmiş ve az çok tutarlı ekonomik bölgelere yani birlikte var olan birçok ekonomi dünyasına ayrıldığını savunmaktadır. Aralarında son derece sınırlı bir alışveriş olan birlikte yaşayan bu ekonomilerin dünyada insanların yaşadığı bölgeleri paylaştığını söylemektedir. Birbirlerine sınır olan bu bölgelerde ticaret yapmanın bazı istisnalar dışında çok az avantaj sağlayabildiğini, örneğin Rusya’nın, Büyük Petro dönemine, muazzam Osmanlı Devleti’nin de 18. yüzyılın sonuna kadar bu ekonomi dünyalarından biri olduğunu, ifade etmektedir. Kendi kendine yeten bu ekonomiler bir taraftan varlığını sürdürürken diğer taraftan 16. yüzyılın sonlarına doğru ekonomi, alışveriş, para stoğunda genişleme anlamında Akdeniz’den Kuzey denizlerine doğru bir kayma yaşanmaktadır. Braudel bu olguyu, “*yeni bir ülkenin eski bir ülke karşısında kazandığı zafer*” olarak tanımlamaktadır.¹⁴ Ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren finans kapital her şeye sahip olmaya başlayınca başta Osmanlı ekonomisi olmak üzere kendi sistemlerini bazı üst yapı reformlarıyla muhafaza etmeye çalışan ülke ekonomilerinin etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur.

Osmanlı Devleti’nde Kırım Savaşı’ndan evvel dış ticaretin hızla gelişmesi sonucunda, Avrupa ile her yönde temaslar artmış ve yeni üretim-tüketim tarzları ve iktisadi tercihler ortaya çıkmıştır. Savaş dolayısıyla İstanbul’da bulunan İngiliz ve Fransız askerleri ve bunların ailelerinin yeni tüketim biçimleri ile olduğu kadar paranın, tasarrufların değerlendirilmesi konusunda sergiledikleri farklı yaklaşımları

---

¹³ Immanuel Wallerstein, **Tarihsel Kapitalizm ve Kapitalist Uygarlık**, Çev: Necmiye Alpay, 6. bs., İstanbul, Metis Yayınları, 2012, s. 20.

¹⁴ Fernand Braudel, **a.g.e.**, s. 60, 64, 79.

toplumun varlıklı kesiminin sosyal ve ekonomik yaşamı üzerinde etkisi olmuştur. Aynı şekilde Mısır hidivi ile araları açılan birkaç zengin Mısır prens ve prensesinin İstanbul'a yerleşmeleri ve batı usulü yaşam tarzlarını benimsemeleri ile birlikte Avrupa'nın lüks mallarına olan talep dolayısıyla ithalat artmıştır.¹⁵ Böylece 19. yüzyılın başlarından itibaren bir yandan ağırlıklı olarak batılı ülkelerle yapılan ticari anlaşmalarla dış pazarlara daha açık bir hale gelmiş diğer yandan devlet öncülüğünde fabrika üretimine geçiş denemeleri başarısızlıkla sonuçlanmış ve bu nedenle hammadde ihraç edip işlenmiş mal ithal eden Osmanlı ekonomisi için ithalatın finansmanı büyük bir sorun olmuştur.

Bu arada sanayileşmesini tamamlamış İngiltere'yi 1850-1870 arasında az sayıda Avrupa ülkesi (Almanya, Fransa, İtalya) ile Japonya ve ABD takip etti. Bu ülkelerden Almanya, İngiltere'nin yüz yılda başardığı sanayileşme düzeyini otuz yılda yakaladı ve geçti. 1870-1914 arasında İkinci Sanayi Devrimi gerçekleşti. Demiryolları ve buharlı gemilerin yaygınlaşması sanayileşmenin başka ülkelerde de başlamasına yardımcı olurken, aynı zamanda birbirine bağlı ve bağımlı bir dünya ekonomisi yaratılıyordu. Birinci Sanayi Devrimi'nin önde gelen sanayi dalı pamuklu dokuma, enerji kaynağı ise kömür ve buhardı. İkinci Sanayi Devrimi'nde, kömür ve buharın yanı sıra petrol ve elektrik enerjisi kullanılmaya başlandı. Kimya sanayindeki gelişmeler, sentetik kumaş ve boyalar, savaş sanayindeki keşifler hep bu dönemde gerçekleşti. Bu sanayilerin dayandığı yeni teknolojiler aynı zamanda çok büyük sermaye gerektiriyordu.¹⁶

Avrupa ve Amerika'da yükselişe geçen Fugger, Rothschild, Baring ve Morgan gibi banker ve tüccarlar devletler arasındaki savaşları finanse edebilecek servete sahip olmuşlardı. Bahsi geçen banker ve tüccar aileleri sanayi devrimi boyunca son derece büyük ve riskli ticari teşebbüsleri finanse ederek büyük bir güç elde ettiler. Dünyanın dört bir yanında demiryollarını ve su kanallarını yaparken Avrupa'daki hükümetlere borç vererek karşılığında siyasi güç kazandılar.¹⁷ Finans kapitali olarak adlandırılan bu gücün dönemin önde gelen devletleri arasında yer alan

---

¹⁵ Haydar Kazgan, **Osmanlı'da Avrupa Finans Kapitali**, 2. bs., Ankara, Roma Yayınları, 2005, s. 89.

¹⁶ Oya Köymen, **Sermaye Birikirken Osmanlı, Türkiye, Dünya**, İstanbul, Yordam Kitap, 2007, s. 34, 35.

¹⁷ Larry Allen, **a.g.e.**, s.12, 13.

Osmanlı Devleti'ne kayıtsız kalması beklenemezdi. 19. yüzyılla birlikte Osmanlı'ya gelen Avrupa tüccarı ve sermayesi için bu topraklar hem iyi bir pazar hem de hammadde kaynağı idi. Ancak bu hammaddenin sevkiyatı için demiryolu ve nitelikli bir karayolu şebekesine ihtiyaç vardı. Osmanlı bürokrasisi ise her yerde baş gösteren ayaklanmalara karşı asker sevk etmek, tarım ürünlerini değerlendirmek ve geniş ülkeyi gerçekten denetlemek ve kontrol etmek için demiryollarının ne kadar önemli olduğunun bilincindeydi. Böylece karşılıklı yarar sağlayan demiryolu yapım fikri hazinenin yetersiz kaynakları nedeniyle yabancı sermayeye imtiyaz vermek suretiyle uygulamaya geçirilmiştir.¹⁸

Demiryolları finans kapitalin ilk girdiği alanlardan biri olmakla birlikte geçtiği bölgelerde üretim miktarı ve ürünün ticaretinin gelişmesi, halkın gelirinin artarak tüketim mallarına olan talebin yükselmesi ve devletin topladığı vergi miktarının artması şeklinde genel olarak ekonomiye olumlu katkıları olmuştur.¹⁹ Finans kapitali sadece demiryolu yatırımları ile değil devlete açılan kredilerde de aktif bir rol oynamıştır. Örneğin 1854 yılında imzalanan ilk dış borç sözleşmesinin ardından beş milyon sterlin tutarındaki ikinci borç sözleşmesi 1855 yılında Londra'da finans kapitalin en önemli temsilcisi Rothschilds ile yapılmıştı. Osmanlı hükümeti bu borç için Mısır'dan alınacak vergiler ve Suriye ile İzmir gümrük gelirlerinin bir bölümünü teminat olarak göstermişti. Borçlanma, imtiyaz verme, daha fazla borçlanma süreci sonraki yıllarda devam ederek 1854-1875 yılları arasında Osmanlı Devleti toplam 15 dış borç sözleşmesiyle 220 milyon sterlin borçlanmış olup, karşılığında hazinesine 116 milyon sterlin girmiştir. Borç sarmalı süreci, Düyun-i Umumiye İdaresi'nin kuruluşuna yol açmıştır.²⁰

II. Abdülhamit döneminde alınan kredilerde eskinin hatalarına düşülmemiş verimli ve ülke ekonomisinin gelişimini sağlayacak alt yapı yatırımlarının finansmanı için kullanılmıştır. Aynı dönemde Düyun-ı Umumiye İdaresi'nin vergi gelirleri üzerindeki tahakkümü, Osmanlı-Rus savaşı gibi olumsuz gelişmeler dikkate alındığında yapılanların önemi daha iyi anlaşılır. Öte yandan finans kapitalin

---

¹⁸ Ali Akyıldız, "İzmir Aydın Demiryolu", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi A.B.D., İstanbul 1987, s. 3, 120.

¹⁹ V. Necla Geyikdağı, **Osmanlı Devleti'nde Yabancı Sermaye 1854-1914**, İstanbul, Hil Yayın, 2008, s. 125.

²⁰ Emine Kıray, **Osmanlı'da Ekonomik Yapı ve Dış Borçlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 4. bs., 2010, s. 29, 30.

Osmanlı ekonomisi üzerindeki etkilerinin görüldüğü bir alan da bankacılık faaliyetleridir. Bankacılık, finans kapitalin bir ülkede varlığını göstermesinin en önemli yollarından biridir. Zira, dünyadaki diğer örneklerinde de görüldüğü üzere finans kapitalin esas hedefi ülkenin parasını kontrol edebilmektir ve bunun da en kolay yolu bankacılık sektörünü hakimiyet altına almaktır. Osmanlı Devleti'nde ise kambiyo istikrarının sağlanması amacıyla Galata'lı iki banker tarafından hükümet desteği ile kurulan Dersaadet Bankası'nın 1852 yılında faaliyetlerine son vermesinin ardından bir milli banka kurma fikri oluşmuştu. Hükümet somut bir adım atarak Fransız banker Trouvé-Chauvel'le *Banque National de Turquie* (Türkiye Milli Bankası) adında banka kurulması için görüşmelere başladı. Ama Rusya'yla çıkan savaş bu planın başarısızlığa uğramasına yol açtı. Kırım Savaşı sona erdiğinde Osmanlı İmparatorluğu mali açıdan çok zor bir durumdaydı. Savaşın sonrasında ilan edilen Islahat Fermanı'nın maliyeye ilişkin hükümlerinde devletin hedeflerine ulaşabilmek için yabancı sermayeye başvurulmasını ve banka kurulmasını açıkça kabul ediliyordu. Bundan sonra Ottoman Bank'ın kuruluşuna kadar olan süreçte aralarında Crédit Mobilier ve Rothschild'lerin de bulunduğu birçok banker grubunun banka kurma yönünde girişimleri olmuştur. Nihayet 1856 yılında faaliyete geçen Ottoman Bank, 16 Kasım 1862'de varılan anlaşmaya göre tüm işletmesini Osmanlı Bankası'na devredene kadar faaliyetini sürdürmüştür.²¹

İngiliz ve Fransız sermayesi ile kurulan ve banknot basma yetkisi de tanınan Osmanlı Bankası'ndan tarafların kendine göre beklentileri vardı. Faaliyete yeni başladığı sırada Osmanlı Bankası hakkında bir makale kaleme alan Kadri Bey, bankanın kurulmasının faiz ve iskonto fiyatlarının düşüreceğini, böylece ticaretin kolaylaşacağını ve servet yaratılabileceğini ifade etmiştir. Zira tüccarlar yanlarında para taşıırken katlandıkları riskten ve para bulundurma maliyetinden kurtulacakları gibi paralarını poliçe veya senede dönüştürerek gerektiğinde düşük faiz ve iskonto ile nakde çevirebileceklerdir.²² Aslında bu beklentiler gerçeklerle çok fazla örtüşmüyordu. Söz gelimi, Ottoman Bank'ın İstanbul'daki işlem hacminin istenen seviyeye ulaşmamasında başlıca sebep, senet ve poliçe iskontosu biçiminde

²¹ André Autheman, **Bank-ı Osmanî Şahane Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlı Bankası**, Çev: Ali Berktaş, İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2002, s. 18-35.

²² Kaya Bayraktar, "Osmanlı Bankası'nın Kuruluşu", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 3, S. 2, 2002, s. 82, 83.

yürütülen kredi işlemlerinin yerel geleneklerle uyuşmaması olarak gösteriliyordu. Osmanlı Bankası idare heyetinin 1863 tarihli ilk faaliyet raporunda da bu konuya değinilmiş, yerel banker ve tüccarların portföylerindeki menkul kıymetleri iskonto etme alışkanlığına sahip olmadığı belirtilerek, böyle bir hareketin sermaye yetersizliği itirafı olarak görüldüğünden ihtiyaç duydukları kaynağı yurt dışındaki ortakları üzerinden sağlanan kredilerle yaratmayı tercih ettikleri kaydedilmiştir.²³

Bunlara rağmen, Osmanlı Bankası, kuruluşundan itibaren Osmanlı maliyesinin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiş, Tütün Rejisi'nin kurucuları arasında yer almış, yabancı sermaye yatırımlarına katılmış, Düyun-ı Umumiye İdaresiyle birlikte Osmanlı ekonomisi ve maliyesinin batı sermayesi tarafından denetimi ve yönlendirilmesinde önemli rol oynamıştır. Özellikle, Osmanlı Bankası'nın faaliyete geçişinden sonra "denge politikası" çerçevesinde rakip mali güçlerin de devreye girmesiyle banka kurma işi hızlanmış, kurucuları veya yöneticileri arasında her zaman Galata bankerlerinin de yer aldığı, bu nedenle ve faaliyet tarzları dolayısıyla Galata Bankaları olarak nitelendirilen, La Banque de Constantinople, La Banque Austro-Ottomane, La Banque Turco-Egyptienne gibi bir seri banka kurulmuştur. Yerli banka olarak Emniyet Sandığı ve Ziraat Bankası da bu dönemde kurulmuşlardır.²⁴

Böylece 19. yüzyılın başından itibaren başlayan ve ikinci yarısına denk gelen Kırım Savaşı'ndan sonra hızlanan tüm bu gelişmelerle birlikte Osmanlı maliyesi ve ekonomisi finans kapitalin kontrol alanı içerisine girmiştir. Yüzyılın sonlarında kapitalist sistemin sömürgeci politikalarındaki ayrışma ve batılı devletlerin aralarındaki paylaşım anlaşmazlıkları o güne dek sistemlerini bir şekilde muhafaza etmeyi başarmış Osmanlı ve Rus İmparatorlukları'nın yıkılmasına yol açmıştır. İkinci sanayi devriminin itici güç kaynağı petrolün Osmanlı topraklarında fazlasıyla mevcut olduğunun keşfedilmesi de bu sürecin hızlanmasında güçlü bir neden olarak gösterilebilir.

Finans kapitalin Osmanlı'daki poliçe işlemleri arasındaki ilişki ise tamamıyla bankacılık faaliyetleri ile ilgilidir. Osmanlı Devleti'nde poliçe kullanımı

---

²³ André Autheman, **a.g.e.** s. 25.

²⁴ Azmi Fertegligil, **Türkiye'de Borsa'nın Tarihçesi**, İstanbul, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları, 1993, s. 17.

ağırlıklı olarak 18. yüzyılın başlarından itibaren taşrada toplanan vergilerin İstanbul'a nakledilmesi için başlamış ve bu aracılık hizmeti mali yönden güçlü sarraflar, tüccarlar ve bankerler tarafından yerine getirilmiştir. 19. yüzyılın başlarında dış ticaretin artış göstermesi ile birlikte bahsi geçen grupların daha kârlı olmasının da etkisiyle yurt dışı poliçe kullanımlarına yönelmeleri nedeniyle yurt içinde poliçeci esnafı olarak isimlendirilen bir grubun da faaliyetlerini arttırdığı görülmektedir.

Yüzyılın sonlarına doğru ise sayılan tüm bu meslek gruplarının yavaş yavaş piyasadan çekildikleri en azından isimlerinin artık daha az duyulmaya başladığı bir gerçektir. Zira Osmanlı Devleti batıda 18. yüzyıldan itibaren hızlı bir gelişme gösteren hatta sanayi şirketlerini de kontrolü altına alan bankacılık faaliyetlerinin ülke içinde resmen başlamasına başlangıçta mesafeli durmuş, bu faaliyetlerin kontrollü bir şekilde kendi tebaasından kişilerce yapmasına izin veren bir sistemi tercih etmiştir. Ancak, Osmanlı maliyesinin sorunlar karşısında çok yetersiz kaldığı bir dönemde alınan dış kredilerden kaynaklanan baskıların da etkisiyle yabancı sermayeli bankaların girişine müsaade edilmiştir. Dünyadaki benzer örneklerden de görüleceği üzere yabancı bankaların bir ülkeye girişi ülkedeki para hareketlerinin de bir süre sonra yabancıların kontrolü altına girmesine yol açtığından aynı sonuçlar Osmanlı ekonomisi için de oluşmuştur. Dolayısıyla konuya poliçe işlemleri özelinde bakıldığında 17. yüzyıldan bu yana süre gelen sistemin aktörleri olan sarraf/tüccar, banker ve poliçeci esnafı zaman içerisinde tasfiye olmuş ve onlardan arda kalan boşluk batı tipi bankacılık faaliyetleri ile doldurulmuştur.

1.2. Poliçe Kavramı ve Günümüzdeki Kullanım Koşulları

İslâm toplumlarında süftece adı altında 7. yüzyıldan, batıda ise 11. yüzyıldan itibaren kullanıldığı bilinen poliçe uzak mesafeler ile yapılan ticarete para taşıma riskini ortadan kaldırması nedeniyle bir yerde uluslararası ticaretin yaygınlaşmasını kolaylaştıran ve katkı sağlayan başlıca ödeme araçlarından birisidir. Poliçenin süftecedan esinlenerek geliştirildiği kesin olarak bilinmemekle birlikte iki ödeme aracı arasında benzerlikler bulunduğunu belirtmek gerekir. Bu bağlamda sırasıyla, poliçe kavramı, poliçenin kullanım amacı ile günümüzde poliçe kullanımı bir örnek yardımıyla açıklanacaktır.

Osmanlı maliyecilerinden Hasan Ferid; poliçe kelimesinin İtalyanca “*polizza di cambio*”’dan geldiğini ve Fransızca aynı manada “*lettre de change*” yani kambiyo mektubu tabiri kullanıldığını, poliçenin esasında akçe nakil ve tahvili mukâvelenâmesi anlamına geldiğini belirtmektedir.²⁵ İngilizce’de poliçenin karşılığı olarak “Bill of Exchange” veya “Draft” kelimeleri kullanılmaktadır.

*“Günümüzdeki tanımıyla poliçe “bir alacaklının borçlusuna hitaben düzenlediği bir kambiyo senedir”. Bu senet, borçlunun belli bir tarihte ödeyeceği bir borcu, üçüncü bir kişiye ya da onun havale edeceği başka bir kişiye ödemesi emrini içerir. Kavram olarak poliçe, üçlü bir ilişkiyi düzenleyen senettir. Senedi düzenleyen (keşideci), diğer bir kişiye (muhatap), poliçede ismen gösterilmiş olan bir kimseye (lehdar), belli bir meblâğın ödenmesi emrini verir. Bu üçlü ilişkiden, keşideci senedi düzenleyen kişidir ve senedin ilk borçlusudur. Lehdar, senette alacaklı görünen, senedin ilk alacaklısı kişidir. Kendisine “yararlanan kişi” anlamında “müstefid” de denir. Lehdar senedi başkalarına devir edebilir. Bu kişiler de senedi başkalarına devir edebilirler. Senedi devralıp devretmiş kişilere “ciranta” senedi en son elinde bulunduran kişiye de “hamil” veya “hamil ciranta” denir. Muhatap, senet düzenlenirken, poliçe ilişkisi dışında olmakla beraber, senedin kendisine ibrazı üzerine, senet üzerine atacağı imza ile senedi kabul ederse, kabul anından itibaren senedin asıl borçlusu olur”.*²⁶

Diğer bir deyişle, kabul ile beraber, keşidecinin asıl borçlu sıfatı kalkar, muhatap asıl borçlu olur. Muhatap, kabul etmedikçe poliçe ilişkisine yabancıdır, kabule zorlanamaz, fakat kabulden sonra senedin asıl borçlusu haline gelir. Kural olarak, lehdar poliçeyi mutlaka muhataba kabul ettirmek zorunda değildir, ister kabul için ibraz eder, isterse bekler, vadesinde, ödeme için – poliçeyi kabul için ibraz etmemiş veya ibraz etmiş de senet kabul edilmemiş olsa dahi – ibraz eder. Kabul etmeme veya ödememe durumunda, gerekli protestolar çekildikten sonra, hamil poliçeyi kendisinden önce imza etmiş kimselere rücu edebilir. Lehdar poliçeyi

---

²⁵ Hasan Ferid, **Osmanlı’da Para ve Finansal Kredi: Evrâk-ı Nakdiye**, C. 2, Haz. Mehmet Hakan Sağlam, 1. bs., İstanbul, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü, 2008, s.17.

²⁶ Oğuz İmregün, **Kıymetli Evrak Hukuku (Genel Hükümler-Kambiyo Senetleri-Makbuz Senedi-Varrant)**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1995, s. 38.

saklayarak, vadede kendisi ödeme talep edebilir. Ancak poliçe normal olarak tedavüle çıkarılır. Hamil de poliçeyi devretmekle, ciranta olur.²⁷

*“Ciro, ticari senetleri veya çekleri arka yüzüne imza atmak suretiyle devretmektir. Bu imza ile o, muhataba, bu borcu yeni bir lehtara ödemesi için talimat vermiş olur. Cironun usulüne uygun olması için cirantanın imzası yeterlidir. Senedi rehin bırakmak amacıyla da ciro yapılabilir. Bu takdirde senedin arkasına “bedeli teminattır” veya “bedeli rehindir” gibi bir ibare yazılır. Poliçede birçok ciranta olabilir. Muhatap poliçeyi ödemezse bütün cirantalar, senedi en son elinde bulunduran hamile karşı zincirleme kefil sayılırlar. Fıkıh bakımından ciro, tekrar havaledede bulunmak demektir ki, bu mümkündür. Cirantaların zincirleme kefil olmalarına da bir engel yoktur. Bu durumda havale ile birlikte kefalet işlemi de yapılmış olur. Bu kefalet, poliçenin ciro edilmesi konusundaki örften dolayı kendiliğinden olur”.*²⁸

Hamile karşı, poliçeden dolayı sorumluluk altına giren bir kişi lehine poliçe üzerinde aval veren kişiye *avalist* denir. Aval, “poliçe nedeniyle sorumluluk taşıyan kişiler lehine verilen bir tür kefalettir”. Aval ile hamile haklarını elde edebileceği hususunda ek bir teminat verilmektedir. Aval tek taraflı ve bağımsız bir kambiyo taahhüdüdür. Aval veren, poliçe nedeniyle sorumludur ve sorumluluğu fer’î değil, aval verdiği kişiyle aynı seviyededir ve müteselsildir.²⁹

Özellikle uzak noktadaki ödemelerde büyük kolaylık sağlayarak ticaretin gelişmesinde hatta uluslararası boyutlara taşınmasında önemli etkisi olan poliçenin kullanım amacı finans alanındaki gelişmelerle sıkı sıkıya bağlıdır. Söz gelimi günümüzün bankacılık sistemi otomasyon alt yapısında erişmiş olduğu hız sayesinde dünyanın en uzak iki noktası arasındaki para transferini bilgisayardaki bir iki tuşla saniyeler içerisinde gerçekleştirebilmektedir. Dolayısıyla geçmişte poliçe kullanımının para transferleri için getirdiği kolaylık bugün yerini diğer amaçlara bırakmıştır. Genel olarak bakıldığında ise poliçe tanziminde taraflar, şu amaçlardan birini takip etmiş olabilirler:

---

²⁷ İmregün, a.y., s. 38.

²⁸ Abdülaziz Bayındır, **Ticaret ve Faiz**, İstanbul, Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2007, s. 266, 267.

²⁹ İmregün, a.g.e., s. 38.

- Ödemede kolaylık ve para tedavülünü önlemek;
- Kredi temin etmek.

Keşidecinin muhataptan alacağı, müstefide (lehdar) ise borcu vardır. Normal olarak bu alacak ve borcun tasfiyesi, alacağın tahsili ve borcun da ödenmesi sureti ile yani iki ayrı muamele ile mümkündür. Keşideci, kendi mal varlığında bir değişiklik yapmayan bu iki muameleden kaçınmak, bir yerden para tahsil edip diğer bir yere ödeme zahmetine katlanmamak için borcu ile alacağını veya alacaklısı ile borçlusunu karşılaştırıp işin içinden çıkmak ister ve bunu ya adi bir havale veya hususi ve daha emin bir havale olan poliçe tanzimi ile gerçekleştirir. Keşideci poliçe ile, bir taraftan alacaklısına (müstefide), kendisine borçlu bulunan muhataptaki alacağını tahsil etmek, diğer taraftan muhataba, borcunu poliçe lehtarına ödemek hususlarında yetki ve direktif verir ve böylece hem borcunu alacağı ile ödemiş ve hem de para tedavülünü önlemiş olur.³⁰ Diğer taraftan, ticaret işlemlerinde ödeme aracı olarak kullanılan poliçenin hukuki mahiyeti incelendiğinde “özellikli havale” niteliğine sahip olduğu görülmektedir. Bilindiği üzere “havale” borçlu olan bir kimsenin (B), alacaklısına (A) bu borcunu ödemek üzere alacaklı olduğu ya da kredisini kullandığı üçüncü bir kişi (Ü) vasıtasıyla ödeme yapması işlemidir. Bu şekilde yapılan basit havale işleminde (B), (A) ya borcunu alacaklı olduğu (Ü) den tahsil etme yetkisi vermekte, aynı zamanda durumu (Ü) ye iletmekte, (Ü) ise kendisi üzerine yüklenen bu ödeme işlemini kabul ettiğini (A) ya bildirmektedir. Bu işlemin sonucunda (Ü) nün mal varlığında meydana gelen eksilmeyle (A) ya ödeme yapılmakta ve (B) nin borcu ortadan kalkmaktadır. Bu ilişkilerden görüleceği üzere tipik bir havale işleminde havale eden (B), havale ödeyicisi (Ü) ve havale alıcısı (A) olmak üzere üç taraf bulunmaktadır. Bu durumda havale eden (B) ile havale alıcısı (A) arasında havale işleminin esas sebebini oluşturan “bedel ilişkisi”; havale eden (B) ile havale ödeyicisi (Ü) arasında ise “karşılık ilişkisi” oluşur. Ödeyici (Ü) ile alıcı (A) arasında ise bir ilişki oluşmaz.³¹

Poliçe fıkıh bakımından da havale olarak kabul edilmektedir. Bunu ortaya koyan bir hadiste şöyle buyrulmuştur:

³⁰ Hayri Domaniç, **Kıymetli Evrak Hukuku**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1960, s. 62.

³¹ Al, **a.g.e.**, s. 13.

“Allahın Elçisi, ona dua ve selâm olsun, şöyle demiştir:

*Hanginiz, ödeme gücü olana yönlendirilirse ona yönelsin. Ödeme gücü olanın borcunu geciktirmesi zulümdür. Kim ödeme gücü olan birine havale edilirse onu kabul etsin.”*³²

Fıkıhta havale, borcu bir zimmetten diğerine nakletmek, yani ödeme sorumluluğunu başkasına yüklemektir. Buna göre temelde ilişki değişmediğinden poliçenin havale kapsamına girdiği düşünülmektedir. Söz gelimi; Ahmet borçlu, Mehmet alacaklı, Hasan borcu ödemeyi kabul eden üçüncü şahıs ve borç miktarı 100 Lira olsun; böyle bir işlemde genellikle Hasan'ın da Ahmet'e aynı tarihte ödenecek 100 Lira borcu olur. Normal havalede Ahmet Mehmet'e “Alacağımı git Hasan'dan al” derken poliçede Ahmet Hasan'a der ki “bana olan borcunu Mehmet'e öde”. Örnekten de görüleceği üzere ifadelerdeki farklılık dışında sonuç değişmemektedir.³³

Osmanlı Devleti'nde son dönemlerde Maliye Bakanlığı yapmış Mehmed Cavid Bey, İktisat İlmi isimli kitabında poliçe ile ilgili şöyle bir örnek vermiştir:³⁴

<p><i>Yüz lira kuruş hesabıyla</i> 25 000 <i>Yalnız yirmi beş bin kuruştur</i> <i>İş bu iki yüz elli adet Osmanlı lirasını tarihten itibaren doksan bir gün sonra tüccardan</i> <i>Naşir Efendi</i> <i>emrine ödeyiniz. Bedeli peşin olarak alınmıştır.</i> <i>Tarih</i></p> <p><i>İmza</i></p> <p><i>Mehmet Şerif</i></p>
--

Selanik'te Hüseyin Namık Efendi'ye böyle bir senet tanzim edebilmek için Selanik'ten başka bir şehirde/ülkede – poliçelerde mekanın farklı olması şarttır –

³² Buhârî, el.Havâlât,1.'den aktaran Abdülaziz Bayındır, **a.g.e.**, s. 266.

³³ Bayındır, **a.y.**, s. 267.

³⁴ Mehmed Cavid Bey, **İktisat İlmi (İlm-i İktisad) (Mekteb-i İdadiye Mahsus)**, Çev: Sema Alpın Çakmak, Ankara, Liberte Yayınları, 2001, s. 238, 239.

bulunan Mehmet Şerif Efendi'nin Selanik'teki Hüseyin Namık Efendi'den alacağını olması, yahut onun yanında bir cari hesabının bulunması gerektiği gibi tüccardan Naşir Efendi'den peşin olarak veya diğer şekillerde yirmi beş bin kuruş almış olması gerekir. Poliçe üç şahıs arasında düzenlenir: Mehmet Şerif Efendi “yazıcı” (keşideci), Naşir Efendi “hamil” (alacaklı), Hüseyin Namık Efendi'de “muhatap” tır (poliçeyi kabul ederek esas borçlu haline gelen). Bu sayede İstanbul'daki Şerif Efendi'nin Naşir Efendi'ye olan borcu ve Selanik'teki Hüseyin Namık Efendi'nin de Mehmet Şerif Efendi'ye olan borcu ödenmiş, yani Selanik'ten İstanbul'a, İstanbul'dan Selanik'e yirmi beşer bin kuruş gönderilmesi gerekirken bu iki muamele bir santim bile nakledilmeksizin son bulmuş olur.

Yurt içinde mal satışından kaynaklanan bir borcun poliçe keşide edilmesi suretiyle ödenmesindeki süreç bir örnek yardımıyla açıklanabilir: Bursa'dan İstanbul'a malını satmak amacıyla gelen A isimli tüccar malını B'ye satmıştır ancak malın bedeli olan parayı yanında taşımak istememektedir. Bu durumda mal alımından dolayı borçlu olan B bir poliçe keşide ederek Bursa'da oturan C'ye poliçe üzerinde yazılı olan tutarı A'ya (alacaklı) ödemesini ister. Böylece keşideciye belli bir malı İstanbul'da teslim eden tüccar A, malın bedelini Bursa'ya dönünce orada bulunan C'den (muhataptan) tahsil ederek yüklü miktarda para taşıma riskinden kurtulmuş olur. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, poliçenin keşidecisi (borçlu) B'nin muhatap (poliçe bedelini Bursa'da ödeyecek olan kişi) C'den en az poliçe bedeli kadar alacaklı veya aralarında bir ticari ilişkinin olması gereğidir. Ancak B ile C arasında bu şekilde bir durum söz konusu değil ise ve malını satan A parayı yine yanında taşımak istemiyorsa ne yapmalıdır? Tüccar A'nın karşısında izleyebileceği iki yol vardır. Birincisi aşağıda aktarıldığı şekli ile Bursa'ya çekilmiş bir poliçeyi satın almalıdır. İzleyebileceği ikinci yol ise poliçe alım satım işleri ile uğraşan birilerini bularak onlardan para karşılığında alacağı poliçeyi Bursa'daki muhataba ibraz ederek parasını orada tahsil etmesidir.

Poliçeler bazı durumlarda karşılıklı borçların ödenmesini sağlayan bir aracın ötesinde, sermaye transferi için alınıp satılan bir senet halini de almaktadır. Bir şehirden başka bir şehre parasını nakletmek isteyen tüccar istenilen varış noktasında ortağına veya ilişkide bulunduğu diğer bir tüccara çekilmiş olan bir poliçeyi

keşideciden satın alır. Bu satın alma sonucu poliçe satın alanın emrine düzenlenir veya ciro edilir ve bu kişi de poliçeyi parayı transfer etmek istediği şahsa ciro eder. Sermaye transferi aynı ülke içinde, aynı para birimi üzerinden yapıldığı takdirde, satıcı – keşideci alıcıdan “baş” tabir edilen bir yüzde talep eder. Değişik para birimlerini içeren uluslararası bir transfer söz konusu olursa da poliçenin fiyatı arz ve talebe göre oluşan kambiyo kurlarına göre belirlenmektedir.³⁵

İstanbul ile Paris arasında yapılan bir ticareti düşünelim. İstanbul’da Paris üzerine alacaklı tacirler (Paris’e mal göndermiş) olanlar bulunacağı gibi, Paris’e borçlu (Paris’ten mal getirmiş) olanlar da bulunur. Bunlardan birinciler, alacaklarını almak için Paris’deki borçlular üzerine frank poliçesi çekip İstanbul piyasasında satmak isteyecekleri gibi, ikinciler de Paris’e olan borçlarını ödemek için Paris üzerine çekilmiş frank poliçesi arayıp almak isteyeceklerdir. Bu durumda, birinci takımın satışa çıkaracakları poliçeleri ikinci takım satın alacaktır. Ödemenin yapılarak poliçenin satın alınmasıyla birlikte İstanbul’daki tacir alacağını tahsil etmiş olur ve bu dört taraflı ilişkideki rolü sona erer. Parayı ödeyerek poliçeyi satın alan, ancak halen kağıt üzerinde Paris’deki tüccara borçlu gözükken İstanbul’daki tacirin önünde iki yol vardır. Birincisi satın almış olduğu poliçeyi ciro ederek Paris’de borçlu olduğu tacire göndermek, ikincisi ise İstanbul’dan mal satın alan Paris’teki borçlu tacir üzerine yeni bir poliçe çekmek. Her iki yöntemde de poliçenin Paris’te ödenmesi sonucunda iki şehir arasında herhangi bir efektif para transferi olmadan geriye kalan üç tarafın borç ve alacağı kapanmış olur. Bu örnek o dönemde poliçe kullanımının uluslararası ticarete ne denli katkı sağladığını bir kez daha göstermektedir. Öte yandan İstanbul’da frank üzerinden düzenlenmiş poliçelerin satışa çıkarılması poliçe arz ve talebinin oluşmasına yol açmaktadır. Buna göre, poliçe arz ve talebi gerçekleşecektir. Satışa çıkarılan miktar fazla ve istek miktarı az olursa, kurala göre, frankın miktarı düşer. Oysa, satışa çıkarılan miktar az, istek fazla olursa, frankın fiyatı yükselir. Şayet, satışa çıkarılan ile istek miktarı eşit olursa, frankın fiyatının başabaş olması gerekir. Bu fiyatlar da dış kambiyo (change exterieur) ifade etmektedir. Dış kambiyo, Uluslararası Kambiyo (change

---

³⁵ Edhem Eldem, “XVIII. Yüzyılda İstanbul’da Poliçe Tedavülü ve Kambiyo Kurları Hakkında”, **X. Türk Tarih Kongresi**, Ankara: 22-26 Eylül 1986, C. 4, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1993, s. 1673.

international) adı da verilmektedir.³⁶ Bu açıklamalar, 1909-1914 yılları arasında Hamidiye Mektebi Ticaret Âli'sinde müdürlük görevinde de bulunmuş Profesör Kırkor K m rciyan tarafından kaleme alınan ‘‘Yeni Hesabı Ticari’’ ve ‘‘Riyazıyatı Ticariye ve Maliye’’ isimli kitaplarında yer almaktadır. Profesör K m rciyan'ın kitaplarında bahsi geçen poliçe arz ve talebine göre kambiyo kurlarının oluşması Şeklindeki mekanizma, 19. yüzyılın ikinci yarısına doğru Osmanlı Devleti'nin kambiyo kurlarında meydana gelen yükselmeyi engellemek amacıyla Dersaadet Bankası'nın kurulmasına yol açan sürecin arka pl nını oluŐturur.

Poliçeler emre yazılmış senet gibi ciro edilir. İmzaları olanların tümü ödmeden zincirleme olarak sorumlu olurlar. Bir emre yazılmış senede veya poliçeye sahip olan kimse bunu, muamelede bulunduğu diğer bir tacire devredemezse, paraya da ihtiyaı olursa, bir bankere müracaat ederek elindeki senedi iskonto ettirir. Banker de senette imzası olan kimseyi ve keza ciro eden Şahsı emniyet ve itibara layık görürse senedi iskonto eder. Yani faiz karşılığında paranın bir miktarını alıkoyduktan sonra geriye kalanını  der. Bu Şekilde poliçeler kredi temin etmek amacına yönelik olarak kullanılmış olur. Bankalar, emre yazılmış senetleri, poliçeleri vadelerine kadar saklarlar. Fakat diğer ülkelere para göndermeye mecbur olan bankalardan poliçe aradıklarından bu senetleri bankerler, ikinci bir istifade ile bunlara satarlar, yahut dıŐarıdaki muhabirleri üzerine yeni poliçeler yazarlar.³⁷

Poliçelerin hatır senedi olarak düzenlenmesi de kredi temini için kullanılan bir yöntemdir. Hatır senedi, borçlu görünüşte sorumluluk altına girerken aslında karşı tarafla aralarındaki özel anlaşma sonucu ödemeyeceği  ng r lm Ő bulunduğu hallerde söz konusudur. Burada amaç, görünüşte alacaklıya belirli olanaklar sağlamaktır. Bu esas itibariyle senet iskonto ettirilerek nakit teminini mümkün kılmak için yapılır. Görünüşte borçlu Şahsı itibariyle bu iÇte bir rol oynayabileceği gibi (kredibilitesi yüksek bir kişinin senet sorumlusu olması) sadece belirli bir formalitenin yerine getirilmesi de düşünülmüş ( rneğin bir bankanın iskonto edeceği senetlerde asgari sayıda imza araması durumu) olabilir. Poliçelerde, poliçenin kabulü gibi, ciro ve avalin de hatır işlemi olarak yapılabilmesi mümkündür. Fakat

³⁶ Osmanlı Dönemi Borsa ve Mali Sistemi Borsa Rehberi- 1928 (2), 2. bs., İstanbul, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları, 1992, s. 200.

³⁷ Mehmed Cavid Bey, a.g.e., s. 240.

uygulamada en çok görülen hatır senedi tipi, bazen tek taraflı, bazen karşılıklı bonolar ve poliçe kabulü işlemleridir.³⁸

20. yüzyıla gelindiğinde ülkeler dış ticarete önemli mesafeler katetmiştir. Bilim ve sanayide meydana gelen ilerlemeler ülkelerin birbirlerinin ürettikleri mal ve hizmetlere olan ihtiyacı arttırmıştır. Ancak uluslararası ticaretin ulaştığı boyut bazı düzenlemeler yapılmasını, diğer bir ifade ile yeknesak kurallar oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Bu amaçla Milletlerarası Ticaret Odası (International Chamber of Commerce- ICC) 1936 yılından başlayarak, teslim ve ödeme şekilleri başta olmak üzere uluslararası ticarete uyulması gereken kuralları yayınlamaya başlamıştır. Kurallar değişen koşullara göre güncelleştirilmektedir.

Dış ticarete peşin ödeme dışında vesaik ve mal mukabili ile akreditifli ödeme şekilleri bulunmaktadır. Poliçe, vadeli mal alım – satım işleminde kullanıldığından dolayı peşin ödeme dışında diğer tüm ödeme şekillerinde poliçe kullanılması mümkündür. Poliçe ile yapılan ödemelere dış ticarete “*Kabul Kredili Ödeme*” adı verilmektedir.

“Kabul kredisi, satıcının alıcıya tanıdığı aynı kredi kapsamında, ithalatçı, ithal ettiği mal/hizmet alımında değil, daha sonraki bir vade de ihracatçıya ödeneceğinin garanti edildiği bir kredi çeşididir. Kabul kredisinde ana unsur olan poliçede, iki türlü kabul vardır.

- *Firma Kabullü (Trade Acceptance)*
- *Banka Kabullü (Banker's Acceptance)”*.³⁹

Günümüzde peşin ödeme dışında diğer tüm ödeme şekillerinde poliçe kullanılabilir. Bunlardan biri olan kabul kredili vesaik mukabili ödeme şekline ilişkin işleyiş süreci aşağıda verilmiştir:

“1. Mal Alım/Satım Sözleşmesi/Anlaşması: Mal alım/satımına ilişkin taraflar arasında sağlanan mutabakat çerçevesinde anlaşma ve/veya gerektiğinde sözleşme yapılır.

³⁸ Poroy, a.g.e., s. 220, 221.

³⁹ Edip Yetik, “Dış Ticarete Ödeme Şekilleri”, **Gümrük Dünyası Dergisi**, S. 55, (çevrimiçi) <http://www.gumrukkontrolor.org.tr/Yayinlar/Dergiler/55/8.html> , s.n.y., Erişim: 02/05/2015.

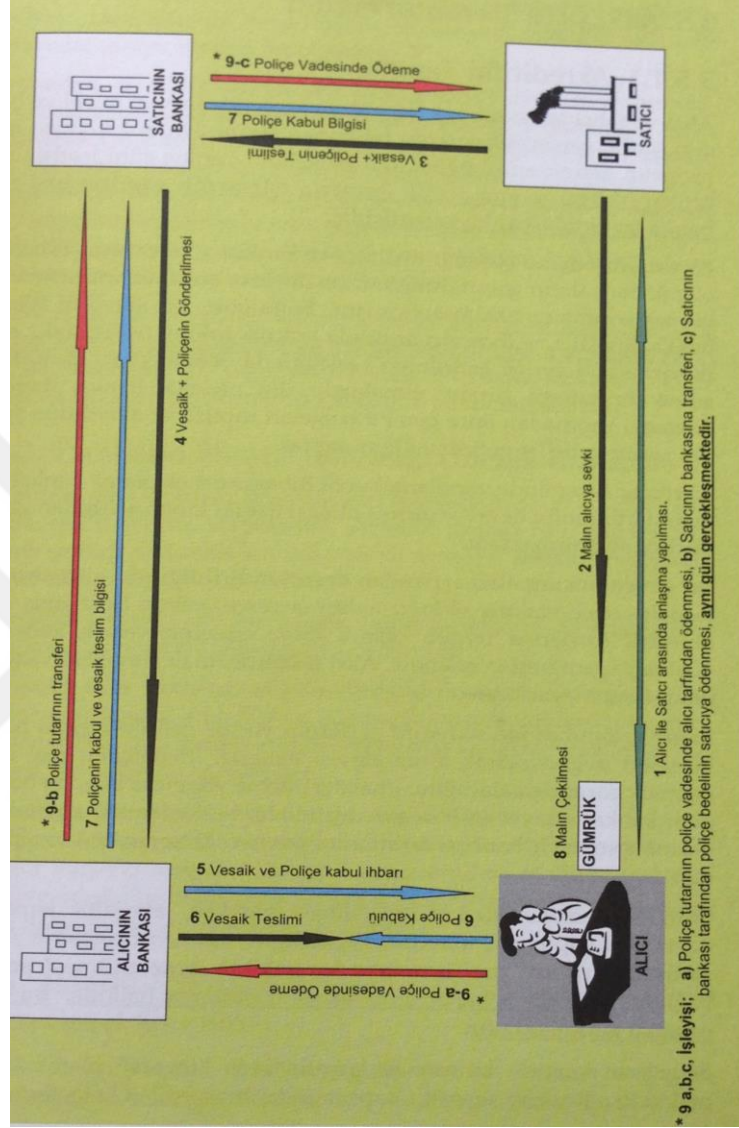
2. *Sevkiyat/Yükleme: Satıcı,alıcıyla yaptığı anlaşma şartlarına uygun olarak malın sevkiyatını gerçekleştirerek, sevk evraklarından taşıma belgesini alıcının bankası adına düzenletir.*
3. *Vesaik ve Poliçe İbrazı: Satıcı, mal sevkiyatına ilişkin hazırladığı vesaiki ve alıcıya tanıdığı olduğu vade kapsamında düzenlemiş olduğu poliçeyi bir talimat ekinde bankaya ibraz ederek, vesaikin alıcıya teslim şartının, poliçenin alıcı tarafından kabul edilmesi karşılığı olduğunu belirtir.*
4. *Vesaikin Gönderilmesi: İhracatçının bankası, ihracatçının verdiği talimat çerçevesinde, vesaikin teslim şartının poliçe kabul karşılığı olduğunu belirten römiz mektubunu (banka talimatı) düzenleyerek vesaiki, taşıma belgesinde adı yazılı tahsil bankasına gönderir.*
5. *Vesaikin Alıcıya İhbarı-Bildirimi: Tahsil bankası, vesaikin geldiğini ve hangi şartlarla teslim edeceğini alıcıya bildirir.*
6. *Alıcı Tarafından Poliçenin Kabul Edilmesi/Vesaikin Teslim Alınması: Alıcı, vesaiki teslim almak üzere vesaikin geldiği bankaya müracaat ederek kendi üzerine çekilmiş poliçeyi kabul ederek vesaiki teslim alır.*
7. *Poliçe Kabul Bildirimi: Tahsil bankası, poliçenin kabul edildiğini vesaiki gönderen bankaya bildirir. İbraz bankasının talimatı çerçevesinde, poliçeyi ibraz bankasına gönderir veya poliçeyi vadesine kadar kendi nezdinde saklar. Şayet ihracatçı tahsil bankasının aval vermesini de şart koşmuşsa aval işlemi de bu aşamada gerçekleşir. İhracatçının bankası tarafından, poliçenin kabul edildiği satıcıya bildirilir.*
8. *Malın Gümrükten Çekilmesi: Alıcı tarafından gerekli gümrükleme işlemleri yapılarak mal gümrükten çekilir.*
9. *Son olarak ödeme vadesinde alıcının bankasına yapmış olduğu ödeme satıcıya ulaştırılmak üzere bankasına transfer edilir.”⁴⁰*

---

⁴⁰ Nihat Turhan, **Dış Ticaret ve Akreditifli İşlemlerin Uluslararası Uygulamalar Kılavuzu**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2010, s. 98.

Şekil 3: Kabul Kredili Vesaik Mukabili Ödeme Şeklinin İşleyiş Süreci

Nihat Turhan, Dış Ticaret ve Akreditifli İşlemlerin Uluslararası Uygulamalar Kılavuzu, Ankara, Adalet Yayınevi, 2010, s. 99.

Poliçede banka avalı mevcut ise, ihracatçı vadeyi beklemeden poliçeyi iskonto ettirerek parasını alır veya ciro ederek mal alımında kullanabilir. Bu şekilde poliçenin ciro edilerek vadesine kadar piyasada dolaşması mümkündür. Bankacılık sisteminin yarattığı bu güvenli ortam sayesinde dış ticarete büyük bir derinlik oluşmuştur. Diğer bir ifade ile vadeli alım-satım işleminde poliçe kullanılması sayesinde vade gününe kadar ciro edilerek arada birçok ticari işlemin daha para kullanılmadan gerçekleştirilebilmesine olanak sağlanmış olur. Vade gününde yapılan

tek bir ödeme ile hesaplar kapatılır. Öte yandan bugün dış ticarete kullanılan ve ihracatçıların malın bedelini güvence altına almak için düzenledikleri poliçe ile geçmişte keşidecinin borç ve alacağını takaslaştırmak amacıyla düzenlediği poliçe arasında bir fark vardır. Zira geçmişte poliçeyi düzenleyen keşideci alacaklısı olduğu muhataba verdiği ödeme emri ile lehdara olan borcunu kapatmaktadır. Bugün ise parasını güvence altına almak isteyen ihracatçı hem poliçeyi düzenleyen olarak “keşideci” hem de paranın alacaklısı olarak “lehdar” ıdır. Poliçeyi kabul etmek, üzerinde yazılı olan parayı ödemek anlamına geldiğinden banka kabullülerin haricindekilerde “muhatab” ithalatçıdır.

Poliçe bir kambiyo senedi dolayısıyla bir kıymetli evraktır. Bu niteliği ile birtakım şekil şartlarına tabidir.⁴¹ 14.02.2011 tarih, 27846 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan ve 01.07. 2012 tarihinden itibaren yürürlüğe giren 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun⁴² Madde 671’de poliçenin şekil şartları sayılmıştır:

“MADDE 671- (1) Poliçe;

- a) Senet metninde “poliçe” kelimesini, senet Türkçe’den başka bir dille yazılmışsa, o dilde poliçe karşılığı olarak kullanılan kelimeyi,*
- b) Belirli bir bedelin ödenmesi hususunda kayıtsız ve şartsız havaleyi,*
- c) Ödeyecek olan kişinin, “muhatabın” adını,*
- d) Vadeyi,*
- e) Ödeme yerini,*

---

⁴¹ Poroy, **a.g.e.** s. 171.

⁴² (çevrimiçi) www.tobb.org.tr/Documents/.../kanun.../turk_tic_kan_kitap_cilt_01.pdf. Erişim Tarihi: 03.04.2015. Prof. Dr. Hirsch tarafından hazırlanmış ve 29.06.1956 tarihinden beri mevcut olan 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun yerine 6102 sayılı kanun yürürlüğe girmiştir. Yeni Türk Ticaret Kanunu’nun 671 ile 775. maddeleri arası poliçeye ilişkin hükümleri içermektedir. Bu kanunun poliçe ile ilgili şekil şartlarını düzenleyen 671. maddesi; kaynağı 19/05/1931 tarihli Kambiyo Senetlerine İlişkin Cenevre Birlik Anlaşması (CBA) olan bu madde 6762 sayılı Kanunun 583 üncü maddesinden aynen kanuna aktarılmış, sadece “keşide” yerine “düzenleme”, “keşideci” için de “düzenleyen” kelimeleri kullanılmıştır.

f) Kime veya kimin emrine ödenecek ise onun adını,

g) Düzenlenme tarihini ve yerini,

h) Düzenleyenin imzasını,

içerir.

Kanunun takip eden 672. maddesinde ise bir poliçede yukarıda sıralanan şekil şartlarının bulunmaması halindeki durum tanımlanmıştır.

MADDE 672- (1) 671 inci maddede yazılı unsurlardan birini içermeyen senet ikinci ilâ dördüncü fıkralarda yazılı hâller dışında poliçe sayılmaz.

(2) Vadesi gösterilmeyen poliçenin görüldüğünde ödenmesi şart edilmiş sayılır.

(3) Ayrıca belirtilmiş olmadıkça muhatabın adı yanında gösterilen yer, ödeme yeri ve aynı zamanda da muhatabın yerleşim yeri sayılır.

(4) Düzenlenme yeri gösterilmeyen poliçe, düzenleyenin adı yanında gösterilen yerde düzenlenmiş sayılır.⁴³

1.3. Osmanlı Devleti'nde Kullanılan Poliçe Benzeri Ödeme Araçları

18. yüzyıl Osmanlı toplumunda şehirler ya da ülkeler arası para nakli doğrudan paranın taşınması şeklinde yapıldığı gibi poliçeler vasıtasıyla da yapılıyordu. İslâm dünyası, İslâmiyetin doğduğu ilk yıllardan itibaren poliçeyi, süftece adı altında taşıyor ve kullanıyordu. Osmanlı Devleti'nde poliçe kelimesinin ilk kullanıldığı döneme dair muhtelif görüşler vardır. Halil Sahillioğlu, konu ile ilgili tespit edilen en eski belgenin 1072 (1661) tarihine ait olduğunu belirtmektedir. Bu belge bir İstanbul kadısı hücceti* olup, belgede *polise* ifadesi kullanılmıştır. Sahillioğlu aynı makalesinde; Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde Şahbender-i tüccardan söz ederken bunların *polise* kullandıklarından bahsetmekte, ancak bilgilerin yaşını ve tarihini kestirmenin zor olduğunu ilave etmektedir.⁴⁴ Konu hakkında bilimsel çalışmalar sınırlı sayıda olmakla birlikte batlılılarla yapılan ticarete Osmanlı tüccarlarının poliçe kullandığı tahmin edilmektedir. Ancak devlet arşivinde mevcut belgeler 17. yüzyılın sonlarına doğru vergi tahsilatlarından

⁴³ (çevrimiçi) www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110214-1-1.htm. Erişim Tarihi: 03.04.2015.

* Hüccet: Bir davayı ispat eden şahadetden, yeminden veya yeminden nükül etmekten ibarettir. Evvelinde hakimin imzası, sonunda da şahitlerin imzası bulunup bey'e, şirâya, nafakaya, vasiyyete, ikrara, müdâyeneye, kefalete ve emsaline yazılan vesikaya hüccet denir. Cem'i: Hüccedir. Bkz: Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukukî İslâmiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 8, İstanbul, Bilmen Yayınevi, 1970, s. 118.

⁴⁴ Sahillioğlu, **a.g.m.**, s. 139, 140.

toplanan paraların İstanbul'a nakledilmesi amacıyla devlet öncülüğünde başlayan poliçe kullanımının giderek bu alanda yaygınlaştığına işaret etmektedir. O dönemde taşrada toplanan vergi tahsilatları merkeze sarraf ve tüccarlar aracılığı ile transfer edilmektedir. Daha geç dönemlerde bu gruba bankerler de katılmıştır. Fiziki paranın toplandığı yerde bırakılması, buna karşın çekilen poliçe ile paranın uzak bir yerde (İstanbul'da) ödenmesi ancak güçlü bir organizasyona ve para birikimine bağlıydı. Batıda ise bu aracılık hizmetleri bankalarca yerine getirilmekteydi. Poliçelerin bankalara kırdırılarak (iskonto ettirilmesi) kredi temin edilmesinin keşfedilmesi ile birlikte işlem hacmi büyümüştür. Osmanlı'da ise bankacılık faaliyetleri ancak 19. yüzyılın ortalarından itibaren başlamış ve toplum yapısı nedeniyle bir süre beklenen ilgiyi görmemiştir. Dolayısıyla, başta Osmanlı Bankası olmak üzere faaliyet gösteren diğer bankalar daha çok devletin finansman sorunları üzerine eğilmişler, bu anlamda toplumun ihtiyaçları eskiden gelen usullerle karşılanmıştır. Öte yandan ticaretin gelişmesini her zaman desteklemiş ve buna uygun politikalar izlemiş bir devletin poliçe kullanımı hakkında özellikle Avrupa'daki gelişmeleri takip etmediğini veya yoğun bir şekilde yurt dışı ile mal alıp satan Osmanlı tüccarlarının böyle bir ödeme aracından habersiz olduğunu düşünmek tarihsel gerçekle çok fazla bağdaşmamaktadır. Nitekim, Eldem İstanbul'daki Poliçe Tedavülünü konu alan makalesinde; 18. yüzyılda Avrupa'da kullanımı son derece yaygın olan poliçenin Osmanlı topraklarında da gitgide artan bir rağbetle iç ve dış ticaret ödemelerinde kullanıldığına dair yabancı arşivlerde birçok belge bulunduğunu belirtmektedir.⁴⁵ Ancak burada cevabı aranan soru Osmanlılar'ın 18. yüzyıla kadar geçen sürede uzak noktalardaki ödeme ve tahsilat işlerini ne şekilde yürüttükleridir? Bu konudaki araştırmalar, İslâmiyet'ten bu yana uygulana gelen süftece ve kitab'ül kadı'ların bir ödeme şekli veya para transferi için kullanıldığına işaret etmektedir. Ancak bazı durumlarda ifade edilen konunun içerisinde hiçbir şekilde poliçe veya onu çağrıştırabilecek bir terim geçmese de işlemin niteliğine bakıldığında yapılmak istenenin poliçe işlemleri ile aynı koşulları taşıdığı görülebilir. Sözelimi 1567-1569

---

⁴⁵ Eldem, **a.g.m.**, s. 1671.

yıllarını kapsayan 7 Numaralı Mühimme Defteri'nde⁴⁶, 2352 numaralı kayıt bu yönüyle oldukça dikkat çekicidir:

“Yazıldı.

Erdoğdı Kethudâ'ya virildi. Fî 5 Cumâde'l-ülâ, sene: 976

Mısır beğlerbeğisine ve defterdârına hüküm ki:

Hâliyâ düstûr-ı mükerrem Vezîrüm Sinân Paşa dâmet ma'âlihi âdem gönderüp bundan akdem Mısır Beğlerbeğisi iken fevtolan Mahmûd Beğ'ün üsküf ü yünlük ü atların alup bahâlarıyçün on iki bin üç yüz otuz tokuz sikke filori yiğirmi tokuz buçuk Osmânî akça virüp ba'dehû zikrolunan üsküf ü yünlük ü atlar Südde-i Sa'âdetüm'e gelmek emrüm olmağın gelüp Hızâne-i Âmirem'e teslim olunmağın müşârun-ileyh virdüğü filorisin taleb itmeğın Mısır Hâzinesi'nden virilmesin emridüp buyurdum ki: üşârun-ileyh müteveffâ-i müşârun-ileyhün muhallelâtından alduğı üsküf ü yünlük ü atlar için virdüğü filoriyi Hazîne-i Mısır'dan virüp teslim eylesin.”⁴⁷

Divân-ı Hümâyun'un 1569 senesine ait bu kararında; Vezir Sinan Paşa'nın müteveffa (vefat etmiş) Mısır Beylerbeyi Mahmud Bey'in muhaleffâtından (ölen kimsenin bıraktığı şeyler) satın aldığı üsküf, yünlük ve atlar, emirle Hazine-i Âmire'ye teslim ettirildiğinden, Sinan Paşa'nın bunları satın almak için ödediği paranın Mısır Hazinesi'nden kendisine ödenmesi, istenmiştir. Bu ifadenin tümüne bakıldığında aynı poliçedeki gibi üç tarafın bulunduğu görülecektir. Birincisi vefat eden Mısır Beylerbeyi'nin geride bıraktığı bazı malların satın alınmasını isteyen Divân-ı Hümâyun. İkincisi, bu talimatı yerine getirerek kendi parası ile malları satın alan kişi olan Vezir Sinan Paşa. Üçüncüsü de Osmanlı Devleti hakimiyeti altındaki Mısır Eyaleti'nin hazinesidir. Taraflar arasındaki borç alacak ilişkisine gelince talimatı yerine getirerek kendi parası ile malları satın alan Vezir Sinan Paşa, Osmanlı Devleti hazinesinden alacaklı kişidir. Buna göre Osmanlı Devleti Vezir Sinan Paşa'ya bu satın almadan dolayı oluşan borcunu, kendisine bağlı Mısır hazinesine (Mısır Eyaleti Osmanlı Devleti'ne bağlı olduğundan vergi vermekle yükümlüdür) ödettirmek suretiyle kapatmak istemiştir. Bu karar yerine getirildiğinde devletin

⁴⁶ Mühimme Defterleri: Bilindiği üzere Osmanlı Devleti'nin en önemli karar organı Divân-ı Hümâyun idi ve buraya intikal eden her türlü iç ve dış siyasî, askerî, sosyal vs. meseleler burada görüşülüp karara bağlanır; gerekli görülen yerlere emirler yazılır ve bu emirler konularına göre Divan'daki çeşitli defterlere kaydedilirlerdi. Bu defterler içerisinde Osmanlı Devleti tarihi bakımından en önemlisi ise, adından da anlaşılacağı üzere, Mühimme Defterleri'dir. (Bkz. 85 numaralı Mühimme Defteri'nin önsözü.)

⁴⁷ 7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569) Özet Transkripsiyon – İndeks, Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Dîvan-ı Hümâyün Sicilleri Dizisi: V, 1999, s. 188, 189.

Sinan Paşa'ya olan borcu kapanacak, Mısır hazinesinin ödemekle yükümlü olduğu vergi miktarından da ödeme tutarı kadar bir meblağ eksilmiş olacaktır. Diğer bir ifade ile Osmanlı Devleti, Sinan Paşa'ya yapılan ödeme tutarı kadar bir vergi alacağından feragat ederek borcunu sonlandırmış olacaktır. Neticede, söz konusu kararda poliçe ifadesi geçmese de işlem içerik olarak poliçe ile yapılan bir ödemedeki benzer özellikleri taşımaktadır.

85 numaralı Mühimme Defteri'nin Özet Transkripsiyonu'nda da benzer bir örneğe rastlanmıştır.

“Beytullah'ın tamiri için daha önce Mısır'da Kıptiyân cizyesinden gönderilmesi emredilen meblağa ilaveten on beşbin altın daha gönderilmesi

Bâ-takrîr-i hazret-i efendi.

Mısır muhâfazasında olan Vezîr Mûsâ Paşa'ya hüküm ki:

Bundan akdem hükm-i hümayûnum gönderilüp; “Ka'be-i Mükerreme'de Beytu'llâhi'l-Harâm'un ta'mîr ü termîmi mühimmâtıyçün Kıptiyân cizyesinden ( ) binaltun virilmek” fermânnum olmuş idi. Lâkin dahi ziyâde akça virilmek iktizâ itmekle yine mahrûse-i Mısır'un Kıptiyân cizyesinden on bes bin altun dahi tedârük ü ihzâr itdürüp ta'mîrine me'mûr olan ( ) irsâl ü îsâl itdürilmek bâbında arzyledüğün ecilden, vech-i mesrûh üzre virilmek bâbında hatt-ı hümayûn-ı sa'âdet-makrûnumla fermân-ı âlî-sânnum sâdır olmuşdur.

Buyurdum ki:

Vusûl buldukda, hatt-ı hümayûn-ı sa'âdet-makrûnumla sâdır olan fermân-ı serîfîm mücebince amel idüp dahi mahrûse-i mezbûrede Kıptiyân tâyifesi cizyesinden on bes bin altun mühürleyüp Beytu'llâhi'l-Harâm'un ta'mîr ü termîmine me'mûr olan mûmâ-ileyh ( ) irsâl ü îsâl itdüresin ki, vakt ü zamâniyla ta'mîr ü meremmet itdürile.”⁴⁸

Divân-ı Hümayûn'un 1630'lu yıllarda vermiş olduğu bu karardaki amaç ve yöntem ile normal bir poliçe işlemi karşılaştırıldığında pek bir fark olmadığı görülecektir. Şöyle ki: İstanbul'daki devlet yetkilileri, Mekke'deki Beytullah'ın (Ka'be'nin) tamir edilmesini ve bununla ilgili harcamalar için para gönderilmesini kararlaştırmıştır. Bu gereken para, Mısır eyaletinden alacağı Kıptiyân cizyesinden karşılanacaktır. Böylece tamir masrafı olarak doğan bir borç, vergi alacağı ile takas edilerek ödenmiş olacaktır. Yapılmak istenen aslında uzak bir yerdeki para alacağından, o yerde doğmuş bir borcun ödemesi şeklindeki bir işlem olup, özüne baktığımızda sadece bir “poliçe” ibaresinin eksik olduğunu görebiliriz.

⁴⁸ 85 Numaralı Mühimme Defteri (1040-1041 (1042)/1630-1631 (1632) Özet Transkripsiyon-İndeks, Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Dîvan-ı Hümayûn Sicilleri Dizisi: VIII, 2002, s. 130, 131.

Osmanlı ticaretinde, tanıklık nakli, kitabü'l kadı ve süftece olarak isimlendirilen ve geçmişi İslâmiyetin ilk ortaya çıktığı döneme kadar dayanan çeşitli ödeme araçları da kullanılmaktaydı. Bu konuda Halil Sahillioğlu'nun yapmış olduğu çalışma birçok hususun aydınlatılması bakımından çok değerlidir. Sahillioğlu'nun söz konusu çalışmasında *tanıklık nakli*; mahkeme huzurunda bir işlemde kaynaklanan para alacağına tanıklık edenlerin bu tanıklığının belgeye bağlanarak, paranın tahsil edilmesi amacıyla borçlunun bulunduğu yerdeki mahkemeye gönderilmesi olarak tanımlanmış ve mahkeme tarafından oluşturulan belgeye de *tanıklık nakli belgesi* denmiştir. Kadı mektupları ile karıştırılmaması amacıyla kimi belgelerde nakl-i şehâdet olarak isimlendirilen bu belgeler, yalnız bir tarafın iddia ve tanıklarının ifadelerini içermesinden dolayı mahkemeden çıkmış hukuki bir belge olmasına rağmen nihai bir hakim kararı değildi. Kadıların birbirlerine emir verme yetkileri olmadığından ilgili muhatap mahkeme için emir de olamazdı. O halde bu belgeler ancak dava konusu olabilecek bir hususu duyurmak, ilgili mahkemeye bunu bildirmek amacını güden belgeler olabilirdi. Nitekim, Sahillioğlu'nun çalışmasında yer alan bir belge nakl-i şehâdetin, kesin bir karar olmadığını ve davalı tarafın savunması dinlendikten sonra gereğinin yapıldığını göstermektedir. Kitabü'l-kadı veya kadı mektuplarının ise tanıklık naklini de kapsayan çok daha geniş bir kullanım alanı vardı. Eksiksiz bir kitabü'l-kadı tanıklık ve vekalet olmak üzere iki ana bölümden oluşmakla birlikte düzenlenemeyecekleri hukuki konu yok gibidir. Evlenme, boşanma, bir mülk alım satımı ve akla gelen her hukuki ilişki konusunda tanıklık nakli veya vekalet düzenlenebilir. Kitabü'l-kadının çeşitli kullanma tarzlarından biri de borç alacak ilişkilerinde değişik yerler arasında para transfer aracı olarak kullanılmasıdır. Bu yönüyle genel anlamda poliçe ile benzer özellikleri bulunmakla beraber detaya inildiğinde farklı noktalar bulunduğu görülmektedir. Öncelikle poliçe tarafların rızasıyla hazırlanmakta iken kitabü'l-kadının temelinde borçlunun borcu inkâr endişesi vardır. Bu şekilde yerini, izini kaybettiren bir borçludan alacağı tahsil için tasarlanmışa benzemekle birlikte üçüncü kişi durumundaki muhataba, lehdarı hukuken tanıtmak bakımından düzenlenmiş bir belge olarak da ele alınabilir. Dolayısıyla, poliçede amaç, lehdara, efektif para transferine gerek kalmadan başka bir yerde kullanabileceği, özellikle dış ticarete başka ülke parasıyla, bir meblağ sağlamak iken; kitabü'l-kadı ise amaç, mevcut eski bir

alacağı tahsil ve alacağı ait olduğu yere getirmektir. Bunun için alacaklı, tanık dinlettikten sonra, tanıklık edilen hakkını kabza ve kendisine ulaştırmağa vekil atıyordu. Sahillioğlu, kitabü'l-kadının poliçeye yaklaşması için lehdar durumundaki vekilin birinci şahıs olan müvekkili ile arasındaki ilişkinin önemine değinerek şayet vekil poliçede olduğu gibi birinci şahıs olan müvekkiline herhangi bir şekilde para ödemiş ve bu nedenle alacaklı durumda ise, o zaman kitabü'l-kadı ile tahsil ettiği meblağın kendisi açısından para transferini önleyen bir muamele sonucu olduğuna dikkat çekmektedir. Sahillioğlu bu işleyişi gösteren belge sayısının oldukça az olduğunu belirtmektedir.⁴⁹ Buna göre kitabü'l-kadıyı kendi içinde değerlendirmek daha yerinde olacaktır.

Süftece, kökeni Farsça olduğu ileri sürülen, süfte kelimesinden gelir ve bu kelime “sağlamlaştırılmış, pekiştirilmiş” anlamında kullanılmaktadır. Bu söz Arapça’da süfteceye dönüşmüştür.⁵⁰

Arapça’da; “borçlunun alacaklısına, muayyen miktarda parayı borçlanılan yerin dışındaki belli bir yerde bizzat ödeme taahhüdünü veya orada muhatabı olan üçüncü kişiye (ortağına, acentesine, nâibine, vekiline, borçlusuna) kayıtsız şartsız ödeme emrini içeren kıymetli evrakı veya işlemin kendisini tanımlamak için kullanılmıştır.”⁵¹

Genellikle başka bir şehre giden tacirin/yolcunun taşıma riski, zorluk veya masrafindan kurtulmak için başvurduğu bir işlemdir. Geçmiş İslâmiyetin doğduğu 7. yüzyıla dayanan süftecenin ödünç (karz) karşılığında tek taraflı yarar (bir tür ribâ getirisi) sağlayıp sağlamadığı fıkıh yönünden tartışma konusu olmuş ve üzerinde tam bir mutabakat sağlanamamıştır. Süftecede genellikle şu kayıtlar bulunurdu: Muayyen bedel, keşidecinin, muhatabın ve lehdarın adları, düzenlenme yeri ve tarihi, ödeme yeri ve vadesiyle belgenin niçin düzenlendiğini gösteren bedel kaydı. Süftecenin ekonomiye katkısı sermayeyi oldukça likit ve uluslararası ölçüde hareketli hale getirmesidir. Bazen süfteceler özel ulaklarla gönderilirdi. Abbasiler devrinde mahalli

⁴⁹ Sahillioğlu, **a.g.m.**, s. 111-126.

⁵⁰ Sahillioğlu, **a.g.m.** s.131.

⁵¹ Burhan-ı Katı'nın Kamus Tercümesi'nde süftece veya suftâcenin Farsça aslının *sıfta* (havale kağıdı) dan geldiği belirtilmiştir. Bkz. Osman Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, 4. bs., İstanbul, Boğaziçi Yayınları A.Ş., 1993, s. 377.

beytümâllerden merkezi hazineye yapılan ödemeler için süftece kullanılmakta olup, örneğin 875-879 yılları arasında bu şekilde gönderilen süfteceler 2.200.000.- dinarı bulduğu anlaşılmaktadır.⁵² Öte yandan kaynaklar, Asr-ı saâdet'te (Hz. Peygamber'in yaşadığı dönem) bankerliği meslek edinmiş kişilerin varlığından bahsetmemekte ancak özellikle büyük sermayedarların özel ve tüzel kişilerle kredi ilişkilerine girdiklerini bildirmektedir. Devrin imkânları nispetinde çeşitli para-kredi işlemleri yapan bu sermayedarların özvarlıkları ve işlem hacimlerine dair net bilgiler bulunmamakla birlikte mevduat toplama, kredi verme, para havaleleri, kıymetli evrak alım-satımı gibi faaliyetlere rastlanılmıştır. Genellikle büyük sermayedarların muhasebe kayıtlarını tutan para-kredi işlemlerine bakan *hâzin* veya *kayyim* adlı özel görevlilerin varlığı sermaye ve muamele hacmini göstermesi açısından önemlidir. Meselâ, Osman b. Affân, Talha b. Ubeydillah, Saîd b. Âs, Abdullah b. Abbâs, Ubeydullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Ca'fer gibi servet sahibi sahâbîlerin hâzinleri vardı. Sermayedarların bir işlevi de süftece (poliçe) adı verilen evraklar düzenlemek suretiyle para havaleleri yapmaktır. Böylece şehirler ve hatta milletlerarası mal-para tedavülüne katkıda bulunmalarının yanı sıra işlemleri kolaylaştırmakta ve nakit transferinde karşılaşılabilecek olası riskleri ortadan kaldırmaktadırlar. Kaynaklara göre Hasan b. Ali, Abdullah b. Zubeyr, ve Abdullah b. Abbâs bu tür işlemleri yapanlardandı. İbnü'z- Zubeyr Mekke'deki tüccardan aldığı nakde karşılık Basra ve Kûfe'deki temsilciliklerine ödeme emri gönderirdi. Bazı kaynakların verdiği ayrıntıdan temsilcilerden birinin Mus'ab b. Zubeyr olduğu anlaşılmaktadır. İbn Abbâs, Mekke'den Kûfe'ye havaleler yapardı. Hz. Hasan, Hicaz ve Irak'tan birinde borçlanır diğerinde öderdi. Hz. Ali'de bu tür işlemleri câiz görürdü. Sak (çek), havale ve süftece (poliçe) gibi para ve kredi araçları Avrupalılar tarafından ancak Haçlı Seferleri sırasında Müslümanlar'dan öğrenilerek kullanılmaya başlanmıştır.⁵³ İslâm devletlerinin ticaretin daha yaygın ve kolay bir şekilde yapılmasına olanak sağlayan bu uygulamaları Selçuklular devrinde de devam etmiştir. Ayrıca, Selçuklulardan önce Irak'ta ilk şekliyle mevcut bulunan bankacılık (Cehbeze) muameleleri bu dönemde genişlemiş yeni usûl ve araçlar sermayenin

⁵² Cengiz Kallek, "Süftece", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 38, İstanbul, 2010, s. 19, 20.

⁵³ Cengiz Kallek, **Asr-ı Saâdet'te Yönetim Piyasa İlişkisi**, İstanbul, İz Yayıncılık, 1997, s. 80-85.

işletilmesini ve naklini kolaylaştırmıştı. Çek, süftece ve havale senetleri % 10 bir kâr karşılığında düzenleniyordu. Örneğin, Sultan Sancar zamanında Taberistan Emiri'nin Bağdad, İsfahan, Rey, Hârizm (Gürgenç), Saksın (eski bir Bulgar-Hazar şehri) ve Sivas gibi devrin büyük ticaret merkezlerinde, kendi havaleleri ile 100.000 ile 200.000 dinar miktarında iş yapan vekilleri vardı. İlhâni maliyecisi Anadolu'ya gelince Sivas sarrafı Kızıl'a 15.000 dinar havale yaptı; yani bir kâr karşılığı havale senedi gönderip para aldı. Sak (çek), süftece (havale senedi) gibi ticari terimlerin Arapça'ya Farsça'dan geçmiş olması bu usullerin Şark menşeyini göstermektedir.⁵⁴ Abdülaziz Bayındır, Ticaret ve Faiz başlıklı kitabında; günümüzde kullanılan banka kartları ve kredi mektuplarının aslında birer havale işlemi olduğunu ve fıkıhta bu işlemin süftece olarak adlandırıldığını belirtmektedir.⁵⁵

Osmanlı döneminde de farklı bölgeler arası para transferlerinde süftecenin kullanıldığına dair belgelere rastlanmakla birlikte İslâm hukukunun konuya yaklaşımından olsa gerek işlemin ancak detaylı incelenmesi neticesinde bunun bir süftece olduğu ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifade ile belgeleri tescil eden kadıların bu kelimeyi kullanmaktan özellikle imtina ettiği düşünülmektedir.⁵⁶ Nitekim arşiv çalışmaları sırasında poliçeye ilişkin yüzlerce belge saptanmış olmakla birlikte süftece adı altında herhangi bir belge bulunmadığı tespitlerimiz arasındadır. Batılıların poliçeyi keşfederek ticari işlemlerde kullanmaya başlamasından çok daha eski bir geçmişe sahip olan süftecelerin varlığı bir kez daha İslâm ekonomilerinde ticaretin ve ticaretin bir sonucu olan para alış verişinin ne denli gelişmiş olduğunun bir göstergesi sayılabilir. Poliçenin esin kaynağının süftece olup olmadığı bilinmemektedir. Ancak poliçenin özellikle uzak noktalara olan para transferlerindeki işlevinin süftece ile çok benzerlikler taşıdığı da açıktır.⁵⁷ Bununla birlikte genel olarak bakıldığında poliçe ile süftece arasındaki başlıca farklılıklar şu şekilde sıralanabilir: Bir senedin poliçe olarak işlem görebilmesi için “poliçe” kelimesini ihtiva etmesi gerekir. Poliçe bir beldeden farklı bir beldeye keşide

---

⁵⁴ Osman Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, 4. bs., İstanbul, Boğaziçi Yayınları A.Ş., 1993, s. 376, 377.

⁵⁵ Bayındır, **a.g.e.**, s. 268.

⁵⁶ Sahillioğlu, **a.g.m.**, s. 134, 135.

⁵⁷ Bu konuda bkz. Abdülaziz Beki, “İslam Hukuku ve Türk Mevzu Hukukunda Kıymetli Evrak”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 1995, s. 281-303.

edilmek zorunda değildir. Süftecede borçlanılan ve ödeme yapılan paraların cinsinin aynı olması şart koşulmuş iken poliçede böyle bir zorunluluk yoktur. Poliçede ödemesi emredilen şeyin nakit olması şarttır. Poliçeyi düzenleyen komisyon alabilir.⁵⁸

---

⁵⁸ Cengiz Kallek, “Süftece”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 38, İstanbul, 2010, s. 20.

2. BÖLÜM

2. 18. ve 19. YÜZYILLARDA OSMANLI DEVLETİ'NDE POLİÇE KULLANIMI

2.1. Polişe Kullanımının Ortaya Çıkışı ve İşlemleri Gerçekleştiren Aracılar

Klasik dönem (nizâm-ı kadîm) olarak adlandırılan dönemde Osmanlı maliyesinde tımar ve iltizam sistemleri yürürlükteydi. Tımar, Selçuklu ikta sisteminin devamıdır. Bu sistemin özü, devlet mülkiyetindeki (rakabe) toprakların bir devlet memuru olan ve maaşlarını tımarlarının gelirlerinden (vergi) sağlayan sipahilerin denetimi altındaki köylüler tarafından işletilmesidir. Ekonomisi tarıma dayalı Osmanlı Devleti tanıdığı vergi muafiyeti sayesinde daha fazla ziraî üretim için gerekli ortamı sağlamıştır.¹ Öte yandan, Osmanlı düzeninde, daha kuruluş devirlerinde beliren ve imparatorluğun büyümesi ile paralel olarak gittikçe önem kazanan faaliyetlerini tımar sistemi içinde çözümlenmek olanaksızdı. “Esas itibarı ile merkeze bağlı bürokrasi ile yine merkezin emrinde bulunan, talimli, meslekten bir ordunun yüklendikleri bu faaliyetleri, geniş imparatorluğun yüzlerce kilometre uzakta bulunan yerlerinden toplanacak aynî vergilerle finanse etmek olanağı bulunmadığı için vergilerin nakden alınması veya nakde çevrilerek hazineye intikal ettirilmesi ve oradan bu faaliyetleri yerine getirenlere maaş şeklinde ödenmesi mecburiyeti bulunmaktaydı”. Osmanlı Devleti'nin bu konu ile ilgili geliştirdiği yöntem iltizam usulü olmuştur.² İltizam usulünün esasını ise “vergi mükellefinden üretimin hacmine göre alınması gereken öşür, haraç vb.vergilerin sabit bir meblağ olarak belirlenmiş olması” anlamına gelen mukâtaalar oluşturmaktaydı.³ Bu vergilerin tahsil işi ise mültezimler aracılığı ile yapılmaktaydı. Tahsil edilen meblâğlar, uzak eyaletlerden belli merkezlerde toplanıyor ve belli merkezlerde Mart irsâliyesi, Ağustos irsâliyesi halinde efektif olarak, muhafaza altında gönderiliyordu. Daha uzak eyaletlerden ise, senede bir kere hazine veya irsâliyesi adı altında merkeze gönderiliyordu. İrsâliye, mahalli gelir ve gider farkından oluşurdu. Mahalli masraflar,

¹ Tabakoğlu, a.g.e. s. 227.

² Mehmet Genç, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi**, 7. bs., İstanbul, Ötüken Neşriyat A.Ş., 2010, s. 102.

³ Mehmet Genç, “Mukâtaa”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 31, s. 129.

bu eyâletlerin merkezdeki hazine hesaplarında mahsup (hem gelir hem gider) kaydedilirdi. Merkeze yakın yerlere 15. yüzyılın sonunda ve 16. yüzyılda havâle adı altında adam gönderilirdi. Bunlar eyâletlerdeki mültezimlerden bunların tahsil etmiş oldukları meblâğları alır ve bölge kadılarından bu hususta kendilerine hüccet verirlerdi. Bu, onlar için muhasebe esnasında bir senet vazifesini görürdü. 17. yüzyılın sonuna doğru, Bağdat, Diyarbakır, Mısır gibi eyâletler, hazine gelir gider farkını kısmen efektif, kısmen de tüccar üzerine çekilmiş poliçeler halinde gönderiyordu. Poliçe o tarihten itibaren resmi devlet işlerine girecek kadar yaygınlaşmış bulunuyordu.⁴ Osmanlı Devleti'nde poliçenin bu ad altında ve tam anlamıyla hangi tarihten itibaren kullandığını belirlemek güç olsa da 18. ve 19. yüzyıllara ait arşiv belgelerinden de görüldüğü üzere sıklıkla başvuru alan bir ödeme aracı olduğu açıktır.

Devletin ödeme ve tahsilatlarda poliçeyi tercih etmesindeki esas amaç doğal olarak uzak mesafelerle olan para transferlerini kolaylaştırmanın yanı sıra efektif/nakit kullanımını mümkün olduğunca sınırlandırmak ve kontrol altında tutmaktır. Önceleri ülke içindeki vergi işlemleri ile ilgili para hareketlerinde kullanılan poliçelerin sonradan memur ve askerlerin maaş ödemelerinden devletin diğer tahsilat ve ödeme işlemlerine kadar geniş bir alanda kullanıldığı görülmektedir. 19. yüzyılın başlarından itibaren ise yurt dışı ile olan ticaret hacminin artması ile birlikte bu kez poliçelerin uluslararası kullanımı da yaygınlaşmaya başlamıştır. Batı dünyasında 11. yüzyılda tanınan ve kullanılan poliçenin, toplumun ekonomik refahı için ticaretin sürekliliğine özel bir önem veren Osmanlı Devleti'nde neden bu kadar geç kullanılmaya başlandığı sorusu akla gelebilir. Bunun birçok nedeni olmakla birlikte temel neden poliçenin bir ülkede yaygın olarak kullanılabilmesi için bankacılık faaliyetlerinin işlerlik kazanması gereklidir. Zira bir poliçe işleminde yer alan tarafların birbirine güvenmesi ve herşeyden önemlisi parayı en son aşamada tahsil edecek olan lehdarın, kabul ile birlikte esas borçlu durumuna gelen muhatabın ödeme gücünün olduğuna emin olması gereklidir. Batıda bu konu önce bankerlik müessesesi ve 16. yüzyıldan itibaren bankaların kurulması ile çözülmüştür. 13. ve 14. yüzyıllarda mevduat kabulü ve kredi işlemlerinin şahit huzurunda sözlü anlaşma

---

⁴ Sahillioğlu, a.g.m. s. 110, 111.

şeklindeki uygulama sonradan “Holograph Belgesi” adı verilen bir belge düzenlenmesi şekline dönüşmüştür. Günümüzde kullanılan poliçelere benzeyen “Hologram Belgesi” doğrultusunda mektubun imzacısı muhatap durumundaki bankere, belirli bir miktarı belirtilen tarihte lehdara ödemesi havalesinde bulunmaktaydı. Bu belgeler, piyasada tedavül fonksiyonunu da kazanmasıyla birlikte özellikle 18. yüzyılda modern şeklini almış ve mevduat kredi bankacılığı içerisinde işleyişini devam ettirir hale gelmiştir. Sistemin temelinde, “Merchant Banker” ya da “Merchant Bank” adı verilen ve özellikle Londra piyasalarında görülen poliçe kabullerinin satımına dayanan bir anlayış yatmaktadır.⁵ Osmanlı Devleti’nde ise bu süreç farklı bir şekilde gelişme göstermiştir. Bu, devletin batıdaki örneklerden farklı olarak merkezi yapısının güçlü ve edilgen olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla diğer alanlarda olduğu gibi devletin bu konudaki öncü rolü tartışılmaz. Poliçe kullanımının yaygınlaşmasının para arzını kontrol etme fonksiyonu da dikkate alındığında bu işlemlerin neden öncelikle devletin vergi tahsilatında görülmeye başlandığı daha iyi anlaşılacaktır. Burada Osmanlı Devleti’nin para sistemi ve para politikaları ile poliçe kullanımı arasındaki ilişkiyi de doğru konumlamak gerekir. I. Süleyman (1520-1566) devrine kadar padişahlar ihtiyaç duyulduğunda tahta çıkışlarını dışında da eski sikkelerin tedavülünü yasaklayarak yenilemişlerdir. Akdeniz havzasında siyasi etkinliğin sağlanmasından sonra hazineye darp hakkı ve darp ücreti ile birlikte, para ayarlanmış ise, ayarlamadan kazanç sağlayan bu siyaset (tecdid-i sikke siyaseti) terkedilecektir. Zira ülkede artık altın bollaşmış, ödeme imkanları genişlemişti. Üstelik Osmanlı Devleti –Merkantilizmi hatırlatan bir yaklaşımla- ülkeden altın ve gümüş çıkışını yasaklayarak mal getiren tüccarın ülkeden mal ile ayrılmasını istiyordu. Ancak 17. yüzyılın sonlarına doğru değişen iktisadi şartlar Osmanlı maliyesini tecdid-i sikke siyasetine dönüp, özellikle yeni para darbı ile kaynak sağlama yoluna itmiştir.⁶ Doğal olarak para kıtlığı, para arzı üzerindeki kontrollerin artmasına neden olmuştur. Ayrıca, toplumda sınıfsal farklılıklara yol açabilecek sermaye birikimine sınırlamalar konulduğu gibi temel

---

⁵ Nurullah Karta, “18. ve 19. Asırda Avrupa’da Para, Banka ve Mevduat Alanında Yaşanan Gelişmelerin Osmanlı İmparatorluğu’na Yansımaları”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 28, S. 1, 2014, s.152.

⁶ Ahmet Tabakoğlu, **Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi**, 1. bs., İstanbul, Dergah Yayınları, 1985, s. 277.

işlevi para alıp satmak olan ve faizle beslenen bankacılık faaliyetlerine de sıcak bakılmaması da bir diğer etmen olarak görülebilir. Bu genel yaklaşımın tek istisnası Osmanlı ekonomisinde ve para politikalarında çok önemli bir rol oynayan sarraflardır.

Osmanlılar'da sarraflarla ilgili bilgilere 15. yüzyıldan itibaren rastlanmaktadır. Osmanlı sikkelerinin yanı sıra, fetholunan ülkelerde geçerli olan para türleri ve yabancı ülkelerle ticaret ilişkileri sonucu elde edilen paraların iç piyasada kullanılması bunlar arasında fiyat farkı oluşturmuş, bu da para alıp satmayı ve aralarındaki farktan yararlanmayı meslek haline getiren bir aracı grubu, sarrafları ortaya çıkarmıştır. Bunlar, daha ziyade Bizans'tan kalan Venedik ve Cenevizli tüccarların yerli azınlıklarla evlenmesi neticesinde oluşan ve Levanten diye adlandırılan zümre ile Rum, Yahudi ve Ermeni gibi yerli tebaadan oluşuyordu. Fatih Sultan Mehmed döneminden 18. yüzyıla kadar Rum ve Yahudilerin sarraflık mesleğinde ön planda olduğu görülür. 18.ve 19. yüzyıllarda İstanbul'daki sarrafların hemen tamamı gayri müslimdi ve yaklaşık % 85'i Ermeniydi. Kahire gibi yerlerde ise bu esnaf arasında Müslümanlara da rastlanabilmekteydi.⁷ Sarraf örgütlenmesi de Osmanlı sanayi ve iç ticaret kesimlerinde faaliyet gösteren diğer esnaf birlikleri ile aynı özellikleri taşımaktadır.

16. yüzyıl sonlarından itibaren esnaf birliklerine verilen mal ve hizmetlerin satın alınması, üretilmesi ve satılması konusundaki hak ve yükümlülükleri içeren esnaf nizamnamesi ile bu nizamı uygulayacak taraf ve kişilerin ilgili kadı tarafından tespit edilip sicile kaydedilmesi şeklinde bir uygulama başlatılmıştır. Bu sisteme göre, öncelikle esnaf birliğine ait esnaf nizamı ve bu nizamdaki hak ve yükümlülükleri uygulayacak kethüda, yiğitbaşı vs. başta olmak üzere esnaf birliğinin tüm üyeleri kadı tarafından kaydedilmekte ve üyeler bu nizama uyacaklarını beyan ederek birbirlerine kefil olmaktadır. Birbirlerine kefil olan esnaf birliği üyelerinin görevleri, dükkanlarının yeri ve toplam dükkan adedi tespit ediliyor ve kayıt altına alınıyordu. Böylece, esnaf birliğinin nizamı, birliğin üyeleri, görevleri, dükkanlarının yeri ve toplam dükkan adedi yazılı olarak belirleniyordu. 17. yüzyıl ortalarından itibaren ise esnaf birliklerine “gedik hakkı” denilen yeni bir hak tanınmıştı. Esnaf

---

⁷ Ali Akyıldız, “Sarraflık”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 36, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, s. 163.

birliklerinin faaliyet gösterdikleri dükkan adedinin sınırlandırılması yoluyla ortaya çıkan bu yeni imtiyazda ustalık hakkına sahip esnafın meslek ve sanatını müstakil olarak icra edebilmesi için artık bir de bu sınırlandırılmış sayıdaki dükkanlardan birine sahip olması gerekiyordu. Bu gelişme ile birlikte, gedik kelimesinin de esnafla ilgili olarak imtiyaz anlamında kullanılmaya başladığı görülmektedir.⁸ Osmanlı esnaf teşkilatında ortaya çıkan gelişmelere paralel olarak 17. yüzyılın sonlarında İstanbul sarraf loncası teşekkül etmişti. 1691 yılına ait olduğu tespit edilen bir kayda göre o yıl on iki adet sarraf ve yanlarında çalışan on iki adet yamak vardı. Sarrafların gedik sayısında 18. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra nisbî bir istikrar oluşmuş ve bundan sonra belli aralıklarla sarraf gediklerinin sayısına “nizâm verilmiş”tir. Sarraf loncasının yeniden teşkilatlandırılmasını sağlayan bu nizamların en önemlileri H. 1146 (m. 1733-1734), 1167 (m. 1754), 1176 (m. 1762-1763), 1196 (m. 1781-1782) ve 1236 (m. 1821) tarihlerindedir. Bu düzenlemeler sonucunda sarraf gediği sayısı 19. yüzyılın başlarına kadar 72-73 civarında kalmıştır. Sarraf gediğine talip olan kişinin güvenilir olması, kendisine kefil olacak birisini bulması, çalışacağı bir dükkânı ve ayrıca bir odasının olması zorunluydu. Daha da önemlisi devlete karşı yükümlülüklerini yerine getireceğini taahhüt etmesiydi.⁹ Sarraf gediklerine devletin müdahaleleri olmuştur. Nitekim, 22 Mayıs 1860 ve 13 Aralık 1861 tarihlerinde sarraf gediklerinin bir süreliğine kapatıldığı görülmektedir.

Yavuz Cezar’ın 18. ve 19. yüzyıl ortalarına uzanan yaklaşık yüz elli yıllık bir döneme ait çok sayıda ve değişik tipteki belgeyi tarayarak oluşturduğu listedeki iki yüzü aşkın sarraf içinde Müslüman sarrafların beşi geçmediği belirlenmiştir. Diğer taraftan Osmanlı toplumunda sarraf adı altındakilerin tümünü aynı statü içerisinde değerlendirmek de mümkün değildir. En başta *sıradan sarraf* ile *Hazine sarrafını* birbirinden ayırmak gerekir. Sıradan sarrafların asıl işi para değiş tokuşu idi. Bu işlemlerden, rayiç farklılıklarından yararlanarak kâr elde ederlerdi. Kuyumculara hammadde sağlamak da onların işleri arasındaydı. Kendi bölgelerinin paralı ve birikimi olan insanları olmaları nedeniyle birçok sarraf bankerlik işine de

⁸ Kal’a, 2008, a.g.e., s. 23-30.

⁹ Ömerül Faruk Bölükbaşı, **18. Yüzyılın İkinci Yarısında Darphâne-i Âmire**, 1. bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s. 87,88.

soyunmuştu. Bu hizmetleri karşılığında faiz geliri elde ederlerdi.¹⁰ Köşe sarrafi olarak adlandırılan ve nizâmnamesinin mukaddime kısmında “*yalnız meskûkât tebdili ile meşgul olup akçe ikraz ve istikraz etmeyen sarraflara lisan-ı Türkide köşe sarrafi tabir olunur*” şeklinde bir tanımın yer aldığı bu sarraf gurubunun dışında “*Ayak Sarrafi*” denilen bir başka sarraf gurubu da sokak sokak dolaşarak kaimeyi % 25-30 iskonto ile bozmakta ve nakde sıkışan insanların ellerindeki kaimeleri toplayarak haksız kazanç elde etmekteydiler. Köşe sarraflığı terimine ilk olarak 1854 yılındaki bir belgede değinilmekle birlikte içeriğinden bu terimin daha önceden de kullanıldığı anlaşılmaktadır. Köşe sarrafları 1863 yılının ortalarında ayrı bir esnaf kolu olarak Ticaret Nezareti’ne bağlanmış ve 1864 yılında ayrıntılı bir nizâmnameye kavuşmuştur. Böylece durumu uygun bulunan herkesin yapabileceği bir meslek haline dönüşmüştür. Sonuçta 1871 yılı Ekim ayında köşe sarraflarının sayısının dört yüz kişiye yükseldiği görülmekle birlikte bu sayı ilerleyen yıllarda azalmıştır. Söz gelimi, 1886 yılı sonunda ruhsat harçlarını yatırdıklarını bildiren köşe sarraf sayısının doksan dokuz kişi olduğu belirlenmiştir.¹¹ Sarrafların bir başka kazanç yolu da , memur maaşları ve Harbiye, Bahriye, Tophane Nezaretlerince satın alınan erzak ve araç gereç giderleri karşılığında verilen “sened-i mahsus”ların zamanında ödenmeyip, sürekli ertelendiğinden, senet sahiplerince üzerinde yazılı değerlerin çok altında kırdırmalarından (senedin üzerinde yazılı değerden senet sahibine ödeme yaptıkları fark sarrafların kazancı idi.) oluşuyordu. İstanbul’da her tür senedin ayrı bir piyasası oluşmuştur. Küçük sarraflar topladıkları maaş ve alacak senetlerini % 5-10 fazlasıyla banker denilen daha büyük sarraflara satarlar, bankerler de bir yolunu bulup ellerindeki senetleri devletin matlubuna (alacağına) mahsup ettirirler ya da Maliye Nezareti bankerlere avans akti için başvurduğu zaman, kendilerine bırakılan bazı vilayet gelirlerine karşılık olarak ödenen peşin paradan bu eski maaş ve masraf senetlerini düşerlerdi.¹² Sarrafların etkinlik sağladığı bir diğer alan iltizam sektörüdür. Maliye hazinesinde yapılan ihalelere mültezimler sarrafların kefaleti ve taahhüdü ile katılır, artırmalarda güvenilir bir taahhüt sarrafi göstermeyenlerin teklifleri çok

¹⁰ Yavuz Cezar, “18. ve 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Sarraflar”, **Gülten Kazgan’a Armağan Türkiye Ekonomisi**, 1. bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004, s. 179-182.

¹¹ Şevket Kamil Akar, “Tanzimat Döneminde Para Bozdurma Sorunu ve Köşe Sarrafları (1839-1879)”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, C. 3, No:1, 2011, s. 125-128.

¹² Zafer Toprak, “Osmanlı Devleti’nde Para ve Bankacılık”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, C. 3, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985, s.761.

yüksek olsa bile red edilirdi. Dolayısıyla mültezimlerin vergi tahsilini üstlenebilmeleri için muhakkak muteber bir kefile ihtiyaçları vardı. Ayrıca mültezimler taşrada buldukları için zaman zaman kapı kethüdaları aracılığıyla ihaleye katılırlar, bu durumda taahhütler, sarraflar ile birlikte vekâleten kapı kethüdalarınınca üstlenilmiş olurdu. 1695 yılında mukataalar belirli bir süreye tabi tutulmadan kayd-ı hayat şartıyla verilmeye başlandı. Mısır'da uygulanmakta olan ve malikâne adı verilen bu sistem kısa sürede yaygınlık kazandı ve merkezi hazineye ait mukataalar malikâne mukataa olarak özel kişilere satıldı. Buna göre bir dirlik veya herhangi bir vergi kaynağı, peşin bir bedel (muacelle) karşılığında ömür boyu tasarruf hakkıyla bir kimseye malikâne veriliyordu. Malikâne sahibine mülklüğe yakın bir tasarruf hakkı tanınmakla malikânesinin uzun süredeki gelişmesi ile yakından ilgileneceği ve bazı yatırımlarda bulunarak üretim faaliyetlerini destekleyeceği düşünülüyordu.¹³ Bu şekilde verilen mukataanın vergisi iltizama göre daha yüksek olduğundan bu bedellerin sarraflarca ödenmesine devam edildi. Hükümet 1813 yılında eyalet ve sancak dahilindeki mukataaların vali ve sancak mutasarrıflarına ihale edilmesi yönünde bir karar aldı. Bu kapsama daha ziyade malikâne olarak idare edilen mukataalar girmektedir ve aynı şekilde vali ve sancak mutasarrıflarının da güvenilir bir sarrafı kefil göstermeleri zorunluydu.¹⁴ Öte yandan sarraflar Osmanlı ekonomisinde önemli bir sermaye gücünü temsil ettiklerinden diğer faaliyetlerinin yanında köylüye de carî piyasa faiz haddi üzerinden kredi veriyorlardı. Sarraf kredisi, özel kredi piyasasının geliştiği ve ziraî kredi ihtiyacının fazla olmadığı bölgelerde yaygındı. Sarraflar, tefeci ve tüccara göre daha düşük bir faizle kredi vermekle birlikte bu kredilerin faizi de % 20 gibi yüksek sayılabilecek bir orana ulaşıyordu. Sarraf kredilerinin yaygın olduğu yerlerde, tefeci ve tüccar kredileri önemsiz kalıyordu. Sarrafların köylülere cari piyasa faiz haddi üzerinden verdikleri kredilerin¹⁵ kaynağını, İstanbul'a nakletmek üzere toplanan vergilerin

¹³ Tefik Güran, **19. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi Üzerine Araştırmalar**, 1. bs., İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014, s. 172.

¹⁴ Üst düzey yöneticilerin paralarını idare eden sarraflar mevcuttu. Örneğin, 12 C 1134/ 30 Mart 1722 tarihli (BOA., **İE.ML.**, Dosya no: 105, Gömlek no: 9959) belge eski Mısır Valisi Vezir Rıza Paşa'nın, İncirli Han'daki sarraf Seknas'da zimmetli poliçeleri olduğunu göstermektedir. Konunu bütünlüğü açısından bakıldığında; Rıza Paşa'nın Mısır Valiliği sırasında İstanbul'daki para işlerini sarraf Seknas'ın yürüttüğü söylenebilir. Bu kanaat tekil bir belgeden değil, diğer belgelerdeki ifadelerden oluşmuştur.

¹⁵ Güran, **a.g.e.**, s. 160.

oluşturması olasıdır. Bu şekilde sarraflar bir yandan taşrada malikâne sisteminin iyi işleyebilmesi, diğer yandan başta İstanbul olmak üzere ülke genelinde çeşitli sektörlerin kredi gereksinimlerini karşılıyordu. Başlangıçta her mültezim, büyük bir kısmı mukataanın bulunduğu bölgede yerleşmiş küçük sermaye sahiplerinden oluşan kefiller grubuna dayanmaktaydı. Kısa bir süre sonra bu sarrafların yerini, uzmanlaşan, büyük merkezlerde ve genellikle de İstanbul'da yoğunlaşmış âdeta bir kredi kurumu olarak örgütlenmiş sarraflar topluluğu aldı. 17. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise devlet artık Avrupa sermaye çevreleriyle iyi ilişkiler içinde bulunan sarraflar aracılığıyla kısa vadeli borçlar dahi almaya başlamıştı. Bu gelişim 19. yüzyılın ortalarında Dersaadet Bankası adıyla ilk bankalarını kurmalarıyla devam etti. Bu tarihten itibaren İstanbul sarrafları sahip oldukları sermaye sayesinde ekonomi çevrelerinde Galata Bankerleri olarak anıldılar.¹⁶

Sarrafların faaliyet gösterdikleri bir alan da poliçe işlemleriydi. O dönemlerde iç ve dış ticarete, alacaklılar ve borçlular arasındaki ödemelerde kullanılan araçların başında poliçe (kambiyo senedi) geliyordu. Yurtdışından alacağı olan tüccar, alacağına karşılık olarak borçlusu üzerine poliçe keşide ediyor ve bunu İstanbul piyasasında satıyordu. Alıcıları da yurtdışına borçlu olan tüccarlardı. Böylece bir poliçe piyasası oluşmuştu. Bankacılık işlemlerinin olmadığı bu dönemde sarraflar, kısmî banka işlevi görerek, paralar arasındaki kuru belirliyor, birbirleriyle değişimini yapıyor, poliçecilik yoluyla iç ve dış ticaretin ödemelerinde önemli rol oynuyorlardı. 19. yüzyılda sayıları giderek artan artan ve aracılık hizmeti veren sarraflar, bir dönem para piyasasının temel yönlendiricisi oldular.¹⁷ Osmanlı Devleti'nin bazı banker ve sarraflara poliçecilik işlemlerini yaptırmak suretiyle kambiyo istikrarını korumaları görevini yüklemesi sarrafların Osmanlı finans tarihi içerisindeki yerinin büyüklüğünü göstermesi bakımından son derece önemlidir. Bazı esnaf kayıtları loncaya kayıtlı sarraflardan poliçecilik işiyle uğraşanların olduğunu göstermektedir. Poliçecilik işi erken dönemlerde başlamış ve daha sonraki yıllar itibariyle de devam etmiştir. Örneğin, 1897 Osmanlı İstatistikleri'nde poliçeci ve

---

¹⁶ Nuran Koyuncu, "Osmanlı Devleti'nde Sarrafların Mültezimlere Kefillliği", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 5, S. 1, 2014, s. 298-303.

¹⁷ Nursel Manav, "Devlet-Banker İlişkileri Çerçevesinde Baltazzi Ailesi", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2009, s. 3.

komisyoncu adı altında kayıtlı 48 sarraf bulunduğu bilinmektedir.¹⁸ Belgelerden tespit edildiği kadarıyla 18. yüzyılın başlarından itibaren sarrafların devletin vergi tahsilatlarını poliçe yoluyla İstanbul'a aktarmalarının onlara bu konuda gerek maddi gerekse iş örgütlenmesi açısından önemli bir birikim sağladığını da tekrar hatırlatmak gerekir. Söz gelimi, 25 C 1217/ 23 Ekim 1802 tarihli belgede; yolların kapalı olması nedeniyle Yenişehir'den Gümülcine'ye on dört yük tutarındaki paranın geçirilemediği ve bu haberin sarraflara ulaşması nedeniyle poliçe vermekten imtina ettiklerinden bahsedilmektedir. Bu nedenle Moti isimli Fransız tüccarlarından birinden binbir zahmetle bin iki yüz kuruşa İstanbul'da İbri Timoni'den alınmak üzere bir poliçe temin edilebilmiştir. Şayet yollar açılırsa sarraflardan çok miktarda poliçe alınarak gönderilmesine çalışılacaktır.¹⁹ Belgedeki ifadelerden bu işlerin rutin sayıldığı ve uzun süreden beri yapıla geldiği sonucu çıkarılmıştır. Zira yolların kapalı olması geçici bir durumdur ve açıldığında poliçe sevkiyatı da başlayacaktır. Bu tespit, devletin sadece vergi toplamada değil İstanbul'u doğrudan ilgilendiren para transferlerinde sarrafların ve tüccarların kurmuş olduğu organizasyondan istifade ettiğini göstermektedir. Sarraflık mesleği 8 Nisan 1916 tarihinde İttihat ve Terakki tarafından tamamen yasaklanmıştır.

2.2. Poliçe Kullanımına İlişkin Arşiv Belgeleri ve İncelenen Bazı Poliçe Defterleri

Çalışmanın temel kaynağını Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri oluşturmaktadır. Dolayısıyla tespitler ve yorumlar devletin resmi kayıtlarına girmiş belgeler üzerinden yapılmıştır. Kuşkusuz o dönemde faaliyet göstermiş Osmanlı tüccarlarına veya onlarla ticari ilişkisi olan yabancı tüccarlara ait özel arşivlerde poliçe veya poliçe defterlerinin günümüze kadar muhafaza edilmiş olması mümkündür. Ancak ortaya konulan tez, Osmanlı Devleti'nde poliçe kullanımının hangi alanlarda yoğunlaştığı ve ne ölçüde yaygınlık kazandığı ile bugüne kadar akademik çalışmalarda isimleri pek fazla duyulmamış poliçeci esnafı olarak

---

¹⁸ Ü.Serdar Serdaroğlu, "Osmanlı Devleti'nde İlk Banka: Dersaadet Bankası ve Poliçe İşlemleri", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2011, s. 43.

¹⁹ 23 Ekim 1802/25 C 1217, BOA., C.ML., Dosya no: 186, Gömlek no: 7774.

adlandırılan bir grubun faaliyetlerinin incelenmesi hakkındadır. Bu bağlamda, Eldem'in Fransız arşivlerindeki belgelerden derlenen ve 18. yüzyılda İstanbul'da poliçe kullanımını konu alan makalesi ile elde edilen tespitler arasında bazı karşılaştırmalar yapılmıştır.

Eldem'in söz konusu makalesi o dönem Osmanlı topraklarında ticaret yapan Fransız tüccarlarının kullandığı poliçe örnekleri ile kaleme alındığından imparatorlukta diğer toplulukların yaptıkları işlemlerde ne kadar sıklıkla poliçe kullandığı veya diğer bir ifade ile Osmanlı'da poliçe kullanımının ne kadar yaygın olduğu tam olarak belirlenememiştir. Aynı şekilde Müslüman tüccarın kendi arasında poliçe kullanıp kullanmadıkları makalede yanıtı aranan bir sorudur. Ancak Eldem'in makalesinde vurguladığı iki husus Osmanlı arşiv belgelerinden de teyit edilmiştir. Bunlardan birincisi merkezden uzak yerlerde görevli devlet memurlarının İstanbul'daki hazine idaresine para nakli için kullandıkları bir poliçe sisteminin var olmasıdır. Eldem sistemi şu şekilde açıklamaktadır: *“Çevre yöneticileri sancaklarda toplanan her türlü vergi ve geliri İstanbul mirî hazinesine transfer etmek için kendi bölgelerinde bulunan yabancı tüccara başvurur ve bu parayı olduğu gibi onlara teslim edip, bu meblağın karşılığını İstanbul'daki yabancı tüccar üzerinden devlet hazinesi emrine çektirirlerdi.”*²⁰ Devletin vergi gelirlerini merkeze transfer etmek amacıyla kurulan bu sistem Osmanlı ekonomisinde nakdi gelir temininin ön plana çıktığı bir sürece girildiğinin işaretidir. Devlet giderlerinin artmasına karşılık fetih yoluyla yeni toprak kazanımının durağanlaşması hatta toprak kayıplarının yaşanmaya başlaması ve dolayısıyla fütihat gelirlerinin azalması, kamu gelirlerinin öneminin artmasına ve eski dönemlerde aynı olarak da toplanabilen vergilerin artık tümüyle nakit para olarak merkeze aktarılmasını bir yerde zorunlu kılmıştır. Osmanlı idarecileri için bunu gerçekleştirebilmenin en iyi yolu geçmişte farklı isimler altında bilinen poliçeyi bir ödeme aracı olarak kullanmaktır. Öte yandan, arşiv kayıtlarında yabancı tüccarların devlet hazinesi emrine poliçe çektiklerine ilişkin örnekler rastlamak mümkündür. Söz gelimi, aşağıda aslı ve transkripsiyonu verilen belge 26 N 1102/ 23 Haziran 1691 tarihine kayıtlı olup, (belgenin orijinalinde sene 1112 olarak belirtildiğinden 1701 tarihinin esas alınması gereklidir) Kıbrıs'daki İngiliz balyosları

---

²⁰ Eldem, **a.g.m.**, s. 1673, 1674.

(elçi) ile Galata'daki İngiliz ve Felemenk tüccarlardan alınmış poliçelerin dökümünü içermektedir.

"Yazıla

Başmuhasebe'ye kayd olunup suret verile

Hâlâcezîre-i Kıbrıs'da olan İngiliz balyozu Viyardo ve Sir ve Votomar ve Bilovarnâmbalyosdan olan poliçedir.

Galata'da İngiliz bazerganlardan Fetekom ve yoldaşlarından poliçe 2

15000 kuruş

04000 kuruş

19000 kuruş

Galata'da İngiliz bazerganlarından Françesko Cirad'a poliçe 2

1500 kuruş

1500 kuruş

3000 kuruş

Galata'da İngiliz bazerganlarından Oyoncis ve yoldaşları poliçe 1

3100 kuruş

Galata'da İngiliz bazerganlarından Aleksandrave yoldaşları poliçe 3

6000 kuruş

5000 kuruş

1587 kuruş

12587 kuruş

Galata'da Felemenk bazerganlarından İbram Vova ve Yinzo yoldaşları poliçe 1

1500 kuruş

Yekun 39187 kuruş

Yalnız otuz dokuz bin yüz seksen yedi kuruşdur. Sülüsânı altın ve sülüsü mîri tarafına râyic olan para teslim olmak üzeredir.

Suret dâde fi 8 Z sene 1112''²¹

Belgede; poliçe veren tüccarların isim isim dökümleri yapılmış ve toplam 39.187 kuruşluk tutarın üçte ikisini oluşturan 26.125 kuruşun altın, kalan üçte birlik kısmı oluşturan 13.062 kuruşun madeni para olarak ödeneceği, belirtilmektedir.

²¹ 23 Haziran 1691/26 N 1102, BOA., AE.SSÜL.II., Dosya no: 17, Gömlek no: 1778

Belge 1: Yabancı tüccarlardan alınan poliçelerin dökümü

2

۹

میں قلمہ قلمہ (بولور)

کھا جہتہ ہر سہ اولان اکیلسن بولوی دیار کورو

وونومار و بولورم باہوسرہ اولان بولوی در

غلطہ دہ اکیلسن کارندہ	غلطہ دہ اکیلسن کارندہ
فرا تاج خود مرادہ	فرا تاج خود مرادہ
بولی	بولی
مرداب	مرداب
۱۵۰۰	۱۵۰۰
۱۵۰۰	۱۵۰۰
۳۰۰۰	۳۰۰۰

غلطہ دہ اکیلسن کارندہ	غلطہ دہ اکیلسن کارندہ
ایونجس و بولدا ساری	ایونجس و بولدا ساری
بولی	بولی
مرداب	مرداب
۶۰۰۰	۶۰۰۰
۵۰۰۰	۵۰۰۰
۱۵۸۷	۱۵۸۷
۱۲۵۸۷	۱۲۵۸۷

غلطہ دہ فلتک بار کارندہ

ایرام دوه و بیرو بولکل

بولی

مرداب

۱۵۰

۲۹۱۸۷

بالا او تونظوز بیک بوز سلسا بیدی

فلتک دہ لوی و فلتنی می طر فتنہ رایج

بارہ تسلیم اولق اوردہ در

مرداب

۱۵۸۷

BOA., AE.SSÜL.II., Dosya no: 17, Gömlek no: 1778.

Eldem'in makalesinde dikkat çeken ikinci husus yabancıların dışında Osmanlı tebaasından Ermeni, Rum ve Yahudi tüccarların da poliçe kullandıklarına

dair saptamalarıdır.²² Arşiv belgeleri içerisinde gayri müslim tüccar, sarraf ve bankerlerin poliçe kullandıklarına dair çok fazla sayıda örnek bulmak mümkündür. Nitekim Osmanlı tebaasından olan bu kişilerden özellikle sarraflar bu işin öncüsü olmuşlar ve kurmuş oldukları sistem ile devletin taşradaki vergilerini poliçe yoluyla İstanbul'a aktarmışlardır. Tanzimat'ın ilanından sonra vergi toplama yöntemlerinde yapılan değişiklikler sonucu bu sisteme ara verilmişse de bir süre sonra on üç sarrafa kurdurulan Anadolu ve Rumeli Kumpanyaları ile bir yerde tekrar eski uygulamaya geri dönmüştür. Böylece, başta Fransızlar olmak üzere yabancı tüccarların poliçe işlemlerindeki hakim konumunun yerine Osmanlı tebaasından gayri müslim sarraf ve tüccarların geçtiğini söylemek mümkündür. Bu durum aslında devletin, çeşitli bölgelerde toplanan vergilerin merkeze transferinde 18. yüzyılın başlarından itibaren yürüttüğü bilinçli ve istekli bir politikanın sonucudur.

Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nde Müslüman tüccarın aralarında poliçe kullanıp kullanmadıkları da cevabı aranan bir diğer sorudur. Vergi İşlemlerinde Kullanılan Poliçelere Ait Belgeler ve Defterler başlığı altında ele alınan 17 Ocak 1680 (İ.E.ML., Dosya no: 12, Gömlek no: 1098) ve 13 Ocak 1681 (İ.E.ML., Dosya no: 7, Gömlek no: 576) tarihli poliçe defterleri incelendiğinde 17. yüzyılın sonlarında çok farklı bölgelerde faaliyet gösteren Müslüman tüccarların poliçe düzenledikleri veya poliçe karşılığı ödeme yaptıkları görülmektedir. Bu, Müslüman tüccarın bir ödeme aracı olarak poliçeyi o dönemlerde de bildiğine ve kullandığına işaret etmektedir. Kuşkusuz daha önceki dönemlerde de poliçe kullanıldığına ilişkin tekil örneklerle rastlamak mümkün olabilir. Örneğin, 17. yüzyıl Türk edebiyatının önemli şairlerinden Nâbî'nin (1642 – 1712) şiirlerinde poliçe kelimesinin kullanılmış olması, şairin yaşadığı dönem göz önüne alındığında ticarî hayatın ne denli baskın ve belirgin bir biçimde sosyo-kültürel alana, hatta Divân şiirinin kelime kadrosuna kadar girmiş olduğunu da göstermektedir. Nâbî'nin bir rubâîsinde, “poliçe” kelimesi şöyle yer almaktadır:

*“Sana budur ey bezger-i cânreh-i râst
Hirmen olamaz tohm-ı ümîdünbi-hâst
İt şehri-fenâdanad-i cânun poliçe
Var şehri-bekâda ay yine bî-kem ü kast*

²² Eldem, a.g.m., s. 1675.

(Sana ey can çiftçisi, doğru yol şudur: arzu etmezsen ümit tohumun harman olamaz. Bu geçici şehirde varlığını poliçe et ki sonsuzluk şehrinde onu eksiksiz bir şekilde alabilesin.)”²³

Makalenin yazarı Ali Fuat Bilkan, o dönemde İstanbul’a mal taşıyan Venedik ve Marsilyalı tüccarların tehlike ve risklere karşı mallarını sigortaladığından dolayı Nâbî’nin şiirlerinde geçen kelimenin sigorta işlemlerinde kullanılan poliçe olduğuna dikkat çekmektedir. Ancak cümledeki “...geçici şehirdeki varlığın poliçe edilerek sonsuzluk şehrinde eksiksiz olarak alınması...” ifadesindeki varlığı bir an için para gibi düşündüğümüzde aynı poliçe keşide edilirken paranın bir yerden bir yere eksiksiz nakli gibi varlığın da transfer edilmesi şeklinde bir anlam çıkarılabilir. Diğer taraftan herhangi bir amaçla da olsa poliçenin Nâbî’nin şiirlerinde yer almış olması bunun erken sayılabilecek bir dönemde bilinen bir kavram olduğunu göstermektedir. Sahillioğlu ise poliçe ile ilgili tespit edilen en eski belgenin 1072 (1661) tarihine ait olduğunu belirtmektedir.²⁴

Arşiv belgeleri arasında rastlanan ve tercümesine aşağıda yer verilen 19. yüzyıla ait Arapça bir poliçe konu ile ilgili bir örnektir. 22.10.1878 tarihinde, kalem katibi Eski Ali Paşalı Hasan Ağa tarafından Birinci Ticaret Mahkemesi Başkanlığı’na aslı gönderilen Agop Boğkiyan imzalı bu poliçede, poliçe tarihinden itibaren iki ay sonra Haco Mihail Acemî emrine elden ve nakden kırk adet Osmânî yüzlük altınının verilmesi taahhüt edilmektedir.

*“Agob Boğkiyan imzasıyla ve fi 11 Cumadelûlâ sene [12]93 tarihiyle verilen Arabiyyü’l-ibare kambiyalin suret-i musaddası tercümesidir.
Şirket dahilinde olan boya kıymetinde olmak ve her gün ayıpdan beri bulunmak üzere işbu kambiyalim mucebince ve tarihinden iki mah mürurunda Haco Mihail Acemî emirne elden ve nakden kırk aded Osmânî yüzlük altını vermeğe mecbur olduğumu mübeyyin işbu kambiyal terkim kıldı.
İkinci senede yazılacaktır Üç mâh murûrunda
İkinci senede yazılacaktır kırk altı adedir
Üçüncü senede yazılacaktır Dört mah murûrunda
Üçüncü senede yazılacaktır Kırk aded”²⁵*

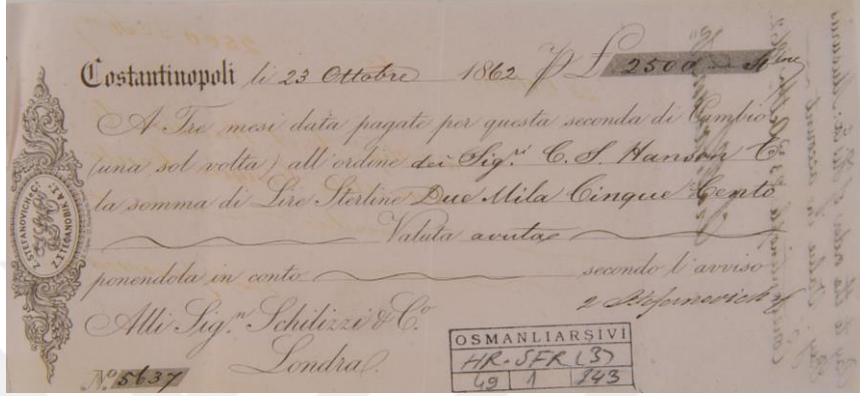
²³ Ali Fuat Bilkan, “Köhne Efsaneler, Yeni Hikayeler”, **Milli Folklor Dergisi**, S. 95, 2012, Yıl: 24, s. 25, 26.

²⁴ Sahillioğlu, **a.g.m.**, s. 110, 111.

²⁵ 22 Ekim 1878, 25 L 1295, BOA., **HR.TO.**, Dosya no: 520, Gömlek no: 81.

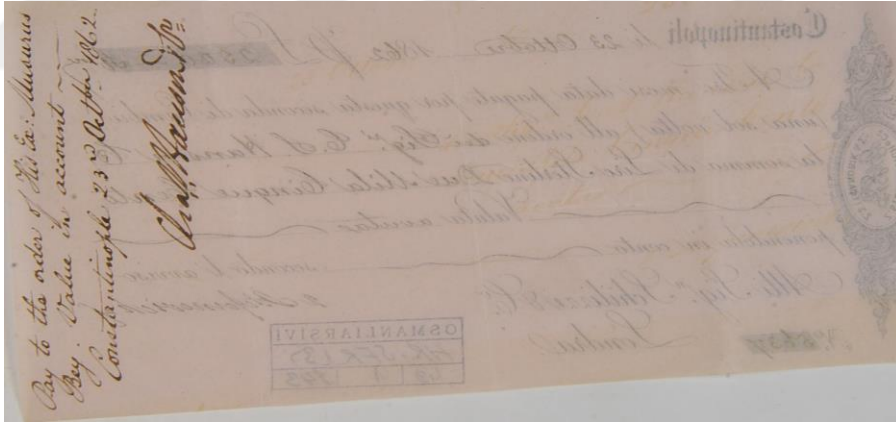
Aşağıda bulunan iki adet poliçe ise Osmanlı Devleti'nin 1862 yılında yaptığı gemi alımları ile ilgili. ²⁶

Belge 2: Gemi alımlarına ilişkin poliçe örneği

BOA., HR.SFR (3), Dosya no: 49, Gömlek no:1.

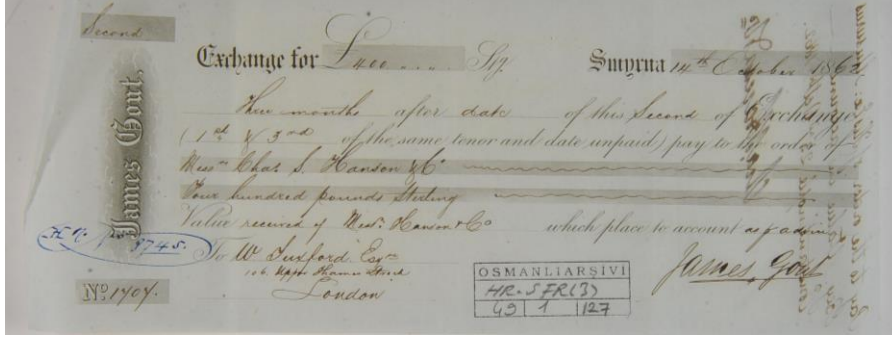
Belge 2a: Gemi alımlarına ilişkin poliçe örneğinin arkası

BOA., HR.SFR (3), Dosya no: 49, Gömlek no:1.

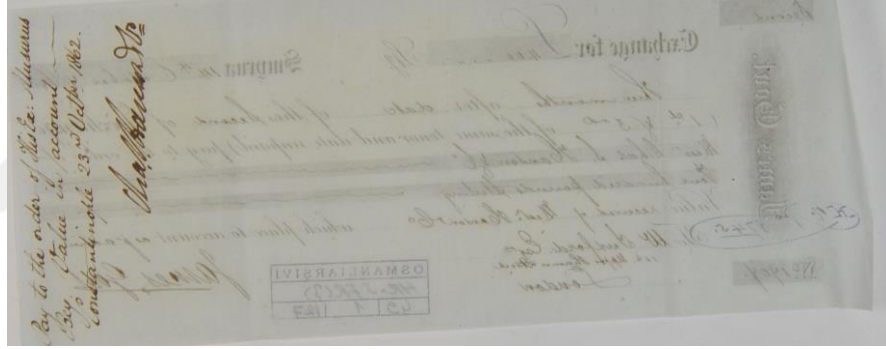
²⁶ 23 Ekim 1862/28 R 1279, BOA., HR.SFR (3), Dosya no: 49, Gömlek no:1.

Belge 3: Gemi alımlarına ilişkin bir başka poliçe örneği

BOA., HR.SFR (3), Dosya no: 49, Gömlek no:1.

Belge 3a: Gemi alımlarına ilişkin bir başka poliçe örneğinin arkası

BOA., HR.SFR (3), Dosya no: 49, Gömlek no:1.

Arşiv kayıtlarında tekil poliçe işlemlerinin dışında çok sayıda poliçe defteri tespit edilmiştir. Bu defterlerin büyük bir kısmı devletin vergi tahsilatları ile ilgili işlemleri göstermektedir. Ayrıca darphaneye ait işlemleri içeren poliçe defterleri de mevcuttur. Ancak poliçe defterlerinde yer alan kayıtları değerlendirebilmek için Osmanlı muhasebe sisteminin gelişimine değinmek yerinde olacaktır.

Bütün Türk devletlerinde ve İslâm ülkelerinde devlet muhasebesi, işletme muhasebesinden önce gelişme göstermiştir. Muhasebe, iktisadi tarih ile birlikte gelişince, alış verişe dayalı muhasebe kaydı da doğmuş ve gelişmiştir. Ama bu gelişme, Türk ve İslâm topluluklarında yerini kısa sürede devlet muhasebesine bırakmıştır. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Öncelikle Türklerin sürekli batıya yayılma hedefi, yerleşik düzen benimsenmiş olsa dahi, asker ulus olma özelliğinin

korunmasını ve dolayısıyla geliri fazla, hazinesi zengin bir devlet durumunda bulunulmasını gerekli kılmıştır. Bu gelirin sağlanması da hem kendi halkından, hem egemenlikleri altına alınan uluslardan vergi alınmasını, savaş ganimetlerini ve ticaretin vergilendirilmesine bağlıydı. Ticaretin vergilendirilmesi ya kendi topraklarını kullanan tüccarlardan iç ve dış gümrük vergilerinin alınmasını ya da pazar yerlerindeki alışverişin vergilendirmesi biçiminde oluyordu. Bu bir alışkanlıktı, üretimden ve kârdan vergi alınması henüz söz konusu değildi. Bu durum, Türklerin yaşadıkları topraklarda her zaman işletme muhasebesinin gelişmesini önleyici çok önemli bir etken olmuştur. Zaman içerisinde egemenlik altına alınan toprakların fazlaşması ve sınırların genişlemesi, eyalet düzenini oluşturmuş ve merkezi mali yönetimin bu eyaletlerde örgütlenmesini zorunlu kılmıştır. Eyalet düzeni de genişleyen topraklarla sürekli esnek bir yapıda olmuştur. Mali örgütlenme de bu idari esnekliğe uyum göstermiştir. Ancak her zaman merkeziyetçi bir mali örgütlenme benimsenmiştir. Böyle olunca, devlet muhasebesinin kayıt düzeni de merkeziyetçi olmuştur. Sürekli yayılma düzeni, bir yandan yerleşik düzendeki halkın zaman zaman yeni fethedilen topraklara göç etmesine ve oralarda yerleşmesine, diğer yandan ticaret sahiplerinin de aynı yayılmacılığın etkisiyle zaman içinde yer değiştirmelerine yol açmıştır. Bu husus da kayıt düzeninin oluşmasını geciktiren bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Batı topluluklarında ise, devlet muhasebesi ve işletme muhasebesinin birlikte geliştiği, zaman zaman işletme muhasebesindeki gelişmenin daha hızlı olduğu gözlenmektedir. Muhasebe tarihçileri tarafından modern muhasebenin öncüsü olarak kabul edilen Luca Pacioli'nin 1494 yılında Venedik'te yayınladığı "Summa de Arithmetica, Geometria, Proportioni et Proportionalita" isimli kitabının içerisindeki bir bölümde çift taraflı kayıt tutma yönteminin esasları açıklanmıştır. Pacioli, yapıtında çok önemli bir konuyu ele aldığı halde, çift taraflı kayıt yönteminin anlatımı, kitabının küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Yapıt bir matematik eseridir. Sadece, Pacioli'de değil, o zamanın yapıtlarının çoğu böyledir. Yani muhasebe matematik kitaplarının içerisinde yer almıştır. Örneğin, Pacioli'den hemen sonra, Giovanni Antonio Tagliente'nin muhasebe anlatımını içeren ve "çift yanlı kayıt düzeni" deyiminin ilk kez kullanıldığı kitabının adı "Luminario di Arithmetica" dır ve kitapta aritmetik anlatımına da yer verilmiştir. Pacioli'den sonra onun etkisinde

kalan ve “Aritmetik” adı altında muhasebe anlatımını konu alan birçok kitap yayınlanmıştır. Bu alışkanlığın 16. yüzyılın ikinci yarısında yazılan kitaplarda terkedildiği gözlenmektedir. Bunun iki nedeni vardır. Bunlardan ilki tüccar kökenli kişilerin muhasebe kitaplarını yazmaya başlamalarıdır. İkinci neden ise, aynı dönemde ticaretin Kuzey Akdeniz ülkelerinden Avrupa’nın Atlantik kıyılarına doğru daha fazla gelişme göstermesi, ticaret mallarının çeşitlenmesi, bankacılığın yaygınlaşmaya başlaması, hesaplaşmaya ve hesapların tutulmasına olan gereksinimi artırması dolayısıyla muhasebe kitapları yazarlarının Atlantik kıyısında yer alan Fransa, İngiltere, Belçika, Hollanda, Almanya gibi ülkelere çıkmış olmasıdır.²⁷

Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan itibaren hızlı büyümesi ve yayılmasının gerisinde güçlü kurumlar oluşturması ve sistemini gelenekçi ve gelenekçi olduğu kadar yüzyıllar içerisinde geçirdiği dönüşümlere gecikmeksizin uyum sağlayabilmiş bir yapı içerisinde muhafaza etmesi yatmaktadır. Devletin maliye teşkilatı da bu yapının bir yansımasıdır. Bu bağlamda, Osmanlılar defter tutmak yoluyla bürokratik bir hafıza oluşturarak geleneklerin kurum ve birikimlerini geleceğe taşımışlardır. Defter tutmak, sadece hafızanın teşkilinde değil, aynı zamanda olağanüstü bir durum veya sarsıntı ile karşılaşıldığında Osmanlıların geliştirdiği esneklik, pratiklik ve tedbirlilik konusunda en önemli dayanak noktası olmuştur. Öte yandan, defter tutmanın başlıca amacının, devletin sahip olduğu kaynakların ve ülkede yaşayan insanların üretkenlikleri hakkında bilgi sahibi olmak için sayım (tahrir) yapmak olduğunu belirtmek gerekir.²⁸ Bu defterler tarih araştırmaları için çok önemli bilgi kaynağıdır. Nitekim, Türkiye’de iktisat tarihinin kurucusu Ömer Lütfi Barkan’ın 1950’li yıllarda yayınladığı 933-34/m.1527-1528 tarihli bütçede tahrir defterlerindeki kayıtlardan da yararlandığı anlaşılmaktadır. Barkan’ın öncü çalışmalarını, 1980’li yıllardan itibaren Halil Sahillioğlu, Ahmet Tabakoğlu, Yavuz Cezar, Tevfik Güran²⁹ ile Mehmet Genç ve Erol Özvar’ın değerli eserleri izlemiştir. Genellikle yıl sonunda veya geçmiş bir döneme dayanarak yılın ilk aylarında hazırlanan ve merkezi hazinenin kesin hesap cetvelleri veya tahminlerini içeren ve kimi tarihçilere göre

²⁷ Oktay Güvemli, **Türk Devletleri Muhasebe Tarihi Osmanlı İmparatorluğu’na Kadar**, C. 1, İstanbul, Avcıol Yayın, 1995, s. 39-41, 141-145.

²⁸ Mehmet Genç ve Erol Özvar, **Osmanlı Maliyesi: Kurumlar ve Bütçeler 1**, 1. bs., İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2006, s.13.

²⁹ Mehmet Genç ve Erol Özvar, **Osmanlı Maliyesi: Kurumlar ve Bütçeler 2**, 1. bs., İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2006, s. 7.

tartışmalı da olsa bütçe olarak adlandırılan bu belgeler Osmanlı yönetim elitinin, herşeyden önce, mevcut imkânlar karşısında temel tercihlerini ortaya koymaktadır. Bütçeler gelir ve giderleri denetleyen maliye kalemlerinin hesap toplamalarının umumi bir dökümünü yansıtmaktaydı. Gelir fasıllarının sistematüğini çoğunlukla bizzat maliye kalemleri teşkil etmekte gider fasıllarında ise genellikle işleve ağırlık tanıyan bir sınıflama uygulanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin iktisadi- maliye teşkilatı, 18. yüzyıla kadar batılı çağdaş benzerlerinde hayranlık uyandıran bir kayıt düzenine ve sisteme sahiptir.³⁰ Esas olarak, İslâm ve batı dünyalarında bütçe kavramı ve uygulamaları farklıdır. Batıda bütçe uygulaması sınıfsal bir yapının ürünüdür ve halkın devlete ne kadar vergi vereceğini bilme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. 1215 yılında yapılan Magna Carta Anlaşması bu konuda bir başlangıçtır. İslâm dünyasında ise bütçeler devletin tek taraflı irade beyanıyla hazırlanmıştır. Gelir ve giderlerin düzenlenmesinde ise iki yanlı muhasebe tekniği değil çıkarma mantığı veya merdiven yöntemi hakimdir. Buna göre önce gelirler kaydedilir, sonra giderler gelirlerden çıkartılarak “fazla” belirtilir.³¹ Merdiven yöntemi, MS. 770'lerde ilk defa Abbasiler tarafından kullanılan devlet muhasebesi yöntemidir. MS. 1258 yıllarında İlhanlılara geçmiş, sonra Osmanlılar'a gelmiştir. İsmi İlhanlılardan alan bu yönteme Osmanlılar Muhasebe-i Umumiye adını vermiştir. Merdiven Muhasebesi'nin bazı kurallarına aşağıda yer verilmiştir:

- a) Kayıtlar 15 gün içinde işleniyordu.
- b) Defterlerin tasdiki, kadı, defterdar, vezir bazı zamanlarda sultan tuğrası çekilerek yapılıyordu.
- c) Gelir-gider aynı hizada yazılıyordu.
- d) Sayfa sonu toplamları genel yekün olarak veya kişinin kendine has yöntemleri ile alınıyordu.
- e) Hatalı kayıtlar üzerine çizgi çekilmek suretiyle düzeltiliyordu.
- f) Her muhasebe kaydına bir yevmiye madde numarası veriliyor, çizginin altına açıklama yapılıyor ve tarih yazılıyordu.³²

---

³⁰ Ahmet Tabakoğlu, **Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi**, 1. bs., İstanbul, Dergah Yayınları, 1985, s. 33.

³¹ Tabakoğlu, 2009, s. 211, 212.

³² Çiğdem Gürsoy, **Şeyhü'l İslâm Ömer Hüsâmeddin ve Kazasker Mehmed Vahid Efendilerin Para Vakıfları**, İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı, 2011, s. 53-55.

Güçlü bir merkezi yapıyı korumakta kararlı davranan devletin maliye politikalarını bir ölçüde izlemek ve yorumlamak bu kayıt düzeni sayesinde mümkün olabilmektedir. Ancak, batı ekonomilerinde kişisel girişimciliğin artması, ticaretin yaygınlaşması ve bankacılık sektörünün faaliyetlerini yoğunlaştırmasıyla birlikte özel sektörün muhasebe kayıt düzenindeki gelişmelerin benzerini Osmanlı Devleti'nde görmek güçtür. Bu anlamda poliçe defterleri Osmanlı ticaretindeki para alış-verişlerine, vergi ödemelerinde tüccar-sarraf-devlet arasındaki ilişkilere ve darphane idaresinin fon kaynaklarına ışık tutacak niteliktedir.

İncelenen poliçe defterleri üç başlık altında tasnif edilmiştir. Bunlardan birincisi devletin topladığı vergiler ve yaptığı harcamalara ilişkin kayıtların ve para transferlerinin yer aldığı poliçe defterleridir. İkincisi Darphane-i Amire'deki işlemlere ait poliçelerin kaydedildiği defterlerdir. Üçüncüsü ise içerik olarak ilk iki başlıktaki defterlerden farklı işlemlerle ilgili defterlerdir.

2.2.1. Vergi İşlemlerinde Kullanılan Poliçelere Ait Belgeler ve Defterler

Poliçe kullanımının öncelikle vergi tahsilatlarının başkente transferinde görülmeye başlanması ile 16. yüzyılın sonlarına doğru devletin tımar sistemini terk ederek iltizama geçmesi arasında bir ilişki kurulabilir. Sistem değişikliğinin en büyük nedeni ise savaş teknolojisinde kaydedilen yeniliklerden dolayı merkezde daha büyük ve daimi ordular oluşturma gereğinin ortaya çıkmasıdır. Pamuk'a göre bu gelişmeler tımar düzeninin önemine yitirmesine yol açmış ve iltizam sistemine geçilmesiyle birlikte sipahi tarafından toplanan vergiler terk edilerek vergilerin tümü aynî olarak alınmaya başlamıştır. Yapılan bu değişiklikte 17. yüzyılda ortaya çıkan para darlığının etkisi olduğu söylenebilir. Taşrada toplanan vergilerin başkente nakit olarak aktarılması gerektiğinden ve büyük miktarda paraların nakit olarak taşınması kolay ve pratik bir yöntem olmadığından dolayı mültezimler, süftece ve poliçe kullanmayı tercih etmişlerdir. Böylece, Balkanlar ve Doğu Akdeniz bölgesinde devletin fon akışlarıyla Osmanlı ve Avrupa tüccarlarının kullandıkları ödeme akışlarının devreleri bir yerde aynı noktada buluşmuş oldu.³³

---

³³ Pamuk, 2000, s. 94.

Pamuk'un işaret ettiği gibi Osmanlı idarecilerini sistem değişikliğine yönelten kararlarının arkasında askeri alanda batılı devletlerin yavaş yavaş üstünlüğü ele geçirmesi olduğu görülmektedir. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak uygulamaya konulan iltizam sistemi taşrada toplanan vergi paralarının başkente aktarılmasında poliçe gibi para naklinde büyük kolaylıklar sağlayan ve değişik isimler altında da olsa Osmanlı'nın bildiği bir ödeme aracını kullanımını bir yerde gerekli kılmıştır. Poliçe ile yapılan ödeme işlemlerinin de bulunduğu bu belgeler sadece para dökümlerinden ibaret olmayıp, karşılıklı hesap mutabakatları, sarrafların işlemleri ve devletle olan ilişkileri, yapılan mahsuplar gibi çok çeşitli bilgileri de içermektedir. Konu ile ilgili seçilen bazı belge örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

23 M 1146 / 6 Temmuz 1733 tarihine ait belgede Mısır'dan alınan vergilerin poliçe yoluyla gönderilmesinde yaşanan sorunlardan ve bu sorunların giderilmesi için izlenmesi gereken yollardan bahsedilmektedir. Belgenin 1733 yılına ait olması 18. yüzyılın başlarından itibaren poliçenin resmi işlemlerde kullanıldığını ve kabul gördüğünü göstermesi bakımından anlamlıdır. Buna göre, bir kaç yıldan beri Kahire/Mısır'dan gönderilen poliçeler sağlam ve güvenilir olmayan kişilere verildiğinden dolayı bu kişilerin başkentte bulunan ortaklarından poliçe bedelleri talep edildiğinde genelde "poliçe sahibiyle bizim ortaklığımız da, poliçeden haberimiz de yoktur" deyip ödemedi kaçınmakta oldukları belirlenmiştir. Bazı durumlarda poliçelerin sahipleri bulunmadığı gibi yerine iade edildiğinde orada dahi ödenmediğinden hazinenin zarara girmesine neden olmaktadır. Geline bu noktanın Mısır Valileri'nin konuya yeterince özen göstermemesinden kaynaklandığı anlaşılmıştır. Dolayısıyla kırk beş senesi (m. 1732 senesi) için gönderilecek vergi karşılıklarının büyük bir kısmının nakit olması, poliçe şeklinde gönderileceklerde ise muteber kefil alınması, poliçelerin bölgede tanınan servet sahibi kişilerce ve bir kişiye sekiz-on bin kuruşluk poliçeler yerine biner, ikişer bin toplamda üç dört bin kuruşu geçmeyecek şekilde poliçe verilmesi ve böylece gelirlerin zamanında Hazineye intikalinin sağlanması istenmiştir. Divan-ı Hümayun tarafından Başmuhasebe'ye yazılan bu yazıda belirtilen tüm bu hususlar konusunda Mısır Valisi Mehmed Paşa'nın uyarılması da istenmiştir. Mısır gibi uzak bölgelerden başkent İstanbul'a yapılan para transferlerinde nakit yerine poliçenin tercih edilmesi bir yandan nakit para taşıma riskini ve maliyetini azaltırken diğer yandan para arzının

kontrol edilmesi bakımından devlete önemli avantajlar sağlamaktadır. Ancak belgede de dikkat çekildiği gibi bu transferlerin zamanında ve eksiksiz yapılabilmesi için poliçe işlemlerini gerçekleştirecek kişilerin dikkatlice seçilmesi, sağlam ve güvenilir kişiler olması çok önemlidir. Aksi takdirde sistem işlememekte ve devlet hazinesi zarara uğramaktadır.

“Telhisi muccebince Divandan emri tahrir ve Başmuhasebe’ye ilmühaber kaimesi verilmek buyuruldu

23 M sene [1]146

Arz-ı bende-i bî-mikdar budur ki

Beher sene Kahire-i Mısır’dan der-i devlet medar tarafına muayyenü’l-irsal olan irsaliye hazinesinden poliçe vechle gönderilen akçeler birkaç seneden beri mücerred Mısır valilerinin adem-i takayyüd ve ihtimamlarından naşi mahallinde maruf ve mutemed ve mütemevvil kimesnelere verilmeyip meçhul ve müflis kimesnelere verildiğinden gönderilen poliçe temessükâtı mucceblerince bu tarafda olan şeriklerinden taleb olundukda ekserisi bizim bu temessük sahibiyle şirketimiz olmayıp poliçe akçesinden bir türlü haber ve agahımız yokdur deyü edada inad ve muhalefet eylediklerinden başka poliçe temessükâtının bazısı tezvîr ve hilaf-ı zuhur edip bu tarafda sahibi bulunmadığından poliçe temessükleri geriye irsal olunup ve mahallinde dahi tahsilinde rehavet olunduğundan mal-ı hazinenin telef ve ziyâna bais ve badi ve vakit ve zamanıyla Enderun-ı Hümayun hazinesine teslim olunamayıp tehire kalmasına müeddî bir keyfiyet olup lakin bu irsaliye hazinesi sair mala kıyas olunmayıp beher sene tamamen ve kamilen vakit ve zamanıyla teslim-i hazine-i Enderun-ı Hümayun ettirilmesi ehem ve elzem olan kazâyâdan olmakla inşaallahü teala fîmâ bad gelecek mal-ı hazine sinîn-i sabıka misillü ekseri poliçe olunmayıp nakden gönderilmek ve hasbe’z-zarure poliçe olunan akçeler dahi mahallinde kavi ve mutemed kefilleri ile erbab-ı servet ve yesardan olan münim ve mütemevvil kimesnelere verilip yedlerinden muteber ve mamülün bih temessükât ahz ve nakden gelen hazine ile maan irsal olunmak ve sekiz on bin kuruş birden bir adama poliçe tarikiyle verilmeyip biner ve ikişer bin nihayeti üç dört bin kuruş verilip ziyade verilmemek ve bu mal-ı hazinenin vakit ve zamanıyla gerek nakden ve gerek poliçe ile tamamen ve kamilen Dersaadet’e irsal ve teslim-i hazine-i amire ettirilmesi Mısır valilerinin uhde-i ihtimamlarına müretteb olan keyfiyatdan olmakla bu babda hala Mısır Valisi vezir-i mükerrem saadetli Mehmed Paşa hazretleri kemal-i dikkat ve ihtimam üzere hareket ve kırk beş senesi için bu sene-i mübarekede gelecek mal-ı hazineden poliçe olunacak akçeleri kavi ve mutemed kefilleri ile ashab-ı servet ve yesardan mutemed ve mütemevvil kimesnelere poliçe eyleyip meçhul ve müflis kimesnelere bir akçe verilmekten ittikâ ve mücânebet olunmak ve bu şurut inşaallahü tealâ merî ve müeddî kılınıp fîmâ-bad vülat-ı Mısır bu vech-i vecih üzere amel ve hareket eyleyip hilafına vaz ve hareketden ittikâ ve mücânebet olunmak üzere Divan-ı Hümayun tarafından emr-i şerif ve Başmuhasebe’ye ilmühaber kaimesi verilmek babında ferman devletli saadetli sultanım hazretlerininindir.”³⁴

Aşağıda yer alan 29 Ra 1155/ 3 Haziran 1742 tarihli belge, Rakka Azaz, Kilis ve Lekkayik’in mukataalarından sadrazam ve defterdar hisselerinin miktarlarını ve poliçe havalesini gösteren defterdir. Defterde önce gelirlerin toplandığı yerlerin

³⁴ 6 Temmuz 1733/23 M 1146, BOA., C.ML., Dosya no: 547, Gömlek no: 22480.

dökümü yapılmıştır. Mukataaların gelirlerini sahipleri adına toplamakla görevli olduğu tahmin edilen mültezim Mehmed Emin isimli kişi tarafından kaleme alınan yazının başlığında sultana (Padişah I. Mahmut) hitaben olduğu belirtilmekle birlikte devamında yer alan ifadeler, bu yazının 1742 yılında sadareten uzaklaştırılan Yekçeşm Ahmet Paşa'ya yazıldığı izlenimi uyandırmaktadır. Yazıda mukataalardan elde edilen toplam gelirin yirmi bin beşyüz otuz yedi kuruş olduğu, yirmi bin kuruşun madene poliçe ile gönderilmiş kalan beş yüz otuz yedi kuruş ile altı adet tezkerenin muhafaza edilmek üzere satın alındığı ifade edilmektedir. Ayrıca yedi bin sekiz yüz otuz bir kuruş tutarındaki mal teslim edilerek uygunluk alınmış kalan altı bin sekiz yüz elli altı kuruşluk mal için ise henüz Başmuhasebe'den karar çıkmamasına karşın teslim alındığı saatin tam olarak yazıldığı tezkere muhasebe kaleminden temin edilmiştir. Belgede; Mehmed Emin'in bu teslimatları tam zamanında yaptığı aksi takdirde her iki teslimatın toplamı olan on üç bin üç yüz yirmi dört kuruşun ödenmesinin tehlikeye girebileceği ortaya çıkmaktadır. Mehmed Emin'in “*keşke sadr-ı sabıka nasb olunmayıp izzetli veliyyü'n-niam efendimiz hazretlerine müyesser olaydı*” şeklindeki ifadelerinden sultan I. Mahmut döneminde 23 Haziran 1740-21 Nisan 1742 tarihleri arasında sadrazamlık yapmış Yekçeşm Ahmet Paşa'yı kastettiği sonucu çıkarılmıştır.³⁵

“Rakka Azaz ve Kilis ve Lekvayik'in mukataaları için verilen kalemiyyelerin defteridir ki zikr olunur

Hisse-i hazret-i Sadr-ı âlî

7596 kuruş mukataa-i Rakka vâcib sene [1]154

5415 kuruş 1 rub mukataa-i Kilis ve Azaz sene [1]155

0313 kuruş 1 rub Taiife-i ekrad-ı Lekvayik

13324 kuruş

Hisse-i Defteri

3798 kuruş Mukataa-i Rakka

2717 kuruş 2 rub Mukataa-i Kilis ve Azaz

0156 kuruş 2 rub Taiife-i Ekrad Lekvayik

6673 kuruş

0540 kuruş Mecmuunun hurûcâtı

7212 kuruş

Yekun

20537 kuruş

³⁵ Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Sultanları**, 16. bs., İstanbul, Oğlak Bilimsel Yayınlar, 2011, s. 339.

20000 kuruş taraf-ı devletlerinden madene poliçe olunan
537 kuruş

Devletli saadetli âtîfetli efendim sultanım hazretleri

Bârî Teâlâ vücud-ı şeriflerin hatasız eyleye amin. Rakka Azaz ve Kilis ve taife-i Levakin'in mukataalarının kalemiye hisseleri maa hurûcât yirmi bin beş yüz otuz yedi kuruş edip taraf-ı kamilü's-şereflerinden madene teslim olunan meblağ fûru nihade olunduktan sonra beş yüz otuz yedi kuruş taraf-ı çâkeriden verilip altı kıta tezâkir nezd-i âlilerinde hıfz olunmak için hak-ı pay-ı devletlerine firistade kılındı bu defa varid olan kaime-i inayet daimelerinde yedi bin sekiz yüz otuz bir kuruş malın kalemiyeleri kat olunmak üzere işâret buyurulmuş altı bin sekiz yüz elli altı kuruş mal-ı bedeliye henüz Başmuhasebe'den fûru nihade olmadığından kat-ı nazar-ı kuvvet bahtınız varmış ki teslim olunduğu saat mahalline kayd oluna deyü ferman buyurulup kalemiye katibinden tezkireleri alındı bir ramak tehir olunmak lazım geleydi on üç bin üç yüz yirmi dört kuruşu sineye çekerdiniz hezar hezar hamd olsun ol zat-ı biçüne ki bu berzahdan bizi halas eyledi hâlâ kulunuz teessüf çekerim ki keşke sadr-ı sabika nasb olunmayıp izzetli veliyyü'n-niam efendimiz hazretlerine müyesser olaydı azlinden bir gün evvel kamçılı çuhadar tayin edip bizden öyle almışdı badehu biz poliçeden tahsil eyledik müşârun-ileyhin malını şevketli efendimiz aldı kalemiye kusurunu kimden isteyelim bu makule şey lisana alınır mı keyfiyet bu vechle olduğu muhat-ı ilm-i âlileri olmak kaime-i bendegi tahririne ictisar olundu ol babda emr u ferman devletli saadetli müriüvvetli efendim sultanım hazretlerinindir.

Fi 19 Ra sene 1155

Mühür: Rabbünallahü'l-muin Abduhu Mehmed Emin”³⁶

İslâm devletlerinde zimmî statüsündeki (kendileriyle bir çeşit vatandaşlık sözleşmesi yapılmış) müslüman olmayan azınlıkların faal erkek nüfusundan alınan cizye Osmanlı Devleti'nin en önemli gelir kaynaklarından biri olmuştur. Yine İslam devletlerinde fethedilen toprakların çoğunlukla müslüman olmayan reayasından alınan toprak vergisine harac ismi verilmekte olup, ilk devirlerden itibaren haracın cizyeyi de içine alacak şekilde geniş kapsamlı olarak kullanıldığı görülmüştür.³⁷ Bu husus Kadı Ebû Yusuf tarafından Abbasi Halifesi Harun-ur Reşid için yazılan Kitabü'l-Haraç'ın içeriği ile de örtüşmektedir. Zira “haraç” bilhassa gayri müslimlerden alınan bir vergi olmakla birlikte Ebû Yusuf adı geçen kitabında hemen hemen bütün iktisadi konulara değinmiştir. Bunların içerisine devlet gelirleri, Beytülmal (Hazine), devlet masrafları, harcamaların nasıl yapılacağı, vergi mevzuu ve çeşitleri, vergi adaleti, vergilerin tahsil şekilleri sosyal güvenlik ve sosyal dayanışma gibi birçok konu dahil edilmiştir. Ebû Yusuf kitabının “Necrân'ın ve Necrân Halkının Kıssası” başlıklı on dördüncü bölümünde cizyeye de değinmiştir.

³⁶ 3 Haziran 1742/29 Ra 1155, BOA., C.ML., Dosya no: 490, Gömlek no: 19936.

³⁷ Tabakoğlu, 1985, a.g.e., s. 136.

Buna göre Hz. Peygamber döneminde Nocrân halkına gönderilen bir ahitnâmede şöyle denilmektedir:

*“Onların malları, canları, arazileri, meskenleri, hazır bulunan ve bulunmayanları, aşiretleri, dinleri, alışverişleri, az veya çok ellerinde bulunan herşeyleri Allah ve Resûlü'nün zimmetindedir... Onlardan, herkim yüklendiği cizyenin ağır olduğunu, ödemeye gücü yetmediğini iddia ile bir hak talebinde bulunursa, ne zalim, ne de mazlum olmamak şartıyla ödeyeceği cizyenin yarısının düşürülür.”*³⁸

Kitapta Hz. Peygamber'den sonraki halifelerin de bu ahitnâmeye sadık kalarak kadın ve çocuklara herhangi bir cizye konmaması gerektiği kuralına uydukları ifade edilmektedir. Böylece cizye veya her hanedeki erkek başına alınan bir vergi olduğundan baş vergisi olarak da tanımlanan bu verginin ilk uygulamasının Hz. Peygamber döneminde başladığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda Haleb cizyesine ait kayıtları içeren 29 Z 1193/ 7 Ocak 1780 tarihli poliçe defteri incelenmiştir. (Defterin orijinali bir sonraki sayfada, transkripsiyonu ise Ek: 1.1'de yer almaktadır.) Belgenin giriş kısmında Haleb cizyesi ve Haleb avârızı mallarından peşin ve kalyon muvacehesine mahsub edilmek üzere gönderilen poliçe evrakının kayıtları olduğu belirtilmektedir. Tabakoğlu, avârız vergilerinin asıl amacının savaş harcamalarının finansmanı için salındığını ancak sonradan bu vergilerin hazinenin düzenli ve olağan gelirleri arasında girdiğini kaydetmektedir.³⁹ Öte yandan giriş kısmındaki ifadeden donanma için kalyon inşa edildiği ve Haleb'den gönderilen vergilerin bir kısmının bu harcamalara yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Sonrasında poliçeler vadelerine ve ödeme günlerine göre sınıflandırılmıştır. Ayrıca, vadeleri aynı sürede dolan poliçelerin adedi, tutarı ve ödemeyi yapacak kişi ile bu kişinin faaliyet gösterdiği yer yazılmaktadır. Söz gelimi vadesi yüz yirmi bir gün olan bir adet bin beş yüz kuruş tutarındaki poliçenin Tahta Han'da Hariri zade Esseyid Hasan Çelebi tarafından ödeneceği belirtilmiştir. Defterde yer alan poliçeleri ödeyecek kişilerin ağırlıklı olarak Valide Han, Tahta Han, Astarçılar Hanı'nda faaliyet gösterdikleri, bunların dışında Yeni Han, Yahyalı Han, Mercan Hanı, Cevahir Bedestanı ve Vezir Han'ında buldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, Esseyid, Elhac, Seyyid gibi ön isimlerden

³⁸ İmam Ebû Yusuf, **Kitabu'l-Haraç**, Çev: Ali Özek, İstanbul, Hisar Yayınevi, 1973, s. 18, 126-131.

³⁹ Tabakoğlu, **a.g.e.**, s. 153.

çoğunun müslüman tüccar olduğu izlenimi edinilmiştir. Buna göre defterin kayıtlı olduğu 1780 senesinde Haleb'den polişe yoluyla gönderilen vergilerin İstanbul'da adı geçen hanlarda faaliyetlerini sürdüren müslüman tüccarlarca ödendiğini, diğer bir ifade ile o dönemde polişe işlemlerine aracılık eden hatırı sayılır bir müslüman tacir grubunun bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu tespitten yola çıkarak bir genelleme yapılamamakla birlikte daha geç dönemlerde işlemleri gerçekleştiren aracılardan büyük bir çoğunluğunun gayrimüslim sarraflar ve polişeciler ile yabancı tüccarlardan oluşması bu şekilde bir karşılaştırma yapılmasını gerekli kılmıştır.

Belge 4: Haleb cizyesine ait kayıtları içeren polişe defteri

Son olarak defter kayıtlarında poliçelerin bir kısmının Darphane-i Amire'ye teslim edildiği de görülmektedir.⁴⁰

Bu arada, 1680 ve 1681 yıllarına ilişkin bazı vergi kayıtlarının tutulduğu poliçe defterleri de incelenmiş olmakla birlikte çalışmaya esas zaman diliminin dışında kaldığından teze dahil edilmediğini belirtmek gerekir. Sadece defterlerde önemli görülen bazı hususlara değinilmiştir. Bu defterlerden ilki 15 Z 1090/ 17 Ocak 1680 tarihli olup, giriş kısmında şu şekilde bir ifade kullanılmıştır:

“Defter oldur ki

İşbu bin doksan senesi mal-ı irsaliyesinden politse tarikiyle deyn alıp Bağdad'da mektubumuz ile havale eylediğimiz kimesneye eda etmek şartıyla temessük veren bazerganları beyan eder. Hurrire fi 15 Z sene 1090”

İfadeden anlaşıldığına göre; 1680/ m. 1090 senesinde mal ile alınan vergilerden ödenmek üzere poliçe ile borç alınmış ve alınan bu borç ile ödemeler yapılmıştır. Defterde para alınan tüccarların isimleri ve meblağlar sırasıyla belirtilmiş ve altında da paranın kullanım yerleri ile ilgili genel bir açıklama yapılmıştır:

“Ceman yekun

*20100 esedî kuruş Bağdad'a havale olunmuşdur
45500 esedî kuruş Haleb Bazerganlarına verilmişdir
34600 esedî kuruş İstanbul bazerganlarına
90200 kuruş”*

Defterin takip eden bölümlerinde aynı yılın vergi paralarının İstanbul'daki hazineye poliçe yoluyla transferine aracılık eden tüccarların isimleri, iş yerleri ile ödeyecekleri meblağlar sıralanmıştır. İki bölümden oluşan bu dökümün giriş kısmında aşağıda yer alan ifade mevcuttur.

“Defter oldur ki

İşbu bin doksan senesi mal-ı irsaliyesinden politse tarikiyle alıp mahlile-i mahmiye-i İstanbul'da Kapı kethüdâımız marifetleriyle teslim-i hazine-i amire-i Enderun-ı şehriyârî eylemek şartıyla deyn alan bazerganları beyan eder. Hurrire fi 15 Z sene 1090”⁴¹

⁴⁰ 7 Ocak 1780/29 Z 1193, BOA., **AE.SABH.I.**, Dosya no: 272, Gömlek no: 18308. Belgenin tümü için Bkz. Ek: 1.1.

⁴¹ 17 Ocak 1680/15 Z 1090, BOA., **İE.ML.**, Dosya no: 12, Gömlek no: 1098.

Kayıtlarda para birimi olarak esedi kuruş kullanılmıştır. Defterde iki husus ön plana çıkmaktadır. Birincisi poliçe yerine kullanılan “*politse*” kelimesidir. Diğeri de belgelerde sıkça bahsi geçen Valide Han’da o dönemde “*Betay Ömer Beşe, Elhac Mansur*” gibi müslüman tacirlerin faaliyet gösteriyor olmasıdır. Poliçe kullanan müslüman tüccarların çoğunluğu oluşturması ve “*bazergan*” deyiminin onlar için de kullanılması dikkat çekicidir.

Bu kapsamda incelenen ikinci defter 22 Z 1091/ 13 Ocak 1681 tarihli olup, giriş kısmında şu ifade yer almaktadır:

“*Defter oldur ki bin doksan senesi irsaliye malından bazerganlara deyn verilip politse olan akçeleri beyan eder.*”⁴²

Defterde bir önceki yıla benzer şekilde “*politse*” teriminin ve para birimi olarak esedi kuruşun kullanıldığı görülmektedir. Büyük kısmı Haleb ve Musul’daki müslüman tüccarlara teslim edilen paralar poliçe yoluyla İstanbul’a transfer edilmektedir. Kayıtlarda, önce tüccarın bulunduğu yer ve ismi yazılmakta sonra da para miktarı belirtilmektedir. Dökümün altında yekün olarak toplam para miktarı ayrıca gösterilmiştir.

29 Z 1228/ 23 Aralık 1813 tarihli belge, 1229/ m. 1814 senesine mahsuben 41 adet kalyoncu bedeliyesinin, İstanbul’da muhtelif hanlarda odaları bulunan sarraflara poliçe sureti ile havalelerine ilişkindir. Belgede bahsi geçen “*kalyoncu bedeliyesi*”, devletin gerekli gördüğü durumlarda, ancak şer’i kurallar ihlâl edilmeden halktan muhtelif ad ve şekillerle aldığı “*Teklâf-i Örfiyye (Örfi Vergiler)*” ismiyle bilinen verginin bir çeşididir. Devletin örfi vergileri düzenli olarak toplaması 17. yüzyılda başlar. Sayısı 97’ye kadar çıkan tekâlif-i örfiyenin en önemlileri arasında; imdâdiye-i seferiyye, imdâdiye-i hazariyye, iâne-i cihâdiyye, avâriz akçesi, bedel-i nüzül, tersane bedeliyesi, kalyoncu bedeliyesi, mürur ve ubur masrafı, bedel-i mübâşiriye vs. sayılabilir. Tanzimattan sonra bu vergilerin önemli bir bölümü uygulamadan kaldırılmıştır.⁴³ Poliçe gönderenlerin önemli bir kısmının İstanbul Kepeciler Han’ında bulunduğu ve isimlerden anlaşıldığı kadarıyla çoğunluğunun

⁴² 13 Ocak 1681/22 Z 1091, BOA., İE.ML., Dosya no: 7, Gömlek no: 576.

⁴³ Mefail Hızlı, “Bursa’da “Tekâlif-i Örfiyye” Uygulamaları (XVIII. Yüzyıl İkinci Yarısı)”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 10, S. 2, 2001, s. 28, 29.

müslüman olduğu görülmektedir. Poliçe meblağları kırk beş kuruş ile iki bin beş kuruş arasında değişmekte ve her beş kaydın altında bir ara toplam alınmaktadır. Faaliyet konularının kalyonculuk olması nedeniyle adı geçenlerin buldukları hanların sahile yakın yerler olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca, belgenin en altındaki genel toplamda kırk bir adet poliçenin parasal değerinin on beş bin beş kuruş olduğu belirtilmiştir.

*“Bin iki yüz yirmi dokuz senesine mahsuben kalyoncu bedeliyesi poliçe temessükâtı
1500 kuruş Asitane’de Kepeciler Han’ında Ispartalı Debbağ Ağa zâde İbrahim
Ağa’dan 1 adet temessük
2500 kuruş Asitane’de Kepeciler Han’ında Barlalı Fındık Kadı zâde Süleyman
Ağa’nın oğlu Seyyid Mustafa Efendi 1 adet temessük
2500 kuruş Asitane’de Kepeciler Han’ında Barlalı Serdar zâde Seyyid Mehmed
Ağa’dan 1 temessük
0690 kuruş Asitane’de Mercan Çukur Han’ında Elhac Hüseyin Efendi’den 1 temessük
1000 kuruş Asitane’de Uzun Çarşı başında Çukur Han’da mukim Boğasici Borlu
Kuyumcu zâde Seyyid Hac Halil Efendi’den 1 temessük
8190 kuruş
1000 kuruş Asitane’de Fındıklı’da Harirî Yeğeni Esseyyid Hafız Ali Efendi’den 1
temessük
0187 kuruş Asitane’de Kumkapı’da Usta Anastaş ve kardeşi Yurt Sandalcı
esnafındandır 1 temessük
0045 kuruş Asitane’de Kumkapı’da Büyük Han’da Papaz oğlu Petriyako’dan 1
temessük
0097 kuruş Asitane’de Kumkapı’da Kale dibinde Barlalı Baba Sava’nın oğlu Usta
Defani’den 1 temessük
0160 kuruş Asitane’de Fazlıpaşa’da Barlalı Papaz oğlu Acı Yani’den 1 temessük
9780 kuruş
0371 kuruş Asitane’de Kepeciler Han’ında Barlalı Boğasici Bodur oğlu Hacı
Biryano’dan 1 temessük
0066 kuruş Asitane’de Kumkapı’da Büyük Han’da Barlalı Papaz oğlu Mihail’den 1
temessük
0102 kuruş Asitane’de Kumkapı’da Sandalcı Han’da Barlalı Kara Durmuş oğlu Hoca
Bali’den 1 temessük
0184 Asitane’de Kepeciler Han’ında Barlalı Hahcı Eyüb Ağa’nın oğlu Esseyyid
Abdullah Ağa’dan 1 temessük
0118 kuruş Asitane’de Kepeciler Han’ında Barlalı Kadir Çelebi’nin oğlu Esseyyid
İsmail Ağa’dan 1 temessük
10621 kuruş
00157,5 kuruş Asitane’de Kepeciler Han’ında Barlalı Hatib zâde Esseyyid Mehmed
Efendi’den 1 temessük
00048,5 kuruş Asitane’de Kepeciler Han’ında Barlalı Çilingir zâde Esseyyid İsmail
Ağa’dan 1 temessük
00313,5 kuruş Asitane’de Kepeciler Han’ında Elmalı Nurlu zâde Ahmed Ağa’dan 1
temessük
00088,5 kuruş Asitane’de Kepeciler Han’ında Barlalı Deveci oğlu Mehmed Beşe’den
1 temessük*

00100 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Barlı Emir Mahmud zâde Esseyid Ahmed Ağa'dan 1 temessük
11330,5 kuruş
00250 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Elmalı Akzâde Elhac Ebubekir Ağa'dan 1 temessük
00239 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Barlı Kassab Mestan zâde Yağlıkçı Esseyid Osman Ağa'dan 1 temessük
00278 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Elmalı Ak zâde Yağlıkçı Esseyid Mustafa Ağa'dan 1 temessük
00108,5 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Barlı Hacı Karkabeş zâde Hüseyin Ağa'dan 1 temessük
00066 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Elmalı Bıyıklı zâde İmam Mehmed Ağa'dan 1 temessük
12272 kuruş
00743 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Barlı Katırcı Ömer zâde Hacı Ahmed Ağa'dan 1 temessük
99222 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Elmalı Bostancı Oğlu Mustafa Ağa'dan 1 temessük
00098 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Barlı Koç oğlu Mehmed Ağa'dan 1 temessük
00210 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Barlı Yunus zâde Hacı İbrahim Ağa'dan 1 temessük
00219 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ı karşısında Çukur Han'da Berber Mustafa Ağa Elmalı berberden 1 temessük
13764 kuruş
00050 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Barlı Katırcı Murtaza oğlu Mustafa'dan 1 temessük
00098 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Barlı Hacı Gani zâde Hacı Eyüb Ağa'dan 1 temessük
00118 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Barlı İmam oğlu Seyyid Osman Ağa'dan 1 temessük
00060 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Barlı Deli Yemenici oğlu Kırkbeş Hüseyin Beşe'den 1 temessük
00100 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Elmalı Nurlu zâde Ahmed Ağa'dan 1 temessük
14190 kuruş
00080 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Barlı Muslu Beşe oğlu Yağlıkçı İbrahim Ağa'dan 1 temessük
00139 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Barlı Yunus zâde Elhac İbrahim Ağa'dan 1 temessük
00105,5 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Barlı Hacı Gani zâde Yağlıkçı Esseyid Abdullah Ağa'dan 1 temessük
00125 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Elmalı Mısırlı zâde Seyyid Ali Ağa'dan 1 temessük
14639,5 kuruş
00156 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Barlı Yazıcı zâde Hacı Süleyman Ağa'dan 1 temessük

*00205 kuruş Asitane'de Kepeciler Han'ında Barlı Yazıcı zâde Seyyid Hacığ Salih
Ağa'dan 1 temessük
15000,5 kuruş
Temessükât 41 ktaât”⁴⁴*

Arşivde “poliçe” başlığı ile yapılan incelemede 1154/m. 1741 ile 1309/m. 1892 yıllarına ait çeşitli bölgelerden yıllık olarak toplanan vergilerin kaydedildiği çok sayıda Maliyeden Müdevver Defter (MAD.d.) bulunduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın konusunu aştığından detaya girilmemiş olmakla birlikte bu defterlerde devletin taşrada toplanan vergi paralarını poliçe yoluyla İstanbul'a transfer etmek için tuttuğu kayıtların yer aldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu defterlerin dışında incelemeye tabi tutulan diğer defter ve belgeler, 18. ve 19. yüzyıllarda kurduğu bu sistem ve kayıt düzeni sayesinde Osmanlı Devleti'nin uzak noktalardan merkeze düşük risk ve maliyetle büyük bir para hareketini yönlendirdiğine ve yönettiğine işaret etmektedir. Belgeler, bu para akışına aracılık eden müslüman tüccarların yerini ilerleyen zamanlarda gayrimüslim tüccar ve sarrafların aldığını göstermektedir. Diğer bir ifade ile sistem değişmeden devam etmiş sadece poliçe ile ödeme yapan aktörler değişmiştir.

İrad-ı Cedid Hazinesi ve Defterdarlığı 1 Mart 1793 (19 Receb 1207) tarihli bir kanunname ile kurulmuştur. Bu kanunname, hazinenin kuruluş gerekçesini, yükleneceği görevleri, kendisine tahsis olunan gelir kaynaklarını, diğer mali kurumlarla ilişkilerini ve hazine işleri için idareci ve memur olarak kimlerin istihdam edileceğini, ne gibi görevleri üstleneceklerini genel olarak belirlemiştir. Buna göre, hazinenin, askeri giderlerin ve özellikle olası savaşların finansmanı için özel ve ayrı bir fon oluşturmak amacıyla kurulduğu ifade edilmektedir. Böyle bir fonun oluşturulmasındaki asıl amaç savaşların rahatça finansmanını sağlamak ve yepyeni bir mali politikayı da yürürlüğe koymak demektir. İrad-ı Cedid Hazinesi'nce yürütülecek yeni mali politika, temelde malikane ve esham sistemine son vermeyi ve tımar sistemini ıslah etmeyi amaçlamıştır. Bunları gerçekleştirebilmek için bazı vergilere zam yapılması ve yeni vergilerin yürürlüğe konulması da bu politikanın bir parçasıdır. Ancak sayılan bu reformları yapabilmek çok da kolay bir iş değildir. Özellikle modernleşme ve yeni düzen fikri, somut icraat söz konusu olduğunda,

⁴⁴ 23 Aralık 1813/ 29 Z 1228, BOA., C. BH., Dosya no: 153, Gömlek no: 7287.

devlete gerek cari ve gerekse yatırım nitelikli yeni gider kapıları açılmasına neden olmuştur. Ayrıca, malikane ve esham sisteminin tasfiyesi, içteki bazı zümrelerin çıkarları ile çatıştığından dolayı arzu edilen düzeyde genişletilememiştir. Bu zorluklara rağmen İrad-ı Cedid Hazinesi üstlendiği görevleri yerine getirmek için büyük çabalar göstermiştir. Ama engel ve baskılara karşı verilen tavizler yeterli görülmemiş olmalı ki 1807 yılında bu hazineyi kurduran III. Selim'in tahttan indirilmesiyle birlikte İrad-ı Cedid Hazinesi'de kaldırılmıştır.⁴⁵

Bu döneme ait 7 Ş 1217/ 3 Aralık 1802 tarihli belge bahsi geçen hazineye para tahsilatı konusunda yaşanan güçlükleri göstermesi bakımından iyi bir örnek oluşturmaktadır. Belgede; Dergâh-ı âli kapıcıbaşlarından Halep Muhasıllı Mehmed Bey'in uhdesinde olan Halep Muhasıllığı ve Halep avarızının 1217 senesi malından, Pervahıçı şeyhliği mukataasının 1217 yılı iltizam bedelinden, Halep eyaletinin 1210, 1214, 1215 senelerine mahsuben penbe (pamuk) rüsumu hasılatından, Halep eshamının 1216 yılı ikinci taksiti ile 1217 yılı birinci taksit faizlerinden ve Halep'te satılmak üzere daha önce gönderilen şap bedeli ile iade edilen poliçeden kaynaklanan toplam iki yüz yirmi altı bin yedi yüz yetmiş dört kuruşluk alacak dışında, Halep eyaleti tımarlarının 1211 yılından 1215 yılının sonuna kadar olan hasılatından hazineye ait olan meblağın bir an önce tedarik edilerek İrad-ı Cedid Hazinesi'ne gönderilmesi istenmektedir. Muhassıl Mehmed Bey'e bundan önce birçok kez ödemenin yapılması için yazı yazılmışsa da kendisi ödemeyi sürekli ertelemiştir. Buna karşın, tımarlar hasılatını ve penbe vergisini yıl içinde tahsil ettiği bilindiği gibi gönderilen şapın tamamını sattığı ve bu satış sonucunda elde ettiği üç yüz kuruşu kendisine harcadığı öğrenilmiştir. Muhassıl Mehmed Bey sonunda gönderilen mübaşire hesapların kayıtlı olduğu defteri ve hazineye borçlu olduğu parayı teslim etmiştir. Kendisine bir kez daha bu şekilde ödemeyi geciktirmesi durumunda evine ve malına el konulacağı yönünde bir uyarı defterdar aracılığıyla yapılmıştır.⁴⁶ Belgeden anlaşıldığı üzere, vergi toplanması için görevlendirilen bir kişiden yedi yıl öncesinden gelen bir alacağın tahsili için dahi birçok yazışma yapılmakta ve ciddi uyarılarda bulunulduktan sonra bir sonuç alınabilmektedir. Öte yandan harcamalar

⁴⁵ Yavuz Cezar, **Osmanlı Maliyesi'nde Bunalım ve Değişim Dönemi**, 1. bs., İstanbul, Alan Yayıncılık, 1986, s. 155, 156, 206, 207.

⁴⁶ 3 Aralık 1802/7 Ş 1217, BOA., **C.ML.**, Dosya no: 288, Gömlek no: 11802.

artmakta, devlet artan bu harcamalar için kaynak sıkıntısı çekmektedir. O dönemde insan kaynağının yetersizliğinden olsa gerek bu türden görevlilerin değişikliği de çok kolay olmamakta, ancak bir takım zorlamalarla sonuç alınmaya çalışılmaktadır.

Arşivde Cevdet Dahiliye evrakları içerisinde tespit edilen ve İstanbul'dan Mehmet Necib isimli kişinin bir eyalet valisine yazdığı tahmin edilen 29 C 1235/ 13 Nisan 1820 tarihli belge ise, muhtelif mukataalardan elde edilen paralarla ilgili hesaplaşmayı, sarraf işlemlerini ve poliçe havalelerini bir arada göstermesi bakımından kayda değerdir. Belgenin ilk kısmında Kengırı Sancağı'nda bulunan Yapraklı panayırı mukataasının bir hissesinin Avukatlızade İzzet Bey'e diğer hissesinin de Mirahor-ı* Evvel atufetli ağaya ait olduğu, mukaatanın kayıtlı bedeli olan onbir bin kuruşunun sekiz bin dört yüz yetmiş dokuz buçuk kuruşluk kısmının devlet hazinesi hissesi kalan iki bin beş yüz yirmi kuruşun bahsi geçen ağanın hissesi olduğu belirtilerek ağanın iltizamın kayıtlı bedeline aldanarak altmış bin kuruş muaccele ile aldığı bu nedenle ağanın hissesine zam veya iltizamın tüm idaresinin kendisine verilmesini talep ettiği ifade edilmektedir. Bu mukataanın otuz üç senesinde on iki bin üç yüz kırk altı buçuk kuruş, otuz dört senesinde ise tüccarın işlerinin yolunda gitmesi sayesinde on beş bin üç yüz on sekiz kuruş hasılatı olmuştur. Mukataanın hissedar ağası bu verilere dayanarak hissesi için iltizam bedelinin yıllık beş bin kuruşa yükseltilmesini istemişse de dört bin kuruş olmasının yeterli olacağı düşünüldüğünden bu konuda onay istemektedir. Belgenin ikinci kısmında önce hesapların aşağıdaki şekilde dökümü ve ardından açıklamaları yapılmıştır:

*“21718 kuruş bundan akdem Tatar Feyzi kullarıyla vurud eden poliçe
1860 kuruş iki çift mücevher küpe bahası olarak kuyumcuya
19858 kuruş
1677 kuruş küçük oğlu Anton hesabıyla cengarir? bahası için
18181 kuruş
220 kuruş çuha ve eşya-yı saire bahası
17961 kuruş
3000 kuruş Kütahya'daki kürkçü matlubu kusuru için
14961 kuruş*

---

* Mirahor: İmrahor, sarayın ahır müdürü. Ferit Develioğlu, “Mirahor”, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, 20 bs., Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 2003, s. 651.

01500 kuruş işbu poliçelerde ziyade zuhur eden zam
13708 kuruş Bu defa Tatar Süleyman kullarıyla vurud eden poliçe
10832 kuruş nakid
24850 kuruş
10000 Bostani Odabaşısı Yahya Ağa vesatıyla bedele kat' olunan muhallefat bedeli
34580 kuruş
1000 kuruş bedel-i mezkur canib-i miriye verilmek üzere tebdil
24580 kuruş
2550 kuruş Mimar-ı esbak Mustafa Efendi 'ye
22030 kuruş
00010 kuruş kem ayar beşlik bahâ 2
22020
Yekun
16461 kuruş Ber-vech-i bâlâ mukaddem gelen poliçelerden gayr-i ez havalât ziyade
zuhur eden akçe ile defter-i hesaba irad kayd olunan
22020 kuruş Muahharan gelen nakid ve poliçelerden gayr-i ez havalât ve noksan
defter-i hesaba irad olunan
36481 kuruş00500 kuruş Zîrde muharrer olduğu vechle bazergan tarafından
verileğeldiğine mebni bu defa gelmiş olduğundan başkaca irad kayd olunan Nizameddin
Zaviyesi vazifesine
36981 kuruş”⁴⁷

Tatar Feyzi ile gelen yirmi bir bin yedi yüz on sekiz kuruş tutarındaki poliçe tahsil edildikten sonra bin sekiz altmış kuruş iki çift elmas küpe bedeli olarak kuyumcuya, bin altı yüz yetmiş yedi kuruş küçük oğlu Anton bazergan ile bez bedeli olarak perdeciyeye ödenmiş, iki yüz yirmi kuruş çuha ve diğer eşya bedeline mahsuben ayrılmış, kürkünün alacağı olan üç bin kuruş ertelenmiş, kalan bin beş yüz kuruş ile birlikte on altı bin dört yüz altmış bir kuruş deftere gelir kaydedilmiştir. Ramazan-ı şerifin ortalarında Tatar Süleyman'ın yardımıyla gelen otuz dört bin beş yüz seksen kuruşun on bin kuruşu Kargı kazasında ölen Aşık Hüseyin oğlu Hacı Hasan'ın mirasına mahsuben Bostani Odabaşısı Yahya Ağa tarafından devlet hazinesine iletmek üzere alınmış, iki bin beş yüz elli kuruşu eski mimar Mustafa Efendi'nin alacağından kalanı olarak verilmiş, iki adet kötü ayarlı beşlik toplamı olan on kuruş da düşüldükten sonra kalan yirmi iki bin yirmi kuruş deftere gelir olarak kayda geçirilmiştir. Nizameddin Zaviyesi vazifesi olmak üzere mutasarrıflar Şeyh Abdülbaki Efendi ile kardeşi Kasım Paşa Mevlevihanesi Şeyhi Nazif Efendi'ye verilmek için Süleyman Tatar'a emanet edilen beş yüz kuruş tamamen gelmiştir. Adı geçen mutasarrıfların öncelikli vazifeleri ve dilekçelerinden ötürü daha öncesinde

⁴⁷ 13 Nisan 1820 /29 C 1235, BOA., C.DH., Dosya no: 127, Gömlek no: 6324. Belgenin tümü için Bkz. Ek: 1.2.

Höce Begos'dan alınıp kendilerine ödenmiş olan bu para şimdi ulaştığından diğer gelirlere kaydedilmek üzere Höce Begos'a teslim edilmiştir. Poliçe ve nakit olarak gelen paraların kayıtları bu şekilde detaylı olarak açıklandıktan sonra son kısımda bir özet yapılmış ve harcamalar düşüldükten sonra defterde toplam gelirin otuz altı bin dokuz yüz seksen bir kuruş olduğu belirtilmiştir. Belgenin devamında Estanos ve Ayaş mukataalarından bahsedilmektedir. Bu yerlerin durumlarına dair emirname Esad Ağa'ya gösterildiğinde; Estanos mukataasının kendisi tarafından idare edilmesi için daha önceden yazılı izin talebinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayaş mukataası için eskiden iltizam bedeli istediği, ancak şimdi pişmanlık duyduğu, "*ben efendimizin eski bendesiyim*" dediği, ayrıca sadık davranışları ile kıdemli olmasına hürmet edilerek önceden olduğu gibi iltizam işine devam etmesi için ricada bulunduğu görülmektedir. Esad Ağa iltizam toplama işini yapan bazı kişiler arasında olması dolayısıyla sadık olan kişiler hakkında verilen izinlere güvenerek söz konusu mukataaları onar bin kuruş iltizam bedeli ile devlet için topladığını ve iltizam edip, iltizam bedelleri olan yirmi bin kuruşu iki taksitte ödemek amacıyla gereken senedi verdiğini ve bunu gösteren zabıtnameleri alıp göndereceğini ve bu konunun zaten devlet yetkilileri tarafından da bilindiğini ifade etmektedir. Dilekçelerinde bu hususları dile getiren Mehmed Necip ve Esad Ağa zor durumda kaldıklarından sevindirici bir haber beklediklerini bildirmektedirler. İfadelerden anlaşıldığı kadarıyla Esad Ağa isimli kişi önceden Estanos ve Ayaş mukataalarının iltizam bedellerini toplama işini yapmaktaydı. Ancak sürenin dolması veya mukataa sahibinin herhangi bir nedenle bu işi ona vermekten vazgeçmesi gibi bir olasılık belirmesi üzerine Esad Ağa işe devam konusunda ricada bulunmakta, hatta inisiyatif olarak o yılın mukataasını topladığından bedelini gönderebilmek için onay istemektedir. Mehmed Necip söz konusu yazısında, Sivas cizyesi toplama işinden elinde bulunan şerhlerin mükerrer olduğunu, bunlara mükerrer denilmesinin nedeninin 32 senesine ait şerhlerin 31 senesine sehven mahsup edilmesinden kaynaklandığını, bu kayıtların düzeltilmesi için Lütfullah Paşa'nın Asitane'de ikamet eden sarrafa talimat göndermişse de Anadolu Kaleminden bu şerhler mutlaka mükerrerdir şeklinde cevap geldiğini belirtilmektedir. Yazının devamında bu durumun Cizye Muhasebesi'nden de sordurulduğunu, oradan bir kişinin 1231/m.1815 yılının hesabı görülmedikçe, gerçeğin ortaya çıkmayacağını, şerhlerin

kimin aracılığı ile alınıp verildiği bilinmediğinden dolayı işlemler tekrarlanmış denilerek bırakıldığını ifade etmektedir.

476 kuruş Çiftlik beratı için verilen harc-ı aklam ber-muceb-i pusula-i malikane
850 kuruş Tabanlı Mir Aşireti beratı harcı olarak verilen
030 kuruş Haliç ve Beran ve Çürük karyeleri mezraadarlığı beratı harcı
030 kuruş Ayaş Kazası'nda bir camiin emanet ve hitabet beratı harcı
010 kuruş Şeyh Şâmî Zaviyedarlığı maddesine dair iade olunan ilamın kuyudât ihracı masarifi
035 kuruş Zaîm Mustafa Ağa'nın matlubu olup isdar olunan emr-i şerifin harç-ı aklâmı
025 kuruş Mevlevî Şeyh Ali Efendi'ye mukaddem ihsan buyurulan iki yüz elli kuruşdan Şeyh-i muma-ileyhin bir mahdan sonra kem ayardır deyü tarafımızdadır ve tebdil eylediği yirmi beşlik altın bedeli
2300 kuruş İncili altın şemse 3 çift
0090 kuruş A'lâ şerid 20 zira, fiyat 4,5
0330 kuruş Kaputluk saye a'lâ çuha 5,5 zira, fiyat 60
0120 kuruş A'lâ elvan yemeni 6 adet, fiyat 20
0007 kuruş üstad ve muşamma bahası
2747 kuruş
Ceman yekun 4208 kuruş

Yukarıda belirtilen masraf ve satın almalar toplamı olan dört bin iki yüz sekiz kuruş Sarraf Begos'dan alınıp ödenmiştir.

“Bu defa Tatar Bekir kullarıyla varid olan
20971 kuruş nakid
14700 kuruş poliçe
35671 kuruş
18500 kuruş Sarraf Begos'un otuz dört senesi hesabı tekmili için maa ikramiye mersume verilen
17171 kuruş
6000 Mübayaa bedeli kusuru olarak hububat hazinesine teslim olunan
11171 kuruş
00500 kuruş Sâbık maliye tezkire Abdullah Efendi bendelerine
10671 kuruş
00200 kuruş Hazine katibi efendi kullarına
10471 kuruş”

Yirmi bin dokuz yetmiş bir kuruşu nakit, on dört bin yedi yüz kuruşu poliçe olarak gelen toplam otuz beş bin altı yüz yetmiş bir kuruşun, on sekiz bin beş yüz kuruşu otuz dört senesi (1234/m.1819) hesabının sona erdirilmesi için Sarraf Begos'a ikramiye olarak verilmiştir. İkramiye adı altında sarrafa ödenen bu paranın yıl

içerisinde mukataa için temin edilen finansmanın karşılığı olduğu tahmin edilmektedir. Çünkü iltizam usulünün kurallarına göre, bir mukataanın iltizamına tâlip olan bir mültezim müzayade için pey akçesi verirken “*hazinece taahhüdü câri ve müteber bir sarrafi*” kefil göstermek zorundadır. Mültezimin kendisinin paralı ve müteber olması önemli değildir, hazine ona kefil olan sarrafin güç ve itibarına bakar. Zira iltizam bedelinin tahsili sırasında hazine bu bedeli doğrudan sarraflardan tahsil eder.⁴⁸ Altı bin kuruşu hububat hazinesine satın almalar için ödenmiştir. Beş yüz kuruşu önceki maliye tezkirecisi Abdullah Efendi’ye, iki yüz kuruşu merhum Refik Efendi’nin hazine katibi Emin Efendi’ye teslim edilmiş, kalan on bin dört yüz bir kuruşu ise otuz beş senesi (1235/m.1820) hesabına mahsuben adı geçen sarrafin defter hesabına gelir kaydedilmiştir.

Aynı belgenin 23 M 1236/ 31 Ekim 1820 tarihli ekinde; Borlu Şeyh Ahmet Efendi’nin otuz beş senesine mahsuben mutasarrıflık görevinden ayrılması için daha önce gelip, değiştirmeden dolayı (li-ecli’t-tebdil) iade edilen zahriyenin bu kez değiştirilerek gönderildiği bildirilmişse de torbada çıkmayıp yanlışlıkla devlet tarafında kaldığı ve gelecek tatarla zahriyenin gönderilmesi istenmiştir. Mahmudpaşa civarında çuhacı Sakun Sakızlı Anton’un alacağına mahsuben bundan önce poliçe havalesi o tarafta mahalline verilip senet kabul ve ödenmek üzere gönderilmiş olduğundan Anton’a olan borç kapanmış sayılacaktır. Ayaşî Mesud memuriyetinden af edilerek geri dönmesinde o taraftan geçmek için gereğinden fazla akçe istediğinden Ayaş ve Estanoz yollarına mahsuben verilen bin beş yüz kuruşun taksitlerine mahsup olmasını emretmişse de taksit meblağları tamamlandığından bu meblağın mahsup edilmesi gelecek yılın taksidine bağlanmıştır. Talep edilen entari harcı yeniden yaptırılıp gönderilmiş ve pusula gereğince harç bedeliyle daha önce takdim edilen cibinlik, serpuş ve elbezlerinin bedeli olan beş yüz altmış kuruş sarraftan alınıp ilgili yerlere ödenmiştir.

Mehmed Necib belgenin altına; “*Arizayı yazdığım gün Esad Ağa ile konuşup meblağın durumunu sordum. O da bana, o kadar akçe istemiştin verilecek iken taksitlerin tamam olduğu hatırıma geldi, bunun için almayı bıraktım diye cevap verdi*” şeklinde bir not düşmüştür. Ardından gönderilen paraların nerelere

---

⁴⁸ Cezar, **a.g.m.**, s. 186.

harcandığına ilişkin bilgileri sıralamıştır. Buna göre Tatar Süleyman aracılığıyla nakit ve poliçe olarak gelen toplam yirmi dokuz bin altı yüz yetmiş beş kuruşun, beş bin kuruşu Rusçuklu Manok'un varislerine Rusya tercümanı tarafından teslim edilmesi için Reis Efendi'ye, bin beş yüz doksan kuruşu terzi Hristo'ya ve bin beş yüz kuruşu da çiçek şeklindeki mücevher için kuyumcuya verilmiştir. Beş yüz kuruş ise otuz üç senesine mahsuben Şeyh Terbinli Aşireti'nden alınmış olan kale tertibi bedeli olmak üzere mübaşir İbrahim Bey'in kağıdıyla poliçelerden tahsil edilerek katip efendiye verilmesi istenmiştir. Hesaptan kalan yirmi bir bin seksen beş kuruş tutarındaki nakit ve poliçe senetleri deftere gelir kaydedilmek üzere Sarraf Begos'un kardeşi Artin'e teslim edilmiştir. Bundan önce verilen emirler gereğince istenilen on beş bin kuruş kalyoncu bedelinin beş bini Kengırı (Çankırı), dört bini Ankara sancakları, iki bini Karahisar-ı Nallı ve dört bini Beypazarı bedelleridir. Ancak Kengırı'nın (Çankırı) beş binini daha önce ve Ankara'nın dört binini iki seferde gönderildiğinden söz konusu bedelden altı bin kuruş borcu kalması gerekip bunlar devlet tarafına bağlı olmayarak, liva dışı olduğundan tahsiline hızlıca başlanması buyrulmuşsa da kayıt gereği tümünün devlet tarafından tahsil edilmesi gerekmiş ve Nallıhan'ın iki bini burada teslim edilip, Beypazarı'nın dört bini kalmıştır. Buna göre daha önceki yedi bin kuruş işareti yanlışlıkla konulmuştur. Cizye evrakı yetmediğinden elli a'lâ, yüz otuz evsat, yüz onu toplam sekiz yüz seksen cizye kağıdı gerektiğinden tedarik edilerek gönderilmesi emredilmiş olup, ayrıca evraklar pusula gereğince satın alınıp gerekli bin üç yüz yirmi kuruş sarraf tarafından verdirilerek torbaya konulmuş ve devlete sunulmuştur. Silahşörlerden Abdullah Ağa'nın konaklama emanetinden dolayı devlet tarafından alacağına sayılmak üzere Ankara Sancağı'ndan düzenlenmiş süvari bedelinden havale edilen altı bin yedi yüz yetmiş dört buçuk kuruşu aldığına dair senedi teslim etmiştir. Bu senet ile birlikte Kargı kazasında vefat etmiş olan Aşık Hüseyin oğlu Hacı Hasan'dan kalan şeylerin bedeli olarak hazineye teslim edilen on bin kuruşun kayıt senedi ve Cemaat-i Tabanlı olarak bilinen Türkmenân Bozulus muakataası şartnamesi de torbada gönderilmiştir.

Mehmed Necib'in 23 M 1236/ 31 Ekim 1820 tarihli yazısının sonunda ise satılması uygun görülmeyle iadesine izin verilen küçük elmas çiçek için çıkan irade gereği, söz konusu mücevherin muhafazası ile birlikte torbaya konularak

gönderildiği ve bir diğer yazıda bildirildiği şekilde Çuhacı Andon'un poliçesi olan üç bin kuruşun devlete olan alacağına sayıldığı belirtilmektedir. Belgenin tümü dikkate alındığında oldukça fazla sayıda işlemin ve olayın birbiri ardına sıralandığı ve ancak bu olayları bire bir yaşayan birisinin konuları tek tek teyit ederek karşılıklı bir mutabakat sağlayabileceği düşünülmektedir. Ancak yine de mukataalardan gelen paraların harcama alanlarını, sarrafa ikramiye adı altında para ödenmesini, devletle olan ilişkilerini ve poliçelerin kullanım sıklığını göstermesi bakımından önemli bir belge olarak değerlendirilmiştir.

Mısır Valisi'nin, kapı kethüdası Ahmed Bey'e yazdığı 16 Ş 1246/ 30 Ocak 1831 tarihli yazıda; Ferhad ve Mehmed Ağa isimli tatarlarla (postacı) yedi bin kese tutarında poliçe gönderildiği, bu paranın bin iki yüz kesesinin sarrafın ufak tefek masrafları, kalan altı bin kesesinin ise Mısır'ın vergi taksiti ile ilgili olduğu bildirilmektedir. Vali yazısının devamında şimdiye kadar akçe gönderilememesinin nedeninin ticaretin Avrupa'dan olumsuz etkilenmesi olduğunu belirterek yine de bundan sonra daha fazla para göndermenin yollarını arayacağını ifade etmiştir.⁴⁹

Devlet zaman zaman merkeze yakın yerler için paraların nakit olarak gönderilmesini, poliçenin ancak uzak yerler için kullanılmasını istemektedir. 7 Za 1257/ 21 Aralık 1841 tarihinde Edirne Defterdarlığı'na hitaben yazılan yazıda maliye hazinesine paranın nakden gönderilmesi hususundaki kararın sadece Edirne için mi yoksa Filibe ve benzer uzaklıktaki yerler için de geçerli olup olmadığı şeklinde oluşan tereddütlere açıklık getirilmiştir. Buna göre Edirne gibi İstanbul'a yakın yerlerin parayı nakden, daha uzak yerlerin ise daha az masraflı olması nedeniyle poliçe ile gönderebilecekleri bildirilmiştir. Uzak yerlerden para transferlerinde devletin poliçeyi tercih etmesindeki bir neden de maliyetinin daha düşük olmasıdır.

“7 Za sene [12]57

Edirne Defterdarına

Maliye hazinesine gönderilecek akçenin poliçe keşide olunmayarak nakden irsali selef-i atufileri tarafına bâ-tahrirat-ı hulusuri işar olunmuş ve ol vechle icra-yı iktizasına himmet buyurulacağı derkar bulunmuş ise de nakid akçe irsali yalnız Edirne hakkında midir yoksa Filibe ve o makule bâid kazalar haklarında dahi cari midir bilinememiş olduğu beyanıyla ol babda istilamı şamil varid olan tahrirat-ı behiyyeleri müfadi malum-ı hulusuri olmuş ve nakden akçe irsali Edirne misillü Dersaadet'e yakın olan mahaller hakkında olup baid olan

⁴⁹ 30 Ocak 1831/16 Ş 1246, BOA., **HAT.**, Dosya no: 540, Gömlek no: 26709B.

mahaller tahsilatının masarîf-ı zaide vuku bulmamak için poliçe irsali lazımeden bulunmuş olmakla ol vechle icabının icrası hususuna himmet buyurmaları şıkk-ı hulûsuri tahrir ve tesyir kılındı.”⁵⁰

1 R 1262/ 29 Mart 1846 tarihine ilişkin bir belgede ise Girid Müşiri* Mustafa Naili'nin yeni yürürlüğe konulan Maliye Gelir ve Giderleri Hakkındaki Usuller gereğince taşradan gönderilecek nakit para, poliçe ile gelir ve masraf evraklarının ait olduğu yıla göre düzene konulması ve bir yılın az ya da çok gelirinin o yılın masrafına tahsis edilmesine, gelirlerin yıllar itibariyle karıştırılmadan harcanmasına ilişkin istekleri yer almaktadır. Buna göre Mart ayına kadar toplanan gelirlerin beklenmeksizin sadece bir yere harcanmamasına dair ferman yayınlanmış olduğunun ve bunun bir genel kural haline geldiğinin belgede belirtilmesi idarenin bir bütçe disiplini içerisinde hareket edilmesi gerektiğine ilişkin kararlılığına işaret etmektedir.

“Hak-i pay-i fehâmet ihtivâ-yı hazret-i Sadaret-penâhilerine maruz-ı bende-i ihsan dîdeleridir ki

Hazine-i celile-i maliye varidat ve masarîfı hakkında muamelat-ı müstahsenenin bi-mennihi teala hulûlü takarrub eden altmış iki senesi Mart ve Muharrem'nden itibaren ittihaz buyurulacak usul-i cedîdeye tevfikân tesviyesi karar-ı âlî iktizasından ve sene-i merkume mahsuben taşralardan gönderilecek nakit ve poliçe ve irad ve masraf evrakının hîn-i takdiminde bir senenin malı diğer senenin emvaline karıştırılmayıp az çok her ne ise seneleri tasrihiyle işar ve tesviyesi ve milel-i erba'a cizye-i şer'iyye emvali Muharremi olarak varidat-ı hazine-i şahaneden olmak ve sene-i merkume Martı hulûlüne değîn tahsilat vukubulacağı bedihiyâtdan bulunmak hasebiyle Mart hülûlüne kadar vaki olacak teslimatı mevkufen hıfz olunarak bir mahalle sarf olunmaması hususuna irade-i seniyye-i hazret-i şahane müteallik buyurularak keyfiyet mucibince her tarafa emr ve işar olunmuş olduğundan bahisle zîr-i idare-i çâkerîde olan mahallerde dahi ber mantuk-ı irade-i seniyye icabının icrasıyla hilaf-ı usul teşettüt-i kuyud ve adem-i inzibatı mucib hâlât vukua getirilmemesi iradesini şâmil hâme pira-yı tekrim olan fermannâme-i sami-i hazret-i Vekalet-penâhileri meâl-i vacibü'l-ımtisâli rehin-i ikan-ı çâker-i hususiyet perdazeleri olmuş ve tıbbi emr u ferman-ı me'âlî unvan-ı âsifaneleri vechle icra-yı iktizalarına savb-ı çakiranemden ez-her cihet nezaret ve ikdam olunacağı misillü hususat-ı mezkûreye kâffe-i memurin bendeleri dahi takayyüd ve ihtimam eylemeleri zımnında tenbihat-ı lâzime ve telakkiyât-ı mukteziye icra ve ifa kılınmış olduğu muhat-ı ilm-i âlî-i Sadaret-penâhileri buyuruldukda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 3 Ra sene [12]62

Bende Mustafa Naili”⁵¹

⁵⁰ 21 Aralık 1841/7 Za 1257, BOA., C.ML., Dosya no: 420, Gömlek no: 17094.

* Müşir: Askerlikte en yüksek rütbe, mareşal.

⁵¹ 29 Mart 1846/ 1 R 1262, BOA., A.MKT., Dosya no: 38, Gömlek no: 96.

15 N 1270/ 11 Haziran 1854 tarihli belgede İskenderiye tüccarından vefat etmiş Osman Efendi'nin Hanya tüccarından bazı kimselerden olan çorak* bedeli alacağına tahsili ile ilgili iki adet poliçe ve muhasebe defterinin iade edildiği bildirilmektedir.

“Atufetli efendim hazretleri

İskenderiye tüccarından müteveffa Osman Efendi'nin Hanya tüccarından malumü'l-esami kimselere vermiş olduğu çorak bedelinin istihsal ve irsali hakkında gönderilen emirnâme-i sami-i cenab-ı vekalet-penahiye cevaben Girit Valisi devletli paşa hazretleri tarafından tevarüd eden tahrirat melfuf iki kıta poliçe ve muhasebe ile beraber manzur-ı âlileri buyurulmak üzere leffen irsal kılınmış olmakla iktizasının icrasıyla keyfiyetin işarı ve tahrirat-ı mezkurenin iadesi babında emr ve irade hazret-i men lehü'l-emrindir.”⁵²

15 Z 1276/ 4 Temmuz 1860 tarihli belgede Rodos adası ve bağlı yerlerin yetmiş altı senesine ait öşür vergisinin nakit ve poliçe suretiyle hazineye gönderildiği Maliye Nezareti'ne yazı ile bildirilmektedir.

“Maliye Nezaret-i celilesine

Rodos Ceziresiyle mülhakatının yetmiş altı senesi vergisinin öşrü olan mebâliğin nakit ve poliçe suretiyle Hazine-i celileye irsal olunduğuna dair Cezayir-i Bahr-i Sefid Mutasarrıfı saadetli beyefendi hazretleri tarafından gelen şukka melfuf defter ile beraber manzur-ı vâlâları buyurulmak üzere leffen irsal kılınmış olduğu beyarıyla tezkire.”⁵³

12 S 1277/ 30 Ağustos 1860 tarihli belge bu kez çeşitli bölgelerden alınması gereken öşür vergisinin toplanır toplanmaz nakit veya poliçe suretiyle hazineye gönderilmesi isteğine ilişkindir.

“Sakız

Mevcûd-ı sandık idiği inha olunan seksen üç bin kuruşla kusur bakâyâ bulunan on iki bin yirmi bir kuruşun

Konya

Gayr-i ez tahsil ve irsal kusur mahsul-i ceditin idrakinde istihsal ve irsal kılınacağı inha olunan iki yük doksan bir bin beş kuruşun

Sivas

Gayr-i ez irsâlât kusur kalan bir yük seksen beş bin yüz elli altı kuruşun

* Çorak: Bazı toprakların yüzünde beyaz bir katman durumunda toplanan ve eskiden barut yapmakta kullanılan potaslı, sutlu tuz. **Türkçe Sözlük**, C. 1, İstanbul, Türk Dil Kurumu, Milliyet, 1992, s. 320.

⁵² 11 Haziran 1854/15 N 1270, BOA., **A.MKT.NZD.**, Dosya no: 114, Gömlek no: 40.

⁵³ 4 Temmuz 1860/ 15 Z 1276, BOA., **A.MKT.MHM.**, Dosya no: 186, Gömlek no: 74.

İzmit

Ta 'vîzan sarf olunan yüz elli bin kuruş ile kusur tahsil ve irsal olunacağı beyan kılınan dört yük yetmiş sekiz bin beş yüz altı kuruşun

Kütahya

Gayr-i ez irsal kusur derdest-i tahsil idiği inha olunan üç yük iki bin dört yüz bir kuruşun

İzmir

Gayr-i ez irsal kusur kalan iki yük yetmiş yedi bin altı yüz yetmiş sekiz kuruşun

Aydın

Gayr-i ez irsalât kusur kaln on altı bin beş yüz otuz dokuz kuruşun

Menteşe

Gayr-i ez irsal kusur kalan bir yük seksen dokuz bin yüz yirmi dokuz kuruşun

Hüdavendigâr

Gayr-i ez irsal kusur kalan bir yük seksen iki bin altı yüz yetmiş sekiz kuruşun

Biga

Gayr-i ez irsal kusur kalan bir yük seksen üç bin beş yüz on altı kuruşun

Erzurum

Buna öşr vergi yerine humus vergi denileceği

Gayr-i ez irsal kusur kalan bir yük yetmiş beş bin sekiz yüz iki kuruşun

Burdur

Gayr-i ez-irsâl kusur kalan bir yük on yedi bin dört yüz seksen yedi kuruşun

Ankara

Gayr-i ez irsal kusur kalan beş yük dört bin iki yüz kuruşun

Kastamonu

Gayr-i ez irsal kusur kalan otuz yedi bin altı yüz iki buçuk kuruşun

Sinop

Gayr-i ez irsal kusur kalan bir yük yetmiş üç bin altı yüz seksen beş buçuk kuruşun

Urfa

Gayr-i ez irsal kusur kalan kırk bin beş yüz altmış iki kuruşun

Ayvalık

Gayr-i ez irsal kusur kalan on beş bin altı yüz yirmi yedi kuruşun

Kengiri

Gayr-i ez irsal kusur kalan doksan dokuz bin üç yüz altmış yedi kuruşun

Karahisar-ı Şarki

Cevab gelen mahallere

Bazı masarîf-ı müsta'celeyle karşılık tutulmuş olan öşür verginin hemen bi'l-istihsal nakid veya poliçe suretiyle canib-i hazine-i celileye irsali hakkında mesbuk olan işar üzerine Karahisar-ı Şarki Sancağı öşür vergisinden gayr-i ez irsal kusur kalan on bir bin elli iki kuruşun henüz irsali istical olunmuşken hünüz vurud etmediği bu kere Hazine-i celileden alınan malumatdan anlaşılmışdır tarif ve tekrara hacet olmadığı vechle şu aralık hazine-i celilede akçenin şiddet-i lüzumuna mebni bu misillü mathubat-ı hazinenin böyle mükerreren tekid ve işar vukuuna hacet bırakılmayarak kamilen tahsil ve irsali emr-i ehemmine memurîn canibinden ikdam-ı tam ve sa'y ve ihtima ile ibraz-ı hüsn hizmet olunmak lazım gelir iken bu babda kaydsızlık emareleri görülüp tekid ve ihtara mecburiyet hasıl olmuş ve bunda yine ağır davranılır ve taziyi '-i evkatı mucib olur bir takım cevablar iradiyle bakâyâ ziyadece olan mahallere imrar-ı vakit olunacak olur ise doğrusu bu babda olunacak mesuliyetin derecesi azim ve şedid olacağı yani âhar memur vasıtasıyla celbi derecesine gidileceği derkar bulunmuş olmakla artık buraları der-piş-i mutala'a olunarak kusur kalan akçenin

vusulünden üç gün mürurunda nakden hazine-i celileye verilmek şartıyla mu'teber tüccar poliçesi bulunur ise poliçe bulunmaz ise nakid olarak irsaline fevkalade itina ve gayret ile bu yolda olunacak mesuliyetden tevakkî ve mücanebet ve keyfiyeti serian Babıalı'ye dahi işar ve işaret eylemeleri siyakında mahsusen işbu şukka."⁵⁴

Belgede, hazinenin nakit sıkıntısı nedeniyle tahammül kalmadığından hızlı hareket edilmesi gereğine vurgu yapılarak belirlenen vergi tutarlarının bir an önce gönderilmesi istenmektedir. Zira gelmesi planlanan öşür vergisi paraları bazı acil masraflar için harcanacaktır. Ancak bu konuda yavaş hareket edildiği ve çeşitli bölgelerde halen gönderilmeyen vergi tahsilatlarının bulunduğu tespit edildiğinden yetkililer ciddi bir şekilde uyarılmaktadır. Hazineden alınan bilgiye göre bunlardan biri de on bir bin elli iki kuruş öşür vergisi bakiyesi kalan Karahisar-ı Şarki Sancağı'dır. Poliçe konusunda ise seçici davranılmakta ve sadece karşılığı hazineye üç gün içerisinde ödenebilecek muteber tüccar poliçelerinin kabul edileceği bildirilmekte, aksi takdirde paranın nakit gönderilmesi bildirilmektedir.

15 Ra 1277/1 Ekim 1860 tarihli belgeden; dökümhane işçilerinin memleketlerindeki vergilerinin sarraf Simon tarafından tahsil edildiği ve karşılığında mahallinden hazineye yetmiş üç bin beş yüz kuruşluk poliçe geldiği, adı geçen sarrafın bu kez poliçe bedelini Nizamiye Hazinesi'nde bulunan alacaklarına mahsup edilmesi hakkında talepte bulunduğu anlaşılmaktadır.

*"Taraı Vâla-yı Hazret-i Seraskeri'ye
Dökümhane-i amire amelesinin memleketlerinde olan vergilerinin Sarraf Simon tarafından tesviye olunmak üzere Hazine-i celileye mahallinden gelmiş olan yetmiş üç bin beş yüz kuruşluk poliçenin Nizamiye Hazinesi'nde olan alacaklarına mahsubü hakkında vuku bulan istidâları üzerine Maliye Nezaret-i celilesiyle muhabereyi şâmil olan tezkire manzur-ı vâla-yı sipehdarileri buyurulmak üzere melfuf arzuhal ile beraber leffen irsal kılınmış olmakla ol bâbda irade efendimindir."*⁵⁵

Bu belge vergi tahsiline aracılık eden sarrafların topladıkları vergi karşılığında keşide etmiş oldukları poliçe ile devletten daha önceden oluşmuş bir alacaklarına saydırma, diğer bir ifade ile mahsup etme işlemine iyi bir örnek oluşturmaktadır. Bu yola zaman zaman başvuran sarrafların devletle olan ilişkilerinin sürekliliği sağlandığı gibi borç ve alacak takaslaşması yapılarak tedavüldeki para miktarının kontrolü

⁵⁴ 30 Ağustos 1860/ 12 S 1277, BOA., A.MKT.UM., Dosya no: 423, Gömlek no: 93.

⁵⁵ 1 Ekim 1860/15 Ra 1277, BOA., A.MKT.MHM., Dosya no: 196, Gömlek no: 57.

kolaylaşmaktadır. Mültezimlerin tahsil etmiş oldukları vergilerin hazineye yatırılmasında sorumluluk esas olarak gösterdikleri kefilde idi. Vergi meblağının devlet kasasına intikalinde bir aksama olduğunda mültezimlerden önce hesap kefil olarak gösterilen sarraf veya tüccardan sorulurdu. Belgelerde mültezimler ile kefilleri arasında verginin yatırılması konusunda anlaşmazlığa düştükleri de görülmektedir. Vergilerin toplanması ve devlete ödenmesinde müteahhidlerle mültezimler arasında anlaşmazlıklar yaşanması da söz konusu olabilmektedir. Bu arada muhtemelen belirli bir bölgenin veya bir ürünün vergisinin toplanmasını ve ödenmesini devlete taahhüd eden anlamında müteahhid teriminin kullanıldığını görmekteyiz. Örneğin 2 Ş 1278/ 2 Şubat 1862 tarihinde Adana Mutasarrıfı Ahmet Paşa'ya yazılan bir yazıda; Manok ile Pabsiyos isimli mültezimlerin Adana Sancağı'nın yetmiş beş senesine ait oşür vergisinden dolayı müteahhidleri Avrupa tüccarından Manok oğlu Manok'a olan on bir yük doksan altı bin beş yüz seksen bir kuruş tutarındaki borçlarını nakden ve poliçe olarak ödedikleri ve gecikmeden kaynaklanan faizin muhasebe kayıtlarından tespit edilerek ödenmesi için de Dersaadet'te bulunan vekilleri Frenk oğlu Agob ile Şahbaz oğlu Zinob'un tayin edildikleri belirtilmekle birlikte, Agob ve Zinob'un böyle bir durumdan haberdar olmadıkları gibi asıl borcun tamamen kapatılmadığı ve buna göre kırk beş bin yedi yüz sekiz kuruş ana para, bir yük bin altı yüz on dokuz kuruş da faiz olmak üzere toplam bir yük kırk yedi bin üç yüz yirmi yedi kuruş borçlarının kaldığı müteahhidleri Manok tarafından dilekçe ile bildirildiği, ifade edilmektedir.

“Adana Mutasarrıfı Ahmed Paşa'ya

Mülteziminden Manok ile Pabsiyos'un geçen yetmiş beş senesine mahsuben muhavvel-i uhdeleri olan Adana Sancağı Varidat-ı oşriyesi bedelâtından gayr-i ez-teslim kusur zimmetleri bulunan on bir yük dosan altı bin beş yüz seksen bir kuruşun müteahhidleri Avrupa tüccarından Manok oğlu Manok tarafına nakden ve poliçetentisyar kılındığı misillü meblağ-ı mezburun teslimi tarihine kadar icâb eden güzeştesinden dolayı muhasebelerinin dahi bi'r-rüye tebeyyün edecek zimmetlerinin tediyesine Dersaadet'de bulunan vekilleri Frenk oğlu Agob ile Şahbaz oğlu Zinob'a işar etmiş oldukları mukaddemce bildirilmiş ise de merkuman Agob ve Zinob'un bu makule vekaletinden haberleri olmadıktan başka meblağ-ı mezbur tamamen gönderilmeyip asıl maldan kırk beş bin yedi yüz sekiz ve güzeşteden bir yük bin altı yüz on dokuz kuruş ki cem'an bir yük kırk yedi bin üç yüz yirmi yedi kuruş matlubu kaldığı müteahhid-i merkum tarafından istida kılınmaktan naşi merkumândan Manok ile diğer müşterikleri Abraham'ın rüyet-i muhasebe zımnında Dersaadet'e ihzarları veyahut vekaleti kabul edecek âhar bir vekil göstermeleri zımnında gönderilen tahrirata cevaben varid olup tekikat-ı kuyudiyesiba 'de'l-ihrac Meclis-i Muhasebe-i Maliye'ye havale olunmuş

olan tahrirat-ı şerifelerinde mültezim-i merkumancelb birle keyfiyet tefhim olundukda kendi hesaplarınca zimmetlerinden fazla bir yük otuz iki bin kûsur kuruş teslimatları olduğu halde müteahhid-i merkumun şimdi yine akçe iddiası tekâsîti ibtidâ-yı mâhdan hesab eylemesinden ve kat'-ı rişte-i muhasebe olunmaksızın güzesteğe güzeste yürütmesinden neşet edip halbuki vâridât-ı merkumeden dolayı verdikleri deyn tahvilinde eyyam-ı taksiti için res ve ibtidâ-yı şehir itibar olunmayıp der-mâh-ı Temmuz ve Ağustos taksitleri deyü muharrer bulunduğu cihetle bir taksitin ayı murûr etmedikçe evvel taksit için güzeste yürütmeğe hakkı olamayacağı ve rüyet-i muhasebeye dahi Dersaadet'de Valide Han'ında mukim Danakilli Todori oğlu Höce Abraham taraflarından tevkil kıldığı beyanıyla icra-yı icabı işar olunmuş ise de eyalet-i merkumenin ma'a evkaf varidat-ı öşriyesizikr olunan yetmiş beş senesine mahsuben malumü'l-mikdar bedel merkum Manok taahhüdiyle teb'a-i Devlet-i Aliyye'den merkumân Manok ve Pabsiyos uhdelerine maktû'an ihale olunup bedel-i mezkur tamamen Maliye Hazine-i celilesine teslim kıldığı ve siyak-ı ifadeye nazaran husus-ı mezkurun tesviyesine bu kere dahi merkum Abraham tevkil olduğu anlaşıldığına binâen merkum celb ile keyfiyet tefhim olundukda bu bâbda olan vekaleti adem-i kabul ile bu işi tesviye etmeksizin taşraya gitmiş ve müteahhid-i merkum ise bunun için istidadan hâli olmayarak ma'amafih kendisinin Hazine-i celileye zimmeti dahi bulunmamış olduğundan bu hale göre ya müteahhid-i merkumun talebinde olduğu akçenin tahsili veyahut işar-ı sâbıkvechle mültezim-i merkumânın bu tarafa ihzarları ve eğerci bunların ikisi dahi mümkün olmadığı suretde muhasebe ve muhakemelerinin rüyet ve icrasıyla tebeyyün edecek zimmetlerinin tesviye ve tediyesine behemehal bir vekil ve kefil irâe etmeleri hususunun taraf-ı şeriflerine bildirilmesi meclis-i mezkurdan bâ-mazbata ifade ve bean olduğu Maliye Nazırı atufetli efendi hazretleri tarafından bâ-takrir ifade ve beyan kılınmış olmakla ber-minval-i muharrer iktizâ-yı halin icrâ ve işârı hususuna himmet eylemeleri siyakında şukka."⁵⁶

Yazının devamında; müteahhid Manok ile mültezimlerin vekil tayin ettiği Valide Han'da mukim Danakilli Todori oğlu Höce Abraham'ın muhasebe kayıtları ile birlikte bu durumu kanıtlayabilmek için Dersaadet'e davet edilmeleri veya bu konuları kendileri adına görüşebilecek bir vekil göstermeleri istenmektedir. Zira mültezimlerin Maliye Muhasebesi'ne göndermiş oldukları dilekçelerinde; kendi hesaplarına göre müteahhidlerine fazladan bir yük otuz iki bin kûsur kuruş teslimat yaptıkları halde, müteahhidin şimdi çıkarttığı borcun faize faiz yürütmesinden kaynaklandığı, ancak bunun öşür vergisinin toplanmasıyla ilgili verdikleri borç senedine aykırı olduğu belirtilmektedir. Tüm bu değerlendirmelerin sonucunda hazinenin vergi alacağıının bulunmaması ve mültezimlerin vekil olarak önerdikleri Abraham'ın bu vekaleti kabul etmeyip şehir dışına çıktığı anlaşıldığından ya müteahhidin talep ettiği paranın tahsil edilmesi ya da adı geçen mültezimlerin Dersaadet'teki mahkemeye gelmeleri bu ikisi de olmuyor ise her iki tarafın birbirleri hakkında ileri sürdükleri tezleri ispatlayacak şekilde muhasebe kayıtlarını da

⁵⁶ 2 Şubat 1862/2 Ş 1278, BOA., A.MKT.MHM., Dosya no: 238, Gömlek no: 43.

yanlarında getirecek birer vekil ve kefil tayin etmeleri ve buna göre mahkeme edilmeleri istenmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısında Adana Sancağı'nın öşür vergisini toplama işini alan müteahhid Avrupa Tüccarı ile mültezimlerin aralarındaki para anlaşmazlığını konu alan belge o dönemde bu işin ne şekilde yürütüldüğüne dair önemli bilgiler içermektedir. Öncelikle devletin vergi tahsilatında müteahhid diye tanımladığı kişiyi esas sorumlu olarak tanıdığını görmekteyiz. Belgedeki mültezimlerin ifadelerinden verginin tahsilatında geçerli şartların yer aldığı bir borç senedinin verildiği ortaya çıkmaktadır. Bu şartlar arasında hangi durumlarda faiz ödenmesi gerektiğinin yer aldığı belirtilmesi de altı çizilmesi gereken bir husustur. Son olarak devlet yetkililerinin bu türden anlaşmazlıkların çözümünde vergi meblağının tahsil edilmesine, diğer bir ifade ile devletin alacağı kalmamasına karşın adil olma prensibinden hareketle konuyu tüm detaylarıyla ele aldığı, çözüm için denenebilecek tüm yolları zorladığı ve taraflardan birinin olayda mahrum kalmaması için çaba gösterdiği izlenmektedir.

Öte yandan toplanan vergilerin merkeze poliçe ile transferinde bir dönem aracılık eden sarrafların 19. yüzyılın ortalarında kurdukları kumpanyalar ile faaliyet alanlarını genişlettikleri görülmektedir. Bu bir yerde Osmanlı vergi idaresinin özelleştirilmesi uygulamasının farklı bir türü olarak kabul edilebilir. Tanzimat fermanının ilanından sonra kurulan ve kısa sayılabilecek bir süre devam eden bu kumpanyalar hakkındaki bilgiler bugüne kadar oldukça sınırlı kalmıştır. Ancak taşradaki vergilerin kurulan kumpanyalar eli ile toplanıp İstanbul'a poliçe yoluyla nakledilmesi şeklinde özetlenebilecek bu uygulamanın anlaşılması Osmanlı İktisat Tarihi açısından önem arz etmektedir. Tespit edilen arşiv belgelerinin yanı sıra Y. Cezar ve N. Koyuncu'nun makaleleri konu hakkındaki bilgilerin değerlendirilebilir hale gelmesine yardımcı olmuştur.

9 N 1258/ 14 Ekim 1842 tarihli belge İstanbul Emtia Gümrüğü'nde 11 Ağustos 1842 tarihinde toplanan ticaret meclisinde poliçe, kambiyo ve bonolarla ilgili alınmış bir kararın ilgili yerlere sunulması hakkındadır.

“İşbu bin iki yüz elli sekiz senesi Receb-i şerifinin on altıncı ve sene-i Miladiye'nin bin sekiz yüz kırk ikinci senesi şehri-i Ağustos'unun on birinci ve Frengî itibariyle yirmi üçüncü Salı günü İstanbul emtia gümrüğünde akd olunan meclis-i ticaretde Hayriye tüccarı muteberânından Şehbender Seyyid Ebubekir Ağa ve Muhtar-ı evvel Seyyid Mustafa Ağa ve

Muhtar-ı sâni Seyyid Elhac Mehmed Ağa ve Kumpanya sarraflarından Anadolu Kumpanyası Müdürü Kirkor ve Rumeli Kumpanyası Müdürü Hantir ve Avrupa tüccârı muteberânından Şehbender Yosef Hacad ve Torosaki Kotoğlu ve Agob Devaz ve Müstemen Tüccârı muteberândan Adlo ve Zeharaki ve Tomazi Dali ve Duran İp Kankar ve Çak Galavanlı ve sair mazbutü'l-esâmî muteberân tüccar hazır oldukları halde poliçelerde ve kambiyo ve bonolarda ber mutad yüzde on kuruş ufak para hususu dermeyan ve müzakere olunup şöyle ki medyun olan kimesne vadesi hulülünde yüz kuruşda on kuruş ufak parayı harman olarak derhal tediye eylemek muvafık para olmadığı halde bedeline beşlik veyahut kaime vermek ve ufak para bedeline bono tabir olunan havale kağıtları kabul olunmamak hususlarına bi'l-ittifak karar verilmiş olduğundan bahisle husus-ı mezkur nezd-i âlîde tensib ve irade buyurulduğu halde Divan-ı hümayun kalemine kayd ile keyfiyet malumları olmak ve haber tastir ve ita olunması hususu a'zam-ı rical-i Devlet-i aliyyeden hâlâ Darbhane-i amire ve Ticaret nezaretleri inzimamıyla Emtia Gümrüğü Emîni atufetli Mehmed Tahir Beyefendi hazretleri taraflarından bâ-takrir ifade olunup ol babda salifü'z-zikr tüccar ve sarraflan taraflarından verilen mümza kağıt dahi takdim kılınmış ve ol vechle icrasına irade-i aliyye müteallik olarak kalem-i meburda kayd ile süferâ-yı muma-ileyhime başka başka müzekkire-i resmîyeler ve canib-i nezaret-i Ticaret'e ve Anadolu ve Rumeli kumpanyaları taraflarına ilmühaberler ita olunmuş olmakla bundan böyle nizam-ı mezkurun ale'd-devam icrası zımında zikr olunan İstanbul Gümrüğü tarafına dahi işbu ilmühaber ita olundu.

Fi 9 N sene [12]58"⁵⁷

Bu mecliste Hayriye tüccarı ileri gelenlerinden Şehbender Seyyid Ebubekir Ağa, Muhtar-ı evvel Seyyid Mustafa Ağa, Muhtar-ı sani Seyyid Elhac Mehmed Ağa, kumpanya sarraflarından Anadolu Kumpanyası Müdürü Kirkor ile Rumeli Kumpanyası Müdürü Hantir, Avrupa tüccarı ileri gelenlerinden Şehbender Yosef Hacad, Torosaki Kotoğlu, Agob Devaz, müstemen tüccarı ileri gelenlerinden Adlo, Zeharaki, Tomazi Dali, Duran İp Kankar, Çak Galavanlı ile diğer seçkin ve itibarlı tüccarlar yer almışlardır. Katılanların tümünün ittifakıyla alınan karara göre poliçe, kambiyo ve bonolarda alışa geldiği üzere borçlu kişiler vadesinde borçlarını ödememeleri durumunda her yüz kuruşda on kuruş (yüzde on) ufak parayı derhal ödemek durumundadır. Şayet uygun para bulunamaz ise aynı tutara denk gelecek şekilde beşlik veya kaime vermeli, bono olarak tabir edilen havale kağıtlarının ise kabul edilmeyeceği bilinmelidir. Alınan bu karar toplantıya iştirak eden tüccar ve sarraflan tarafından imzalanmış ve emtia gümrüğü emîni Mehmed Tahir Beyefendi tarafından Ticaret Nezareti'ne, yabancı elçiliklere, Anadolu ve Rumeli Kumpanyaları'na resmi yazı ile bildirilmiştir. Belgenin ait olduğu 1842 yılında Meclis-i Vâlâ'nın girişimiyle kurulan Anadolu ve Rumeli Kumpanyaları, Tanzimat'ın uygulandığı yerlerin vergisini toplayıp merkeze poliçe etmek üzere

⁵⁷ 14 Ekim 1842/9 N 1258, BOA., C.İKT., Dosya no: 6, Gömlek no: 268.

muteber sarraflar olarak kabul edilen Irganyan, Uzun Artinoğlu, Gelgeloğlu, Bogos, Tıngıroğlu'nun da aralarında bulunduğu on üç sarraftan oluşmaktaydı.⁵⁸

1839 yılında Gülhane Hatt-ı Hümayun'un ardından iltizamın kaldırılması ve muhassıllık sisteminin kurulmasıyla birlikte sarraflar en önemli faaliyet alanı olan iltizamı kısa bir süre için de olsa kaybettiler. Böylece, 1840 yılından itibaren vergiler maaşlı memurlar vasıtasıyla "emanet usulüne" göre toplanmaya başladı. "*Emvâl-i emîriyeyi tahsile memur olan adam*" olarak tanımlanan muhassıl kavramı Tanzimat'tan önce de "Eyalet ve Sancak Muhassılı" adıyla vali ya da mutasarrıf anlamında kullanılmıştır. 1840 yılında iltizamın kaldırılmasının ardından, Tanzimat'ın uygulandığı tüm bölgelere "Muhassıl" adı verilen memurlar gönderildi. Muhassıllar geniş yetkilerle donatılmış birer kamu görevlisiydiler. Görevleri sadece kamu gelirlerini toplamak değil, aynı zamanda Tanzimat reformlarını da anlatmaktı. Görev yaptıkları yerlerin mülkî amirlerine karşı sorumlu değillerdi.⁵⁹

Bu arada muhassılların toplamış oldukları vergiyi de İstanbul'daki sarraf veya tüccarlara keşide ettikleri poliçelerle hazineyi gönderdikleri anlaşılmaktadır. Örneğin 24 N 1256/ 19 Kasım 1840 tarihli defter; Tekfurdağı, Midilli, Selanik, Tırhala, Edirne, Rusçuk, Varna, Filibe, Samako ve Bandırma kazalarından muhassıllarca tahsil edilen vergilerin Dersaadet sarraflarından tahsil edilmek üzere havale ve poliçe yoluyla gönderildiğine ilişkin bilgiler ve kayıtları içermektedir.⁶⁰ Mültezimlerin yerine gelen muhassıllar yoluyla sorunların çözüleceği düşünülse de çok zaman geçmeden hiçbir şeyin değişmeyeceği anlaşıldı. Bunun temel nedeni muhassıl ve diğer görevlilerin büyük bir çoğunluğunun daha önceki dönemlerde görev yapmış kişiler olması ve mültezimlerin yaptığı baskı ve zulmü aynı şekilde sürdürmesiydi.⁶¹

İltizamla beraber sarrafların önceki taahhütlerinin feshedilmesi sarraflığın kaldırıldığı şeklinde bir algıya yol açıtıysa da faaliyetlerine dükkanlarında devam ettiler. Bununla birlikte sarraflar Bâbîâli'ye başvurarak mali sıkıntılarının giderilmesini istediler. Hükümet, ödeme güçlüğü içinde bulunan veya alacaklarını

⁵⁸ Koyuncu, **a.g.m.**, s. 304.

⁵⁹ Coşkun Çakır, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi**, 1.bs., İstanbul, Küre Yayınları, 2001, s. 42.

⁶⁰ 19 Kasım 1840/24 N 1256, BOA., **MAD.d**, Gömlek no: 8202.

⁶¹ Koyuncu, **a.y.**, s. 304.

tahsil edemeyen sarrafların sorunlarıyla ilgilenen bir memur tayin etti. Nihayet 1842’de muhassıllık sisteminin kaldırılıp iltizama geri dönülmesi sarrafları da eski durumuna kavuşturdu ve bazılarının durumu Anadolu ve Rumeli Kumpanyaları’nın kurulmasıyla daha da iyileşti. Amaçları hazine gelirlerinin tahsilatında kolaylık sağlamak olan Anadolu ve Rumeli Kumpanyaları kurulduktan sonra bu kumpanyanın görevlileri devlet maliyesinde adeta bir tekel hakkı elde etmişlerdir. Bu kumpanyalarda yer alan sarraflardan Maliye nâzırı birer taahhütname aldı ve söz konusu kumpanyalar 1852’de lağvedilinceye kadar vergi toplama faaliyetlerini sürdürdüler.⁶²

Kumpanyanın örgütlendiği bölgelerde “mîri emval”ın kumpanya memurlarına verilerek, bu memurların hazırladığı poliçelerle Hazine’ye gönderilmesi şart koşulmuştu. Dolayısıyla belirlenen yörelerin vâridatının poliçe vasıtasıyla İstanbul’a gönderilmesi hakkı, tekel halinde kumpanyanın elindeydi.⁶³ Diğer yandan bu kumpanyaların gerekli örgütlenmeyi sağlayarak etkinlik göstermesi zaman almıştır. Merkezi idare bu konuda aksaklık yaşanmaması için çaba göstermiştir. Söz gelimi 29 Za 1258/ 1 Ocak 1843 tarihli belgede kumpanya memuru bulunan yerlerde toplanan meblağların sıradan tüccarlara verilmeyerek bahsi geçen memurlara teslimi ve poliçesinin keşide edilmesi hususu konu ile ilgili yapılan düzenleme gereği olduğundan buna uyulması istenmiştir.

*“Devletli inayetli âtîfetli refetli seniyyü’l-himem kerimü’ş-şiyem efendim sultanım hazretleri Kumpanya memuru bulunan mahallerde emval-i eyaletden husule gelen mebalîğ sayir tüccara verilmeyip memur-ı mersumlara bi’t-teslim poliçesinin kumpanya canibine keşidesi nizam-ı seniyye iktizasından olup ancak kumpanya tarafından henüz memur gitmemiş veyahut şimdilik gönderilmemiş olan mahaller varidatının memurlar gidinceye kadar ecnebi tüccara itasından sarf-ı nazarla yerli tüccarına kavî kefilleri alınarak bi’l-ita ahz olunacak poliçelerin sürat-i irsali babında şeref sudur olan emirname-i samileri muccebince keyfiyet kazalara tahrir olunmakla o makule kumpanya memuru hâlâ vurud etmemiş olup yerli tüccardan dahi poliçe keşide edecek tacir olmadığını mübeyyin Berkofça ve Plevne ve Niğbolu ve Selvi ve Zıştovi ve Lofça ve İvraca’dan vurud eden yedi kıta ilam-ı şerî leffen takdim olunduğu beyanı zeria-i tekid miyanı terkim olmuşdur
Fi 27 Za sene [12]58
[mühür] Hüseyin”⁶⁴*

⁶² Ali Akyıldız, “Sarraflık”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 36, İstanbul, 2009, s. 164.

⁶³ Cezar, **a.g.m.**, s.187, 188.

⁶⁴ 1 Ocak 1843/29 Za 1258, BOA., **C.ML.**, Dosya no: 502, Gömlek no: 20396.

Kumpanya tarafından henüz memur gönderilmemiş veya ulaşmamış yerlerde toplanan paraların da yabancı tebaadan tüccarlara verilmesinden kaçınılması bunun yerine sağlam ve itibarlı kefiller alınması ve ödemenin kabul edilmesi kaydıyla yerli tüccara teslimi bildirilmiştir. Ancak Berkofça, Plevne, Niğbolu, Selvi, Zıştovi, Lofça ve İvraca'dan gönderilen yazılarda bölgelerine kumpanya memuru ulaşmadığı gibi yerli tüccardan poliçe edebilecek tacir olmadığı da beyan edilmiştir. Belgeden de görüleceği üzere devlet sarraflarla birlikte vergilerin toplanabilmesi ve merkeze poliçe kullanarak taşıma riski olmadan paraların ulaştırılabilmesi için bir organizasyon oluşturmaya çalışmaktadır. Sistemin henüz oturmadığı yerlerde yabancı tüccarı işe karıştırmadan yerli tüccardan destek almayı beklemekle birlikte istenen kriterlere sahip yerli tüccar bulunamamaktadır. Kumpanyanın örgütlenme sahasının coğrafi olarak tam nereleri kapsadığı bilinmemektedir. Ancak, yıllar itibariyle bu sahanın bazen daraldığı, bazen genişlediği söylenebilir. Diğer yandan Anadolu ve Rumeli kumpanyalarının dışında başka kumpanyaların olduğu da tartışmalı bir husustur. Bazı belgelerden anlaşıldığı kadarı ile “*kumpanya usulü*” ile iş yapan başka gruplar da mevcuttur. Örneğin Karahisar-ı Sahib âşarı çeşitli mültezimlere “*kumpanya suretiyle ihale*” olunmuştu. Keza, benzer bir şekilde Varna'da bir örgütlenme ortaya çıkmıştı. Varna muhafızı Zeynelabidin Paşa ile müftü, kadı ve metropolit bir araya gelmiş ve aralarında bir kumpanya oluşturarak âşar iltizamını almışlardı.⁶⁵ Tekfurdağı Sancağı'na bağlı Şarköy Kazası'nda ortaya çıkan anlaşmazlık bu bölgede de vergilerin kumpanya usulü toplandığını ortaya koymaktadır. Mürefteci Panaki Nikola isimli kişinin 19 Ca 1278/ 22 Kasım 1861 tarihli dilekçesinde; Şarköy Kazası'ndan on tane köyün kumpanya usulü toplanan vergileri için keşide edilen poliçeleri ödemesi gereken Kiryako isimli sarraflarının iflas etmesi nedeniyle meydana gelen zarardan on dört bin kuruşun faiziyle birlikte kendisinin ödediğini belirtmiştir. Ödediği bu parayı zamanında senetleri onaylama talimatı veren çorbacılarından talep ettiğinde oyaladıklarını ve iki seneye yakın bir süredir işi sürüncemede bıraktıklarını ifade ederek Tekfurdağı Kaymakamı'ndan yardım istemiştir.

---

⁶⁵ Cezar, a.y., s. 188.

“Tekfurdağı Kaymakamı Şakir Paşa’ya

Panaki Nikola’nın takdim eylediği arzualde Tekfurdağı Sancağı’na tabi Şarköyü Kazası kurasından malumü’l-aded karye ahalisi vergilerinin tesviye ve tediyesi için sarrafları tarafına verdikleri senedleri kurâ-yı mezkur çorbacılarının rey ve ifadesi üzere tasdik etmiş ve keşide olunan poliçeler ashabından Kiryako nam kimesnenin iflasından dolayı zuhur eden zarardan on dört bin kuruşu güzeştesiyle merkumandan mutalebe eylemiş ise de edada muhalefetle gadr dâiyesinde bulduklarından meblağ-ı mezburun ma’a güzeşte merkumândan tahsili hususu istida olunmuş olmakla şer’-i şerif ve meclis marifetiyle bi’r-rüye tebeyyün eylediği halde mebalîğ-i mezkurun ma’a güzeşte tahsili hususuna himmet eylemeniz siyakında şukka.”⁶⁶

Anadolu Kumpanyası’nda sarrafların dışında poliçeci esnafının da vergi toplama işlerine aracılık ettiği görülmektedir. Aşağıda yer alan belge ve eklerinden 1266 ve 1267 yıllarına ait (1850 ve 1851) Diyarbakır ve Mardin gümrük vergilerinin poliçeci esnafından Nevruz oğlu Evannes ve Artin kefaleti ve Aşinan oğlu Begos taahhüdüyle mülteziminden Mustafa Ağa’ya ihale edildiği, poliçeci Begos’a ayrıca sandık emini görevi de verildiği anlaşılmaktadır. Belgede; Sivas defterdarı Esad Bey’in sandık malından on altı bin kuruş borç almak için sandık emini Begos’a baskı yaptığı belirtilerek defterdarın bu davranışının sandık emaneti usulüne ve kumpanyanın çalışma düzenine aykırı bir durum olması nedeniyle defterdarın uyarılacağından bahsedilmektedir.

“Anadolu Kumpanyası tarafından vekaleten poliçecilik ve sandık emaneti memuriyetiyle Sivas’da mukim Begos nam kullarının bu defa varid olan bir kıta mektubu mezâyâsında liva-i mezkur defterdarı Esad Bey bendeleri kaza-i mezkur vücuhundan iki nefer kimesneye on altı bin kuruş sandık malından karz vechle itasını sened itasıyla ibram ve ilhâl edip husus-ı mezkur sandık emaneti usulünün ve kumpanya nizamının muğayiri olmakdan naşi mersum kulları tarafından bi’l-itizar itasından imtina olunmakla mûmâ-ileyh bendeleri mersum kulları hakkında muamele-i gayr-ı layıka ile itab ve ibramında ısrar eylemekden naşi muvafik-ı emr ve irade-i seniyyeleri buyurulur ise o makule muğayir-i usul ve nizam karz akçe verdirilmesinden mücâbenedet olunmak üzere defterdar mûmâ-ileyh bendelerine ve sair iktiza edenlere hitaben bir kıta emirnâme-i hazret-i nezaret-i behiyyeleri ita ve ihsan buyurulmak babında emr u ferman hazret-i men lehü’l-emrindir.

Umuma yazılacak.”⁶⁷

Belgelerdeki ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla kumpanya usulü vergi toplama işinde vergi mükellefleri vergi paralarını teslim ettiklerinde kendilerine bir

⁶⁶ 12 Aralık 1861/9 C 1278, BOA., **A.MKT.DV.**, Dosya no:212, Gömlek no: 61.

⁶⁷ 4 Mart 1840/ 29 Z 1255, BOA., **C.DRB.**, Dosya no: 13, Gömlek no: 649.

teslim makbuzu verilmektedir. Verginin tamamının toplanması ile birlikte o bölgenin veya kumpanyanın sorumlusu olan sarraf toplam vergi meblağı kadar bir poliçe keşide ederek İstanbul'a göndermekte ve orada bulunan ortağı (muhtemelen poliçede bu kişi muhatap olarak gözükmektedir) Maliye Hazinesi'ne ödemeyi gerçekleştirerek işlemi sonuçlandırmaktadır. Doğal olarak bu işlemler karşılığında sarrafa bir ücret veya faiz ödenmektedir. Kumpanya bu hizmetin karşılığı olarak her yüz guruşda 50 pâre/para (% 1,25) ücret almaktaydı.⁶⁸ Daha önce belirtildiği üzere bu kumpanyalar 1852 yılında lağvedilerek faaliyetleri son bulmuştur.

2.2.2. Darphâne-i Amire İçin Kullanılan Poliçelerin Kaydedildiği Defterler

Antikçağdan itibaren devletler para tekeline ele geçirmeye büyük önem verdiler. Akdeniz havzasında Eski Yunan'dan itibaren sikke basmak bir hükümdar için egemenliğin en önemli simgelerinden biri olarak kabul edildi.⁶⁹ Para, sahip olduğu stratejik konum nedeniyle devletlerin kontrol altında tutmaya çalıştıkları bir araç olmuştur. Özellikle madeni paraların dolaşımında olduğu dönemlerde bu müdahalelerin daha yoğun olduğu görülmektedir. Zira paranın imali için gerekli olan altın ve gümüş gibi kıymetli madenler kıttır. Siyasi otoriteler söz konusu durumdan dolayı paranın darp edilmesini bir hak ve müdahale alanı olarak gözettiğinden ülke içindeki altın ve gümüş madenlerinin çıkartılması, işlenmesi ve para haline dönüşmesine kadar geçen süreçte sıkı bir denetim uygulamıştır. Siyasi otorite altın ve gümüş maden ocaklarını bizzat kendisi işletmekte ya da ihaleye vererek işlettiği madenleri paranın darp edildiği darphâne adı verilen yerlere nakletmektedir. Darphâneler ise benzer şekilde bizzat devlet tarafından işletilmekte ya da devlet gözetimi altında özel sektöre ihale edilmektedir.

Osmanlı Devleti'nde ilk madeni paranın beyliğin kurucusu Osman Bey tarafından darp edildiği ileri sürülmekle birlikte ilk akçenin Orhan Gazi zamanında darp edildiği bilinmektedir. Bu para gümüşten kesilmekte ve "akçe" olarak adlandırılmaktadır. Akçe 1479 yılında darp edilen altın paraya kadar sistemin tek

---

⁶⁸ Cezar, **a.g.m.**, s.187.

⁶⁹ Pamuk, 2000, **a.g.e.**, s. 3.

parası olmuştur. Bu tarihten itibaren altın paranın darp edilmesi ile birlikte sistem iki madeni paranın kullanıldığı bir hale gelmiştir. Gümüş ve altın paranın birlikte tedavül ettiği yapı, 1687-1691 yılları arasında bakır paraların tedavülü ile üç metale dayanan bir yapıya bürünmüş, bakır sikkelerin 1691 yılında tedavülden çekilmesiyle tekrar eski haline dönmüş ve bu yapı daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. 1703 yılında ise bu kez “*guruş/kuruş*” adı verilen ve 1 kuruş=40 para=120 akçe değerinde yeni bir gümüş sikke darp edilerek para sisteminde ayarlamaya gidilmiştir.⁷⁰

1326-1757 yılları arasında akçenin giderek değeri azalmasına rağmen hesap parası olarak kullanılmıştır. 1757’den sonra akçe basılmamış, yerine hesap parası olmaya önceden başlayan kuruş geçmiştir. Tanzimat dönemiyle, temsili para sisteminin ağırlık kazanmaya başladığı görülür.⁷¹ Sahillioğlu, Osmanlı para sistemini kuruluşun 18. yüzyılın başlarına kadar olan devreyi esas alarak üç döneme ayırmaktadır. Buna göre; akçenin tek para olarak sistemde hakim olduğu dönem tek metal sistemi (*monometalizm*), altın para ile akçenin bir arada olduğu dönem çift metal sistemi (*bi-metalizm*) ve bakır sikkelerin tedavülü ile 1687-1691 yılları arasındaki dönem ise üçlü metal sistemi (*tri-metalizm*) olarak sınıflandırılmaktadır. Aynı konuda çalışma yapan Şevket Pamuk ise bu dönemi kuruluşun 1914 yılına kadar genişletmiş ve yukarıda belirtilen ilk üç döneme iki dönem daha ilave ederek Osmanlı para sistemini beş dönem olarak değerlendirmiştir. Pamuk bu çalışmasında; 1690 yılından tashih-i ayar usulünün kabul edildiği 1844 yılına kadar bir dönem, 1844-1914 yıllarını kapsayan gümüş para ve altın esasına dayalı aksak çift metal sisteminin geçerli olduğu dönemi de bir diğer dönem olarak kategorize etmiştir.⁷²

Osmanlı para sisteminin ilk devresi 16. yüzyıl sonlarında yaşanan krizle birlikte uzun süren bir karmaşaya girmiş; akçe büyük ölçüde taşış edilmiş ve sonuçta sistem çökmüştü. Bunda dünya maden ve para hareketlerinin ve yaşanan enflasyonun büyük rolü vardı. Yaşanan kriz Osmanlı maden ve darphanelerinin kapanmasına yol açtı ve piyasa bu dönemde yabancı paralarla ve bunların mağşuşlarıyla doldu. Devlet, 17. yüzyılın sonlarında yaşanan uzun savaş döneminde

---

⁷⁰ Bülent Kulüp, “19. Yüzyılın İlk Yarısında Darphane-i Âmire İle İlgili Düzenlemeler (120, 143 ve 165 Nolu Darphane Defterleri)”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2010, s. 3-6.

⁷¹ Tabakoğlu, 2009, **a.g.e.**, s. 308.

⁷² Kulüp, **a.g.e.**, s. 6.

para sistemindeki bu krizi bitirmeyi ve kuruşa dayalı yeni bir sistemi canlandırmayı becerebilmiştir. Kuruşun hakim olduğu ve tashih-i ayara (1844) kadar devam eden bu devrenin en dikkat çekici tarafı yüzyılın ilk yarısının oldukça istikarlı olmasıdır. Yüzyılın ikinci yarısındaki savaşlar Osmanlı tarihinin en büyük tağşişine yol açan süreci başlatmış ve sonuçta kuruş akçenin akıbetine uğrayarak içindeki gümüş miktarı iyice azaltılmıştı. Bu kriz 1844 yılında sona erdirilebildi. Tashih-i ayarla benimsenen yeni sistemin esası 1 altın Lira = 100 gümüş kuruştur. Yeni sistem kurulduktan sonra Osmanlı madeni paraları, imparatorluğun sonuna kadar istikrarını korumuştur. Bunun nedeni Osmanlı maliyesinin iyi durumda olması değil, bu dönemde artık tağşişe gerek duyulmamasıdır. Zira finansman ihtiyacı için artık dış borçlanma ve kaime gibi seçenekler kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde yaşanan en ciddi sorun ise pek çok ülkede altın standartının benimsenmesiyle birlikte 1870’lerde dünya piyasalarında gümüşün değerinin düşmesidir. Osmanlı Devleti bunun üzerine gümüş ve altın arasındaki bağı kesip altın standartını kabul etmiş ve kendine has bir total altın standardı oluşturmuştur.⁷³ Osmanlı’da 18. yüzyıl ortalarında bütçe vs. rakamları için pâre, 19. yüzyılda kuruş ağırlık kazanırken yüzyılın sonlarında da lira kabul edilmiştir.⁷⁴ Bu arada arşiv belgelerinde rastlanılan “*esedi kuruş*” un, Osmanlı ülkesine ulaşarak piyasayı istila etmiş Amerikan gümüşünden basılan ve üzerinde arslan resmi bulunduğu için Türkçe konuşulan yerlerde “*arсланlı kuruş*”, Arapçanın daha çok konuşulduğu yerlerde ise “*esedi kuruş*” olarak isimlendirilmesinden geldiğini belirtmek gerekir.⁷⁵

Para basılan yer anlamına gelen darphâne, dârüddarp ve dârüsikke adlarıyla da anılır. Bu terkiplerde yer alan dâr, hâne (ev) kelimesinin Arapça karşılığı olup darp vurma yoluyla para basma işlemine denir; sikke de “basma kalıbı” anlamına gelmektedir. Daha önceki İslâm devletleri gibi Osmanlılar da hakim oldukları topraklar üzerindeki darphânelerden faydalanmışlardır. Ayrıca ülke toprakları genişledikçe maden yataklarına yakın yerleşim merkezlerinde, ticari ve idari önemi olan şehirlerde yeni darphâneler kurulmuş ve burada sadece Osmanlı parası

---

⁷³ Bölükbaşı, **a.g.e.**, s. 13, 14.

⁷⁴ Tabakoğlu, 2009, **a.g.e.**, s. 322.

⁷⁵ Halil Sahillioğlu, **Türkiye İktisat Tarihi (Giriş-Bazı Kurumlar ve Kavramlar)**, İstanbul, Menteş Kitabevi, 1989, s. 77.

basılmıştır.⁷⁶ Aslında Osmanlı Devleti'nin bu konuda karşılaştığı en önemli sorun; para üretimi için gerekli olan altın ve gümüş kaynakları yönünden zengin olmamasıdır. Bununla birlikte Avrupa ile Asya arasında bu kıymetli madenlerin geçiş noktasında bulunması ve paranın bir türlü ülke içerisinde tutulamaması devletin sürekli gündeminde olmuş ve dolayısıyla altın ve gümüş madenlerinin işletilmesine öteden beri büyük önem vermiştir. Darphânelerin madenleri idare şeklini tayin eden esas unsur serbestiyet usulüydü. Serbestiyet usulü Osmanlı mali ve idari sisteminde yerleşik bir uygulama olup, özellikle malikane mukataalarında, çok geniş yetkilerle donatılmış olan malikanecinin kadılar dışında hiçbir devlet görevlisinin müdahalesi olmadan malikanesini idare etmesi olarak tanımlanmaktadır. Madenlerin idareleri konusunda da durum aşağı yukarı böyledir. Maden idarecileri (emin/mültezim/malikaneci) geniş yetkilere sahip olur, kadılar dışında hiçbir mahalli idarecinin müdahalesi olmadan görevlerini sürdürürlerdi. Serbestiyet usulünün en ileri aşaması olarak kabul edilebilecek bir uygulama, 1775 tarihinde sonra “Maadin-i Hümayun Emaneti” adıyla müstakil bir birimin oluşturulmasıyla ortaya çıktı. Mahalli idareciler karşısında bu şekilde güçlü bir pozisyona sahip olan maden emini, merkezdeki darphâne nazırına ise oldukça sıkı bağlarla bağlıydı. Altın ve gümüş üretimi açısından önemli madenlerin 1736 yılında darphâneye bağlanmasıyla, darphâne emini söz konusu madenlere kendi vekili statüsünde eminler göndermişti. Bunların atanmasında, denetlenmesinde ve gerektiğinde azlinde darphâne emininin oldukça önemli bir rolü vardı.

Eminlerin madenleri işletebilmesi için sermayeye ihtiyaç vardı. Maden amelesi tarafından üretilen altın ve gümüşün bir kısmı vergi olarak ücretsiz, kalan kısmı da belirlenmiş fiyat üzerinden satın alınırdı. Emin, bu satın alma işlemini maden sermayesini kullanarak gerçekleştirirdi. Bazen işçiler bir miktar ön ödeme yapılması gerekebilirdi. Maden sermayesinden yapılan bu ön ödeme daha sonra alacaklardan mahsup edilirdi. Maden emanetinin darphâne emanetiyle beraber idare edilmeye başlanmasıyla birlikte darphânedeki madenlerin idaresi için bir sermaye fonu oluşturuldu. Bu fon darphânenin asli gelir gider fonu olan “sermaye akçesi” ne bağlıydı. Darphâne emini değiştirildikçe halef ve selef arasında devredilirdi. Ancak

---

⁷⁶ Halil Sahillioğlu, “Darphâne”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 8, İstanbul, 1993, s. 501, 502.

paranın nakit olarak devri söz konusu değildi. İşlemler sürdüğü ve madenler işletildiği için para genellikle ya maden amelesi üzerinde ya da darphânedeki işlenmekte olan altın ve gümüş halinde olurdu. Bu nedenle devir işi kağıt üzerinde yapılırdı. Oluşturulan fon içinden belli bir meblağ maden emini olarak atanmış kişiye sermaye olarak verilirdi. Emine verilecek sermaye konusunda başmuhasebe kayıtları esas alınır; belirlenen meblağın yarısı üretimin hemen başlaması için peşin, diğer yarısı ise darphâneye altın ve gümüş gönderilmeye başlanmasından sonra peyderpey verilir; eminlerden zimmetlerindeki sermayenin miktarını gösterir bir temessük alınır. Maden emini darphâneye altın ve gümüş gönderdikçe, bunların bedeli aldıkları sermayeden düşülür; gönderilen altın ve gümüş değeri sermaye bedelini geçince temessük iade olunurdu. Darphâne-i Amire'den madenlere sermaye gönderilirken kullanılan üç usul vardı: Poliçe çekmek, nakden para göndermek veya o bölgedeki gelir kaynaklarından bazılarını madene tahsis etmek. Poliçe çekmek yöntemiyle, bölgedeki gelir kaynaklarından madene para tahsis etmek arasında yakın ilişki vardı. Poliçe çekildiğinde bölgede bulunan devlete ait gelir kaynaklarından İstanbul'a gönderilecek herhangi bir meblağ, poliçenin karşılığı olarak maden emini tarafından tahsil edilirdi.⁷⁷

Darphâne-i Amire'nin ana arz kaynaklarını maden ocakları ve piyasadan yapılan mübayaalar oluşturmaktadır. Bu iki kaynaktan Darphâne-i Amire için yeterli kıymetli maden sağlanması için devlet ciddi ölçüde girişimlere ve sıkı kısıtlamalara gitmektedir. Mübayaaya usulü ile piyasadan toplanacak paralar ise belli bir para stokunun yeniden tedavülünü ya da ayarlarının değiştirilerek daha fazla para arzını sağlayabilecek bir esneklik yaratmakla birlikte bunun da doğal bir sınırının olduğu unutulmamalıdır. Paranın ayarıyla yapılan oynamalar paranın değerini düşürdüğünden tebaa arasında hoşnutsuzluk yaratmakta ve piyasanın düzenli bir şekilde işlenmesini engellemektedir. Bu iki kaynağa eklenebilecek ve daha çok piyasayla ilişkilendirilebilecek üçüncü bir kaynak ise dış ticarettir. Ancak bu kaynak ülkenin ihracat fazlası vermesi durumunda etkinlik kazanmakta, diğer durumda yani ithalatın ihracattan fazla olması halinde ülkeden para çıkışına neden olduğundan tam tersi bir etki yaratmakta ve yurt dışına ödeme yapılabilmesi için kaynak teminini

---

⁷⁷ Bölükbaşı, a.g.e., s. 80, 81.

zorunlu kılmaktadır. Doğal olarak bu durumda ülkenin para stoğu azalmaktadır. 19. yüzyıl başlarına kadar kendi kendine yeten bir ekonomik yapıya sahip Osmanlı Devleti bu anlamda dış ticaret açığı gibi bir sorunla karşılaşmadığından para politikalarında bu baskıyı hissetmeden daha serbest davranabilme iradesine sahipti. Ancak, Avrupa’da sanayi devriminin yarattığı üretim artışının yanında siyasi gelişmeler Osmanlı ekonomisinin herhangi bir hazırlık sürecine girmeden hızlı bir şekilde dışa açılmasına zemin hazırladı. Dış ticaret dengesinde oluşan bu olumsuzluğun Darphâne-i Amire açısından sıkıntı doğurması kaçınılmazdır.⁷⁸

Bu çerçevede dış ticaret sorununun daha belirgin hale gelmesi ve mübayaası sistemi için büyük tehdit oluşturması para sistemindeki sorunun çözümü için daha ciddi analizlere ihtiyaç olduğunu ortaya koymuştur. 120 no.lu Darphâne Defteri’nde yer alan ve 1829 yılı başlarında darphane mübayaacısı Hoca Agop tarafından hazırlandığı anlaşılan altı maddelik lahiya o dönemle ilgili sıkıntıları çok net bir şekilde açıklamakta ve bazı öneriler getirmektedir. Lahiyada ilk olarak tağşiş sistemine eleştiriler getirilmiştir. Hoca Agop’a göre yüzyıllardır benimsenen bu usul görünüşte kâr yaratmakta ancak piyasadaki fiyat düzenini altüst etmekteydi. Zira yoğun tağşiş nedeniyle yetmiş senede oluşması beklenen fiyatlar altın paralar için daha bugünden oluşmuş durumdaydı. Bunun sonucunda altın paralar yurt dışına çıkmakta, Darphâne-i Amire mübayaası edecek altın bulamamaktaydı. İkinci sorun altın ve gümüş arasındaki parite değişimlerinin iyi izlenememesiydi. Tağşiş uygulamasını önerenler piyasayı iyi izleyemediklerinden, Avrupalılar Osmanlı ülkesine gümüş getirerek altınları piyasadan çekmekteydi. Dolayısıyla yeni darp edilecek paralarda altın ve gümüşün kıymetinin Avrupa’da cari olan fiyata göre belirlenmesi uygun olacak, bu vesileyle Avrupalıların sikke ticareti engellenmiş olacaktı. Üçüncü sorun altın paranın, özellikle de yabancı altın paraların değerinin artması sonucunda eşya fiyatlarının büyük artış göstermesi, hem halkı hem de devleti büyük zarara uğrattığı olmasıydı. Meydana gelen bu zararların azaltılabilmesi için yurt dışına ödemeler poliçeyle yapılmalıydı. Kur farklarından korunabilmek için ihtiyaç fazlası bakır satışından ve Mısır vergisinden gelen paralar poliçe satın alınmasına tahsis edilmeliydi. Bu uygulama, spekülâtörler tarafından fiyatı

---

⁷⁸ Kulüp, a.g.e., s. 34, 35.

yükseltilen “*Florin*” in değerini gerçek değerine düşürecek, böylelikle Avrupa’ya altın kaçıışının önüne geçilebilecekti. Agop, ayrıca Galata’da spekülasyon yaparak florinin fiyatını suni olarak yükselten tellalların kovulmasını, sadece güvenilir olanların iş yapmasına izin verilmesini önermişti. Ancak, Agop’a göre sorunun esas kaynağı dış ticarete eski dönemlerin aksine dışarıya satılardan daha fazla mal gelmesiydi. Kendisinin yaptığı tahmine göre Avrupa’dan altmış milyon kuruşluk mal gelmekte, buna karşılık otuz milyon kuruşluk mal gönderilmekte, dolayısıyla otuz milyon kuruşluk altın çıkışı yaşanmaktaydı. Bunu önlemenin yolu ise Osmanlı Devleti’nin ihracatının arttırılmasıydı. Aksi takdirde çok yakın bir gelecekte Darphâne-i Amire piyasadan mübayaa edecek altın ve gümüşü bulamayacaktı.⁷⁹ Hoca Agop’un görüşleri devlet katında kabul görmüş ve spekülasyonun önlenmesi ile ihtiyaç fazlası bakır satışı ve Mısır vergisinden gelecek tutarlarla polişe satın alınması konularında adımlar atılmıştır. Öte yandan, lahiyada yer alan önerilerin bazıları ise uzun dönemlidir. Bu nedenle kısa dönemde çok ciddi çözümler bulunamadığından kambiyo istikrarının sağlanması ve para sisteminin bir düzene kavuşması zaman almıştır.⁸⁰

Para piyasasında meydana gelen ve dış ticaret işlemlerinde sıkıntıya neden olan sorunların paranın vezin ve ayarlarıyla oynanması ve dış ticaret dengesinin aleyhe gelişmesi şeklinde iki ana soruna bağlanması ile birlikte sorunun çözümü için Hoca Agop’un dışında da çeşitli öneriler yapılmıştır. Bu çerçevede Maliye Nazırı Savfeti Paşa (1805-1865) tarafından yapılan öneriler üç grupta toplanmaktadır. İlk öneri, dış ticaret açığının ve yurtdışına altın ve gümüş çıkışının önlenmesidir. Bu konuyu derinlemesine araştıracak bir komisyon kurulmalı ve neler yapılabileceği ortaya konmalıdır. İkinci öneri, Osmanlı madeni paralarının bundan sonra vezin ve ayarları ile oynanmasından vazgeçilerek paraların sahip oldukları ayar ve vezinlere uygun değer üzerinden piyasada tedavül görmesinin sağlanmasıdır. Bu öneri aynı zamanda tashih-i ayar kararına giden sürecine işaret etmektedir. Üçüncü öneri ise kambiyo rayicinin geçici bir süre sabitlenmesidir. İlk iki husus için yapılan önerilerin başarısı için bu uygulama gereklidir. Bu uygulama doğrultusunda kambiyo

---

⁷⁹ Hüseyin Al, Şevket Kamil Akar, **Osmanlı Finans Sisteminde Modernleşme 2: Osmanlı Para Reformu**, C. 2, Ankara, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2014, s. 31, 32.

⁸⁰ Kulüp, **a.g.e.**, s. 41.

fiyatlarındaki artışın önüne geçebilmek için Avrupa'ya çekilecek poliçelerin sabit bir pariteden gerçekleşmesini sağlamak üzere bir tüccar görevlendirilmelidir. Sabit kur ile piyasa kuru arasında oluşacak fiyat farkları öngörülen reformların gerçekleşmesine kadar geçecek sürede devlet tarafından üstlenilmeli, devlet poliçe işini üstlenecek tüccara sermaye olarak belirli gelir kaynakları tahsis etmelidir. Geçici olarak yürürlüğe konulacak bu uygulama devlete sadece zaman kazandıracak bir işlem olup, kambiyo istikrarının tam olarak sağlanması, para reformunun gerçekleşmesi ve dış ticarete yeni bir düzen getirilmesiyle mümkün olacaktır. Tüm bu görüş ve öneriler Hoca Agop'un lahiyasında sundukları ile büyük benzerlikler taşımaktadır. Diğer bir ifade ile sorunların tespitinde görülen birliktelik çözüm önerilerinde de görülmektedir.⁸¹

Hoca Agop'un lahiyası 19. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'nin ve darphanesinin içinde bulunduğu sıkıntılı durumun sadece para politikaları ile değil mal ve hizmet üretiminde yaşanabilecek büyük bir değişim ile aşılabileceğini ortaya koymuştur. Nitekim, takip eden süreçte devlet öncülüğünde bir sanayileşme hamlesi sayılabilecek birçok fabrika kurulsa da 1860'lara gelindiğinde, yerli teknolojiyi geliştirememekten ve borçlanmadan dolayı hedeflenen sonuca ulaşamamıştır. Böylece 19. yüzyılın önemli bir bölümü devlet açısından mali sıkıntılara çözüm aramak ve batılı devletlerin borçlandırma, banka kurma, idari ve sosyal yapıda reform gibi bitmeyen istekleri ile geçmiştir. Oysa bu dönemde Avrupa devletlerinin birçoğu sanayi devrimini ilk önce gerçekleştirerek büyük bir avantaj yakalamış olan İngiltere'nin serbestlik ve evrensellik kavramları adı altında dayattığı klasik iktisat politikalarına direnerek kendi sanayileşmelerini tamamlamışlardır. 1876'da II. Abdülhamit'in tahta çıkması ile bu döngü tersine dönmüş ve yabancı teknoloji ve sermaye yatırımlarına açık sanayileşme politikası benimsenerek uygulanmıştır. Telgraf, telefon, havagazı, elektrik, su, isale hatları, barajlar, tünel-metro ve tramvay sisteminin kurulması, üretimi ve işletimi, liman-doklar, demiryolu ve tren inşası ve işletmeciliği, madencilik ve maden işletmeciliği gibi birçok alanda yabancı yatırımcılar büyük yatırımlar yapmaya başlamışlar ve bu yatırımların önemli bölümü kısa dönem içinde tamamlanmıştır. Ancak bu dönemde de yerli teknolojinin

---

⁸¹ Al, a.g.e., s. 20, 21.

geliştirilememesi, Osmanlı üreticisinin Avrupa'nın yan sanayisi haline gelmesi ve ithalatın iharacata göre daha hızlı artması gibi kronik sorunlar devam etmiştir. Tüm bunlara karşın ülke ekonomisinde devam eden önemli iktisadi büyüme ve gelişme içten ve dıştan gelen engellemelerle kesintiye uğratılmaya çalışılmış ve nihayet 1909'da II. Abdülhamit'in devrilmesiyle sonlanmıştır.⁸²

Aynı lahiyada bahsi geçen poliçe kullanımı konusunda ise devletin 18. yüzyılda başta vergi olmak üzere uzak noktalarla İstanbul arasındaki para transferlerinde kolaylık sağlaması bakımından benimsediği uygulama bu kez 19. yüzyılda artan dış ticaret hacmi ile birlikte yurt dışı ödemeleri için de kullanılmıştır. Bu bağlamda poliçe kullanımının ülkenin para basma fonksiyonunu yerine getiren Darphâne-i Amire'nin işlerinde önemli etkisi olduğunu görmekteyiz. Etkileşim başlıca iki ana konuda oluşmaktadır. Birincisi, darphaneye bağlanan madenlere sermaye transferi için poliçeden yararlanılmaktadır. Diğeri ise biraz önce belirtildiği üzere artan ithalat için çekilen poliçelerden dolayı yabancı paraların aşırı değerlenmesini ve bu nedenle yurt dışına daha fazla para çıkışını engellemek için darphane tarafından poliçe satın alma yoluna gidilmesidir. Bir müddet sonra kambiyo istikrarının sağlanabilmesi için sabitlenen kur üzerinden yurt dışına poliçe çekilmesi görevi, iki bankere kurdurulan Dersaadet Bankası'na verilmiştir. Darphâne-i Amire ile ilgili poliçeler merkezde tutulan defterlerde kayıt altına alınmaktadır. Arşivde, bu şekilde on iki adet darphane defteri tespit edilmiştir. Bu defterlerin en erken olanı 1227, en geç olanı ise 1259 yılına (Miladi takvime göre 1813 yılı Ocak ayı ile 1844 yılı Ocak ayı arasındadır.) aittir. Bu defterler dışında yine darphânenin mübayaa veya diğer işlemler için kullanılan poliçelere ilişkin tekil örneklere de rastlanmaktadır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi bakımından transkripsiyonu ekte sunulan poliçe defteri ile ilgili değerlendirmelere aşağıda yer verilmiştir:

Arşiv belgeleri içerisinde Darphâne-i Amire defteri olarak kayıtlı 29 Z 1259/ 20 Ocak 1844 tarih ve 713 no.lu poliçe defterinde genel olarak hazine ile darphâne idaresi arasındaki para hareketleri kayıtlıdır. Buna göre hazine bazı gelirlerini darphaneye yönlendirmiştir. Bunlar nakit olduğu gibi poliçe ile ödenmesi kararlaştırılan gelirlerin darphâneye aktarılması şeklinde de olabilmektedir. Böylece

---

⁸² Kal'a, 2008, a.g.e., s.16.17.

hazineye ait taşrada toplanan vergi paralarının karşılığında İstanbul'da hazineye ödemeyi gerçekleştirecek kişilerin üzerine poliçe çekilmektedir. Hazine ise bu kişilerden alacağı nakit paraları darphaneye devir ederek yeni paraların basılmasını sağlamaktadır. Nakit paranın elde edilmesinde izlenen bir diğer yol da darphane mübayaatıdır. Pragmatik gayelerle hareket eden devlet, maden toplama ve topladığı bu madenleri para basabilecek hale getirme işinde profesyonel kişileri kullanmaktaydı. Bu amaçla “ifraz-ı tizab ve kal-sim mukataası” oluşturulmuştu. Mukataa piyasa şartlarını bilen ve beceri sahibi olduğuna inanılan kişilerin sorumluluğuna verilir ve bunlar adamları vasıtasıyla piyasadan madeni toplardı. Yapılan bu işe darphâne mübayaatı denilirdi.⁸³ Nitekim defterde “*Valide Han'ında mübayaacı odasından matlub*” şeklinde geçen ifadeden o dönemde mübayaacı işleri için Valide Han'da bir oda bulunduğu anlaşılmaktadır. “*Astarcılar Han'ında mübayaacı Kayseriyeli Yuvan zimmiden matlub*” kaydı ise mübayaacı işleri için özel olarak şahısların görevlendirildiğine de işaret etmektedir. Devlet oluşturduğu bu sistem sayesinde bir yandan piyasadaki eski paraların merkeze aktararak yenilenmesini, diğer yandan paranın tağşiş edilmesi suretiyle yeni gelir kaynakları yaratmanın yolunu açmış oluyordu. Kuşkusuz ülkenin uzak noktalarındaki paraların İstanbul'daki darphaneye poliçe yoluyla transfer edilmesi ve bu poliçelerin karşılıklarının İstanbul'da hazineye ödenmesi başlı başına iyi bir organizasyon kurulmasına bağlıdır. Organizasyonun bir tarafını bu işlemleri taşrada vergiyi toplayan ve bu paraların karşılığında çekilen poliçe bedellerini İstanbul'da ödeyen aracılar ve mübayaacılar, diğer tarafını da bu işlemlerin hatasız sonuçlanması için gerekli takibi yapan devlet yetkilileri oluşturmaktadır. Bu yönüyle kayıtların tutulduğu defterler içerdiği bilgiler açısından önemlidir.

İncelemeye konu olan 1844 yılı Ocak ayına ait defter bir önceki senenin yani 1258/m. 1843 senesinin hesap kayıtlarını göstermektedir. Ancak 1844 yılının, Tashih-i Ayar düzenlemelerinin yapıldığı özellikli bir yıl ve söz konusu defterin de arşivde poliçe kayıtlarını içeren son darphâne defteri olduğunun altını çizmek gerekir. Önemli bir kısmı 1258/m. 1843 senesine ait olan devir edilen gelirlerin dışında 1259, 1262, 1264 gibi sonraki senelere ilişkin gelirlerin de aynı şekilde

---

⁸³ Bölükbaşı, a.g.e., s.71.

darphâne idaresine devir edildiği görülmektedir. Defterdeki kayıtlar bir düzene göre sıralanmıştır. Önce darphaneye tahsis edilen gelirin hangi seneye ve aya ait olduğu ve tutarı belirtilmektedir. Daha sonra ödemenin poliçe ile mi yoksa nakit olarak mı yapılacağı bilgisi yer almaktadır. Poliçe ile yapılan ödemelerde vade, adet ve tutar bilgisinin dışında poliçenin kimin üzerine çekildiği (ödemeyi yapacak kişinin adı) ile bu kişinin nerede faaliyet gösterdiği açıklanmaktadır. Bu konu ile ilgili defterdeki bazı kayıtlar şu şekildedir:

“Balkapanı tüccârından Elhac Mustafa Ağa'dan matlub Poliçe-i Varna, temessük-i poliçe 12 kıta, vade esâme 11

4110 kuruş

4110 kuruş fi 26 Ra sene 1258 irad şud an-masârıf-ı hatab

Sokucu Han'ında Pekmezoğlu Oseb zimmîden Poliçe Sivas

Temessük-i poliçe 1 kıta, vade esâme 11

25000 kuruş

25000 kuruş fi 26 Ra sene 1258

00000

Balkapanı civârında Asmaaltı'da mukîm Tüccar Süleyman Efendi'den Poliçe-i Silistre

Temessük-i poliçe 1 kıta, vade esâme 11

20000 kuruş

20000 kuruş fi 26 Ra sene 1258 irad şud an-masârıf-ı hatab

Büyük Yeni Han'da Küçük Hayım Yehûdi'den matlûb poliçe-i Selanik

Temessük-i poliçe 1 kıt'a

Tekmîl fi 17 R sene 1258

187500 kuruş vade esâme 31

039955 kuruş fi 21 R sene 1258

147545

060045 fi 27 R sene 1258

87500 kuruş

50000 kuruş fi 6 Ca sene 1258

37500 kuruş

12500 kuruş fi 7 Ca sene 1258

2500 kuruş

2500 kuruş fi 12 Ca sene 1258”⁸⁴

Kayıtlar ile ilgili bir başka dikkat çekici husus da poliçenin gönderildiği yer ile birlikte yazılmış olmasıdır. Söz gelimi; *“Poliçe-i Varna, Poliçe-i Silistre, Poliçe-i Selanik, Kayseriye Poliçesi, Vidin Poliçesi, Gelibolu Poliçeleri ...v.b.”* Üzerlerine poliçe çekilenler arasında; Elhac Mustafa Ağa, tüccar Süleyman Efendi, tüccardan

⁸⁴ 20 Ocak 1844/29 Z 1259, BOA., **DRB.d.**, Gömlek no: 713., Belgenin tümü için Bkz. Ek: 1.3.

Edip Efendi, penbe tüccarı Mustafa Yazıcı, balkapanı tüccarından Rakîkî zâde Mustafa Yazıcı, Sakızlı mülazım Mehmed Ağa, balkapanı tüccarından Ethem Ağa, balkapanı tüccarı Elhac Feyzi Ağa gibi adlarından müslüman olduğu anlaşılan kişiler olmakla birlikte çoğunluk, Bahçivan oğlu Markar, Fertek oğlu Artini bazegan, Avram Zevi Yehûdi, Şarköylü Ersin oğlu Petraki, Balcı Kosi bazegan, Kantar oğlu Evannes bazegan, vb. isimlerden oluşan gayrimüslim tüccarlardır. Bu durum bir önceki bölümde değerlendirilen ve Haleb cizyesine ait kayıtları içeren 7 Ocak 1780 tarihli defterdeki (AE.SABH.I., Dosya no: 272, Gömlek no: 18308, Ek No: 1.1) verilerin zaman içerisinde değişikliğe uğradığına, diğer bir ifade ile üzerine poliçe çekilen müslüman tüccarların yerini gayrimüslim tüccarların aldığına işaret etmektedir. Karşılaştırma yapılan iki belge arasında altmış dört sene vardır. Ancak 19. yüzyılın başından itibaren Osmanlı ekonomisinde gayrimüslim tüccarların faaliyetlerinin arttığına dair diğer tespitler de dikkate alındığında poliçe işlemlerinde de buna paralel bir değişikliğin olduğu söylenebilir.

Defterin bazı bölümlerinde “*faiz-i hümayun*”, “*faiz-i hümayun altın*”, “*faiz-i hümayun sim*” gibi darphaneye özel bazı terimlerin kullanıldığı görülmektedir. Söz gelimi; “103618 kuruş faiz-i hümayun altın şehir-i R sene 1258”, “169070,5 kuruş faiz-i hümayun sim şehir-i mezbur”, “4999 kuruş faiz-i hümayun altın”, “299391 kuruş faiz-i hümayun sim” şeklindeki ifadelerdir. Avrupa geleneğinde *seigniorage* (darb olunan altın ve gümüşten mîrî için alınan sikke hakkı) olarak tanınan bu gelir Osmanlılar tarafından darphâne faizi olarak adlandırılıyordu. Bu faiz şu şekilde hesaplanmaktadır: Darphâne-i Amire'nin para darbı sonucu elde ettiği gelire, sarraflar ve ifrazcılardan alınan bedel-i iştirâ (darphâneye sarraf ve ifrazcılar tarafından verdikleri gümüşün nakdi bedele çevrilmesi) ödemeleri eklenir, ortaya çıkan meblağdan personele ve bazı kimselere verilen vazifeler düşüldükten sonra kalan meblağ, darphane faizi olmaktadır.⁸⁵

2.2.3. Diğer Poliçe Defterleri ve Belgeleri

Bu bölümde vergi ve darphâne paralarının transferi dışında kalan poliçe işlemlerine ait kayıtların tutulduğu defter ve belgeler incelenecektir. Bunlardan ilki

---

⁸⁵ Bölükbaşı, a.g.e., s. 120.

17 Z 1109/ 26 Haziran 1698 tarihli belgedir. Belgede; İstanbul Valide Hanı'ndaki tüccardan alınacak poliçe akçesine dair defterle Başbakı kulu Hasan Ağa tarafından Frenk sarraflarından eskiden borç alınan meblağın ödenmesi için İstanbul kaymakamına ve defterdarına hitaben yazılan üç kıta fermanı içeren müsvedde yer almaktadır. 17. yüzyılın sonuna ait bu belgede önce donanma kalyonlarında görevli askerlere (levent) yapılacak ödemeler hakkında bilgi verilmektedir. Buna göre Trablusşam Mukataası'ndan İstanbul'da tahsil edilmek üzere gönderilen yüz kese akçe tutarındaki poliçenin elli kesesi gönderilen talimat gereği kalyon leventlerinin maaşları için Başbakı kulu Hasan tarafından Frenk tüccarlarından alınan borç paraya karşılık verilecek, kalan elli kesesi de tahsil edilerek orduya teslim edilecektir. Belgede, mukataadan gelen paranın ne şekilde dağıtılacağı belirtildikten sonra bu kez poliçe yoluyla gönderilen paranın kimlerden tahsil edileceği açıklanmıştır. Açıklamada bunun bir defter olduğu anlaşılmaktadır. Defterde, Haleb'de paranın kime teslim edildiği ve miktarı ile paranın İstanbul Valide Hanı'ndaki hangi tüccardan alınacağı tek tek sıralanmıştır. İsimlerden bu para transferini gerçekleştiren tüccarların büyük ölçüde müslüman ve aralarında bazılarının kardeş olduğu anlaşılmaktadır. 17. yüzyılın sonuna ait bu defter poliçe işlemlerinde müslüman tüccarın önemli katkısı olduğunu ortaya koymaktadır. Defterde dikkat çeken bir husus da her beş kayıttan sonra bir ara toplam alındığı ve kayıtların oldukça düzenli bir şekilde tutulduğudur.

“Asitane Kaymakamına ve Defterdar vekiline hüküm ki Hâlâ Trablusşam Mukataası Kalemi'nden Asitane'de tahsil olunmak üzere poliçe olunup bu vakte gelen yüz kese akçeden elli kesesine varid olan fermanım mucebince hâlâ kalyonlar levendâtı mevacibi için Bazergan Frenklerden Başbakı kulu Hasan -dâme mecdühü-marifetiyle alınan akçenin yerine memur bazerganlara ol tarafda eda ve teslim edip ve elli kesesin dahi yerli yerinden tahsil ve bir gün evvel Ordu-yı hümayunuma irsal eyleyesin deyü ferman.

Yazıla

Asitane Kaymakamına ve Defterdar vekiline hüküm ki Yüz on senesine mahsub olmak üzere Mısır mukarreri akçesinden Asitane'de Mısır Kethüdâsı marifeti ile tedarik ve irsali ferman olan altı yüz kese akçeden yüz elli kesesi kalyonlar levendâtı mevacibi için mukaddema Ruznamçe-i hümayuna irad ve masraf kayd olunup ve hâlâ bu defa dahi yine kalyonlar levendâtı mevâcibleri için sarraflardan başbakı kulu Hasan -zîde mecduhu- marifetiyle alınan elli kese akçe yerine sebab-i tahrir hükmü ile havale olunan elli keseyi dahi zikr olunan Mısır mukarreri akçe mu'temede bir gün evvel eda ve teslim ettirip bâkî bu tarafa irsaliye iktiza eden dört yüz kese akçeyi ber-vech-i müsaraat

Edirne Sahrasından hareket olunmazdan mukaddem eriştirip teslim-i hazine ettirmekte ziyade dikkat ve ihtimam eylesin deyü ferman
Mükerrer ahkam dâde fi 17 Z sene [1]109
Yazılmıştır.

Mucebince yazıla
Asitane Kaymakamına ve Defterdarına hüküm ki
İşbu sene-i mübarekede ruy-ı deryaya ihraç olunan Donanma-ı Hümayun kalyonları levendâtı mevacibleri için başbaki kulu Hasan –zide mecduhu- marifetiyle Frenk tüccarlarından karz tarikle alınan yalnız elli kese akçeyi hâlâ bu defa Asitane-i saadete Trablus Beylerbeyisi tarafından gelen yüz kese poliçe akçesinden ifraz ve tedarik ve mesfur Frenk tüccarlarına verdirsin deyü ferman
Tezkire emr dâde
Fi 17 Z sene [1]109
Yazılmışdır

Temessükâtı tahsil için İstanbul'a gönderilmekle ilmühaberi için Başmuhasebe'de hıfz oluna 3 Z sene 1109
Defter oldur ki İstanbul'da Valide Han'ında tüccarândan alınacak akçelerdir ki zikr olunur el-vaki sene 1109
2000 esedî kuruş Haleb'de Hamevî oğlu Hac Halil'e verilip İstanbul'da Valide Han'ında kardeşi Abdülkadir Çelebi'den alınmak üzere
1500 esedî kuruş Haleb'de Hacı Abdülkadir'e verilip İstanbul'da Valide Han'ında Habare oğlu Mehmed Çelebi'den alınmak üzere
1500 esedî kuruş Haleb'de Höce İlyas Abdu'ya verilip İstanbul'da Valide Han'ında Koca Mansur Kır Çelebi'den alınmak üzere
1275 esedî kuruş Haleb'de Mansur Aide'ye verilip İstanbul'da Valide Han'ında Üsküdarlı Hacı Mustafa'dan alınmak üzere
1500 esedî kuruş Haleb'de Badetur ibn-i Maronor'a verilip İstanbul'da Valide Han'ında Höce Sokas'dan alınmak üzere Gelibolu
7775 esedî kuruş
1000 esedî kuruş Haleb'de Höce Sefer Havar'e verilip İstanbul'da Valide Han'ında Höce Nama ibn-i Salim'den alınmak üzere
0800 esedî kuruş Haleb'de Tatos Arslan ve Ferah Zanya'ya verilip İstanbul'da Valide Han'ında Höce Name Fibers'den alınmak üzere
2200 esedî kuruş Haleb'de Höce İsak ve Ferah Zanya'ya verilip İstanbul'da Valide Han'ında Höce Name Fibers'den alınmak üzere
2000 esedî kuruş Haleb'de Esseyid Esad Tablî zâdeye verilip İstanbul'da Valide Han'ında kardeşi Seyyid Mehmed'den alınmak üzere
1000 esedî kuruş Haleb'de Hamevî Esseyid Mustafa'ya verilip İstanbul'da Valide Han'ında kardeşi Seyyid Mehmed'den alınmak üzere
14775 esedî kuruş
1500 esedî kuruş Haleb'de Hacı Hicazî Sabuni'ye verilip İstanbul'da Valide Han'ında Hicazî Çelebi ve Salih Çelebi'den alınmak üzere
0500 esedî kuruş Haleb'de Hamevî Esseyid Mustafa'ya verilip İstanbul'da Valide Han'ında kardeşi Seyyid Mehmed'den alınmak üzere
0500 esedî kuruş Haleb'de Hamevî Seyyid Mustafa'ya verilip İstanbul'da Valide Han'ında kardeşi Seyyid Mehmed'den alınmak üzere
0225 esedî kuruş Haleb'de Höce Yakob Seto Yahudi'ye verilip İstanbul'da Mahmudpaşa Han'ında Höce Kösi Ayoron Yahudi'den alına

1000 esedî kuruş Haleb'de Höce Yakob Karayere nam Frenk Yahudi'ye verilip Galata'da Höce Yas ve Höce Gerdos nam Frenk Yahudi'den alına

18500 esedî kuruş

2000 esedî kuruş Haleb'de Höce Halife Meklah'a verilip İstanbul'da Valide Han'ında kardeşi oğlu Çercis Meklah'dan alınmak üzere

1831 esedî kuruş Haleb'de Esseyyid Şaban'a verilip İstanbul'da Valide Han'ında Elhac Hasan ve Şahin Çelebi'den alınmak üzere

0750 esedî kuruş Haleb'de Hacı İbrahim Esbteravî'ye verilip İstanbul'da Valide Han'ında Şeyh Mustafa yedinden alınmak üzere

1500 esedî kuruş Haleb'de Hacı Ali Acemîye verilip İstanbul'da Valide Han'ında Abdullah Çelebi benan Vekili Hacı Ebubekir'den alınmak üzere

0919 esedî kuruş Haleb'de Hacı Ali Acemî'ye verilip İstanbul'da Valide Han'ında Hacı Hüseyin Mazlum'dan alınmak üzere

5000 esedî kuruş Haleb'de İngiliz Höce Pori'ye verilip Galata'da İngiliz tüccarlarından Höce Şirmen ve Höce Mones'den alınmak üzere

30500 esedî kuruş

2000 esedî kuruş Haleb'de Hacı Mehmed ve kardeşi Abdurrıza Kibarî'ye verilip İstanbul'da Valide Han'ında kardeşi Abdülkadir ve Kasım Çelebi'den alına

2500 esedî kuruş Haleb'de Seyyid Esad Çelebi Zebayıyla'ya verilip İstanbul'da Valide Han'ında kardeşi Seyyid Abdüsselam Çelebi'den alınmak üzere

1500 esedî kuruş Haleb'de Said Çelebi Zebayıyla'ya verilip İstanbul'da Valide Han'ında ammisi oğlu Seyyid Hasan Çelebi'den alınmak üzere

0889 esedî kuruş Haleb'de Höce Yori İngiliz'e verilip Galata'da Höce Pertecis İngiliz'den alınmak üzere

0611 esedî kuruş Haleb'de Höce Yori İngiliz'e verilip Galata'da İngiliz Höce Vilmen'den alınmak üzere

38000 esedî kuruş

1000 esedî kuruş Haleb'de Circis Abid'e verilip İstanbul'da Valide Han'ında Hoca Nimetullah ibn-i El-aide'den alınmak üzere

0500 esedî kuruş Haleb'de Mansur ibn-i Circis Abide'ye verilip İstanbul'da Valide Han'ında Üsküdarlı Hacı Mustafa'dan alınmak üzere

1000 esedî kuruş Haleb'de Hoca Abdullah El-makara'ya verilip İstanbul'da Valide Han'ında dayısı Höce Secade'den alına

1500 esedî kuruş Haleb'de Ali Çelebi ibn-i Baban'a verilip İstanbul'da Valide Han'ında kardeşi Abdülkerim Çelebi'den alınmak üzere

1500 esedî kuruş Haleb'de Hacı Hicazî ve Hacı Cemaleddin Es-Sabunî'ye verilip İstanbul'da Valide Han'ında Hacı Hicazî ve Salih Çelebi ibnü'l-Has'dan alına

43500 esedî kuruş

1500 esedî kuruş Haleb'de Hacı Hicazî Sabuni'ye verilip İstanbul'da Valide Han'ında Hacı Hicazî ve Salih Çelebi ibn-i Elhas'dan alına

3000 esedî kuruş Haleb'de El-Muti El-Beydi'ye verilip İstanbul'da Valide Han'ında kardeşi Şeyh Mustafa yedinden alına

2000 esedî kuruş Haleb'de Nimetü'l-Gari'ye verilip İstanbul'da Valide Han'ında Höce Hannâ ibn-i Eltas'dan alınmak üzere.”⁸⁶

Aşağıda orjinal belgesi ile transkripsiyonu bulunan 29 Z 1147/ 22 Mayıs 1735 tarihli poliçe defterinin kime ait olduğu belli olmamakla birlikte arşiv belgeleri

⁸⁶ 26 Haziran 1698/17 Z 1109, BOA., İE.ML., Dosya no: 61, Gömlek no: 5772.

içinde yer aldığından dolayı konu ile ilgili bir devlet görevlisi tarafından kaydedildiği düşünülmektedir. Defterde para tutarları ve muhtemelen alacaklı (ödeme yapılacak) olan kişilerin isimlerinin ve buldukları yerlerin dökümleri yapılmıştır. Belgenin arşiv özetinde “Çekin poliçe miktarını mübeyyin (bildiren, açıklayan, meydana koyan) poliçe” açıklaması yer almakla birlikte orjinalinde bu şekilde bir ifadeye rastlanılmadığını belirtmek gerekir. Poliçelerde ödeme vadesinin bulunmaması bu poliçelerin ibrazında ödeneceği anlamına geldiği tahmin edilmektedir.

“Defter-i poliçe fi şehir-i Receb-i Şerif sene 1147

Kuruş hesabı ile

3800 Valide Han'ında Bursalı Elhacı Eyyüb Ağa'ya

180 Galata'da Kastilan Peri'ye

533 Galata'da Kastilan Peri'ye

1500 İstanbul'da Vezir Hanı'nda Hacı Lutfi'ye

500 Galata'da Abram Pisko'ya

558 kuruş 1 rub (çeyrek) Galata'da Ri Vazan

1145.5 kuruş Hoca Hanı'nda Abraham Sokisi'ye

450 Galata'da Kastanil Fransız'a

8666,5 kuruş

Yalnız sekiz bin altı yüz altmış altı buçuk kuruş ve bir rub'dur (çeyrek).”⁸⁷

⁸⁷ 22 Mayıs 1735/29 Z 1147, BOA., A.E.I. MAHMUD., Dosya no: 153, Gömlek no: 11470.

Belge 5: 1735 yılına ait bir poliçe defteri

Entry	Value
والد خنز بودسه لی حاجی اتوب اغایه	۴۸۰۰
غلطه ده قستلارون بریایه	۱۸۰
غلطه ده قستلارون بریایه	۵۲۲
استانبولوز وزیرخانم حاجی لطیفیه	۱۵۰۰
غلطه ده ارام بسمقیه	۵۰۰
غلطه ده دخی و غزان	۵۵۸
حوبه خانم ارام صوکیه	۱۱۴۰
غلطه ده قستانیل فرانسوزه	۲۵۰
Total	۸۷۶۶

29 Z 1147, BOA., A.E.I. MAHMUD., Dosya no: 153, Gömlek no: 11470.

9 Za 1223/ 27 Aralık 1808 tarihli defter, İstanbul, Aselkapanı'nda yerleşik Höce Vasil ve Höce İstirati isimli sarraflarla yapılan para alış-verişlerinin kayıtlarının tutulduğu ve D.BŞM.d kataloğunda yer aldığından Başmuhasebe Kalemi'ne bağlı birimlere ait bir defterdir. Çok fazla kayıt içerdiğinden dolayı transkripsiyonuna ekte yer verilmiştir. İşlemler genelde İstanbul ile Edremit, Kemer, Güre, Zeytinli gibi zeytin üretilen bölgeler arasında yapıldığından sıkça o bölgelerdeki zeytinyağı tüccarlarının isimlerinden bahsedilmektedir. Kayıtlar nakit ve poliçe karşılığı yapılan para transferlerinden oluşmaktadır. Poliçelerin bir kısmı kayıtları tutan kişi diğerleri de sarraflar tarafından alınmıştır. Poliçe karşılığı yapılan işlemlere örnek oluşturabilecek iki adet kayıt şu şekildedir:

“Asitane’de revgan-ı zeyt bazerganlarından iki yüz yirmi üç senesine mahsub kendi yedim ile aldığım poliçeler beyan olunur. Fi 15 Ş sene 23

1500 kuruş Molovalı Hacı Hüseyin’den Edremid’de Solak Mustafa’ya havale olmak üzere alınan

1000 kuruş Hafız Ağa’dan Edremid’de Molovalı Müftü oğlu Monla Ahmed’e havale olmak üzere alınan”

Giriş kısmındaki; “1808/ m.1223 senesine mahsup edilmek üzere İstanbul’da bulunan zeytinyağı tüccarlarından elden alınan poliçelerin 15 Ş 1223/ 6 Ekim 1808 tarihli beyandır.” ifadesinin ardından Molovalı Hacı Hüseyin’den Edremid’deki Solak Mustafa isimli kişiye bin beş yüz kuruş havale çıkartıldığından bahsedilmektedir. Poliçe ile yapılan bu para transferinin m. 1223 senesine mahsuben yapıldığı belirtildiğinden öncelikle Molovalı Hacı Hüseyin isimli zeytin yağı tüccarının bin beş yüz kuruş tutarındaki borcuna karşılık bir poliçe düzenlenerek Edremid’deki Solak Mustafa isimli kişiye bu paranın transfer edildiği anlaşılmaktadır. Buna göre defterdeki kayıtları tutan kişi keşideci, Molovalı Hacı Hüseyin parayı ödemeyi kabul eden muhatap, Edremid’deki Solak Mustafa isimli kişi ise alacaklı yani lehdardır. Molovalı Hacı Hüseyin’den alınan poliçe bu paranın Edremid’e transfer edilerek orada ödeneceğini garantileyen bir yazılı belgedir. Edremid’deki Solak Mustafa ile keşideci arasında bir borç-alacak ilişkisinin varlığı ise herhangi bir bilgi verilmediğinden saptanamamıştır. İkinci kayıt, Hafız Ağa’nın poliçe karşılığında bin kuruş tutarındaki bir parayı Edremid’de Molovalı Müftü oğlu Monla Ahmed’e transfer etmesi ile ilgilidir. Öte yandan defterdeki kayıtlar incelendiğinde, İstanbul ile Ege Bölgesi’ndeki bazı mahaller arasında nakit ve poliçe yoluyla önemli miktarda bir para hareketinin sarraflar aracılığıyla gerçekleştirildiği görülmektedir. Bununla birlikte defterin Başmuhasebe Kalemî’ne bağlı birimlere ait bir defter olması, bu işlemlerin bazılarının mahsuben yapılmış olduğunun ve ara ara karşılıklı olarak hesap mutabakatlarının tamamlandığının beyan edilmesi, bu sarrafların bir bölgenin mukataasından sorumlu oldukları ve bu defterin belirli bir dönem içerisinde gerçekleştirilen işlemlerin kayıtlarını içerdiğini ortaya koymaktadır. Nitekim defterde yer alan aşağıdaki ifadeler bu tespiti doğrulamaktadır:

“...Yirmi altı senesinin sarraflarıyla olan hesaplarımız Katib Ali Efendi yediyle rü’yet olunmuştur. Fi gurre-i R sene [1]227

Yirmi yedi senesi mâl-ı mukata'ı için Sarrac oğlu Mustafa yediyle irsal olunan peşinat beyan şud fi gurre-i Ş sene [1]226

60000 kuruş

Bu altmış bin kuruş devletli Sultan Efendimizin bazerganı Buhuraki'ye yirmi yedi senesi malı peşinatı için teslimi olunduğu kayd şud fi gurre-i Ş sene [1]226

Sultan küthüdası Yusuf Efendi'ye Solak Mustafa yediyle verilen yirmi yedi senesine mahsub

05044 kuruş Harameyn'in taksit-i sânisî Haziran gurresinde verilecek deynimiz

05044 kuruş Harameyn'in taksit-i sâlisî Ağustos gurresinde verilecek deynimiz tamamıdır

03000 kuruş Tersane'nin zamm-ı mîrisî taksid-i sanidir Ağustos'da verilecek deynimiz tamamıdır.

76450 kuruş Ali Efendi yediyle Deraliyye'de karz alıp ve Peştemalci oğullarından bâ-tahvil alıp yirmi sekiz senesi mâl-ı mukâta'a için verdiği

Yirmi dokuz senesine mahsub Kemer ve Edremid kazalarının kalyoncu neferi bedeliyesi olmak üzere Asitane'den gelen Kör Sai Osman Beşe yediyle dört kıt'a poliçe temessükü beyan

Bâlâda olan sarraflarımız hesabında on üç bin dört yüz elli yedi buçuk kuruş Sadrazam efendimize verilen revgan-ı zeytin iki bin seksen iki kuruşdan aşağı olmakla bazergan-ı mersumda ol mikdar deynimiz bâkî kalmışdır hesabda mahsub oluna

İşbu otuz bir senesi Kalyoncu bedeliyesi için Devilli Hacı Ahmed yediyle irsal olunan poliçe

23500 kuruş İki kazanın kalyoncu bedeliyesi ve ma'an mübaşiriyeleriyle sarrafin mektubuyla

00500 kuruş Bir mâh güzeştesi

24000 kuruş Tamâmen irsal olunmuşdur fi 19 R sene [12]31

İki yüz yirmi dört senesi Kemer Edremid Mukâta'asından tahsil olunan mal kolluk akçesi beyan şud fi gurre-i Z sene [12]24..."

Defter m. 1223 senesine kayıtlı olmakla birlikte m. 1232 yılına kadar değişik tarihlerdeki işlemleri de kapsamaktadır. Para alış verişlerinde gerek sarraflara gerekse diğer tüccarlara alınan borçların karşılığında faiz ödendiği de görülmektedir. Ayrıca, nakit ve poliçe dışında bir diğer ödeme şekli de paranın mektupla gönderilmesidir.

"Asitane'de vâki' revgan-ı zeyt tüccarlarının sarraflarımız Höce Vasil ve Höce İstirati bazerganlara nakden verip sarraflarımız tarafından mektub alıp tarafımıza geldikde ve bâ-mektub bu tarafda verilen meblağ defteridir sene [12]25

4000 kuruş Bâ-mektub Molovalı Monla Selim'e verilen fi 15 S sene [1]225

2500 kuruş Molovalı Monla Selim kardeşi Hacı Hüseyin ve Hafız Ağa'dan alıp bâ-mektub tarafımızdan verilen fi 15 Ra sene [12]25

1500 kuruş Güreli Osman Reis'in deyni için Asitane'de Midillücü İsmail Ağa'dan bazerganlarımızın alıp tarafımıza verilen 13 R sene [12]25

8000 kuruş" ⁸⁸

⁸⁸ 27 Aralık 1808/ 9 Za 1223, BOA., **D.BŞM.d.**, Gömlek no: 7564. Belgenin tümü için Bkz. Ek no: 1.4.

İfadelerden görüleceği üzere İstanbul'da zeytin yağı tüccarları transfer etmek istedikleri parayı sarraflar Höce Vasil ve Höce İstirati'ye teslim ederek karşılığında bir mektup almaktadırlar. Ödeme yerinde mektubun ibrazı karşılığında para verilmektedir. 19. yüzyılın başlangıcı sayılabilecek 1808 yılına kayıtlı bu defter Osmanlı ekonomisinde bir ödeme aracı olarak poliçenin yaygın bir şekilde kullanıldığını teyit etmekte olup, sarrafların bu işleyiş içerisindeki etkinliğinin arttığına işaret etmektedir.

20 C 1267/ 22 Nisan 1851 tarihli belge (BOA., D.BŞM.d., Gömlek no: 10326), şahıslar adına düzenlenmiş poliçe kayıtlarını içermektedir. D.BŞM.d kataloğunda yer alan bu defter de aynı şekilde Başmuhasebe Kalemî'ne bağlı birimlere aittir. Defterin giriş kısmındaki; “*Berâ-yı kuyûdât-ı poliçehâ*” şeklindeki ifadeden bunun resmi muamelelere ilişkin poliçe kayıtlarının tutulduğu bir defter olduğu anlaşılmaktadır. Poliçe kayıtlarında öncekilerden farklı olarak “kabul” ve “vade” terimlerinin daha sık bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Öte yandan bu poliçe defterinin ülkenin farklı bölgelerinde faaliyet gösteren muhtelif vakıflardan elde edilen hasılatların toplanarak İstanbul'a poliçe yoluyla gönderilmesine ilişkin kayıtları içerdiği belirlenmiştir. Defterden konu ile ilgili seçilmiş bazı kayıtlara aşağıda yer verilmiştir:

“Hacıoğlupazarı Müftüsü tarafından Hacıoğlupazarı'nda Reisülküttab-ı esbak Abdülkadir Efendi vakfının hâsılâtı iki yüz elli bir senesine mahsuben,

İki yüz elli üç senesine mahsuben Evkaf-ı hümayun-ı şahaneden Kokoş Cizyesi'nin hasılatı olarak mültezim Ahmed Şükrü Ağa tarafından varid olan poliçe 1 kut'a,

İki yüz elli iki senesine mahsuben Evliya Sinan Paşa Vakfı'ndan Tikveş Kazası'nda Hüdaverdi ve Temaşvar çiftliklerinin icâresine mahsuben Rumeli Valisi tarafından varid olan poliçe,

Hamidiye Vakfı'ndan Siroz Kazası'nda Temyanos ve Patrik Çiftliklerinin iki yüz elli elli senesine mahsuben Zeynel Zade Hüseyin Bey tarafından varid olan icaresi poliçe 1,

Vakf-ı hümayundan İzmir'de Bülbülcüler Han'ı civarında altıncı icareleri elli bir senesinden elli üç senesine kadar ve Kürt Osman Vakfı'ndan nar bahçesi icaresi elli iki ve elli üç senelerine kadar icareleri İzmir Muhassılı Dede Mustafa Ağa tarafından bâ-mektub ve bâ-poliçe vurud eden poliçe 1 kut'a,

Bursa'da vâki' Hüdavendigâr ve Yıldırım Sultan Beyazıd vakf-ı şerifleri hasılatı olarak Bursa Muaccelat nazırı Eyüb Bey tarafından varid olan poliçe 1 kut'a,

Medine-i Erzurum'da vâki' Sultan Süleyman Vakfı'nın iki yüz elli iki ve elli üç senelerine mahsuben fazla-i vakf olarak Osman Nuri Paşa tarafından varid olan poliçe 1 kut'a,

İki yüz elli üç senesine mahsuben Hüdavendigâr Yıldırım Sultan Beyezid evkaf-ı Şerifelerinin bakâyâsına mahsuben Bursa muaccelât müdürü Eyüb Bey tarafından varid olan poliçe 2 kıt'a,

İki yüz elli dört senesine mahsuben Hüdavendigâr ve Yıldırım Sultan Beyezid vakıflarının hasılatı olarak Bursa Muaccelât Müdürü Eyüb Bey tarafından varid olan poliçe,

Evlîyâ Sinan Paşa Vakfî'ndan Hüdaverdi ve Temaşvar Çiftliklerinin elli yedi senesine mahsuben Kantor zâde Mustafa Bey tarafından çiftlikât-ı mezkur icâresi olarak vurud eden poliçe fi 17 S sene [1]258,

Milas Kazası Muhassılı Hâcegân-ı Divan-ı hümayundan Şerif Efendi mukaddem Evkaf-ı hümayun hazinesinden karzan ahz etmiş olduğu beş bin kuruşu bu def'a ma'a nema bâ-poliçe Deraliyye'ye irsal etmiş olduğu,

Altmış senesi gâyetine değin Edirne Eyaleti'nde Dimetoka Vakfî tarafından olarak Edirne tarafından gelen bakâyânın poliçesi,

Evlîya Sinan Paşa Vakfî'ndan Temeşvar Çiftliklerinden iki yüz elli dokuz senesine mahsuben vurud eden bir kıt'a poliçe fi 10 Z sene [12]60..."

Ayrıca, vakıfların işlettiği gediklerden, hanlardan, çiftliklerden ve kaplıcalardan sağlanan kira gelirleri de aynı şekilde poliçe yoluyla İstanbul'a gönderilmektedir:

"Kayseriye Muaccelât Nazırı tarafından 4 aded gedik Tefenni mumu ve sâire su işi ve dülbent boyacı gediğinin icaresine mahsuben ale'l-hesab olarak irsalâtı,

Selanik'de Şişehane icaresine mahsuben Selanik Muaccelât nazırı tarafından varid olan poliçe,

Kayseriye'de 3 aded boyacı gedükâtı icaresi olarak muaccelât nazırı tarafından varid olan poliçe 2 kıt'a,

Edirne Müşiri Emin Paşa tarafından nefis-i Edirne'de kain 3 aded Çarıkçı gediğinin ücârâtı,

Cennet-mekan Sultan Mahmud Han-ı sâni Vakfî'ndan Kayseriye'de Basmacı gedikleri icaresi olarak altmış beş senesine mahsuben Kayseriye Evkaf Müdürü Mehmed Emin Ağa tarafından vurud eden poliçe 1 kıt'a,

İki yüz elli altı senesine mahsuben Bursa'da Kaplıcalar icaresi taksit-i sâlis ve râbi'i olarak kaplıcaha-i mezbur mutasarrıfı Şeyh Emin Efendi tarafından varid olan poliçe 1 kıt'a,

Sultan Selim Vakfî'ndan Tatar Pazarı'nda kain çiftlik ve esbab ve musakkafât ücârâtı olarak iki yüz elli beş senesinden elli yedi senesi Zilhiccesi gâyetine gelince Ziya Paşa tarafından vurud eden poliçe 1 kıt'a,

İki yüz elli sekiz senesi taksit-i evveline mahsuben Çağalzâde Vakfî'ndan Bursa'da kain kaplıcaların icaresi olarak mutasarrıf tarafından vurud eden poliçe 1 kıt'a,

Ebulfeth Sultan Mehmed Vakfî mülhakâtından Gülbahar Hatun Vakfî musakkafâtından Tokad'da kain Taşhan ücârâtı olarak iki yüz elli beş senesi Muharremi guresinden elli altı senesi Zilhiccesi gâyetine gelince müterâkim olan iki senelik,

Selanik tarafından vurud eden şişehane icaresi vâcib sene 1254 ilâ gâye-i sene 1256 poliçe 1 kıt'a,

Edirne mülhakâtı kazalarının çarıkçıları icaresine mahsuben Edirne Meclisi tarafından bâ-mazbata vurud eden poliçe,

Mihrişah Valide Sultan Vakfî'ndan Köyceğiz Kazası'nda kain Hacı Bekir Ağa uhdesinde olan çiftlikâtın geçen elli altı ve yedi ve sekiz seneleri ücârâtından gayr-i ez kusur kalmış olan mebâliğ mahsuben Yakub Paşa tarafından vurud eden,

Evliya Sinan Paşa Vakfı'ndan Tikveş Kazası'na tâbi' Temeşvar Çiflikâtıyla Cağalzâde Rüstem paşa Vakfı'ndan Çiflik ve esbab icaresi olarak Rumeli Defterdârı Mehmed Lebib Efendi tarafından varid olan poliçe münasebetiyle mübâya'acısı Begos zimmîden ahz olunacak 1 kıt'a,

Mahrusa-i Bursa'da vâki' Harameyn-i muhteremeyn ve Evkaf-ı Hümayun Hazinelerinden mazbût ve mülhaz evkaf-ı şerife müsakkafâtından olan han ve hamâm ve dekâkin ve sâire gediklerinin altmış bir senesine mahsûben tahsil kılınan ücârâtın irsâline dâir Evkaf müdürü tarafından vurûd eden inhâ,

Mihrişah Valide Vakfı mülhakâtından Bilal Ağa Vakfı müsteğillâtından Balıkesir Kazası'nda Başgelme Kasabası'nda bir bablık hanın iki yüz otuz senesinden elli dokuz senesi gayetine değin otuz senelik icaresi olarak Balıkesri Kaymakamı Mustafa Şakir Efendi tarafından bâ-mazbata irsal olunarak Anadolu Kumpanyası'ndan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a..."

1851 senesine kayıtlı defterde gönderilen poliçelerin bedellerini İstanbul'da ödeyecek olanların - Sandal Bedestan'ında Bekçi ve Camcı Mustafa Efendi, Deraliyye'de Rub'iyeye Han'ında mukim Harir tüccarı Hacı Halil Ağa, Dersaadet'de Sepetçiler Han'ında sakin Harir Hayriye tüccarlarından Mehmed Efendi, Seretibbâ-i Sultanî devletli Abdülhak Efendi, Deraliyye'de Sandal Bedestan'ında Hazinesarzâde Hacı Mustafa Ağa, Deraliyye'de Kilid Han'ında Manisa tüccarlarından Çalık oğlu Elhac Ömer Ağa, Deraliyye'de Kepeciler Han'ında Manisa tüccârından Hacı İbrahim Ağa gibi müslüman tüccarların dışında - hemen hemen tamamına yakınının Osmanlı tebaasından gayrimüslim tüccarların, sarrafların ve poliçecilerin oluşturduğu anlaşılmaktadır.

"Galata'da Kuyumcuoğlu İrim'den poliçe 1 kıt'a, Asitane-i aliyyede Büyük Yeni Han'da Küçük Hayım'dan almak üzere poliçe 1 kıt'a, Deraliyye'de Küçük Yeni Han'da poliçeci Kayseriyeli Fernek oğlu şeriki Ohannes'den poliçe 1 kıt'a, Deraliyye'de Büyük Yeni Han'da Sarraf Küçük Hayım'dan alınmak üzere poliçe 1 kıta, Deraliyye'de Valide Han'ında mütemekkin Kayseriye Mutağ Mığırđıç'dan poliçe 1 kıt'a, Deraliyye'de Mercan Çarşısı'nda Alipaşa Han'ında mukim Kayseriye tüccarlarından Etyemez oğlu Mehmed Ağa'dan poliçe, Pençikiye Pazarı'nda sakin Avrupa tüccarlarından Toros oğlu Höce Sava poliçe 1, Deraliyye'de Yeni Han'da Sarraf Küçük Hayım'dan poliçe 1 kıt'a, Deraliyye'de Büyük Yeni Han'da Sarraf Küçük Hayım'dan poliçe 1 kıt'a, Deraliyye'de mütemekkin Tomador Bazergan'dan, Valide Han'ında Endriya Kapari Bazergan'dan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a, Deraliyye'de Valide Han'ında sakin Tokadlı Kalcı oğlu Serkis tarafından alınmak üzere poliçe 1 kıt'a, Büyük Yeni Han'da Sarraf Şamanto yeğeni Avram Bazergan'dan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a, Galata'da Perşembe Pazarı'nda Baltacı Todoraki Bazergan'dan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a, Sünbüllü Han'ında mütemekkin Sarraf Hayım'dan almak üzere poliçe, Galata'da Kurşunlu Han'ında Selanikli Avram Sorbano Bazergan Yahudi'den poliçe 1 kıt'a, Galata'da Perşembe Pazarı'nda Baltacı Todoraki'den alınmak üzere poliçe 1, Dersaadet'de Valide Han'ında mütemekkin Tokadlı poliçeci Cerasun oğlu Odlis'den ahz olunmak üzere poliçe 1 kıt'a, Sarraf Hayım Yahudi'den, Küçük Yeni Han'da Höce Artin zimmîden alınmak

üzere poliçe 1, Galata'da Halil Paşa Han'ında mütemekkin Baltacı Todoraki Bazergan'dan alınmak üzere, Deraliyye'de Küçük Yeni Han'da Sarraf Artin'den alınmak üzere poliçe 1, Deraliyye'de Nasıf Ağa Han'ında sakin Sarraf Payanto Bazergandan alınmak üzere, Revgan-ı Zeyt Tüccarı Pavlo Ballağo Bazergan'dan poliçe 1, Deraliyye'de Büyük Yeni Han'da mütemekkin Sarraf Heci oğlu Cercan tarafından olmak üzere vurud eden poliçe, Küçük Yeni Han'da Abacı başı Gümüş Güran oğlu Dimitraki, Küçük Yeni Han'da Abacı başı Gümüş Güran oğlu Dimitraki, Vezir Hanı'nda mütemekkin poliçeci esnafından Sivaslı Boyacı oğlu Kigork tarafından alınmak üzere, Büyük Yeni Han'da sakin sarraf Raviçon Karmon tarafından alınmak üzere poliçe 1 kıt'a, Yeni Han'da sakin poliçeci Mişon tarafından alınmak üzere, Vezir Han'ında Çuhasız oğlu Poliçeci Sivasî Yabek'den poliçe 1 kıt'a..."

Bu kayıtlar, 19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde poliçe işiyle uğraşanların İstanbul'un Galata, Eminönü gibi ticaretin yoğun olduğu bölgelerindeki hanlarda faaliyet gösterdikleri ve poliçe ticaretinin gayrimüslim tüccarların hakimiyetine girdiğini ortaya koymaktadır. Poliçe işlemlerinde bu dönemde halen faal olan Anadolu, Rumeli ve Dersaadet Kumpanyaları'nın bulunması da dikkat çekicidir.

*"Dersaadet Kumpanyası tarafından ahz olunmak üzere poliçe 1 kıt'a, Anadolu Kumpanyası canibinden ahz olunmak üzere poliçe 1 kıt'a, Anadolu Kumpanyası'ndan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a, Kürd Osman Ağa Vakfi'ndan Yenişehir-i Aydın'da kain değirmen icaresi olarak iki yüz elli sekiz ve elli dokuz senelerine mahsuben Tavaslı Osman Ağa'dan bi't-tehâsüb Anadolu Kumpanyası tarafından ahz olunmak üzere Yakub Paşa tarafından vurud eden bir kıt'a poliçe kıt'a 1, Anadolu Kumpanyası'ndan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a, Anadolu Kumpanyası'ndan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a, Vize Sancağı dahilinde evkaf hâsılatı olmak üzere muhassılı Esseyid İsmail Rahmi Efendi tarafından bi'l-vurud Rumeli Kumpanyası'ndan alınmak üzere poliçe..."*⁸⁹

Bu bölümde sırasıyla 1698, 1735, 1808 ve 1851 yıllarına ait dört adet poliçe defteri incelenmiştir. Kayıt düzeni açısından bu defterler arasında çok büyük farklılıklar bulunmamaktadır. Genelde poliçenin nereden gönderildiği, ne ile ilgili olduğu, meblağı ve İstanbul'da kimin tarafından ödeneceğine dair bilgiler yer almaktadır. Sadece 1851 yılına ait defterde diğerlerinden farklı olarak vade ve kabul tarihleri de belirtilmiştir. Bu defterlerden elde edilen bilgiler, 17. yüzyılın sonlarından 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan zaman aralığında Osmanlı Devleti'nde poliçe ile ödemenin yaygın bir şekilde kullanıldığının ortaya konması bakımından kayda değerdir. Yaklaşık yüz elli yılı kapsayan bu dönem içerisinde

⁸⁹ 22 Nisan 1851/20 C 1267, BOA., **D.BŞM.d.**, Gömlek no: 10326. Belgenin tümü için Bkz. Ek no: 1.5.

poliçe ile paraların İstanbul'a transfer edilmesi şeklinde işleyen sistem aynı şekilde devam etmiş olmakla birlikte zaman içerisinde sistemin aktörlerinde değişiklikler meydana gelmiştir. Erken dönemde taşradan poliçeyi gönderen ile İstanbul'da ödemeyi gerçekleştiren genelde müslüman tüccar iken 19. yüzyılın başlarından itibaren İstanbul'daki hanlarda müslüman tüccarların yerini gayri müslim tüccarlar, sarraflar ve poliçeciler almaya başlamıştır. Bu süreç Osmanlı ekonomisinin dışa açılımı ile paralel bir gelişme göstermiştir. Değişimi hızlandıran bir başka faktör Osmanlı tebaasından gayri müslim sarraf ve tüccarların devletin vergi toplama sisteminde yaptığı değişikliğinden faydalanarak sermaye biriktirme fırsatını yakalamış olmalarıdır. Elde ettikleri parasal güç ile bir nevi kredi piyasası oluşturan bu kesim işlerini devlete borç verebilecek kadar ilerletme başarısını göstermişlerdir.

2.3. Devlet Ödemelerinde Poliçe Kullanımı

Arşiv belgelerinde, devletin başkentten uzak mesafelerde yapmak zorunda olduğu ödemelerde kullanılmak üzere yöneticilerin o bölgedeki sarraflardan veya tüccarlardan aldıkları paralar karşılığında düzenlenen poliçelerin başkente (İstanbul'a) gönderilerek ya vadesinde ödendiği veya devletin bir başka alacağı ile mahsuplaşarak hesabın kapatıldığı görülmektedir. Önceleri ülke içerisindeki para transferlerinin kolaylaştırılması amacıyla kullanılan poliçeler 19. yüzyılın başlarından itibaren artan yurt dışı ile ticaret hacmine paralel olarak ithalat ve ihracat işlemlerinde de kullanılmıştır. Aktar'ın yaptığı çalışma dış ticaretteki gelişmeyi doğrulamaktadır.

“1830'larda cari fiyatlarla yıllık ortalaması 4,2 milyon sterlin olan Osmanlı ihracatının (f.o.b. olarak), 1910-13 ortalamasının 27,3 milyon sterline yükselerek yaklaşık 6,5 kat arttığını görüyoruz. Aynı şekilde, 1830'larda toplam Osmanlı ithalatının (c.i.f. olarak) ortalama 5,1 milyon sterlinden, 1910-13 yılları arasında 38,6 milyon sterline yükselerek 7,5 kat arttığını biliyoruz. Bu artıştaki en büyük pay İstanbul'undur. 1907 yılında Osmanlı toplam dış ticaretinin % 33'ü İstanbul limanından yapılmaktadır. Yaklaşık seksen yıllık bir zaman dilimi içinde bu denli genişleyen ticari faaliyetin sırf teknik açıdan düzenlenmesi ve gerçekleştirilmesi bile, o döneme kadar Osmanlı başkentinde pek bulunmayan bilgi ve becerilerin seferber edilmesini gerektirmiş ve bu faaliyetin

düzenlenmesinde sermayedar olduğu kadar teknisyenlik ve uzmanlık niteliklerini kendinde bütünleştiren yeni girişimcilerin ortaya çıkmasını hızlandırmıştır.”⁹⁰

Yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti’nde henüz bankacılık faaliyetlerinin başlamamış olması nedeniyle yurt dışı ile ticari bağlantıları olan ve belirli bir sermaye birikimine sahip sarraflar Avrupa’nın poliçe alım satımının yoğun olarak gerçekleştirildiği şehirlerinde kurdukları acenteler ve ortakları vasıtasıyla poliçe işlemlerine aracılık etmişler ve böylece Osmanlı ticaretinin önemli unsurlarından biri haline gelmişlerdir. Poliçenin kullanıldığı bu işlemler bir mal/hizmet alım satımı ile ilgili olduğu gibi devletin Avrupa’da yaptığı harcamalar için de söz konusu olabilmekteydi. Örneğin, 18. yüzyılın sonlarına doğru 25 L 1208/ 26 Mayıs 1794 tarihli bir belgeden Londra’da elçi olarak bulunan Yusuf Agah Efendi ve diğer sefaret çalışanlarına Sultan tarafından poliçe yoluyla yirmi bin kuruş gönderildiği anlaşılmaktadır. Sultan tarafından Darphane kaynaklarından yapılan bu ödemenin asıl nedeni o dönemde Londra’nın içinde bulunduğu kıtlık ve pahalılık nedeniyle sefaret masraflarının artmış olmasıdır.⁹¹ Bahsi geçen paranın on beş bin kuruşluk kısmı sefir Yusuf Agah Efendi’ye geriye kalan beş bin kuruşu da maiyyetinde bulunan serkatip, tercüman ve diğer kişilere defter ile dağıtılmak üzere Hâcegan-ı Divânı-ı Hümayun’da görevli Tecellâ Efendi aracılığıyla İstanbul’da bulunan Duk isimli bezirgana teslim edilmiş ve poliçe olduğunu bildiren ferman ulaştırılmıştır. Poliçenin vadesi geldiğinde üzerinde yazılı meblağ Duk’ün Londra’da bulunan ortağından tahsil edilerek, emir gereği ve defterde kayıtlı tutarlar üzerinden memurların hisseleri dağıtılmış ve bu ödemenin makbuzlarını içeren mühürlenmiş senet (tahsil makbuzu olsa gerek) alınmıştır.⁹²

Rusya ile 1829 yılında yapılan Edirne Andlaşması’nda da Osmanlı Devleti’nin ödemeyi taahhüt ettiği tazminatlar için de poliçe kullanılması gündeme gelmiştir. Andlaşma şartlarına göre Osmanlı Devleti Rusya’ya bir buçuk milyon

---

⁹⁰ Ayhan Aktar, “Şark Ticaret Yıllıkları’nda “Sarı sayfalar”: İstanbul’da Meslekler ve İktisadi Faaliyetler Hakkında Bazı Gözlemler 1868-1938”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, S. 76, Bahar 1998, s. 129.

⁹¹ Bu ödemenin dağılımı şu şekildedir: On beş bin kuruşu elçi Yusuf Agah Efendi’ye, bin beş yüz kuruşu Serkatip Mahmud Efendi’ye, yedi yüz elliser kuruşu Derviş Efendi ile Seyyid Mehmed Tahir Efendi’ye, bin kuruşu tercüman-ı evvel Manolaki’ye, beş yüzer kuruşu tercüman-ı sani Liğor ve Yanko’ya verilmiştir.

⁹² 26 Mayıs 1794/5 L 1208, BOA., **C.HR.**, Dosya no: 47, Gömlek no: 2307.

ticaret ve on milyon sefer olmak üzere toplamda on bir buçuk milyon Macar altını tutarında tazminat ödeyecekti. Osmanlı Devleti, Rusya'dan bu büyük tazminattan indirim yapmasını talep ettiğinden iki devlet arasında birkaç kez görüşme yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda Rusya tazminatların bir kısmından vazgeçtiği için, Osmanlı Devleti tazminatlar kapsamında beş buçuk milyon Macar altını ödemek durumunda kalmıştır. Ancak andlaşmada tazminatların Osmanlı'da tedavülde olmayan Macar altını olarak ödenmesine dair hükmün yer alması her tediye zorlukların yaşanmasına neden olmuştur. Nitekim Osmanlılar, Macar altını karşılığı olarak Osmanlı guruşu üzerinden tediye konusunda sürekli talepte bulunmuşlardır. Bu tazminatların doğurduğu önemli bir başka sorun da nakit meselesi olmuştur. Osmanlı Devleti nakit sorununu aşmak için poliçe yöntemini kullanmaya çalışmıştır. Bu bağlamda, Rusya'ya taksitleri uygun bir bezirgâna poliçe ettirilmesini teklif etmiştir. Kısa zaman içinde bu kadar büyük ödemenin yapılması devlete sıkıntı yaratmıştır. Tazminatların sadece merkezi hazineye yüklenmemesi açısından devlet ricali, vüzera, ulema, valiler, voyvodalar, mütesellimler, kocabaşı, ve kadıllardan güçleri yettiği ölçüde akçe toplanması gündeme gelmiştir. Kimlerden ne miktar alınması gerektiği ve kimlerden daha fazla para olduğunun anlaşılması için rical arasında araştırmalar yapılmıştır. Nakit durumu olmayanların mal ile ödeme yapması yoluna gidilmiştir. Söz gelimi, Karaman Valisi kendine isabet eden üç yüz kesenin ellisini nakit, ellisini poliçe usulü kalan iki yüzü ise eşya suretiyle tediye etmiştir.⁹³ Sultan II. Mahmut döneminde yapılan Edirne Andlaşması'nın hükümleri gereği Rusya'ya ödenmesi gereken tazminatlar ve bu ödemeler için devlet ricalinden para toplanması sırasında poliçe kullanılmış olması, ihtiyaç duyulduğu her alanda devletin bu ödeme yöntemini tercih ettiğini ve sarraf/tüccarlardan kurulmuş bir sistemden istifade ettiğini ortaya koymaktadır.

20 Ca 1254/ 11 Ağustos 1838 tarihli belgede; mühendishane tarafından Paris'e tamir için gönderilen saatlerin masraf bedeli olarak gelen dört bin frank tutarındaki poliçe bedelinin ödenmesi istenmektedir.⁹⁴ Yurt dışındaki elçiliklerin maaş ödemelerinden yaptıkları her türlü harcamaya kadar paranın yetmediği

⁹³ Selim Aslantaş, "1829 Edirne Andlaşması'ndaki Tazminatlar Meselesi", **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Güz (17), 2012, s. 45, 49, 57.

⁹⁴ 11 Ağustos 1838/20 Ca 1254, BOA., C.AS., Dosya no: 1191, Gömlek no: 53202.

dönemlerde devletin sık sık bu yola başvurduğu görülmektedir. Sözgelimi 20 N 1254/ 7 Aralık 1838 tarihli belgede yurt dışında poliçe ile yapılacak bazı ödemeler için bilgi verilmektedir. Belgenin bugünkü dile çevrilmiş hali şöyledir:

“Değersiz kullarının arzıdır ki, Yüce bilgilerine sunulduğu üzere, Avusturya Devleti tarafından istenen hekimler ve eczacıların yol paralarıyla bazı ilaçların parası 20919,5 ve Londra’dan Parise gelmiş olan Kimyager Derviş Efendi kullarının maaş ve diğer masrafları 9230 kuruş ki, toplam 30149,5 kuruşa ulaşmış olduğunu bildirmek üzere gelen poliçeleri, kerameti bol padişah hazretlerinin görmesi için yüksek taraflarına gönderilmiştir. Bundan sonra dahi, adı geçen efendiye maaş olarak aydan aya 354 Frankın o tarafta olan ortağı eliyle gönderilmesi konusu devletli Fethi Paşa hazretlerinin bu kez Eliyon adlı bezirgâna gelen mektubunda bildirilmiştir. Bu meblağ sıradışı olmayan masraflardan olduğundan benzerleri gibi Mansure Hazinesi’nden verilmekle bu maaşın aydan aya o taraftan verilmesi şeklinin uygulanması, dünyanın koruyucusu olan hükümdarın yüce iradesine uygun ise, gereken emri yazılıp, anılan maaş ilgili durumun adı geçen bazergana tenbih edileceği konusu yüce bilgilerine sunulduğunda emir ve ferman, hüküm sahibinindir.”⁹⁵

29 Z 1254/ 15 Mart 1839 tarihli belgede; üniversite tahsili için Paris’de bulunan Harbiye Mektebi Binbaşısı Mehmed Efendi’nin elli dört senesinde yapmış olduğu seyahat masrafı ile ilgili dört bin iki yüz otuz kuruş için düzenlenmiş poliçenin ulaştığı belirtilmekte ve ödemenin yapılabilmesi amacıyla Maliye Nazırı’na gönderildiği bildirilmektedir.

“Maruz-ı bendeleridir ki Tahsil-i fünûn zımnında memuriyetle Paris’de olan Mekteb-i Harbiye-i Hâssa-i hazret-i şahane Binbaşısı Mehmed Efendi bendeleri için işbu elli dört senesi şehri Saferü'l-hayrine mahsuben vâki’ olan masarîf dört bin iki yüz otuz kuruşa bâliğ olduğunu mübeyyin vârid olan poliçe kağıdı leffen takdim-i bezm-i sâmilere kılınmış olmakla mucebince meblağ-ı merkumun itası hususu mikdarı tasrih olunarak ferman-ı âlileri tasdiriyile maliye nazırı müşir-i me’âlî-semir atufetli paşa hazretlerine havale buyurulmak babında emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.”⁹⁶

16 B 1257/ 3 Eylül 1841 tarihinde Maliye Nazırlığı’na gönderilen yazıda; Viyana Maslahatgüzarlığı’na tahsis edilen maaşa mahsuben alınan komisyon tutarı olarak üç yüz filorin tutarındaki poliçenin ellerine ulaştığı ve bununla birlikte toplam

⁹⁵ BOA., HAT., Dosya no: 1185, Gömlek no: 46734, (çevrimiçi) <http://ds.anadolu.edu.tr/eKitap>, Erişim: 08/05/2015, s. 276.

⁹⁶ 15 Mart 1839/29 Z 1254, BOA., HAT., Dosya no: 540, Gömlek no: 26715B.

hesabın üç bin dokuz yüz kırk kuruş olduğu belirtilmekte ve söz konusu poliçe bedeli olan üç yüz üç filorinin ödenmesi istenmektedir. Paranın Alyon Bazerganı'na ödeneceği ifade edilmekte ve hesabın ayrıntıları şu şekilde verilmektedir:

“Bec'de Cumadelâhir ayında Susar Ağa'ya verilen 300 filorin
Bec'de masraf 3 filorin
Dört yüz yetmiş paradan 3560 kuruş
İstanbul'da masraf 380 kuruş
Toplam 3940 kuruş”⁹⁷

Belge 6: Komisyon ve diğer masrafları gösteren liste

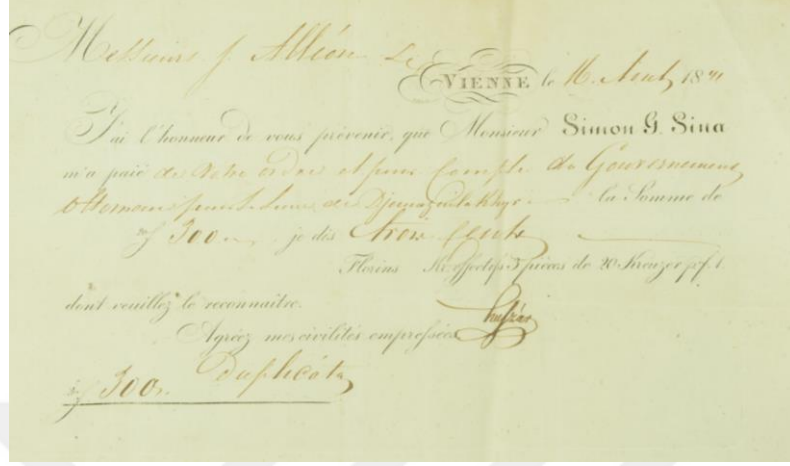
Liste des dépenses	
300 francs	Donation de la somme assignée par le S. P. au de Vienne à des fins de commerce pour la Suisse - Suzerain
3 francs	à Vienne
3560 francs	au change de 120/100
3563 francs	total
380 francs	intérêts de 10% à 12% sur 3560
380 francs	commissions 10%
20 francs	courtage de lettres
3940 francs	total

L. E. 20 Constantinople 25. Août 1841
J. L. L. L. L. L.
B. L. L. L.

BOA., C.HR., Dosya no: 53, Gömlek no: 2650.

⁹⁷ 3 Eylül 1841/16 B 1257, BOA., C.HR., Dosya no: 53, Gömlek no: 2650.

Belge 6a: Üç yüz filorin tutarındaki poliçe

BOA., C.HR., Dosya no: 53, Gömlek no: 2650.

3 Z 1256/ 26 Ocak 1841 tarihli belgede; Maliye Nazırı'ndan, Paris'de müstahdem Mösyö Baraşnik'in altı bin beş yüz kuruş tutarındaki aylık maaşı ile ilgili gönderilen poliçenin ödenmesi istenmiştir.⁹⁸ 4 Ş 1257/ 21 Eylül 1841 tarihinde Maliye Nazırı'na hitaben yazılan yazıda ise; Paris'de tahsilde bulunan Mösyö Boğos'un maaşına mahsuben komisyonu ile birlikte ödenen iki yüz iki frank için gönderilen poliçe ulaşılmış olduğundan cari fiyat ile karşılığı olan bin elli kuruşun ödenmesi talep edilmiştir. Ödeme Alyon bazerganına yapılacak olup, iki yüz frank maaş için iki frank ise poliçe için yapılan masraf/komisyon (poliçe için alınan masraf paranın % 1'idir.) karşılığıdır. Belgelerden anlaşıldığı kadarıyla, devlet maliyesi, yurt dışında gerek duyulduğunda alınan paraların karşılığı olarak gelen poliçeler için cari kur üzerinden hesaplama yapmakta ve buna göre ödemeyi gerçekleştirmektedir. Bu da Avrupa ile iş yapan tüccarların oluşturduğu bir kambiyo borsasının varlığına işaret etmektedir. Zira yurt dışında yapılan yabancı para cinsinden bir ödemenin karşılığının ülke parası ile ödenebilmesi için ülke parasının yabancı para cinsinden değerinin saptanmış olması ve günlük olarak piyasa arz ve talebine göre değişkenlik gösteren bu para değerlerinin taraflarca biliniyor olması gereklidir. Devletin bu tür

⁹⁸ 26 Ocak 1841/3 Z 1256, BOA., C.HR., Dosya no: 76, Gömlek no: 3753.

işlemlerinin esas olarak 19. yüzyılda yoğunlaşmasının bir nedeni de ülke paralarının günlük değerlerinin karşılıklı olarak hesaplanabiliyor olmasıdır.⁹⁹

13 S 1263/ 31 Ocak 1847 tarihinde Paris'te resmi ziyafetler ile ilgili masraflar için Paris Sefiri Süleyman Paşa'ya yedi bin beş yüz frank tutarında poliçe keşide edilmesi izni istenilmektedir.

*“Seniyyü'l-himemâ devletli inayetli atufetli efendim hazretleri Paris Sefiri devletli Süleyman Paşa hazretleri tarafından bu kere bi'l-vurud manzur-ı me'âlî-meyfûr-ı cenab-ı cihanbânî buyurulmak için irsâl-i sûy-ı vâlâları kılınan bir küt'a şukka meâlinden müstefad olduğu vechle Paris'de resmi davet ve ziyafetlerin mevsimi gelmiş idiğinden icrâ-yı icabı istizân olunarak vâkı'a beher sene işbu resmî ziyafetlerin icrası sırasında şan-ı mekârim-unvan-ı saltanat-ı seniyye iktizâ-yı âlîsınca sefaret-i seniyye tarafından dahi ziyafet-i resmiye verilmesi mutad olduğuna ve masarîfının sabık ve emsali yedi bin beş yüz frankdan ibaret bulunduğuna binâen muvafık-ı irade-i aliyye-i hazret-i padişahi buyurulduğu halde badehu icab eden defteri takdim olunmak üzere emsali vechle ol mikdar frank için bir küt'a ihtiyat poliçesinin tanzim ve tesviyesi nezaret-i celile-i maliyeye havale ve keyfiyet sefir-i müşârun-ileyhe dahi işar ve hikaye olunacağı beyanıyla tezkire-i senaveri terkim kılını efendim.
Fi 13 S sene [12]63”¹⁰⁰*

26 M 1267/ 1 Aralık 1850 tarihli belgede, askerlerin masraflarının karşılanması için Abdülhalim Paşa'nın Sarraf Helel'den almış olduğu yedi yüz elli iki bin beş yüz kuruşla ilgili gönderilen poliçenin ödenmesi için izin istenmektedir.¹⁰¹ Memleketeyn'de (Eflak-Boğdan, bugünkü Romanya toprakları) bulunan askerlerin masrafı için Halim Paşa'nın Sarraf Helel'den aldığı sekiz yük altı bin iki yüz elli kuruşla Ahmed Vefik Efendi'nin bazı masrafları için ödenen elli üç bin iki yüz on yedi kuruş ile ilgili iki adet poliçenin hazineye karşılanması için Maliye Nezaretine 25 Ca 1267/ 28 Mart 1850 tarihinde bir yazı yazılmıştır.

“Atufetli efendim hazretleri Memleketeyn'de bulunan asâkir-i hazret-i şâhânenin tesviye-i masarîfları zımında Ferik saadetli Halim Paşa hazretlerinin Sarraf Helel'den almış olduğu sekiz yük altı bin iki yüz elli kuruşla izzetli Ahmed Vefik Efendi'nin bazı masarîf-ı fevkaalde için ahz eylediği elli üç bin sekiz yüz onyedi kuruşun tevârüd eden iki küt'a poliçesi manzur-ı âli buyurulmak üzere arz ve takdim kılınmış olmakla muvâfık-ı irade-i seniyye-i cenab-ı cihandarî buyurulduğu halde zikr olunan poliçe bedellerinin emsali vechle Hazine-i Celile'den tesviyesi hususu Maliye Nezaret-i celilesine havale kılınacağı beyanıyla tezkire-i senaverî terkim kılını efendim.

⁹⁹ 21 Eylül 1841/4 Ş 1257, BOA., C.MF., Dosya no:155, Gömlek no: 7722.

¹⁰⁰ 31 Ocak 1847/13 S 1263, BOA., İ.HR., Dosya no: 38, Gömlek no: 1800.

¹⁰¹ 1 Aralık 1850/26 M 1267, BOA., A.AMD., Dosya no: 26, Gömlek no: 17.

Fi 25 Ca sene [1]267

Maruz-ı çâker-i keminelidir ki

Reside-i dest-i tazim olan işbu tezkire-i sâmiye-i âsifâneleriyle zikr olunan poliçeler manzur-ı âlî-i hazret-i şahâne buyurulmuş ve istizân-ı sâmi-i Sadaret-penâhîleri üzre mezkur poliçe bedellerinin emsali vechle Hazine-i celileden tesviyesi hususunun nezaret-i müşârun-ileyhâya havalesi müte'allik ve şeref sunuh buyurulun emr ve irade-i seniyye-i cenab-ı mülukane muktezâ-yı âlisinden olarak mârru'l-beyan poliçeler yine savb-ı sâmi-i âsafilerine iade kılınmış olmakla ol babda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 27 Ca sene [12]67”¹⁰²

29 Z 1268/ 14 Ekim 1852 tarihli bir başka belge ise Viyana’da tahsil için bulunan askeri öğrencilerin Avusturya, İngiltere ve Fransa’nın ortaklaşa yapacakları bir tatbikata gönderilmelerinin yerinde olduğu ve tatbikat sırasında giyecekleri üniformaların bedeli ile ilgili poliçenin hazine tarafından kabul edilmesi hususunda Maliye Nezareti’ne bilgi verilmesinden bahsedilmektedir.¹⁰³

12 M 1273/ 12 Eylül 1856 tarihinde Nizamiye ve Tersane hazineleriyle Tophane-i Amire’nin borçlarına mahsuben Londra Bankası’nda bulunan kredi akçesi üzerine keşide edilmiş bulunan poliçelerin kaydedilmeleri için on beş gün süre ile istihdam edilmiş bulunan katibe ücret olarak ödenmesi gereken iki bin kuruşun fevkalade masraf kaydıyla hazine kaynaklarından ödenmesine dair talimat verilmiştir.

“Maliye Nezaret-i celilesine

Nizamiye ve Tersane hazineleriyle Tophane-i amirenindeynlerine mahsuben Londra Bankası'nda bulunan istirâz akçesi üzerine keşide olunmuş olan poliçelerin usul-i ticarete tatbiken tahriri için on beş gün müddet istihdam olunmuş olan katibe ücret olarak itası lazım gelen iki bin kuruşun fevkalade masraf kaydıyla Hazine-i celileden tesviyesi hususuna vaki olan işar-ı vâlâları üzerine bi'l-istizân irade-i seniyye-i hazret-i padişahi müteallik buyurulmuş olmakla mantuk-ı âlîsiüzre meblağ-ı mezburun itası hususuna himmet buyurula deyü.”¹⁰⁴

8 Ra 1282/ 1 Ağustos 1865 tarihli bir yazıda; Londra’dan alınmış olan krediden ödenmek üzere poliçeyle verilmesi gereken paraların bir dökümünün düzenlenerek Bâbali’ye gönderilmesi istenmektedir.

¹⁰² 28 Mart 1850/25 Ca 1267, BOA., **İ.HR.**, Dosya no: 75, Gömlek no: 3659.

¹⁰³ 14 Ekim 1852/29 Z 1268, BOA., **A.AMD.**, Dosya no: 49, Gömlek no: 59.

¹⁰⁴ 12 Eylül 1856/12 M 1273, BOA., **A.MKT. MHM.**, Dosya no: 96, Gömlek no:70.

“Maliye Nezaret-i celilesine

Meâl-i iş‘ar-ı vâlâları malum-ı senaveri oldu bu aralık Londra’da biraz sermaye-i nakdî tedârik olunduğundan andan tesviyesine bakılmak üzere gerek bunun ve gerek sair bu yolda bâ-poliçe itası icab eden akçeden bir kıt’a defteri tanzim ettirilerek Bâbıali’ye irsali menut-ı himem-i behiyeleridir.”¹⁰⁵

Petersburg sefiri Rıza Bey Efendi’ye cevaben 26 C 1274/ 11 Şubat 1858 tarihinde hazırlanan bir yazıda; devletin itibarı açısından bazı ziyafetlerin verilmesi konusundaki talebin uygun görüldüğü ancak bunlar için tahmin edilen iki bin altı yüz altmış ruble tutarındaki masrafın biraz yüksek bulunmasından dolayı tasarruf ilkeleri de dikkate alınarak bin beş yüz ruble ile idare edilmesi ve poliçe ile defterini göndermesi için kendisine bildirimde bulunulması istenmiştir.

“Atufetli efendim hazretleri

İcrası iktiza eden ziyafetlerde sarf olunacak akçe için mezuniyet verilmesi ifadesine dair Petersburg Sefiri saadetli Rıza Bey Efendi hazretlerinin tevârüd eden bir kıt’a tahrirâtı manzur-ı âlî buyurulmak için arz ve takdim kılındı. Vâkı‘a saye-i ihsan-vâye-i hazret-i mülukanede süferâ-yı saireden geri kalınmayarak bazı ziyafetler verilmesi şân-ı âlî icabından olup fakat bunlar için tahmin olunmuş olan iki bin altı yüz altmış ruble masarîf biraz ziyadece görüldüğünden hüsn tasarruf kaidesine riayet eyleyerek bin beş yüz ruble ile idare edip ba‘dehû poliçe ve defterini buraya göndermek üzere kendisine cevab yazdırılması hakkında her ne vechle emr u ferman-ı cenab-ı mülukane müte‘allik ve şeref sudur buyurulur ise ana göre hareket olunacağı beyanıyla tezkire-i senâverî terkimine ibtidar olundu efendim.

Fi 26 C sene [12]74”¹⁰⁶

Bu belge üç konuda önemli bilgi vermektedir. Birincisi, dönemin koşulları gereği devlet harcamalarında azami özenli davranıldığına işaret etmektedir. İkincisi, yöneticiler mali zorluklara karşın devletin itibarını ön planda tutma gayreti içerisindeyler. Üçüncüsü ise 19. yüzyılın ikinci yarısında yurt dışında verilecek ziyafetler için dahi poliçe kullanılmasının planlanmış olması poliçe işlemlerin devlet nezdindeki önemini ve kullanım alanlarının çeşitliliğini göstermektedir.

1854 yılında muhtemelen Kırım Savaşı nedeniyle tüfek alımı için devletin fazla masraf yapmaktan kaçınmadığı anlaşılmaktadır. Bu amaçla, Veli Paşa’nın 1854 yılında Paris’den satın alıp gönderdiği iki yüz yetmiş dört sandık tüfeğin masrafı için

¹⁰⁵ 1 Ağustos 1865/8 Ra 1282, BOA., **A.MKT.MHM.**, Dosya no: 339, Gömlek no: 32.

¹⁰⁶ 11 Şubat 1858/26 C 1274/, BOA., **A.AMD.**, Dosya no: 82, Gömlek no: 13.

Mösyö Alyon'a keşide edilen kırk dokuz bin altı yüz altmış dört kuruş tutarındaki poliçenin detayları aşağıda tablo şeklinde yer almaktadır.

<i>Kuruş</i>			
5925	32 adet sandığın masarifi	Frank	1017
6552	35 adet sandığın masarifi	Frank	1126
12180	69 adet sandığın masarifi	Frank	2100
4284	24 adet sandığın masarifi	Frank	733
7545	40 adet sandığın masarifi	Frank	1231
11128	62 adet sandığın masarifi	Frank	1918
2050	12 adet sandığın masarifi	Frank	340
49664	Yalnız kırk dokuz bin altı yüz altmış dört kuruştur. Fi 16 Ağustos sene 1854.		

“Atufetli efendim hazretleri

Bâ-irâde-i seniyye geçende Paris'den celb olunmuş olan iki yüz yetmiş dört sandık tüfenklerin masarifi olan kırk dokuz bin altı yüz altmış dört kuruşun tevârüd eden bir küt'a poliçesi meşmûl-i lahâza-i âlî buyurulmak için arz ve takdim kılınmış olmakla muvafık-ı emr u ferman-ı cenab-ı cihandarî buyurulduğu halde meblağ-ı mezburun tertibatından tesviyesi hususu Maliye Nezaret-i celilesine havale olunacağı beyanıyla tezkire-i senaverî terkim kılındı efendim.

Fi 17 Z sene [1]270

Maruz-ı çâker-i keminelidir ki

Reside-i dest-i tekrim olan işbu tezkire-i sâmiye-i âsifâneleriyle zikr olunan poliçe manzur-ı şevket-mevfur-ı hazret-i padişâhî buyurulmuş ve ber-muceb-i istizân meblağ-ı mezburun tertibatından tesviyesi hususunun nezaret-i müşârun-ileyhâya havale olunması müte'allik ve şeref sudur buyurulan emr ve irade-i seniyye-i cenab-ı şehenşâhî muktezâ-yı âlîsinden bulunmuş ve mezkur poliçe yine savb-ı âlî-i âsafilerine iade kılınmış olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 18 Z sene [12]70

Fi 20 Z sene [12]70 Hariciye

Paris'den celb olunan tüfenkler ber-muceb-i poliçe masarifinin tesviyesine dair”¹⁰⁷

11 Za 1270/ 5 Ağustos 1854 tarihli belgede ise bu kez sipariş verilen yirmi beş bin adet tüfeğin eski fiyattan ve peşin olarak satın alındığı, bu satın alma ile ilgili olarak iki milyon üç yüz yirmi iki bin sekiz yüz doksan kuruş tutarındaki komisyon için keşide edilen poliçe ile önceki satın alma için verilmiş peşinatların gelen

¹⁰⁷ 10 Eylül 1854/ 17 Z 1270, BOA., İ.HR., Dosya no: 114, Gömlek no: 5534.

makbuzları ile ilgili 25 Haziran 1854 tarihli ödeme talimatının nedeni bilinmeyen bir şekilde poliçe sahibince kaybedildiği anlaşıldığından bahsi geçen poliçenin hazinece ödenmesi istenmiştir.¹⁰⁸ Her iki belgenin tarihleri 1854 yılı Ağustos ayına ait olması nedeniyle birbirleri ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, ikinci belgede komisyon için keşide edilmiş olduğu belirtilmişse de tutarın yüksek olmasından dolayı poliçenin tüfeklerin ana parasına ilişkin olduğu tahmin edilmektedir.

17 B 1272/ 24 Mart 1856 tarihinde Maliye Nazırı'na hitaben yazılan yazıda Hicaz'a gönderilmek üzere Mısır tarafına poliçe edilmiş olan dört bin kese akçenin Alyon isimli tüccarın orada bulunan ortağı tarafından verildiği ve bu tutarın kendisine Mısır ülkesinin taksitleri dahilinde ödeneceği konusunda anlaşmaya varıldığı belirtilmektedir. Ancak tüccar Alyon'un şu aralar akçe gerekli olduğu ve hemen ödenmesini istediğinden dolayı bu talebinin masrafları ile birlikte hızlıca yerine getirilmesi buyrulmuştur. Belge, devletin uzak bölgelerinde acil nakit ihtiyacı için etkin bir şekilde poliçe kullandığını gösteren iyi bir örnektir. Bu işlemlerin hızlı ve sorunsuz bir şekilde gerçekleşmesinde en önemli faktör para işlemleri ile uğraşan sarraf/tüccar, banker ve poliçeci esnafının devletin himayesinde kurmuş oldukları organizasyondur. Örnek belgede devlet, tüccar Alyon ile bir yazılı anlaşma yapmış ve dört bin kese akçeyi Hicaz'a ulaştırması karşılığında Mısır'dan gelecek paralarla – ki muhtemelen alınacak vergiler olmalı- taksit taksit ödeneceğini taahhüt etmiştir. Bunun üzerine tüccar Alyon, Hicaz'da bulunan ortağı üzerine bir poliçe keşide ederek bu paranın ödenmesi talimatını vermiştir. Ancak sonradan tüccar Alyon'un acil nakit sıkışıklığı karşısında ortağı tarafından ödenen bu paranın anlaşma dahilinde kendisine geri ödenmesi gündeme gelmiştir.¹⁰⁹

3 C 1277/ 17 Aralık 1860 tarihli belgede bazı önemli masrafların görülebilmesi için dört defada hazineye dört yüz doksan kese kuruşun poliçe yoluyla gönderilmiş olduğu İzmit Valisi'nce ifade edilmektedir.¹¹⁰ 26 B 1272/ 2 Nisan 1856 tarihli bir başka belgede, Tophane-i Amire'nin olağanüstü masrafları için on beş bin kese tutarında poliçe verilmesi hakkında Maliye Nezareti'nden talepte bulunulduğu

¹⁰⁸ 5 Ağustos 1854/11 Za 1270, BOA., **HR.MKT.**, Dosya no: 82, Gömlek no: 48.

¹⁰⁹ 24 Mart 1856/17 B 1272, BOA., **A.MKT.NZD.**, Dosya no: 179, Gömlek no: 75.

¹¹⁰ 17 Aralık 1860/3 C 1277, BOA., **A.MKT.MHM.**, Dosya no: 202, Gömlek no: 68.

görülmektedir.¹¹¹ 8 L 1277/ 19 Nisan 1861 tarihli belgede ise Ebniye-i Âliye tamirâtı için Hüdavendigâr Sancağı'ndan talep edilen meblağa mahsuben on bir gün vadeli bir poliçenin Hazine'ye gönderildiği belirtilmektedir.¹¹²

16 M 1271/ 9 Ekim 1854 tarihli bir başka belgede devletin nakit sıkışıklığı çektiği görülmekte ve bu nedenle Maliye Hazine'sinin acil masrafları için keşide edilen poliçe karşılığı bazı tüccarlardan alınan akçelerin dağıtılması istenmektedir. Alınan karar gereği Nizamiye Hazinesi'ne* on bin, tersane ve Tophane-i Amire'ye beşer binden on bin kese verilecektir. Ancak Nizamiye Hazinesi'nin ihtiyacı olan para karşılanmış olmakla birlikte hazinede henüz karşılığı olmadığından tersane ile Tophane-i Amire'nin ihtiyacı olan para bulunamamıştır. Hazinede karşılığı oluştukça poliçe keşide edilip tüccardan para alınacak ve ihtiyacı olan yerlere dağıtılacaktır. Belgenin ait olduğu tarih itibariyle Kırım Savaşı'na denk gelen bir dönemde doğal olarak öncelik askeri harcamalara verilmiştir. Devletin ne kadar acil olursa olsun karşılığı bulunmadan poliçe keşide edilmemesi kuralını uygulaması para ve bütçe disiplini açısından dikkat çekicidir. Diğer taraftan piyasadaki bozuk para sıkıntısını gidermek için poliçe karşılığı Darphâne'de para basıldığına ilişkin örneklere de rastlamak mümkündür.¹¹³

24 B 1266/ 5 Haziran 1850 tarihli belge; Trablusgarp Valisi'nin bozuk para basılarak gönderilmesi talebi üzerine Hazine-i Hassa Nazırı'nca Darphâne'den bu talebin karşılanması için yapılan yazışmayı içermektedir. Vali toplam yüz bin kuruşluk bakır para akçenin beşer paralık sikkeler halinde kesilerek darb edilmesini ve gönderilmesini bu paranın karşılığının eyalet mülkünden düzenlenecek poliçe olarak ödeneceğini belirtmiştir.¹¹⁴

Lonca nizamnâmelerine göre esnaf olarak anılmaları gereken sarrafların bazılarının belgelerde “bazirgân/ bezirgân sarraf” olarak anıldıkları da görülüyor. Bâzirgan sıfatı, bazı sarrafların ticaretle de uğraştıklarının göstergesidir. Öte yandan, fiilen ticaret yapma dışında “bâzirgan” sıfatının büyük sermayeye veya iş hacmine

¹¹¹ 22 Nisan 1856/6 B 1272, BOA., A.MKT.NZD., Dosya no: 180, Gömlek no: 86.

¹¹² 19 Nisan 1861/8 L 1277, BOA., A.MKT.MHM., Dosya no: 215, Gömlek no: 33.

* Nizamiye Hazinesi: Kara ordularının tüm masraflarını yürütmek üzere kurulan hazine. Tevfik Güran, **Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi; Bütçeler ve Hazine Hesapları (1841-1861)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989, s. 8.

¹¹³ 9 Ekim 1854/16 M 1271, BOA., A.MKT.NZD., Dosya no: 118, Gömlek no: 62

¹¹⁴ 5 Haziran 1850/24 B 1266, BOA., A.MKT.NZD., Dosya no: 8, Gömlek no: 57.

sahip olanları tanımlamak için kullanılması da muhtemeldir.¹¹⁵ Örneğin 10 R 1267/ 12 Şubat 1851 tarihinde Kaptan Paşa'ya hitaben yazılan bir belgede, Yani Bazergân'ının zeytin yağı ve sabun bedelinden dolayı Tersane-i Amire Hazinesi'nde bir yük yetmiş altı bin kuruş alacağı bulunduğu ve bu sırada Midilli'den keşide olunan üç parça poliçe bedelinin ödenmesi için Maliye Hazinesi'ne ısrarcı olduğu beyan edildiğinden söz konusu poliçe bedellerinin bazergânın alacağından düşülmesi kalan tutarın da kendisine ödenmesi istenmiştir.¹¹⁶

Dönemin ünlü bankerlerinden Kamondo'lar için de aynı sıfatın kullanıldığı görülmektedir. 4 C 1277/ 18 Aralık 1860 tarihli belgede Kaptan Paşa'nın Belgrad'da satın aldığı emlak için ödenmesi gereken altı bin altın tutarındaki bedel ile ilgili olarak Belgrad'daki Şoso Roso isimli bir tüccar aracılığı ile Kamondo Bazergâni'na bir poliçe keşide edildiği belirtilmektedir. Belgrad Muhafızı Osman Şerif tarafından kaleme alınan yazıda keşide olan bu poliçenin Kamondo tarafından kabul edildiği adı geçen tüccara bildirildiğinde bu tüccarın derhal ödemeyi yapacağını taahhüd ettiğini ifade ederek Kamondo'nun poliçe kabulünün kendisine bekletilmeden telgrafla iletmesini istemiştir. Belge, İstanbul'dan uzak bir yerde yapılacak bir satın almada, para taşıma riski olmadan poliçe kullanılarak işlemin nasıl kolaylıkla gerçekleştirilebileceğini göstermektedir. Ancak bu döngünün aksamadan yürütülebilmesi arkada kurulu tüccar, sarraf, banker ve poliçecilerden oluşan organizasyonun işleyişine bağlıdır. Konu ile ilgili belgede üst düzey bir devlet yetkilisi Belgrad'da bir ev almaya karar veriyor. Ancak ödeme yapılması için paranın İstanbul'dan Belgrad'a taşıma riski bulunduğundan dolayı İstanbul'da bu işlerle uğraşan tanınmış bankerlerden Kamondo'lara başvuruluyor. Evi satın almak isteyen Kaptan Paşa'nın keşide ettiği poliçede muhatap olan, diğer bir ifade ile poliçe bedelini ödemeyi kabul eden Kamondo, lehdar yani alacaklı ise Belgrad'daki Şoso Roso isimli tüccar –ki muhtemelen Kamondo'nun oradaki ortağı- olmuştur. Kaptan Paşa poliçeyi keşide ederek parayı İstanbul'da Kamondo'ya verdiğinde Kamondo poliçeyi kabul etmekte ve poliçenin asıl borçlusu durumuna geçmektedir. Poliçenin kabul edildiği telgraf ile Belgrad'a bildirildiğinde paranın alındığından ve dolayısıyla kendisine ödemenin Kamondo tarafından yapılacağından emin olan Şoso Roso'da

¹¹⁵ Cezar, **a.g.e.** s. 185, 186.

¹¹⁶ 12 Şubat 1851/10 R 1267, BOA., **A.MKT.NZD.**, Dosya no: 27, Gömlek no: 14.

parayı ödeyerek satın alma işlemini sonuçlandırmaktadır. Kamondo ile ortağı daha sonra kendi aralarında hesaplaşmalarını tamamlamakta ve muhtemelen bu işlerin karşılığında kendilerine bir komisyon ödenmektedir. ¹¹⁷

29 R 1277/ 14 Kasım 1860 tarihinde Maliye Nezareti'ne yazılan yazıda; Hersek tarafında bulunan görevli askerlerin birikmiş maaşlarından birer aylıklarının hesaplanarak poliçe ile ve bir kısmı da nakit olarak acilen ödenmesi istenmiştir. Seraskeriye'den, biriken maaş tutarının altı yük altmış altı bin altı yüz yirmi üç kuruşa ulaştığı bilgisi alınmıştır. Belge, devletin 19. yüzyılda askerlerin maaşlarını zorlukla ödediğini ve ödemelerin düzensiz olduğunu göstermektedir.

*“Maliye Nezaret-i celilesine
Malum-ı devletleri buyurulduğu üzere Hersek tarafında bulunan Asakir-i Nizamiye ve muvazzafanın müterâkim maaşlarından bir aylıkları hesab olunarak ana kıyasen poliçe tarikiyle ve sair suretle biraz akçe yetiştirilmesi çaresinin bulunulması Meclis-i Mahsus-ı Vükelâ kararı iktizâsından olarak ol bâbda taraf-ı vâlâ-yı hazret-i Seraskerî'den bi't-terkî ita kılınıp leffen irsal-i savb-ı devletleri kılınan pusulada gösterildiği vechle bunun mikdarı altı yük altmış altı bin altı yüz yirmi üç buçuk kuruşa bâliğ olmuş olmasıyla bunun kararına tevfiқан ne yapılacak ise keyfiyetin serî'an iş'âr buyurulması siyakında tezkire.
29 R sene [12]77” ¹¹⁸*

Trabzon Valisi Ali Bey 4 Haziran 1890 tarihinde Mabeyn-i Hümayun'a gönderdiği telgrafta; Trablus tümeni askerlerinden Binbaşı Atıf Bey'in beş bin kuruşluk maaşının poliçe suretiyle ödendiğinin Canik Mutasarrıflığı tarafından yazı ile bildirildiğini, iletmektedir.

*“Telgrafnâme
Mahall-i irsali: Trabzon
Mevridi: Mabeyn-i hümayun
Mütevassıt olan merkez: Dersaadet
23 Mayıs [1]306*

*Yaver-i Ekrem-i hazret-i şehriyârî Derviş Paşa hazretlerine
Trablus Furka-i Askeriyesi mensubâtından Binbaşı Atıf Bey'in maaşâtı olup tahsil memurundan sened ahziyle tesviyesi irade buyurulan beş bin kuruşun poliçe suretiyle takdim olunduğu Canik Mutasarrıflığı'nın iş'arı üzerine ma'rûzdur.
Fi 22 Mayıs sene [1]306
Trabzon Valisi Âlî” ¹¹⁹*

¹¹⁷ 18 Aralık 1860/4 C 1277, BOA., A.MKT.NZD., Dosya no: 335, Gömlek no: 55.

¹¹⁸ 14 Kasım 1860/29 R 1277, BOA., A.MKT.NZD., Dosya no: 331, Gömlek no: 24.

3 Ca 1279/ 28 Eylül 1862 tarihinde Maliye Nezareti'ne yazılan yazıda; Silistre'de toplanan askerlerin maaşlarının verilerek Rusçuk'a gönderildikleri, daha önce dönen askerlerin maaşlarının ise poliçe ile ödendiği, Lofça'dan toplanan askerlerin maaşlarının da Lofça Mal Sandığı'ndan karşılandığı belirtilmektedir.

*“Maliye Nezaret-i celilesine
Silistre Eyaleti'nden müretteb Asâkir-i muvazzafanın maaşları verilerek Rusçuk'a iâde olunmuş ve mukaddemce avdet eden neferâtın güzeşte maaşları dahi bâ-poliçe tesviye ve ita olunarak Lofça'dan müretteb asakir-i muvazzafanın da müterâkim maaşları Lofça Mal Sandığı'ndan verilmek üzere yerlerine iadeleri mahalline bildirilmiş idiği ifadesine dair Vidin Valisi devletli paşa hazretleri tarafından keşide olunan telfrafname manzur-ı âlileri buyurulmak üzere leffen irsal kılınmış olmakla hazinece dahi muamele-i kalemiyesinin ifası menut-ı himem-i behiyyeleridir efendim.”¹²⁰*

6 Ra 1273/ 4 Kasım 1856 tarihli belge, Paris Sefareti'ne bir sofrta takımı alınması, Petersburg Sefareti'nin noksanlarını gidermek için poliçe gönderilmesine ilişkindir.¹²¹ 29 S 1273/ 29 Ekim 1856 tarihli belgelerde 1856 yılının sonlarına doğru Mehmed Paşa'nın geçici görevle Rusya'ya gittiği, Moskova ve Petersburg'dan poliçe çektiği anlaşılmaktadır.¹²² Mehmed Paşa'nın Petersburg'dan göndermiş olduğu poliçeler 10 Ra 1273/ 8 Kasım 1856 tarihinde ödenmiştir.¹²³

26 R 1273/ 24 Aralık 1856 tarihli belgede ise Mehmed Paşa'nın bu kez çeşitli yerlerden aldığı paralar ile Zarifi isimli tüccara gelen iki adet poliçe ve telgraf masrafları ile ilgili defter ve evrakın gönderildiği belirtilmektedir.¹²⁴ Aynı şekilde Mehmed Paşa'nın Petersburg'da almış olduğu akçelerle ilgili poliçelerin gönderildiği de 8 Ca 1273/ 4 Ocak 1857 tarihli bir başka belgede yer almaktadır.¹²⁵ 15 L 1264/ 14 Eylül 1848 tarihinde Viyana'da bulunan Tıp Mektebi öğrencilerinin harcırah ve imtihan masrafları olarak Baron Sina'dan alınan borca ilişkin poliçenin gönderildiği bildirilmektedir.¹²⁶

¹¹⁹ 4 Haziran 1890/ 15 L 1307, BOA., **Y.PRK.U.M.**, Dosya no: 17, Gömlek no: 19.

¹²⁰ 28 Eylül 1862/ 3 Ca 1279, BOA., **A.MKT.MHM.**, Dosya no: 244, Gömlek no: 99.

¹²¹ 4 Kasım 1856/6 Ra 1273, BOA., **HR.MKT.**, Dosya no: 165, Gömlek no:74.

¹²² 29 Ekim 1856/29 S 1273, BOA., **HR.MKT.**, Dosya no: 165, Gömlek no: 2.

¹²³ 8 Kasım 1856/10 Ra 1273, BOA., **HR.MKT.**, Dosya no: 166, Gömlek no: 22.

¹²⁴ 24 Aralık 1856/ 26 R 1273, BOA., **HR.MKT.**, Dosya no: 171, Gömlek no: 13.

¹²⁵ 4 Ocak 1857/ 8 Ca 1273, BOA., **HR.MKT.**, Dosya no: 172, Gömlek no: 54.

¹²⁶ 14 Eylül 1848/15 L 1264, BOA., **HR.MKT.**, Dosya no: 21, Gömlek no: 87.

Devletin, poliçeyi sadece uzak bir noktadaki ihtiyacın karşılanması amacıyla yapılan ödemede değil herhangi bir paranın merkezi hazineye ulaştırılmasında da kullandığını görmekteyiz. Örneğin 5 S 1278/ 12 Ağustos 1861 tarihinde Canik Mutasarrıfı Kamil Paşa'ya yazılan yazıda; 1277/m.1860 senesinde yapılan borçlanmadan kalan iki yüz elli kese akçe tutarındaki paranın karşılığı olarak Dersaadet'de Enfıyeci oğlu Kıryanos tarafından hazineye nakit olarak teslim edilmek üzere keşide ettiği poliçenin ulaştırıldığı belirtilerek paranın da bir an önce gönderilmesi istenmiştir.¹²⁷ Konu ile ilgili 16 M 1280/ 3 Temmuz 1863 tarihli bir başka belgede, eski Canik Sancağı Evkaf Müdürü Emin Efendi ile Şeyh Ulasın Vakfı Mütevellisi Ahmed Efendi'nin Evkaf-ı Hümayun'a ait vakıf hasılatından aldıkları poliçe ve senedin gönderildiği bildirilmektedir.¹²⁸

Yusuf adında bir kişinin Dersaadet'de kapı kethüdasına hitaben 12 B 1239/ 13 Mart 1824 tarihli yazdığı yazı, devletin poliçe karşılığı aldığı bir paranın ödenmesinde izlenen yöntemi tanımlaması bakımından iyi bir örnek oluşturmaktadır. Belgede daha önceki bir yazışmaya atıfta bulunularak Nemçe (Avusturya) tüccarlarından Covanni Kavlo Holka isimli bazergandan iki yüz on dört bin sekiz yüz kırk iki kuruş alındığı ve karşılığında yazı ekinde bir nüshası gönderilen poliçe senedinin verildiği, söz konusu poliçenin kapı kethüdasına ulaşmasından on beş gün sonra poliçede yazılı meblağı resmi bir yazı ile devlet hazinesinden talep edilmesi istenmektedir. Yazının devamında alınan paranın adı geçen bazerganın istediği yere nakledilmesi ve paranın tesliminden sonra kural gereği poliçenin arka tarafında bulunan yazılı şerhin kopartılarak işlemin sonlandırılması ifade edilmektedir. Ayrıca bu yazının başmuhasebede saklanması şeklinde bir ibare gönderenin mührünün altında yer almaktadır.¹²⁹ Öncelikle bu belge 19. yüzyılın başlarında devletin poliçe karşılığı tüccarlardan para alınmasının bir kurala tabi olduğunu göstermektedir. Belirlenen bu kurallar;

- a) Para alınması yazılı izinle mümkün olabilmektedir,
- b) Poliçenin birden fazla nüshası bulunmaktadır. Aslı alacaklıda bir nüshası ise devlet yetkilisinde kalmaktadır,

¹²⁷ 12 Ağustos 1861/5 S 1278, BOA., **A.MKT.MHM.**, Dosya no: 230, Gömlek no: 71.

¹²⁸ 3 Temmuz 1863/16 M 1280, BOA., **A.MKT.MHM.**, Dosya no: 267, Gömlek no: 92.

¹²⁹ BOA., **C.DH.**, Dosya no:262, Gömlek no: 13078.

c) Poliçenin düzenlenmesi ve ibrazı yeterli görülmemekte paranın ödenebilmesi için ayrıca resmi yazı gerekmektedir,

d) Poliçenin arka tarafına bir şerh düşülmekte ve ödeme gerçekleştikten sonra bu kısım koparılarak imha edilmektedir.

Süleymaniye Kaymakamı'na yazılan 13 R 1270/ 13 Ocak 1854 tarihli bir yazıda ise kapı kethüdalık hizmetine tayin olunan Ali Efendi'ye tahsis edilecek maaşın muteber tüccar veya sarraf havalesiyle ya da poliçe suretiyle aydan aya ödenmesi istenmektedir.¹³⁰ Belgede bir devlet görevlisinin maaş ödemesi de olsa 19. yüzyılın ikinci yarısında uzak bir bölgeden yapılacak para transferlerinde kullanılan yöntemlerin açıkça belirtildiği görülmektedir.

Yurt dışında bulunan konsoloslukların ihtiyaç duyduğu paranın poliçe yoluyla sağlanmasına dair bir başka örnek 28 Za 1275/ 29 Haziran 1859 tarihli belgedir. Buna göre yaz mevsiminde İran Şahı'nın Sultaniye Sahrası'na gidişinde eskiden olduğu gibi Tahran Maslahatgüzarı'nın da eşlik etmesi halinde oluşabilecek masraflar için ihtiyat amaçlı olarak sefaret sarrafından almış olduğu seksen bin altı yüz yirmi beş kuruş tutarındaki para karşılığında düzenlenen poliçe İstanbul'a ulaşmıştır. Ancak, Maslahatgüzar'ın bu geziye katılmasına dolayısıyla masraf yapmasına da gerek görülmediğine dair Hariciye Nezareti'nce yazılan yazının sarraftan para alındıktan sonra gecikmeli bir şekilde sefaretin eline geçtiği olasılığı üzerinde durulmaktadır. Bu durumda poliçenin red edilerek ödenmemesi sefaretin itibarına gölge düşürecektir. Hariciye Nezareti, kararın sultan tarafından verileceğini belirterek şu çözüm yollarını önermiştir: Şayet yazının ulaşmasından haberdar değiller ise çaresiz bu para sefaretin olağanüstü masraf bütçesinden karşılanarak hazinece ödenecek, yok yazı ellerine ulaştığında yola çıkılmamış ise alınan bu para sefaret maaşına mahsup edilecektir. Hazine Nezareti'ne bir gün sonra gönderilen cevapta; sultanın emri ve sadrazamın yazılı talimatı gereği bahsi geçen poliçenin ödenerek sadarete iadesi istenmiştir. Bu belge, köklü bir geleneğe sahip Osmanlı Devleti'nin yurt dışında ve sarraflar nezdinde itibarını koruma konusundaki hassasiyetine işaret etmektedir.

¹³⁰ BOA., HR.MKT., Dosya no: 69, Gömlek no: 50.

“Atufetli efendim hazretleri

Şehametli İran şahı hazretlerinin mevsim-i sayfa sâbıklarda olduğu gibi Sultaniye Sahrası'na azimetinde Tahran Maslahatgüzârı dahi sâir süferâ ile beraber bulunduğu halde vukubulacak masarîfı için sefaret sarrafından ihtiyaten almış olduğu seksen bin altı yüz yirmi beş kuruşun vurud eden poliçesi manzur-ı âlî buyurulmak için arz ve takdim kılını maslahatgüzâr-ı muma-ileyhin ol suretle azimetine hacet ve bir takım masarîf-ı zaide ihtiyarına lüzum görünmemesiyle andan sarf-ı nazar eylemesi mukaddemce kendisine yazılmış olmasıyla şimdi işbu poliçenin vürudu zikr olunan akçenin yazılan tahrirâtın vusulünden evvelce alınmış olmasından neşet eylediğinden ve poliçenin reddi ise sefaretin namus ve itibarına dokunacağı misillü şayet gönderilen tahriratı almazdan evvel çıkıp gitmiş ise çaresiz masarîfını tesviye etmek lazım geleceğinden meblağ-ı mezburun Hazine-i celileden tesviyesiyle eğer tahrirat-ı mersuleyi alıp yola çıkmamış ise bu aldığı akçenin sefaretin maaşına mahsub olunması ve eğer hareket etmiş bulunur ise sefaretlerin fevkalade masarîfâtı tertibatından tesviye kılınması münasib gibi görünür ise de ol babda her ne vechle emr u ferman-ı hazret-i padişahi müte'allik buyurulur ise ana göre hareket olunacağı beyanıyla tezkire-i senaverî terkimine ibtidâr kılını efendim.

Fi 28 Za sene [12]75

Maruz-ı çaker-i keminelere dir ki

Reside-i enamil tekrim olan işbu tezkire-i sâmiye-i âsifâneleriyle zikr olunan poliçe manzur-ı âlî-i hazret-i mülukane buyurulmuş ve meblağ-ı mezburun ber-minval-i muharrer tesviye-i iktizâsını şeref sünûh ve sudur buyurulan emr ve irade-i seniyye-i cenab-ı şehriyârî muktezâyı münîfinden olarak mezkur poliçe yine savb-ı âlî-i Sadaret-penâhîlerine iade kılınımış olmakla ol babda emr u ferman hazret-i veliyü'l-emrindir.

Fi 29 Za sene [12]75”¹³¹

Devlet ile doğrudan bir ilişkisi olduğu tam olarak saptanamamakla birlikte gerek resmi kayıtlara girmiş olması gerekse oldukça eski sayılabilecek bir tarihi taşınması nedeniyle 26 C 1148/ 13 Kasım 1735 tarihli belgeye burada yer verilmesi ihtiyacı duyulmuştur.¹³² Söz konusu belgede; Rakka Valisi Kethüda Ahmed Paşa'nın mütesellimi (vergi memuru, tahsildarı, kaymakamı, görevlisi) Hüseyin Bey tarafından Emir Süleyman Ağa'nın haremine (eşine) verilmek üzere poliçe olunan iki bin beş yüz kuruş ve Hindî (Hintli) Süleyman'a ödenecek beş yüz kuruşla birlikte toplam üç bin kuruşun Hüseyin Bey'e verildiği ve bunun yazılı olarak kayıt altına alındığı belirtilmektedir. Bu belge; 18. yüzyılın erken bir döneminde üst düzey devlet idarecilerinin para işlemlerinde poliçe kullanıldığını ve işlemlerin poliçe dışında ayrıca yazılı bir belge ile takip edildiğine işaret etmektedir.

Sarrafi Kapsar ve Sarraf Kirkor tarafından 13 Ş 1232/ 28 Haziran 1817 kaleme alındığı anlaşılan ve doğrudan sultana hitaben yazılan yazıda; Tatar Küçük Ahmed ve Tatar Yenişehirli İbrahim ile iki defada gönderilen kırk üç adet toplam üç

¹³¹ 29 Haziran 1859/28 Za 1275, BOA., İ.HR., Dosya no: 169, Gömlek no: 9107.

¹³² BOA., C.ML., Dosya no: 159, Gömlek no: 6712.

yüz otuz yedi bin kuruşluk poliçelerin ellerine ulaştığı ve kayıt altına alındığı beyan edilmekte olup, sultanın fermanında buyrulan gelirler ve hidivin masraflarına ilişkin pusulaların düzenlendiği de belirtilmektedir. Gelir ve masraflar denkleştirildikten sonra toplamda iki yüz otuz üç bin dört elli yedi kuruş alacaklarının kaldığı ifade edilmektedir.¹³³ Bu sarraflar büyük olasılıkla sultanının şahsi işlerini takiple sorumludurlar ve belge de geçmiş bir dönemin karşılıklı mutabakatını içermektedir.

Muhtelif tarihlere ait tüm bu belgeler devletin uzak mesafelere yapması gereken para ödemeleri için poliçe kullandığını ve özellikle yurt dışı ile olan işlemlerde sarraf/tüccar, banker ve poliçecilerin kurmuş oldukları organizasyondan faydalandığını ve işlemlerin belirlenen kurallar çerçevesinde gerçekleştiğini göstermektedir.

2.4. Poliçe İşlemlerine Devlet Müdahaleleri ve Dersaadet Bankası

Poliçe kullanımı, bir yandan para arzının kontrol edilmesine, diğer yandan ödeme ve tahsilatlarda hızlı sonuç alınmasına olanak sağlamasına karşın bazı durumlarda devletin müdahalelerine de rastlanılmaktadır. Bu müdahalelerin başlıcaları, hazinenin ödemeler dengesini bozması nedeniyle kontrolsüz poliçe keşide edilmesinin engellenmesi, poliçelerden tahsil edilen vergilerin belirlenmesi ve hakedilenin üzerinde alınan işlem ücretlerinin araştırılarak gerektiğinde iadesinin sağlanmasıdır. Örneğin, 25 C 1258/ 3 Ağustos 1842 tarihinde Maliye Nazırı'na (Bakanı) hitaben yazılan yazıda; defterdarın izin almadan kabul ettiği poliçelerin hangi aylara ait olduğunun bildirilmesi ve bahsi geçen poliçelerin bu seferliğe mahsus olmak üzere hazineden ödenmesi uygun görülmüş olmakla birlikte bundan sonra gerekli yazılı onay alınmadan poliçe keşide edilmemesi konusunda uyarıda bulunulmuştur.¹³⁴

17 Ra 1269 /29 Aralık 1852 tarihinde Babıali'ye hitaben yazılan yazıda ise poliçe usulünün yasaklanmadığı fakat bazı müste'men tüccarının* taşradan üzerlerine çekilen poliçeleri kabul etmelerine karşın bu poliçelerin vadeleri geldiğinden dolayı talep edildiğinde ise bazı kişilerin hazineden alacağı olup, azar azar verilmesi usul

¹³³ BOA., C.ML., Dosya no: 290, Gömlek no: 11883.

¹³⁴ 3 Ağustos 1842/25 C 1258, BOA., A.MKT., Dosya no: 3, Gömlek no:2.

* Müste'men tüccar: Ecnebî tebasından eman almış olan tüccar.

gereği olan meblağı mahsup ettirmek gairesine düştükleri belirtilmektedir. Hazine gelirini bir düzen içerisinde sağlayıp borcunu da belirli bir sıraya göre ödemeye mecbur olduğundan, bu durum Hazinesinin idare usullerine aykırıdır. Bu sebeple poliçelerin kabul edilmemesi çeşitli söylentilere yol açtığından bundan sonra poliçe işini yapmaya talip olanlar buldukları bölgelerde hangi şart ile poliçe alırlarsa burada da (İstanbul kastedilmekte) o şartlarda ödeneceğine ve ödemediği takdirde ise bulunduğu bölgede akçeyi aldığı günden poliçenin iade edilerek mahalline gönderilmesine kadar geçen süre için faizini ödeyeceğine dair güvenilir bir kefil gösterilerek senede kaydedilmediği sürece poliçe verilmemesinin taşralara duyurulması istenmiştir. Esas itibariyle poliçenin yasaklanmadığı ancak belirtildiği şekilde bir uygulamanın yapılamayacağına dikkat çekilmiştir. Belge, poliçe işlemlerinde yaşanan bazı sorunların çözülmesi amacıyla Sadaret'e yazılan bir ferman olup, buna göre poliçe işlemlerinde bir yasaklanma sözkonusu olmamakla birlikte yabancı tebaadan tüccarın üzerlerine İstanbul dışından çekilen ve karşılıklarının hazineye ödenmesi gereken poliçeleri kabul ettikten, diğer bir ifade ile poliçenin asıl borçlusu haline geldikten sonra vadeleri geldiğinde bu kez hazineden alacaklı bahsi geçen tüccara borçlu olan bazı kimselerin peyder pey ödenmesi yazılı kurala bağlanan alacaklarına mahsup ettirmek (saydırmak) suretiyle bu poliçe bedellerini ödemededen imtina ettikleri (kaçındıkları) anlaşılmıştır. Ortaya çıkan bu durumun hazinenin nakit akışını olumsuz etkilemesi nedeniyle poliçe işlemlerine sınırlandırmalar koyma yoluna gidilmiştir. İstanbul dışından gönderilen ve karşılığı hazineye ödenmesi gereken poliçelerin ticaretini yapanlar ile ilgili getirilen bu sınırlamalar şu şekilde tarif edilmiştir: Poliçeye talip olanlar bu poliçeyi hangi şart ile almış ise sonradan yeni kurallar ileri sürmeden İstanbul'da ödemeyi kabul etmelidirler. Şayet poliçenin vadesi geldiğinde ödemeyi kabul etmez ise poliçe karşılığı parayı aldığı günden poliçenin yerine iade edildiği güne kadar geçen süre için faiz ödeyeceğine dair güvenilir bir kefilin kefaleti senet (belgedeki senet ifadesinin poliçe için kullanıldığı düşünülmektedir) üzerine alınmadan poliçe verilmemesi kuralı taşraya (İstanbul dışına) duyurulmalıdır.¹³⁵

---

¹³⁵ 29 Aralık 1852/17 Ra 1269, BOA., C.ML., Dosya no: 650, Gömlek no: 26602.

Osmanlı tebaası dışındaki tebaalara poliçe keşide edilmemesi yönünde yasaklamalar getirildiği de görülmektedir. Ancak bu yasaklamaların, bir bölgeden gelen yoğun şikayetler üzerine konulduğu dolayısıyla geçici ve bölgesel olduğu tahmin edilmektedir. Belgeler takip edildiğinde bir süre sonra herhangi bir koşula bağlanmadan ve ayırım yapılmadan işlemlerin devam ettiği belirlendiğinden bu şekilde bir saptama yapılmıştır. Sözelimi, Silistre Valisi Mehmed Said 15 Nisan 1854 tarihinde Dersaadet'e yazdığı bir yazıda; Rusya ve Yunan teb'ası üzerlerine poliçe keşide edilmemesi ve keşide olunmuşlar var ise dahi bedellerinin nakden gönderilmesi veya sağlam, güvenilir koşullara sahip kişiler üzerine keşide edilmesi hususunda 3 Receb 1270/ m. 1 Nisan 1854 tarihli iradenin alındığını ve yönetimi altında bulunan memurlar ile gerekli yerlere duyurduğunu belirtmektedir. Belgeden anlaşıldığı üzere, devlet Rus ve Yunan uyruklu kişilerin üzerlerine keşide edilen poliçelerin ödenmemesi karşısında önlem almış ve bu şartlarla poliçe keşide edilmemesi yönünde uyarıda bulunmuştur.

“Devletli efendim hazretleri

Rusya ve Yunan teb'ası üzerlerine poliçe keşide olunmayıp ve derdest-i keşide olunmuşları var ise dahi bi'l-istirdâd nakden irsali veyahut şerâit-i kaviyye-i malume ile eşhâs-ı sâire üzerine keşidesi iradesini şamil fi 3 Receb sene [12]70 tarihiyle müverrahanarayışhâme-i tefhim olan emir-nâme-i cenab-ı nezaret-penâhîlerimüfâd-ı âlîsîkarîn-i ilm-i çâkirânem olmuş ve keyfiyet zîr-i idâre-i bendegânemde bulunan mahaller memurlarıyla lazım gelenler taraflarına beyan ve izbar kılındığı misillü buraca dahi iktizâ-yı halin icra kılınacağı derkar bulunmuş olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 17 Receb sene [12]70

Vali-i Vilayet-i Silistre

Mehmed Said”¹³⁶

Devlet günün koşullarına göre de işlemlere sınırlandırmalar getirebiliyordu. Örneğin, 11 Ca 1268/ 3 Mart 1852 tarihli bir yazı ile, Kıbrıs'tan İstanbul'daki tüccar ve diğer kişiler üzerine keşide edilen poliçeler hangi cins akçe ile düzenleniyorsa ödemenin de aynı cins akçe ile yapılması , bunu kabul etmeyenlere poliçe verilmemesi ve hazineye paranın nakit olarak gönderilmesi gerektiği bildirilmektedir. Zira İstanbul'da üzerine poliçe keşide edilen tüccarın elinde akçe bitmesi durumunda mal alıp satmayacağı dolayısıyla piyasada durgunluk yaşanabileceği, hatta vergi nakillerinde dahi sıkıntı olabileceğinden kaygı duyulmaktadır. Dolayısıyla konunun

¹³⁶ 17 Ocak 1854/ 17 R 1270, BOA., C.HR., Dosya no: 185, Gömlek no: 9246.

detaylı bir şekilde incelenmesi ve belirtilen bu hususun doğruluğunun araştırılması istenmektedir. Belge, devletin bir yandan tedavüldeki para dolaşımını azaltması nedeniyle poliçe kullanımını teşvik ederken diğer yandan uygulamada ortaya çıkan sorunları giderebilmek için önlemler aldığını göstermektedir.¹³⁷ Bu konu ile ilgili bir başka belge Tolcu Mutasarrıfı'na (Tolcu, Romanya'nın Dobruca bölgesinde, Tuna kıyısındaki önemli bir liman şehridir.) 2 C 1277/ 16 Aralık 1860 tarihinde gönderilen yazıdır. Belgede; ticaret veya sarraflıkla uğraşmayan teba-i Devlet-i aliyyenin yabancı tebaaya mensup kişiler üzerine poliçe çekmemelerini, çekerlerse de bunun devlet tarafından kabul edilmeyeceği, ayrıca orada bulunan yabancıların ne işle uğraştığı ve ne kadar zamandır bulunduğuna ilişkin olarak yerli halktan birisinin kefil gösterilmesi ve devlete bildirilecek bu kefaletin patentlerine (pasaportlarına) bağlı buldukları konsololarca işlenmesi istenen daha önceki karara atıfta bulunularak Tolcu gibi ticareti devamlı gelişen bir yerde bu şekilde bir engellemenin, Fransa konsolosu tarafından gönderilen karşı yazısı ile çok da mümkün olmadığı görüldüğünden farklı bir uygulamaya gidileceği ifade edilmektedir. Buna göre oraya gelen yabancılar iki sınıfta kategorize edilecektir. İlki, ticaret, ziyaret veya ikamet amacıyla oraya gidip namuslu ve dürüst olduğu anlaşılanlardır ve bunlara konsoloslarının kefaleti ile ikamet tezkiresi (oturma izni) verilebilecektir. İkincisi ise, bunların dışında kalan ve makbul görülmeyen ve konsoloslarının da teyit vermediği yabancılar ki onlardan kefil istenmesi gerekecektir. Bahsi geçen bu uygulama değişikliği hususunda yabancı konsoloslarla görüş birliğine varıldığından poliçe imza yasağı da kaldırılmıştır. Devletin almış olduğu bu karar değişikliği ticaretin gelişmesini engelleyen hususların ortadan kaldırılması açısından yeri geldiğinde nasıl esnek davranıldığına emsal teşkil etmektedir.¹³⁸

Raşid Efendi isimli bir memur 21 L 1273/ 14 Haziran 1857 tarihinde yazdığı yazıda, kendisi ile ilgili Diyarbakır'dan İstanbul'a yüksek miktarda poliçe gönderdiği şeklindeki haberlerin iftira olduğunu ifade etmektedir. Raşid Efendi yazısında kendisinin işini düzgün yapan dürüst bir memur olduğunu ve böyle bilindiğini, bugüne kadar kimseden rüşvet almadığını, Diyarbakır'dan çekmiş olduğu poliçenin karşılığında maaşından biriktirdiği parasının olduğunu ve söz konusu

¹³⁷ 3 Mart 1852/11 Ca 1268, BOA., **C.ML.**, Dosya no: 227, Gömlek no: 9480.

¹³⁸ 16 Aralık 1860/2 C 1277, BOA., **HR.MKT.**, Dosya no: 359, Gömlek no: 97.

poliçenin daha önceden İstanbul'dan almış olduğu bir borcun ödenmesinde kullanılacağını ve borcunu ödemenin ne zamandan beri suç sayıldığını bilemediğini belirtmiştir. Yazının devamında uzun uzun yaptıklarından bahseden Raşid Efendi İstanbul'dan çıktıktan sonra yedi aydır yollarda olduğunu Diyarbakır, Musul ve Bağdat'a gittiğini ve pahalı olduğu için hâla aylığından artırarak iyi bir hayvan alamadığından şikayet etmektedir.¹³⁹ Belge bir memurun gelirinden daha fazla miktarda poliçe çekmesinden dolayı yaptığı savunma ile ilgilidir. Burada dikkat çekici olan devlet memurlarının özel işleri ile ilgili keşide ettikleri poliçelerin çok olağandan sayılmamasıdır. Diğer bir ifade ile poliçe kullanım alanının ve kullanıcılarının yazılı olmasa da bir kurala tabi olduğudur. Yazılı olmayan bu kuralların dışındaki işlemler sorgulanmakta, nedenleri araştırılmaktadır. Neticede, bu belgede geçen olayda memurun gelirinin üzerinde bir poliçe keşide ettiğinden dolayı yazılı bir açıklama yaptığı şeklinde bir izlenim edinilse de bu belgeyi diğer belgelerden farklı kılan nokta poliçe işlemlerindeki anlaşmazlıklarda dahil olmak üzere meblağın yüksekliği veya neden poliçe çekilme ihtiyacı duyulduğu konusunda bu denli detaylı açıklamaya rastlanılmamış olmasıdır. Bu nedenle yüksek devlet memurları, tüccarlar ve sarraflar ile poliçe ticareti ile ilgilenenlerin dışındaki işlemlerin devlet tarafından takip edildiği ve incelendiği tahmin edilmektedir.

Devlet hazinesinin nakit para sıkıntısı çektiği zamanlarda poliçe işlemlerine daha sıkı kontroller getirilmekte hatta bazı durumlarda poliçe alınmasının tümüyle yasaklanması da gündeme gelebilmekteydi. 29 M 1270/ 1 Kasım 1853 tarihli belge bu konu hakkında iyi bir örnek oluşturmaktadır. Mustafa Nâilî tarafından kaleme alınan yazıda poliçelerin vadelerinde ödenmemesinin hazinenin nakit akışını bozduğu dolayısıyla tahsilatların poliçe yerine nakit gönderilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Yazıda poliçe kabul edilmemesi hususundaki kararın daha önceden Maliye Nezareti'nce her yere duyurulmasına rağmen son zamanlarda hazineden alınan haberlerde birçok yerin tahsilatı yine poliçe olarak gönderdiğinin anlaşıldığı belirtilmektedir. Özellikle taşradaki bölgeler tahsilatı nakit yaptığı halde merkeze nakit yerine poliçe göndermektedir. Tahsilatlarda poliçe kabul edilmemesinin nedenleri ise şu şekilde açıklanmaktadır. Öncelikle poliçeler vadelerinde

---

¹³⁹ 14 Haziran 1857/21 L 1273, BOA., A.M., Dosya no: 16, Gömlek no:26.

ödenmemektedir. Ödenmeyen bu poliçeler için yüzde üç iskonto ile kaime verileceği, bunun kabul edilmemesi durumunda poliçenin iadesi teklif edilmektedir. Bazı poliçelerde işaret olunan metalik kelimesi kaime olarak anlaşılmakta fakat kaimelerde uygulanan yüzde üç iskonto ise hazinenin kaldıramayacağı bir yük oluşturmaktadır. Dolayısıyla zorunluluğu açık, geçerli ve kabul edilebilir bir nedene dayanmadıkça poliçe gönderilmesi istenmemektedir.¹⁴⁰

2 Ca 1275/ 8 Aralık 1858 tarihli bir belgede ise taşralarda evrak-ı nakdiyenin tedavülünün kaldırılması nedeniyle Hüdevandigar'dan gelen bir poliçenin iade edildiği anlaşılmaktadır. Belgede ayrıca taşradaki mal sandıklarına Mecidiye altınının yüz kuruştan fazlaya kabul edilmemesinin kural gereği olduğundan bahsedilmektedir. Bu durumda 1858 yılında getirilen bir düzenleme ile taşrada kaime (para yerine kullanılan kağıt) kullanımına ve poliçe işlemlerine ara verildiği anlaşılmaktadır.¹⁴¹ Kırım Savaşı nedeni ile 1854 yılında yurt dışından yapılan ilk borçlanmadan sonra alınan para savaş harcamalarına yetmediği için 1855 yılında ikinci bir borçlanma daha yapılmıştır. 1858 yılında alınan ve üç milyonu kesin iki milyonu kullanma hakkı hükümete ait olmak üzere beş milyon İngiliz Lirası tutarındaki borçlanmanın nedeni diğerlerinden farklı idi. Zira Kırım Savaşı'nı izleyen birkaç yıl içinde çıkarılan kaimelerin toplamı bir milyon iki yüz otuz sekiz bin keseye altı yüz on dokuz bin Liraya ulaşmıştı ve büyük bir mali bunalım doğmuştu. Bunalımın yok edilmesi kaimenin dolaşımdan kaldırılmasına bağlıydı. Bunun için paraya, borçlanmaya gidilmesine gerek duyulmuştu.¹⁴² Belgede bu konuda yapılan düzenlemeye atıfta bulunmaktadır. Taşrada kaime tedavülünün yasaklanmasının yanı sıra poliçe işlemlerine de ara verildiği görülmektedir.

26 Ca 1272/ 3 Şubat 1856 tarihli bir başka belgede ise mevcut altın ve poliçelerin satılması yoluyla para ihtiyacı olan çeşitli dairelerin bu ihtiyaçlarının giderilmesi için çaba gösterildiği anlaşılmaktadır. Maliye Hazinesi'ne yazılan dilekçede önceden bildirildiği şekilde para sıkıntısı çektiği bilinen bazı devlet dairelerinin bu sıkıntısını gidermek için elde bulunan mevcut altınların bu dairelere ihtiyaçları ölçüsünde paylaşılması, üst tarafının bir miktarı alacaklılarına verilmek

¹⁴⁰ 1 Kasım 1853/29 M 1270, BOA., C.ML., Dosya no: 70, Gömlek no: 3233.

¹⁴¹ 8 Aralık 1858/2 Ca 1275, BOA., A.MKT.MHM., Dosya no: 148, Gömlek no: 58.

¹⁴² Osmanlı Dönemi Borsa ve Mali Sistemi, s. 73-75.

üzere poliçe olarak ödenmesi, kalan kısmı için de Bursa'da satılıp evrak-ı nakdiye olarak verilmesi gereği ifade edilmiştir. Belgenin devamında şu ifadeler yer almaktadır: “Altının fiyatının bu aralar düşük olması nedeniyle ileride zarara uğranılacağı dikkate alınırsa bakiyesi bundan sonra tamamlanmak şartıyla şimdilik acilen Nizamiye Hazinesi'nin alacaklısına verilmek üzere otuz bin keselik ve Tersane-i Amire'ye on beş bin keselik altın gönderilmelidir. Ödemeler yapılırken alacak sahiplerine alacak miktarı beyanına istinaden ilmuhaber verilmeli hazineye giden alacaklılara bu ilmuhabere göre poliçelerle ödeme yapılmalı, bu poliçe bedelleri ilgili dairelere nakit olarak zimmet kaydedilmeli ve bu durum hazine tarafından ilgili dairelere yazı ile bildirilmelidir. Akçe fiyatlarındaki düşüşten dolayı alacaklıların zarar etmesini önlemek için poliçeler geçen Bursa fiyatına göre düzenlenmeli ve gelecek Çarşamba gününden evvel de karşılıkları ödenmelidir. Hazine'nin ve Tophane-i Amire'nin tüccara borcu bulunmadığından yüz bin altınlık poliçe satılması ve bunun sekiz bin kesesinin Tophane'ye kalan kısmının da Hazine'ye verilmesi uygun görülmüştür.”¹⁴³

İade edilen poliçeler de devletin uğraştığı bir başka konudur. 22 N 1277/ 3 Nisan 1861 tarihli belgede Markar oğlu Sarraf Oseb'in iade olunan üç bin liralık poliçeden dolayı kötü muamele gördüğü iddiasının soruşturulması istenmektedir. Konunun akıbeti bilinmemekle birlikte muhtemelen devlete ödenmesi gereken bir alacağın takibinde hassas davranıldığı, ancak poliçe sisteminin aksaklığa uğramaması açısından bu sistemin ana ögesi olan sarrafların da yıpratılmaması için titizlik gösterildiği anlaşılmaktadır.¹⁴⁴

26 R 1264 / 1 Nisan 1848 tarihli bu belgede, Maliye Nazırı'na, kambiyo maddesi için poliçe keşide edilen mahallerden iflası ortaya çıkanlar hakkında yapılacak işlemlerin düzenlenen senede ilavesi konusunun Meclis-i Umumiye'de görüşüldüğü ve bu maddeyi Alyon ve Baltacı bezirganlar emaneten idare edeceğinden dolayı zarar meydana gelmesi halinde bu zararın kendilerine ait olmasını kabul etmemelerine bir şey denilmeyeceği bildirilmiştir. Bununla birlikte alınacak ve verilecek poliçelerin keşide edilmesinde gözü açık ve sakınarak davranmaları için bir uyarının da senede eklenmesinin uygun görüldüğü

¹⁴³ 3 Şubat 1856 /26 Ca 1272/, BOA., **A.MKT.NZD.**, Dosya no: 176, Gömlek no: 40

¹⁴⁴ 3 Nisan 1861/22 N 1277, BOA., **A.MKT.MHM.**, Dosya no: 213, Gömlek no: 86.

belirtilmiştir.¹⁴⁵ Belge, kambiyo istikrarının sağlanabilmesi için adı geçen tüccarlarla 29 Mayıs 1843 tarihinde imzalanan anlaşmanın devamı niteliğindedir. Aslında bu süreç 19. yüzyılın başına kadar istikrarını koruyan dış ticaret dengesinin ithalat lehine bozulmasıyla başlamıştır. Sanayi devriminin etkisi ile bollaşan ve fiyatı düşen batı mallarının ülkeye girişine karşı bir önlem alma ihtiyacının hissedilmemesinin yanı sıra parada meydana gelen değer kayıpları (yapılan tağşişler) dış ticaret açığının giderek artmasına neden olmuştur. Dış ticarete aleyhte oluşan bu durum nedeniyle altın ve gümüş paralar ülke dışına çıkmakta, para piyasasında istikrarsızlık yaratarak büyük bir güvensizliğin oluşmasına neden olmaktadır. Bu durumun önüne geçmek için Babıâli bürokratları Galata piyasasında kambiyo işlemleri ile uğraşan J.Alyon, D.Glavany, E.Baltacı, T.Ralli gibi tüccarlarla görüşmelere başlamıştır. Jak Alyon (Jacques Alleon) ve Emmanuel Baltacı (Baltazzi) ile 2 yıllık bir süre için kambiyo istikrarı konusunda anlaşmaya varmışlardır. Anlaşma gereği tüccarlara tahsis edilecek Mısır vergisi karşılığında piyasa değeri 116 kuruşa yükselen sterlin paritesini 110 kuruşa sabitleyecekler ve iki yıl boyunca bu seviyede tutacaklardır. Mısır'dan alınan verginin poliçe işlemleri için kullanıldığına dair 5 C 1265/ 28 Nisan 1849 tarihli belge dikkat çekicidir. Belirtilen tarihte Maliye Nazırı'na yazılan yazıda; Kambiyo maddesinden dolayı Mısır vergisinin ödenmesi ve buna göre poliçe işlemlerinin hazinece yerine getirilmesi hakkında Mısır Valiliği'nden gelen yazının gönderildiği, belirtilmektedir.

“Maliye Nazırı hazretlerine

Kambiyo maddesinden dolayı Mısır vergisinin suret-i tesviyesi hakkında Mısır Valisi fehâmetli devletli paşa hazretlerinin gelen cevabnâmesinde iş'âr ve istizân olunan poliçe maddesinin hazinece iktizâsının icrası şeref sunuh buyurulan emr u ferman hazret-i padişâhî muktezâ-yı âlisinden olarak zikr olunan cevabnâme leffen irsal-i sûy-ı vâlâları kılınmış olmağın emr u ferman-ı hazret-i mülukâne mantuk-ı celili üzre müşârun-ileyh hazretlerinin iş'arına nazaran hazinece icrâ-yı iktizâsına himmet buyurmaları siyakında.”¹⁴⁶

Söz konusu belgeden Mısır vergisi ödendiğinde karşılığında poliçe işlemlerinin gerçekleştirilebileceğine dair Mısır Valiliği'nin teyit amaçlı bir yazıyı

¹⁴⁵ 1 Nisan 1848/26 R 1264, BOA., **A.MKT.MHM.** Dosya no: 3, Gömlek no: 81.

¹⁴⁶ 28 Nisan 1849/5 C 1265, BOA., **A.MKT.MHM.**, Dosya No: 12, Gömlek no: 83.

Maliye Nazırı'na gönderdiği anlaşılmaktadır. Öte yandan tüccarlar tarafından bu işe ayrılan sermaye üzerinden Avrupa'ya poliçe keşide edilmesi ve paritenin kararlaştırılan seviyenin üzerine çıkması durumunda oluşacak zararların hükümet tarafından karşılanması planlanmıştır. Kambiyo rayicinin 110 kuruş seviyesinin altına düşmesi ve poliçe keşide edilmesine gerek kalmadığı durumda ise tüccarlar Avrupa'dan getirecekleri altını 110 kuruş paritesinden Darphâne-i Amire'ye satacaklardır. Anlaşma ile iki yıllık bir süre için yapılan uygulama 1849 yılında Dersaadet Bankası'nın işi üstlenmesine kadar geçen sürede yine aynı tüccarlar tarafından ortaklaşa ya da münferiden yürütülmüştür.¹⁴⁷ Belge, iki tüccarın ortaklaşa ve emanet usulü yürüttükleri Mart 1848-Şubat 1849 dönemi uygulamasının başlangıcına ait olup, bu dönemin sonunda Dersaadet Bankası'nın kuruluşu gerçekleşecektir.

19. yüzyılın başlarında siyasi gelişmelerin de etkisiyle Osmanlı ekonomisinin daha fazla dışa açılması farklı sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Bu kapsamda yed-i vahit uygulamasının kaldırılması Mısır'ın devlete isyan edecek kadar güçlenmesine yol açan bir tehlikeyi bertaraf etse de Baltalimanı Anlaşması ile yabancı tüccarlara uygulanan iç gümrüklerin lağvedilmesi ve gümrük vergilerinde yapılan düzenlemeler karşısında Osmanlı ekonomisinin batılı ekonomilerle rekabet gücü zayıflamıştır. Ayrıca sanayi devrimi ile birlikte nitelik ve nicelik yönünden büyük bir üretim fazlası yaratılmış olması batılı ekonomilerin üstünlüğünü pekiştirmiştir. İthalat lehine seyreden bu olumsuz tablo daha yüzyılın ortalarına gelmeden ekonomiyi birbirine bağlı iki sorunla karşı karşıya bırakmıştır. Bunlar; paranın değer yitirmesi ve artan dış ticaret açığının finansmanı sorunlarıdır. İçerideki altın, gümüş ve maden stokunun tükenmesi karşısında çaresiz kalan Osmanlı hükümeti, "Kaime" adı verilen (ilk tertibi yüzde 12,5 faizli) tahvilleri on kuruşa kadar küçük küpürler halinde piyasaya sürmüş ve bunlar para yerine geçtiği için, ithal talebi devam edince dış ticaret açığı daha da büyümüştü. O yıllarda kısa vadeli kredilerde dahi yüzde 20'den aşağı olmayan faizlerle hükümete kredi temin etmeyi meslek edinmiş olan bankerler ve sarraflar bu kez kaime spekülasyonu yaparak faizlerin yüzde 6'ya düşürülmesini sağlayacaklardı. Bir Amerikalının getirdiği baskı

---

¹⁴⁷ Al, a.g.e., s.20-24.

makinesiyle ikinci tertip kaimeler çıkarılırken, hükümet gitgide artan bütçe açıklarını kapatmak için düşük faizlilerden bol miktarda çıkarmaya başlamıştı. Kısa sürede kaimelerin altın ve gümüş karşılıkları düşmüş ve bir yıl içinde, spekülörlerin de çabasıyla 400 kuruş kaime, bir altın paritesine ulaşmıştı. Bu gelişme karşısında asıl görevi kambiyo istikrarını sağlamak olan Dersaadet Bankası bir yerde amacından uzaklaşarak kaime spekülasyonunu destekler hale geldi. Bankanın kurucuları Jak Alyon ve Emmanuel Baltacı'nın yaptıkları spekülatif işlemlerin bir nedeni de poliçe ticaretinden ettikleri zararı telafi etmeye çalışmalarıdır. Ancak, 1850 yılına doğru dış ticaret açığı her yıl artmaya, dolayısıyla bu iki bankerin Avrupa piyasalarındaki itibarları da büyük ölçüde sarsılmaya başlamıştı. Bir süre sonra devletin zararları karşılama taahhüdünde yaşanan gecikmelerle birlikte özkaynaklarını yitiren banka faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştır.¹⁴⁸

Bankanın poliçe işlemlerinden kaynaklanan zararının devlet tarafından tasfiyesinin hiç de kolay olmadığı 11 M 1269/ 25 Ekim 1852 tarihli belgeden anlaşılmaktadır. Belgede; kambiyo idaresi için kurulan bankanın Avrupa üzerine çekmiş olduğu üç yüz bin sikkelik poliçe bedellerini ödemeye ne mevcut sermayesi ne de hazinenin borcuna karşılık bankaya vereceği para ile karşılanamayacağı ortaya çıktığından bu sorunun acilen çözülmesi için çeşitli yolların arandığından bahsedilmektedir. Konu Meclis-i Vükela'da tartışılarak karara bağlanmıştır. Buna göre; seksen bin sikkelik kısmının hazineye toplanan yardım paralarından, altmış bin sikkelik kısmının Mısır'ın vereceği paradan olmak üzere toplam yüz kırk bin sikkesinin hemen ödenmesi, geriye kalan yüz altmış, yüz yetmiş bin sikkelik bedelin ise gerek ürün bedelinden gelecek tüccar poliçelerinin iştirah edilmesi gerekse nukud-ı hâlisâ ve nukud-ı mağşuşe (hâlisâ ve nukud-ı mağşuşe: saf ve hileli para anlamında kullanıldığı düşünülmektedir.) şeklinde yardımdan beklenen paralarla üç-dört ay içerisinde ödenmesi bildirilmiştir. Belgede kullanılan ifadeler, özellikle yardım parası ile ilgili beklentiler, devletin mali yönden içine düştüğü sıkıntılı durumu açıkça belli etmektedir.

---

¹⁴⁸ Haydar Kazgan, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Bankacılık Tarihi**, İstanbul, Türkiye Bankalar Birliği, 1997, s. 27-29.

“Maliye Nazırına buyuruldi-i sâmi

Malum-ı atufileri olduğu vechle kambiyo idaresi için yapılmış olan bankanın Avrupa üzerine çekmiş olduğu üç yüz bu kadar bin sikelik bedellerini bankanın sermayesi olmak üzere ne mevcudu olan havâlât ile ve ne de Hazine-i celilenin borcuna mukabil bankaya vereceği meskukât-ı mağşuşe ve kavaim-i nakdiye ile tesviye etmek kâbil olamayacağından bankanın ber-vech-i muharrer mevcudu olan havâlât ve zimemât Hazine-i celilenin malı olmak üzere Avrupa'daki poliçe bedelinin nükûd-ı halisine tedarikiyle tediyesine mecburiyet görünüp ve bunun için Avrupa'da bir sermaye aranılarak tesviyesi esbabına bakılmış ise de Paris'de yapılmış olan mukavele kabul olunur suretde olduğundan anın feshiyle beraber ale'l-hesab olarak Paris'de gitmiş olan on bir milyon frankın serî'an ahabına red ettirilmesi kararlaştırılıp eğerçi i'âne-i umumiye akçesi kavâim-i nakdiyenin iptaline tahsis olunmuş ise de bu haric borcu cümleden akdem akdem olduğuna binâen işbu iane akçesi bundan sonra kâmilen bu banka borcunun tesviyesine tahsis olduğu halde çünkü iane akçesinin topu üç yüz elli bin kiseden ziyade olup bunun elli bin kisesi bi'l-farz çürüğe çıkarsa geri üç yüz bin kise akçe kalıp bundan yüz bin kise tahsil olunarak seksen bini ile kağıt alınıp yakılmış ve yirmi bin kise kadar mevcud-ı hazine bulunmuş olmakla daha taşralara sağlam olarak iki yüz bin kise akçe olduğundan ve bankada olan havâlât ve zimemâtdan serî' ve kâbil-i tahsil olanları derhal ele getirilse bundan dahi lâ-ekal bir yüz bin kise hâsıl olarak iane akçesinin bâkisiyle beraber üç yüz bu kadar bin kiseye bâliğ olacağından şu borcu kâmilen örte bilir ise de gerek ianenin tahsilat-ı bâkiyesi ve gerek bankada olan zimemât ve havâlâtın istihsali çarçabuk olamayacağından ve halbuki zikr olunan poliçelerin taksit-i evveli olarak ber-vech-i muharrer Paris'de Devlet-i aliyye ve gerek mârru'l-beyan banka memurları marifetleriyle alınıp verilmiş olan akçenin bilâ-îfâte-i vakit ikinci taksit için lazım gelen akçenin dahi serî'an tedarik derece-i vücubda bulunduğundan bir tedbir-i muvakkat ve serî' ittihâzı lazım gelip bunun için taraf-ı eşref-i hazret-i mülukaneden altın ve gümüş ve nakid olarak ihsan buyurulan kıymet-i sahihalar ile bazı bendegan cânib-i padişahinin hizmet-i ubudiyetkârileri olmak üzere arzına müsâra'at eyledikleri muavenet-i nakdiye ve Hazine-i celilede mevcut olan ve peyder pey tevürad eden iane akçesi en sonra ki hesabda seksen bu kadar bin kiseye bâliğ olduğundan bu akçe ber-minvâl-i meşrûh Paris'de alınmış olan mebâliğ-i istikrâziyeye mahsuben derhal irsal ile mütevâliyen zuhur etmekte olan iane akçeleri geldikçe banka müdürlerine teslim olunarak ve teshîl-i muâmelâtları için mukaddemâ sarf olunmuş olan seksen bin kiselik evrak-ı nakdiye dahi tekrar basılıp sonra iane akçesinden nakid ile tebdil olundukda geri red olunmak şartıyla merkulara verilip bu suhulet ile buradaki bazı ecnebi tüccârının va'd eyledikleri muavenet istihsal olunarak Teşrin-i sâni poliçeleri için iktizâ eden havâlâtın Avrupa'ya gönderilmesi ve ileri iki taksit için Mısır'dan vurdur memul-i kavî olan altmış bin kise akçe i'ânenin ellerine geçecek nukûd-ı hâlisinin Avrupa'ya irsaliyle poliçelerinin tesviye ettirilmesi hususlarının banka müdürlerine havâle ve sipariş olunması ve Devlet-i aliyyenin gerek Paris'de alınmış olan akçenin reddi ve gerek poliçelerin tesviyesi için nakd-i hâlisi olarak tediyesine mecbur olduğu bankanın verdiği defter mucebince havâlât ve zimemât ve masârfât mukabili olan ber-vech-i bâlâ üç yüz bu kadar bin kise akçe demek olup bunun derhal irsal olunacak akçe ile ibtidâ seksen bin ve sonra Mısır'ın vereceği akçe ile altmış bin kisesi ki cem'an yüz kırk bin kisesi tesviye ve tediye-i sahiha olarak i'tâ olunup geri kalan yüz altmış yüz yetmiş bin kisesi ianeden gelecek nukud-ı hâlisinin irsaliyle ve nukud-ı mağşuşe ile gerek nakd-i hâlis tedarik ve gerek mahsulat bedeli olmak üzere tüccar poliçeleri iştirâ olunarak nihayet bir üç-dört ay içinde şu maddenin kâmilen tesviye edilmesi suretleri ittifâk-ı ârâ ile Meclis-i Vükela'da karargir olmuş ve irade-i isabet-âde-i hazret-i şahâne dahi bu merkezde müte'allik ve şeref sudur buyurulmuş olmakla ber-vech-i meşruh iktizâ-yı halin icrâsına himmet eylesin deyü.

Fi 11 Muharrem sene [12]69”¹⁴⁹

¹⁴⁹ 25 Ekim 1852/11 M 1269, BOA., A.MKT.NZD., Dosya no: 62, Gömlek no: 24.

Osmanlı Devleti'ndeki ilk ciddi banka deneyimi olarak kabul edilebilecek bu girişimi başka bir açıdan değerlendirmek mümkündür. Zira, kurucuları iki banker de olsa bu banka devlet desteği ve kontrolü altında faaliyet göstermiş ve mevduat toplama/kredi verme gibi klasik anlamdaki bankacılık işlemlerinden farklı bir yapıda konumlanmıştır. Bankanın asli görevi; o dönemde dış ticaret işlemlerinde ödemelerin büyük oranda poliçeler aracılığıyla yapılmasından dolayı ülke parası değerinin yabancı paralar karşısındaki istikrarının korunmasıdır. Diğer bir ifade ile ülkenin ithalat ve ihracat işlemleri karşılığında keşide edilen poliçelerin piyasadaki arz ve talebine göre oluşan kambiyo kurlarında büyük dalgalanmalar oluşmasını engellemektir. Bu yönüyle bakıldığında Dersaadet Bankası'nın esas olarak bir takas odası gibi çalıştığını söylemek yanlış olmaz. Dersaadet Bankası'nın bir diğer asli fonksiyonu da paranın değerini korumak olduğuna göre aslında bir yerde merkez bankalarına yüklenen sorumluluklara benzer yükümlülükleri yerine getirmesi beklentisi ile kurulduğu şeklindeki bir ifade daha doğru olur. Para basma yetkisinin olmaması Dersaadet Bankası'nı diğer merkez bankalarından ayıran en önemli özellik olsa da burada irdelenen husus bu banka ile ilgili bugüne kadar yapılan tartışmalara bir katkı sağlamaktır. Osmanlı Devleti'nin, 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar bir banka kurulması fikrine mesafeli yaklaştığı, yabancılardan bu yönde gelen tekliflere olumsuz yanıt verdiği, şayet kurulacaksa da bunun bir devlet bankası olmasını istediği bilinmektedir.¹⁵⁰ Nitekim, bu yönde ihtiyaç duyulan hizmetler için sarraflardan sonrasında da Galata bankerlerinden faydalanılmıştır. Ancak devletin düzelemeyen mali durumunun üzerine Kırım Savaşı'nın getirdiği maddi yük, bir banka kurulması yönünde yabancıların baskısını arttırmış hatta Islahat Fermanı'nın hükümlerine girecek kadar ilerlemişti. Nihayet resmi merkezi Londra'da bulunan İngiliz sermayeli *Ottoman Bank*, 24 Mayıs 1856 tarihinde faaliyete geçmiştir. Banknot imtiyazını elde etmek için ise Osmanlı Bankası'nın kuruluşu beklenecekti. Fransız-İngiliz ortaklığı ile kurulan ve *Ottoman Bank*'ı da devir alan Osmanlı Bankası'nın tüzüğü, otuz yıllığına banknot emisyonu da dahil olmak üzere devlet adına işlem yapma yetkilerini de içerecek şekilde Osmanlı hükümeti tarafından 5

---

¹⁵⁰ Nurullah Karta, "18. ve 19. Asırda Avrupa'da Para, Banka ve Mevduat Alanında Yaşanan Gelişmelerin Osmanlı İmparatorluğu'na Yansımaları", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 28, S. 1, 2014, s. 158.

Mart 1863'te resmen onaylanmıştır.¹⁵¹ Öte yandan merkez bankalarının tarihçesine bakıldığında; ilk banknot ihracını 1661 yılında Stockholm Bankası, 1668'de ise İsveç Devlet Bankası'nın (Riksbank) gerçekleştirdiği görülmüştür. Ancak, gerçek anlamda merkez bankacılığı 18. yüzyılda üç önemli fonksiyonu içerecek şekilde ortaya çıkmıştır. Bu fonksiyonlar; (i) devletin bankası olmak, (ii) banknot ihraç tekeline sahip olmak, (iii) likiditenin son mercii fonksiyonuna sahip olmak, olarak sıralanabilir. Buna göre, ilk merkez bankası 1694 yılında kurulan İngiltere Merkez Bankası (Bank of England)'dır. İngiltere Merkez Bankası 1844 yılında kağıt para ihracı tekeline kavuşmuş, 1870 yılında da likiditenin son mercii fonksiyonunu üstlenmiştir. 1844 yılında çıkarılan Peel kanunuyla yeniden düzenlenen bu banka, merkez bankacılığı tekniğini ve ilkelerini geliştirmiş, banknot ihracı ve devletin bankerliğini yapmak suretiyle sağladığı ayrıcalık onu bankaların bankası haline gelmesine neden olmuştur.¹⁵²

İngiltere hükümetinin Bank of England'a bir merkez bankası olarak bu ayrıcalıkları vermesinin üzerinden sadece yirmi sene geçmiş olmasına karşın aynı İngiltere'nin bu kez Osmanlı Devleti'nde kendisinin de ortağı olduğu bir merkez bankası kurulması için baskı yapması düşündürücüdür. Bu çerçevede değerlendirildiğinde Osmanlı Bankası'nın milli çıkarlar gözetilerek kurulmuş bir merkez bankası olma durumu tartışmalıdır. Ancak, farklı zaman ve koşullar mevcut olsa da Dersaadet Bankası'nı devlet eliyle merkez bankası kurulmasının bir ön girişimi olarak tanımlamak daha doğru olacaktır.

Toplanan vergilerin poliçe yoluyla merkeze nakledilmesi o dönemin şartları dikkate alındığında şüphesiz devlet açısından faydalı bir uygulamadır. Ancak zaman zaman bu organizasyonu gerçekleştirenlerin poliçelerden elde ettikleri gelirleri arttırma yönünde yaptıkları bazı işlemler halkın tepkisini çektiğinden dolayı devletin müdahalesine ihtiyaç duyuluyordu. Aynı konuda hatta aynı bölgede farklı zamanlarda yapılan bu müdahalelerin kendi içerisinde tutarlı olması önemlidir. Anadolu ve Rumeli Kumpanyaları'nın faaliyet gösterdikleri dönemleri ilgilendiren

---

¹⁵¹ André Autheman, **Bank-ı Osmanî Şahane Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlı Bankası**, 1. bs., Çev: Ali Berktaş, İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2002, s. 35-41.

¹⁵² Timur Önder, "Para Politikası: Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulması", Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Para Piyasaları Genel Müdürlüğü, Ankara 2005, s. 10.

iki adet belgede “acu” veya “acyo”¹⁵³ denilen masraflarla ilgili şikayetlerde yetkililerin fakir halkın mağdur edilmemesi yönündeki hassasiyetleri dikkat çekicidir. Söz gelimi 11 C 1267/ 13 Nisan 1851 tarihli belgede; Saruhan Sancağı’na bağlı bazı yerlerin vergisine mahsuben verilen poliçelerde kumpanya memurunun haksız bir şekilde “acu” namıyla her yüz kuruşda bir kuruş masraf kestiği belirtilerek fakir halkı olumsuz etkileyen bu durumun araştırılması için görevlendirilen Anadolu Teftiş Memuru’nun da aynı yönde tespitleri doğrultusunda uygulamanın sonlandırılması ve o zamana kadar bu şekilde alınan tüm paraların iade ettirilmesi için konunun Meclis-i Vala ile Maliye Nazırı’na iletildiği ifade edilmektedir. İletilen bu husus araştırılmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir: Kumpanyalar aracılığıyla toplanan vergilerin poliçe yoluyla gönderilmesinde her yüz kuruşta kırk beş para tutarındaki masrafa altmış üç senesi Mart ayından itibaren beş para daha zam yapılarak elli paraya yükseltilmiş olup, kumpanya memurlarının bunun dışında bir masraf talep etmemesi Anadolu Kumpanyası ile yapılan sözleşmede mevcuttur. Dolayısıyla kumpanya direktörüne “acu” denilen şeyin poliçe başı (masrafı) olarak kimlerden alındığı sorulmuştur. Kumpanya direktörü; acunun kesinlikle genel bir uygulama olmadığı ve fakir halktan alınmadığı, sadece kaza müdürünün bilgisi dahilinde ürün alan ve stoklayan yerli ve yabancı tüccarların İzmir’e poliçe keşide etmeleri durumunda tahsil edildiğini söylemektedir. Bu ifade doğru ise kumpanyanın poliçe başı adı altında tüccardan masraf tahsil etme hakkı vardır. Ancak yine de konunun kaza müdürleri nezdinde incelenerek iş bu acunun gerektiği şekilde ve durumlarda alınmasına dikkat çekilmiştir.¹⁵⁴

Acyo ile ilgili ilk şikayetin ardından on beş yıl geçtikten sonra konunun tekrar gündeme getirildiğini görmekteyiz. Şöyle ki; 28 Ra 1278/ 28 Eylül 1861 tarihine ait belge; Saruhan Sancağı’nda bulunan Gördes kazasından toplanan mal ve diğer vergilerin ödenmesi için keşide edilen poliçe bedelinin mal sandığına teslimi sırasında “acyo” adı altında alınan kesintinin yapılmaması hakkında o yöre tüccarlarının verdikleri dilekçenin görüşülüp karara bağlanması ile ilgilidir. Saruhan

---

¹⁵³ Orjinali Agio olan kelime İtalyanca “aggiungere” den türemiş ve ilave etmek, eklemek anlamında kullanılan bankacılık terimidir. Venedik’te başlayan “agio” işlemleri 19. yüzyılın başına kadar Amsterdam bankalarında uygulanmıştır. Başlangıçta müşterilerin bankalara yatırdığı paralardan alınan ücret için kullanılan bu terim sonradan bankaların aldıkları tüm ücretler için kullanılmıştır. Bkz. Haydar Kazgan, 1997, **a.g.e.** , s. 29.

¹⁵⁴ 13 Nisan 1851/11 C 1267, BOA., **A.MKT.MHM.**, Dosya no: 55, Gömlek no: 58.

Kaymakamı Sadık Bey'e hitaben yazılan yazıda; vergi bedellerinin ödenmesi için keşide edilen poliçe bedellerinin teslimi sırasında acyo olarak her bin kuruşta on kuruş kesinti yapıldığı belirtilerek şimdiye kadar yapılan bu kesintilerin iadesi ve bundan sonra da kesinti yapılmaması hakkındaki yöre tüccarının dilekçesi üzerine durumu anlatan Maliye Nezareti'nden gönderilen yazıya cevaben Liva Meclisi'nden gelen mazbatanın Maliye Muhasebesi'ne havale edildiği ve alınan cevapta acyo adı altında poliçelerden akçe kesintisi yapılmasının Mülga Komisyon memurları (lağvedilen Anadolu Kumpanyası Memurları'ndan bahsedilmektedir) tarafından uygulamaya konulduğu ve bunlar tarafından altmış yedi senesi Kanunuevveli'ne (1850 yılı Aralık ayı) kadar kazalardan gelen poliçelerden belirtilen isim altında akçe kesintisi yapıldığı ifade edilmektedir. Yazının devamında, 1850 yılı Aralık ayından belge tarihi olan 28 Eylül 1861'e kadar olan süre içinde poliçe bedelinden kesilen poliçe hasılatının yıl yıl Şubat cetveline dahil edilerek Hazine'ye takdim edilmiş olduğu, kumpanya memurlarının idarede buldukları 1264/m. 1847 yılı Mart ayından 1267/m. 1850 yılı Şubat ayı bitimine kadar keşide olan poliçelerden acyo adı altında 17.150 kuruş alınarak, eksik ilmühaber verildiği belirtilmektedir. Söz konusu tutar tüccardan tahsil edilmişse de bu tüccarlar kazanın mal sandığından nakden akçe almayıp köy ve mahalleden havale ile gönderilmesi gereken vergi akçesini kabul ile poliçe keşide ettikleri ve yerine hasat mevsiminde ahaliden palamut, boya ve buna benzer eşya aldıklarından işbu poliçelerden kesilen akçelerle kendilerinin zor duruma düştüğünü ileri sürerek haksız olan bu uygulamanın sona ermesini istemektedirler. Ancak, tüccarın keşide ettiği poliçe bedellerini vakitlice ve zamanında ödemediği, 1261/1845 yılından 1275/1858 veya 1859 yılı sonuna kadar muhasebe defterlerinden tespit edilen ve livanın diğer kazalarından gelen poliçelerden kesilen toplam 94.566,5 kuruş tutarındaki acyonun kaldırılması konusunda verdikleri dilekçenin diğer kazalara da kötü bir emsal oluşturacağından uygun görülmediği bildirilmektedir. Ayrıca tüccarın ahalinin ödeyeceği vergiyi üstlenip poliçe keşide etmesi karşılığında hasat mevsiminde mal ve eşya ile ödenmesi şeklindeki uygulamanın yolsuz ve usul-i tanzimiyeye (tanzimat usulüne) aykırı olduğundan men edilmesine karar verilmiştir. Son olarak, muteber tüccardan bazıları doğrudan doğruya mal sandıklarından akçe

alıp da sağlam poliçe verdiği halde emsaline uygun olarak bunlardan baş (masraf) alınmasında bir hata veya uygunsuzluk olmadığı da, ilave edilmiştir.¹⁵⁵

Belge poliçe işlemleri ile ilgili iki önemli noktanın anlaşılması açısından önemlidir. Bunlardan birincisi halktan vergi toplarken devreye giren tüccarın ödenecek verginin karşılığını hasat mevsiminde para eden ürün alması kaydıyla poliçe keşide etmesi, dolayısıyla devlet karşısında tüccarın verginin asıl borçlusu konumuna gelmesidir. İkincisi kumpanyaların poliçe ile yapılan ödemelerde acyo adı altında bir başka ücret daha almasıdır. Belgede alınan bu ücret kesinti şeklinde ifade edilmekle birlikte gerçekte ödenmesi gereken belirli bir meblağdan kesinti yapılması aslında o meblağa ilave edilmesi (tüccarın kesinti yapılan acyo tutarı kadar borçlandırılması) anlamına gelmektedir. Agio (acyo veya belgelerde belirtildiği şekli ile acu) banka ve ticaret dilinde ise iskonto, komisyon ve kambiyo fiyatı toplamı olarak geçmektedir.¹⁵⁶ Nitekim, tüccarlar dilekçe ile her bin kuruş için alınan on kuruşluk ücretin iadesini talep etmektedir. Zira bu şekilde uygulanan ücret poliçe ile taahhüt ettikleri vergi miktarına ilave gelen bir yüküdür. İlk belgeden de anlaşıldığı üzere kumpanyaların poliçeler için hazineden bir masraf aldığı bilindiğinden bir başka isim altında yaptıkları kesinti onlar için ikinci bir gelir kaynağı olurken tüccarların maliyetini arttıran bir unsur olarak görölmektedir.

Yurt dışında görev yapan devlet memurlarının maaş ödemelerinde kullanılan poliçeler için de poliçe başı adı ile masraf ödenebilmektedir. 6 R 1269/ 17 Ocak 1853 tarihli belgede İran sefiri Ahmed Vefik Efendi'nin Erzurum Mal Sandığı'ndan poliçe suretiyle gönderilecek maaşı için bin sekiz yüz kuruş masraf ödenmesinin gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Ancak poliçe başı olarak tanımlanan söz konusu masrafın gönderilen maaşın içerisinden kesilmesi halinde maaşı halihazırda masrafını karşılamakta zorlanan sefiri zor durumda bırakacaktır. Bu nedenle poliçe başının hazine kaynaklarından karşılanması uygun görölmüştür.

“Maliye Nezareti'ne tezkire-i samiye

İran Sefiri saadetli Ahmed Vefik Efendi'nin bâ-irade-i seniyye Erzurum Mal Sandığı'ndan itası mukarrer olan maaşının poliçe suretiyle tesviyesi bi'l-muhabere kararlaştırılmış ise de poliçe başı olarak bin sekiz yüz kuruş masraf gitmekde olduğuna ve nakden irsali bir vechle

¹⁵⁵ 28 Eylül 1861/28 Ra 1278, BOA., A.MKT.MHM., Dosya no: 236, Gömlek no: 85.

¹⁵⁶ Zafer Toprak, **Türkiye'de Milli İktisat 1908-1918**, 1 bs., İstanbul, Doğan Kitap, 2012, s. 375.

mümkün olamadığına mebnî bu babda istizanı şamil Erzurum Valisi devletli paşa hazretleriyle defterdarı efendinin müştereken canib-i nezaret-i celile-i hariciyeye meb'ûs bir kıta şukkası manzur-ı atûfileri olmak üzere leffen tesyir kılınmış olup malum-ı vâlâları olduğu üzere süferâ-yı saltanat-ı seniyye maaş ve masarîf-ı sairelerinin mahalli masrafı ve komisyonu olarak verilmekte olan masraf poliçe başı demek olduğuna nazaran ve Tahran Sefaret-i seniyyesinin dahi maaşı ancak masarîf-ı zaruriyesine kifayet edecek derecede olarak içinde poliçe başının tenziline muhtemel olacağına binâen bunun dahi emsali misillü hazîne-i celileden başkaca tesviyesi lazım gelir ise de bu babda olan mutala'a-i behiyyelerinin işarıyla tahrirat-ı mezkurenin iadesi mütevakkıf-ı himmet-i atufileridir.

Fi 6 R sene [12]69

Maliye Nezaretine

İran Sefaret-i seniyyesinin maaşından dolayı poliçe başı keyfiyetine dair olan tahriratın gönderildiğini şamil.

Kayd şud"¹⁵⁷

Bir başka belgeden yine İran'da konsoloslukta görevli Esseyid Mehmed Asım isimli bir devlet memurunun maaşının poliçe yoluyla ödenmesi sırasında yüzde sekiz oranında "poliçe başı" kesintisi yapıldığı belirlenmiştir. Oranın yüksek olmasının ödemenin İran'da gerçekleşmiş olmasından kaynaklandığı tahmin edilmiştir. 7 M 1269/ 21 Ekim 1852 tarihli bu belgede konsoloslukta görevli adı geçen kişinin aynı yılın 23 Nisan'ında yazdığı bir dilekçe yer almaktadır. Buna göre; kendisine tahsis edilen yüz otuz tümen (İran para birimi) tutarındaki Mayıs ayı maaşına mahsuben yirmi altı tümenin hazineye yardım için kesilmesini, kalan yüz dört tümeni İngiltere tebaasından Mösyö Hekez isimli bazergan kumpanyasından yüzde sekiz poliçe başı ile aldığından aynı tutarda düzenlemiş olduğu poliçe senedi karşılığının Maliye'den ödenmesini talep etmiştir.¹⁵⁸ Belgede poliçe başı kesintisi dışında dikkat çeken bir diğer husus devlet görevlisinin maaşından hazineye gönüllü olarak yardımda bulunmasıdır. Gönüllü olarak yapılan bu bağış maaşının yüzde yirmisine tekabül etmektedir.

Poliçelerden ücret kesilmesi uygulamasının tartışmalı bir şekilde uzun bir dönem devam ettiğini görmekteyiz. Söz gelimi 14 B 1308/ 23 Şubat 1891 tarihinde Bağdat Vilayeti'ne yazılmış bir belgede nüfus hasılatından gönderilen meblağ için poliçe ücreti olarak sarf edildiği anlaşılan 3.300 kûsur kuruşun gereksiz harcanmış olması nedeniyle, bu işin sorumlularına ödettirilmesi istenmiştir. Belgede ayrıca konunun detayları ile ilgili gelen tebligata cevaben vilayet makamından gelen 21

¹⁵⁷ 17 Ocak 1853/6 R 1269, BOA., HR.MKT., Dosya no: 54, Gömlek no: 92.

¹⁵⁸ 21 Ekim 1852/7 M 1269, BOA., HR.MKT., Dosya no:50, Gömlek no: 26.

Teşrinievvel 1306/ 2 Kasım 1890 tarihli resmi yazıda bundan böyle gönderilecek akçenin başsız (masraf kesintisi yapılmadan) poliçe ile gönderilmesi gerektiği bildirildiğinden bundan böyle hasılatın başsız gönderilmesi ifade edilmiştir.¹⁵⁹ Vilayet tarafından sonradan ortaya çıkan harcamalarla birlikte poliçe ücretinin de dahil olduğu 4049 kuruş için muhasebeden düzenlenen makbuz senedinin ekte gönderilerek gereğinin yapılması istenmiştir. Aynı şekilde Musul'dan İstanbul'a poliçe ile gönderilen yüz bin kuruş için yüzde üç oranında kesilen üç bin kuruş tutarındaki poliçe başı ücretinin benzerlerine nazaran fazla bulunduğu (18 B 1270/ 16 Nisan 1854 tarihli belge), ancak bir kereliğe mahsus olmak üzere ödenmesine karar verildiği anlaşılmaktadır.¹⁶⁰ 2 Ra 1309/ 6 Ekim 1891 tarihli belgede bu kez Basra Vilayeti'nden nüfus hasılatı olarak gönderilen meblağda da eksik tutarın tüccara ödenen poliçe ücretinden kaynaklandığı anlaşıldığından tesliminde alınması gereken makbuzun gönderilmesi talep edilmiştir.¹⁶¹

17 Z 1311/ 21 Haziran 1894 tarihli belgede Florin Kazası'ndan gönderilen yüz seksen dört bin küsur kuruş için poliçe ücreti olarak verilen yüz seksen dört kuruş tutarındaki paranın bendiye masrafına eş değer bir meblağ olması nedeniyle (masraf binde bire tekabül etmektedir.) genel muhasebe tarafından makul bulunarak kabul edildiği bilgisi verilmektedir. Ancak belgenin ekleri incelendiğinde bu konunun bir yıl önceye dayandığı ve önce kabul edilen bendiye masrafından ayrı bir de poliçe başı talep edildiğinde bu kez muhasebeden itiraz geldiği görülmektedir. Genel muhasebenin 14 Mayıs 1893 tarihli itirazı şu şekilde olmuştur:

“Poliçe başı başka bendiye başka olmakla ikisinin cemi manasız olmasına nazaran meblağ-ı mezburdan ne kadar poliçe başıdır ve ne mikdarı bendiye masrafıdır çünkü poliçe ile gelen akçeye bendiye ve nakden gönderilen meblağa poliçe başı verilmez”.

Bu ifadeden poliçe gönderilen bir paradan her iki masrafın ayrı ayrı talep edilmesinin mümkün olamayacağı para nakit gelirse bendiye, poliçe ile gönderilirse poliçe başı masrafı kesilmesi gerektiği sonucu çıkarılmıştır.¹⁶²

¹⁵⁹ 23 Şubat 1891/14 B 1308, BOA., **DH.MKT.**, Dosya no: 1812, Gömlek no: 57.

¹⁶⁰ 16 Nisan 1854/18 B 1270, BOA., **MVL.**, Dosya no: 341, Gömlek no: 4.

¹⁶¹ 6 Ekim 1891/2 Ra 1309/, BOA., **DH.MKT.**, Dosya no: 1875, Gömlek no: 28.

¹⁶² 21 Haziran 1894/17 Z 1311, BOA., **MF.MKT.**, Dosya no: 211, Gömlek no: 30.

7 Temmuz 1894 tarihinde Maliye Nazırı tarafından kaleme alınan bir yazıda; 1305 senesi (m.1889) Kastamonu ile diğer bazı vilayetlerin bir milyon iki yüz yetmiş sekiz bin dört yüz kuruş tutarındaki ağnam vergisinin Gülbenkyan Efendi aracılığıyla hazineye aktarıldığı ve bu işlem nedeniyle meblağın yüzde biri olan on iki bin yedi yüz seksen dört kuruş tutarındaki poliçe başı masrafının vilayet defterdarlığınca ödendiği belirtilmektedir. Maliye Nazırı para nakillerinde bu masrafın ödenmesinin gerekli olduğunu belirtmiş ve geriye yönelik olarak ilgili senenin genel muhasebe kayıtlarına eklenmesini istemiştir.

“Maruz-ı çâker-i kemineleridir ki

Kastamonu Vilayeti ile diğer bazı vilâyâtın bin üç yüz beş senesi ağnam resminden hazineye irsali tertib olunup yüzde bir komisyon itasıyla Gülbenkyan Efendi marifetiyle celbi Meclis-i Maliye kararıyla mukaddem nezaretten mahallerine 18 Nisan sen 1305 tarihinde tebliğ edilmiş olan mebalîğe mahsuben mezkur Kastamonu vilayetince efendi-i mûmâ-ileyh marifetiyle Hazine-i celileye irsal kılınan bir milyon iki yüz yetmiş sekiz bin dört yüz kuruşdan yüzde bir hesabıyla poliçe başı olarak on iki bin yedi yüz seksen dört kuruş ita kılındığı vilayet-i müşârun-ileyhâ defterdarlığıyla ceryan eden muhabereden ve tetkikat-ı vaktadan anlaşılmiş ve meblağ-ı mezburun sene-i merkume maliye tahsisatı miyanında akçe nakliyesi tertibinden mahsubu muktezi bulunmuş ise de tertib-i mezkurun mesdudiyetine mebni zikr olunan on iki bin yedi yüz seksen dört kuruşun bin üç yüz beş senesi maliye masarifat-ı umumiyesine ilaveten irad ve masrafının icrası hususunun huzur-ı sâmi-i fehmanelerinden istizanı muhasebe-i umumiye-i maliyeden ifade kılınmağın ol babda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 3 Muharrem sene 1312 ve fi 25 Haziran sene [1]310

Maliye Nazırı [imza]”¹⁶³

21 B 1311/ 28 Ocak 1894 tarihinde Adliye Nezareti’ne yazılan yazıda çek ve poliçelerle ilgili davalarda karışıklık yaşanmaması için ne şekilde bir ayırıma tabi tutulacağına açıklığa kavuşturulması istenmiştir. Yazıda; Dersaadet’te bulunan bazı banka ve tüccara şube ve ortaklarından Maliye Hazinesi’ne gönderilmek üzere çek adı altında bir senet alındığı ve bunlara Damga Resmi Kanunu’na göre yirmi para tutarında pul konulduğu, ancak çeklerin akçe yollanmasında kullanılması nedeniyle poliçe gibi ticaret senedi olarak kabul edilmesi lazım geldiğinden üzerinde yazılı akçe oranında vergi alınması gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte Ticaret Kanunu’nda çek hakkında açık bir hüküm görülemediğinden çek ile poliçenin ayırımını yapmak zordur. Dolayısıyla çeke ilişkin muameleler için ülkenin

¹⁶³ 7 Temmuz 1894/ 3 M 1312, BOA., ŞD., Dosya no: 355, Gömlek no: 43.

koşullarına göre bir kanun düzenlemesine gidilmesine ihtiyaç vardır. Nitekim çek ve poliçe hakkında görülen davalarda da birbirlerinden ne şekilde ayırt edilebildiğini ve bu konuda zorluk hangi zorlukların yaşandığı bildirilmelidir.

*“Mektubi-i Sadr-ı âlî müsveddâtına mahsus varakadır.
Evrakın kaleme vurudu ve tesvidi tarihleri: 9 B sene [1]311
Evrak numarası: 2143
Hususi numara: 850
Tarih-i tebyîz: 16 Kanunusani sene [1]309*

*Adliye Nezaret-i celilesine
Vilâyât-ı şâhânece Dersaadet'de bulunan bazı bank ve tüccara şube ve şeriklerinden hazine-i maliye irsâlâtı için çek namıyla matbû' sened alınarak gönderilmekte ve bunlara resm-i damga kanununun tarifesiende çek için muayyen olan yirmi paralık pul vaz' ve ibtal edilmekte olduğundan ve çeklerin akçe irsaline hâdim olması itibariyle poliçe kuvvetini haiz senedât-ı ticariyeden add edilerek hâvî olduğu akçe nisbetinde resm-i nisbîye tâbi' olması lazım gelir ise de kanun-ı ticaret ve zeylinde çek hakkında bir hükm-ı sarâhat görülemeyip binâenaleyh çek ile poliçenin tefriki müşkil bulunduğundan ve ifâdât-ı sâireden bahisle bu muamelenin mizac-ı memlekete göre bir kanun-ı mahsus ile tayini lüzumuna dair Maliye Nezaret-i celilesinden vuku bulan işâr üzerine ceryan eden müzâkerâtı mutazammın Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi'nden kaleme alınan mazbata Meclis-i Mahsus-ı Vükela'da lede'l-kirâe evvel emirde çek ve poliçeler hakkında tahaddüs eden davalarda işbu çek ve poliçenin birbirinden ne suretle tefrik olunmakta idiğinin ve bundan dolayı müşkilâta tesadüf olunup olunmadığının nezaret-i Celilelerinden istihsarı tezekkür kılınmış olmakla bi't-tetkik keyfiyetin muvazzahan iş'ârına himmet.
Şura-yı Devlet'in mazbatası 291 numaralı Adliye tezkiresi ile birleştirilmiştir 16 Ağustos sene [1]310”¹⁶⁴*

Bu belge 19. yüzyılın sonunda bankalarla birlikte artık devletin poliçe ve çek gibi kıymetli evraklarda daha net düzenlemelere gidilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır. Diğer yandan poliçelerde üzerinde yazılı bedel üzerinden vergi alındığını göstermesi bakımından da önemli bir belge olarak değerlendirilmiştir. Ancak, çek, poliçe ve emre muharrer senetlerin damga vergisine tâbi olması ile ilgili tartışmaların ve uygulama değişikliklerinin bir süre daha devam ettiğini görmekteyiz. Nitekim, 15 N 1314/ 17 Şubat 1897 tarihinde Adliye ve Maliye Nezaret'lerine hitaben kaleme alınmış bir yazıda; Duyun-ı Umumiye İdaresi'nin Şura-yı Devlet'e gönderdiği 26 Aralık 1896 tarih ve 1636 numaralı dilekçe ile usulünce düzenlenmiş çek, poliçe ve emre muharrer senetler ile tüccar elinde olan (tedavülde, dolaşımda olan) tüm senetler maktû veya nisbî vergi uygulamasının yabancı devletlerde de

¹⁶⁴ 28 Ocak 1894 /21 B 1311, BOA., **BEO.**, Dosya no: 350, Gömlek no: 26206.

olduğu üzere kaldırılması ve Damga Resmi'nden muaf tutulmasının önerildiği belirtilmektedir. İdarenin söz konusu dilekçesinde ayrıca, Osmanlı Devleti'nde de bankaların ve tüccarların bu tür senetlere pul yapıştırmadığı ve resmi mercilerin dahi buna müsamaha gösterdiğinden bahsedilmektedir. Bununla birlikte, gelir makbuzlarına pul yapıştırılması 17 Za 1305/ m. 26 Temmuz 1888 tarihli kanun gereği olup, yanı sıra muayyen pul hasılatlarının Deutsche Bankası'ndan alınan borcun teminatı olarak gösterilmiş olmasından dolayı idarenin bu önerisi kabul edilemez bulunmuştur. Yabancı devletlerin kanunlarında bu tür senetlerin vergiden muaf tutulmuş olması aynı uygulamanın Osmanlı'da da yapılacağı anlamına gelmeyeceğinden ve bilakis sarf edilecek pullar alınan kredi karşılığı olduğundan bu konuda vergi alınmasının devam etmesi ülke çıkarıdır. Öte yandan, pul-suz senetlerin mahkemelerde ve resmi dairelerde kabul ediliyor olması yürürlükteki kanuna aykırı olduğundan bu işlemleri geçersiz kılmaktadır. Tüm bu sayılan nedenlerden ötürü öneri red edilmiş ve konu ile ilgili olarak acilen bir hatırlatma yazısının Osmanlı ve Kredi Liyon gibi bankalar ile Adliye Nezareti aracılığı ile mahkemelere gönderilmesi kararlaştırılmıştır.

“Maliye Nezareti'nden bi't-takdim Şura-yı Devlet'e havâle buyurulan 21 Receb sene [1]314 tarih ve bin altı yüz otuz altı numaralı tezkire mefûfuyla Tanzimat Dairesi'nde kırâat olundu.

Tezkire-i mezkure meâlinde usul ve nizâmı dâiresinde tanzim edilmiş olan çek ve poliçe ve emre muharrer senedler ve tüccâr beyninde mütedâvil olup resm-i maktû' veya nisbîye tâbî' bulunan bi'l-cümle senedâtın üzerlerine yazılacak şerhler ile tedâvül edecek veyahut kabul veya tahsil olunacak her nev' pullu evrak-ı ticariyenin kabzını mübeyyin gerek mükâtebe tarikiyle gerek diğer suretle verilecek ilmuhaberlerin damga resminden müstesnâ tutulması hakkında Damga Resmi Kanunu'nun ikinci maddesine tenzil edilmek üzere idarece tertib olunan fıkra-i nizamiye layihasının gönderildiğine dair Duyun-ı Umumiye Varidat-ı Muhassasa İdaresi Komiserliği makamından mukaddemâ vâki' olan iş'âr üzerine ceryân eden muhabere ve ol babda idare-i mezkure Umur-ı Hukukiye Müdüriyetince dermiyan olunup esbab-ı mucibe ile Hazine-i celile Hukuk Müşavirliği'nden esbab-ı mezkureyi reddetmek evvel ve âhir irad olunan delâil ve mülahazâtın tafsilatını mutazammın mezkur müşavirlikten bu kere ita edilen mutala'anamede idare-i mezkurenin bu babdaki teklifâtının hulasası poliçe ve çeklerin tanzimi ile resmi ita olunduktan sonra nakid makamında tedâvül etmesi lazım gelmekle ba'demâ üzerlerine yazılacak şerhlerden dolayı diğer bir resim ahzi muamelat-ı ticariye ile kâbil-i telif olmadığından ve düvel-i ecnebiye kanunlarında bu gibi esbab-ı ticariyeye mebnî o yoldaki şerhler pul resminden muaf tutulup memâlik-i Devlet-i aliyyede dahi bankalar ve tacirler tarafından mezkur şerhlere pul yapıştırılmamakda olduğu gibi böyle pul-suz şerhi havî senedât muhakeme ve mukâvelât muharrirliğine lede'l-ibrâz müsamaha edilmekte ve nas bu gibi kanuna muğayir usul üzerine tesbit etmekden ise kanun-

ı mezkurun tadili münasib görülmekte olduğundan bahisle bunların damga resminden muafiyetine dair tertib olunan fıkra-i nizamiyenin resm-i damga kanununun ikinci maddesine tezyili lüzumunu beyandan ibaret ise de beyne'n-nâs te'âtî olunan ibra ve makbuzu senedlerinin pula tâbi'iyeti 17 Zilkade sene [1]305 tarihli mevâdd-ı müzeyyele ahkamından olup mevâdd-ı mezkurede muayyen olan pulların hasılâtı devletçe Dayçe Bank istikrâzına karşılık gösterilmiş olmasından dolayı senadat-ı mezkure zahrına yazılacak şerhlerin puldan istisnâsı mezkur pulların sarfiyâtını tenkis ile istikrâz-ı mezkurun kısmen karşılıksız kalmasını intâc ederek idareten tecviz olunamayacağı gibi düvel-i ecnebiye kanunlarında bazı esbab-ı ticariyeye mebnî mezkur şerhlerin resm-i damgadan müstesnâ tutulması memâlik-i Osmaniye'de dahi istisnâsı icab etmeyeceğine ve bilakis bu babda sarf edilecek pullar istikraz karşılığı olmak hasebiyle mezkur şerhlerin resm-i damgaya tâbi'iyetinin ibkası hem dâyinlerin hem de hükümet-i seniyyenin menfaatine muvafık ve bu nev' senedlere puluz olarak yazılan şerhlerin mahkemelere ve mukâvelât muharrirliklerine ibrazı halinde bilâ-ittiraz kabul edilmekde olması sâbit olsa bile bu misillü kanuna muğayir olan muameleler batıl olup mukîs-i aleyh ittihâz edilemeyeceği derkar olduğuna ve meydanda olan bir kanunun hükmü velev bir müddet ma'mûlün bih tutulmamış olsa bile hükümden sukutu lazim gelmeyeceğine ve esbâb-ı sâireye mebnî senedât-ı mezkure zahrına yazılacak şerhlerin puldan istisnâsı hakkındaki teklifin reddi ve bu bâbda takayyüdât-ı lazime icrası için hemen şimdiden Osmanlı ve Kredi Loyal gibi bankalara tebliğât icrası ve Adliye Nezareti vasıtasıyla mahkemelere tebliğ-i keyfiyet ettirilmesi lazim geleceği ve ma'a hâzâ idare-i mezkure bu bâbda ısrar etmekde olmasından ve bu gibi ihtilâfâtın halli Şura-yı Devlet'e ait bulunmasından dolayı keyfiyetin bir kere de Şura-yı Devletce tetkiki lüzumu gösterildiği beyan kılınmış ve Maliye Nezareti'nin mutala 'ât-ı mesrudesi dairece de muvafık-ı maslahat görülmüş olduğundan memâlik-i mahrusa-i şahanede ve gerek memâlik-i ecnebiyyede tanzim edilmiş olan bilcümle çek ve poliçe ve senedât-ı sâireye şâmil olmak üzere ber-muceb-i işar muamele olunmasının Adliye ve Maliye Nezaretlerine havalesi ekseriyetle tezekkür kılınmış olmakla ol babda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir. Fi 27 Şaban sene [1]314 ve fi 18 Kanunusani sene [1]312 [Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi azalarının mühürleri] ”¹⁶⁵

Poliçelere pul yapıştırılmasının dikkatli bir şekilde takip edildiği ve eksiklik olduğunda cezası ile tahsil yoluna gidildiği görülmektedir. Bu ceza gerek poliçeyi bu şekilde kabul eden gerekse poliçeciden ayrı ayrı tahsil edilmektedir. 2 Mart 1893 tarihine ait bir belgede bu husus açıkça ifade edilmektedir. Basra Vilayeti Maarif Müdürlüğü'ne hitaben yazılan yazıda gönderilen on altı bin dokuz yüz iki kuruş tutarındaki poliçeden poliçe ücreti adı altında yapılan seksen beş kuruşluk kesintinin senedinin henüz ulaşmadığı ve kesintiden sonra kalan on altı bin sekiz yüz on yedi kuruş için düzenlenen ilmühabere yapıştırılan pulun olması gerekenden bir kuruş yirmi para eksik olduğu anlaşıldığı belirtilmektedir. Pul Nizamnamesi 'ne göre poliçecinin öncelikle üç bin kuruşun pulu eksik olduğu halde mühürlemesinden dolayı yüzde üç oranından doksan kuruş ile poliçe masrafını, Maarif müdürlüğü'nün

¹⁶⁵17 Şubat 1897 /15 N 1314, BOA., BEO., Dosya no: 908, Gömlek no: 68085.

ise eksik poliçeyi kabul etmesi nedeniyle doksan kuruşun üç katı olan iki yüz yetmiş kuruş tutarındaki cezayı ayrı ayrı nakden ödemeleri gerektiği bildirilmektedir.

“Nev-i muharrerat: Muhasebe tezkiresi
Numarası: 449
Tarihi: 18 Şubat sene [1]308

Basra Vilayeti Maarif Müdürlüğü'ne

Fi 11 Kanunusani sene [1]308 tarihli ve elli yedi numaralı şukkanızla gönderilen on altı bin dokuz yüz iki kuruşdan poliçe ücreti namıyla ita kılınan seksen beş kuruşun senedi zuhur etmediğinden bi't-tenzil mütebâkî on altı bin sekiz yüz on yedi kuruşa mukabil tanzim edilen melfuf ilmuhaberin irsaliyle beraber meblağ-ı mezburun mikdarına nazaran usulü dairesinde poliçe senedine yapıştırılacak pulun hadd-i nizamisinden bir kuruş yirmi para noksan yapıştırıldığı anlaşılmış ve Pul Nizamnamesi'nin ahkam-ı mahsusuna tefhikan poliçecinin evvel emirde üç bin kuruşun pulu nakıs olduğu halde poliçeyi tahtim eylemesinden dolayı yüzde üç hesabıyla doksan kuruş ile pul esmanı olarak alınmış paranın kendisinden ve poliçeyi nisbetinden nakıs olduğu halde kabul etmeniz hasebiyle üç misli olan iki yüz yetmiş kuruşun zatınızdan cezâen tahsili lazım geldiğinden meblağ-ı mezburun nakden irsali ve vâridât-ı mütenevvia sütununa irad kaydı hususunun tarafınıza işarı muhasebeden ifade kılınmış olmakla şukka terkîm kılındı.

Fi 3 Mart sene [1]309”¹⁶⁶

Poliçelere yapıştırılması gereken pul eksikliğinden kaynaklanan para cezası uygulamasına ilişkin bir başka belge Mustafa isimli bir kişi (İstanbul'da Genel Muhasebe'de bu işleri takip eden bir görevli olduğu tahmin edilmektedir.) tarafından r. 13 Teşrinievvel 1309/h. 14 R 1311/m. 25 Ekim 1893 tarihinde Bitlis Maarif Müdürü'ne hitaben kaleme aldığı yazıdır. Belgeden, Bitlis Maarif Müdürlüğü'nün göndermiş olduğu bir poliçede yedi buçuk kuruşluk pul yapıştırılması gerekirken sadece altı kuruşluk pul yapıştırıldığı ve bu halde eksik yapıştırılan pulun karşılığı olan üç bin kuruşun yüzde üçüne denk gelen doksan kuruş ile eksik bir buçuk kuruşla birlikte toplam doksan birbuçuk kuruşun keşideci Bitlisli Ağacan Efendi'den alınması, pulu eksik poliçeyi kabul eden Maarif Müdürlüğü'nün de doksan kuruşun üç katı olan iki yüz yetmiş kuruş tutarındaki cezayı ödeyerek makbuzlarının gönderilmesinin istendiği, anlaşılmaktadır.

“Tahrirat aliyye

Bitlis Maarif Müdürüne

Fi 13 Teşrinievvel sene [1]309

28 Eylül sene [1]309 tarih ve 52 numaralı şukkanız ile gönderilen on bin yedi yüz elli beş kuruş beş para teslim-i vezne olunmuş gönderildiği mezkur şukkada olunan irsaliyle pusulasının vurud etmemesinden dolayı karz senedi gönderilememiş olup ancak meblağ-ı mezburun poliçesine yedi buçuk kuruşluk pul yapıştırılacak iken yalnız altı kuruşluk pul vaz' edilmiş yani altmış paralık pul noksan yapıştırılmış olduğundan bu halde noksan yapıştırılan pulun mukabili olan üç bin kuruşun yüzde üçü bulunan doksan kuruş ile altmış para ki cem'an doksan bir buçuk kuruşun keşideci Bitlisli Ağacan Efendi'den oraca bi't-tahsil ve üç misli olan iki yüz yetmiş kuruşun da tarafınızdan cezâ-yı nakdî olarak itası ve makbuz senedi gönderilmek üzere irsaliye pusulasının dahi tisyarı hususunun tarafınıza işarı muhasebeden ifade olunmuş olmakla zikr olunan üç yüz altmış bir buçuk kuruş cezâ-yı nakdî ile sâlifü'l-beyan irsaliye pusulasının serian irsali siyakında nemika-i muhibbî terkîm kılındı.

¹⁶⁶ 2 Mart 1893/ 13 Ş 1310, BOA., MF.MKT., Dosya no: 164, Gömlek no: 9.

[imza]
Yazılmışdır 26 Teşrinievvel sene 1309
28 de yazılmışdır Mustafa”¹⁶⁷

19. yüzyılın sonuna doğru poliçe ve emre muharrer senetlere pul yapıştırılmasının ayrı bir önemle takip edilmesi eksik pul yapıştırılmış poliçeyi kabul eden bir resmi kurum da olsa para cezasına çarptırılması devletin buradan önemli bir gelir elde ettiğine daha da önemlisi piyasada kayda değer miktarda poliçe ve emre muharrer senedin tedavülde olduğuna işaret etmektedir. Aynı dönemde bendiye ve poliçe başı olarak isimlendirilen poliçe masrafları ile ilgili konuların da sık sık gündeme geldiği görülmektedir.

2.5. Poliçelerin Ciro Yoluyla Dolaşımı/Tedavülü

Poliçenin bir para nakil vasıtası olarak kullanılmasının yanına 17. yüzyıldan itibaren ciro edilerek kullanılması gibi bir yenilik gelmişti. Poliçenin iktisadi önemi ciro edilmesi sonrasında oluşan kredi fonksiyonu ile daha da artmıştır. Kredi talep eden tüccarların poliçelerinin iskonto edilmesi fikri ilk olarak Bank of England’ın kurucularından olan Patterson tarafından uygulamaya konulmuştur. Bunun sonrasında kredi fonksiyonu olan poliçelerin hamilleri tarafından erken kırdırılması poliçeyi daha önemli bir unsur haline getirmiştir. Ciro edilebilmesi sayesinde poliçenin kullanımı yaygınlaşmış ve bugün uluslararası ticarete bankacılık sisteminin tercih ettiği bir finansal enstürman haline gelmiştir. İtalyanca daire anlamına gelen ciro, genelde poliçe senedinin arkasına yapılmakta ve böylece senedin mülkiyeti el değiştirmektedir.¹⁶⁸ Tarihsel perspektiften bakıldığında ise durum biraz farklılaşmaktadır. Yukarıda belirtildiği üzere, poliçenin ciro edilerek birden fazla el değiştirmesi şeklindeki dolaşımı ve nihayet bir bankaya iskonto ettirilerek kredi temin edilmesi batıda bankacılık sektörünün gelişimine paralel bir gelişme göstermesine karşın Osmanlı’daki uygulamayı başka bir açıdan ele almak gerekir.

¹⁶⁷ 25 Ekim 1893/14 R 1311, BOA., MF.MKT., Dosya no: 185, Gömlek no: 137.

¹⁶⁸ Serdaroglu, a.g.e., s. 62.

Osmanlı Devleti'nde bankacılık faaliyetlerine 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar izin verilmemesinden dolayı sektörün sağladığı kredi, mevduat ve para transferleri gibi işlemler sarraflar/tüccarlar, bankerler, para vakıfları ve poliçeci esnafı vasıtasıyla yürütülmüştür. Kambiyo istikrarını temini amacıyla kurulan Dersaadet Bankası'nın bir süre sonra faaliyetlerine son verilmesinin ardından Avrupalı devletlerin de baskısıyla banka kurma arayışları sürmüştür. Bu konuda yetkililerin asıl isteğinin devlet sermayesi ile kurulmuş gerçek anlamda bir merkez bankası oluşturulması olmakla birlikte dünya finans kapitalinin çeşitli temsilcilerinin gerçekleştirdiği yoğun girişimler neticesinde İngiliz sermayeli ve İngiliz hukukuna bağlı, merkezi Londra'da bulunan Ottoman Bank 1856 yılında faaliyete geçmiştir.

Banka esas olarak mevduat toplama ve ticari işlemlere aracılık etme amacıyla kurulmuş olmakla birlikte bir süre sonra tıpkı yerel bankalar gibi geniş ölçüde devlete verilen avanslara iştirak etmek durumunda kalmıştır. İstanbul'da bu tür işlemlerin yerel geleneklerle uyuşmamasının bir sonucu olarak özel müşterilerle senet ve poliçe iskontosu biçiminde yürütülen kredi işlemleri, İzmir, Beyrut ve Romanya şubeleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Nitekim, banka idare heyetinin 1863 tarihli ilk faaliyet raporunda bu hususa değinilerek, “yerel bankerlerin ve tüccarların portföylerindeki menkul kıymetleri iskonto etme alışkanlıklarına sahip olmamalarının yanı sıra bunları bankaya iskonto ettirilmesinin saygınlıklarını zedeleyici bir unsur olarak görmeleri nedeniyle kaynak ihtiyaçlarını yurt dışındaki ortakları üzerinden sağlanan kredilerle karşılamayı tercih ettiklerinden” bahsedilmiştir. Bankanın karşılaştığı güçlüklerle ilgili bu kayıtlar aslında dönemin Osmanlı ekonomisi hakkında önemli veriler içermektedir. Söz gelimi vadeli mevduatların hacminin çok sınırlı kalmasının bankayı döviz olarak batı piyasalarında dolaşıma sokulan poliçe işlemlerinden kaynak yaratmaya zorlamış olmasıdır. Burada sistem şu şekilde işlemektedir: Banka, ihracatçılardan satın almış olduğu senetleri teminat göstermeden Londra üzerinden poliçe çekilmesini sağlamakta, böylece yurtdışından gelen fonlarla İstanbul'da kredi verme imkanı doğmaktadır. Kullanılan kredilerin karşılığında alınan faizler ile poliçe işlemlerinden elde edilen kambiyo kârları bankanın yetersiz görülen gelirlerini arttırma çabaları olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, Ottoman Bank'ın kısa ömrü boyunca İstanbul'un yerel bankerlerinin ve İzmir'in Rum tüccarlarının muhalefetiyle karşılaşmış olması

da bir diğerk dikkat çekici noktadır. Zira, bunlar, yeni kurumun önce kambiyo piyasasında, sonra da yüksek riskli ama çok verimli bir alan olan hazine işlemlerinde kendileriyle rekabete girmesini hiç hoş karşılamıyorlardı. Bu amaçla çeşitli yollarla bankanın faaliyetlerini engellemeye çalıştılar.¹⁶⁹

Ottoman Bank'ın kuruluşundan itibaren yaşanan bu gelişmeler Osmanlı ekonomisinde hakim olan kuralların batıdan çok daha farklı işlediğini bir kez daha ortaya koymaktadır. Tanzimat'tan itibaren başlayan reform hareketleri ekonominin üst kurumlarını etkilese de günlük yaşamda hüküm süren gelenekselci yapının kendine özgü kurallarından taviz vermemekte direnmesi buna bir neden olarak gösterilebilir. Batının tüm zorlamalarına karşın devletin bankacılık faaliyetlerine mesafeli yaklaşımı ve buna o döneme kadar bu faaliyetleri örtülü bir şekilde ismi konmadan yürüten yerel sarraf/banker grubunun destek vermesi, belirtilen gelenekselci yapıyı daha sağlam hale getiren unsurlardır. Bu saptamanın kapsamı, poliçelerin ciro edilmesi suretiyle dolaşımında daha fazla kalması şeklinde batıda yaygın olarak kullanılan uygulamanın Osmanlı ticaretinde çok fazla kabul görmemesi olarak genişletilebilir.

Öte yandan, Edhem Eldem'in "XVIII. Yüzyılda İstanbul'da Poliçe Tedavülü ve Kambiyo Kurları Hakkında" başlıklı makalesi sadece Fransız tüccarlarının işlemlerini içermekle birlikte poliçelerin ciro edilmesi ile ilgili bilgiler de aktarmaktadır.¹⁷⁰ Bu bağlamda makalenin ekinde yer alan poliçe örneklerine bakıldığında, o dönemde Osmanlı'nın birer ticaret merkezi olarak kabul edilen şehirlerinde faaliyet gösteren Fransız tüccarlarının keşide ettikleri poliçelerde Fransızların yanı sıra Osmanlı tebaasından tüccar ve sarrafların da ciro silsilesi içerisinde isimlerinin geçtiği görülmektedir. Ancak poliçelerin ciro edilmek suretiyle tedavülde kalması sürecinin yabancı tüccarların işlemleri ile sınırlı kaldığı tahmin edilmektedir. Zira defterler de dahil olmak üzere poliçe ile ilgili incelenen arşiv belgelerinde poliçe senedinin ciro edildiğine dair ifadeye sınırlı sayıda belge dışında rastlanılmamıştır. Bu belgelerden bir kısmında doğrudan poliçe senedinin diğerlerinde ise sadece senedin ciro edildiğinden bahsedilmekte olup, önce ciro

---

¹⁶⁹ André Autheman, **Bank-ı Osman-i Şahane Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlı Bankası**, 1. bs., Çev: Ali Berktaş, İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2002, s. 25-28.

¹⁷⁰ Eldem, **a.g.m.**, s. 1671-1681.

edilen poliçe senetleri ardından da diğer ciro işlemleri ile ilgili tespit edilen belgeler aşağıda sıralanmıştır:

26 L 1308/ 5 Mayıs 1891 tarihli belgede; Kastamonu vilayetinin nüfus hasılatı olarak Bolu Mutasarrıflığı'nca gönderilen yedi bin üç yetmiş üç kuruş tutarındaki poliçenin banka adına düzenlenmesi ve bankanın da bu paranın sahibi olduğunu beyan etmesinden dolayı poliçenin ciro edilemediği ifade edilmektedir. Bu nedenle belirtilen meblağın henüz ödenmeyen dört bin yüz dört kuruşu için nezaret adına yeni bir poliçe düzenlenmesi gerektiği, tahsilatı gerçekleşmiş üç bin iki yüz altmış dokuz kuruşun makbuzunun gönderildiği bildirilmektedir. Belgede ayrıca bundan böyle poliçelerin nezaret adına düzenlenmesi yönünde uyarıda bulunulmuştur.

“Evrak numarası: 481/15

Tesvidi tarihi: 15 Mayıs sene [1]307

Tebyizi tarihi: fi 26 Şevval sene [1]308 / 23 Mayıs sene [1]307

Kastamonu Vilayet-i celilesi canib-ı âlisine

Nüfus hasılatından yedi bin üç yüz yetmiş üç kuruşun gönderildiğine dâir Bolu Mutasarrıflığından varid olan 9 Mart sene [1]307 tarihli tahrirat muhasebeye lede'l-havale meblağ-ı mezburun poliçesi bank namına tanzim olunmasından ve bankaca da havi olduğu meblağın banka aid bulunduğu beyanıyla fikarât-ı âcizî namına ciro edilmemesinden dolayı henüz ifa edilmeyen dört bin yüz dört kuruş bi't-tenzil kusur üç bin iki yüz altmış dokuz kuruşun muhasebe-i nezaretden tanzim olunan iki kıta makbuz senetleriyle mezkur dört bin küsur kuruşun poliçesi liva-i mezkur mutasarrıflığına gönderilmek üzere leffen takdim kılınmış olmakla ol vechle icra-yı icabıyla ba'de mâ bu yolda sehv vuku'a getirilmemesine dikkat olunmak üzere zikr olunan dört bin yüz dört kuruşun nezaret namına olarak istihsal olunacak poliçesinin müsara'aten tisyarı zımında mahalline tebliğat-ı lazime ifası hususuna müsaade-i aliyye-i düsturileri şayan buyurulmak bâbında.

Battalı muhasebeye verildi.”¹⁷¹

9 Za 1330/ 20 Ekim 1912 tarihli belgede; İâne-i nakdiye bedeli olarak Londra'daki Hindistan Bankası üzerine keşide edilmiş ve alacaklısının İstanbul'daki İngiltere sefiri olan elli adet İngiliz Lirası tutarındaki 917/50/1671 no.lu poliçenin sefir tarafından ciro edildiği ve bununla ilgili makbuzun verildiği belirtilmektedir.

“Babialı

Nezâret-i Umur-ı Hariciye

Umur-ı Siyasiye Müdüriyet-i Umumiyesi

Tercüme Şubesi

¹⁷¹ 5 Mayıs 1891/26 L 1308, BOA., **DH.MKT.**, Dosya no: 1839, Gömlek no: 10.

Mesned-i celil-i Sadaret-i uzmâya 26 Eylül sene [1]912 tarihli ve "Ali Baklisen" imzasıyla Hindistan'da kâin "Amritsar"dan takdim kılınan arızanın tercümesidir.

Îâne-i nakdiye olarak Dersaadet İngiltere sefiri namına bugün Londra'daki Hindistan Milli Bankası üzerine elli adet İngiliz lirasını nâtk 917/50/1671 numaralı bir poliçe keşide etmiş olduğumu zât-ı sâmi-i fehîmânelerine arz eder ve meblağ-ı mezbûrun sefir-i müşârûn-ileyhden ahziyle tarafıma da bir kıt'a makkûzun irsâl buyurulmasını ricâ eylerim beyân-ı hal-i arz-ı meser-i ihtirâmkarîye zerî'a ittihâz kılındı.

Daire-i Sadâret Tahrirat Kalemi Şube 1

Evrak numarası: 168

Tarih-i tesvid: 9 Ağustos sene [1]330 / 7 Teşrinievvel sene [1]329

Maliye Nezaret-i celilesine

Îâne-i nakdiye olarak Dersaadet İngiltere Sefiri namına Londra'daki Hindistan Milli Bankası üzerine keşide edilip müşârûn-ileyh tarafından ciro olunan elli adet İngiliz lirasını natik poliçe matviyyen savb-ı vâlâlarına tisyâr kılınmakla meblağ-ı mezkurun ahziyle daire-i cerideye bi't-teslim makbuzunun mahalline li-ecli'l-isâl irsâline himmet.”¹⁷²

Belgedeki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, Osmanlı maliyesine yardım amacıyla elli İngiliz Lirası tutarındaki bir poliçe İstanbul'daki İngiliz sefirine ödenmek üzere Londra'da bulunan Hindistan Bankası üzerine keşide edilmiş ve sefir poliçede yazılı olan tutarı (alacağını) ciro ederek Osmanlı hükümetine devretmiştir.

7 L 1336/ 16 Temmuz 1918 tarihli belgede; Şerif Ali Paşa'ya Bank-ı Osmani tarafından telgraf poliçesi ile gönderilen iki bin Lira'nın yanlışlıkla Beyrut Vilayeti'ne gitmesi nedeniyle Harbiye Nezareti Beyrut Vilayeti'ne telgraf çekerek poliçenin esas alacaklısı adına ciro edilmesini istemiştir.¹⁷³

Arşivde ciro başlığı altında bunların dışında muhtelif işlemlere ait belgeler bulunmaktadır. Bu belgeler bir çekin ya da mültezim senedinin ciro edilmesi hakkında olabilmektedir.

“Daire-i Sadaret Tahrirat Kalemi

Evrak numarası: 103

Tarih-i tebyiz: 2

Hariciye Nezaret-i celilesine

Hindistan'ın Emrtiyar Şehri'nde intişar eden Vekil Gazetesi sahibi Şeyh Ali Tahsin canibinden gönderilen mektub ile tercümesi leffen savb-ı vâlâlarına tisyâr kılındı muma-ileyh tarafından Trablusgarb mecruhîni ile ailelerine tevzi' olunmak üzere geçende gönderilmiş olan altmış altı İngiliz lirasıyla on altı şilini havi olup İngiltere Maslahatgüzârı

¹⁷² 20 Ekim 1912/9 Za 1330, BOA., **BEÖ.**, Dosya no: 4101, Gömlek no: 307568.

¹⁷³ 16 Temmuz 1918/7 L 1336, BOA., **DH.ŞFR.**, Dosya no: 89, Gömlek no: 102.

canibinden ciro edilen çek Maliye Nezaret-i celilesine irsal kılınmış olduğundan muma-
ileyhe malumat ita ettirilmesi hususuna himmetBâ-emr-i sâmi-i cenâb-ı müsteşârî”¹⁷⁴

“Numara: 83

Tarih-i tesvidi: 15 Receb sene [1]316 / 18 Teşrinisani sene [1]314

Maliye Nezaret-i celilesine

Şam-Birecik Demiryolu teminatı için icab eden kırk altı bin liranın alınan emri infazen
imkan-ı tediyesini istihsâl için masarifat-ı mahalliyenin tecili yolunda defterdarlıkça vuku
bulan teşebbüsün mehâzîrinden bahisle mültezim senedâtı ciro edilmek muamelesinden sarf-ı
nazarla tahsilat-ı umumiyeden mürettebat-ı mahalliyenin tesviyesinden sonra fazla kalacak
mikdarın nakden düyun-ı umumiyeye verilmesine müsaade itası Suriye Vilayeti'nden leffen
suy-i atufîlerine tisyar olunan 14 Teşrinisani sene [1]314 tarihli telgrafnâmesinde dermiyan
olunmuş ve bu babda nezaret-i behiyyelerine de müracaat edildiği sibak ve işardan
anlaşılmış olmakla bittetik icabının icra ve inbâsına ve telgrafnâmenin iadesine himmet.
Merbut pusulada muharrer irade-i aliyye-i cenab-ı müsteşârî mucebince” 175

“Dahiliye Mektubi Kalemî

Evrak numarası: 1575/28

Tarih-i tesvidi: 30 Haziran sene [1]319

Tarih-i tebyizi: 22 Rebiülahir sene [1]321 ve fi 5 Temmuz sene [1]319

Adliye Nezaret-i celilesi canib-i samisine

24 Haziran sene [1]319 tarih ve yüz on dokuz numaralı tezkire-i aliyye-i daver-i ekremî
cevabıdır. Suriye Vilayeti Mukavelat Muharrirlikleri hasılatından olup mahallince sehven
nezaret-i âcizî nâmına Bank-ı Osmani'ye tevdi olunan kırk dört kuruşun nezaret-i celile-i
cenab-ı âsifâneleri namına ciro edilerek tahsildar Mehmed Efendi'ye teslim edildiğinden
muhasabe ifadesiyle beyanına müsâberet kılındı ol babda.

Suriye Vilayet-i celilesine

Vilayet-i celileleri Mukavelat Muharrirliklerinin sene-i haliye Nisan hasılatından olup
Adliye Nezaret-i celilesine ait olan ve çekleri merkez müdde'î umumi muavinliğinden
gönderilen mebâliğden kırk dört kuruşu havi bulunan ciro nezaret-i âcizî nâmına tanzim
edilmiş olmasıyla mezkur çek işar-ı vâki' üzerine nezâret-i müşârun-ileyhâ namına ciro
edilerek gönderildiğinin muhasabe ifadesiyle beyanına ibtidar kılındı ol babda Bank-ı
Osmani Şu'besi'nce”¹⁷⁶

Özellikle Düyun-ı Umumiye İdaresi'ne ciro edilen mültezim senetlerindeki
yoğunlaşma dikkat çekicidir. Devlet maliyesinin para ihtiyacından olsa gerek 8 R
1323/ 12 Haziran 1905 tarihli belgede o seneki aşar vergisinden Düyun-ı
Umumiye'ye ciro edilecek senetlerin elli bin Lira'yı aşmaması istenmiştir.

¹⁷⁴ 12 Ağustos 1912/28 Ş 1330, BOA., **BEO.**, Dosya no: 4073, Gömlek no: 305447, Konu ile ilgili
diğer belgeler, Bkz.: **BEO.**, Dosya no: 1202, Gömlek no. 90147, **BEO.**, Dosya no: 1208, Gömlek no:
90529, **BEO.**, Dosya no: 1208, Gömlek no. 90557.

¹⁷⁵ 2 Aralık 1898/18 B 1316, **BEO.**, Dosya no: 1235, Gömlek no: 92614.

¹⁷⁶ 18 Temmuz 1903/22 R 1321, BOA., **DH.MKT.**, Dosya no: 738, Gömlek no: 62.

“Maliye Nezaret-i celilesine

Haleb Vilayeti'nin sene-i haliye a'şâr bedelinden Konya Ereğli Demir Yolu teminatı için sekiz milyon yüz altmış bin kuruş ve bin dokuz yüz bir senesi istikrâzı için yirmi üç bin beş yüz liranın Duyûn-ı Umumiye İdaresi'ne tahsis olunduğu taraf-ı devletlerinden işar olunup vilayetin ahval-i mâliyesine nazaran ağnam rusumu gibi a'şâr bedelâtının da kısm-ı küllisi Duyûn-ı Umumiye'ye verilecek olursa Yemen'e sevk edilmekte bulunan taburlar için tedariki mukarerr erzak ve hayvanat esmanının ve masarîf-ı mübrime-i mahalliyenin tesviyesi ta'assür edeceğinden bahisle sene-i hâliye a'şârından elli bin liralıktan ziyade sened cira edilmemesi lüzûmuna dair vilâyet-i müşârun-ileyhâ vekaletinden gelen 28 Mayıs sene [1]321 tarihli telgrafname leffen savb-ı devletlerine irsal kılınmakla münderecâtına nazaran muktezâsının ifa ve inbâsına ve melfûfun iadesine himmet Ber-muceb-i işaret-i aliyye-i Mektubî”¹⁷⁷

Eldem'in tespitlerinden yola çıkarak poliçenin ciro edilerek birden fazla kişi arasında el değiştirmesinin Osmanlılar tarafından en azından 18. yüzyıldan itibaren bilindiği ancak uygulamada tercih edilmediğini vurgulamak gerekir. Arşiv belgelerinde az sayıda ciro işleminin tespit edilmiş olması poliçelerin öncelikli olarak vergi paralarının transferinde veya devletin uzak mesafelerdeki bir ödemesinde kullanılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Doğal olarak bu işlemlerde ödemenin yapılacağı yer devletin hazinesi veya bir devlet yetkilisi olduğundan arada alacağın bir başka kişiye ciro yoluyla devri söz konusu olmamaktadır.

2.6. Poliçe İşlemlerinde Farklı Uygulamalar

Bu başlık altında bazı arşiv belgelerinde rastlanılan poliçenin farklı kullanımına dair işlemler değerlendirilmiştir. İncelenen ve değerlendirmeyi gerektiren söz konusu işlemler; sıradan bir ticari işlem olabildiği gibi o zamana kadar görülmemiş bir amaç için de gerçekleştirilmiş olabilir. Söz gelimi 1812-1813 (H. 1227-1228) yıllarına ait 16 Numaralı Tokat Şer'iyeye Sicili'nin transkripsiyonlu metninde; İran tarafından gelen Mister Martin isimli bir İngiliz'in Tokat menzihanesinde konakladığı, ölmeden mallarını bir poliçe temessüküne tutturduğu anlaşılmaktadır. Adı geçen İngiliz menzihane ölmüş ve malları yanında bulunan tatarla İstanbul'a gönderilmiştir. Belge, ölümünü bekleyen bir kişinin yanında bulundurduğu malların parasal değerini ispat için poliçe kullanmasını göstermesi bakımından farklı bir anlam taşımaktadır. Diğer bir ifade ile poliçe burada bir veraset

¹⁷⁷ 12 Haziran 1905/8 R 1323, BOA., **BEO.**, Dosya no: 2596, Gömlek no: 194699.

ilamı veya tereke şeklinde kullanılmıştır.¹⁷⁸ 29 Z 1183/ 25 Nisan 1770 tarihine ait bir belgede Ahmed isimli bir kişi ile gönderilen defter gereğince on beş bin on sekiz buçuk kuruşluk İskender kumaşının yabancı bandıralı bir gemi ile yola çıktığı bildirilmektedir. Bu kumaşın bir zirâsının¹⁷⁹ ikişer kuruş fiyatla satılması konusunda Sarraf Höce Begos yardımcı olacaktır. Diğer taraftan üç beş gün geçtikten sonra nakden tedarik olunan poliçenin yirmi - otuz bin kuruşa ulaştıktan sonra bir görevli ile gönderileceği belirtilmektedir. Belgedeki bu ifadeden poliçe yoluyla bir para havalesi yapılacağı anlaşılmakta olup, devlet işlerinin dışında normal bir mal alım satımında kullanılması bakımından önemli bir kayıt olarak değerlendirilmiştir.¹⁸⁰

Halil Bey ile Arif Efendi'ye 29 B 1270/ 27 Nisan 1854 tarihinde yazılan bir yazıda ise; Yıldızlı Han'da faaliyet gösteren Canas oğlu Höce Ohannes'e on iki bin kuruş tutarında bir poliçenin zarf içerisinde gönderildiği bildirilmektedir. Bu poliçe ulaştıktan ve sarraf tarafından kabul edildikten on beş gün sonra gelecek vadesinde paranın beşlik olarak adı geçen sarraftan alınması ve yarısının İlyas isimli bir kişiye olan borcuna kalan yarısının da terziye olan borcuna mahsuben verilmesi istenmektedir. Bu ödemeler yapıldıktan sonra kendisi için bir ipekli askı alınarak yazıyı kaleme alan kişinin bulunduğu yere gelecek birisi vasıtasıyla gönderilmesini ve hesaplardan arta kalan (alacak bakiye) tutarın da yazı ile aynı yolla ulaştırılmasını talep etmiştir. Belgenin kimin tarafından kaleme alındığı bilinmemekle birlikte bu kişinin bir devlet görevlisi olduğu tahmin edilmiştir.¹⁸¹

Ahmet Cevdet tarafından 18 Şubat 1875 tarihinde ailesine hitaben kaleme alınan bir yazıda; geçen hafta postasıyla elli altın tutarında, bu kez de yüz elli altın tutarında iki poliçe gönderildiği ve böylece Şubat ayının tamamı için iki yüz altın tutarında poliçe gönderilmiş olduğu bildirilmektedir. Belge özel bir yazışma olmakla birlikte devlet kayıtlarına girmiş olması bakımından anlamlı bulunmuştur.¹⁸²

---

¹⁷⁸ TŞS 16, 124/2, 124/3'dan aktaran Murat Hanılçe, "16 Numaralı Tokat Şer'iyeye Sicili'nin Transkripsiyonlu Metni ve Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Tokat, 2009, s. 97.

¹⁷⁹ Zirâ : Dirsekten orta parmak ucuna kadar olan bir uzunluk ölçüsü. 75-90 santim arasında değişen şekilleri vardır. Ferit Develioğlu, **a.g.e.**, s. 1188.

¹⁸⁰ 25 Nisan 1770/29 Z 1183, BOA., **C.DH.**, Dosya no: 326, Gömlek no: 16279.

¹⁸¹ 27 Nisan 1854/29 B 1270, BOA., **A.M.**, Dosya no: 12, Gömlek no: 3.

¹⁸² 18 Şubat 1875/12 M 1292, BOA., **Y.EE.**, Dosya no: 142, Gömlek no: 121.

Tokat Muhasebesi'ne hitaben 11 Nisan 1887 tarihinde yazılan bir yazıda ise; Gülbenkyan Serope ve ortaklarının iki yüz bin kuruş tutarındaki poliçe keşidesini kabul etmemeleri nedeniyle ihtiyaç duyulan bu paranın acilen posta yoluyla gönderilmesi istenmiştir.¹⁸³

7 Ca 1257/ 27 Haziran 1841 tarihli bir başka belgede fazla detay verilmediğinden konu tam olarak anlaşılammakla birlikte Vize Muhassıllığı malından yapılacak bir ödemenin karşılığında düzenlenecek poliçe ile paranın İstanbul'da hazineye aktarılması, olağan bir para transferinden farklı bir işlem olarak değerlendirilmiştir. Belge, Yanko isimli bir keresteci esnafının Vize Muhassıllığı'ndan kereste gümrükçüsü Ferhad Ağa'ya otuz bin kuruş ödenmesi karşılığında kendisine bu tutarda bir poliçe keşide edilmesini istemesine ilişkindir. Ferhad Ağa, bu para için düzenlenmiş poliçenin vadesinde İstanbul'da hazineye hiçbir aksama olmadan ödeneceğini taahhüt ettiğinden Yanko'nun bu talebi uygun görülmüştür. Buna göre olayda, Vize Muhassıllığı, kereste gümrükçüsü Ferhad Ağa, keresteci esnafı Yanko ve hazine olmak üzere dört taraf vardır ve bir borç alacak takaslaşması gerçekleştirilmek istenmektedir. Taraflardan Yanko, Vize Muhassıllığı'ndan alacaklı, Ferhad Ağa'ya ise borçludur. Diğer taraf Ferhad Ağa ise Yanko'dan alacaklı hazineye boçludur. Yanko, Vize Muhassıllığı'ndan olan alacağının Ferhad Ağa'ya ödenmesini istemiştir. Bu ödemenin karşılığında kendi adına keşide edilecek poliçe ile Ferhad Ağa'nın İstanbul'da hazineye olan borcunu ödeyecektir. Hazine ise borçlu olarak Ferhad Ağa'yı tanıdığından kendisinden poliçenin vadesinde sorunsuz bir şekilde ödeneceğine dair ayrıca tahhüde bulunmasını istemiş olmalıdır. İşlem bu şekilde tamamlandığında ise tüm tarafların borç ve alacağı kapatılmış olacaktır.¹⁸⁴

Arşiv belgeleri içerisinde rastlanılan farklı bir kavram da “*telgraf poliçesi*” dir. Osmanlı Devleti'ne elektrikli telgraf ve buharlı tren neredeyse bunu ilk kullanan ülkelerle eş zamanda girmiştir. Bir telgraf hattı ilk defa 1855'te İstanbul'u Avrupa'ya bağlarken, ilk demiryolu hattı da Mısır vilayetinde, Kahire ile İskenderiye arasında işlemeye başladı. Aslında bundan önce de telgraf denemeleri olmuştu, ancak başarılı olunamadığından veya uygulamaya konulmadığından bu girişimler sonuçsuz

¹⁸³ 23 Nisan 1888/11 Ş 1305, BOA., **Y.PRK.KOM.**, Dosya no: 7, Gömlek no: 57-3.

¹⁸⁴ 27 Haziran 1841/7 Ca 1257, BOA., **C.ML.**, Dosya no: 29, Gömlek no: 1357.

kalmıştır. Sultan II. Mahmut döneminde Rum ayaklanmasından çıkan 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı sırasında semafor denilen bir tür telgrafla Karadeniz'den İstanbul'a mesajlar gönderilmiş ama pek kullanışlı olmadığından vazgeçilmiştir. 1839 yılında Chamberlain isimli bir Amerikalı'nın (Chamberlain, telgrafın çalışan bir modelini icad eden Samuel Morse'un çalışma arkadaşıdır) İstanbul'a getirdiği aracın sunumu, Chamberlain'in Viyana'ya giderken bindiği vapurun alabora olmasıyla vefatı neticesinde bu kez yarım kalmıştır. 1847'de Sultan Abdülmecid'e yapılan bir sonraki deneme sunumu daha başarılı olmakla birlikte uygulamaya geçirilmemiştir. 1853 yılında başlayan Kırım Savaşı'nda, Ruslara karşı Osmanlıların yanında yer alan İngiliz ve Fransızların haberleşmenin daha hızlı ve kolay sağlanabilmesi amacıyla oluşturdukları telgraf hatları ile Avrupa'ya bağlanmak mümkün hale gelmiştir. İstanbul'dan ilk telgraf 14 Eylül 1855'de çekildi. Bu telgraf Paris ve Londra'daki Osmanlı büyükelçilerine Kırım'daki Rus kalesi Sivastopol'un düştüğünü bildiriyordu. Telgraf kullanımı kısa süre içerisinde benimsendi ve yaygınlaştı. 1914 yılında imparatorluğa yaklaşık olarak yılda beş buçuk milyon telgraf gönderiliyordu. 1871'de, Hakâyikü'l-Vekâyi gazetesi, telgraf sistemini kurarken yapılan ilerlemeleri gözden geçiren makaleleri yayınlamıştı ve onun bankacılığı, ticareti, endüstriyi geliştirdiğini düşünüyordu. Eğer telgraf sistemi gelişirse, artan vergilerden dolayı devlet de kalkınacaktı. Osmanlı tüccarlarının telgrafi nasıl kullandıklarını öğrenmek ilginç olacaktır: Mal istemek, uzak piyasalardaki fiyatları kontrol etmek, alış veya satış anlaşmaları yapmak, hava ve hasadın durumunu öğrenmek, alacakları güvenceye almak, dış kambiyo rayiçlerini izlemek, iş veya başka yerdeki acentaların temsilcilerinden mesaj almak ve mesaj göndermek.¹⁸⁵ Uzak yerlere poliçe keşide etmek veya poliçe karşılığı ödeme yapılmasını istemek de artık telgrafla daha kolay ve en önemlisi hızlı yapılabiliyordu.

1906 senesinde Roma'da uluslararası bir Posta Kongresi düzenlenmiştir. Kongrenin amacı uluslararası alanda; kart postallar, ticari eşya nünuneleri, kıymetli evrak, mektup, posta havaleleri, gazetelere abonelik kayıtları, poliçe bedeli tahsili,

---

¹⁸⁵ Roderic H. Davidson, "Osmanlı İmparatorluğu'na Elektrikli Telgrafın Girişi", Makalenin orijinal adı: "The Advent of the Electric Telegraph in the Ottoman Empire", **Essays in Ottoman and Turkish History**, 1774-1923, s. 133-165, University of Texas Press, 1990, Çeviren: Durdu Mehmet Burak, (gevrimiçi) dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/, Erişim: 16.07.2105.

kimlik belgelerinin gönderilmesi ile ilgili konuların uygulamasında bir bütünlük sağlanmasıdır. Söz konusu son üç işlemin dışındakiler uluslararası ilişkilerde zaten mevcut uygulamalar olup, sakınca yoktur. Buna göre Roma'daki kongreye katılan Osmanlı delegeleri alınan kararları tümüyle prensipte kabul etmekle birlikte asıl anlaşma metni ve anlaşmanın uygulaması ile ilgili düzenlemeleri imzalamamışlardır. Anlaşmanın Osmanlı heyetince imzalanmama nedeni; 1874 yılında imzalanmış Bern Anlaşması'nı takiben 1878 yılında Paris'te yapılan Posta Kongresi'nde kabul edilen anlaşmaya ait yönetmeliklerde uygulama alanı olarak San Marino Cumhuriyeti ile birlikte Trablusgarb İtalya Postahanesi'nin de İtalya idaresinden sayılması ve bu hususun 1891 ve 1897 yıllarında Viyana ve Vaşington'da gerçekleştirilen toplantılarda aynı şekilde kabul edilmesidir. Bahsi geçen bu toplantılara Osmanlı hükümeti katılmamış ve ayrıca, 1906 tarihli Roma Posta Kongresi'nde de Trablusgarb'ın İtalya Devleti'ne bağlı bir yer gibi gösterilmesine ilişkin itiraz kongreye katılan Osmanlı heyetince dile getirilmiş ve anlaşma metninden çıkarılması istenmiş ancak yapılan bu itirazların zapta işlenmesinden öte bir şey yapılmamıştır. Kongre'den sonra posta havaleleri, ağırlığı ölçülebilir posta paketleri, kimlik belgeleri, gazetelere abone kaydı ve poliçe bedellerinin tahsili konularında Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti'nden olumlu görüş alınmıştır. Bununla birlikte 1914 yılında Madrid'de yapılması planlanan kongreye katılacak heyete de Trablusgarb'ın durumu ile ilgili girişimlerin sürdürülmesi yönünde talimat verilmiştir.¹⁸⁶

Poliçe bedellerinin uluslararası posta yoluyla tahsilini de içeren bir dizi kararların alındığı bu toplantılara Osmanlı Devleti'nin de dahil olduğu ancak batılı devletlerde her zaman görülebilecek bir takım siyasi oyunlarından dolayı bu anlaşmaların hem içinde hem dışında gibi bir sonuçla karşılaştığı görülmektedir. Posta Kongresi gibi uluslararası ilişkilerin gelişmesine öncülük edebilecek toplantılarda dahi ikilem yaratan bu durumlar aslında Osmanlı Devleti'ne bir şekilde kabul ettirilmek istenen yeni düzenin ön provalarıdır.

Arşivde “*telgraf poliçesi*” veya “*telgraf ile poliçe çekildiği*” şeklinde ifadelerin geçtiği belgelerin yer aldığı belirlenmiştir. Bu konu hakkında ulaşılan belgeler aşağıda sunulmaktadır:

---

¹⁸⁶ 11 Aralık 1922/21 R 1341, BOA., **HR.HMŞ.İŞO**, Dosya no: 61, Gömlek no:6.

Suriye Defterdarı Namık'ın 21 Haziran 1882 tarihinde Mabeyn-i Hümayun'a çektiği telgrafta; Adile Sultan hazretlerinin havalesinden kalan altı bin alınlık yani otuz bin kuruşun kendilerine ödenmesi için Osmanlı Bankası'na telgraf poliçesinin verildiği bildirilmektedir.¹⁸⁷ 11 N 1290/ 2 Kasım 1873 tarihinde Maliye Nezareti'ne yazılan yazıda; Edirne Vilayeti'nden alınan telgrafta hazineye nakden ve poliçe olarak on dört yük kuruş gönderildiği ve ilaveten on beş yük kuruş daha gönderileceğinin belirtildiği, bildirilmektedir.¹⁸⁸

11 Ağustos 1888 tarihinde Haleb'e çekilen telgrafta; Zührecah Sensucab'ın (belgede bununla ilgili bir açıklama yapılmadığından kişi ismi olduğu tahmin edilmiştir.) hesaplarında birtakım yolsuzluklar görüldüğünden Erzurum'a poliçe çekmesinden men edildiği bildirilmektedir.¹⁸⁹ Sadaret Özel Kaleminden Yemen Valiliği'ne hitaben 28 Ca 1321/ 22 Ağustos 1903 tarihli yazıda; Hicaz Demir Yolu İdaresi'nin talebine istinaden gönderilecek altın ve mecidilerin ulaşmasına kadar riyal ile ödeme yapılması zorunlu olduğundan para cinslerinin farklılıklarından dolayı bir zarar oluşmaması kaydıyla izin verildiği belirtilmektedir.¹⁹⁰ Bu arada Demir Yolu İdaresi'nin talep ettiği yirmi bin mecidi tutarındaki para için Osmanlı Bankası'ndan Liyorato isimli kişiye daha önceden on bin mecidi tutarında telgraf poliçesi keşide ettirildiği, diğer on bin mecidi için de Mezdert isimli kişi üzerine poliçe çektiği bildirilmektedir. 1910 yılı Haziran ayında Erzurum Vilayeti'nde meydana gelen su baskını sırasında büyük mağduriyet yaşayan halkın sıkıntılarını giderebilmek amacıyla devlet müdahalede bulunmak istemiş ve ilk olarak talep edilen 5.000 kuruş banka vasıtasıyla "telgraf poliçesi" gönderilmek suretiyle temin edilebilmiş ancak enkaz kaldırma çalışmaları için talep edilen 2.000 liranın Meclis-i Vükela'nın kararı ile ödenebileceği Valiliğe bildirilmiştir.¹⁹¹ 9 L 1338/ 26 Haziran 1920 tarihli belgede Versay'da bulunan Sadrazam Damad Ferid Paşa ile Tevfik Paşa'dan gelen telgraflara yer verilmiştir. Tevfik Paşa'nın 22 Haziran 1920 tarihli telgrafında; Maliye Nezareti

¹⁸⁷ 3 Temmuz 1883/ 27 Ş 1300, BOA., **Y.PRK.ML.**, Dosya no: 4, Gömlek no: 23.

¹⁸⁸ 2 Kasım 1873/11 N 1290, BOA., **A.MKT.MHM.**, Dosya no: 467, Gömlek no: 91.

¹⁸⁹ 11 Ağustos 1888/3 Z 1305, BOA., **DH.ŞFR.**, Dosya no:145, Gömlek no: 25.

¹⁹⁰ 22 Ağustos 1903/28 Ca 1321, BOA., **BEO.**, Dosya no: 2147, Gömlek no: 160967.

¹⁹¹ Mehmet Yavuz Erler, "Meşrutiyet İdaresi Altında, Erzurum Sel Baskını 1910", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S. ½, Kış 2008, s. 119.

için heyetin elinde bulunan paranın yetersiz kalması nedeniyle beş yüz bin frank tutarında bir paranın telgraf poliçesi ile mutemed Davud Efendi adına acilen gönderilmesi istenmiştir. Damad Ferid Paşa'dan 24 Haziran 1920 tarihinde alınan telgrafta ise talep edilen beş yüz bin frank gereğinden fazla olduğundan sadece iki yüz bin frankın telgraf poliçesi ile gönderilmesinin yeterli görüldüğü bildirilmektedir. Belgeden anlaşıldığı kadarıyla 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr anlaşması öncesi eski sadrazam Tevfik Paşa'nın başkanlığındaki bir heyet Sadrazam Damad Ferid Paşa ile birlikte Versay'da toplanan bir konferansa davet edilmişler ve bu görüşmeler sırasında heyetin bir takım harcamaları için telgraf poliçesi ile İstanbul'dan para gönderilmesini istemektedirler.¹⁹² Telgraf poliçesi çekilmesi kavramı, bir poliçede yer alan hususların keşideci tarafından telgrafa yazılarak muhataba gönderilmesi ve bu suretle lehdara ödeme yapılması olarak anlaşılmıştır.

---

¹⁹² 26 Haziran 1920/9 L 1338/, BOA., **BEÖ.**, Dosya no: 4638, Gömlek no: 347842.

3. BÖLÜM

3.OSMANLI DEVLETİ'NDE FAALİYET GÖSTEREN POLİÇECİ ESNAFI

3.1. Poliçeci Esnafının Örgütlenmesi

18. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere’de başlayan sanayileşme süreci takip eden yüz yıl içerisinde önce Batı Avrupa’da daha sonra da dünyanın diğer kimi bölgelerinde kişi başı gelirlere kalıcı artışlara yol açtı. O döneme kadar ekonomisi kendi kendine yeten çoğu zaman da dış ticaret fazlası veren Osmanlı Devleti özellikle 19. yüzyılın başlarından itibaren içte ve dışta çok önemli gelişmelerle karşı karşıya kaldı. Zira, Sanayi Devrimi’nin yol açtığı teknik ilerlemelerin sonucunda, Batı Avrupa iktisadi ve askeri alanlarda büyük bir sıçrama yapmıştı ve batının iktisadi yayılmasının ne gibi gelişmelere yol açabileceği henüz kestirilemiyordu. Ancak, içeride Senedi İttifak ile taşradaki âyanın gücünün doruğa ulaşması, dışarıda ise 1798 yılında Napolyon’un Mısır’ı işgalinin yanı sıra Rusya ile 1760’ların sonlarından 1820’lere kadar sıklıkla süren savaşların çoğundan mağlubiyetle ayrılma merkezi devleti her alanda bir takım yenilikler yapma yönünde zorluyordu. Diğer yandan 18. yüzyılda Anadolu’nun dış ticareti daha sınırlı kalırken, Balkan vilayetlerinin Batı Avrupa ile ticareti sürekli olarak gelişmişti.¹ Bunda iki etmen önemli rol oynamıştır. Birincisi Osmanlı ve Avusturya İmparatorlukları arasındaki barış döneminde Orta Avrupa ticaretinin güvenli yapılmasına, böylece mal ve insanların iki imparatorluk arasında kolayca gidip gelmesine olanak sağlamasıdır. Osmanlı ticaretinin artmasına neden olan esas etmen 18. yüzyıl sonlarında Avrupa’yı saran devrim ve savaş dalgası olmuştur. Örneğin batı eyaletlerinde görülen pamuk üretimindeki ilk patlamanın gerisinde Amerikan ve Fransız Devrimlerinin dünya pamuk ticareti üzerinde yaptığı etki yatmaktadır.² Bu gelişmeler Balkanlar’daki gayrimüslim tüccarları güçlendirmiş ve Fransız Devrimi’nden kaynaklanan düşünce akımlarının da katkısıyla ulusçuluk ve milliyetçilik kavramları hızla yayılmıştır. Avrupa ülkelerinin verdikleri destek sayesinde, önce Sırbistan sonra da Yunanistan bağımsızlıklarını kazanmıştır.

¹ Pamuk, 2014, s. 85-88.

² Reşat Kasaba, **Osmanlı İmparatorluğu ve Dünya Ekonomisi On Dokuzuncu Yüzyıl**, İstanbul, Belge Yayınları, 1993, s. 24.

18. yüzyılın sonlarına doğru tahta çıkan III. Selim'in başlattığı reform hareketleri Sultan II. Mahmut döneminde de artarak devam etmiştir. Klasik dönemde gücünün doruğuna ulaşan devletin tekrar eski günlerine dönebilmesi ve batı ile arada oluşan farklılıkların giderilmesi amacıyla ordunun yenilenmesi ve sanayileşme çabaları bu dönemin önemli gelişmeleridir. Bu reform hareketleri içeride ve dışarıda birçok engellemelerle karşılaşmış ve bunları gerçekleştirmek için yeni finansal kaynaklara, vergilere ihtiyaç duyulmuştur. II. Mahmut döneminde Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın devlete karşı başlattığı başkaldırı hareketi başkentte büyük tedirginlik yaratmış bunun için önce Rusya ile iş birliği yapmak zorunda kalmıştır. Rusya'nın güneye yayılmacı politikası bilindiğinden bir süre sonra bu işbirliğinden vazgeçilmiş ve İngiltere'nin gümrük vergilerinin indirilmesi ve yed-i vahit uygulamalarının kaldırılması karşılığında sunduğu yardımlar kabul edilmiştir. İngiltere'nin baskıları sonucu Kütahya'ya kadar ilerleyen Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın ordusu geri çekilmiştir. İngiltere'nin de yardımlarıyla çözüme kavuşturulan Mısır sorununun önemli siyasi ve ekonomik sonuçları olmuştur. Siyasi anlamda bakıldığında bazı tavizler verilse de artık Mısır'ın devletin geleceğini tehdit etme riski en azından uzun bir süreliğine bertaraf edilmiştir. Ekonomik olarak değerlendirildiğinde ise Mısır'ın ödediği yıllık vergiler yine devletin en yüksek gelir kalemleri arasında yer almaya devam etmiştir. İngiltere'nin bir yandan buhar gücünü sanayide kullanarak sağladığı üretim artışı için siyasi nedenlerle engellenen Avrupa dışında pazar arayışı, diğer yandan üretim artışında istikrarı koruyacak hammadde kaynaklarını bulma isteğine karşılık Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu sorunlu ortam her iki ülke için de karşılıklı fırsat yaratmıştır.

1838 yılında imzalanan ve sonrasında uzun tartışmalara yol açan Baltalimanı Anlaşması devletin üretim ve dış ticaret politikalarında önemli değişikliklere neden olmuştur. Devletin gümrük vergilerinde yaptığı düzenlemelerle birlikte yed-i vahit uygulamasını kaldırması özellikle bu uygulama sayesinde o zamana kadar büyük gelirler elde etmiş ve bu sayede devlete isyan edecek kadar güçlenmiş Mısır ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Yed-i vahit olarak isimlendirilen düzende, devletin bir malı herhangi bir yöredeki dış ticaretini, özellikle de ihracatını, bir özel kişinin tekeline bırakabiliyordu. Ayrıca, belirli hammaddelerin ya da gıda maddelerinin darlığının çekildiği yıllarda, malların ihracatını yasaklayabiliyordu.

Anlaşma taraflara önemli kazanımlar sunduğundan diğer devletler de daha sonrasında benzer anlaşmaları Osmanlı Devleti ile imzalamıştır. Baltalimanı anlaşmasının ve onu takip eden diğer anlaşmaların Osmanlı ekonomisinde yarattığı en önemli gelişme yüzyılın başından itibaren istikrarlı bir şekilde artışa geçen dış ticaretin ivme kazanarak hızlanmasıdır. Dış ticarete meydana gelen bu artış doğal olarak ticaret ilişkisinde bulunulan ülkeler ile karşılıklı para transferinin daha sık yapılmasını ve dolayısıyla daha fazla poliçe kullanımını gerektirmiştir. Böylece Avrupa ile dış ticaretin artmaya başlamasına paralel olarak bu ödeme aracının yaygın bir şekilde kullanımının arttığı anlaşılmaktadır. Bu gelişmeler, yurt içindeki işlemlerde “*poliçeci*” veya “*poliçeci esnafı*” olarak adlandırılan bir meslek grubunun üyelerinin isimlerini daha sıkça duyurmaya başlamasına yol açmıştır. Dış ticarete kullanılan poliçeler ise daha çok İstanbul, İzmir, Selanik vb. dış ticaret merkezlerinde bulunan ve Marsilya, Paris, Amsterdam, Londra, Viyana, Livorno vb. Avrupa şehirlerinde işyerleri ya da muhabir ilişkileri bulunan büyük sarraflar/tüccarların ihtisas alanı haline gelmiştir.³

Başbakanlık Osmanlı Arşivi’ndeki belgelerde isimlerinin başına “*poliçeci*”, “*poliçeci esnafı*” şeklinde bir sıfat eklenerek farklı bir esnaf birliğinin tanımlandığı görülmektedir. Bunların daha önceki dönemlerde sarraf loncasına kayıtlı sarraf poliçecilerden farklı olduğu düşünülmektedir.⁴ Osmanlı Devleti’nde esnaf birlikleri tekel haklarından yararlanabilmek, mesleki menfaatlerini korumak ve genişletmek için teşkilatlanmak zorundaydılar. Teşkilatlanma yolunda atılan ilk adım, teorik olarak belirli bir bölgede aynı mesleği icrâ eden esnafın ortak bir nizam çerçevesinde bir araya gelerek esnaf grubu oluşturmasıydı. Esnaf grubu arasında cârî olan bu ilk nizâm, aynen onaylanarak veya bazı yeni hususlar da ilave edilerek çoğunlukla kadı tarafından, bazen de doğrudan sadrazam tarafından yapılan tespit ve onay üzerine Divan-ı Hümâyun kalemlerinden birine kaydedilip, kaydedilen nizâmı hâvî fermanın

---

³ Al, a.g.e., s.12.

⁴ Bazı esnaf kayıtlarına bakıldığında 1714 yılı itibariyle sarraf loncasına kayıtlı 40 kadar sarraf bulunmaktaydı, daha sonraki kayıtlarda loncaya kayıtlı esnaf sayısının 137’ye yükseldiği; bu sayı içerisinde toplam 72 tane sarrafın poliçecilik ile meşgul olduğu söylenebilir. Ayrıca 1897 Osmanlı İstatistiklerinde poliçeci ve komisyoncu adı altında kaydı tutulmuş toplam 48 sarraf bulunduğu bilinmektedir. Aktaran Ü. Serdar Serdaroğlu, “Osmanlı Devleti’nde İlk Banka: Dersaadet Bankası ve Poliçe İşlemleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 2011, s. 43.

esnafa verilmesiyle resmi, devletçe onaylanmış bir hüviyet kazanıyordu. Esnaf nizâmının onaylanması, esnafın teşkilâtlanma aşamalarında esnaf birliğine tanınan en geniş imtiyaz ve birliğin teşkilâtlanmasını tamamlamada en son aşamayıydı.⁵ Bu çerçevede, poliçeci esnafı ile ilgili belirlenen ilk nizâmname 1839 yılına aittir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yer alan 989 numaralı Divan-ı Hümâyun Defterleri Kataloğu'nda Nisan 1839/Muharrem 1255 ile Ağustos 1861/Safer 1278 tarihlerini kapsayan 3 numaralı defterde diğer hususlarla birlikte “poliçeci esnafı hakkında konu” içerikli belge de mevcuttur. Sekiz adet olan bu defterler “Buyruldu ve İlmühaber Defterleri” olarak da adlandırılmaktadır.⁶ 3 numaralı defterin 21-23. sayfalarında bulunan belgenin başlığı “Poliçeci Esnafı Hakkında Verilen Nizâma Dair Ticaret Nezareti Tarafına İlmühaberdir” şeklindedir. Nizâmda poliçecilerin sarraflardan bağımsız bir esnaf grubu oluşturduklarından bahisle idarelerinin Ticaret Nezareti'nce yapılacağı ve anlaşmazlıkların Ticaret Mahkemeleri'nde görüşüleceği belirtilmektedir.

“Müsveddesi fi gurre-i S sene [12]58 torbasındadır.

Mukaddema canib-i ihtisabdan umum esnafın tahriri hengamında poliçeci taifesi rusum-ı ihtisabiye ve tekâlif-i sairelerini ayrıca vermek üzere müstakil esnaf addolunarak ol vakit içlerinden kahya nasb ve ol vechle ceride-i ihtisaba kayd olunmuş ise de bunların yaşları bir mahalle merbut olmadığından poliçe ahz ve itasına dair davaları vukuunda düçar-ı sefalet ve izrar olmamak için kemâ kan rusum-ı ihtisabiye ve tekalif-i sairelerini vermek üzere Ticaret Nezaret-i celilesi zîr-i idaresine idhal ile bundan böyle vuku bulan muharreratın mahkeme-i ticaretde rüyet olunması taife-i merkum tarafından niyaz ve istida olunmaktan naşi husus-ı mezkur evvel emirde bâ-ferman-ı âli Meclis-i Umur-ı Nafiaya havale olunarak çünkü taife-i mezbure Sarrafân Nizâmı vukuununda her ne sarraflardan bi't-tefrik müstakil esnaf addolunmuş oldukları ve suret-i istidalarının Sarrafân Nizâmı'na dokunur mahalli olmadığı tahkikat-ı vakı'adan ve poliçe Nizâmı'nda dahi fimâ ba'd poliçe temessükü her ne mahalden gelir ise ismine muharrer tüccara gösterildiği hinde kabul etmem cevabını eder ise ol zaman geri sahibine iade ve ircâ' ve eğer kabul eder ise vadesi hululünde bilâ-tehhuir alınmak ve ismine muharrer olup kabul eden tüccarın iflası zahir olur ise kabul eylediği poliçe duyun-ı sairesini ne vechle tanzim olunur ise ol vechle tanzim olunmak ve müflis olmayıp a'zâr irad ederek kabul eylediği poliçeyi edada muhalefet eder ise emval-i miriye ve mukataat-ı saire mültezimine ve müslim ve reaya ve müstemen tüccarına vereceği ale'l-ıtlak bir farkı olmayarak hakim huzuruna varılır ise tamamen tahsil ve tereddüd ve ceza eder ise ahz ve hapsi ile tahsil ettirmek ve kabul olunmuş poliçeye vechen mine'l-vücuuh bir güne mana verilmemek ve bu hususda bir vechle cevr ve eza vukuu tecvîz olunmayarak ahz ve ita maddesinde hulul eden fesadın izale ve imhasıyla nizâm-ı mezkurun düsturu'l-amel tutulmasına ve hir bir ferde hilafi vaz' ve halet vukua gelmemesine ikdam ve nezaret

⁵ Kal'a, a.g.e., s. 43, 44.

⁶ Mehmet Güneş, “19. Yüzyıl Osmanlı Tarihinin Ana Kaynakları: Buyruldu ve İlmühaber Defterlerinin Tahlili”, s. 216, (çevrimiçi) dergiler.ankara.edu.tr, Erişim: 11/05/2015.

olunmak şerayit-i meriyyesinden olduğu Divan-ı hümayun kalemi derkenarından müsteban olduğuna ve taife-i mersumenin ahz ve itaları poliçe usulüyle bi't-terazi komisyon almakdan ve bazılarına tahvil ve rehn ile faizli akçe vermekden ibaret görüldüğüne ve bunların bazı takayyüdât-ı lazime ilavesiyle Ticaret Nezareti tahtına bi'l-idhal poliçe hususuna dair olan münazaaların mahkeme-i ticaretden rüyet olunmasında bir gûne mahzur olmayacağına binâen nizam-ı mezkure ilaveten bundan böyle esnaf-ı mersume bin akçe ziyade faizli akçe vermemek ve tefecilik suretinde alış veriş etmemek ve akçe kırdıklarında kisede bin akçe hesabından ziyade almayıp mâdûnu câiz olmak ve bir kimsenin kemal-i ihtiyati cihetiyle bunlardan akçe istidane eyledikde ıstırabını anlayıp da mesela üç ayda alacağını bir buçuk ay ve daha ekalde alırım diyerek fahiş faiz almağa cesaret eder ve akçe kırdıklarında bin akçeden ziyade kırdıkları tebeyyün eder ise faizi asıl mala mahsub olunmak ve zecren leh o makulelerinden Hazine-i Ticaret için iki kat resm alınmak ve poliçe ahz ve itasından dolayı bunların müslim ve milel-i saireden biriyle münazaaları vukuunda kahya ve içlerinden çend nefer muteber addeyledikleri kesân hazır olduğu halde davalarının rüyeti mahkeme-i ticarete mahsus olmak ve poliçe ahz ve itası zımında müddeileri zuhuruyula mahkeme-i ticarete getirmek murad eylediklerinde mübaşiri bab-ı ticaretden tayin olunup bi'l-icab hapsleri ve odalarının temhiri nezaret-i mezkure tarafından icra olunmak ve işbu münazaalarından dolayı canib-i nezaret-i mezkureden tahsilat vukuunda hazine-i ticaret için yüzde üç resim tahsil ve hazine-i mezkureye teslim kılınmak ve taifi mezburenin fîmâ bad Ticaret Nezaret-i celilesi zir-i idaresine idhallerini mübeyyin beher poliçeciye isim ve şöhreti ve poliçeciliğe ruhsatı derciyle canib-i nezaret-i mezkureden birer küt'a vesika-i ruhsat ita olunup mukabili olarak beherinden bi't-terâzi tahsis kılınan senevî üçer yüz kuruş ruhsatıyla işbu bidayet-i irtibatlarında kaffesiden bi't-tahsil hazine-i mezkureye müceddeden irad kaydıyla teslim olunacağı misillü bundan böyle sene be-sene dahi vesika-i ruhsatlar tecdid olunarak ruhsatiye-i merkume her birinden beher sene istihsal kılınmak ve bundan böyle poliçeci olmak murad eden kesân kahyaları marifetiyle kavi kefile rabt olunup resm-i muayyeneni ba'de'l-eda yedine vesika-i ruhsat almak ve vesika-i ruhsat almaksızın poliçecilik suretiyle her kim oda açar ve akçe idâne ve istidâne eder ise o makulelerin canib-i nezaret-i mezkureden tedibat-ı lazimeleri icra olunmak takayyüdâtı dahi şerayit-ı sâbika-i mezkure ile beraber icra kılınmak üzere nizama rabt olunarak şerait-i sabika ve lahikanın bi-ibâretihâ divan-ı hümayun kalemine kaydıyla canib-i nezaret-i müşârun-ileyhaya ve Deavi Nezari ve Gümrük Emaneti taraflarına ilmuhaberlerinin itası muktezâ-yı maslahatdan olduğu meclis-i mezkurda bi'l-mutalaa tensib birle ol babda kaleme alınan bir kıta mazbata Meclis-i Vala-yı Ahkam-ı Adliye'ye havale olunmuş ve Meclis-i Vala'da dahi tetkikat-ı icabiyesi icra olundukda mevadd-ı muharrere yolunda olup fakat mazbata-i mezkurda gösterildiği vechle taife-i mersumeden işbu nizamın hilafı kabahati zuhur edenlerden zecr ile iki kat resim alınmak cerâyim nev'inden olarak zuhur-ı şer'-i şerif olacağına ve mübaşir marifetiyle tahsil kılınacak akçeden dahi yüzde üç kuruş alınması usul-i cariyenin muğayiri bulunacağına nazaran o makule kabahati zuhur edenlerden iki kat resim alınmayıp li-ecli't-tedib yedinde olan vesika-i ruhsat canib-i nezaretden ahz ile fîmâ ba'd poliçecilik etmemek üzere esnaf-ı merkumenin içlerinden tard olunması ve tahsil olunacak de'âvî akçesinden dahi Avrupa tüccarı şurutuan tatbikan Hazine-i Ticaret için yüzde iki kuruş resim alınması ve lazım gelen mübaşiriyesi başkaca kendilerinden alınmayıp işbu alınacak yüzde iki kuruşdan iktizasına göre üleştirilmesi sureti münasib olacağından şerayit-i mezkurenin bu vechle tesis kılınması hususu tasvib olunarak keyfiyet hak-i pay-ı mekarim sima-yı hazret-i mülukaneden lede'l-istizan vakıa zikr olunan poliçeci taifesinin ol vechle nizama idhalleri lazimedden olduğundan Meclis-i Âlîde tezekkür ve istizan olunduğu vechle husus-ı mezburun tesviyesine emr ve irade-i keramet-âde-i cenab-ı cihanbani müteallik ve şeref sunuh buyurularak mukteza-yı münifi üzere şerayit-i meşruha ve Divan-ı hümayun kalemie kayd ile Deavi Nezareti ve Gümrük ve İhtisab taraflarına ilmuhaberleri verilmiş olmakla Ticaret Nezaret-i celilesi tarafına dahi işbu ilmuhaber ita olundu.

Divan’ın yazısında; bundan sonra poliçe senedinde ismi yazılı tüccar, poliçe kabul için ibraz edildiğinde kabul etmem cevabını verir ise o zaman sahibine iade edilecek, yok eğer kabul eder ise vade geldiğinde poliçe bedelini geciktirmeden ödeyecektir. Şayet poliçeyi kabul eden tüccar iflas eder ve bu nedenle borcunu ödemek istemez ise, poliçeden kaynaklanan borcun, devlete, mültezime, müslüman halka, müste’men tüccarına ödeyecek diğer borçlarından bir farkı olmayacağından dolayı tahsili için her yolun denenmesine ve netice alınmaz ise borcunu ödemeyen tüccarın hapisle cezalandırılması yoluna gidilmesi suretiyle oluşturulan düzeninin bozulmasına izin verilmemesi istenmiştir. Ayrıca bundan böyle poliçeci esnafının faizle vereceği borç miktarının bin akçe ile sınırlandırılacağı, bankacılık tarzında alış veriş edemeyeceği, paraya sıkışan bir kişinin durumundan istifade ederek yüksek faiz talep edemeyeceği bildirilmiş ve belirlenen bu kurallara uyulmaması durumunda faizin ana paraya dahil edileceği (faiz istenemeyeceği) ve bu esnaf grubunun faaliyetlerinin Ticaret Nezaret’nin idaresine ve gözetimine bırakılmasına karar verildiği ifade edilmiştir. Poliçe karşılığı kullandırılan para için işletilen faizin ödenmemesinden dolayı yapılan şikayet bu işin ticaretini yapan poliçeci esnafının çalışma koşullarına dair önemli bazı kararların alınmasına yol açmıştır. Öncelikle muhatabın tüccar olması ve poliçeyi kabul etmesi durumunda vade gününde ödemedi hiçbir şekilde kaçınmayacağı ve hatta hapisle cezalandırılacağı anlaşılmaktadır. Poliçenin muhatabı olan tüccarın poliçeyi kabul etmemesi de bir alternatif olarak düşünülmüş bu durumda poliçenin keşidecisine geri gönderilmesi uygun görülmüştür. Poliçe işlemlerinde faiz yürütülebilecek meblağın bin akçeyi geçmemesi şartı getirilerek bir üst sınır belirlenmiş olması da diğer bir dikkat çekici noktadır. Poliçe yoluyla borçlanan kişilerin durumunda istifade edilmemesi, yani çok yüksek faiz işletilmemesi için de uyarı yapılmış, bu şekilde davranılması halinde anapara dışında faiz alınmaması kararlaştırılmıştır. Poliçeci esnafından bankacılık işlemleri yapmaması da istenmiştir. Buradaki bankacılık kavramının faizle para alıp satmak ve mevduat kabul etmekle eş değer görüldüğü izlenimi oluşmuştur. Bundan

⁷ BOA., A. {DVNS.BUY.İLM.d., Defter no: 3, sayfa no: 21-23.

böyle poliçecilik yapmak isteyenlere isim ve şöhretlerini içeren birer ruhsat verilecek ve bu ruhsat karşılığı kendilerinden yıllık üç yüz kuruş tahsil edilecek ve her yıl bu ruhsatlar yenilenecektir. Bu nizâma uymayanların poliçecilik yapma ruhsatı iptal edilerek esnaf teşkilatından çıkartılacaktır. Oluşturulan bu kurallar neticesinde poliçeci esnafının yürüteceği işlemlerin Ticaret Nezareti İdaresi'ne bırakılmasının arkasında devletin bu esnaf grubunun yaptığı işlerin ekonomiye tüccarlar kadar katkı sağladığını kabul etmesi ve böylece aynı kategoride değerlendirmesi düşüncesi yatmaktadır.

Poliçeci Esnafı Hakkında Verilen Nizâm, 28 L 1255/ 4 Ocak 1840 tarihinde Ticaret Hazinesi zimmet defterlerine kaydedilmek üzere gönderilmiştir.

“Ticaret Hazinesi zimmet defterlerine

Mukaddema canib-i ihtisabdan umum esnafın tahriri hengamında poliçeci taifesi rusum-ı ihtisabiye ve tekâlîf-i sairelerini ayrıca vermek üzere müstakil esnaf içlerinden kahya nasb ve ol vechle ceride-i ihtisaba kayd olunmuş ise de bunların başları bir mahalle merbut olmadığından poliçe ahz ve itasına dair davaları vukuunda düçar-ı sefalet ve izrar olmamak için kemâ kan rusum-ı ihtisabiye ve tekâlîf-i sairelerini vermek üzere Ticaret Nezareti-i celilesi zîr-i idaresine idhal ile bundan böyle vuku bulacak davaların mahkeme-i ticaretde rüyet olunması taife-i mersume tarafından bâ-arzuhal niyaz ve istida olunmaktan naşi husus-ı mezkur evvel emirde bâ-ferman-ı âli Meclis-i Umur-ı Naftaya havale olunarak çünkü taife-i mezbure Sarrafân Nizamı vukuunuda sarraflardan bi't-tefrik müstakil esnaf addolunmuş oldukları ve suret-i istidalarının Sarrafân Nizamı'na dokunur mahalli olmadığı tahkikat-ı vakı'adan...”⁸

Bu şekilde bir nizâm oluşturulsa da uygulamada bazı sorunlarla karşılaşıldığı dolayısıyla sık sık nizâmdaki kuralların yazılı olarak hatırlatıldığı görülmektedir. Söz gelimi 11 Ra 1274/ 30 Ekim 1857 tarihli aşağıdaki belgede; daha önceden sarraf olduğunu beyan edenlerin dilekçelerinin Hazine-i Hâssa-i Şâhâne Nezareti'ne gönderileceği belirtilerek şimdi ise başvuru sahibinin poliçeci olması halinde dilekçesinin Ticaret Nezareti'ne havale edilmesi istenmektedir. Bu belge poliçeci esnafı hakkında yapılan düzenlemelerden yaklaşık on dokuz sene sonradır. Ancak 1839 yılında oluşturulan ilk nizâmda poliçeci esnafının davalarına Ticaret Nezareti'nin bakacağı ifade edilmişse de tereddüt duyulan durumlarda tekrar bu hususun teyit edildiği görülmektedir.

⁸ 4 Ocak 1840/28 L 1255, BOA., C.BLD., Dosya no: 109, Gömlek no: 5407.

“Ticarethane Nezaretine

Meâl-i emr ve işar-ı hazret-i nezaret-penâhîleri ve melfuf müzekkire müeddâsı rehin-i izan-ı bendegânem olmuştur. Merkurum mukaddemce istidasını takdim eylediği vakit kendisinin sarraf olduğunu beyan eylemesi üzerine Hazine-i Hâssa-i şâhâne Nezareti'ne havale kılınmışdı şimdi merkumun poliçeci bulunduğu işar-ı âlilerinden anlaşılmiş olmasıyla bundan böyle dahi müstedyât-ı vâkianın tetkikatı lede'l-icra poliçeci bulunduğu tebeyyün eylediği halde nezaret-i celilelerine havale kılınacağı muhat-ı ilm-i âlileri buyuruldukda ol babda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

11 Ra sene [12]74”⁹

10 Z 1262/ 29 Kasım 1846 tarihli belge; poliçeci esnafından Begos ve kardeşi Oseb'in, Harput kazası ile bu kazaya bağlı Anteme Karyesi'nde ihtiyacı olanlara verdikleri borç para karşılığında poliçe düzenledikleri, ancak bu poliçelerin faizlerinin ödenmemesi karşısında yardım istemelerine ilişkindir. Verilen cevapta esnaf nizâmına atıf yapılarak poliçeci esnafının faiz talep etme hakkı olmakla birlikte bu faizin yıkıcı ve haksız nitelikte olmamasına da dikkat edilmesi istenmektedir.

“Poliçeci esnafından Begos ve kardeşi Oseb nam zimmilerden Harput Kazasıyla kaza-i mezbure tabi Anteme Karyesi'nde sakin ve mütemekkin ehl-i İslam ve reyânın ahz ve ita ile istikraz eyledikleri mebalîği poliçe keşide ettirip güzerân eden eyyâmın hasbe'n-nizam güzeşteleri mutalebe olundukda edada muhalefet olunduğu beyanıyla ol babda emr-i şerifim sudurunu mersumân bu defa bâ-arzuhal istida edip Divan-ı hümayunum kaleminden muktezası lede's-suâl fîmâ-ba'd poliçe temessükü her ne mahalden gelir ise ismine muharrer tüccara gösterildiği hinde kabul etmem cevabını eder ise ol zaman geri sahibine iade ve ircâ' ve eğer kabul eder ise vadesi hululünde bilâ-tehir edâ olunmak ve ismine . muharrer tüccara gösterildiği hinde kabul etmem cevabını eder ise ol zaman geri sahibine iade... ve keyfiyet canib-i nezaret-i ticaretden lede'l-istilam mersumân poliçeci esnafından olduklarına mebnî şurut ve emsali vechle emr-i şerifim itası iktiza eylediği ilam kılınmış olmakla siz ki vali-i müşarun-ileyh ve naib ve sair muma-ileyhimsiz husus-ı istida muvafık-ı nefsi'l-emr olduğu halde bâlâda muharrer şurut ve nizamına tatbiken marifet-i şerle rüyet ve tesviyesiyle mersumânı gadrden ve nizam-ı mezkuru dahi tatarruk-ı halelden vikayeye ihtimam ve dikkat ve bu vesile ile hilaf-ı nizam fahiş güzeşte mutalebesiyle ferd-i aferideye gadr ve tazyik misillü vaz ve halet vukuundan kemal-i ittikâ ve mübaadet ve keyfiyetin kaydını bâlâsına şerh verilmek üzere derbar-ı şevket karar-ı mülukâneme inhâ ve işârına müsaraat eylemeniz babında ferman-ı âlişânım sâdir olmakla mazmun-ı münifinin icrasına mübaderet eyleyesiz şöyle bilesiz alamet-i şerife itimad kılınız.

Tahrîren evail-i şehri Zilhicce'ti's-şerife sene isnâ ve sittîn ve mieteyn ve elf.”¹⁰

Poliçeci esnafı hakkında oluşturulan bu nizâma uyulmaması sık sık şikayetlere yol açmaktadır. Poliçecilerin bu şikayetlerinin faiz konusunda

⁹ 30 Ekim 1857/11 Ra 1274, BOA., A.MKT.NZD., Dosya no: 240, Gömlek no: 17.

¹⁰ 29 Kasım 1846/10 Z 1262, BOA., A.DVN., Dosya no: 20, Gömlek no: 25.

yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Söz gelimi; 25 B 1262/ 19 Temmuz 1846 tarihli belgede Kayseri'deki poliçeci esnafından Tahtaburun oğlu Hacı Danil ve Dobon ile Eğin Kazası'ndan Agop ve ortağı Hadar (?) isimli şahısların poliçe işlemlerinden dolayı almaları gereken faizin ödenmesi konusunda güçlüklerle karşılaştıkları ve bu nedenle yardım talebinde buldukları görülmektedir. Ticaret Nezareti konu ile ilgili olarak Divan-ı Hümayun'dan görüş sormuştur. Divan-ı Hümayun'un konu hakkındaki açıklamasında poliçe işlemleri ile ilgili genel kuralları hatırlatmaktadır.¹¹ Benzer şikayetlerin yer aldığı 22 R 1264 / 28 Mart 1848 tarihli belgeye verilen cevap, poliçeci esnafının ne şekilde çalışması gerektiğine dair 1846 yılında Divan-ı Hümayun'dan verilen cevapla aynıdır. Bu belgede de Tok Sava oğulları Dimitri ve kardeşi Kalimnos, Sivas Sancağı ahalisine borç senedi ve poliçe karşılığı ödemeler yaptıklarını ancak bazı kimselerin bu işlemlerle ilgili olarak işlemiş faizi ödemeye karşı çıktıkları belirtilerek devlet yetkililerinden yardım istenmiştir.¹²

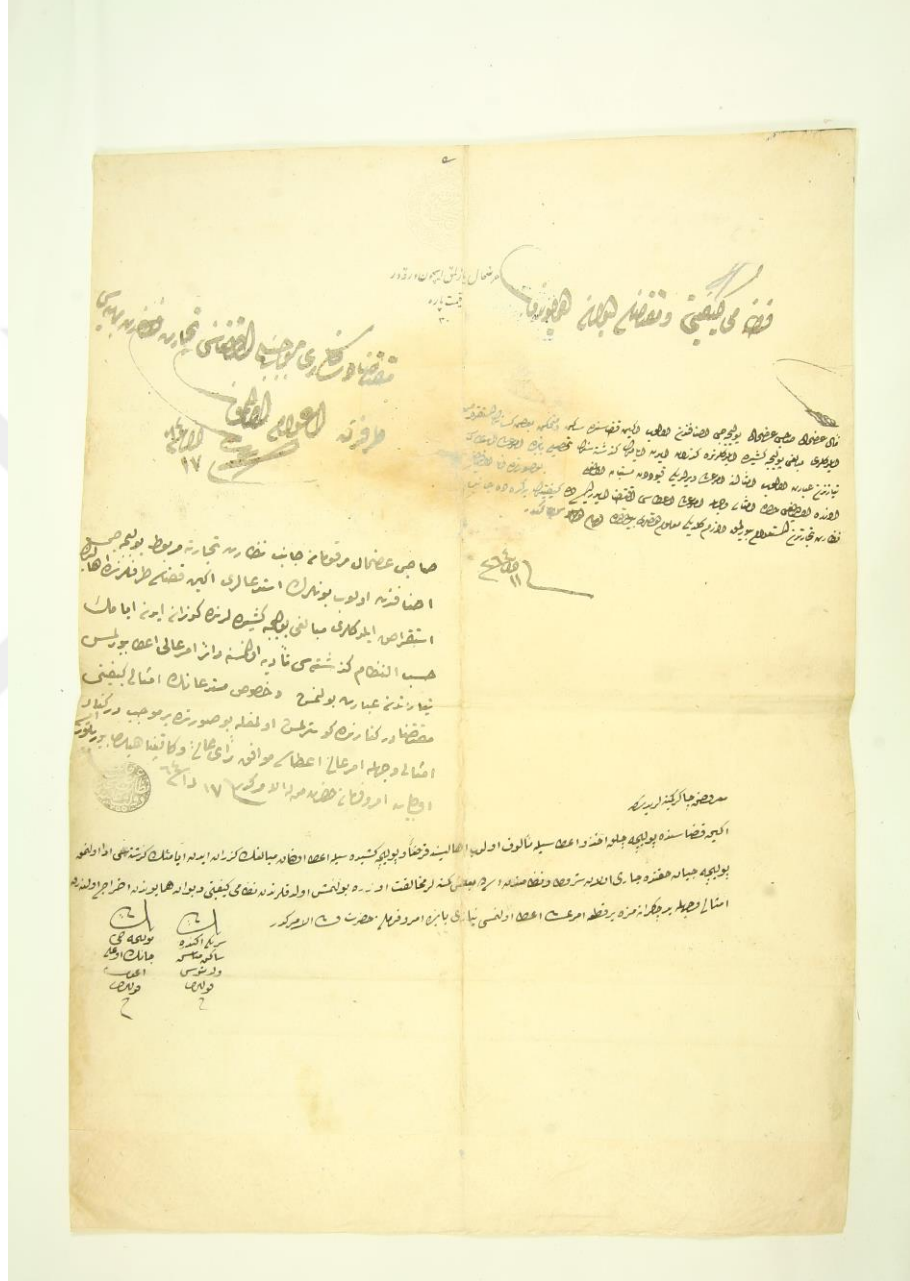
Fi 17 Za sene 1264 / 15 Ekim 1848 tarihli bir başka belgede, poliçeci Canik oğlu Agop ile Eğin'de ikamet eden ortağı Manos'un, Eğin kazasında poliçecilik işi ile uğraşmakta iken bazı kimselerin bu işler için faiz ödemeye karşı çıktıkları, oysa ki faizin poliçeci tarafından alınmasının mevcut kurallar gereğince bir hak olduğunu ve bununla ilgili bir kez daha Divan-ı Hümayun'ca yazılı karar çıkartılmasının dilekçe ile talep edildiği görülmektedir. Söz konusu talep Divan-ı Hümayun'da değerlendirilmiş ve verilen talimat doğrultusunda Ticaret Nezaret'ince bir yazı kaleme alınmıştır. Yazıda, ticaret hükümlerine bağlı faaliyet gösteren poliçeci esnafından kişilerin dilekçesinde bahsi geçen Eğin kazası taraflarında ahalinin borçlandıkları poliçe işlemlerinde faiz ödenmesinin de uygun görüldüğü bildirilmiştir (Belgenin orijinali aşağıdadır).¹³

¹¹ 19 Temmuz 1846/25 B 1262, BOA., C.İKTS., Dosya no: 35, Gömlek no: 1731.

¹² 28 Mart 1848/22 R 1264, BOA., A.DVN., Dosya no: 35, Gömlek no: 23.

¹³ 15 Ekim 1848/17 Za 1264, BOA., A.DVN., Dosya no: 40, Gömlek no: 76.

Belge 7: Poliçeci esnafına gerekli durumlarda faiz ödeneceğine dair
Ticaret Nezareti'nin yazısı

17 Za 1264, BOA., A.DVN., Dosya no: 40, Gömlek no: 76.

1848 yılının Mart ve Ekim aylarına ait her iki belgeden; poliçeci esnafının ticaret kurallarına göre faaliyet gösterdikleri ve gerçekleştirdikleri poliçe işlemlerinden

dolayı faiz talep etme hakkına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Aynı şekilde 1847-1857 (H. 1264-1273) yıllarını kapsayan 8 numaralı Eğin şer'iyeye sicilinde yer alan 60 no.lu belgede; Eğin kasabasında poliçeci Kapık oğlu Bedros'un Eğin ve Harput kazalarında yaşayan Müslüman halka faizle borç verdikleri ve halkın ödemede zorluk çektiğinden şikayette bulunmaları üzerine bir ferman hazırlandığı kayıtlıdır. Bu fermanda, bin akçeden fazla faizle borç verilmemesi ve bankacılık şeklinde alış-veriş yapılmaması ve bunun gibi dikkat edilmesi gereken kurallar belirtilmiştir.¹⁴

Poliçenin, ibraz edilen muhatap tarafından kabul edilmemesi durumuna 7 Ca 1278/ 5 Ekim 1870 tarihli belge iyi bir örnek oluşturmaktadır. Buna göre Lofça (Bulgaristan'da yer alan bir il) Kaymakamı'na balkapanı¹⁵ tüccarından İlya Penço'nun sunduğu dilekçede, Lofçalı Arablı Za'îmi Abdullah isimli kişiye poliçe karşılığı yirmi beş adet Osmanlı Lirası verdiği, poliçenin yerinde kabul edilmemesinden dolayı bahsi geçen paranın ve zarar ziyanın tahsil edilmesi hususunda gereğinin yapılmasını istemiştir. Bu durumda poliçe, keşidecisi olduğu anlaşılan Lofçalı Abdullah'a iade edilecek ve karşılığında alacaklı İlya Penço'ya yirmi beş adet Osmanlı Lirası ile ayrıca var ise zararının ödenmesi sağlanacaktır.¹⁶

Faiz hakkındaki bir başka belgede ise; nizâmda esnafın borç verdikleri tutardan bin akçe hesabıyla faiz alınabilmesi mümkün olduğu ve bu durumun esnaf kahyasına yazılı olarak bildirildiği, buna rağmen Ticaret Mahkemesi'nde yapılan tartışmalarda kesede beş kuruştan fazla faiz alınmasına müsaade edilmemesi gerektiği üzerine yapılan konuşmaların tepki topladığı aktarılmaktadır. Poliçeci esnafı, esnaf nizâmnamesine aykırı olan ve kendilerince haksız bulunan bu durumun düzeltilmesi için Meclis-i Vâlâ'ya yazılı başvuruda bulunmuşlardır.

---

¹⁴ Serhat Şara, Ahmet Akşın, "1847-1857 (H.1264-1273) Tarihli (8 Numaralı) Eğin Şer'iyeye Sicilinin Tanıtımı ve Fihristi", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:16, Sayı.2, Elazığ 2006, s. 352.

¹⁵ Kapan, yiyecek ve giyecek eşyasının satıldığı yerlerdir. İstanbul'da ilk kapan 1461 yılında kurulmuştur. Unkapanı, Yağkapanı, Balkapanı bu konudaki örnekleri oluşturmaktadır. Balkapanı da üzerinde balların depolandığı ve pazarlandığı kapan için kullanılmaktadır. Önceleri eminler ve kethüdalar kanalı ile yönetilen kapanlar sonraları mukataa ve iltizama verilmeğe başlanmıştır. Daha sonra da şehremanetine devredilmiştir. Bkz. Prof. Dr. Oktay Güvemli, **Türk Devletleri Muhasebe Tarihi Osmanlı İmparatorluğu Tanzimata Kadar**, C. 2, İstanbul, Proje Danış A.Ş., 1998, s. 146.

¹⁶ 5 Ekim 1870/7 Ca 1278, BOA., **A.MKT.DV.**, Dosya no: 209, Gömlek no: 60.

“Ticaret Nezaretine

Polîçeci esnafının edâne eyledikleri mebâliğden bin akçe hesabıyla güzeşte ahz eylemeleri müteallik buyurulan irade-i seniyye mucebince nizama rabt olunarak kahyalarına ilmuhaber verilmiş ise de bir müddetden beri mahkeme-i ticaretde rüyet olunan münazaatda kisede beş kuruşdan ziyade faize müsaade olunmamakta olduğu ve bu suret taraflarına gadri müeddî bulunduğu beyanıyla güzeşte hakkında olan irade-i seniyyenin infazı istidasına dair poliçeci esnafının takdim eyledikleri arzuhal ile merbut ilmuhaber sureti Meclis-i Vâlâ'ya lede'l-ita suret-i istidaya ve usul ve nizamına nazaran icabının taraf-ı devletlerinden istiş'ârî tezekkür olunarak mezkur arzuhal ve suret leffen gönderilmiş olmakla iktizâsının işarı mütevekkîf-ı himem-i behiyyeleridir.”¹⁷

Asami isimli poliçeci esnafının 21 L 1271/ 7 Haziran 1855 tarihli dilekçesi ile cevap yazısı aynı şekilde poliçelerden tahsil edilecek faizlerle ilgili düzenlemeleri içermektedir. Öncelikle Asami'nin dilekçesindeki ilk cümle dikkat çekicidir. Buna göre poliçeci esnafının sarraflara benzer şekilde işlerinin faizle para alıp vermekten ibaret olduğu ifade edilmektedir. Ancak Ticaret Nezareti'nce faize getirilen sınırlamanın poliçeci esnafını oldukça zor durumda bıraktığından nizamda belirtildiği şekilde ve sarraflardan başkasına yasak edilmiş olan bin akçeden faiz alınmasına tekrar izin verilmesi talep edilmektedir. Yıllık vergilerini de bu kurala göre ödemekle sorumlu olan poliçeci esnafının bu mağduriyetinin giderilmesi için Ticaret Nezareti'nin veya sarraflarda olduğu gibi Darbhane-i Amire'nin konu ile ilgilenmesi istenmektedir.

“Maruz-ı çâker-i kemineleridir ki

Polîçeci esnafı kullarının muamele-i ahz ve itası sarraf misillü faizle akçe alıp vermekten ibaret olup ve herkesden istidâne olunan akçeye kisesi beş ve altı kuruş birer rub' ve yedi buçuk kuruş güzeşte verilerek ahzine bin akçe güzeştisiyle bilâ-ita bunun fazlasıyla sâye-i hazret-i şahanede taayyüş ve bundan başka bir güne medar-ı idaremiz olmadığı halde bir müddetden beri Ticaret Nezaret-i celilesinde beş kuruşdan ziyade güzeşteye müsaade olmadığından bu husus esnaf-ı merkumenin harabına badi olduğundan başka yed-i âcizânemizde bulunan ferman-ı âlîde dahi bin akçeden güzeşte ahz olunması münderic olmakla bundan akdem vaki olan istirham-ı çâkirânemizin üzerine keyfiyet Meclis-i Vâlâ'ya havale buyurularak Ticaret Nezaret-i celilesiyle bi'l-muhabere bin akçeden güzeşte ahzine müsaade buyurulması bâ-ılam ve mazbata Meclis-i Vâlâ'ya ifade olunmuş ve bunun üzerine esnaf-ı çâkirânemizin yedinde bulunan ilmuhaberin tezdidi niyaz olunmağın ferman-ı âlî-i mezkurun kaydı Divan-ı hümayun Kalemi'nden ihrac olunmuş ise de sarrâfândan başkası bin akçeden faiz almak memnu olduğu derkenar olunmuş halbuki esnaf-ı çâkirânemizin ahz ve itası dahi sarraf misillü akçe alıp vermekten ibaret olup ve senevî dahi bu husus için vergi vermekte olduğumuzdan bu vechle müsaade buyurulmadığı halde vergi-yi mezkureyi vermekten başka bütün bütün perişan olacağından buna ise bir vechle merhamet-i

¹⁷ BOA., A.MKT.NZD., Dosya no: 192, Gömlek no: 102.

seniyyeleri kail olmayacağından merahim-i aliyyelerinden mütezarri'dir ki yine kemâ fi's-sabık bin akçeden güzeşte ahzine müsaade-i seniyyeleri şayan buyurularak emr-i âlî-i mezkurun tecdiden yed-i âcizânemize itasıyla icra-yı iktizâsının Ticaret Nezaret-i celilesine havalesi veyahut esnaf-ı bendegânemizin dahi sarrâfân misillü umûr ve hususunun rüyet ve tesviyesinin Darbhane-i amireye havalesi babında ve herhalde emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 21 L sene [12]71

Bende poliçeci Asami kulları”

Poliçeci Asami'nin 21 L 1271/ 7 Temmuz 1855 tarihli dilekçesi üzerine konu hakkında Meclis-i Vâlâ tarafından bir karar verilmesi için 1 Za 1271/ 16 Temmuz 1855 tarihli aşağıdaki yazı kaleme alınmıştır.

“Devletli Efendim hazretleri

Poliçeci esnafının idâne eyledikleri mebaliğden bin akçe güzeşte almaları nizamı iktizasından olduğu halde bir müddetden beri nezaret-i celileleri tarafından beş kuruşdan ziyade güzeşteye müsaade olunmamakda olduğu ve bu suret taraflarına gadri müeddî idiği beyanıyla kemâ fi's-sâbık bin akçeden güzeşte ahzine müsaade olunarak yedlerinde bulunan emr-i âlînin tecdidi veyahut sarrâfân misillü tesviye-i hususlarının Darbhane-i amireye havale kılınması istidasına dair esnaf-ı merkume tarafından takdim olunan arzuhal Meclis-i Vâlâ'ya lede'l-ita usul ve nizamına tevfiikan iktizasının işarı hususunun savb-ı sâmilere bildirilmesi tezekkür olunarak mezkur arzuhal leffen gönderilmiş olmakla icabının işarı mütevekkif-ı himem-i behiyyeleridir.

Fi gurre-i Za sene [12]71”¹⁸

Bu kez 14 M 1272/ 26 Eylül 1855 tarihinde Ticaret Meclisi'ne yazılan yazıda; Dersaadet sarraflarının da konu ile ilgili Divan-ı Hümayun tarafından yapılan düzenleme gereği mürabahacılar (tefeciler) gibi kullandıkları paralar için kesesi beş, yani kuruş hesabıyla yıllık yüzde on iki faiz alabilecekleri ifade edilmektedir. Ayrıca beratlı tüccar ile Avrupa tüccarı ve diğer yabancı tebaalıların daha önceden yapmış oldukları sözleşmelerdeki şartlar geçerli olup, bundan sonraki işlemlerde kuruş üzerinden yıllık yüzde on iki faiz uygulayabileceklerdir. Bunun tek istisnası Evkaf ve Eytam sandıklarının uyguladığı faiz olan altı kuruş bir rub'dur. Poliçeci esnafının ise aslî sarraflarda olduğu şekli ile kesesi yedi buçuktan faiz alma talepleri reddedilmesine karşın yine istekte buldukları ve bu konudaki kararın beklendiği belirtilmektedir. Birbirleri ile ilişkili bu üç belge poliçeci esnafının en önemli gelir kaynaklarından biri olan faiz uygulamalarında devletin koymuş olduğu sınırlamada

¹⁸ 29 Eylül 1855/17 M 1272, BOA, MVL., Dosya no: 165, Gömlek no: 101.

çok fazla esnek davranmaya yanaşmadığı, ısrarlarına rağmen bu esnaf grubunu aslı sarraflarından farklı değerlendirdiği ortaya çıkmaktadır.

“Maruz-ı çâker-i kemineleridir ki

Enamil zib-i tazim ve ibcal olan işbu emirnâme-i sami-i Sadaret-penâhileri meâl-ı âlisi ve melfuf arzuhal müeddâları karin-i ikan-ı bendegânem olduktan sonra Ticaret Meclisi'ne lede'l-ita esnaf-ı merkumenin isaf istidaları üzerine husus-ı mezkurun tekidini havi ilmuhaberinin irsali için kaleme alınan mazbata ve ilam Divan-ı Hümayun Kalemi'ne havale olunarak mal-ı eytam ve evkafın idânesi usul-i meşrû'a tahtında olduğu gibi Dersaadet sarrâflarının dahi nizam-ı mahsusu olduğundan bunların kemâ kan usul-i mukarreresi vechle rüyet olunup fakat bundan böyle ehl-i kurâ ve hirâsetden ve ahalî-i saireden her kim olur ise olsun mürabahacıardan istidane ettikleri akçelerin güzeştesini kisesi beş yani senevî yüzde on iki kuruş üzerine hesap olunması ve beratlı hayriye ve Avrupa tüccarı ile düvel-i ecnebiye tebasından bulunanlar ekser bazı mukavele üzerine akçe ikraz etmiş olacaklarından bunların nizamdan evvel olan mukavele senedlerine itibar ile ana tatbiken hesapları görülüp bundan sonra olacak mukavelelerine bakılmayarak ale'l-umum cümlesinin güzeştelemi yüzde on iki kuruş hesabıyla olması ve evkaf ve eytam akçeleri ber-vech-i muharrer müstesnâ olduğundan bunların güzeştelemi yine usul-i kadimesi vechle altı kuruş bir rub'dan tesviye kılınması Meclis-i Vâlâ kararı ve müteallik buyurulan irade-i seniyye-i hazret-i şehriyârî iktizasından idiği meal-i derkenardan müstebân olmasıyla ber-muceb-i irade-i seniyye icabının icrası hususunun savb-ı abîdâneme bildirilmesi Meclis-i Vâlâ'da tezekkür olunmuş olduğuna dair cevab-ı âlisi şeref vuku bulmuş ise de esnaf-ı merkumenin bu defa dahi istidalarından murad-ı aslı sarrâfân misillü kisesi yedi buçukdan güzeşte hesap etmelerine müsaade-i seniyyelerinin istihsalinden ibaret olup ve buna ise mukaddemki istirhamlarında müsaade-i âli olmadığından şimdi bu yolda istidâ etmiş olmalarıyla husus-ı mezkure müsaade olunup olunmaması rey-i âli-i vekâlet-penâhîlerine menut idiği meclis-i mezkurdan ifade ve mezkur arzuhal yine hâk-ı pây-ı ulyâ-yı âsifânelerine takdim ve itâre kılınmakla emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 14 M sene [12]72

Safvetî

Ticaret Meclisine ”¹⁹

Doğrudan devleti ilgilendiren para alış verişleri dışında poliçe kullanımı ticaretin yoğun olarak yapıldığı bölgelerde yaygınlaşmıştı. Sarraflık gibi poliçecilik de Osmanlı tebaasından gayrimüslimlerin rağbet ettikleri bir iş kolu ve ticari alanların başında gelmektedir. 1838 yılında önce İngilizler, daha sonra o dönemin önde gelen diğer devletlerle yapılan ticaret anlaşmaları sonucunda toplam ticaret içerisinde yabancıların payının artmasıyla, Ermeni, Rum, Yahudi gibi gayrimüslim tüccarlarla birlikte yabancı tüccarların da poliçe işlemlerinde daha aktif olarak rol oynadıkları görülmektedir. Bu tüccarlardan bazılarının devlet nezdinde bankacılık

¹⁹ 26 Eylül 1855/14 M 1272, BOA., **MVL.**, Dosya no: 165, Gömlek no: 101.

işlemleri yapılmasına izin verilecek kadar itibarları bulunduğu bilinmektedir. S. Ulutaş, Tarsus Şeriye Sicilleri'nde tespit ettiği (1269/m. 1853) bir belgede; “Baltacı (Dersaadet Bankası'nın kurucusu olmalıdır) ve Vipon isimli tüccarlar tarafından Maliye Hazine-i Celilesine verilmesi gereken poliçe yazısına gerek kalmadığından, bundan sonra adamlarına taşra mallarından para ödenmesi istenmişti. Poliçe yazısına dikkat edilmesi, yasak para ve cisimlerin verilmesi halinde, doğrudan Maliye Hazinesi'ne göndermeleri emredilmişti” şeklinde bir ifade yer almaktadır. Poliçe işlemlerinin artması devlet açısından poliçe mukataası olarak yeni bir gelir kaynağının oluşmasına yol açmıştır.

Örneğin, Tarsus Sancağı'nın Nisan-Haziran ayları arasındaki toplam poliçe bedeli 214.750 kuruştur. Poliçe mukataası Reşit Efendi'nin üzerinde olmakla birlikte poliçeler genelde gayrimüslim tüccarlar tarafından kullanılmaktadır. İşleri gereği hanlarda veya pazarlarda ikamet eden bu tüccarlardan Kominaki 100.000 kuruş ve Ankorki ise 50.000 kuruş poliçe toplarken; Müslüman tüccarlardan Recazade Mehmet Efendi 10.000 kuruş, Ketenizade Osman Efendi ise 8000 kuruş poliçe teslim etmişlerdir. Poliçe toplama işinde gayrimüslim tüccarların Müslüman tüccarlara göre bir adım önde olduğu görülmektedir. Tarsus'ta ikamet eden poliçecilerin önde gelenleri şunlardır: Niğdeli Hacı Yordan, Küncü oğlu Anastaş, Poliçeci Kuruoğlu Arderyos, Kayserili Bekleroğlu Karabet ve Agop, Kervanbaşıoğlu Artin, Poliçeci Seyranoğlu İstiya'dır.²⁰

Bu arada Mersin – Tarsus arasında 1853 yılı başında yol yapımı için karar alındığı ve 1854 yılında yol yapımı gerçekleştirmek amacıyla devlet adına Padişah hazretlerinin de iştirak ettiği ve bölgenin üst düzey yöneticileri ile eşrafından oluşan bir şirket kurulduğu anlaşılmaktadır. Ancak yolun yapımı için hisse sahibi olan ve kurulan şirkete dâhil bulunan on yedi kişi, 1854 yılı Temmuz ayında devlete başvurarak, yol için verdikleri altmış iki bin kuruşun “tarik-i mezbur şimdiden fenalaşmış olduğundan”, yani düzeltilen yol neredeyse daha kullanılmadan bozulmuş olduğundan dolayı, iadesini istemişlerdir. Anlaşılan, yaptıkları yatırımın kârlı olmadığını, hatta zarar edeceklerini düşünmüşlerdir. Konu ile ilgili belgede parasını

²⁰ TŞS., no: 291, s. 246, b. 246'dan aktaran, Songül Ulutaş, “19. Yüzyılın İlk Yarısında Kapitalist Ticari İlişkilerdeki Dönüşümün Tarsus'taki Yansımaları (1839-1856)”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. 27, S. 2, Aralık 2012, s. 506, 507.

iade almak isteyen bu sermaye grupları içerisinde Göncüoğlu Anastas ile Seyranoğlu İstan'ın isimlerinin önünde “beratlı” ve “beratlı poliçeci Avrupa tüccarından” ifadelerine rastlanılmıştır. Yine bu sermaye grubunda yer alan Baltaoğlu Agop, Keşişoğlu Yorgi, Ayanoğlu Yuan ve Kavascioğlu Yuan'ın da aynı iş kolunda faaliyet gösterdiği tahmin edilmektedir.²¹ Öte yandan arşivde poliçe mukataası hakkında başka bir belgeye rastlanmadığını belirtmek gerekir. Dolayısıyla bunun 1842 yılında Tarsus Sancağı'nda yapılan geçici bir uygulama olduğu düşünülmektedir.

1843 tarihli Cizye Defterleri üzerinden yapılan bir araştırmada Kayseri'de şehir nüfusuna kayıtlı 2615 nefer Ermeni'den 689'unun mesleklerinin tespit edilebildiği ve bunlardan sadece yüzde 42'sinin yüksek gruptan cizye ödediği belirlenmiştir. Meslek sahibi Ermeniler içerisinde ise 21 tüccardan 15'inin, 4 poliçeciden 3'ünün âlâ kaydedilmesi, diğer mesleklere oranla bunları icra edenlerin zengin kabul edildiğine işaret etmektedir.²² Bu bilgiden önemli verilere ulaşılmıştır. Birincisi 1843 yılında Kayseri'de poliçeci olarak adlandırılan bir meslek grubunun varlığıdır. İkinci olarak o tarihlerde poliçecilik işiyle uğraşanların yüksek vergi sınıfında değerlendirilmeleri bu işin devlet tarafından çok kazanç sağlayan bir iş olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Diğer önemli husus da bu mesleğin gayri müslimler tarafından icra edildiğinin bir kez daha teyid edilmesidir. Mesela “Yozgat'taki Ermeniler arasında para işletilmesiyle diğer bir ifadeyle poliçecilik ya da tefecilikle uğraşanların olduğuna dair bilgiler, Afyonkarahisar'da piyasaya önemli miktarlarda faizle borç para dağıtmak suretiyle tefecilik yapan çok sayıda Ermeni'nin tespit edilmesi, söz konusu kentlerde para piyasasının kontrolünün Ermenilerin eline geçtiğini düşündürmektedir.”²³

1844-1845 yıllarına ait Sivas Temettüat Defterleri'nde poliçeci kasapbaşı Agop isimli zimmî ve karındaşı oğlu Mardıros ile poliçecioğlu Asadir'in karındaşı Nişan isimli zimmînin poliçecilikten temin ettikleri yıllık gelirlerin dökümü yapılmıştır. Buna göre Agop isimli zimmînin yıllık 3340 kuruş ve karındaşı oğlu

---

²¹ İbrahim Oğuz, “Tarsus Şer'iyye Sicillerine Göre Mersin Kenti'nin Kuruluş Öyküsü”, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Mersin 2006, s.123, 124.

²² Doğan Yörük, “H.1259/M.1843 Tarihli Cizye Defterlerine Göre Kayseri'de Rum ve Ermeniler”, **Turkish Studies Dergisi**, S. 8, Ankara 2013, s. 445. (439-466)

²³ Zelkif Polat, “Osmanlı Devleti'nde Ermenilerin Sosyo-Ekonomik Yapısından Kesitler”, s. 14, (çevrimiçi) haypedia.com.alanından, Erişim: 11/05/2015.

yanında Mardıros'un 520 kuruş olmak üzere toplam 3860 kuruş gelirleri olduğu belirlenmiştir. Diğer bir hanede yaşayan poliçecioğlu Asadir'in karındaşı Nişan isimli zimmînin ise 2388 kuruşu poliçecilikten bir senede elde ettiği gelir, 80 kuruşu da diğer gelirleri olmak üzere toplam 2468 kuruş tutarında bir gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. Tamamına yakını Osmanlı tebaasından gayri müslimlerin oluşturduğu poliçeci esnafının cizye vergisi ödemekle de mükellef olduğu anlaşılmaktadır.²⁴

7 Numaralı Eğin Şer'îye Sicili, H. 1262-1263 (m. 1845-1846) tarihleri arasında Eğin'de faaliyet gösteren esnafların listesini göstermektedir. Söz konusu şer'îye sicili 57 belgeden ve 124 sayfadan meydana gelmiştir. Belgelerde Eğin'de çeşitli meslekler altında faaliyet gösteren esnaf grupları ve bu esnaf zümrelerine ait dükkan, han, değirmen vs. mülkler ile bu işyerlerinde çalışan müslim ve gayrimüslimlerin isimleri bulunmaktadır. Defterde 23 no.lu belge ve 61 no.lu sicil sayfası poliçeci esnafına ayrılmıştır. Buna göre o tarihlerde Eğin'de altmış kişilik bir poliçeci esnafı gurubu ve bu esnaf grubunun sahip olduğu yirmi iki dükkan vardır Eğin'de 1845-1846 yılları arasında 41 esnaf kolu, bu esnaflara ait 990 dükkan ve toplam 2371 çalışan olduğu tespit edilmiştir. Bu veriye göre toplam dükkan sayısının %2,22'sini, toplam çalışan sayısının ise % 2,53'ünü poliçeci esnafı oluşturmaktadır. Niyazi Murat tarafından yapılan bu çalışmada; Der-Beyân-ı Esnaf-ı Poliçeci başlığı altında dükkan sıra numaralarına göre o dükkanlarda faaliyet gösteren poliçecilerle kefillerin isimleri sıralanmıştır. Dükkanların sıra numarası takip etmesi poliçecilik işiyle iştigal eden esnafın belirli bir bölgede yan yana sıralandığı izlenimi yaratmaktadır. Kayıtlarda bir numaralı dükkanda Esnaf-ı Mezbûr Kahyâsı (esnafın kahyâsı ünvanıyla) Küllükçüoğlu Menas veled-i Martos ve oğlu Bağdisar yer almaktadır. Dükkanların bir kısmında sahiplerinin dışında çırak da bulunduğu, çırak bulunduran dükkanların diğerlerine göre iş hacminin daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Ayrıca her dükkan için bir veya iki kefilin isimleri görülmektedir. Dokuz numaralı dükkanda olduğu gibi şeriki (ortağı) de kefil olarak alınabilmektedir. Öte yandan dükkan sahiplerinin birbirlerine kefil olduğu durumlar da söz konusu olabilmektedir. Örneğin; dört numaralı dükkan sahipleri Götanlıoğlu Makdise ile Karabet veled-i Mıkırdic üç numaralı dükkan sahibi Tarakçı Osib veled-i Kikur'a

²⁴ Sezgin Zabun, **Sivas 1844-1845 Temettüat Defterleri**, C. 5, Sivas, Buruciye Yayınları, 2013, s. 201.

kefil olmuş iken aynı şekilde kendisi de dört numaralı dükkana kefil olmuştur. Yirmi bir numaralı dükkân ile yirmi iki numaralı dükkân sahipleri de karşılıklı olarak birbirine kefil olmuşlardır. Yirmi iki numaralı dükkân sahibi Karye-i mezbûrdan dahî Nahikoğlu Poliçeci Aleksan veled-i Mıkırdic yimi bir numaralı dükkândaki Gemürgab Karyesinden Gülümoğlu Poliçeci İkenedos veled-i Serkis'e, o da yirmi iki numaralı dükkânın adı geçen sahibine kefil olmuştur. İsimlerden de anlaşılacağı üzere Eğin'de faaliyet gösteren poliçecilerin tamamı Osmanlı tebaasından gayri müslimlerdir. 1845-1846 yılları arasında Eğin Şer'îye Sicili arasında yirmi iki dükkânda sayısı altmışa ulaşmış poliçecilerin de diğer esnaf grubu ile birlikte kayıtlara geçmiş olması önemli bir veri olarak değerlendirilmiştir. Zira o dönemde çok kısa bir süre içerisinde böyle bir esnaf grubunun oluşturulamayacağı düşünülürse kesin bir tarih saptanamamakla birlikte faaliyetlerinin başlangıcının uzun bir süre öncesine dayandığını söylemek mümkündür.²⁵

Eğin'deki Şer'îye Sicilleri esas alınarak esnaf teşkilatı hakkında bir başka çalışma Abdülkadir Gül tarafından yapılmıştır. Gül söz konusu makalesinde; 1845-1846 yılları arasında Eğin'de poliçeci esnafı kethüdasının Evanis veled-i İstefan isimli bir kişi olduğunu belirterek kethüdalığın bir yönetim ve temsil görevi olması nedeniyle genellikle müslümanlardan seçildiğini, gayrimüslim olduğu anlaşılan poliçeci esnafı kethüdasının ise bu kural için bir istisna oluşturduğunu ifade etmiştir. Kazada kefillik müessesinin işleyişi de makalede ele alınmıştır. Buna göre, aynı meslek kolunda çalışan kişiler, kadı huzurunda birbirlerine kefil olduklarını beyan etmekte ve bu durum sicildeki esnaf tevzi defterlerine kaydedilmektedir. Defterdeki "kefil-i ustası", "kefil-i şeriki", "kefil-i kethüdası" veya "kefil-i kalfası" şeklindeki ibarelerden anlaşılacağı gibi aynı esnaf grubu içerisinde olan yönetici, usta, ortak ve kalfalar kefil olabilmektedirler. Esnafın çalışma izni her yıl yenilediği için kefillik süresi de bir yıldır. Süre sınırlaması nedeniyle esnaf dükkânını işletebilmek, işçi çalıştırmak veya işini sürdürebilmek için her yıl kefil bulmak zorundadır.²⁶

Poliçeci esnafının başka şehirlerde açtıkları odaları kimi zaman kapatılma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu odaların poliçecilerin buldukları merkezin bir

²⁵ Niyazi Murat, "7 Numaralı Eğin Şer'îye Sicili H. 1262-1263 (M. 1845-1846)", Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, , Elazığ 2006, s. 24, 86-89.

²⁶ Abdülkadir Gül, "XIX. Yüzyıl Eğin (Kemaliye) Esnaf Teşkilatı Üzerine Bazı Tespitler", **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 2010 Bahar (12), s. 204, 205, 214, 215. (195-238)

şubesi veya acentası gibi faaliyet gösterdikleri tahmin edilmektedir. Aşağıda yer alan belgede; poliçeci esnafından Foti'nin Niğde Kazası'nda bulunan odasında Kayserili Yuvan isimli bir kişiyi bir yıl süresince çalıştırdığı, Yuvan'ın daha sonra memlektine geri döndüğü ve orada vefat ettiği, bunun üzerine odanın Yuvan'a ait olduğu düşünülerek kapatıldığı, anlatılmaktadır. Poliçeci Foti ise odanın kendisine ait olduğunu ve kapatılmaması gerektiğini belirterek kapatılma kararını kaldırılmasını bir dilekçe ile talep etmiştir.

“Maruz-ı çâker-i kemineleridir ki

Bu kulları poliçeci esnafından olup Niğde Kazası'nda olan umur ve husus-ı âcizânem taraf-ı âcizânemden Lazari nam zimmî tayin kılınmış ise de bundan akdem yine orada hizmet-i âcizânemde olan Kayserili Yuvan nam şahıs bir sene akdemce hizmetimden müfâratle memleketi canibine azimet ve bu defa vefat eylemiş ve mersumun ahz ve ita-yı âcizâneme bir vehle alakası yoğiken ve bir gûne davacısı bulunmadığı âşikâr ise de oda-i âcizânemiz keennühu halik-i mersumun deyü akçe almak merakıyla bu kullarının odamı sedd ü bend ve kullarına gadr iras eylemiş ve halik-i mersumun ahz ve ita-yı âcizânemde bir gûne medhali ve davacısı bulunmayıp bu makule müdahalenin men'i zımnında Niğde Kaymakamı bendelerine hitaben bir kıta emirnâme-i sâmi itası babında emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 29 Ca sene [12]71

Bende

Poliçeci Foti zimmî

İstilamı havi emirnâme-i sâmi fî 29 Ca sene [12]71 ”²⁷

Ticaret Nezareti'ne hitaben yazılmış bir izin yazısı poliçeci esnafının faaliyetleri ile ilgili önemli bir konuya ışık tutmaktadır. 1 Ra 1282/ 25 Temmuz 1865 tarihli belge; poliçeci esnafından Ohannes ve Heci Toros'un, Kayseri'nin Develi kazasında poliçe alıp satma hususunda talep ettikleri izne ilişkindir. Adı geçen poliçecilerin izin yazılarının mevcut kurallar çerçevesinde bir an önce karara bağlanması istenmektedir. Belgeden poliçeci esnafının poliçe alım satım faaliyetlerinin bu tarihlerden itibaren Ticaret Nezareti tarafından daha yakından izlendiği ve bu esnaf grubu için oluşturulmuş nizâmda yer alan kuralların uygulamaya konulduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu aynı zamanda faaliyetine izin verilen poliçeci esnafının Ticaret Nezareti'ne kaydedilerek bir tür çalışma ruhsatı verildiği anlamına gelmektedir.²⁸ Aşağıda sıralanan belgelerden de görüleceği üzere taşrada bulunan poliçeci esnafının isim ve şöhretlerini (burada şöhretten kast edilenin

²⁷ 19 Şubat 1855/1 C 1271, BOA., **HR.MKT.**, Dosya no: 101, Gömlek no: 22.

²⁸ 25 Temmuz 1865/1 Ra 1282, BOA., **MVL.**, Dosya no: 477, Gömlek no: 1.

poliçecinin o bölgedeki faaliyet etkinliği olduğu düşünülmektedir.) içeren defterler Ticaret Nezareti'ne gönderilmektedir.

“Ticaret Nezaret-i celilesine

Taşralarda bulunan poliçeci esnafının isim ve şöhretiyle miktarını mübeyyin defterinin irsali hakkında mesbuk olan işara cevaben Kocaeli Sancağı Mutasarrıflığından gelen tahrirat leffen savb-ı valalarına tisyar kılınmış olduğu beyanıyla tezkire.”²⁹

“Ticaret Nezaret-i celilesine

Taşralarda bulunan poliçeci esnafının isim ve şöhretiyle miktarını mübeyyin icab eden defterinin irsali hakkında mesbuk olan işara cevaben Kars Meclisi'nin tevarüd eden mazbatası melfufuyla beraber savb-ı valalarına tisyar kılınmış olmakla iktizasının icrası menut-ı himem-i behiyyeleridir.”³⁰

“Ticaret Nezaret-i celilesine

Taşralarda bulunan poliçeci esnafının isim ve şöhretini mübeyyin icab eden defterinin sürat-i tanzim ve isbali hakkında mesbuk olan işara cevaben Kastamonu Meclisi'nin tevarüd eden mazbatası melfufuyla beraber irsal-i süy-ı valaları kılınmış olduğu beyanıyla tezkire”³¹

“Ticaret Nezaret-i celilesine

Polıçeci esnafının isim ve şöhretini mübeyyin defterinin tanzim ve irsali hakkında oralara dahi gönderilen tahrirata cevaben İzmir Valisi devletli paşa hazretlerinin tevarüd eden tahriratu ile Van ve Hakkari mutasarrıflığından mevrud şukka leffen savb-ı vâlâlarına isbal kılınmış olmakla meâl-i iktizâsının icrası menut-ı himem-i behiyyeleridir tezkire”³²

“Ticaret Nezaret-i celilesine

Taşralarda bulunan poliçeci esnafının isim ve şöhretini mübeyyin defterinin tanzim ve irsali hakkında mesbuk olan işara cevaben Sivas Meclisi'nin bâlâsı defterli tevarüd eden mazbatası leffen tesyir-i süy-ı vâlâları kılınmış olmakal iktizâsının icrası menut-ı himmet-i behiyyeleridir.”³³

“Ticaret Nezaret-i celilesine

Polıçeci esnafının isim ve şöhretleriyle miktarını mübeyyin defterinin tanzim ve irsali hakkında ta'mîmen gönderilen tahrirata cevaben Trabzon Valiliği Kaymakamı ve Muhasebeciliği canibinden mevrud şukka melfufâtıyla beraber irsal-i suy-ı vâlâları kılınmış olduğu beyanıyla tezkire”³⁴

19. yüzyılın sonlarına ait belgelerde poliçeci esnaf grubunun faaliyetleri ile ilgili hususların, artık şikayete konu edilen bir sorunun çözümü veya bir olay hakkında verilen görüşle birlikte değil, tek başına bir belgede yer aldığını görmekteyiz. Çalışma koşullarının çerçevesinin daha net ortaya konulmasında bir yandan zaman içerisinde faaliyete geçen banka sayısında artış olmasına bağlı olarak ticari işlemlere ilişkin kuralların belirlenmesine duyulan ihtiyaç, diğer yandan ülke ekonomisinin bu konularda çok daha ileri olan Avrupa'nın etkisinde kalması, daha

²⁹ 27 Nisan 1865/1 Z 1281, BOA., A.MKT.MHM., Dosya no: 330, Gömlek no: 75.

³⁰ 6 Haziran 1865/11 M 1282, BOA., A.MKT.MHM., Dosya no: 334, Gömlek no: 3.

³¹ 11 Haziran 1865/16 M 1865, BOA., A.MKT.MHM., Dosya no: 334, Gömlek no: 58.

³² 16 Haziran 1865/21 M 1282, BOA., A.MKT.MHM., Dosya no: 335, Gömlek no: 26.

³³ 24 Haziran 1865/29 M 1282, BOA., A.MKT.MHM., Dosya no: 336, Gömlek no: 5.

³⁴ 8 Ağustos 1865/15 Ra 1282, BOA., A.MKT.MHM., Dosya no: 339, Gömlek no: 46.

da ötesi Batı Avrupa merkezli kapitalist dünya ekonomik sistemine entegre olmasıdır. Zira, poliçeci esnafı sıfatının resmi belgelerde kullanılmasının üzerinden yaklaşık yarım yüz yıl geçmiş ve arada geçen zaman içerisinde siyasi ve ekonomik alanlarda önemli gelişmeler olmuştur.

1854 yılında Kırım Savaşı sırasında alınan ilk dış borcu diğerleri takip etmiş, devletin borçları ödemeyeceğini ilan ettiği 1875 yılına kadar toplam 220 milyon sterlin (İngiliz Lirası) değerinde on beş adet borç sözleşmesi yapılmış, bu borçlanmaların karşılığında ise devlet kasasına yalnızca 116 milyon sterlin girmiştir. 1875 yılında ilan edilen moratoryumun ardından uzun görüşmeler sonucunda alacaklı ülkelerin (İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Avusturya – Macaristan, Hollanda) temsilcileri resmen Düyun-ı Umumiye İdaresi'ni kurdular. Borçların ödenmesi amacıyla, imparatorluğun gelirlerinin yaklaşık yüzde yirmisinin yönetimi ve toplanması Düyun-ı Umumiye'ye devredildi.³⁵ Tüm bu gelişmeler neticesinde ekonomik yapıdaki değişim ve dönüşüm kuralların da yeniden düzenlenmesini gerekli kılmıştır.

29 L 1307/ 18 Haziran 1890 yılına ait bu belge poliçe alım satımıyla uğraşan kişilerin çalışma esaslarına ilişkin bir başka düzenlemeyi içermektedir. 2 Haziran 1889 tarihinde müsveddесinin hazırlandığı ve 16 Haziran 1890 tarihinde tamamlanarak Belediye'ye gereğinin yapılması için gönderilen belgede; poliçe tahsil ve ödeme işleri konusunda faaliyet gösterenlerin Ticaret Nezareti'ne bağlanmaları ve köşe sarrafı esnafı kethüdalığı (kâhyası, yöneticisi) vasıtası ile işlemlerini yürütmeleri, bunlara verilen belgelerin bedelinin kethüda aracılığı ile nezaret veznesinden tahsil etmeleri hususunda önceden yayınlanmış Sultan'ın iradesine (bâ-irade-i senniye)³⁶ atıfta bulunarak son zamanlarda belediye idaresince poliçecilere yapılan ödemelerde her birinden üçer kuruş kesinti yapıldığını bu durumun iradeye aykırı olduğunu ve poliçe işiyle uğraşanların tüccar sayılarak Ticaret Nezareti'ne bağlı olmaları gerekeceğinden bu kesintinin yapılmaması, bunların defter koçanları

³⁵ Emine Kıray, **Osmanlı'da Ekonomik Yapı ve Dış Borçlar**, 4. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s. 11, 12.

³⁶ İrade-i Senniye: Padişahın bir işin yapılması veya yapılmaması hakkında verdiği emir yerine kullanılan bir tabirdir. İrade eskiden şifahi yani ağızdan emir vermek, yahut kendi el yazısı ile yazmak suretiyle verilirdi. Sonradan iradeler Mabeyn başkâtibinin imzasını taşıyan yazılı kağıtta bildirilmeye başlamıştır. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri**, C. 2, M.E.B. Yayınları Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi, 1993, s.78.

ve diğ er evraklarının nezaret muhasebesine devir ve teslimi hakkında Ticaret ve Nafia Nezaret'lerine talimat verildiğ i, bildirilmiştir. Belgeden, 19. yuzyılın sonlarına doç ru artık poliçeci esnafının diğ er tucclarla aynı haklara sahip olmaları konusunda resmi makamların ısrarcı davrandığ i, uygulamada, belediye idaresinin poliçe işlemlerinde yaptığ i kesintiler gibi, zaman zaman ortaya ç ıkan aksaklıkların düzeltilmeye ç alişıldığ i görölmektedir.³⁷

Ancak aynı yılın Ekim ayına ait bir belgede, yapılan uyarılara rağ men şehremaneti'nin poliçecilerden tezkere karşılığ ı harç tahsil ettiğ i görölmektedir. Belgede önce poliçecilerin olması gereken iş akışı tarif edilmekte, sonra da ortaya ç ıkan sorunların tekrarlanmaması gereç i hatırlatılmaktadır. Buna göre, poliçe alış verişiyle uđ raşanlar irade ile Ticaret Nezaret'ine katılmış olup, bunlara verilen vesika senedi bedelleri genel ve özel köşe sarrafı esnafı kethüdalığ ı tarafından tahsil edilerek nezaret veznesine teslim edilmektedir. Sonradan bu işlere şehremaneti'nin müdahil olduğu ve tezkere vererek her birinden üç yüzer kuruş harç tahsil ettiğ i ve iradeye aykırı olan bu uygulamanın şimdiye kadar bu şekilde devam ettiğ i anlaşılmıştır. şehremaneti'nin cevabında ise böyle bir işlem yapılmadığ ı belirtilmektedir. Poliçe işiyle uđ raşanlar maddi ve manevi olarak sarraf tucardan sayıldığ ı için bundan sonra bu kişilere tezkere verilmemekle birlikte bunlara ait defter ve diğ er evrakların Ticaret Nezareti muhasebesine teslim edilmesi için şehremaneti'ne tebligat yapılması kararlaştırılmıştır.³⁸

Eylül 1891'de şehremaneti'ne gönderilen bir yazıdan poliçeci esnafının yıllık üç yüz kuruş ruhsat bedeli dışında ayrıca dellal, simsar ve tucclar komisyoncusu namıyla belediye dairelerine yıllık yüz yirmi kuruş vergi ödemekle sorumlu oldukları anlaşılmaktadır. Ancak ticari işlemlere yönelik kefaletlerde kefil olabilecek poliçeci esnafının isminin ve vereceğ i kefalet limitinin belirlenmesi görevi daha önce Ticaret Odaları'na verilmiş olmasına karşın bu işlemlere esnaf kethüdalarının müdahale ettiğ i göröldüğ unden bu müdahalelerin önlenmesi için hükümet tarafından Ticaret ve Nafia Nezaret'lerine bildirimde bulunulmuştur.

³⁷ 18 Haziran 1890/29 L 1307, BOA., **DH.MKT.**, Dosya no: 1733, Gömlek no: 66.

³⁸ 25 Ekim 1890/11 Ra 1308, BOA., **DH.MKT.**, Dosya no: 1774, Gömlek no: 120.

“Dahiliye Mektubi Kalemi müsveddâtına mahsus varakadır

Evrak numarası: 923/21

Tesvidi tarihi: 27 Ağustos sene [1]307

Tarih-i tebyiz: 11 S sene [1]309 / 13 Eylül sene [1]307

Şehremaneti celilesine

Ticaret Nezareti'ne merbut bulunan ve senevî üç yüz kuruş vesika-i ruhsatiye ile mükellef olan poliçeci esnafına dellal ve simsar ve tüccar komisyoncusu namıyla devair-i belediyeden yüz yirmi kuruş vergi-yi senevî mukabilinde esnaf tezkiresi verilmekte ve umur-ı ticariyeye müteallik kefaletnamelerde muharrer küfelânın derece-i servet ve iktidârlarının tasdiki bâ-irâde-i seniyye Ticaret odalarına mevdu bir vazife iken bu muameleye esnaf kethüdaları tarafından müdahale edilmekte olduğuna ve ol babda bazı ifadata dair Ticaret ve Nafia Nezaret-i celilesinden meb'ûs tezkire üzerine ceryan eden müzâkerâtı havi Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi'nden kaleme alınıp mucebince icra-yı icabı zımında bâ-buyuruldu-i âlî tevdi olunan bir sureti leffen tesyîr-i sûy-ı âlî-i emânet-penâhîleri kılınan mazbata mutalaasından müsteban olacağı vechle komisyoncular ale'l-umum muamelat-ı ticariye ile meluf ve poliçeciler dahi akçe ikraz ve istikraz ve poliçe ahz ve itasıyla meşgul ve dellal ve simsarlar ise eşya ve emti'a-i ticariye ve kambiyo ve zehair ve esham ve akar ve emlak ve saireye müte'allik bayi ile müşteri miyanında icra olunacak ahz ve ita için vasıta olmaları itibariyle poliçeci ve dellal ve simsarlar dahi tüccardan madud olmalarına ve simsar ve dellallerin sıfatlarını isbat ederek Ticaret Odasından ruhsatname almağa mecbur buldukları simsar ve dellal nizamnamesi ahkamından bulunmasına binâen bunlara komisyoncu namıyla devair-i belediyeden başkaca tezkire ita olunması ve kefaletnamelerde ismi muharrer olan tüccarın tasdik-i servet ve itibarı maddesi Ticaret Odası'na aid olmakla esnaf kethüdaları tarafından bu babda ikai beyan olunan müdahalenin men' edilmesi hususunn emanet-i celilelerine işarı tezekkür olunmuş ve keyfiyet Bâbıalice Ticaret ve Nafia Nezaret-i celilesine bildirilmiş olmakla ol vechle iktizasının ifasına himem-i aliyeye-i daverâneleri derkar buyurulmak babında.”³⁹

6 Ekim 1891 tarihli belgede, poliçeci esnafından dellal, simsar ve komisyoncu olarak faaliyet gösterenlere belediyelerce verilen tezkire (izin yazısı) üzerinden vergi tahsil edilmesi Şura-yı Devlet tarafından verilen karar üzerine kaldırılmış olmakla birlikte bu durumun belediyelerin gelirlerini olumsuz etkileyeceği belirtilmektedir. Bahsi geçen esnaf grubundan Patent Kanunu gereği patent resmi alınacaktır. Ancak belediyelerin bu gelirden mahrum kalmaması için bu süre zarfında uygulamanın devam ettirilerek esnaftan eskisi gibi vergi alınmasına devam edilmesi gerektiği bildirilmiştir.⁴⁰

31 Ekim 1891 tarihli bir diğer belgede ise bu kez gelir kaybına değinilmemekte ancak Patent Kanunu uygulamaya geçene kadar eski düzenlemenin yürürlükte olacağı tekrar hatırlatılmaktadır.

³⁹ 16 Eylül 1891/11 S 1309, BOA., **DH.MKT.**, Dosya no: 1868, Gömlek no: 62.

⁴⁰ 6 Ekim 1891/2 Ra 1309, BOA., **DH.MKT.**, Dosya no: 1912, Gömlek no: 101.

“Dahiliye Mektubi Kalemi müsveddâtına mahsus varakadır.

Evrak numarası: 349/13

Tesvidi tarihi: 15 Teşrinievvel sene [1]307

Tarih-i tebyiz: 27 Ra sene [1]309 / 29 Teşrinievvel sene [1]307

Huzur-ı âlî-i Hazret-i Sadaret-penâhîye

Ticaret Nezareti'ne merbut olan poliçeci esnafına dellal ve simsar ve tüccar komisyoncusu namıyla devair-i belediyeden tezkire verilmekte ise de poliçeci ve simsar ve dellaller dahi eşya ve emti'a-i ticariye ve saireye müte'allik olan ve bayi ile müşteri miyanında icra olunan ahza ve ita için vasıta olmaları itibariyle tüccardan madud olmaları hasebiyle bunlara komisyoncu namıyla devair-i belediyeden başkaca tezkire ita olunmaması ve teferru'âtı Ticaret ve Nafta Nezareti'nden vaki olan işar üzerine Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi'nden kaleme alınıp sureti bâ-buyuruldu-i âlî tevdi buyurulan mazbatada gösterilerek keyfiyet Şehremanet-i celilesine tebliğ kılınmışdı Patent Nizamnamesi'nin mevki-i icraya vaz'ına kadar emanetçe zaten tüccardan add ile haklarında esnaf muamelesi icra edilmemiş olanlar kemâ kâne tüccardan madud olmak üzere Ticaret Odası'nın teşekkülünden mukaddem emanetçe esnaf adâdından tutularak tezkire verilmiş olanlar hakkında evvelki gibi muamele olunması yine şura-yı mezkur Tanzimat Dairesi'nin 24 Mart sene [1]302 tarihli buyuruld-i sami ile tebliğ olunan kararı icabından bulunduğu beyanıyla işbu kararın muhafazası lüzumu emanet-i müşârun-ileyhâdan cevaben işar olunmuş ve ol babdaki muhabereyi şamil tezkire-i âcizî melfufuyla maan takdim kılınmış olmakla ifa-yı muktezası menut-ı rey-i sâmi-i cenab-ı Sadaret-penâhîleridir.”⁴¹

Ticaret ve esnaflık gelirlerinin vergilendirilmesi meselesi üzerinde uzun süre düşünülen bir konudur. Merkezi İdare'ce 1851'de, patent usulü diye adlandırılan sistem çerçevesinde, Dersaadet'deki esnaf ve tüccarı da içine alacak şekilde, ehl-i hıref ve sanayiden alınan rüsumat ve çeşitli vergilerin birleştirilmesine, bunların her birinin hâl ve tahammüllerine göre senede bir defa tezkere itasıyla vergi alınmasına karar verilmiştir. Bu vergilendirme yabancı tebaa arasında esnaflık yapanlar için de geçerli olacaktır. Ama hem yerli hem de yabancı tebaa esnafın bu yeni vergilendirme karşısındaki tepkileri sonucunda bu uygulamanın ertelenmesinin daha doğru olacağı düşünülmüştür. 1879'da patent vergisi kararnamesi, 1887 ve 1891'de art arda gelen patent nizâmmameleri çıkarılmış ve bir patent vergisi tahsis edilmiştir. 3 Receb 1296/1879 ve 10 Haziran 1295 tarihinde çıkarılan ve 1 Eylül 1295/1879 tarihinden geçerli olacak kararname on sekiz maddeden oluşmaktadır. Kanuna tabi sanayi iki kısma ayırmıştır. Birincisinden senevi ve maktû olarak yani belirlenen meblağda, ikincisinde ise patent hamilinden dükkan ve mağazasının kira bedelinin yüzde üçü oranında vergi alınması kararlaştırılmıştır (dördüncü madde). Birinci sınıfta

⁴¹ 31 Ekim 1891/27 Ra 1309, BOA, **DH.MKT.**, Dosya no: 1884, Gömlek no: 13.

olanlardan, örneğin, Dersaâdet'te faaliyet gösteren bankerler ve sarrafiye işiyle uğraşanlardan patent resmi olarak altmış Osmanlı altını alınacaktır. Aynı kategoriye giren kambiyo dellâlları ve kambiyo acentelerinden ise kırk Osmanlı altını alınması uygun görülmüştür. Kararnamenin altıncı maddesinde; “Patent resmine tâbi bir sanatla meşgul olan veya olmak isteyenlerin patent idaresine gelerek icrâ edeceği sanata mahsus patenti kendi namına almaya mecbur olduğu, birinci sınıfın patentinin inceleme ve teklife gerek kalmaksızın sahibinin talebiyle verileceği, ikinci sınıfın patentinin ise faaliyet göstereceği yerin ve kira bedelinin belirlenmesinden sonra tayin edileceği” ifade edilmektedir. Ayrıca kararnamenin birinci maddesinde patent vergisinin yabancı farkı gözetmeksizin herkes için geçerli olacağı belirtilmektedir.⁴²

Ancak Patent Nizâmnamesi'nin karşılaştığı yabancı tebaaya uygulanamamazlık sorununu takiben, 1907'de art arda iki tane “Temettü Vergisi Nizâmnamesi” hazırlanmıştır. Nizâmnamedeki toptan ve perakende, yerli ve yabancı tebaa ayrımı yapılmadığından dolayı eksikliğin giderilebilmesi için 11 Aralık 1907'de ayrıyeten “Temettü Vergisi Nizâmnamesinin Dersaâdet'ten Maada Bilumum Vilayat-ı Şahanece Yerli ve Ecnebi Bircümle Tüccar ve Sanatkarın Haklarında Tatbikine Dair İrade-i Seniyye” nin hazırlanması gerekmiştir. Yasal düzenlemelerin, kendi içerisindeki dalgalanmalarla birlikte ve peş peşe gelmesine rağmen sorun aşılamamış, yabancı tebaadan temettuat veya patent vergisi tahsil edilememiştir.⁴³

1895 yılının Nisan ayına ait bir belgede; köşe sarrafânı, poliçeci, komisyoncu, dellal ve simsar esnafından taşraya gidecek olanlara nüfus müdürlüklerinden geçiş belgesi verildiği anlaşılmaktadır. Ancak bu belgeyi alabilmeleri için öncesinde belge için ödenen harç ile ilgili borçlarının kalıp kalmadığının kontrolü amacıyla belediyenin esnaf kalemi müdürlüğüne gönderildikleri ve burada kendilerine bir takım zorluklar çıkartıldığı hakkında duyumlar alınmıştır. Bu nedenle taşraya gidecek esnafdan ellerinde çalışma ruhsatı bulunanların esnaf kalemine gitmesine gerek kalmadan doğrudan sarraf esnafı

⁴² Osman Nuri Ergin, **Mecelle-i Umûr-ı Belediyye**, C. 4, İstanbul, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları No:21, 1995, s. 1908-1911.

⁴³ Alp Yücel Kaya, , “19. Yüzyıl İzmir’inde Tüccarlar ve Esnafar veya “Hacıağalar, Beyler ve Frenkler”, **Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Esnaf ve Ticaret**, 1. bs., Der: Fatmagül Demirel, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012, s. 95-102.

kethüdalığı tarafından “belge harcından dolayı borcu bulunmamaktadır” şerhini içeren onay yazısı yeterli görülerek geçiş belgeleri verilecektir. Zira bahsi geçen esnaf çalışma ruhsatı alabilmek için öncesinde bu harcı ödemek zorundadır. Elinde çalışma ruhsatı bulunmayan esnaf ise ruhsat almak için bu konuda yetkilendirilmiş köşe sarraflığı kethüdalığına müracaat edecektir. 19. yüzyılın sonlarına ilişkin bu belge poliçeci esnafının faaliyetleri ile ilgili bazı önemli bilgileri içermektedir. Bunlardan ilki poliçeci esnafının, köşe sarrafı, komisyoncu, dellal ve simsar gibi diğer iş kolları ile aynı grupta değerlendirilmesidir. Bir diğer bilgi sayılan bu esnaf grubunun çalışma ruhsatı alma ve bu ruhsat için devlete harç ödeme yükümlülüğüdür. Öte yandan taşraya gitmek isteyen poliçeci esnafı ile ilgili bu şekilde bir düzenleme yapılması o dönemde halen iş potansiyeli açısından taşranın önemini koruduğuna işaret etmektedir. Poliçeci esnafının, sarraf ve köşe sarraflığı kethüdalığına bağlı olarak işlerini yürütmesi bu esnaf grubunun diğer esnaf örgütlerinden farklı olarak kendi kethüdalığına sahip olmadığını göstermektedir. Bu uygulamanın poliçeci esnafının kendi iradesinden öte devletin bu konudaki yaklaşımından kaynaklandığı düşünülmektedir.

“Daire-i Umur-ı Ticaret ve Nafia

Ticaret İdare-i Umumiyesi

Numara

Hususi: 3

Umumi: 10065

Dahiliye Nezaret-i celilesine

Devletli Efendim hazretleri

Köşe Sarrafânı ve poliçeci ve komisyoncu ve dellal ve simsar esnafı efradından li-ecli's-seyaha veyahut li-maslahatin memleketleriyle mahall-i saireye azimet edecek olanların murur ve pasaport tezkiresi ahz eylemeleri üzre nüfus ve murur kalemlerine müracaatlarında ba'dehu icabı icra kılınmak üzre evvel emirde tezkire harcından bakâyâ zimmetleri olup olmadığının anlaşılması için Şehremaneti celilesi esnaf kalemi müdüriyetine izam ve oraca efrad-ı merkumenin bir takım müşkilata düçar olduklarından ve esnaf-ı merkumenin bâ-irade-i seniyye-i hazret-i hilafet-penâhî nezaret-i âciziye mahsus vesika-i ruhsatiye bedeli ifasıyla mukayyed ve merbut bulduklarından bahisel bunların müdüriyet-i mezkureye izamları icab etmeyeceğinden ba'demâ esnaf-ı merkumeden taşraya gideceklerin esnaf kalemine müracaata icbar edilmeyip ancak yedlerinde olan vesaik-i ruhsatiyenin zuhurunda "tezkire harcından dolayı ilişği olmadığını mübeyyin" sarraflar esnafı kethüdalığı tarafından mahtum ve musaddak şerhi havi olanların murur ve pasaporta tezkirelerinin itası ve esnaf-ı mezkureden yedinde vesika-i ruhsatiye olmayanların ve ol babda zahrında ber-vech-i muharrer şerhi havi bulunmayanların eşlerinin tehiriyle işbu vazife ile salahiyetdâr olan köşe sarraflığı kethüdalığına müracaat ettirilmesi lüzumu mezkur kethüdalıktan bâ-tezkire işar kılınmış olmakla muvafık-ı rey ve irade-i aliyye-i daverâneleri buyurulduğu

suretde bu babda icab edenlere tebliğat-ı mukteziye ifasıyla neticesinden sūy-ı âcizâneye de malumat ita buyurulması babında emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 21 Şevval sene 1312 ve fi 4 Nisan sene [1]311

Ticaret ve Nafia Nazırı ”⁴⁴

Aradan yaklaşık bir yıl geçtikten sonra poliçeci, dellal, simsar ve komisyoncuların faaliyetlerinin artması ve buna mukabil haklarında şikayetlerin çoğalması üzerine bu esnaf grubunu kapsayan büyük bir loncanın kurulması gündeme gelmiştir. Köşe sarrafları kethüdalığı bu iş için tayin olunan dört üyenin ismini Ticaret İdaresi'ne yazı ile bildirmiştir.

“Ticaret ve Nafia Nezareti

Mektubi Odası

Numara: 11

Maruz-ı çâker-i keminelidir ki

Poliçeci ve dellal ve simsar ve komisyonculara mahsus lonca heyetinin teşkili lüzumuna ve intihab olunan dört azanın esamisini mübeyyin pusulanın irsal kılındığına dair köşe sarrafları kethüdalığı tarafından mebûs takrir üzerine Ticaret İdaresi'nden dermiyan kılındığı vechle zikr olunan poliçeci ve komisyoncu ve dellal ve simsarların mikdar-ı mevcudu tezayüd ve işleri de ol nisbetde tekesür eylemiş ve bunların sanat-ı ticariyeleri hakkındaki ihtilafât ve şikâyat çoğalmış olduğundan bunlar için ilerice bir loncanın teşkili halinde muamelât ve emr-i tahsilatça mucib-i suhulet ve menfaat olacağına nazaran istizân irade-i aliyye-i fehimânelerine ibtidar kılınmış olmağın ol babda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi selh-i Şevval sene 1313 ve fi 1 Nisan sene [1]312

Ticaret ve Nafia Nazırı [imza] ”⁴⁵

Poliçeci, komisyoncu, dellal ve simsarlar için müstakil bir lonca kurulması fikrinin henüz gerçekleştirilemediği 12 Haziran 1898 tarihli belgeden anlaşılmaktadır. Bu meslek grubundan senelik üç yüzer kuruş tutarındaki ruhsat harcı Ticaret Nezareti adına halen köşe sarrafları kethüdası tarafından tahsil edilmektedir. Ancak gelen şikayetlerden kethüdanın bazı tacir ve bankerlere bu harcı ödemeleri için baskı yaptığı ortaya çıkmıştır. Bu durumda Ticaret ve Ziraat ve Sanayi Odası'na bağlı olarak Poliçeci, Komisyoncu, Dellal ve Simsarlar İdaresi adı ile yeni bir idare kurulması ve başına da uygun bir müdür atanması, ayrıca sarraflar loncasına

⁴⁴ 25 Nisan 1895/29 L 1312, BOA., **DH.MKT.**, Dosya no: 367, Gömlek no: 10.

⁴⁵ 13 Nisan 1896/29 Za 1313, BOA., **ŞD.**, Dosya no: 1206, Gömlek no: 13.

bırakılan ruhsat harcının yüzde onunun yeni oluşturulacak bu idareye tahsis edilmesi uygun görülmüştür.

*“Maruz-ı çâker-i kemineleridir ki Ticaret Nezareti'ne merbut poliçeci ve komisyoncularla dellal ve simsarlardan bâ-irade-i seniyye-i hazret-i padişahi istifa olunmakta bulunan senevî üçer yüz kuruş vesika-i ruhsatiye harcının nezaret namına tahsili ve senedâtının tevzii hususu işbu sanatlarla iştiğal eden esnafın killeti ve anlara dair muamelatın nedreti hasebiyle muvakkaten köşe sarrafları kethüdalığına tevdi kılınmış ise de nizamen harc-ı mezkurun itasıyla mükellef olmayan bir takım tacir ve bankerlerin poliçeci ve komisyoncular gibi tezkire almak ve resim vermek için kethüdalık tarafından tazyik olunduklarından şikayâtâ tevâlî etmekde bulunmasına ve asr-ı mehâsin eştimâl-i hazret-i padişahide muamelat-ı ticariyenin gündün güne tevessü'ü nisbetinde esnaf-ı merkumenin adâdı dahi tekessür ve tezâyüd ederek bir idare-i müstekille ve muntamaza tahtına alınmalarına halen ve maslahaten lüzum-ı kavî hasıl olmasına mebni bademâ verilecek tezâkir Ticaret ve Ziraat ve Sanayi Odası'nın inzimâm-ı malumatıyla tevzi olunmak odanın nezareti altında bulunmak üzere poliçeci ve komisyoncu ve dellal ve simsarlar idaresi namıyla bir idare teşkili ve müdüriyetine münasib birinin tayini ve vesaki-a ruhsatiyeden sarraflar lonca odasına metruk olan yüzde onun işbu idareye tahsisi Ticaret İdaresi'nden bâ-müzekkire ifade olunmuş ve suret-i maruza esnaf-ı merkume muamelatının sair şubât-ı idarede olduğu gibi hal-i ittîrâd ve intizamda devranını temine kaifi görünerek nezaretçe de tensib kılınmış olmakla muvafık-ı rey-i âlî-i Sadaret-penâhîleri olduğu halde mucibince ifa-yı muamelat-ı mukteziyeye mezuniyet ita buyurulması babında emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.
Fi 22 Muharrem sene 1316 ve fi 31 Mayıs sene [1]314
Ticaret ve Nafia Nazırı Mahmud”⁴⁶*

Daha geç dönemlerde devletin ruhsat harçlarının tahsilinde zaman zaman sıkıntı yaşadığı belgelerden izlenmektedir. Söz gelimi aşağıda yer alan belgede köşe sarraflarından birçoğunun ruhsat harçlarını ödemeye yanaşmadığı belirtilmektedir. Ancak bu harçların ödetilmesi için zorlayıcı bir hüküm olmadığından harçların temettü vergisi kapsamında değerlendirilmesi ve bu yola başvurularak tahsilatın sağlanması düşünülmüştür. 1910 yılına ait bu belge, köşe sarrafları, poliçeci, komisyoncu ve simsarların ruhsat harçları hakkındaki tartışmaların sürdüğüne, bu konuda halen yasal düzenlemelerin yapılmadığına ve söz konusu esnaf grubu ile ilgili planlanmış bir idare kurulması fikrinin uygulamaya geçirilemediğine işaret etmektedir.

⁴⁶ 12 Haziran 1898/22 M 1316, BOA., ŞD., Dosya no: 1212, Gömlek no: 15.

“Maliye Nezareti

Varidat Müdüriyeti

Birinci Şube

Umumi: 3605

Hususi: 86

Hulasa: Köşe Sarrafları poliçeci ve saire rüsumu bakâyâsı hakkında

Huzur-ı samî-i Sadaret-penâhîye

Köşe sarraflarıyla poliçeci ve komisyoncu ve simsarların zimmetindeki ruhsatiye resminin tahsili için esnaf kahyalarına tahsildar terfîk ve borçlular takib edilmekte ise de sarraflardan ekserîsi deynlerini itada ta‘annüd etmekte ve haklarında tahsil-i emval kanunu ahkâmı tatbik edilememekte olduğu İstanbul Vilayeti Defterdarlığından işar olunmuştur. Ruhsatiye resminin suret-i tahsili hakkında gerçi tahsil-i emval kanununda bir kayd mevcut değil ise de rûsûm-ı mezkurenin el-yevm istifa edilmekte olan temettu vergisinden bir farkı olmadığı cihetle kanun-ı mezkur ahkâmına tebi‘an tahsili münasib mutalaa kılınmış olduğundan ol vechle icra-yı icabı hususuna müsaade-i celile-i fehmaneleri şayan buyurulmak babında emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 30 Cumadelula sene [1]328 ve fi 26 Mayıs sene [1]326

Maliye Nazırı [imza]

Temettu Vergisi Nizamnamesi esasen vilayâtda tatbik olunmak üzere kaleme alınmış olduğundan ve Dersaadet'de tahsil kılınan işbu ruhsatîyeler herne kadar temettu vergisi demek ise de nizamnâme-i mezbure dahil olmadığı cihetle tahsil-i emval kanununun bu hususta tatbiki münasib olamayacağından meşakkat-i muameleye mahal kalmamak için işbu ruhsatîyelerin usul-i salimeye rabtı için Maliye Nezareti'ne tebliğat ifası.”⁴⁷

Tüm bu belgeler, devletin poliçeci esnafı için ayrı bir nizâm oluşturmasına rağmen zaman içerisinde köşe sarrafları, dellal, komisyoncu ve simsarlarla birlikte aynı grup içerisinde sınıflandırdığını, hatta köşe sarrafları kethüdasını bu esnaf örgütlenmesinin işlemleri için görevlendirdiğini, ayrı bir lonca kurulması fikrinin ise gerçekleşemediğini ortaya koymaktadır. Poliçeci esnafının bahsi geçen iş grupları ile birlikte değerlendirilmesinde gelirlerinin esas olarak faizden oluşmasının ve ana faaliyet konuları itibariyle aracılık hizmeti vermelerinin etken olduğu tahmin edilmektedir.

3.2. Poliçe İşlemlerinden Kaynaklanan Anlaşmazlıklar

“Osmanlı Devleti’nde ticaret yapan beş grup tüccar vardır: Müslüman, Reaya, Hayriye, Avrupa ve Müstemen tüccar. Müslüman ve Reaya tüccarlar, yerli esnaf tarafından üretilen malın az bir farkla ticaretini yapan gruptur ve bu tüccarlar,

⁴⁷ 8 Haziran 1910/30 Ca 1328, BOA., ŞD., Dosya no: 419, Gömlek no: 28.

tüccardan çok esnafın bir kolu gibi görülmektedir.⁴⁸ Hayriye, Avrupa ve Müstemen tüccarları ise dış ticaretle uğraşan tüccar sınıflarıdır. III. Selim zamanında gayrimüslim Osmanlı tebaasının, “Avrupa tüccarı” sıfatıyla dış ticaret yapması sağlanmıştır. Bu durum bir haksız rekabete sebebiyet verdiği için en büyük tepkiyi Müslüman tüccarlardan almıştır. Öyle ki sayıca az olduklarından, birçoğu ya gayrimüslim ya da Avrupalı tüccarların himayesine girerek ticaret yapmak zorunda kalmışlardır. Müslüman tüccarın yaşadığı bu soruna çözüm olarak da bu tüccarlar II. Mahmut tarafından “Hayriye Tüccarı” adıyla Avrupa tüccarı statüsüne kavuşturulup, aynı hak ve imtiyazlara sahip olmuşlardır. Ancak Müslüman tüccarlar, yine de Avrupalı ve Osmanlı gayrimüslim tüccarı ile ticari alanda pek rekabet edememişlerdir. Çünkü yabancı tüccarın Osmanlı ticaretindeki etkinliği 1838 sonrası kabul edilen serbest ticaret antlaşmaları ile rekabet edilemez boyuta gelmiştir. Devletin tanıdığı bu ayrıcalıklı konumlar sayesinde ortaya çıkan sarrafların da dahil olduğu çeşitli tüccar grupları ülkenin artan ticaret hacminden daha fazla pay alma yarışı içindeydiler. Pamuk’a göre 19. yüzyılda sadece Anadolu’nun dış ticareti yaklaşık on beş kat artmıştır.⁴⁹ Ticaret hacminde meydana gelen bu artış mal ile birlikte para hareketlerinin de ivme kazanmasına yol açmıştır. Para piyasalarındaki bu hareketlenmeler dış ticarete sarrafların, ülke içinde ise onların boşalttığı alanları dolduran poliçeci esnafının faaliyetlerini daha üst seviyelere taşımıştır. Mal ve para piyasalarındaki bu gelişmeler taraflar arasında bazı anlaşmazlıkların meydana gelmesini kaçınılmaz kılmıştır. Arşiv belgelerinde poliçe işlemlerinden kaynaklanan anlaşmazlıklarda poliçeci esnafı ile birlikte diğer tüccar gruplarının da dahil olduğu görülmektedir. Bu anlaşmazlıklara ilişkin belgeler şer’iyye sicillerinde de yer almaktadır. “Şer’iyye Mahkemeleri, Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan Tanzimat dönemine kadar uzun yıllar her türlü hukuki anlaşmazlıkların çözüldüğü bir makam olmuştur. Bu mahkemelerde bir kadı ile naib, kassâm, mukayyid ve şühûdu’l-hâl*

---

⁴⁸ Ulutaş, **a.g.m.**, s. 503.

⁴⁹ Pamuk, 2014, s. 100.

* Naib: Sözlük anlamı olarak Naib, vekil demektir. Bunlar belirli bir süre için ta’yin edilen yardımcılardır. Kadıların yerlerine davalara bakmak üzere görevlendirilen bu şahıslar, kadıların verdikleri yetkiler çerçevesinde görevlerini yaparlardı. Belirli bir iş için ta’yin basında olmadığı zamanlarda onun vazifesine vekâleten bakarlardı.

Kassâm: Sözlük anlamı dağıtan, paylaşan kişiler manasına gelir. Bu kişiler ölenlerin mallarını feraiz ilmine göre paylaştırırdı. Kassâmın bu görevi kadı adına yaparlardı. Osmanlı adliye teşkilatında iki

denilen kişiler görev almıştır. Mahkemenin bulunduğu yerin büyüklüğüne göre bu muhtelif yardımcılarının sayısı da değişmektedir. Osmanlı Devleti'nde şer'iyeye sicilleri 15. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar uzun bir zaman dilimini içermektedir. Şer'iyeye sicilleri, kadılar tarafından tutuldukları için kadı defterleri veya sicilleri, mahkeme konusu davaları içerdikleri için mahkeme defterleri veya şer'i mahkeme defterleri ya da sicil-i mahfuz gibi değişik şekillerde adlandırılmışlardır. Bugünkü mahkemelerde nasıl olaylar kayda geçiriliyorsa eskiden de kadı önüne gelen olayı kayda geçirmiştir".⁵⁰

18. yüzyıla ait bir belge mahkemelerin karar verme sürecinin ne şekilde işlediğinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. O dönemde bir müslim mahkemeye geldiğinde derdini anlatıp çözüm bulunmasını ve hakkının alınmasını talep ederdi. Eğer şahit getiremezse (bazen şahit getirse de olabilirdi), haklaştırma kurumunun başı olan kadı veya nâib de doğru söylediğine dâir yemin teklif ederse, İslâm geleneğine göre "Allah'ın varlığı ve birliği" üzerine and içerek yemin ederdi. Fakat mahkemeye gelen zimmîlerin İslâmî kurallara göre yemin etmeleri şartı yoktur. Örneğin; Mart sonları 1787 (Evâil-i C. Âhir 1201) tarihinde Ankara Mahkemesine gelen poliçeci Amriz Oğlu Mekayik adlı zimmî, ölen Eğinli Cizye Tahsildarı Halil hakkında dava açarak "Halil'de benim alacağım var, talep ederim" der. Mahkemenin, delil ve şahitler getirmesini istemesi üzerine, *İncil üzerine yemin ederek*, müslümanlardan şahitler getirir ve davayı kazanır. Bu mahkemede bir çeşit mahkeme jürisi diyebileceğimiz Abdül Celil Efendi, es-Seyyid Halil Efendi, es-Seyyid Mustafa Efendi ve Seyyid Mehmed Şatır Efendi'lerin " Şühûdu'l-hâl " üyesi olarak hazır

---

çeşit kassâm bulunmaktaydı. Birincisi; askeri sınıfın (kamu görevlilerinin) terekelerini taksim eden kazasker kassâmlarıydı. İkinci ise; Şer'i Mahkeme'lerin bulunduğu yerlerdeki beledi kassâmlardı. Her kadılıkta hususi bir kassâm defteri bulunurdu. Kassâmlar taksim ettikleri terekelerden resm-i kısmet adıyla bir harç alırlardı. Bu harç binde belirli bir oran olmakla birlikte, kadı ve kazaskerlerin gelirlerinde önemli bir yer tutardı.

Şühûdu'l-hâl: Mahkemeye gözlemci sıfatı ile katılan kişilerdi. Şer'iyeye Sicilleri'nin kararları altında bunların ismi görülebilir. Bu görevi bazen eski kadılar ile kazaskerler de yapmıştır. Udûl-ıl Müslimin de denilen ve yargı merkezinin ileri gelenlerinden 5-6 kişinin veya daha fazlasının katıldığı bu görevliler, kadıya müdahale etmemekle birlikte, mahkeme alanındaki varlıklarıyla kadının adalet ilkesi içerisinde hüküm vermesine dolaylı bir etki yaparlardı. Tüm bu terimler için bkz. Kazım Karabay, "63 No'lu Tokat Şer'iyeye Sicili", Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Kahramanmaraş, 2007, s. 20, 21.

⁵⁰ Halil İbrahim Sefil, "643 Numaralı Karahisar-ı Sahib Şer'iyeye Sicili'nin (1-120 Numaralı Sayfaları) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, 2015, s. 2.

bulunmuşlardır.⁵¹ Bu belgenin bir diğer önemi de 18. yüzyılın sonlarına doğru yapılan bir mahkemede “poliçeciliğin” bir meslek olarak kabul görmüş olması ve kayıtlarda bu şekilde yer almasıdır.

Yabancı ülkelerin tabiyeti altındaki tüccarlar ile Osmanlı tebaasına dahil kişiler arasında poliçe işlemlerinden kaynaklanan anlaşmazlıkları içeren belgeler de mevcuttur. Bunlardan 13 C 1207/ 26 Ocak 1793 tarihli belge, Galata’da yaşayan Nemçeli (Avusturya’lı) camcılardan Hesel isimli tacir ile Devlet-i aliyye re’ayasından İlya Salo isimli Yahudi arasında bin iki yüz senesinden kalan bin florin karşılığı bin yüz altmış altı kuruş (belgedeki ifadeden o tarihlerde 1 florinin 1,266 kuruşa denk geldiğini anlıyoruz.) tutarındaki poliçenin ödenmemesine ilişkindir.⁵² Hesel isimli tüccar poliçe senedi ile bin florini havale etmiş İlya Salo’da vadesinde bu parayı ödemeyi kabul etmiştir. Ancak İlya Salo, Hahambaşı’nın elinde bulunan poliçeyi dokuz ay içerisinde ödemediği gibi vade sonunda yine ödemedi de imtina etmiş ve Belgrad’a kaçmıştır. Bunun üzerine İlya Salo’nun bulunarak paranın kendisinden tahsili için Belgrad Muhafızı Veziri ile Belgrad Kadısı’na yazı yazılmıştır. İlya Salo’ya Belgrad’da ulaşılmış ve paranın ödenmesi istenmişse de bu kez kendisi önce inkar etmiş sonra da ben sadece kefildim diyerek yine ödemeyi kabul etmemiştir. Bunun üzerine devreye Nemçe Orta Elçisi Baron Dö Herbert Angel girerek kefil de olsa bu paranın İlya Salo’dan alınmasını talep etmiştir. Paranın sonradan tahsil edilip edilemediği belirlenememiştir. Bununla birlikte, 18. yüzyılın sonlarına doğru erken bir döneme ait olan bu belge, poliçe işlemleri ile ilgili bir takım hususların anlaşılması bakımından önemlidir. Bu hususlardan birincisi, uluslararası ticari anlaşmazlıklarda sadece 19. yüzyılda değil daha erken dönemlerde de yabancı ülke elçilerinin olaya müdahil olabilmesidir. Bir diğeri, poliçenin keşide edildiği tarih (belgede poliçenin 1200 senesinde, miladi yaklaşık 1787 senesinde düzenlendiği ifade edilmektedir.) ve dokuz aylık vade de dikkate alındığında aradan yaklaşık yedi yıl geçmesine rağmen ödenmeyen bu para için herhangi bir faiz talebinde bulunulmamasıdır. Oysaki, poliçenin ödenmemesi ile ilgili daha geç dönemlerdeki belgelerde faizin de ayrıca istendiğini görmekteyiz. Son olarak

⁵¹ Ankara Şer’iyye Sicilleri; 176/86’dan aktaran; Rıfat Özdemir, “I Dünya Savaşı Öncesi Osmanlı Batı Mücadelesi”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, 1988, C.1, S.2, s. 141-163, (çevrimiçi) dergipark.ulakbim.gov.tr, Erişim: 09/05/2015.

⁵² 26 Ocak 1793/13 C 1207, BOA., **C.HR.**, Dosya no: 27, Gömlek no: 1307.

belirtilmesi gereken bir husus da, poliçenin hahambaşı tarafından muhafaza edilmesidir. Bu da, cemaat liderlerinin ticari konularda bir sorumluluk üstlendiklerine işaret etmektedir.

24 Ş 1260/ 8 Eylül 1844 tarihli aşağıdaki belge Gölpazarı sakinlerinden Mardiros isimli rahibin, Boncukcu Han'da faaliyet gösteren poliçeci esnafı Paronik'in bir senetteki kefaletinden kaynaklanan on beş bin kuruşun ödenmemesi üzerine Patrikhane nezdinde rahibin bu borcu ödeme gücü, kudreti olup olmadığının araştırılmasına ilişkindir.

“Darbhane-i amire ve Ticaret nazırı saadetli beyefendi hazretleri mukteza derkenarına nazaran icra-yı iktizâsına himmet eyleyesin deyü buyuruldu

Fi 18 Z sene [12]60

Maruz-ı bendeleridir ki

Sadır olan ferman-ı âlilerine imtisalen husus-ı mezbur meclis-i ticaretde dermiyan olundukda sahib-i arzuhal Mardiros nam rahibin poliçeci esnafından Paronik zimmîye cihet-i kefaletden dolayı bâ-tahvil on beş bin kuruş deyni olduğunu bi'l-ikrâr tahsili ilam olunmuş .....ve Patrikhane ilamı dahi bu meâlde bulunmuş ise de rahib-i mersumun kudreti olup olmadığı hakikaten bilinmek ve ana göre mehil itası hususunun tesviyesine bakılmak lazım gelerek ol vechle evvel emirde mahbus-ı mersumun memleketi olan Gölpazarı Kazası'ndan keyfiyetin istilamı icab edeceği....

Fi 19 Ş sene [12]60

Mühür

Tekrar muktezası Divan-ı hümayundan

Meâl-i arzuhal sahib-i arzuhalin cihet-i kefaletden dolayı Dersaadet'de Boncukcu Han'ında mütemekkin poliçeci Paronik zimmîye Ticarethâne ilamı mucebince deyni olan on beş bin kuruşu tediye kudreti olmadığından sahib-i arzuhal mersum on dört mahdan beri Patrikhane tarafından mahbus olarak ol vechle kendiye gadr ve hayf-ı azim olduğundan bahisle meblağ-ı mezburu mehl-i şer'î ile nakden tediye etmek üzere tahliye-i sebili hususunu müstedî olup mersum meblağ-ı mezburu refte refte şuradan buradan tedarik eyledikçe tediye-i deyn eylemek için bir mehl-i münasibe itasıyla tahliye-i sebili rey-i âlilerine menut idiği Patrikhane tarafından ve mersumun meblağ-ı mezburu tediye-i deyne kudreti olup olmadığı hakikaten bilinmek ve ana göre mehil itasının tesviyesine bakılmak üzere evvel emirde memleketi tarafından emirname-i sâmilere tastîriyle bi'l-istilam tahkiki lazım geldiği nezaret-i ticaret canibinden başka başka ilam kılınmış olmakla bu surette rahib-i mersumun meblağ-ı mezburu edaya kudreti var mıdır bi-garaz erbab-ı vukufdan gereği gibi meclisce bi't-tahkik bâ-ilam ve mazbata Dersaadet'e inhâ olunmak için istilamı havi emirname-i sâmilere tastîri menut-ı rey-i âlileri idiği malum-ı devletleri buyuruldukda ferman devletli sultanumdur.

İstilamı havi emirname-i sami

Fi 24 Ş sene [1]260”⁵³

⁵³ 8 Eylül 1844/24 Ş 1260, BOA., HR.MKT., Dosya no: 6, Gömlek no: 80.

Poliçeci esnafının sahtekarlık yapması durumunda karşılığı hapisle cezalandırılmaktır. Söz gelimi 18 Ca 1269/ 27 Şubat 1853 tarihli belgede, Sivaslı Attar Oseb'in damadı poliçeci esnafı Estefan isimli zimmînin sahtekarlık ithamından dolayı hapsedildiği, Ermeni patriğinin, Estefan'ın suçu kesinleşinceye kadar serbest kalmasına dair sunduğu dilekçesinin görüşüldüğü belirtilmektedir. Adı geçen poliçecinin yerinde mahkeme edilmesine ilişkin Sivas Valisi'nden cevap gelene kadar tutuklu kalması uygun görülmüş olmakla beraber istinat edilen suçun oluşup oluşmadığı defterlerinden ve diğer delillerden incelenerek sahtekarlık suçu oluşmuş ise tekrar hapse konulması, yok değil ise Sivas'tan gelecek cevaba göre hareket edilmesi ve itibarlı bir kefil alınması kaydıyla şimdilik salıverilmesi kararlaştırılmıştır. Bu belgelerden görüldüğü kadarıyla açıkça ifade edilmese de devletin reaya tebaası için verdiği kararlarda devreye o kişinin bağlı olduğu cemaat lideri veya patrikhane, kilise gibi dini kurumların devreye girmesi ile daha esnek davranabildiğidir.

“Ticaret Nazırına

Poliçeci esnafından olup sahtekarlık töhmetinden dolayı Sivas'dan vuku bulan işar üzerine canib-i Gazhane'de haps ve tevkif olunan Sivaslı Attar Oseb'in damadı Estefan nam zimmînin her ne vakit taleb olunur ise teslim olunmak üzere neşsine tekeffül olunduğundan tahliye-i sebili istidasına dair Ermeni patriğinin takdim eylediği memhur müzekkire Meclis-i Vâlâda lede'l-mutâla 'a bu maddeden dolayı mahallince muhakeme-i mukteziyenin ikmal ve icrasıyla keyfiyetin inhası cevaben Sivas Valisi devletli paşa hazretlerine geçende iş'âr olunarak cevabı vurudna değin mersumun haps ve tevkifi makam-ı nezaret-i behiyyelerine izbar olunmuşdu. Meâl-i müzekkireye nazaran mersuma tekeffül olunduğundan mersumun defterlerine ve mahalli inhasına bakılarak tezvir ve sahtekarlığa dair töhmet ve kabahat ihsas olunur ise kemâ kâne tevkifi ve ihsas olunmadığı takdirde mahallinden gelecek cevab üzerine icabının icrasına bakılmak üzere şimdilik kavi kefile alınarak tahliye-i sebili hususunun savb-ı düstûrilerine bildirilmesi tezekkür olunmuş mezkur müzekkire leffen gönderilmiş olmakla icabının icrası babında irade efendimindir.”⁵⁴

Derviş Elhac Mehmed Paşa ve kardeşi Trablus Beylerbeyi Hasan Paşa'nın mir'ülhacılığı (mir'ülhac: İslâm'da devlet başkanı tarafından hac farızasının idare ve organizasyonu için tayin edilen başkan) esnasındaki kapı kethüdalığını yapan kişi tarafından 14 S 1202/ 23 Kasım 1787 tarihinde gönderilen yazıda; görevi ile ilgili olarak Bağdad tüccarlarından Mestci oğlu Hacı Mustafa'dan aldığı eşyanın bedeline

⁵⁴ 27 Şubat 1853/18 Ca 1269, BOA., AMKT.NZD., Dosya no: 73, Gömlek no: 67.

mahsuben verilen yirmi yedi bin beş yüz kuruş tutarındaki poliçe ödendiği ve hesabına mahsup edildiği halde poliçeyi tahsil eden bazirgan paraları almadım diye ısrar ettiğinden kendisinden yazılı bilgi alınması için izin istemektedir.⁵⁵ Belgeden anlaşıldığı kadarıyla kapı kethüdasının bir tüccardan aldığı eşya karşılığı verilen poliçenin ödemesi yapıldığı halde alacaklı olan tüccar parayı tahsil etmedim diyerek şikayetçi olması üzerine konunun araştırılması talep edilmektedir.

Poliçeci esnafının en önemli gelir kaynaklarından biri de ödenmeyen veya geç ödenen poliçeler için işlettikleri faizdir. Bu faizin tahsil edilememesi önemli bir gelir kaybı yarattığından dolayı şikayet konusu olmaktadır. Kayseri'den bir grup poliçeci esnafının 5 C 1259/ 7 Temmuz 1843 tarihli dilekçelerinde bu hususa değinmiş ve tahsil edemedikleri faizler yüzünden güç duruma düştüklerini belirterek yardım istemişlerdir. Divan-ı Hümayun Kalemî'nce oluşturulan nizâm gereği faiz talep etme hakkı iki durumda ortaya çıkmaktadır. Birincisi poliçenin kabul edilmeyerek iade edilmesi, ikincisi muhatapları tarafından kabul edilen poliçelerin vadelerinde ödenmemesi halindedir. Vadesinde ödenmeyen poliçelerin ana parasına işlemiş faizin de eklenmesi istenmektedir.

“Devletli inayetli âtîfetli merhametli efendim sultanım hazretleri devlet ve ikbâl-i ebedî ile sağ olsun

Arzuhal-i kullarıdır ki

Bu kulları Poliçeci esnâfından olup memâlik-i mahrûsâ-i şâhânedan ve mahall-i sairelerden keşide olunmakta olan poliçe akçemizin adem-i kabulüyle iadesinde mahallerinde icab eden güzêştesiyle tahsili ve bir de vade-i muayyenesi hululüyle geçen günlerde iktiza eden güzêştelere tediyesinde ekser kesân te‘âllül ve muhalefet ederek aralıkda ol vechel güzêşte-i âcizanemiz çürümekte ve bu keyfiyet mezkur ahz ve italarımıza sekte iras eylemekte olduğundan ve medar-ı maaşlarımız buna münhasır bulunduğu halde perîşanîyetimizi mucib ve ve ziyânımızı müstevcib olmakda idiği muhat-ı ilm-i âlî-i rahîmaneleri buyuruldukda merahim-i alîyye-i kerîmanelerinden mercudur ki esnaf-ı mersumân haklarında cârî olan şurut ve nizâm kuyudû Divan-ı hümayun Kalemî'nden bade'l-ihrâc emsali nizâmı vechle ve şurut-ı mezkur iktizası üzre iadesinde mahallinde güzêştelere tahsili hususunda üsret çekilmemek ve kabul olunan poliçelerin va‘de-i mu‘ayyeneleri hululüyle günlerinde vermedikleri halde murur eden eyyamların güzêştelere asıl mala zammıyla tahsili niyaz ve bu kullarını gadrden vikaye ile şurut ve nizâmının derciyle hâlâ Kayseriye Kaymakamı tarafına ve naibi efendi dailerine hitaben bir kıta ferman-ı âlîşân ısdar ve inayet ihsan buyurulmak babında ve herhalde emr u ferman devletli inayetli âtîfetli merhametli efendim sultanım hazretlerindedir.

Bende poliçeci Hızır oğlu Begos şeriki Hamsus oğlu Agob

Bende poliçeci Manik oğlu Manik şeriki Hamker'in oğlu Mardiros

⁵⁵ 23 Kasım 1787/14 S 1202, BOA., C.ML., Dosya no: 46, Gömlek no: 2149.

*Bende poliçeci Kaspar oğlu Benan şeriki Kiş oğlu Karabet
Bende poliçeci İstefto oğlu Agob oğlu İsteftor
Bende poliçeci Katancı oğlu Ernis şeriki Kızıl oğlu Kığork
Bende poliçeci Gürün oğlu Ernis şeriki Gümüş oğlu Agob
Bende poliçeci Lazar oğlu Yuvan şeriki Bedros
Bende poliçeci Manol oğlu Yuvani şeriki Anastas
Bende poliçeci Kurt oğlu Agob şeriki Ağna”*

Ticaret Nezareti 1839 tarihli “Poliçeci Esnafı Hakkındaki Nizamname”yi ekleyerek verdiği cevapta, bu konuda daha önceden Divan-ı Hümayun’dan çıkan ferman gereği poliçeci esnafının ödenmeyen veya geç ödenen poliçeler için faiz istemeye ve tahsil etmeye hakkı olduğunu hatırlatmış ve buna göre gereğinin yapılmasını istemiştir.

“Maruz-ı bendeleridir ki

Ashab-ı arzuhal mersumlar canib-i nezaret-i ticarete merbut poliçeci esnafından olarak bunların keşide ettikleri poliçelerinin adem-i kabulünde ve gerek vadeleri hululünde güzerân eden eyyâmın hasbe'ş-şurut güzeşteleri tediye olunmasına dair emr-i âlî ısdarı niyaz ve istida olunmuş ve husus-ı müstedâya emsal olmak üzere mukaddemce dahi Divan-ı hümayun tarafından emr-i âlî ısdar buyurulmuş olmasıyla derkenar olunan şurutun buna dair olan fıkrası derci ve emsali vechle ber-muceb-i istida emr-i âlî itası muvafık-ı rey-i âlileri buyurulur ise icrâ-yı iktizası hususunda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 9 C sene [12]59

Mühür: An-canib-i Nezâret-i Ticaret Deraliyye”⁵⁶

Poliçeci Yuvan oğlu Atnaş’ın, Sultan’a hitaben kaleme aldığı bir dilekçenin ve daha önceki bir tarihte Bozok Mutasarrıfı’na hitaben yazılmış bir emirnameyi (talimat mektubu) içeren 18 Ş 1260 / 2 Eylül 1844 tarihli belgede; Sivas Sancağı tarafından idare edilen Yeniil Kazası sakinlerinden Mir Yusuf isimli kişide poliçeci Atnaş’ın faizi ile birlikte otuz dört bin kuruş alacağının bulunduğu, bu paranın Sivaslı Ali Kavas tarafından tahsil edilmesi, eğer mümkün olmaz ise İstanbul’a mahkemeye çağrılması için Sadaret tarafından Bozok Mutasarrıflığı’na 18 Ş 1260 (2 Eylül 1844) tarihinde bir mektup gönderilmişse de şimdiye kadar paranın tahsili ile bir gelişme olmadığı, bu sebeple bir mübaşirin gönderilerek paranın tahsil edilmesi bu da sonuç vermez ise borçlu Mir Yusuf’un mahkemeye davet edilmesi için Bozok Mutasarrıflığı’na tekrar bir mektup gönderilmesi istenmiştir. Alacaklı Atnaş’ın

⁵⁶ 13 Temmuz 1843/15 C 1259, BOA., A.DVN., Dosya no: 2, Gömlek no: 50.

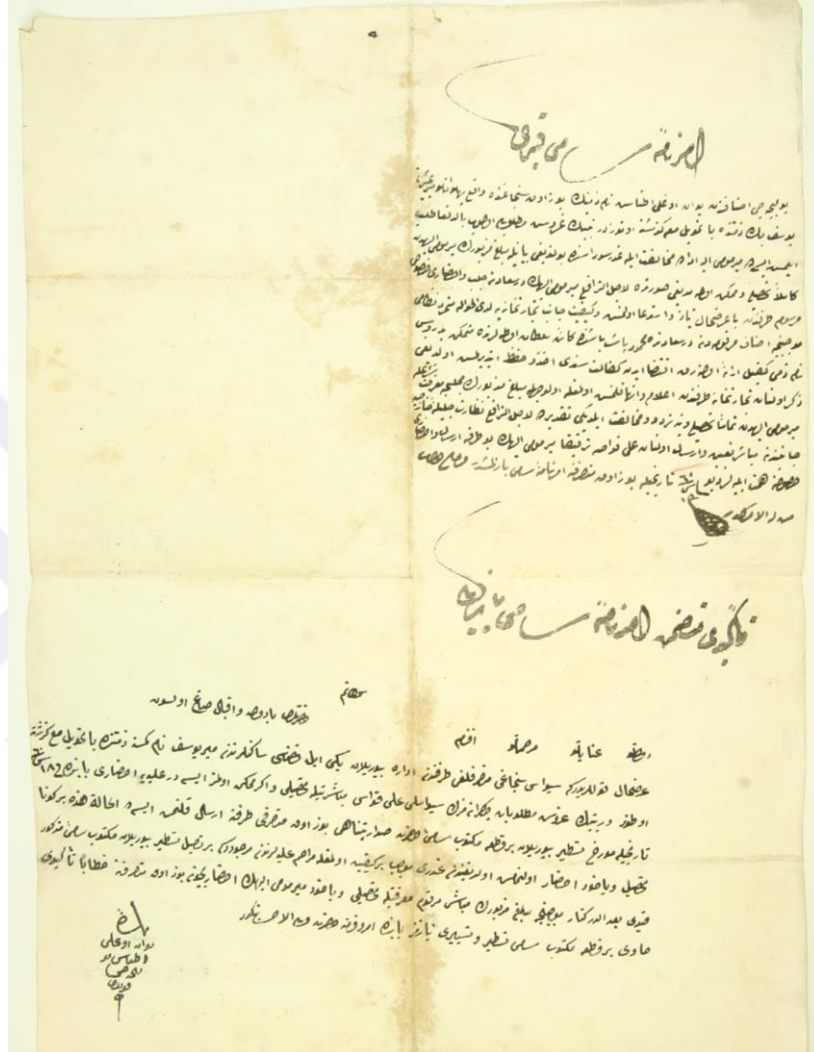
dilekçesinde bahsi geçen ve Sadaret tarafından Bozok Mutasarrıflığı'na yazılan 13 Ş 1260/ 28 Ağustos 1844 tarihli emirnamede ise; Pehlivanlı Mir Aşireti Yusuf Bey'in faizi ile birlikte otuz dört bin kuruşluk borcunu ödemede güçlük çıkarttığı anlaşıldığından durumun Ticarethane'ye havale edilerek "mütemerrid nizamı" (borcunu zamanında ödemeyerek temerrüde düşenler için yapılan bir uygulama olduğu düşünülmektedir) gereğince İstanbul Mahmutpaşa'daki Sultan Odalarında yaşayan Bedros isimli bir gayri müslimin kefil yapıldığı, kefalet senedinin Ticarethane tarafından alınarak muhafaza edildiğinin bildirildiği, sözkonusu meblağın tahsil edilmesi, borçlunun buna muhalefet etmesi durumunda mübaşir olarak gönderilen Ali Kavas'la birlikte Mir Yusuf'un İstanbul'a getirilmesi, buyrulmuştur.⁵⁷

---

⁵⁷ 2 Eylül 1844/18 Ş 1260, BOA., A.DVN., Dosya no: 6, Gömlek no: 66.

Belge 8: Poliçe işlemlerindeki anlaşmazlıklara ilişkin belge

BOA., A.DVN., Dosya no: 6, Gömlek no: 66.

Orjinali yukarıda yer alan belgeden de görüleceği üzere poliçe işlemleri devlet güvencesi ve kontrolü altında gerçekleşmekte olup, borçlunun borcu ödememesi durumunda konunun İstanbul'daki mahkemelerde çözüme kavuşturulduğu, temerrüde düşenlerle ilgili ayrı bir uygulama bulunduğu ve bu uygulama gereği borçlu için bir kefil ve kefalet senedi alındığı ve süreç Ticarethane'nin de dahil olduğu anlaşılmaktadır. Belgede geçen Ticarethane, Ticaret Nezareti'ne bağlı olarak İstanbul'da kurulan ve tüccarlar arasındaki uyuşmazlıkları

karara bağlayan ve Ticaret Meclisi olarak da adlandırılan mahkemedir. 1841 tarihli bir belge bu meclisin yargı fonksiyonunu ifa ettiğini belirtmektedir. Ticaret Nezareti kurulmadan önce Nâfia Meclisi bünyesinde esnafın, Hayriye ve Avrupa tüccarlarının problemleriyle uğraşmak, yerli ve yabancı tüccarlar arasında çıkan anlaşmazlıkları karara bağlamak üzere teşkil eden Murâfa Meclisi'nin Ticaret Meclisi haline 1839-41 yılları arasında dönüştüğü bilinmektedir.⁵⁸

Poliçeci esnafının alacağını tahsil edemediğinden konunun mahkemede görüşülmesini talep ettiği durumlarda zaman zaman borçluların yapılan uyarılara rağmen mahkemeye gelmeye yanaşmadığı da görülebilmektedir. Böyle zamanlarda gerekirse borçlunun gönderilen bir görevli eşliğinde İstanbul'a mahkeme edilmek üzere getirilmesi yoluna başvurulmaktadır. Söz gelimi Sorguşçu Han'da faaliyet gösteren poliçeci esnafından Melkon'un 29 C 1260/ 16 Temmuz 1844 tarihli dilekçesinde; Silivri kazasının Küçük Kılıçlı Karyesi'nde oturan Ömer Ağa'dan olan otuz altı bin kuruş tutarındaki alacağının on yedi bin üç yüz kuruşluk kısmının ödenmediği, defalarca kez uyarmasına ve mübaşir tayin edilmesine rağmen parasını alamadığı hatta kendisinin gaddarlıkla itham edildiğini belirterek alacağının tahsili konusunda yardım beklemektedir.

*“Silivri Kazâsı'nda Küçük Kılıçlı Karyesi'nde Ömer Ağa nam kimesne zimmetinde bâ-ilami'ş-şer' gayr-i ez tahsilat on yedi bin üç yüz kuruş mathubat-ı çâkiranemiz olup merkumdan defaatiyle mutalebe eylediğimde edada envâ'-ı teallül ve muhalefet ile akdem emirname-i sami ile mübaşir tayin olunmuş ise de merkumun edaya iktidarı yokdur deyü mazbata olduklarından kullarına gadr-i küllî etmek iddiasında olduğu merahim-i aliyyelerinden mercudur ki merkum Ömer Ağa Deraliyye'ye ihzârı havi bir kıta emirname-i sami inayet ve ihsan buyurulmak babında emr u ferman devletli inayetli ammeye merhametli efendim sultanım hazretlerindir.
Bende poliçeci Melkon sâkin-i Sorguşçu Han”*

Poliçeci Melkon'un bu talebi değerlendirilmiş ve söz konusu paranın Ömer Ağa'dan mübaşir yoluyla tahsili bu mümkün olamadığı takdirde kendisinin İstanbul'a getirilmesi kararlaştırılmıştır.

⁵⁸ Coşkun Çakır, “Tanzimat Dönemi'nde Ticaret Alanında Yapılan Kurumsal Düzenlemeler: Meclisler”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, S. 43-44. Kitap, İstanbul, 2000, s. 363-379.

“Emirnâme-i sâmi kaydı

Poliçeci esnafından Melkon nam zimminin Silivri Kazası'nda vaki Küçük Kılıçlı Karyesi sakinlerinden Ömer Ağa nam kimesne zimmetinde bâ-ılam-ı şer'î matlubatı olan otuz altı bin kuruşdan gayr-i ez tahsilat on yedi bin üç yüz kuruşu pesmande olduğu ve biddefeat taleb etmiş ise de tediyesinden imrar-ı vakt ile gadre ibtidar eylediği beyanıyla meblağ-ı mezburun mübaşir tayiniyle merkumdan tahsili ve olmadığı halde merkumun bu tarafa ihzarı hususu mersum tarafından ba-arzihal niyaz ve istida olunmuş ve bu husus zımında dairemiz kavaslarından ..... kavas mübaşir tayin ve izam kılınmış olmakla keyfiyet muvafık-ı nefsi'l-emr olduğu halde meblağ-ı mezburun mahallinde marifet-i şer'-i şerif ve mübaşir-i merkum marifetiyle tahsili ve mümkün olamadığı suretde merkum Ömer Ağa li-ecli't-terafü Dersaadet'e ihzar olunmak üzere keyfiyetin evvel emirde bu tarafa inha ve işarı hususuna mübaderet eylesiz deyü.
Fi 29 C sene [12]60”⁵⁹

Poliçeci Daniel'in 8 L 1261/ 10 Ekim 1845 tarihli dilekçesinde ise; Asitane sakinlerinden Yusuf Efendi'den faiz dahil üç bin elli kuruşluk alacağını tahsil edemediğinden dolayı mevcut nizâm gereği haklılığını Ticaret Mahkemesi'nde ispat etmek istediğini ifade etmektedir.

“Devletli inayetli merhametli mürüvvetli efendim sultanım hazretleri devlet ikbal ile sağ olsun

Arzihal-i kullarıdır ki

Asitane sakinlerinden Yusuf Efendi bendeleri zimmetinde gayr-i ez teslim bâ-tahvil maa güzeste üç bin elli kuruş alacak hakk-ı acizânem olup defaatle mutalebe olundukda edasında muhalefet ve gard etmek sevdasında olmakla merahim-i âliyelerinden mercudur ki poliçeci kulları hakkında cari olan nizamı vech üzere Ticarethâne-i âmirede merkum ile terafü ve ihkak-ı hak buyurulmak babında emr u ferman ve lutf-ı ihsan devletli inayetli merhametli mürüvvetli efendim sultanım hazretlerindedir.

Bende

Poliçeci Daniel kulları

Ticaret Nazırı düstur-ı me'âlî-mevfur atufetli refetli paşa hazretleri iktizasına himmet buyura deyü buyuruldu

Fi 8 L sene [12]61”⁶⁰

Bu arada poliçeci esnafının esas faaliyet konusu dışındaki işlerinde yaşanan anlaşmazlıkların da Ticaret Mahkemesi'nde çözülmesi istenmektedir. Örneğin 2 C 1263/ 18 Mayıs 1847 tarihli belgede; keresteci Yuvan isimli bir kişi poliçeci esnafından Lazar oğlu Yuvan'dan dokuz yüz elli kuruşa satın aldığı beygirin çürük

⁵⁹ 16 Temmuz 1844/29 C 1260, BOA., A.DVN., Dosya no: 5, Gömlek no: 98.

⁶⁰ 10 Ekim 1845/8 L 1261, BOA., A.DVN., Dosya no: 12A, Gömlek no: 87.

(iş görmez) çıkması üzerine geri getirdiğini, ancak parasını alamadığını belirterek konunun Ticaret Mahkemesi'nde görüşülmesini talep etmektedir.

“Maruz-ı çâker-i kemineleridir ki

Poliçeci esnafından Lazar oğlu Yuvan nam zimmîden dokuz yüz elli kuruşa sağ ve salim bir re's beygir pazar olunup akçesi verilip beygiri ahz eyledikden sonra beygir-i mezkur çürük çıkmış ve derhal beygir geriye getirilip bırakılmış ise de hâlâ akçeyi vermediğinden merâhim-i aliyyelerinden mercudur ki mahkeme-i ticaretde beyne't-tüccar rüyet ihkak-ı hak olunmak babında emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Bende Keresteci Yuvan

İstanbul Kadısı faziletli efendi hazretleri Ali göresin deyü buyuruldu ”⁶¹

Fi 10 R sene 1264/16 Mart 1848 tarihli belgede, poliçe esnafından Abraham isimli gayrimüslimin Kandiye sakinlerinden Lütfullah adındaki kişiden borç senedi ve işlemiş faizi ile birlikte (bâ-tahvil maa güzeşte) bin kuruş alacağının bulunduğu ve tahsili mümkün olduğu halde, borçlunun İstanbul'da yapılacak olan mahkemeye getirilmesi konusunda talepte bulunduğu görülmektedir. Abraham bu borçla ilgili ticarethaneye kefil gösterdiğini beyan etmiştir. Lütfullah'ın borcunu ödememesi durumunda İstanbul'daki mahkemeye getirilmesi hususunda Sadrazam tarafından daha önceden yazılan emirnameden Konya Valisi Hasan Hakkı'nın bilgisinin olduğu bilinmektedir. Sonrasında poliçe esnafından Abraham'ın Kandiye'ye geldiği ve borçlu Lütfullah'ın da İçel'de olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Lütfullah'ın Kandiye'de bulunan biraderi Hacı Süleyman Ağa'yı söz konusu borçla ilgili vekil tayin ettiği İstanbul'daki mahkemeye bildirilmiş ve borçlunun vekili ile alacaklı Abraham bin yedi yüz elli kuruşa anlaşmaya vardığından konu çözüme kavuşmuştur.⁶² Bu belgede; poliçe esnafı ile alacaklı olduğu kişi arasındaki anlaşmazlığın mahkemeye intikal ettiği, konudan Sadrazamlık ve Valilik makamlarının da bilgisinin olduğu ve esas alacak dışında işlemiş faizin de alacaklı tarafından talep edilebileceğinin resmi makamlarca kabul edildiği, para ile ilgili davalarda alacaklının kefil gösterdiği⁶³ dava

⁶¹ 18 Mayıs 1847/2 C 1263, BOA., **A.MKT.**, Dosya no: 81, Gömlek no: 76.

⁶² 16 Mart 1848/10 R 1264, BOA., **AMKT.**, Dosya no: 115, Gömlek no: 48.

⁶³ Mevcut İcra İflas Kanunu'nun 259. maddesine göre ihtiyati haciz isteyen alacaklı hacizde haksız çıktığı takdirde borçlunun ve üçüncü şahsın bu yüzden uğrayacakları bütün zararlardan mesul ve Hukuk Usul Muhakemeleri Kanununun 96'ncı maddesinde yazılı teminatı vermeye mecburdur. O dönemde de alacaklıdan kefil istenmesinin arkasında bu gerekçenin olduğu düşünülebilir. Bkz. **İcra ve İflas Kanunu**, 9. bs., İstanbul, Beta Yayınları, 2014, s.142.

başlamadan tarafların arasındaki anlaşma neticesinde konunun çözüme kavuştuğu görülmektedir.

Poliçeci Abraham ve kardeşi Pavli Kondi isimli kişiler; Nevşehir’de babalarından kalan bağ ve bahçelerini diğer kardeşleri Yuvan’ın kendilerine haber vermeden Kayseri’de ikamet eden poliçeci Tuzoğlu Yuvan’a peşin on altı bin kuruşa satması karşısında mağdur olduklarını belirterek davacı olmuşlardır. İstanbul’da görülecek bu dava için Zeyrek Han’da bulunan Kosti isimli poliçeciden alınan kefalet senedinin Ticarethane’de muhafaza alındığı bildirilmektedir.

“Maruz-ı çâker-i kemineleridir ki

Nefs-i Nevşehir sakinlerinden babamız hâlik olduklarında hasren bu kullarına müntakil ve münhasır olan bağ ve bahçe ol tarafda bulunan kardeşimiz Yuvan nam zimmi bilâ-sened ve bilâ-hüccet ve bilâ-vekil nefsi kasaba sakinlerinden ve poliçeci taifesinden Tuzoğlu Yuvan nam zimmiye on altı bin kuruşa furuht ve kasr-ı yed etmiş olduklarından kardeşimiz mersum bu suretde bu kullarına gadr-i külli iddialarında ve ibtal-i hak sevdalarında olduklarından ez-her cihet gadri mucib bir keyfiyet idiği malum-ı rahimaneleri buyuruldukda merahim-i aliyyelerinden mercudur ki bey’ ve şirâ eden mersum Yuvan ol tarafda mezkur bağ ve bahçe vekilimiz olan kimesneye teslim ettiği suretde usul-i nizam şurut-ı ticarethânece Dersaadet’e celb ve ihzârı hususuna dair Konya Valisi inayetli paşa hazretlerine hitaben bir kıta emirnâme-i sâmi-i hazret-i Sadaret-penâhîleri itası niyazımız babında emr u ferman hazret-i men lehül-emrindir.

Fi 4 M sene [12]65

Bende Pavli Kondi kulları

Bende Abraham kulları

Usul-i kefâleti Ticarethanede icra olunmak buyuruldu fi 6 Muharrem sene [12]65

Poliçeci Abraham ve kardeşi Pavli Kondi zimmîlerin Nevşehir’de kain babalarından irsen intikâl eden bağ ve bahçelerini ol tarafda mütemekkin diğer kardeşleri Yuvan zimmî bunların hayrı olmaksızın bilâ-sened-i şer’î Kayseriye mütemekkinlerinden poliçeci Tuzoğlu Yuvan zimmiye on altı bin kuruş muaccele ile furuht eylemiş ve bu keyfiyet kendilere müceb-i gadr olmuş idiğinden bahisle mezkur bağ ve bahçenin ol tarafda vekillerine red olunarak verdiği mu’accele akçesini mahallinden araması ve mahallinde suret-i tesviyesi mümkün olamadığı halde li-ecli’t-terâfû’ Dersaadet’e ihzârı hususu istida olunmuş ve mütemerrid şurutu mucibince Dersaadet’de Zeyrek Han’ında mütemekkin Poliçeci Kosti nam zimmi kefil irâe olunarak yedinden alınan kefalet senedi Ticarethane’de hıfz ettirilmiş olmakla ber-muceb-i istida iktizâsı vechle bir kıta emirnâme-i sami-i vekâlet-penâhîlerinin tastir ve ita buyurulması babında emr u ferman hazret-i men lehül-emrindir.

Fi 15 Muharrem sene [12]65

Mühür: An-cânib-i Nezaret-i Ticaret Devlet-i aliyye”⁶⁴

⁶⁴ 30 Kasım 1848/4 M 1265, BOA., A.MKT., Dosya no: 161, Gömlek no: 67.

28 S 1265/ 23 Ocak 1849 tarihli bir belgede; İstanbul’lu poliçeci esnafından Basiyos’un kardeşi Atastaş’ın Tarsus’taki şirketi olduğu ve bu şirketin bazı kimselerden olan alacağının faiziyle birlikte tahsil edilerek kendisine teslim edilmesi istenmiştir. Belgede bunların esas işlerinin faizle para alıp satmaktan ibaret olduğu belirtilmiş olup, poliçeci esnafı Basiyos’un, kardeşinin alacaklarının takibini yapacak kadar devlette nüfuzlu bir kişi olduğu anlaşılmaktadır.

“Poliçeci esnafından Dersaadet’de mütemekkin Basiyos’un kardeşi Atastaş’ın Tarsus’da kain kumpanyada şirketi olduğundan ol taraf sakinlerinden malumü’l-esami kesan zimmetlerinde asıl mal ve güzeşteden dolayı malumü’l-mikdar matlubâtı olmasıyla matlubât-ı mezkurenin kamilen istihsali hususu ifade ve iltimâs olunmuş ve ihkak-ı hak maddesi matlub ve mültezim olarak bunların ticaretleri dahi güzeşteden ibaret bulunmuş olmakla matlubât-ı mezkurenin mukaveleleri vechle güzeştesiyle beraber bâ-marifet-i şer’-i şerif ve meclis yerli yerinden tahsiliyle merkum Anastaş’a ita ve teslimine himmet buyurulması şükka.”⁶⁵

Kayseri’nin Germir Karyesi’nde oturan Begos isimli bir kişi 9 Ca 1265/ 2 Nisan 1849 tarihli dilekçesinde; eşi Sorhopi’nin aynı karyedeki poliçeci Kıbtı oğlu Simon’dan aldığı borca karşılık poliçecinin bazı eşyaları haczetmesi karşısında gerçek borcun tespit edilmesini ve borcun ödenmesi ile eşyaların geri alınmasını istemektedir. Begos, eşi Sorpohi’nin poliçeciye iki bin on sekiz kuruş borçlandığını ancak borcun anlaşılabilir bir şekilde altı bin kuruşa çıkartıldığını ifade etmektedir. Poliçeci bununla yetinmemiş Begos’un evinden iki adet kalıçe (küçük halı), iki seccade, bir miktar bakır ve elbise türü bazı eşyaları almıştır. Begos, dilekçesinde bu eşyaların borca karşılık rehin olarak mı alındığını sormakta ve eşinin gerçek borcu ile birlikte bu konunun da kesinleştirilmesini talep etmektedir.

“Kayseriye Kaymakamına

Begos’un Kayseriye’ye tabi Germir Karyesi mütemekkinlerinden zevcesi Sorpohi yine karye-i mezkure mütemekkinlerinden poliçeci Kıbtı oğlu Simon’dan bazı ahz ve itadan dolayı iki bin on sekiz kuruş ahz etmiş ise de mersum meblağ-ı mezburun yerine altı bin kuruş talep etmekte olduğundan başka hanesinden almış olduğu iki adet kalıçe ve iki seccade ve bir miktar bakır ve bazı elbiseye müteallik eşyayı kullanmakta olup matlubu sahihi ne kadar ise ol tarafda bulunan vekili tarafından tesviye olunacağından mersum-ı mezkur şeyleri meblağ-ı mezbura mukabil rehn suretiyle mi almışdır yoksa baha takdiriyle mi ahz eylemiştir ve mersumede olan asıl matlubu ne mikdar ve raporları marifet-i şer’le tahkik ve muhasebe-i lazimeleri rüyet ve tetkik olunarak şer’an ne mikdar matlub-ı sahihi zuhur eder ise vekili tarafından bi’l-ahz mersum itasıyla yedinde bulunan mezkur eşyanın istihsalı hususu mersum

⁶⁵ 23 Ocak 1849/28 S 1265, BOA., A.MKT., Dosya no: 170, Gömlek no: 30.

tarafından bâ-arzuhal istida olunmuş olmakla keyfiyet muvafik-ı inha olacağı suretde bâ-marifeti şer' ve meclis eşkiyâ-yı mezkure hakkında tahkikat-ı icabiye icra ve muhasebe-i lazime rüyet olunarak mersumun ne mikdar matlub-ı sahihi tebeyyün eder ise vekil-i mersum tarafından tesviye ettirilerek eşyâ-yı mezkurenin istirdâdı hususuna himmet eylemeniz siyakında şukka.

Bâ-işaret-i hazret-i müsteşârî”⁶⁶

Za 24 sene 1265/ 11 Ekim 1849 tarihli bir başka belgede, Sivaslı Kalender oğlu Mardiros isimli gayrimüslimin, Sivas'ta ikamet eden poliçe tahsildarı Begos ile alışverişinden kaynaklanan kesinleşmiş yirmi bin kuruşluk alacağının ödenmediği ve tahsildarın çeşitli yalan dolanla hakkını gasp etmeye çalıştığını belirterek yardım istediği görülmektedir. Bunun üzerine Sivas Mutasarrıfı'na tezkere yazılarak, şikayetçi olduğu konuda Mardiros'a yardımcı olunması bildirilmiştir.⁶⁷ Bu belgede dikkat çeken nokta, poliçe tahsildarı diye ayrı bir iş kolunun olduğuna dair bilgidir. Bu işi yapanların poliçeci esnafından farklı kişiler olup olmadıklarına ilişkin fikir yürütmek güçtür. Ancak Osmanlı Maliyesinde “tahsil”; husule getirme, ele geçirme, vergi toplama anlamında kullanılan bir terimdir. “Tahsildar” ise, devletin vergilerini, iradını toplamağa memur olan kişiler için kullanılan bir ünvandır. Bu açıdan “poliçe tahsildarı”nın devletin görevlendirdiği ve atadığı bir memur olma ihtimali vardır.⁶⁸

9 Ş 1264/ 11 Temmuz 1848 tarihinde Erzurum Valisi'ne yazılan yazıda, Murat oğlu Matos'un Erzurum sakinlerinden Hurşit Ağa zimmetinde poliçe bedeli olarak sekiz bin kuruş alacağı olduğu, ancak ödenmediği belirtilmektedir. Bu meblağın Hurşit Ağa'dan tahsil edilerek Matos'un ortağı Höce Bedros'a teslimi konusunda Vali'den yardımcı olunması istenmiştir.⁶⁹

Diyarbakır'da faaliyet gösteren poliçeci esnaflarından Sava oğlu İskender, Lice Kazası'nın eski Müdürü Sadeddin Bey'den olan elli yedi bin sekiz yüz on altı kuruş alacağından on bin kuruşun aradan üç sene geçmesine rağmen ödenmediğini yazılı bildirerek alacağının tahsili konusunda yardım istemiştir. Poliçeci esnafı İskender söz konusu dilekçesinde, anapara alacağının dışında geçmiş üç senenin faizi olan yirmi üç bin kuruş ile defterde dökümü bulunan otuz beş bin kuruşluk diğer masrafları da talep etmektedir. Adı geçen poliçeci esnafının belirttiği alacağının

⁶⁶ 2 Nisan 1849/9 Ca 1265, BOA., A.MKT., Dosya no: 187, Gömlek no: 80.

⁶⁷ 11 Ekim 1849/24 Za 1265, BOA., A.MKT.DV., Dosya no: 20, Gömlek no: 14.

⁶⁸ Güvemli, 1998, s. 793.

⁶⁹ 11 Temmuz 1848/ 9 Ş 1264, BOA., A.MKT., Dosya no: 139, Gömlek no: 16.

tahsili için İzzet Ağa görevlendirilmiş ve gereğinin yapılması için Diyarbakır Kaymakamlığı'na 20 Ş 1266/ 1 Temmuz 1850 tarihinde yazı yazılmıştır.

“Yazılan emirname-i sâmi kaydı

Diyarbakır Kazası mütemekkinlerinden poliçeci Sava oğlu İskender'in Lice Kazası Müdürü sâbık Sadeddin Bey zimmetinde bâ-ilam-ı şer'î alacağı olan elli yedi bin sekiz yüz on altı kuruşdan gayr-i ez teslimat kusur kalan on bin kuruş ile meblağ-ı mezburun üç senelik güzeştesi olan yirmi üç bin ve bundan başka bâ-defter-i müfredât masarifi bulunan otuz beş bin kuruşun edasında muhalefet olduğundan mübaşir marifetiyle matlubunun tamamen tahsili ve olmadığı halde merkumun ihzarı hususu mersum tarafından bâ-arzuhal istida olunmuş ve bu husus âhar memuriyetle ol canibe tayin olunan daire-i muhibbî hademesinden İzzet Ağa'ya ilave-i memuriyet kılınmış olmakla şer'-i şerif ve meclis ve mübaşir-i merkum marifeti ile rüyeti olunarak tebeyün eder ise meblağ-ı mezburun mîr-i mûmâ-ileyhden tahsili ve olmadığı halde li-ecli't-terâfû mîr-i mûmâ-ileyh ihzar olunmak üzere keyfiyetin işarı ve mübaşir-i mûmâ-ileyhin umur-ı memuresinde muavenet ve teshilat-ı mukteziyenin icrası hususuna himmet eyleyeler deyü fi 20 Ş sene [12]66 tarihinde Diyarbakır kaymakamına emirname-i sâmi yazılmışdır. Ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir. Tekidi şâmil mektub yazılmak”⁷⁰

Taşradaki poliçeci esnafının devlet idarecilerinden olan alacaklarının ödenmemesine ilişkin şikayetlerin yer aldığı belgelere sıkça rastlanmaktadır. Bu durumda girişimleri sonuçsuz kalan poliçeci esnafı, daha üst makamlardan veya İstanbul'dan yardım isteyerek çözüm aramaktadır. Aşağıda, poliçeci esnafı Anastaş'ın Kastamonu Sancağı'na bağlı Boyabad Kazası Müdürü Hacı Hasan Ağa'dan olan faiz dahil on yedi bin beş yüz kuruş tutarındaki alacağının tahsili için Kastamonu Valisi'ne 23 L 1266/ 1 Eylül 1850 tarihinde gönderilen yazı yer almaktadır. Buna göre poliçeci Anastaş, Hacı Hasan Ağa'nın bir adet saati ile bir elmas yüzüğünü rehin almış ve parasının ödenmesi karşılığında bunları iade edeceğini belirterek bunun mümkün olmaması halinde borçlunun İstanbul'a getirilmesini talep etmişse de bir sonuç alamamıştır. Kastmonu Valisi'nden bu konunun çözümü için; Anastaş'ın elinde rehin olarak tuttuğu saat ve yüzüğün satılması ile alacağının tahsili için Hacı Hasan Ağa'nın muvafakatının alınması, bu da olmuyor ise kendisinin veya tayin edeceği bir vekilinin İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir.

⁷⁰ 1 Temmuz 1850/20 Ş 1266, BOA., HR.MKT., Dosya no: 35, Gömlek no: 18.

“Kastamonu Valisine

Poliçeci esnafından Anastaş'ın Kastamonu Sancağı dahilinde kain Boyabad Kazası Müdürü Hacı Hasan Ağa zimmetinde bâ-tahvil ma'a güzeşte on yedi bin beş yüz kuruş alacağı olup mersum Anastaş'ın yedinde bir aded saat ve bir elmas yüzüğü rehin bulunduğundan bunlar kendisine red olunmak üzere meblağ-ı mezburun ol tarafda tahsili ve mümkün olamadığı suretde ağa-yı mûmâ-ileyhin li-ecli't-terafü Dersaadet'e irsali hususu mukaddem ve muahhar savb-ı sâmililerine bâ-tahrirat işar olunmuşdu. El-ân ne akçe ve ne de mûmâ-ileyh gelmemiş ve bu keyfiyet kendisine küllî gadr ve hasarı mucib görünmüş olmasıyla işârât-ı sâbıkanın tekidi veyahut rehinlerin burada furuhtuyla esmanından meblağ-ı mezburun istihsaline merkurum Anastaş bu kere dahi bâ-arzuhal istirham etmiş olmakla mukaddemki işar-ı senaveri vechle meblağ-ı mezburun marifet-i şer'-i şerif ve meclis ile ağa-yı mûmâ-ileyhden tahsiliyle Anastaş'a verilmek üzere bu tarafa irsali ve meblağ-ı mezburu ol tarafa vermediği ve rehinlerin furuhtuyla andan tesviyesine dahi muvafakat etmediği takdirde mûmâ-ileyhin veyahut bir vekilinin bu tarafa ihzarı hususuna himmet buyurmaları şükka.

23 L sene [12]66

Kastamonu Valisine

Poliçeci esnafından Anastaş'ın alacağı keyfiyetine dair.”⁷¹

Poliçeci esnafının dahil olduğu anlaşmazlıklar Ticaret Mahkemeleri'nde görülmekte ve davalarda konu ile ilgili bilirkişi olarak sarraflar da hazır bulunmaktadır. 29 R 1268/ 21 Şubat 1852 tarihli belge; Sahak isimli bir kişinin, poliçeci Aleksan'a olan ödenmemiş borçlarının Ticaret Mahkemesi'nde görüşüldüğü ve mahkemede kesinleşen borcun tamamen ödendiğini ileri sürse de adı geçen poliçecinin sonradan faiz bahanesiyle ilave borçlar çıkartması karşısında yardım talep etmesi hakkındadır. Sahak'a göre mahkemenin ödenmesine karar verdiği borç tamamen kapatılmış ancak sonradan şüpheli birtakım senet ve defterlerin ortaya çıkmasıyla bu kez poliçeci Aleksan faizin ödenmediğini söyleyerek ilave para istemiştir. Konu Meclis-i Vâlâ'ya intikal etmiş ve görüşülüp karara bağlanmıştır. Meclis kararında sonradan ortaya çıkan senetlerin bir kısmı şüpheli bulunarak toplam borçtan indirilmiş kalan borcun da taraflar arasında sulh yoluyla çözülmesi istenmişse de poliçeci Aleksan sulh yapmaya yanaşmayarak alacağının tahsilinde ısrarcı olmuştur. Aslında hiçbir borcu kalmadığı halde borçluymuş gibi gösterilmekten rahatsız olan Sahak, Ticaret Mahkemesi'ne tekrar başvurarak defter ve senetlerin tayin edilecek sarraflar tarafından incelenmesini ve kesin bir karara varılmasını beklemektedir.

⁷¹ 1 Eylül 1850/23 L 1266, BOA., **HR.MKT.**, Dosya no: 36, Gömlek no: 27.

“Poliçeci Aleksan kullarının iddiası olan on iki bin bu kadar bin kuruşdan dolayı bundan akdem miyanemizde vuku bulan münazaanın hüsn-i tesviyesi bâ-istida ve bâ-ferman-ı âlî mehâkim-i ticarete havale buyurulmuş mucebince muteberan sarraf ve sair erbab-ı vukufun hazır bi'l-meclis olduklarında muhasebe-i mezkur bi'r-rüye ve nizamının muğayiri olan altı yük bu kadar bin kuruş ba'de't-tenzil yalnız altı yük kuruşu taraf-ı kullarından itası karardâde ol vechle meblağ deyn-i mezkuremden dört bin bu kadar bin kuruşu taraf-ı çâkeriden ceste ceste mersuma ba'de'l-ita yüz seksen bin kuruş mikdarı bâkî deyn-i âcizânem kalmış ve bakâyâ-ıy mezkureye mahsub nizamiye hazîne-i behiyyesinden inayet ve ihsan buyurulan bin kise akçeden tamamen tediye ve ifa olunarak bu suretle deyn-i mezkuremden halas olduğum derkar ise de bu merkezde mersum fail-i fasidesini icra etmek inkarıyla kullarını bi't-takrib tağlîd etmiş şöyle ki gerek ashab-ı hukuka ve gerek matlubat-ı âcizânemin tahsiline suhulet ve hakk-ı âcizânemde dostluk ve sadakat edeceğini ifadesinden sâlifü'l-beyana tenzil olan altı yük bu kadar bin kuruşun ve ismi malum cismi nâ-malum olan sekiz yük bu kadar bin kuruşu güzeşte zammıyla bir kıta deyn tahvili ve bir kıta muhasebe defteri muvaza'a olarak bi't-tanzim ve karşılık senedâta rabt olundukda mezkur mevâzi'a tahvil ve defter-i mersum verilmiş olduğu sâbık ticaret nazırı devletli paşa hazretlerine ve sair erbab-ı meclis olanlara mersum ifade ve tahrir etmiş ise de her nasıl ise bu aralık keyfiyeti anlatmak emr-i müşkil ve maddenin bu merkezde olduğunu tahkik etmeyenlerin meblağ-ı mezkur taraf kullarından itası lazım gelir diyerek ba'de'l-ilam tahsili hususu bu bendezâdelerini defaten ilka-ı mahbus ettirmiş ve muahharan keyfiyet Meclis-i Vâlâ-yı adalet pirâ-yı ahkam-ı aliyyelerinde cesametli komisyon celb ve tarafeyn istinkafdan sonra vech-i meşruh üzere senedât-ı mezkure muvaza'a suretiyle verilmiş olduğu tefhim kılınmış olmakla meblağ-ı mezkurun yüz kırk bin kuruşu ba'de't-tenzil maadâsı mersumla miyanemizde veyahut bir mahalle havalesiyle sulh olmağımız bade'l-karar emr ve tenbihe sudur mucebince her ne kadar habbe-i vâhide ve diyyün-ı âcizânem yoğise de irade-i merkumeye kulları müterâfi' olup kabul etmiş isem de mersum emr-i merkumeye adem-i kanaat ve sulh maddesini kabulden imtinâ' eylediğinden Meclis-i Vâlâ mehâkim ve tahsilhane değildir varın isteğinizi bildiğiniz mahalde rüyet edin deyü tarafeyn tekdire müstahik görülmüş halbuki kulları bu suretle mersuma bir akçe deynim olmadığı ve iddiası bi-gayr-ı hak ve nefsanîyet icrasında olup ve hususîyle namus-ı âcizâneme sekte getirmesi... dâverânelerinin intihâbından bir bendelerine husus-ı mezbure dair olan senedât ve evrâk-ı saire bi't-teslim ve mersum bendelerine keyfiyet havale ol vechle hakikat-i madde zâhire ihrac olunarak...Bende Sahak kulları”⁷²

4 Ca 1268/ 25 Şubat 1852 tarihinde Ankara Valisi Safveti Paşa'ya yazılan yazıda; poliçeci Agob'un, eski Ankara Kaymakamı Hacı Mustafa Efendi'nin hizmetlisi Nadinzâde Hacı Ahmed Ağa'dan olan üç bin yüz kuruşun ödenmediği belirtilerek, bu paranın tahsil edilmesi ve poliçecinin vekil tayin ettiği tüccar Çıracı oğlu Heci Ohan'a verilmesi istenmiştir.

“Ankara Valisi Safvetî Paşa hazretlerine
Poliçeci Agob'un takdim eylediğ müzekkirede Ankara Kaymakamı sabık Hacı Mustafa Efendi'nin hizmetinde bulunan Nadinzâde Hacı Ahmed Ağa zimmetinde bâ-tahvil üç bin yüz

⁷² 21 Şubat 1852/29 R 1268, BOA., MVL., Dosya no: 112, Gömlek no: 44.

kuruş alacağıının edasında muhalefet olunduğundan tahsiliyle tarafından tevkil eylediği tüccardan Çıracı oğlu Heci Ohan'a teslimi hususu istida olunmuş olmakla şer'-i şerif ve meclis marifeti ile rüyet olunarak tebeyyün eylediği halde meblağ-ı mezburun tahsiliyle vekil-i mersuma teslimi hususuna himmet buyurmaları siyakında şukka.”⁷³

Poliçeci esnafından Nikola'nın dilekçesine istinaden 16 Z 1268/ 1 Ekim 1852 tarihinde Eflak Voyvodası'na yazılan yazıda; adı geçen poliçecinin Kaban tüccârından Abdurrahmanzâde Ali Efendi'den seksen bir bin kuruş ve onun kefaleti ile oğlu Ahmed Efendi ve damadı Yakub Ağa'dan faiz dahil elli beş bin dokuz yüz yetmiş iki kuruş olmak üzere toplam yüz otuz altı bin dokuz yetmiş iki kuruş alacağı olduğu, borçluların kendilerini iflas etmiş göstererek borçlarını ödemediği, ancak bu paralarla İbrail⁷⁴ tarafına giderek orada ortak bir şirket kurup para ticareti yaptığı, poliçeci Nikola'nın da oraya giderek parasını tahsil etmek için yardım beklediği ifade edilerek, hile ve aldatma yoluna başvurdıkları anlaşılan borçlulardan mahkeme edilmek suretiyle bu paranın tahsil edilmesi ve Nikola'ya ödenmesi, bu yapılamıyor ise İstanbul'a gönderilmelerinin sağlanması istenmiştir.

“Eflak Voyvodasına

Tebai-i Devlet-i aliyeden poliçeci esnafından Nikola nam kimesne takdim eylediği arzuhal meâlinde Kaban tüccârından Abdurrahman zâde Ali Efendi zimmetinde seksen birbin ve kefaletiyle oğlu Ahmed Efendi ve damadı Yakub Ağa zimmetlerinde bâ-tahvilat gayr-i ez teslimat ma'a güzeste elli beş bin dokuz yüz yetmiş iki kuruş ki cem'an bir yük otuz altı bin dokuz yüz yetmiş iki kuruş alacağı olup bi'd-defe'ât mutalebe eylemiş ise de sureta izhar-ı iflas ile ber-takrib İbrahim canibine gidip ketm ve ihfa eylemiş oldukları akçe ile muahharan orada müştereken bir kumpanya teşkiliyle ahz ve ita etmekte olduklarından ve kendisi dahi bu maslahat zımnında ol tarafa azimet edeceğinden meblağ-ı mezburun mahallinde merkumlardan bi't-tahsil kendisine ita ve teslim kılınması ve mümkün olamadığı suretde merkumânın li-ecli't-terafü Dersaadet'e izhar olunması hususunu niyaz ve istida etmiş ve suret-i hale ve istaya göre merkumların işbu desayis-i hile kârânesi merkum Nikola'ya gadri müeddî olup bu ise bi'l-vücuha rızâ-yı âliye muğayir görünmüş olmakla ber-muceb-i istida tarafeyn mahallinde bi'l-muvâcehe tahkik-i madde ve muhakeme olunarak ber-vech-i hakkaniyet ihkak-ı hak olunması ve mümkün olamadığı halde keyfiyetin bu tarafa işar kılınması hususuna himmet eylemeleri siyakında şukka.

Eflak Voyvodasına

16 Z sene [12]68

Reaya

poliçeci esnafından Nikola'nın matlubuna dair.”⁷⁵

⁷³ 25 Şubat 1852/4 Ca 1268, BOA., **A.MKT.DV.**, Dosya no: 54, Gömlek no: 58.

⁷⁴ İbrail (Braila): Eflak eyaletine bağlı kaza (1562), daha sonra Silistre eyaletine bağlı sancak olmuştur (1812). Bkz: Tahir Sezen, **Osmanlı Yer Adları**, Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Yayın No: 21, 2006, s. 251.

⁷⁵ 1 Ekim 1852/16 Z 1268, BOA., **HR.MKT.**, Dosya no: 49, Gömlek no: 65.

Esseyid Mehmed Emin Âlî'nin, Sivas Mutasarrıfı'na gönderdiği 10 M 1269/ 24 Ekim 1852 tarihli yazıda; Valide Han'da faaliyet gösteren poliçeci esnafı ve Avrupa tüccarı Penganlı Evannes'in, Divriği kazası sakinlerinden Mehmet ve Osman Bey'lerin birbirlerine karşılıklı kefaletleri ile senet mukabili borç para verdiği, bu paranın faiz dahil doksan dokuz bin altı yüz on altı kuruşa ulaştığı ve tahsil edilemediği, kendilerinin İstanbul'a davet edilmeleri üzerine, elli bin kuruşunun 27 Receb 1268/ 17 Mayıs 1852 tarihinde tahsil edildiği, kalan kırk dokuz bin kuruşun ise tahsil edilemediği ve geçen süre içerisinde işleyen on beş bin beş yüz kuruş tutarındaki faizi ile birlikte toplam borcun altmış beş bin yüz on altı kuruşa yükseldiği belirtilerek, bu konu ile ilgili Mustafa Ağa'nın mübaşir tayin edildiği, şayet para tahsil edilemez ise borçluların mübaşir ile birlikte İstanbul'a getirilmelerinin sağlanması istenmiştir.

“Devletli Efendim hazretleri

Poliçeci esnafından ve Avrupa tüccarından Valide Han'ında mütemekkin Penganlı Evannes bu kere takdim eylediği bir kıta arzuhal meâlinde Divriği Kazası sakinlerinden Mehmed ve Osman Beyler zimmetlerinde yekdiğeri kefaletiyle bâ-tahvilat ma'a güzeşte alacağı olan doksan dokuz bin altı yüz on altı kuruşun tahsili ve mümkün olamadığı halde kendilerinin Dersaadet'e ihzarı babında fi 27 Receb sene [1268 tarihinde gönderilen tahrirat üzerine meblağ-ı mezburun elli bin kuruş mübaşiri marifetiyle bi't-tahsil kırk dokuz bin kuruşu nâ-tahsil kalmış ve bu ana değin on beş bin beş yüz kuruş güzeştesiyle cem'an altmış beş bin yüz on altı kuruş matlubu bulunmuş olduğundan tekidi hususa merkum istida etmiş ve bu husus nezaret-i celile-i hariciye hademesinden Mustafa Ağa mübaşir tayin ve izam kılınmış olmakla meblağ-ı mezburun bâ-marifet-i şer'-i şerif ve meclis mür-i mûmâ-ileyhden tahsili ve mümkün olamadığı halde li-ecli't-terafü kendilerinin mübaşir-i merkuma terfikan bu tarafa ihzarı hususuna himmet buyurmaları şukka-i senaverî terkimine ibtidar kılındı.

Fi 21 L sene [12]68

Esseyid Mehmed Emin Âlî

Fi 10 Muharrem sene [12]69

Sivas Mutasarrıfına

Reaya

Poliçeci esnafından Penganlı Evannes'in matlubâtına dair”⁷⁶

5 S 1269/ 18 Kasım 1852 tarihinde İzzet Paşa'ya yazılan bir yazıda; Burunsuzoğlu Agob'un poliçeden kaynaklanan on beş bin kuruşun faizi ile birlikte ödenmesi talebi ile ilgili dilekçesinin ekte sunulduğu belirtilmektedir.⁷⁷

⁷⁶ 24 Ekim 1852/10 M 1269, BOA., HR.MKT., Dosya no: 50, Gömlek no: 44.

⁷⁷ 18 Kasım 1852/5 S 1269, BOA., A.MKT.NZD., Dosya no: 65, Gömlek no: 54.

29 Ca 1269 / 10 Mart 1853 tarihinde poliçeci esnafından Boyacıoğlu Bağdasar'ın 17 Ca 1269 (26 Şubat 1853) tarihli dilekçesine istinaden Ticaret Nezareti tarafından yazılan yazıda adı geçen poliçecinin Tekfurdağı'nda ikamet eden Andilaki'den bir kısım senede kefil olmasından dolayı anapara ve faizi ile birlikte sekiz bin altı yüz kırk kuruş alacaklı olduğu ve bu paranın Andilaki'den alınarak aynı bölgede oturan Bağdasar'ın kardeşi Hamparsum isimli zimmiye teslim edilmesi, bu yapılamadığı takdirde borçlu Andilaki'nin mahkeme edilmek üzere İstanbul'a getirilmesi istenmiştir. Yazıda ayrıca, borcunu ödemeyenler için uygulanacak kurallar gereği, Boyacıoğlu Bağdasar'ın iddiasında haksız çıkması durumunda borçlu Andilaki'nin uğrayacağı zararı karşılayacağına dair sarraf taifesinden Boyacıoğlu Estefan'ı kefil gösterdiği ve kefalet senedinin de Ticarethane'de muhafaza altına alındığı belirtilmektedir.⁷⁸

Osmanlı ticaret hukukunda kefalet müessesesi büyük önem taşımakta ve para anlaşmazlıklarının çözümünde sağlam bir kefilin olması işleri oldukça kolaylaştırmaktadır. Poliçe borçlarının ödenmemesinde de aynı usul tatbik edilmektedir. Muhakeme esnasında muhakkak muteber bir kefilin varlığı aranmaktadır. Konu ile ilgili farklı uygulamaların yer aldığı belgelere rastlanmıştır. Bunlardan biri de çiftlik kirasından dolayı Sotri ve Heci Filo isimli kişilerin poliçeci Anastaş'a yirmi dokuz bin sekiz yüz sekiz kuruş tutarındaki borçlarına kefil olan beratlı tüccar duvarcı Yani'nin oğlu bahçıvan Anastaş'ın aralarında çıkan anlaşmazlığın çözümünde izlenen yoldur. Poliçeci Anastaş söz konusu alacağının adı geçen borçlular tarafından ödenmemesi üzerine ticarethaneye başvurmuş ve kefil Yani'nin parayı ödemesini talep etmiştir.

“Maruz-ı çâker-i kemineleridir ki

Sotri ve Heci Filo zimmilerin poliçeci Anastaş nam zimmiye yirmi dokuz bin kusur kuruş borçlarına babam Duvarcı Yani nam kefil bulunmuş olduğundan meblağ-ı mezbur mersuman Sotri ve Heci Filo zimmiler veyahut kefil-i mersumdan istihsali hususuna babam mersum vilayeti canibnde bulunduğu halde poliçeci-i mersum ticarethânedan bir kıta ilam derdest ederek ba'dehû babam mersumun helakı vukuyla ve ilam-ı mezburda bu çâkerlerinin ismi olmayarak meblağ-ı mezburun bu kullarından istihsali zimmında Nafia Nezareti tarafından fuzuli yirmi yedi gün haps ettirderek cebren meblağ-ı mezbur verilmiş ve badehû mersumân Sotri ve Heci Filo taraflarından vermiş olduğum meblağ-ı mezbur talep olundukda şer'an bir şey lazım gelmeyip ve halik-i mersum babamın malından aramakda

⁷⁸ 10 Mart 1853/29 Ca 1269, BOA., A.MKT.NZD., Dosya no:74, Gömlek no: 51.

bulunmuş isem de sağır ve sağıre yedi sekiz nefer verese-i saireleri bulunduğundan ol tarafdandan dahi bir şey alınmak ve taleb olunmak muğayir-i şer' olduğuna.....”⁷⁹

Kefil Yani'nin şehir dışında olduğunun anlaşılması üzerine oğlu Anastaş borca kefil olmayı kabul etmiş ancak paranın ödenmemesi karşısında yirmi yedi gün hapisle cezalandırılmıştır. Bu arada para, bahçıvan Anastaş'dan tahsil edilmiş ve kendisi serbest bırakılmıştır. Anastaş ödediği bu parayı asıl borçlulardan ve kefil olan babasından tahsil etmeyi denemiş ise de bir sonuç alamamış ve konuyu anlatan bir dilekçe kaleme almıştır. Her iki belge, mahkemelerin kefilin olmadığı durumlarda başka bir kefil alarak ve yine ödenmediğinde hapisle cezalandırarak paranın muhakkak surette tahsil edilmesine dikkat ettiğini ortaya koymaktadır.

*“Maruz-ı çâker-i kemineleridir ki
Ekiffe pirâ-yı tazim olan işbu emirname-i samî-i âsifaneleriyle mukaddemce şeref varid olan diğer bir kıta tezkire-i sâmiye-i daverânelerinin meâl-i âlileri ve melfuf müzikkire müeddâları rehin-i ikan-ı âcizânem olduğdan sonra Ticaret Meclisi'ne bi'l-ita keyfiyyet tahkik olundukda poliçeci Anastaş'ın mukaddemâ çiftlik icaresinden dolayı Sotri ve Heci Filo'nun tediyesine muktedir olamadıkları halde müteahhid ve mütekeffilleri bulunan beratlı tüccardan Yani tacirden icare-i merkûmenin tahsili lazım geleceği verilen ticaret ilamında tasrih ve beyan kılınmış ise de mersum Yani taşra gideceğinden oğlu Bahçıvan Anastaş meclis-i mezbure gelerek bu akçenin edâsına kefil olduğu söz vermiş olduğundan meblağ-ı mezkur ol vakit nezaret-i behiyye-i Deavi marifetiyle babası mersuma mütekeffil olması cihetiyle mersum Bahçıvan Anastaş'dan tahsil olunmuş idiği meclis-i mezburdan ifade olunmasıyla müzekkire-i merkumenin leffen iade ve tisyâr kılındığı muhat-ı ilm-i âlî-i dâverîleri buyuruldukda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.
Fi 22 B sene [12]70
Bende Mazlum
Meclis-i Vâlâ'ya fi 24 Receb sene [12]70
Sahibine cevap verilmesi fi 24 Receb sene [12]70
Buna dair malumatları Deavi Nezaret-i behiyyesinden anlaşılıp badehû cevab verileceği”⁸⁰*

29 L 1270/ 25 Temmuz 1854 tarihinde Konya Valisi'ne gönderilen yazıda; Konya'da ikamet eden Avrupa tüccarı Kofonyos oğlu Nazaros'un, poliçeci Yuvan'ın büyük validesi Heci Sofya'dan olan alacağına kefaleti vardır diyerek Konya'ya getirtmiş ve görülen dava sonucu Yuvan'ın kefaletinin bulunmadığı anlaşıldığından geçen süre içerisinde Yuvan'ın iş kaybından kaynaklanan zararın tazmin ettirilmesi istenmektedir.

⁷⁹ 23 Şubat 1854/25 Ca 1270, BOA., MVL., Dosya no: 150, Gömlek no: 33.

⁸⁰ 22 Nisan 1854/24 B 1270, BOA., MVL., Dosya no: 152, Gömlek no: 122.

*“Konya valisine tahrirat-ı sâmiye
Konya'da ticaret meclisi var mıdır
Vardır
Yazıldı*

Avrupa tüccarından Konya'da mütemekkin Kofonyos oğlu Nazaros büyük validesi Heci Sofiya'da olan malumü'l-mikdar alacağına kefaleti vardır diyerek poliçeci Yuvan'ı Konya'ya ihzar ettirmiş olup ve halbuki bu babda merkumun kefaleti olmayıp birkaç aydan beri dahi orada bekleyerek düçar-ı mağdur olmuş idiğinden Konya Ticaret Mahkemesi'nde bi'l-muhakeme sebîlinin tahliyesi ve inde'l-muhakeme müddei-i merkumun iddiası vahi görünür ise mütemerrid nizamına tatbiken masarîf-ı râhiyesiyle işinden geri kaldığından dolayı terettüb eden zarar ve ziyanının tazmin ettirilmesi hususu merkum Yuvan tarafından bâ-arzuhal istida olunmuş olmakla keyfiyetin şer'-i şerif ve meclis marifetiyle bi'r-rüye iktizasının icrasıyla ihkak-ı hakka himmet buyurmaları siyakında şukka.

Fi 29 L sene [12]70

Konya Valisine

Reâyâ

*Avrupa tüccarından Kofonyos oğlu Nazaros'un alacağı keyfiyetine dair.
Kayd şud”⁸¹*

İstanbul'da Haseki fırını tablakarlarından olan Said isimli bir kişi Beratlı tüccarlardan poliçeci Agob'a on altı bin iki yüz kuruş borçlanmış ancak borcunu zamanında ödeyememiştir. Bunun üzerine Agob alacağını Ticaret Meclisi'nde tescil ettirmiş ve on iki bin kuruşun hemen teslim kalan bakiyeyi de tedarik edildikten sonra ödenmesi teklifini kabul etmeyerek borçlu Said'in hapis edilmesini sağlamıştır. Said son çare olarak yetkililere durumunu anlatan aşağıdaki yazıyı kaleme almış ve teklifinin kabul edilerek hapisten kurtulması için yardım istemiştir. Belge, para borçlarının Ticaret Meclisi'nde ispat edilmesi halinde devletin hiçbir müsamaha göstermeden borçluyu doğrudan hapisle cezalandırdığını göstermektedir.

“Maruz-ı çâker-i kemineleridir ki

Bu mahbus kulları İstanbul'da Haseki fırını tablakarlarından olup nân-ı aziz ahz ve itamızdan dolayı fırın-ı mezkurun ustası olan Beratlı taifesinden Agob zimmiye düyunum olan on altı bin iki yüz kuruş düyunumu mevcut olan zimemâtlarımı havale etmek murad etmiş isem defaten talebiyle kaydunu Ticaret Meclisi'nde ilam ettirdip mahbus ettirmiş ise nakden meblağ-ı mezburu tediye olunması nâ-mümkün olup nasda olan zimemâtlarım hususu için canib-i ticaretten mübaşir tayin olunarak on iki bin kuruşluk sağ olarak zimemât tahrir olunup düyunuma teslim bakisi kalan tedarik edeyim deyü ifade etmiş ise de ol akçeyi dahi kabul etmeyip an-nakden akçemi matlub ederim deyü te'addî etmekde ve bu kulları mahbusda çürümekden gayri sair bir çarem kalmayıp halasım mahzâ irade-i aliyyelerine muhtac olmakla merahim-i aliyyelerinden mercudur ki aman efendim aziz ve mübarek sırr-ı devletleri sadakası için mübaşir marifetiyle tahrir olunmuş ol mikidar meblağ-ı mezburu kabul bâkisi olan dört bin iki yüz kuruş düyunumu tedarik olunarak mahbusdan halasım

⁸¹ 25 Temmuz 1854/29 L 1270, BOA., HR.MKT., Dosya no: 81, Gömlek no: 44.

olunmamın icra-yı iktizâsına ne vechle müsaade-i aliyyeniz erzan buyurulur ise halasımın icrasına ferman-ı âlileri suduru niyazı babında emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

19 L sene [12]71

Bende Tablakar Said kulları mahbus-ı Ticarethane”⁸²

10 R 1271/ 31 Aralık 1854 tarihinde İzmir Valisi'ne gönderilen yazıda; poliçeci Begos'un Tire Kazası sakinlerinden Yahudi Hayım'dan olan otuz dört bin beş yüz kuruş alacağıının henüz ödenmediği, poliçecinin vekil tayin ettiği Simon'a paranın tahsil edilerek teslimi bu olmadığı takdirde borçlunun İstanbul'a gönderilmesinin sağlanması istenmiştir. Yazıda ayrıca, ödenmeyen borçlarla ilgili düzenleme gereği Avrupa tüccarından Canbaz oğlu Evannes'den söz konusu borç meblağı kadar bir kefil senedi alındığı bildirilmektedir.

“İzmir Valisine

Poliçeci Begos'un takdim eylediği arzuhalde Tire Kazası mütemekkinlerinden Hayım Yehudi zimmetinde bâ-ılam-ı şer'î otuz dört bin beş yüz kuruş alacağına destres olamadığından ve bu kere adamı Simon bi't-tevkîl gönderileceğinden meblağ-ı mezburun tahsiliyle merkuma teslimi ve mümkün olamadığı suretde medyûn-ı merkumun Dersaadet'e ihzarı husus istida olunmuş ve mütemerrid nizamı vechle Avrupa tüccarından Canbaz oğlu Evannes meblağ-ı mezbura tekeffül ederek mersumun yedinden bir kıta kefalet senedi ahz olunarak Ticarethane'de hıfz olunmuş olduğu ilam kılınmış olmakta keyfiyet muvafık-ı inha olduğu halde şer'-i şerif ve meclis marifetiyle bi'r-rüye tebeyyün eylediği suretde meblağ-ı mezburun tahsil ve merkuma teslimi ve uyamadığı halde Dersaadet'e ihzar hususuna himmet buyurmaları siyakında şukka.

Fi 10 R sene [12]71”⁸³

Ödenmeyen paralar için iki husus ön plana çıkmakta ve öncelikle bunların yerine getirilmesi istenmektedir. Birincisi parayı ödeme gücüne sahip sağlam bir kefil bulunması ve kefilin işlemiş faiz tutarını da kapsayan bir senet alınarak Ticarethane'de muhafaza edilmesi. İkincisi borçlunun mahkeme edilmek üzere İstanbul'a getirilmesi. 5 Z 1271/ 19 Ağustos 1855 tarihinde Kayseri Kaymakamı'na yazılan yazıda; poliçeci Fertek oğlu Agob isimli tacirin Kayseri Kazası, Talas Karyesi'nde bulunan Ulupek oğlu Karabet'deki faiziyle birlikte yirmi bin kuruş tutarındaki senetli alacağıının tahsil edilerek orada bulunan kardeşi Ohannes'e teslimi, bunun mümkün olmaması halinde borçlunun İstanbul'a getirilerek bir kefil

⁸² 7 Temmuz 1855/21 L 1271, BOA., **A.MKT.NZD.**, Dosya no: 153, Gömlek no: 81.

⁸³ 31 Aralık 1854/10 R 1271, BOA., **A.MKT.DV.**, Dosya no: 77, Gömlek no: 40.

alınması hakkındaki 24 R 1271/ 12 Nisan 1855 tarihli yazıya cevap gelmediğinden gereğinin yapılması istenmiştir.

*“Kayseriye Kaymakamına tahrirat-ı sâmiye
Poliçeci Fertek oğlu Agob nam tacirin Kayseriye Kazası'nda vaki Talas Karyesi mütemekkinlerinden Ulupek oğlu Karabet zimmetinde bâ-tahvil ma'a güzeşte alacağı olan yirmi bin kuruşun mahallinde tahsiliyle ol tarafda bulunan kardeşi Ohannes'e teslimi ve mümkün olamadığı suretde medyun-ı merkumun Dersaadet'e ihzarı ve usul-i kefalet Ticarethane'de icra olunması üzerine ol vechle tesviye-i icabı fi 24 Receb sene [12]71 tarihinde taraf-ı şeriflerine yazılmış ise de henüz cevabına destres olunamadığından ve bu keyfiyet kendisine mucib-i gadr olacağından bahisle tekidi hususu tacir-i merkum tarafından bâ-arzuhal istida kılınmış olmakla evvelki işara tatbiken iktizâsının sürat-i ifasına himmet eylemeniz siyakında şukka.”⁸⁴*

Poliçeci esnafı ile sarraflar arasındaki para alış verişlerinde teminat olarak gayrimenkul rehni (ipoteği) verilmesi de söz konusu olabilmektedir. Söz gelimi, 29 Ş 1272/ 5 Mayıs 1856 tarihli belgede; poliçeci Dikici oğlu Artin'in sarraf Murad oğluna borcuna karşılık evini rehin verdiği ve şimdi bu rehmin kaldırılmasını talep ettiği görülmektedir.

*“Evkaf-ı Hümayun Nezaret-i behiyyesine
Poliçeci Dikici oğlu Artin'in Sarraf Murad oğluna deyni olan mebalîğе mukabil rehn olmak üzere ita eylediği hanesinin istirdâdı istidasiyla takdim eylediği müzekkire manzur-ı devletleri buyurulmak için leffen irsal kılınmış olmağıyla iktizâsının icrası mütevekkif-ı himem-i behiyyeleridir.
Fi 29 Ş sene [12]72
Hulasadan”⁸⁵*

22 L 1272/ 26 Haziran 1856 tarihli aşağıdaki belgeden, sarraf Taşco oğlu Evannes'in, Eğinli poliçeci esnafı Tarakçı oğlu Seyrab'dan olan yirmi sekiz bin sekiz yüz on kuruş tutarındaki alacağının üç bin iki yüz elli kuruşluk kısmı tahsil olmuş kalan yirmi beş bin beş yüz altmış kuruş ise ödenmediği, anlaşılmaktadır. Bunun üzerine sarraf Evvanes bir dilekçe yazarak Eğin'in bağlı olduğu Harput Valisi'nden bir mübaşir tayin ederek alacağının tahsil edilmesi ve paranın orada bulunan vekiline teslim edilmesi konusunda yardım istemiştir.

⁸⁴ 19 Ağustos 1855/5 Z 1271, BOA., **HR.MKT.**, Dosya no: 117, Gömlek no: 28.

⁸⁵ 5 Mayıs 1856/29 Ş 1272, BOA., **A.MKT.NZD.**, Dosya no: 184, Gömlek no: 52.

“Sarraf Evannes'in poliçeci esnafından Eğinli Tarakçı oğlu Seyrab zimmetinde bâ-ılam-ı şer'î matlubu olan yirmi sekiz bin sekiz yüz on kuruşun üç bin bu kadar kuruş teslimi vuku bulmuş ve el-hâletü hazihi merkum ahz ve itasıyla meşgul olarak kusur matlubunun tediyesinde mümanaat eylemekte olduğundan bahisle kusur matlubunun bi't-tahsil ol tarafda bulunan vekiline teslimi ve olmadığı halde keyfiyetin beyan olunması hususu istida olunmuş olmakla keyfiyet karîn-i sıhhat ise şer'-i şerif ve meclis marifeti ile usul ve nizamına tevfikân icab-ı halin icrasıyla keyfiyetin bu tarafa işarı hususuna himmet buyurmaları siyakında şukka.

Fi 22 L sene [12]72”⁸⁶

Police bedellerinin mükerrer ödenmesi de söz konusu olabilmektedir. Bu durumda iki kez ödeme yaptığını ileri süren borçlu taraf bunu ispatla yükümlüdür. 25 Za 1272/ 28 Temmuz 1856 tarihli aşağıdaki belge poliçeden kaynaklanan bir borcun iki kez ödenmesi ve ödemeyi gerçekleştiren kişinin bir ödemenin iade edilmesi talebi ile ilgilidir. Buna göre, Şekerci Mustafa isimli kişi poliçeci Karabet'e altı adet poliçenin iki bin dört yüz kuruş olan toplam bedeli için bin on beş kuruşunu nakden kalanını havale olarak ödemiştir. Ancak adı geçen poliçecinin Ürgüp'te bulunan ortağı, orada Şekerci Mustafa'nın oğlu Mustafa Efendi'den aynı tutarı bir kez daha tahsil etmiştir. İki kere yapılan mükerrer ödemeye yapılan itiraz sonucu Ticaret Nezaret'i konuyu Karabet'e sorduğunda ortağının Ürgüp'te bu şekilde bir tahsilat yapmadığını söylemiştir. Sonuç olarak konunun yerinde araştırılması için Niğde Kaymakamı'na yazı yazılmıştır.

“Niğde Kaymakamına

Şekerci Mustafa poliçeci Karabet'e eda etmek üzere kendisine keşide olunmuş olan altı kıta poliçe bedeli olarak iki bin dört yüz kırk kuruşun bin on beş kuruşunu nakden ve kusurunu havaleten ifa etmiş iken merkum Karabet'in Ürgüb'de olan şeriki kendisinin oğlu Mustafa Efendi'den ol tarafda tekrar ahz eylemiş olduğu ve ma'a haza meblağ-ı mezburu mukaddemce Dersaadet'de merkum Karabet'e ifa etmiş olduğu nakid ve havalesinin istirdadını merkum Mustafa bâ-arzuhal istida etmiş olduğundan keyfiyet Ticaret Nezaret-i celilesine lede'l-havale merkum Karabet celb ve sual ettirildikde meblağ-ı mezburun ol canibde şeriki tarafından tekrar olunduğunun aslı olmadığını cevab vermiş ve tarafeynin bu vechle iddialarında ısrarları cihetiyle maddenin mahallinden istilamı lazım gelmiş olduğundan bahisle meblağ-ı mezbur merkum Karabet'in şeriki tarafından müddei-i merkumun oğlu Mustafa Efendi'den ol tarafda tekrar alınıp alınmadığının mahalli meclisinde bi't-tahkik hakikat-i halin bâ-mazbata bu tarafa işarı müşârun-ileyh tarafından ifade olunmuş olmakla ber-minvâl-i muharrer tahkikat-ı mukteziyenin icrasıyla keyfiyetin bâ-mazbata işarı hususuna mübaderet eylemeniz siyakında şukka.

Fi 25 Za sene [12]72”⁸⁷

⁸⁶ 26 Haziran 1856/22 L 1272, BOA., A.MKT.DV., Dosya no: 93, Gömlek no: 58.

⁸⁷ 28 Temmuz 1856/25 Za 1272, BOA., A.MKT.DV., Dosya no: 95, Gömlek no: 70.

Fi 29 Ca sene 1274/ 14 Şubat 1858 tarihinde Kayseri Kaymakamı'na yazılan bir yazıda; Parsim oğlu adlı bir kişinin ölmeden önce takdim ettiği dilekçesinde, Kayseriyeli ortağı Aksaraylı oğlu Keğork, İncesulu Pavli, Nikola ve Filpos adlı kimseler ile 1260 senesinden 1271 senesine kadar kontrato (sözleşme) ile sürdürülen poliçe alış verişlerinin muhasebesinin görülmesi ve düzeltilmesi sırasında Kayseri'ye tayin edilmiş mümeyyizlerin (bir dairede yazıcıların yazdıklarını düzelten katip) dikkatsizliği sonucu altmış bin kuruş olan haklarının on bin kuruş olarak gösterildiğinden bu durumun gerek kendisini gerekse ortağını zor durumda bıraktığından muhasebe işlemlerinin yeni mümeyyizler tayin edilerek tekrardan incelenmesi talep edilmiş olup, müteveffa (vefat etmiş) Parsim oğlunun dilekçesinde bahsi geçen konunun diğer mümeyyizlerce incelenmesi ve sonuçlandırılması hususunda Kayseri Kaymakamı'na bir görevlendirme yazısı yazılmıştır.⁸⁸ Belge, poliçe esnafının gerçekleştirdiği işlemlerden kalan bakiye için bir hak iddia edebilmesinin yolunun ancak devletin görevlendirdiği memurların işlemlerin muhasebe kayıtlarını inceleyip ibra etmesine (onaylamasına) bağlı olduğunu göstermektedir.

Poliçeden kaynaklanan anlaşmazlıklar ile ilgili bir diğer örnek belge 20 Za 1273/ 12 Temmuz 1857 tarihidir. Belge, beratlı tüccarlardan Varna'lı Mihalaki'nin Filibe sakinlerinden Bergoslu Hacı İbrahim Efendi zimmetinde olan poliçe bedeli ve faizi ile birlikte toplam iki yük doksan bir bin bu kadar kuruş tutarındaki alacağına ilişkindir. Önce, belirtilen bu alacağın mübaşir marifetiyle tahsili veya borçlunun Dersaadet'e mahkeme edilmek üzere getirilmesi istenmiştir. Alacağın bir kısmı nakit olarak bir kısmı da havale yoluyla tahsil edilmiş kalan bir yük on bir bin altı yüz altmış altı kuruş için Filibe ileri gelenlerinden Meclis azası Enis Efendi kefil olmuş ise de bir türlü tahsilat sağlanamamıştır. Bu nedenle gerekiyorsa Meclis'in de devreye sokularak kalan alacağın asıl borçlu veya kefilinden tahsili için Filibe Kaymakamı Salih Paşa'dan tekrar girişimde bulunulması istenmektedir.⁸⁹

06 M 1275 / 16 Ağustos 1858 tarihinde Maliye Nezaret'ine hitaben yazılmış bir belgede; poliçe ve protestoya ait iki cins kağıdın/evrakın basılması konusunda

⁸⁸ 14 Şubat 1858/29 Ca 1274, BOA., **A.MKT.DV.**, Dosya no: 122, Gömlek no: 69.

⁸⁹ 12 Temmuz 1857/20 Za 1273, BOA., **HR.MKT.**, Dosya no: 197, Gömelk no: 24.

Tırhala Vali kaymakamı ile defterdarının ortak olarak getirdikleri öneriden söz edilmektedir. Bu önerinin kabul edilip edilmediği bilinmemekle birlikte, bu şekilde bir önerinin getirilmiş olması bize en azından o tarihe kadar ödenmeyen poliçelerinin protestosunun aynı evrak üzerinden işleme tabi tutulduğunu, diğer bir ifade ile protesto için ayrı bir evrak düzenlenmediğini göstermektedir.⁹⁰ Poliçe ve protesto için ayrı kağıt basılması daha sonra Meclis-i Vala'da da görüşülmüştür. Konu ile ilgili 16 Ra 1275/ 24 Ekim 1858 tarihli belgede diğer muameleler için her çeşit basılmış evrak bulunduğu halde poliçe ve protesto için basılı kağıt bulunmaması önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmekte olup, gerek poliçe gerekse protesto için yeni tip kağıtlar üretilmesi ve çoğaltılması, ayrıca yabancı poliçe kağıtları ne fiyat ile satılıyorsa bunun da o fiyatla satılması yönünde belirtilen görüşler, gereğinin yapılması için Maliye Nezareti'ne havale edilmiştir.⁹¹

İskenderun iskelesinde Halep tüccarlarının işlerine bakan Mihail Antaki'nin haksızlığa uğradığından Halep Valisi'nin yardımcı olmasını talep ettiği 1 Ca 1278/ 4 Kasım 1861 tarihli belgede ise ödenmeyen poliçenin neden zamanında protesto edilmediği sorgulanmaktadır. Yazıda, Mihail Antaki'nin geçen yetmiş üç senesinde (içinde bulunulan yıl Hicri 1278 olduğuna göre beş yıl öncesinden bahsedilmektedir) Halep tüccarından Hoca Naum Sacani üzerine keşide ettiği beş bin iki yüz kuruşluk poliçenin Arslan oğlu Serkiz'e teslim edildiği ve Haleb'e ulaşıldığında poliçenin Hoca Naum Sacani tarafından kabul edileceği işaret edilmiş ise de bunun yapılmadığı, poliçenin zamanı geldiğinde (vadesinde) paranın talep edilmediği ve geçerli ticaret usulüne göre protesto edilmediği belirtilmektedir. Mihail Antaki yazının devamında kendisinin Haleb'e gittiğinde ise Serkiz'in poliçeyi yarısı kesik bir halde ibraz ederek parayı talep ettiğini, poliçenin kalan kısmının nerede olduğunu, kabul için muhataba neden ibraz etmediğini ve protestosunun niçin yapılmadığını sorduğunda Serkiz'in "Allah'ın takdiriyle kesilmiş" şeklinde bir cevap verdiğini ifade ederek, uğradığı bu haksızlığın ortaya çıkarılması için konunun mahkeme meclislerinden birine havalesi için Halep Valisi'nin girişimde bulunmasını talep etmiştir.⁹²

⁹⁰ 16 Ağustos 1858/06 M 1275, BOA., **A.MKT.MHM.**, Dosya no: 137, Gömlek no:81.

⁹¹ 24 Ekim 1858/16 Ra 1275, BOA., **İ.MVL.**, Dosya no: 406, Gömlek no: 17632.

⁹² 4 Kasım 1861/1 Ca 1278, BOA., **A.MKT.DV.**, Dosya no: 209, Gömlek no: 7.

21 B 1276 / 13 Şubat 1860 tarihli belge, poliçeci esnafından Balıkçı oğlu Ohannes'in ortağı Kadem oğlu Ohannes'in bir borca şahitlik etmesine karşın sonradan borcun kefil gibi gösterilerek paranın tahsil edilmesi üzerine bu paranın faizi ile birlikte geri alınması için yapılan yazışmaları içermektedir. Poliçeci esnafı Balıkçı oğlu Ohannes kaleme aldığı dilekçesinde; Alyanak oğlu Serkiz'in, Muruş oğlu Oseb'e olan iki bin kuruşluk borcuna ait senette, Kengırı'da (Çankırı) bulunan ortağı Kadem oğlu Ohannes'in borca tanıklık imzası bulunduğunu, ancak borçlu Serkiz'in iflas etmesi üzerine bu paranın ortağı Ohannes'den borca kefil olduğu iddası ve yalancı şahit (şahid-i zur) yardımı ile talep edilerek tahsilatının sağlandığı bunun ise kendilerini zarara soktuğunu belirtmiştir. Ödenen para faizi ile Oseb'den geri istenmiş ancak tarafların İstanbul'da bulunmadığı ve senedin incelenme olanağı olmadığından olay bir süre sürüncemede kalmış olmakla birlikte mahalli Ticaret Meclisi'nce Ohannes'in imzasının borca kefalet değil borca tanıklıkla ilgili olduğu anlaşıldığından konunun kesin çözüme kavuşturulması, Ankara Valiliği'nden yazılı olarak istenmiştir.⁹³

1860 yılı Şubat ayına ait aşağıdaki belgede ise; poliçeden kaynaklanan borcun ödenebilmesi olanaksız gözüktüğünden borçlunun daha yüksek maaşla bir işe konulması önerilmektedir. Ancak konunun geçmişi bilinmediğinden poliçeci Tarakçı oğlu Karabet'in Halep'teki Eğinli Yenikomşu oğlu Agob'a ne şekilde güvenerek ödeme gücünün üzerinde bir parayı borç olarak verdiği anlaşılamamıştır. Zira belgeden görüleceği üzere yüz elli kuruş maaşla çalışan Agob'un yıllık kazancı bin sekiz yüz kuruş olduğundan faiz dahil otuz altı bin dokuz yüz on kuruş tutarındaki bu borcu ödeyebilmesi için Agob'un hiç harcama yapmadan yirmi seneyi aşkın bir süre çalışması gereklidir ki bu normal şartlarda mümkün gözükmemektedir. Sorunun aşılması için bulunan çözüm yolu Sabunhâne kitabesinde çalışan Agob'a İstanbul'da beş yüz kuruş maaşla iş bulunarak bunun üç yüz elli kuruşunun borcuna karşılık kesilmesidir. Böylece Agob yaklaşık dokuz sene çalışarak söz konusu borcu ödemiş olacaktır. Belgede hızlı hareket edilmesi ve Halep Valisi'nin Agob'u bir an önce İstanbul'a göndermesi istenmiştir.

⁹³ 13 Şubat 1860/ 21 B 1276, BOA., A.MKT.DV., Dosya no: 152, Gömlek no: 38.

“Emirname-i sâmi kaydı ve cevabı keyfiyeti fi 24 Receb sene 1276

Poliçeci Tarakçı oğlu Karabet'in Haleb'de mütemekkin Eğinli Yenikomşu oğlu Agob zimmetinde bâ-tahvil ma'a güzeste matlubu olan otuz altı bin dokuz yüz on kuruşun tahsili ve mümkün olamaz ise li-ecli'l-muhakeme merkum Agob'un bu tarafa ihzarı hususuna dair gönderilen tahrirat-ı muhibbiye cevaben Haleb Meclisi'nin tevarüd eden mazbatasında merkum Agob Kilis Kazası'nda yüz elli kuruş aylık ile Sabunhâne kitabesinde istihdam olunmakta idiği ve ihzar olursa kendisinden iddia olunan akçe tahsil olunamayacağı beyan ve bu cihetle merkum taht-ı kefaletinde tevkiff olunarak hakkında ne vechle muamele olunmak lazım geleceği istizân olunmuş olmasıyla Ticaret Nezaret-i celilesiyle lede'l-muhabere müdde'î-i merkum Ticaret Meclisi'ne ve meâl-i mazbata ifade olundukda alacağı talebinden ferağat etmeyeceğini ve bununla beraber hîn-i muhakemede merkumun üzerine bir şey terettüb etmez ise yol masarısını ve sair zarar ve ziyanını tazmin edeceğine mütemerrid nizamınca mukaddemâ kefil vermiş ve anın üzerine Ticaret Nezaret-i celilesi tarafından tanzim kılınan ilam üzerine merkum Agob'un ihzarı hakkında tahrirat-ı muhibbi tahrir ve tesyir kılınmış iken merkumun tevkiff kılınmış olması hakkında bazı kesianın sahabetine mahmul olacağı ve merkum Agob buraya gelmiş olsa hiç olmaz ise kendisini burada beş yüz kuruş maaş ile istihdam birle bu maaşından üç yüz elli kuruş alacağına mahsub edeceğini bi'l-beyan işar-ı sâbıkın tekidi hususu dermiyan etmiş ve bu suret yolunda görünmüş idiğinden mukaddemki karar vechle merkum Agob'un behemehal bu tarafa ihzarı iktiza edeceği meclis-i mezkurun hulasa-i müzâkerâtı iktizâsından olduğu beyan ve işar olunmuş olmakla ol vechle iktizâ-yı halin icrası geçende dahi işar olunmuş ise de henüz icabı icra olunmadığından bahisle tekidi hususu bu kere dahi istida kılınmış olmağın ve ihkak-ı hak maddesi umur-ı mültezimedden bulunmakla ber-muceb-i işarât-ı sabık merkumun bu tarafa sürat-i ihzarı hususuna buyurula deyü fi 13 Receb sene [12]75 tarihinde Haleb Valisine emirname-i sami yazılmış ve cevabı vuruduna dair bir gûne işaret görülememiştir. Ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.”⁹⁴

18 S 1277/ 5 Eylül 1860 tarihli belge iflas eden bir poliçeci esnafı ile ilgili izlenen yolu aktarması bakımından dikkat çekicidir. Belgede; İstanbul'da Hasan Paşa Hanı'nda faaliyet gösteren poliçeci esnafı Artin'in iflas ettiğinden ve bu konuda ticarethanede kurulan komisyonun hazırlamış olduğu raporun Ticaret Meclisi'ne sunulduğundan bahsedilmektedir. Raporda poliçeci esnafı Artin'in çok eskiden Besni kaymakamlığı yapmış Behram Paşa zâde rahmetli Hüseyin Bey'den borç senetleri karşılığı ayrı ayrı iki bin ve üç bin yüz elli kuruş alacağı olduğu, bahsi geçen yetmiş iki bin kuruşa karşılık (bu ifadeden anlaşıldığına göre Artin'in rahmetli Hüseyin Bey'den belirtilen senetler dışında başka alacakları da bulunmaktadır) Sivas'ta bir konak ile Artukabad Kazası'na bağlı Büke Karyesi'ndeki iki değirmeni kullanım hakkını devrederek sattığına dair mahkeme kararı bulunduğu ifade edilmektedir. Bu konak ve değirmenler için rahmetli Hüseyin Bey'in Konya'da yaşayan eşi yedd-i emin tayin edilmiştir. İflas eden Artin'in borçlarının kapatılması bu gayri

⁹⁴ 12 Mart 1860/19 Ş 1276, BOA., HR.MKT., Dosya no: 328, Gömlek no: 94.

menkullerin müzayede yoluyla satışından elde edilecek paraya bağlıdır. Ayrıca Artin'in geçen dönem için hesaplanacak faiz alacağı da bulunmaktadır. Borç senetlerinden kaynaklanan alacağının da gayri menkul satışından gelecek para ile birlikte ticarethaneye gönderilmesi gereklidir. Bu yapılması gereken işlemlerin rahmetli Hüseyin Bey'in eşi ve mirasçılarının Sivas Meclisi'nce beyan edilmesi, kendilerinin de bu ödemeyi yapmaları, değil ise belirtilen gayri menkullerin satılarak paraya çevrilmesine rıza göstermeleri, gerektiği hususları Ticaret Nezareti tarafından Sivas Mutasarrıfı'na bildirilmiştir. Bu konunun akıbeti bilinmemektedir. Ancak poliçeci esnafının iflas etmesi halinde Ticaret Meclisi'nin devreye girerek iflas etmiş bu kişinin mevcut borçlarına karşılık alacaklarını da tespit ederek bunların tahsili yönünde çaba sarf etmesi ve böylece poliçeci esnafına ait borçların, alacaklarının tahsili yoluyla tasfiye edilmesi şeklinde özetlenebilecek usul günümüz icra-iflas hukuku ile büyük benzerlikler taşımaktadır.

“Sivas Mutasarrıfına

Dersaadet'de Hasanpaşa Han'ında mütemekkin poliçeci esnafından izhar-ı iflas eden Artin'in tesviye-i hususu zımında Ticarethane'de teşkil kılınan komisyon tarafından tanzim ve Ticaret Meclisi'ne ita kılınan raporda müflis-i merkumun namesinde Behram Paşa zâde Besni Kaymakamı esbak müteveffâ Hüseyin Bey zimmetinde bâ-tahvil iki bin ve diğer tahvil ile üç bin yüz elli kuruş alacağı olup mezkur yetmiş iki bin kuruşa mukabil müteveffâ-yı mûmâ-ileyh Sivas'da kain bir bab kebir konağıyla Artukabad Kazası'na tabi Büke Karyesi'nde vaki iki bab âsiyâbını vefâen bey' ve fâriğ olduğunu mübeyyin müflis-i merkum yedinde bir kıta hüccet bulunmuş ve mezkur konak ile âsiyablar müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin el-yevm Sivas'da sâkine zevcesi hanımın yedd-i zabtında bulunduğunu haber vermiş olduğuna ve merkumun külliyetli olarak zuhur eden duyurununun tesviyesi bu misillü matlubât-ı sahîhasının tahsiline mütevekkîf idiğine binâen zikr olunan konak ve âsiyabların mahallinde hükümet marifetiyle bi'l-müzâyede değer bahasıyla furuht olunarak esman-ı hasılasından sâlifü'z-zikr iki kıta tahvil mucibince merkum Artin'in alacağı görünen yetmiş beş bin bu kadar kuruş üzerine nizamem lazım gelen güzeste hesab ve zam ile ne mikdara baliğ olur ise bi'l-ifrâz ticarethaneye irsal olunması lazım geleceği gösterilmiş olmasıyla müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin zevcesi ve verese ve sâiresi Sivas Meclisi'ne celb ve keyfiyet kendilerine beyan olunarak ikrar edip de tediyeye razı oldukları veyahut meblağ-ı mezbur mukaddema verildiğine veya emlak-ı mezkurenin adem-i terhînine dair kaviyyen bir diyecekleri olmadığı halde ber-minval-i muharrer emlak-i mezburenin nizamem furuhtuyla esman-ı hasılasından mebalîğ-i mezburenin şehriye yüzde birden ma'a güzeste tahsil ve bu tarafa tavsîli hususunun savb-ı saadetlerine bildirilmesi Ticaret Nezaret-i celilesi tarafından bâ-tezkire ifade olunmuş ve zikr olunan hüccet ve tahvillerin suretleri leffen irsal kılınmış olmakla ol vechle icabının icrasıyla keyfiyetin işarı hususuna himmet eylemeleri siyakında şukka.”⁹⁵

⁹⁵ 15 Eylül 1860/8 S 1277, BOA., A.MKT.MHM., Dosya no: 194, Gömlek no: 22.

16 R 1278/ 21 Ekim 1861 tarihli bu belge ise, bir yandan poliçeci esnafının çalışma şeklini diğer yandan poliçe karşılığı ödenen paranın geri alınamaması durumunda izlenmesi gereken süreci ortaya koyması bakımından iyi bir örnek oluşturmaktadır. Ayvaz Markar oğlu Bağdesar isimli kişinin 14 Ekim 1861 tarihli dilekçesinde; Van kazası sakinlerinden poliçeci Bakılakır oğlu Manok'un, Bağdesar'ın Van'da bulunan Kürklü Kiğork isimli biraderine dört bin beş yüz kuruş verdiğini beyan ederek, verilen bu para kapsamında Manok'un ortağı Heci Ohannes tarafından düzenlenen ve biraderince kabul edilen poliçe karşılığında bin dört yüz kuruş ödeme yapıldığını, ancak biraderi Kürklü Kiğork'un vefat ettiğini ve vefatı sırasında adı geçen poliçecinin bin dört yüz kuruşu red ettiğini, ayrıca şahitler önünde poliçenin sahte olduğunu ikrar ettiğini, belirtilmiştir. Dilekçenin devamında, olaydan birkaç sene sonra poliçeci Manok'un Dersaadet'e vardığında vefat eden kardeşine verdiğini iddia ettiği parayı bu kez kendisinden talep ettiyse de ispat edemediği için memlekete geri döndüğü ve ardından memlekette bulunan mallarına el koyarak satma girişiminde bulunduğu ve çoluk çocuk zor duruma düştüğü, kendisinin bu konuda hiçbir sorumluluğunun bulunmadığı halde haksızlığa uğradığı, poliçecinin ölen biraderine para ödemediğini şayet ispat edebilir ise bunun ölen biraderinin terekesinden alması gerektiği anlatılmış ve konunun çözüme kavuşturulması için Van Sancağı Mutasarrıfı'na hitaben bir talimat yazısı gönderilmesi, talep edilmiştir. Bunun üzerine Van Mutasarrıfı Resul Paşa'ya hitaben bir yazı gönderilmiş ve yazıda Ayvaz Markar oğlu Bağdesar'ın dilekçesinde belirttiği hususlar özetle aktarılarak poliçeci Bakılakır oğlu Manok'un para ödemediğine ilişkin iddiasını ispat etmesi durumunda paranın ölen kişinin terekesinden alınmasının ve Bağdesar'ın emlakı üzerindeki müdahalesinin önlenmesi istenmiştir.⁹⁶ Bu konu ile ilgili 23 Ra 1278 /28 Eylül 1861 ve 13 S 1278 /30 Ağustos 1861 tarihli iki adet belgeye daha rastlanılmıştır. İki belge eski tarihli olmakla birlikte olayın detaylı bir şekilde aktarılması nedeni ile önce 21 Ekim 1861 tarihli belgeye yer verilmiştir. Bunlardan 30 Ağustos 1861 tarihli belge, Bağdesar'ın olayı özetleyerek anlattığı ve poliçeci Bakılakır oğlu Manok'un önce inkar etmesine rağmen dört bin beş yüz kuruş tutarındaki poliçe bedelini vefat eden biraderinin yetim çocuklarından talep

⁹⁶ 21 Ekim 1861/16 R 1278, BOA., A.MKT.DV., Dosya no: 206, Gömlek no: 91.

etmesinden dolayı yardım istemesi ile ilgilidir.⁹⁷ 28 Eylül 1861 tarihli diğer belge ise Van Mutasarrıfı Resul Paşa'ya yazılan ve poliçeci Manok'un önce inkar etmesine rağmen sonradan ödediğini ileri sürdüğü parayı ölmüş bir kişinin mirasçılarından talep etmesinin yetim hakkına merhametsizlik olarak görüleceğinden durumun kabul edilemez bulunduğunu ve buna göre gereğinin yapılmasını içeren bir yazıdır.⁹⁸ Söz konusu dört belgeden anlaşılacağı üzere usulüne uygun bir şekilde düzenlenmiş bir poliçe olması durumunda sonradan şifahi olarak sahte olduğu bildirilse dahi alacaklının alacağını tahsil etmesi konusunda geniş yetkileri bulunmakta, borçlu vefat da etse alacak hakkı kaybolmamakta, vefat edenin terekesinden ve mirasçılarında bu hak talep edilebilmektedir. Hatta alacaklı, ölen borçlunun kardeşinden de alacağını tahsil edebilme hakkına sahiptir. Nitekim poliçenin muhatabı (kabul edeni) merhum Kürklü Kiğork'un kardeşi Bağdesar'ın 14 Ekim 1861 tarihli dilekçesinde bu konu anlatılarak, poliçeci Manok'un poliçe bedelini tahsil edebilmek için kendi mal varlığını zapt ettiğinden bahsedilmekte ve yardım istenmektedir. Dilekçeye istinaden Van Mutasarrıflığı'na yazılan yazıda ise böyle bir eylemin hukuksuz olduğu veya paranın bu şekilde tahsil edilmesinin mümkün olamayacağı şeklinde bir ifadeye rastlanılmamış, sadece ispat edilmesi durumunda tahsilatın borçlunun terekesinden yapılması istenmiştir. Özetle, poliçeden kaynaklanan bir alacağın takibinin borçlunun vefatı durumunda borçlunun kardeşinin mal varlığının da takip konusu yapılması günümüz uygulamalarından farklıdır.

Kayseri Sancağı İncesu Kazası sakinlerinin vekili Simon'un 5 Ramazan 1279/ 24 Şubat 1863 tarihli yazısı poliçecilik ve murâbahacılık (tefecilik) yapan bazı kişilerin sınır tanımaz uygulamalarına verilebilecek bir örnektir. Buna göre bu kişiler iki üç senedir vermiş oldukları borçların geri ödenmesinde kabul edilebilir seviyelerin üzerinde fark istemekte bu da geri ödeme yapacak borçluları zorlamaktadır. Örneğin borç verirken bir altın lirayı yüz otuz beş kuruşa endekslemekte, geri alırken bir altın lirayı yüz kuruş olarak hesapladığından borçlu geri ödeme sırasında her bir altın lira için otuz beş kuruş fazladan ödeme yapmak zorunda kalmaktadır. Diğer bir ifade ile bir altın lira için yüzde otuz beş faiz talep etmektedir. Aynı uygulama yedişer kuruş ödenen beşlik için beşer kuruş (iki

⁹⁷ 30 Ağustos 1861/13 S 1278 , BOA., **A.MKT.DV.**, Dosya no: 199, Gömlek no: 36.

⁹⁸ 28 Eylül 1861 /23 Ra 1278, BOA., **A.MKT.DV.**, Dosya no: 203, Gömlek no: 71.

kuruşluk fark yüzde kırk faize denk gelmektedir), sekizer kuruş verdikleri altılığ (altışar kuruş (iki kuruşluk fark yaklaşık yüzde otuz üçe denk gelmektedir.) sayılmak suretiyle diğer paralar için de yapılmaktadır. Mağdur borçluların vekili Simon ise bu uygulamaya bir son verilerek paraların borç alındığı tarihteki değerlerinden geri ödenmesi için yetkililerden yardım talebinde bulunmaktadır. Bu şekilde şikayetlerin yer aldığı bir başka belge tespit edilemediğinden poliçeci esnafının çalışma koşulları ile ilgili bir genelleme yapmak zordur. Ancak, birçok yerde devlet yetkililerinin poliçecilerin faizle iş yaptıklarını belirten ifadeleri dikkate alındığında böyle bir yöntem kullanmış olmaları da diğer yandan mümkün gözükmektedir.

“Maruz-ı çâker-i kemineleridir ki

Bu kulları Kayseriye Sancağı'na tabi İncesu Kazası sakinlerinden olup bundan iki üç seneden beri memleketimizin ahâl-i fukaraları sancak-ı mezkur ve kaza ve kuralarından poliçeci Kostandi Nikola veled ve sair mürabahacılardan yüz otuz beşer kuruş kıymeti altın ve yedişer kuruşa beşliği ve sekiz kuruşa altılığ ve sair akçeleri dahi buna mümasil almış olduklarından bu defa düyunlarını ashab-ı matlubat merkumanlara tediye ve ifa edeceklerinden ve düçar oldukları borçlarından halas olmalarını ifade etmişler iseler de ashab-ı matlubun yüz otuz beş kuruşa verdikleri altını yüzer kuruşa ve yedişer kuruşa verdikleri beşliği beşer kuruşa ve sekizer kuruşa verdikleri altışar kuruşa almak efkârlarında olduklarından bu vechle düyûn sahiblerine gadr-i küllî ve mucib-i perişan olunacaktır merahim-i aliyye-i riyaset-penâhîlerinden mercudur ki taalluk buyurulan irade-i seniyye üzre ve nizam vehcle zikr olunan altın ve sair akçeleri mukaddem aldıkları fiyat ve hesabı üzre borçlarını tediye ve ifa etmek ve düçar olunacak izrardan medyûn fukaraları vikaye olunması hususunda sancak-ı mezkur kaymakamına ve lazım gelen mahallere hitaben bir kıta emirnâme-i samî-i hazret-i Sadaret-penâhîleri tastir ve ihsanı niyazı babında emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 5 Ramazan sene [1]279

Bende Ahâl-i mezkur medyûn Zarifi vekilleri Simon kulları ”⁹⁹

Poliçeden kaynaklanan alacakların ödenmemesi ile ilgili şikayetler sadece poliçeci esnafından değil sarraflardan veya tüccarlardan da gelebilmektedir. Keşişoğlu Karabet isimli bir kişi 19 S 1262/ 16 Şubat 1846 tarihli dilekçesinde ; İzmir’de ikamet eden Keşişoğlu Bedros isimli çalışanının Sardunya tebasından Custuyan Bazergan’ın ortağına on altı bin altı yüz kırk iki kuruş verip bir mektup eşliğinde üç gün vadeli bir poliçe ile İstanbul’da kendisine gönderdiğini, ancak vapur mağazasında mektup aranıp da bulunamayınca ikinci kampa (kampal burada poliçe senedi anlamında kullanılmaktadır) gönderilmesi için İzmir’deki çalışana

⁹⁹ 24 Şubat 1863/5 N 1279, BOA., MVL., Dosya no: 413, Gömlek no: 31.

yazılı bildirdiğini, ikinci kampal eline geçtiğinde adı geçen bazergana gidip gösterdiğinde kaybolduğunu düşündüğü birinci kampalin geldiğini ve parasını “kardeşin Manas’a teslim ettim” cevabını aldığını, oysaki kendisinin kardeşi olmadığını, bu nedenle ilk poliçeden kaynaklanan hakkını almak için ticaret mahkemesine başvurduğunu, ifade etmiştir. Bunun üzerine mahkemede kendisini dinleyerek haklı bulan tüccarlar, bazerganın bütün bunlara cevap vermesi gerektiğini söyledikleri halde adı geçen bazergan ikinci kez mahkeme huzuruna çıktığında birkaç tüccarı kendi yanına çekerek kurallar gereği kampali kim getirirse akçe ona verilir denilmiş ve kendisini haksız çıkartmaya çalışmışlardır. Ancak kampalin içinde Keşişoğlu Karabet’e verilsin diye açıkça yazılıdır. Buna rağmen bazerganın bu şekilde cevap vermesi nedeniyle dokuz aydan bu yana çok zor günler geçirdiğini belirterek durumun çözümü için Ticaret Nazırı vekiline konunun iletmesini talep etmektedir.¹⁰⁰

19 Recep 1287/ 15 Ekim 1870 tarihli bir başka belgede Galata sakinlerinden sarraf Yako Hatim’in Filibe’li tüccar Samoil Antoy’dan faizi ile birlikte poliçe bedeli olarak kırk bin kuruşluk alacağının ödenmemesinden dolayı bir yazı kaleme almış ve alacaklı olduğu meblağın tahsili sağlanamadığı takdirde borçlunun Dersaadet’e getirilerek mahkeme edilmesi için Filibe Kaymakamı’na talimat verilmesi hususunda yardım istemektedir.¹⁰¹

Ödenmeyen poliçenin borçlusu devlet üst düzey görevlisi olduğunda ise biraz daha farklı bir yol izlendiği daha doğrusu müsamahakâr davranıldığı ve ödemenin yapılması için yazı ile uyarıda bulunulmakla yetinildiği anlaşılmaktadır. Örneğin Kamando Bazergan’ın Cezayir-i Bahr-i Sefid Valisi İsmail Paşa’dan olan alacağının tahsili ile ilgili 11 M 1269/ 25 Ekim 1852 tarihli belgede; İsmail Paşa’ya 4 Nisan 1852 tarihinde gönderilen evrakın altında bu borcun belirtildiği, ancak alacaklı bazergan sabır göstermiş olsa da aradan geçen bunca süreye karşın hiçbir ödeme yapılmamasının kabul edilemeyeceği, dolayısıyla ödemenin biran önce yapılması gereği bildirilmiştir.¹⁰² Ödenmeyen bu poliçenin protesto edilmemesi veya geçen

¹⁰⁰ 16 Şubat 1846/19 S 1262, BOA., **A.DVN.**, Dosya no: 14, Gömlek no: 54.

¹⁰¹ 15 Ekim 1870/19 Recep 1287, BOA., **A.MKT.DV.**, Dosya no: 216, Gömlek no: 95.

¹⁰² 25 Ekim 1852/11 M 1269, BOA., **HR.MKT.**, Dosya no: 50, Gömlek no: 48.

süre için herhangi bir faiz talebinde bulunulmayışında borçlunun üst düzey devlet yetkilisi olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Poliçeci esnafı ile devlet görevlileri arasındaki borç-alacak ilişkisine bir başka örnek 28 M 1272/ 10 Ekim 1855, 17 Ş 1273/ 12 Nisan 1857 ve 19 B 1283/ 27 Kasım 1866 tarihli ve birbirinin devamı niteliğinde olan belgelerdir. Birinci belgede, poliçeci esnafından Çekiç oğlu Kabril'in Hakkı Paşa'dan olan alacağının ödenmesini talep ettiği ve elinde alacaklı olduğunu gösteren yazıyı teyit etmek üzere Babıali'ye gelmek için izin istediği belirtilmektedir.

“Mirimirandan Hakkı Paşa'ya tezkire-i sâmiye

Poliçeci esnafından Çekiç oğlu Kabril zimmet-i saadetlerinde alacağı olan meblağ-ı malumun tesviyesini iltimas ve rica etmekte olduğundan ve yedinde bulunan ilamlı arzuhal meâlîne nazaran zât-ı şerifleri deyn-i mezkuru muterif bulduklarından şuna bir suret verilmek üzere Babıali'ye gelmeleri iktiza etmekle ol vechle azimete himmet eylemeleri siyakında tezkire-i muhibbi terkimine ibtidar kılındı.

Fi 28 Muharrem sene [12]72

Mirimiran Hakkı Paşa'ya tezkire-i sâmiye

Poliçeci Çekiç oğlu Kabril'in alacağından dolayı Babıali'ye azimet eylemesini âmir. Kayd şud”¹⁰³

İkincisi Rumeli Valisi'ne hitaben 17 Ş 1273/ 12 Nisan 1857 tarihinde yazılmış belgedir. Buna göre Poliçeci Çekiçoğlu Kabril'in Debreli Hakkı Paşa'dan seksen bin kuruş tutarında ana para ve kesesi bin akçeden biriken faiz alacağı mevcuttur. Debre Kazası'nda emlak, eşya ve arazisi olan paşa vefat ettiğinden dolayı poliçeci alacağını paşanın mirasından tahsil etmek istemişse de mirasçıları buna yanaşmamıştır. Konu mahkemeye taşınmış ve çıkan kararda borcun faiziyle birlikte poliçeciye ödenmesi bu olmadığı takdirde paşanın rehin olarak vermiş olduğu Debre Kazası'ndaki gayrimenkul ve eşyaların satılarak borcun tasfiye edilmesi istenmiştir. Ancak kesesi bin akçe olarak talep edilen faizin yüksek olduğu ve beş kuruş hesabıyla yeniden faiz hesaplanması gerektiği de belirtilmiştir. Bu durumda faiz işlemesi gereken doksan dört ay sekiz gün üzerinden hesaplanan yetmiş beş bin dört yüz on kuruşa ana para borcu olan seksen bin kuruş eklendiğinde yüz elli beş bin dört yüz on kuruşa ulaşmıştır.

¹⁰³ 10 Ekim 1855/28 M 1272, BOA., **HR.MKT.**, Dosya no: 123, Gömlek no: 17.

“Rumeli Valisine

Devletli Efendim hazretleri

Policeci Çekiçoğlu Kabril'in Debreli Hakkı Paşa zimmetinde bâ-sened ve i'lâm matlubu olan seksen bin kuruşun kisesi bin akçeden teraküm eden güzeştesiyle beraber tahsili babında paşa-yı mûmâ-ileyhin Debre Kazası'nda mutasarrıf olduğu emlak ve emval ve eşya ve arazisinin mahallinde furuhtuyla esman-ı hasilasından duyun-ı mezkurenin tesviyesi zımında makam-ı senaveriden tastir ve tesyir olunan tahriratın henüz cevabı vurud etmemiş olduğundan ve muahharan paşa-yı mûmâ-ileyhin vefatı vukuuna mebni meblağ-ı mezbur müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin veresesinden taleb olunmuş ise de muhalefet etmekte olduklarından ve bu husus kendisine gadri mucib idiğinden bahisle hakkında vuku bulan istidası üzerine keyfiyet meclis-i ticarete lede'l-havale tacir-i merkum ile verese-i mûmâ-ileyhin vekilleri nüvvabdan Seyyid Ali Efendi celb ve ifadat-ı vakıaları zabt olunduktan sonra mahfuz ilamat ceridesine müracaat olundukda mukaddema icra olunan muhakemede meblağ-ı mezbur müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin deyni olduğu tebeyyün ederek ber-muceb-i mukavele ma'a güzeşte tediye kılınması ve mümkün olamadığı takdirde paşa-yı mûmâ-ileyhin merkuma rehin olarak vermiş olduğu Debre Kazası'nda vaki mutasarrıf olduğu emlak ve emval ve eşyanın furuhtuyla duyun-ı vakıasının faiziyle beraber tediye olunması nezaret-i müşârun-ileyhâ canibinden mukaddema ilam olunmuş ise de henüz tesviye olunamadığından ve mukaveleleri olan kesesi bin akçeden güzeşte talebi dahi fahiş ve usul-i ticarete münâfi görünmüş olduğundan beş kuruş hesabıyla güzeşte itası lazım geleceğinden asl-ı mal olan mezkur seksen bin kuruş üzerine tahvilin vade-i muayyenesi çıktıkda altmış beş senesi Şaban-ı şerifinin yirmi ikinci gününden yetmiş üç senesi mah-ı Cumadelahirinin nihayetine kadar doksan dört mah sekiz günlük icab eden güzeştesi bi'l-hesab yetmiş beş bin dört yüz on kuruş res-i mala zam olunarak cem'an bir yük elli beş bin dört yüz kuruşa baliğ olmuş ve teslimatı olan yedi bin üç yüz doksan bir buçuk kuruş tenzil olunup kusur bir yük kırk sekiz bin on sekiz buçuk kuruş ba'de mâ dahi tediye olunmaz ise bundan böyle murur edecek eyyâmın kisesi beşden lazım gelen güzeştesinin verese-i merkumeden bi't-tahsil merkum Kabril'e teslim ettirilmesi ve mümkün olamadığı halde ber-muceb-i mukavele merkuma terhin olunmuş olan emlakın evvel be-evvel mahallinde şer'-i şerif ve meclis marifetiyle furuhtuyla esmanî deynine vefe eder ise üst tarafının verese-i merkuma itası vefa etmez ise kezalik noksanı verese canibinden itmam olunması iktiza edeceği meclis-i mezkurdan bâ-ılam ifade ve beyan kılınmış ve mübaşir tayini istida olunarak bu hususa daire-i senaveri kavaslarından Erzincanlı Hüseyin Ağa mübaşir tayin olunmuş olmakla ber-minval-i muharrer iktizasının icrası ve mübaşir-i merkumun umur-ı memuresinde muavenet ve teshilat-ı mukteziyenin ifası hususuna himmet buyurmaları şükka-i senaveri terkim kılındı.

Fi 17 Ş sene [12]73

Mühür: Seyyid Mustafa

Deavi Nezareti işaretiyle mübaşirli olarak tebdil olunmuşdur. ”¹⁰⁴

Aradan yaklaşık dokuz yıl geçmiş ancak henüz policeci alacağını tahsil edememiştir. Bu kez Meclis-i Vâlâ Başkanlığı'na yazılan yazıda; policeci Çekiç oğlu Kabril'in rahmetli Hakkı Paşa'da olan alacağına karşılık rehnedilmiş Debre'deki yanmış konak arsası ile mutfak odalarının devlet tarafından kışlaya ilave edilmesi amacıyla doksan bin kuruş bedel ile satın alınması nedeniyle adı geçen policecinin

¹⁰⁴ 12 Nisan 1857/ 7 Ş 1273, BOA., A.MKT.DV., Dosya no: 137, Gömlek no: 38.

alacağının bu bedel içerisinde düşülmesi hakkındaki yazılı talebinin Meclis-i Vâlâca görüşüldüğü belirtilerek konakla ilgili ön ödemenin kesin karara varılmadan yapılmayacağı bildirilmiştir. Olayın akıbeti bilinmemekle birlikte borçlu tarafın bir üst düzey devlet görevlisi olması halinde alacağın tahsilinde çeşitli güçlüklerle karşılaşılabilir. Bir taraftan faiz işlese de bu durumun poliçeci esnafının gelir gider dengesinde olumsuz etki yaratacağı açıktır.

“Meclis-i Vâlâ Riyaset-i celilesi canib-i âlisine

Maruz-ı çâkerleridir ki

Poliçeci Çekiç oğlu Kabril'in Debreli müteveffa Hakkı Paşa'da olan matlubâtına mukabil uhdesinde merhun olan Debre'de kain muhterik konak arsasıyla mutfak odaları bu kere kışlaya ilave olunmak üzere doksan bin kuruş bedel ile canib-i mirîden mübayaa olduğundan bahisle meblağ-ı mezburun paşa-yı mûmâ-ileyhin veresesi tarafına verilerek tevkif olunmasını müstedî ita eylediği arzuhali gönderildiği beyan-ı âlisiyle merkumun işbu matlubâtı maddesi Meclis-i Vâlâca derdest-i müzakere bulunduğundan ba'de mâ vaki olacak emr ve işar-ı âli-i âsifânelerine intizaren mezkur konak mu'accelesinin mevkuf-ı hazine tutulması şeref varid olan tezkire-i aliyye-i cenab-ı riyaset penâhilerinden irade buyurulmuş olduğundan mantuk-ı celili üzere meblağ-ı mezbur ol vechle mevkuf-ı hazine ettirilmiş olmağın ol babda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emridir.

Fi 19 Receb sene [12]83 ve fi 14 Teşrinisani sene [12]82”¹⁰⁵

Poliçe işlemlerindeki anlaşmazlıklar genelde borçlunun borcunu vadesinde ödememesinden veya anapara dışında fazi de ödemesi gerektiği halde bu kurala uymamasından kaynaklanmaktadır. Bu işlemlerin tamamına yakını gayrimüslimler veya gayrimüslim poliçeci esnafı ve sarraflar tarafından gerçekleştiğinden hem borçlu hem de alacaklının gayrimüslim olması daha rastlanılır bir durum olmakla birlikte bir tarafın müslüman olduğu durumlar da sözkonusu olabilmektedir. Ancak belgelerden görülebildiği kadarıyla taraflardan birinin müslüman diğerinin gayrimüslim olması izlenen yol veya alınan karar üzerinde hiçbir etki yaratmamaktadır. Bu da devletin, bazı istisnai durumlar hariç olmak üzere, ticari işlemlerde genel olarak adalet ilkesine bağlı kaldığına ve kuralların din, ırk, zengin, yoksul gibi ayırım yapılmadan uygulandığına işaret etmektedir. 23 R 1277/ 8 Kasım 1860 tarihli belge, mültezimlerden¹⁰⁶ Mehmet Hüsrev Efendi'nin dilekçesine ilişkindir. Mehmet Hüsrev Efendi 17 Rebiülahir 1277/ 2 Kasım 1860 tarihli bu

¹⁰⁵ 27 Kasım 1866/19 B 1283, BOA., MVL., Dosya no: 1035, Gömlek no: 4.

¹⁰⁶ Mültezim: Devlete ait bir geliri götürü olarak üstüne alıp toplayan. Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, 20. bs., Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 2003, s. 721.

dilekçesinde İzmir’de yaşayan Yahudi sarraf Mussi isimli kişiden gümrük vergilerinin karşılığı olan poliçeden kaynaklanan yüz yirmi üç adet Osmanlı Lirası alacağıının olduğunu ancak ödenmediğini, tahsilatın yapılması için Mahmud Efendi’yi vekil tayin ettiğini, şayet alacağı ödenmez ise borçlunun İstanbul’a mahkemeye çağrılmasını, temerrüd nizâmına (ödemenin gecikmesi durumunda uygulanması gereken kurallar) bağlı olarak kendisinin haksız çıkması durumunda borçlunun uğrayacağı masraf ve zararı karşılamayı kabullendiğini belirterek bu konuda İzmir Valisi’ne talimat verilmesini talep etmiştir. Bunun üzerine konu Ticaret Meclisi’ne gelmiş ve dilekçe sahibi alacaklı Mehmet Hüsrev Efendi görülecek dava sonucunda haksız olduğu anlaşılırsa borçlu sarraf Musi’nin meclis tarafından hesaplanacak zarar ve ziyanını karşılamak üzere Hayriye tüccarından Denizli’li Ahmet Efendi’nin kefil olduğuna dair şebender¹⁰⁷ Halil Efendi’nin resmi yazısı muhafaza altına alınmıştır. Ayrıca, alacaklı sözkonusu tutar için faiz talep etmemiş olsa da kural gereği alınması gerekeceğinden yüzde birlik faizin kuruş hesabıyla tahsil edilmesi ve alacaklı vekiline teslim edilmesi bu olmadığı takdirde borçlunun İstanbul’a mahkeme edilmek üzere getirilmesi istenmiştir.¹⁰⁸

25 Za 1277/4 Haziran 1861 tarihli bir belgede, Hasan isimli bir kişinin üç sene önce Harput’lu Aragir oğlu sarraf Begos’a üç bin kuruş tutarında bir poliçe keşide ederek üç yüz kuruş iskontosunu da verdiği ve poliçenin sarraf Begos tarafından kabul edildiği (sarraf poliçeyi kabul ederek artık asıl borçlu yani poliçeyi ödeyecek kişi konumuna geçmektedir) ancak poliçenin vadesinde ödenmemesinden dolayı Hasan’ın zor durumda kaldığı belirtilerek, Harput Mutasarrıfı Veyis Paşa’dan gereğinin yapılması istenmiştir.¹⁰⁹ Bu konu ile ilgili 8 B 1277 / 20 Ocak 1861 tarihli bir başka belgede; Şahinoğlu Yuvan isimli tüccarın, Adana’da ikamet eden pamuk tüccarı Kayserili Bağcıoğlu Anastaş’dan poliçe bedellerinden dolayı alacağı olan dokuz bin beş yüz kırk beş kuruşun çeşitli bahaneler ileri sürülerek ödenmediği anlaşılmış olup, alacağın tahsil edilmesi durumunda Yuvan’ın kefil olan Çoban oğlu

¹⁰⁷ Şebender, konsolos mânâsında kullanılmakla birlikte burada geçen anlamı, II. Mahmut zamanında, Osmanlı İmparatorluğu içinde yerli Müslüman tüccarların korunması bakımından aralarında çıkabilecek herhangi bir anlaşmazlığı gidermekle görevli bulunan kimsedir. Bu mânâdaki şebender adı ikinci Meşrutiyet’ten sonra kaldırılmıştır. Ferit Devellioğlu, **a.g.e.**, s. 984.

¹⁰⁸ 8 Kasım 1860 /23 R 1277, BOA., **A.MKT.DV.**, Dosya no: 175, Gömlek no: 122.

¹⁰⁹ 4 Haziran 1861/25 Za 1277, BOA., **A.MKT.DV.**, Dosya no:192, Gömlek no:12.

Haralambo'ya teslimi, tahsil mümkün olmaz ise borçlunun İstanbul'a gönderilmesi hususunda Adana Valisi'nden yardım istenmiştir.¹¹⁰ Tarafların aynı kişiler olduğu tahmin edilen 7 Z 1277 / 16 Haziran 1861 tarihli belgede, Şahinoğlu Yuvan ile ortağı Balabanoğlu Yuvan'ın poliçe bakiyelerinden kaynaklanan onar bin kuruştan toplam yirmi bin kuruşluk alacaklarının Bağcıoğlu Anastaş'dan bir türlü tahsil edemedikleri, borçlunun Yozgat civarında olduğunun haberinin alındığı, borçlunun mahalli meclise ödeme için gelmesi durumunda anlaşmada faiz maddesi de bulunduğundan ticaret kuralları gereğince yüzde bir faizin de tahsil edilerek o bölgede bulunan alacaklı vekili Tüfenkçioğlu Yuvanaki'ye teslimi, tahsil mümkün olmaz ise borçlunun İstanbul'a gönderilmesi konusunda Ankara Mutasarrıfı'na talimat yazılması istenmiştir. Belgede ayrıca İstanbul'da görülecek davada borçlunun haklı çıkması olasılığına karşı Ticaret Meclisi'nce tespit edilecek masraf ve zararın ödeneceğine ilişkin olarak Çinili Han'da bulunan tüccar Ronel oğlu Agop'un kefalet senedi verdiği görülmektedir.¹¹¹

01 Z 1277/ 10 Haziran 1861 tarihinde Selanik Valisi Hasan Paşa'ya yazılan yazıda, Avram isimli kişinin ekte sunduğu dilekçesine göre bundan otuz beş sene önce Selanik Hahambaşısı olan Buda Arkalayi'den iki adet poliçe karşılığı yüz elli bin kuruş alacağı olduğu, ancak hahambaşının borcunu ödemediği vefat ettiği belirtilmektedir. Belgenin devamından hahambaşının Avram (alacaklıyla isim benzerliği) isimli oğlundan da ödenmemiş senet karşılığı yirmi bin kuruş alacağı olduğu, Avram'ın şimdiye kadar birçok kez talep edildiği halde bu meblağı ödemeye yanaşmadığı öğrenilmiştir. Sonuç olarak yüz elli bin kuruşun tahsiliyle birlikte yirmi bin kuruşun da faizi ile ödenmesi istenmiştir.¹¹²

Anlaşmazlıklar sadece Osmanlı tebaasına dahil taraflar arasında olmayabiliyordu. 06.09.1867 tarihli belge Osmanlı ve Avusturya tebaasından iki kişi arasındaki poliçe bedelinin ödenmemesinden kaynaklanan anlaşmazlığın Ticaret Mahkemesi'ne taşınması bakımından dikkat çekicidir. Belgede, geçen sene Eylül ayında Devlet-i Aliyye tebaasından Kerope İskender'in bir poliçe bedelini ödeyememesinden dolayı Avusturya tebaasından Henk adlı bezirgan (tüccar)

¹¹⁰ 20 Ocak 1861/8 B 1277 , BOA., **A.MKT.DV.**, Dosya no: 180, Gömlek no: 91.

¹¹¹ 16 Haziran 1861/7 Z 1277, / BOA., **A.MKT.DV.**, Dosya no: 193, Gömlek no:12.

¹¹² 10 Haziran 1861/1 Z 1277, BOA., **A.MKT.DV.**, Dosya no: 192, Gömlek no:75.

tarafından Ticaret Mahkemesi'ne dilekçe verildiği belirtilmektedir. Kerope'nin Londra'da Ravakon isimli tacir üzerine keşide ettiği iki yüz liralık poliçe Henk tarafından kabul edilmiş, ancak poliçenin vadesi geldiğinde ödeme yapılmadığından protesto edilmiştir. Daha sonra söz konusu poliçe bedeli Henk'ce ödenmiş olduğundan dava açılmasına gerek kalmamıştır. Bezirgan Henk bu kez ödediği poliçe bedelini Kerope'den mahkeme yoluyla talep etmektedir. Bu konularda dört aylık zaman aşımı kuralı olduğundan Henk dava dilekçesini Ekim ayında vermiş ve 27 Nisan'a dava günü almıştır. Ticaret Mahkemesi ise dava açma süresinin zaman aşımına uğradığını belirterek 13 Nisan'da Henk'in Kerope'yi dava etme hakkı olmadığına hükmetmiştir. Mahkemenin davanın zaman aşımına uğradığına dair kararına itiraz edilmektedir. Zira bu dört aylık sürenin mahkeme gününden itibaren başlatılması uygun olmayıp dava açılması için yapılan başvuru gününden itibaren hesap edilmesi Fransa Ticaret Kanunu'nun 126. bendinde mevcuttur. Bu kanun gereği poliçe sahibi poliçeyi kabul ettiği yerden vadesinde akçesiz olamadığı halde davaya başlayacağını haber verip, ödenmediği durumda mahkemeye davet edecektir. Ayrıca kanununun 167. bendine göre bu dört aylık süre dava dilekçesinin sunulduğu tarihin ertesi gününden itibaren başlatılacaktır. Bu durumda Henk'in söz konusu meblağı ödediği günden itibaren süreyi başlatmak doğru olacaktır. Diğer taraftan bahsi geçen kanunun bentleri gereği davanın görülmesine kadar tarafların 15 gün süreleri olduğu ve bu dört aylık sürenin 15. günden itibaren başlatılması gereğinin Ticaret Mahkemesi tarafından asla dikkate alınmadığı Avusturya Sefareti'nce bildirilmekte ve bundan dolayı sefaret sıralanan bu hususlara uygun olarak mahkemenin tekrar görülmesini veya konunun özel bir komisyona havale edilmesini istemiştir.

“Sene-i sabıka Eylül'ünde Devlet-i Aliyye tebasından Kerope İskender'in bir poliçe bedelini tediye edememesinden dolayı Avusturya tebasından Henk nam bazergan tarafından Ticaret Mahkemesi'ne arzuhal takdim olunup bir muhtelit meclise havale olundukda merhum Kerope tarafından Londra'da Ravakon nam tacir üzerine keşide olunan iki yüz liralık poliçeyi Henk Bazergan kabul etmiş ve vadesi hulülünde tediye edemediğinden protesto olunup davaya hacet kalmayarak meblağ-ı mezburu eda eylemiş olduğu cihetle merhum Kerope'den davaya salahiyeti olduğu tebeyyün etmişti. Dört mah mürur etmeksizin davaya kıyam olunmak nizamı iktizasından bulunmuş olmakla Henk tarafından Teşrinievvel'de arzuhal takdim ve Nisan'ın yirmi yedisinde muhakemeye mübaşeret olunmuş olmakla mahkeme-i ticaret tarafından muhakemeye bed olunduğu günden itibaren müddet-i muayyene mürur etmiş zannıyla bu sene Nisan'ın on üçünde muma-ileyh Henk'in

Kerope'den davaya salahiyeti olmadığına hüküm olunmuştur. İşbu dört mah müddetin muhakeme gününden itibar olunması caiz olmayıp davaya şürû' olunduğu günden hesab olunması lazım geleceği Fransa Ticaret Kanunnamesi'nin yüz yirmi altıncı bendinde musarrahdır. Bend-i mezkur iktizasınca poliçe sahibi poliçeyi kabul ettiği mahalden vadesinde akçesiz olamadığı halde davaya kıyam edeceğini haber verip tediye olunmadığı surette muhakemeye davet edecektir ve yine kanunname-i mezburun yüz altmış yedinci bendinde işbu dört mah müddet arzuhal takdiminin ferdası gününden itibaren olunacağı münderiç olduğundan Henk'in meblağ-ı mezburu tediye eylediği günden itibar olunmak caiz olduktan başka zikr olunan kanunname bendleri ahkamınca davaya kıyam olununcaya kadar tarafeynin on beş gün müddetleri dahi olduğunu ve bu dört mah müddet on beşinci günden bed' edeceğini Mahkeme-i Ticaret asla nazar-ı itibare almamış olduğundan Avusturya Sefareti işbu ahvali müdekkikâne bi'l-mutalaa keyfiyetin usule tevfikân tekrar rüyet olunmasını veyahut bir komisyon-ı mahsusa havale buyurulmasını niyaz eder.”¹¹³

Belgede, Avusturya Sefareti'nin Fransız Ticaret Kanunu'ndan örnekler vererek mahkemenin hatalı davrandığını ileri sürmesinin nedeninin Osmanlı Devleti'nde o tarihlerde yürürlükte olan Kanunname-i Ticaret olduğu tahmin edilmektedir. Zira 1807 tarihli Fransız Ticaret Kanunu'nun bir tercümesinden ibaret olan bu kanun 1850 yılından 1926 yılına kadar yürürlükte kalmış fakat çeşitli sebeplerle dönemin ticaret hukuku ihtiyaçlarına cevap verememiştir. Öte yandan belgedeki ifadelerden Henk'in poliçenin kabul edeni yani muhatabı ve esas ödemesi gereken taraf olmasına ve bu sorumluluğunu gecikmeli de olsa yerine getirmesine karşın sonradan poliçenin keşidecisine dava açarak bu meblağı talep etmiş olması dikkat çekicidir. Konu ile ilgili başka bir belge tespit edilemediğinden dava süreci ve akıbeti hakkında bilgi edinilememiştir.

Devletin ödenmeyen ve protesto olan poliçelerle ilgili caydırıcı tedbirler alması konuya yaklaşımının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Zira para kullanımını sınırlayan dolayısıyla para tedavülünü kontrol edebilme olanağı sağlayan böyle bir ödeme aracı ile ilgili olarak halkın güven duygusunun zedelenmesi devlet teşkilatının da sık sık başvurduğu bu işlemlerde daha vahim sonuçlara yol açabilir. Sözcüleri 29 Ş 1277/ 12 Mart 1861 tarihinde Efkaf-ı Hümayun Nezareti'ne yazılan yazıda; işlediği suç nedeniyle memurluktan azledilen eski Bağdat Evkaf Müdürü Osman Fehmi Efendi'nin keşide ettiği poliçenin protesto olması nedeniyle yolda tutuklandığı, kendisinden gelen telgrafta ise görevine hangi gerekçe ile son verildiğini bilemediğini ve sözkonusu poliçe bedelinin ödenmesinden dolayı serbest kalarak

¹¹³ 6 Eylül 1867/7 Ca 1284, BOA., **HR.TO.**, Dosya no: 164, Gömlek no: 33.

gidişine izin verilmesini talep ettiği belirtilmektedir.¹¹⁴ Osman Fehmi Efendi'nin bu talebinin kabul görüp görmediği bilinmemekle birlikte keşide ettiği bir poliçenin ödenmemesinden dolayı yolda tutuklanmış olması devletin bu konudaki kararlı tutumuna işaret etmektedir. Ancak daha önce benzer bir konu ile ilgili belgede bahis geçtiği üzere (Kamando Bazergan'ın Cezayir-i Bahr-i Sefid Valisi İsmail Paşa'dan olan alacağının tahsili ile ilgili 11 M 1269/ 25 Ekim 1852 tarihli belge) devlet bazı durumlarda poliçeden kaynaklanan ve ödenmeyen bir borç için bu kadar sert tedbirler yerine sadece borcun ödenmesi gerektiğine dair bir uyarı yazısı ile de yetinebilmektedir. Bu iki olay karşısında takınılan tutum kendi içinde çelişkili gibi gözükse de bazı hususları açığa kavuşturmakta fayda vardır. Birincisi, bu görevlilerin yaptıkları işin devlet nezdindeki önem farkıdır. İkincisi, nedeni bilinmemekle birlikte Bağdat Evkaf Müdürü Osman Fehmi Efendi'nin işlediği bir suç nedeni ile görevine son verilmiş olup, üzerine bir de ödemediği bir borç çıkması verilen cezayı ağırlaştırmış olabilir. Ayrıca iki olay arasında dokuz yıl gibi bir süre vardır ve bu süre zarfında devletin bazı kuralların işlerlik kazanması için daha katı önlemler almış olması beklenebilir. Nitekim birinci olayda Kamando Bazergan ödenmeyen alacağı için bir protesto işlemini devreye sokmamış buna karşın ikincisinde ödenmeyen poliçe protesto edilmiştir. Son bir olasılık olarak devletin benzer özellikler gösterse de iki olayda kişiye göre muamele etmiş olmasıdır.

4 Ca 1268/ 25 Şubat 1852 tarihli belge vadesinde ödenmeyen bir poliçenin protesto edildikten sonra yapılanları göstermesi bakımından kayda değer bulunmuştur. Belge ekinde alacağı ödenmeyen ve bu nedenle şikayetçi olan poliçeci esnafından Canik oğlu Agob'un bir dilekçesi mevcuttur. Agob söz konusu dilekçesinde; Deraliyye'de (İstanbul'un eski adı) Kuyumcuoğlu Karabet'ten alınmak üzere Eğin'de ikamet eden poliçeci esnafından Kasaboğlu Kirkor tarafından kendisine keşide edilmiş olan altmış bin kuruşluk bir poliçenin vadesinde ödeneceğine dair Karabet'in kabul ve imza etmiş olmasına karşın vadesinde ödenmediğinden protesto edidiğini belirtmektedir. Konu Ticaret Nezareti'ndeki mahkemede görüşülmüş olup, poliçe ve protesto senedinin incelenmesi neticesinde ilgili kanun gereği poliçe bedeli, protesto masrafı ve işleyen faizinin keşideci

---

¹¹⁴ 12 Mart 1861/29 Ş 1277, BOA., **A.MKT.MHM**, Dosya no: 212, Gömlek no: 41.

Kasaboğlu Kirkor'dan tahsil edilerek alacaklı Agob'un Harput'da oturan vekili Misak oğlu Artin'e ödettirilmesine karar verilmiştir. Mahkemenin vermiş olduğu bu karar gereği yapılmak üzere Harput Valiliği'ne gönderilmiştir. Belgeden anlaşıldığı üzere; Eğin'de ikamet eden poliçeci esnafından Kasaboğlu Kirkor'un, Kuyumcu oğlu Karabet'den olan altmış bin kuruş alacağı, poliçeci esnafından Canik oğlu Agob'a da borcu vardır. Kasaboğlu Kirkor bu tutarda bir poliçe düzenleyerek Karabet'in Agob'a ödeme yapmasını istemiştir. Ancak poliçe vadesinde ödenmediğinden dolayı protesto olmuş ve konu mahkemeye intikal etmiştir. Mahkeme olayı yürürlükte olan kanuna göre incelemiş ve Agob'un haklı olduğuna karar vererek poliçe bedeli ile faizinin ve protesto masrafının keşideciden alınarak Agob'un vekiline ödenmesi gerektiğini bildirmiştir. Burada dikkat çeken nokta Kasaboğlu Kirkor'un keşide ettiği poliçeyi imzasıyla kabul ettiği açıkca belli olan muhatap Kuyumcuoğlu Karabet'in vadesinde ödemeyi yapmadığı halde neden sorgulanmadığı veya sorumlu tutulmadığıdır? Bu konuda akla gelen en güçlü olasılık, poliçeyi kabul eden Kuyumcu oğlu Karabet'in İstanbul'da ikamet etmesi nedeniyle bu işleme sadece aracılık ettiği, borç- alacak ilişkisinin tümüyle Kasaboğlu Kirkor ile Canik oğlu Agob arasında olduğu ve mahkemenin de bu yönde ikna olduğudur. Dolayısıyla poliçe bedeli doğrudan keşideci Kasaboğlu Kirkor'dan talep edilmektedir.¹¹⁵

19. yüzyılın sonlarına doğru bir belgeden, poliçe protestolarının kaydında ve tüccarların servet ve itibarlarının tasdiki sırasında bazı sorunlar yaşandığı anlaşılmaktadır. 23 S 1308/ 8 Ekim 1890 tarihli bu belgede poliçe protestolarının Dersaadet Odası'nca kaydedilmesi ve tüccarların verecekleri kefaletlerin yine bu oda tarafından tasdik edilmesi gereğinden bahsedilmektedir. Kefalet nizâmnamesinde yer alan bu hususa uyulmadığı, tüccarların sınıflandırılmasında mukavelat muharrirleri ve esnaf kethüdalarının kendi başlarına hareket ettikleri anlaşıldığından bu durumun önlenmesi istenmektedir. Buna göre tüccar olarak kabul edilenlerin servet ve itibarlarına göre sınıflandırma yetkisi sadece Ticaret Odası'na aittir. Ayrıca poliçe protestoları için Ticaret Odası'nca alınan yirmişer kuruşluk harçla ilgili Ticaret ve Nafia Nezaret'lerinden görüş sorulmuştur.

¹¹⁵ 25 Şubat 1852/4 Ca 1268, BOA., **HR.MKT.**, Dosya no: 43, Gömlek no: 44.

“Evrak numarası: 792/8

Tesvidi tarihi: 13 Eylül sene [1]306

Tebyizi tarihi: 23 S sene [1]308 ve fi 25 Eylül sene [1]306

Polîçe protestolarının Dersaadet Ticaret Odasınınca dahi kayd edilmesi ve tüccar tarafından vuku bulacak kefalet üzerine derece-i servet ve iktidarlarının mezkur oda tarafından tasdik ettirilmesi hakkında Ticaret ve Nafia Nezaret-i celilesinden vaki olan işar ve Adliye Nezaret-i celilesiyle ceryan eden muhabere üzerine sebk eden karara tevfikân Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi'nden kaleme alınan mazbata ile Ticaret Odası varidatının masarîfina adem-i kifayeti cihetiyle poliçe protestolarının odaca kaydı muamelesi mukabilinde beherinden başkaca yirmişer kuruluş harç ahzi hakkında Ticaret ve Nafia Nezaret-i celilesinden varid olan diğer tezkire Meclis-i Mahsus-ı Vükela'dan lede'l-mutalaa mazbata-i mezkurede poliçelerin protesto edilmesi gibi tüccarın itibarına dokunur ahvalden Ticaret odalarının serian haberdar olması lüzumuna binâen protestonamelerin mukavelât muharrirlerine itası anda keyfiyetin anlar tarafından Ticaret Odası'na tebliğ edilmesi ve nihayet yirmi dört saat zarfında odaya tebliğ-i madde etmeyen memurun azline kadar gidilerek tedib kılınması münasib olacağı gibi kefalet maddesine gelince tüccarın derece-i servet ve itibarının Ticaret odaları ve esnaf kethüdaları tarafından ve böyle bir merci-i mahsus bulunmayanların servet ve itibarlarının mukavelat muharrirleri canibinden tasdik edilmesi kefalet nizamnâmesi ahkâmından olduğu halde tüccardan bulunanların dahi mukavelat muharrirleri ve esnaf kethüdaları tarafından derece-i servet ve itibarlarının tasdik edilmekte bulunduğu anlaşıldığına ve ahval-i mezkurede vazife ve salahiyet nizamiye tecavüz olduğuna mebni mukavelat muharrirlerince haric ez-vazife olarak tüccarın derece-i servet ve itibarlarına karışılmayıp yalnız kefaletnamelerin tasdikiyle iktifâ olunmak için Adliye Nezaret-i'nce tebliğât-ı lazime icrası ve tüccar ile esnafın tefriki bahsinde dahi Ticaret Kanunu ahkâmına riayet olunması yani keyd yeminleriyle? taayyüş edenlerden mâadâ küllî ve cüzî emtia ve eşya ve erzak satanlar ile zeyl-i kanun-ı ticaretin yirmi sekizinci maddesinde tadad ve tasrih edilmiş olan sair muamelat-ı ticariyeyi sanat ittihaz edip haklarında iflas muamelesi icra olunabilenler kanun-ı mezkur hükmünce tüccardan madud olmasıyla bu makulelerin derece-i servet ve itibarlarının Ticaret odalarınınca tasdiki lazım geleceğinden esnaf kethüdaları tarafından müdahale olunmaması için icab edenlere tenbihat icrasının Şehremanet'ine havalesi ve Adliye ve Ticaret Nezaretlerine malumat itası ile işin bu cihetinin dahi hükm-i nizama irca'ı gösterilmiş ve suver-i muharrere münasib görünmüş olduğundan ber-muceb-i mazbata ifa-yı mukteziyâtı ve poliçe protestolarından Ticaret Odası'nca yirmişer kuruluş kaydiye istifası caiz olamamakla beraber Ticaret Odası'nın ıslah ve tanzim-i ahvali lazımeden bulunduğundan bu cihetin mütalaasıyla bildirilmesinin dahi ilaveten Ticaret ve Nafia Nezaret-i celilesine tebliği tezekkür edilmiş ve keyfiyet nezaret-i müşarun-ileyhimâya tebliğ kılınmış olduğu beyan-ı âlisiyle emanet-i celile-i asifanelerine dahi ifa-yı tebliğât olunması bâ-tezkire-i samiye-i Sadaret-penâhî emr ve izbar buyurulmuş olmakla ber-muceb-i karar iktizasının ifasına himem-i aliyye-i emanet-penâhîleri masruf buyurulmak babında.”¹¹⁶

Bu belgede, ödenmeyen ve protesto olan poliçeler hakkında yapılması gereken işlemler sıralanmaktadır. Ancak, sorumluluğunu yerine getirmeyen görevliler hakkında yaptırım uygulanacağını bildirilmesi bazı aksaklıkların halen giderilemediğini, 1850 yılında yürürlüğe giren Ticaret Kanunu ile 1882 yılında

¹¹⁶ 8 Ekim 1890/23 S 1308, BOA., **DH.MKT.**, Dosya no: 1768, Gömlek no: 47.

kurulan İstanbul Ticaret Odası'nın aradan geçen süre içerisinde tam olarak işlerlik kazanamadığına işaret etmektedir.

Bazı kişilerin alacaklarının ödenmemesi ise çok daha büyük sorunların yaşanmasına neden olabilmektedir. Özellikle, ödemeyen taraf devlet ve alacaklı kişi de bir başka devletin koruması altında olması durumunda konu uluslararası bir boyuta taşınmaktadır. 18 C 1320/ 22 Eylül 1902 tarihli belge bu konu ile ilişkilidir.¹¹⁷ Buna göre, Tubini ve Lorando isimli kişilerin veresesine ait biri on bin diğeri yirmi bir bin beş yüz otuz liralık iki adet poliçenin devlet tarafından henüz ödenmemiş olması nedeniyle nota verildiği anlaşılmaktadır. Ancak hazine bu poliçe bedellerini ödeyecek para bulunmamakla birlikte acilen tedarik edilmesi ve buna uygun bir cevap verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Tarihe "Midilli Hadisesi" olarak geçen bu olay, bir Fransız bankeri olan Lorando'nun 1875'te Osmanlı Nafia ve Maliye Nezareti'ne vermiş olduğu seksen beş bin liralık borç ile Aristidi Tobini'nin elinde bulunan tahvilleri tahsil için mahkemeye başvurduğu halde Osmanlı Devleti'nden alamamalarından kaynaklanmıştır. Alacaklarını tahsil edemeyen bankerler bunun üzerine Fransız hükümetine başvurmuşlardır. Fransız hükümeti zamanında ödenmediği için beş yüz dört bin liraya yükselen bu borcun derhal ödenmesini talep etmiş aksi takdirde İstanbul'daki elçisini geri çağıracağını bildirmiştir. Osmanlı Devleti borcun ödenmesini kabul etmesine rağmen elçi geri çekilmiş ve Fransa'dan ilave istekler gelmiştir. Bu istekler genel olarak Osmanlı topraklarında bulunan ve Fransa'nın hamiliğini yaptığı şahıs ve cemaatler tarafından idare olunan okulların resmi olarak Osmanlı Devleti'nce kabul edilmesine yöneliktir. Fransız hükümeti isteklerinin karşılanmaması halinde zor kullanacağını belirtmiş ve nitekim 7 Kasım 1901 tarihinde Midilli Adası'na asker çıkartmıştır. Bu fiili durum Osmanlı Devleti'nin Fransız hükümetinin isteklerini kabul etmesi ile 11 Kasım 1901 tarihinde son bulmuştur. Böylelikle Fransız hükümeti Osmanlı Devleti'ne topraklarının hemen her köşesinde bulunan ve çoğu ruhsatsız olarak faaliyet gösteren Fransız himayesindeki 259 okul ve 354 müessesesinin mevcudiyetini resmen kabul ettirmiştir.¹¹⁸ Midilli işgalinin olduğu yıl tespit edilen belgeden bir yıl öncedir.

¹¹⁷ 22 Eylül 1902/18 C 1320, BOA., BEO., Dosya no: 1922, Gömlek no: 144111.

¹¹⁸ Tülün Taş, "19. Yüzyılda Anadolu'da Katolik Misyonerlerin Eğitim Alanındaki Faaliyetleri", Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Kayseri 2006, s. 70.

Buradan, Osmanlı Devleti'nin bahsi geçen iki bankere olan borçları ödemeyi kabul etse de halen ödenmemiş bir kısım borcun kaldığını ve bankerlerin ölümünden sonra da bu sıkıntının devam ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim 26 S 1321/ 24 Mayıs 1903 tarihli belgede; Lorando ve Tobini'nin alacakları için Rusumat Emaneti hasılatı üzerine keşide edilen poliçelerden 13 Mayıs 1903 vadeli olanlarının bedellerinin ödenmemesi nedeniyle Fransız Sefareti'nden Hariciye Nezareti'ne yazılı bildirimde bulunulduğu görülmektedir.¹¹⁹

Poliçecilerin iflas etmesi de üzerinde durulması gereken bir konudur. Zira para ile ilgili konularda piyasada oluşabilecek bir güvensizlik sistemin sağlıklı işleyişini engellemektedir. 25 M 1271/ 18 Ekim 1854 tarihli belge konu ile ilgili detayların görülebilmesi bakımından iyi bir örnek oluşturmaktadır. Söz konusu belgeden; poliçeci Tarakçıoğlu Karabet'in iflas etmesi nedeniyle defterlerinin incelenmesi için dört tüccarın görevlendirildiği, defterlerin incelenmesi neticesinde Tekfurdağı'nda ikamet eden Kuyumcuoğlu Ohannes'in müflisin ortağı olduğunun anlaşıldığı, bunun üzerine Ohannes'in mağazasını mühürlemek ve kendisini İstanbul'a getirmek için ticarethane memurlarından Yusuf Ağa'nın görevlendirilerek Tekfurdağı'na gönderildiği, ayrıca mütemerrid nizamı gereği tüccar Palancıoğlu Bedros'un kefil alındığı ve kefalet senedinin Ticarethane'de muhafaza edildiği, anlaşılmaktadır. Buna göre, iflas eden poliçecinin kayıtlarının bulunduğu defter ve diğer evrakları tüccar, sarraf gibi meslek erbabı tarafından incelenmekte ve borcu alacağı kesin olarak ne kadardır, ortaya çıkarılmaktadır. Bu arada borcunu ödemeyenlerle ilgili düzenleme gereği itibarlı bir tüccarın kefalet senedi alınarak alacaklıların hakları teminatlandırılmış olmaktadır. Belgede açıkça ifade edilmemekle birlikte iflas etmiş poliçecinin alacakları borçlarını karşılayamaması durumunda bu kefalet senedi paraya çevrilerek poliçecinin kalan borçlarını ödendiği düşünülmektedir.

*“Tekfurdağı kaymakamına tahrirat-ı sâmiye
Poliçeci Tarakçı oğlu Karebet izhar-ı iflas eylediğinden suret-i iflası ne merkezde olduğunun
zahire ihracı zımında merkumun defterleri ashab-ı matlub miyanelerinde rüyet olundukda
olunduğu halde merkumun Tekfurdağı'nda mütemekkin Kuyumcu oğlu Ohannes şeriki
olduğu defatir-i mezkure müfâdından anlaşılmış ve bu husus için bundan akdem Ticarethane*

¹¹⁹ 24 Mayıs 1903/26 S 1321, BOA., BEO., Dosya no: 2075, Gömlek no: 155599.

hademesinden Yusuf Ağa ol tarafa gönderilmiş olduğundan kaffe-i defatir ve evrakının istishabıyla merkum Ohannes'in Dersaadet'e ihzarı ve orada olan mağazasının temhiri hususu dâyinleri tarafından bâ-arzuhal istida olunmuş ve mütemerrid nizamı mucebince tüccardan Palancı oğlu Bedros kefil irâe olunarak yedinden alınan senedin hıfz ettirildiği Ticarethane'den ilam kılınmış olmakla ber-muceb-i ilam merkum Ohannes'in li-ecli'l-mürâfa'a gönderilen adama terfikan bu tarafa ihzarı ve orada olan mağazasının temhiri hususuna himmet eylemeniz siyakında şukka.

Fi 25 Muharrem sene [12]71

Mesalih

Tekfurdağı Kaymakamına tahrirat-ı sâmiye

Kuyumcu Ohannes'in ihzarını havi

Kayd şud

Maruz-ı çâker-i kemineleridir ki

Polîçeci esnafından Tarakçı oğlu Karabet nam kimesnenin ahz ve itasına sekte gelerek usulü vehle icab eden defterini canib-i ticarete ita etmeş ve mersumun ahz ve itasına dair defterlerinin tahkik ve tetkik olunması hususu dört nefer tüccara havale olunarak ashab-ı matlub taraflarından dahi bazılarımız hazır olduklarımız halde mersumun defterleri mucebince Tekfurdağı'nda mütemekkin Kuyumcu oğlu Evannes nam zimmî şeriki olduğu tebeyyün etmiş ve bu husus Ticarethane'ye haber verilerek ber-muceb-i şurut mersum Evannes'in Tekfurdağı'nda mevcut defterleri ile kendisinin Dersaadet'e celbi iktiza edeceği evvel emirde canib-i ticaretden istilam olunarak ilamları mucebince bir kıta emirname-i samilerinin tastir ve itası babında emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Bende

Tüccar ve poliçeciyan ashab-ı matlub kulları

Usul-i kefalet Ticarethane'de rüyet olunmak buyuruldu

Fi 16 Muharrem sene [12]71 ”¹²⁰

Polîçe kullanımının giderek yaygınlaşması bu alanda farklı görevlerin oluşmasına yol açmıştır. Belgelerde rastlanılan ünvanların ya devlet tarafından verilen resmi bir görev için ya da yapılan işin niteliği itibariyle kendiliğinden oluştuğu tahmin edilmektedir. Söz gelimi daha önce aktarılan bir belgede (Za 24 sene 1265/ 11 Ekim 1849 tarih, A.MKT.DV, Dosya no: 20, Gömlek no: 14) “poliçe tahsildarı” şeklinde bir ünvanı bahsedilmektedir. Poliçe tahsildarının resmi bir görevi bulunmadığı, poliçe bedellerinin tahsilatıyla işiyle ilgilenen, büyük olasılıkla da poliçeci esnafı adına hareket eden bir kişi olduğu tahmin edilmektedir.

14 M 1267/ 19 Kasım 1850 tarihli bir başka belgede ise hazine görevli Neşet Efendi'nin vefatından dolayı boşalan kadroya Akif Efendi'nin terfien atandığı bildirilmektedir. Meclis-i Vâlâ'ya sunulan aynı kararda ayrıca “poliçe mukayyidi” (kayıt memuru) Nuri Efendi'nin mevcut maaş ve rütbesi (ünvanı) ile Tahsilat

¹²⁰ 18 Ekim 1854/25 M 1271, BOA., HR.MKT., Dosya no: 90, Gömlek no: 64.

Odası'nda ihtiyaç duyulan ikinci mümeyyizliğe (yazıcıların yazdıkları yazıları düzelten kişi) tayin olduğu belirtilmektedir. 1850 yılındaki bu belge, devleti ilgilendiren poliçelerin kayıt altına alınabilmesi için memur görevlendirildiğine işaret etmektedir. Kayıt memurlarının sayısı bilinmemekle birlikte sadece bu iş için memur görevlendirilmesi, poliçe işlemlerinin yaygınlığına ve devletin poliçeye verdiği önemi göstermektedir.¹²¹

Defter-i Hakani Nezareti Muhasebe Kalemî'nde "poliçe mukayyidi" olarak görev yapan Vahyi Efendi ile ilgili yapılan bir soruşturmaya ait belgeler dikkat çekicidir. 1899 yılında meydana geldiği belirlenen bu olayda öncelikle "poliçe mukayyidi" olarak adlandırılan görevlinin Defter-i Hakani Nezareti Muhasebe Kalemî'nde çalıştığı anlaşılmaktadır. Bir önceki belgenin 1850 yılına ait olduğu düşünüldüğünde (geçen süre içerisinde bu ünvanın yer aldığı bir belgeye rastlanmamasına karşın) yaklaşık elli yıl boyunca devletin poliçe işlemlerini kaydeden bir görevlinin bulunduğu söylenebilir. Poliçe mukayyidi Vahyi Efendi hakkında üç adet belge tespit edilmiştir. 12 N 1316/ 24 Ocak 1899 tarihli belgede; Vahyi Efendi'nin devlete kalan Kıbrıs arazisi bedeline mahsuben hazineден Defter-i Hakani Nezareti'ne gönderilen kağıt paraların kaybolmasına sebebiyet vermekten Şura-yı Devlet İstinaf Mahkemesi'nde (Danıştay) yargılandığı ve beraatine karar verildiği, bunun üzerine kendisinin yarım maaş ile eski görevine iadesini talep ettiği belirtilmektedir.¹²² Defter-i Hakani Nezareti'nden verilen cevapta, Vahyi Efendi'nin beraat etese de mahkemede paraları çalma teşebbüsünde bulunduğunu itiraf ettiği ve yerine bir başka memurun asaleten atanmış olması nedeniyle göreve iade talebinin kabul edilemeyeceği, kendisinin durumuna uygun bir başka görev talep etmesinin veya emekliye ayrılmasının uygun olacağı bildirilmiştir. 29 Za 1316/ 10 Nisan 1899 tarihli belgede ise; Vahyi Efendi'ye önerilen yüz elli kuruş maaşın kendisini mağdur etmesi nedeniyle eski maaşına eşit bir iş talebinde bulunduğu görülmektedir. Sonrasında konu Sadrazamlık makamına iletilmiştir.¹²³ Bu olayla ilgili 19 S 1317/ 29 Haziran 1899 tarihli son belgede; Defter-i Hakani Muhasebe Kalemî eski poliçe mukayyidi Vahyi Efendi'nin yapılan mahkeme sonucunda zimmetine para

¹²¹ 19 Kasım 1850/14 M 1267, BOA., A.AMD., Dosya no: 25, Gömlek no: 51.

¹²² 24 Ocak 1899/12 N 1316, BOA., BEO., Dosya no: 1260, Gömlek no: 94454.

¹²³ 10 Nisan 1899/29 Za 1316, BOA., BEO., Dosya no: 1293, Gömlek no: 96971.

geçirmediği ispatlandığından aylık beş yüz kuruştan yıllık altı bin kuruş maaşla eski işine geri dönmesinin Sadrazam tarafından uygun görüldüğü ifade edilmektedir.¹²⁴ Neticede, zimmet suçu ile itham edilen Vahyi Efendi yargılanıp beraat ettikten sonra işe iadesi konusunda bir süre tereddüt oluşmuşsa da Sadrazamlık makamının onayı ile iş çözümlenmiştir. Burada dikkat çeken bir diğer husus poliçe mukayyidi görevinin öneminden mi yoksa kişinin ısrarla hakkını aramasından mı olsa gerek olayın Sadrazamlığa kadar aksettirilmiş olmasıdır. Bir poliçe işleminde olması gereken keşideci, muhatap, hamil, ciranta şeklindeki taraflar dışında arşiv belgelerinde tespit edilen o döneme özgü görev ve ünvanlar “poliçe tahsildarı” ve “poliçe mukayyidi” ile sınırlı kalmıştır.

Poliçe işlemleri ile ilgili tarafların anlaşmazlıklarını konu alan belgeler birçok hususun aydınlatılmasına yardımcı olmuştur. Ancak poliçeci esnafının faaliyetleri hakkında bir değerlendirme yapmak yerinde olacaktır. Zira, 18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı ticaretinin sarraf/tüccar ve bankerlerle birlikte önemli aktörlerinden biri olan poliçeci esnafı hakkında bugüne kadar bilinenler çok sınırlıdır ve çalışmanın amaçlarından biri de belgeler yardımıyla bu esnaf grubunun faaliyet alanlarını belirlemek ve ekonomiye yaptıkları katkıyı ortaya koymaktır. Bu noktada şöyle bir soru ortaya çıkmaktadır. Yurt içinde ticaretin yoğun olduğu bölgelerde faaliyet gösteren poliçeci esnafına herhangi bir poliçe işlemi nedeniyle ödenen paranın akıbeti ne olmaktadır? Örneğin, Erzurum’da poliçe karşılığı teslim alınan para daha sonra İstanbul’da alacaklıya ödendiği durumda Erzurum’daki poliçeci bu parayla ne yapmaktadır? Bu soruların karşılığı devletin poliçeci esnafı ile ilgili kimi şikayetlere verdiği yanıtlarda mevcuttur. Devlet, sık sık yaptığı yazılı uyarılarla poliçecilerin poliçe işlemleri dışında tefecilik yapmalarını, bankacılık faaliyetleri yönündeki girişimlerini engellemeye çalışmıştır. Bu uyarılar tersten okunursa, poliçecilerin elde ettikleri parayı bankalar gibi faizle işlettikleri, ihtiyacı olanlara kredi kullandırdıkları anlaşılmaktadır. Buradan iki sonuca ulaşılmıştır. Birincisi, poliçeci esnafının bir dönem yurt içindeki para ve sermaye hareketlerinde önemli bir fonksiyonu üstlenmelerinin yanında gerçekleştirdikleri işlemlerle resmi olmayan bankacılık faaliyetlerini de yürüttükleri, bir anlamda banka şubesi gibi çalıştıkları

---

¹²⁴ 29 Haziran 1899/19 S 1317, BOA., **BEO.**, Dosya no: 1331, Gömlek no: 99817.

şeklindeki genel bir tanımlamanın çok da yanlış olmamasıdır. İkincisi ise bu şekilde bir organizasyonun aksamadan işleyebilmesi, poliçeci esnafının parasal kaynak yönünden güçlü olmasına bağlıdır. Uzak bir yerdeki ortağından keşide edilmiş poliçeyi getiren kişiye/alacaklıya poliçedeki şarta göre ibrazında veya belirtilen tarihte ödemenin yapılması gereklidir. Aksi takdirde piyasada güven duygusu kaybolacak ve kimse onlarla iş yapmak istemeyecektir. Poliçecinin iflas etmesi veya bir anlaşmazlığın ortaya çıkması gibi istisnai durumlar dışında genelde ödemelerin düzenli olarak yapıldığı düşünülmektedir. Bu da maddi olarak güçlü kişilerin bu mesleği yaptıkları anlamına gelmektedir. Poliçeci esnafının faaliyet alanlarının Anadolu ile Rumeli'nin özellikle ticaretin yoğun olduğu bölgeleri kapsadığı görülmektedir. Osmanlı'nın Arap coğrafyasında bulunan topraklarında isimlerine rastlanmamasının esas nedeninin ise bu bölgede yaşayanların faize olan duyarlılığından ileri geldiği düşünülmektedir.

Belge incelemesi sırasında dikkat çeken bir başka husus; devletin bu meslek grubundakiler için her ne kadar “poliçeci esnafı” ifadesini kullansa da pratikte diğer esnaf gruplarından farklı bir kategoride değerlendirmesidir. Bunun en somut örneği patent vergisi düzenlemelerinde poliçeci esnafının tüccar sınıfına dahil edilmesidir. Benzer şekilde poliçeci esnafı ile ilgili işlemlerin diğer tüccarlar gibi Ticaret Nezareti'nce takip edilmesidir. O halde meslek, ünvanı yapılan işi tam olarak yansıtamamaktadır. Daha doğrusu poliçecilerin faaliyetleri “esnaf” ünvanına yüklenen anlamı aşmaktadır. Burada akla gelen bir başka sorunun yanıtı aranmalıdır. Devletin örgütlenme yönüyle esnaf, gelir ve vergilendirme yönüyle tüccar olarak değerlendirdiği ve dolayısıyla kolaylıkla ikileme düşülebilecek bu meslek grubunun faaliyetleri nasıl tanımlanmalıdır? Aslında sorunun yanıtı meslek ünvanının içinde saklıdır. Poliçeci esnafı “poliçe alım satımı ile uğraşan, poliçe ticareti yapan ve poliçe düzenlemek suretiyle faizle borç veren” kişiye verilen isimdir. Daha önce belirtildiği üzere; 1845-1846 yılları arasında Eğin'de kayıtlı yirmi iki dükkanda sayısı altmışa ulaşmış poliçecilerin faaliyet gösterdiği ortaya çıkmıştır. Ülkenin başka yerlerinde de bu tip bir örgütlenmenin varlığı bilinmemekle birlikte bir yerin merkezinde diğer esnaf grupları ile birlikte iki düzineye yakın dükkanın bulunması o dönemde poliçeci esnafına olan ihtiyaca ve bu esnaf grubunun piyasadaki etkinliğine işaret etmektedir. Öte yandan bu yapılan işin yirmi iki dükkanda altmış kişinin

geçimini sağlayabilecek düzeyde kazançlı bir iş olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu açıdan bakıldığında zaman zaman faaliyet alanları kesişse de sarraf ve bankerlerden ayrı düşünmek gerekir. Çünkü sarraf ve bankerlerin poliçe işlemlerini yapmalarının farklı nedenleri vardır. En başta her iki meslek grubunun öncelikli işi poliçe ticareti yapmak değildir. Devletin vergi tahsilinde önemli rol oynayan sarraflar paraların merkeze nakledilmesinde bir yerde devletin de bilinçli tercihi ve koşullar gereği poliçe işlemlerine aracılık etmişlerdir. Yine Dârphane-i Amire'nin çalışma sistematığındeki değişiklikler neticesinde sarrafların para transferlerinde poliçe kullandığını biliyoruz. Devletin güçlü sermaye gerektiren maliye-iltizam sektörünü azınlık mensubu olan sarraflara, bir yerde faiz iznini vererek bırakmış olması, 18. yüzyıldan itibaren sarrafların sahip olduğu sermayenin tedricen büyümesine yol açmıştır. Ancak bu sermaye, maliye-iltizam sektörü içinde kalmış ve dışına taşmasına pek imkân verilmemiştir.¹²⁵ Öte yandan 19. yüzyılın başlarında Osmanlı ekonomisinin dışa açılma sürecinde yoğunlaşan mal ticareti nedeniyle ödemelerin poliçe karşılığı yapılması yüksek kâr getiren bir alan yaratmıştır. Kuşkusuz bu fırsatı en iyi değerlendiren kesim, eğitimi, yabancı dili, yurt dışında geliştirdiği ilişkileri ile sarraflar ve bankerler olmuştur. Bunlar aynı zamanda mal alım satımıyla da uğraştığından bir yandan ticaretin diğer yandan poliçe, kaime spekülasyonu ve kredi işlemlerinin getirdiği yüksek kâr, banka kurmaya, devlete borç vermeye kadar sermaye biriktirmelerine ve dolayısıyla etki alanlarını oldukça genişletmelerine yol açmıştır. İşlerin bu kadar genişlemesinden olsa gerek bazı iş sahalarını azaltma veya tümüyle terk etme yoluna gitmişlerdir. Bu alanlardan biri de yurt içi poliçe işlemleridir. Piyasada gerekli olan bir öznenin dışarıda kalması sürekli bir durum olamayacağından bu boşluk “poliçeci esnafı” adı verilen meslek grubu ile doldurulmuştur. Ancak bu tümüyle bir geri çekiliş veya pazarı terk etme anlamına da gelmemelidir. Tanzimat Fermanı'ndan sonra vergi toplama yönteminde yapılan değişiklikten bir süre sonra geriye dönüş neticesinde sarraflar tarafından kurulan Anadolu ve Rumeli Kumpanyaları gibi vergi paralarının merkeze poliçe yoluyla nakledilmesi şeklindeki uygulamaların organize bir biçimde tekrarlandığı görülmektedir. Kumpanyaların kurulmasının eskiye göre farkı devletin artık vergi

---

¹²⁵ Genç, 2010, a.g.e., s. 87.

parasının tahsili konusunda daha kurumsallaşmış bir yapıyı muhatap almasıdır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren belgelerde bahsi geçen poliçeci esnafı grubunun, Osmanlı Devleti'nde bankacılık faaliyetlerinin başlaması ve zamanla banka şube ağının yaygınlaşması ile birlikte yüzyılın sonlarına doğru yavaş yavaş piyasadan çekildikleri belirlenmiştir. Aslında bu saptama, sarraflar, bankerler ve Osmanlı'da çeşitli dönemlerde ön plana çıkan ama daha sonra işlevini tamamladığı için sürekliliğini sonlandıran diğer özneler için de geçerlidir. Bunun temel olarak iki nedeni olduğu düşünülebilir. Birincisi devletin merkeziyetçi ve güçlü yapısı sınıf oluşumuna hiçbir zaman müsaade etmemiştir. Dolayısıyla, şahıs, aile veya bir grubun güçlendiği ve daha belirgin hale geldiği dönemler hep geçici olmuştur. Tabakoğlu, Türkiye İktisat Tarihi isimli kitabında; "*Osmanlı'da batı anlamında sınıflaşmanın ortaya çıkmamasının esas nedeni olarak toprak gibi temel bir üretim faktöründeki devlet mülkiyeti ve sermayenin belli ellerde toplanmaması ilkesinin bu yönde ortaya çıkabilecek eğilimleri zayıflattığını*" belirtmektedir. Böylece Türk-İslâm toplumlarında olduğu gibi Osmanlı toplumunda da sadece idarî kademelenmeye dayanan farklı bir tabakalaşma oluşmuştur. İslâmi anlayışa göre, toplumun bütün üyeleri yönettiklerinden sorumludur. Buna göre yönetenlerle yönetilenler arasında bir tahakküm değil bir sorumluluk ilişkisi vardır.¹²⁶ Ayrıca hanedan dışında diğer yönetici sınıfın siyasi ve parasal gücü yöneticinin ömrü ile veya sahip olduğu otoritenin süresi ile sınırlı olduğundan servet biriktirme ve bunu gelecek nesillere aktarma gibi bir oluşuma izin verilmemiştir. Genç'in yapmış olduğu "*Devlet görevlilerinin meşru tek varisi vardır: Devlet.*" tanımlaması konuyu anlaşılır biçimde özetlemektedir. Bu özelliği ile Osmanlı'lar batılılardan ayrılmaktadır. Kapitalist sistemin temel motifi olan sınıf olgusunun yerleşmemesi belki de batılı anlamda yapılan reform çalışmalarının yüzeysel kalmasında bir türlü istenen sonuca ulaşamamasında etken olmuştur. İkinci neden ise birincinin tetiklemeyle ortaya çıkmaktadır. Öznenin önemini yitirdiği bir ortamda konunun veya olayın birinci sıraya yerleşmesidir. Bu ifadeyi konumuzla ilişkilendirdiğimizde ise şu sonuca ulaşılmaktadır: Devlet yönüyle önemli olan gerek para arzının kontrolü gerekse paranın uzak mesafeler arasında sorunsuz bir şekilde transfer edilmesi için poliçe

---

¹²⁶ Tabakoğlu, 2009, a.g.e. s.167.

kullanımına ihtiyaç duyulmasıdır. İşleme aracılık eden kimi zaman tüccar, sarraf kimi zaman ise poliçeci esnafı olabilmektedir. Aracılık edenin mali yönden güçlü ve ihtiyaç olan yetkinliğe sahip olması kuşkusuz önemli olmakla birlikte esas olan paranın ulaştırılmasıdır. Böylece devlet tarafından yapılan düzenlemeler de bu amaca yönelik olmaktadır. Faaliyet gösterilen alanların devlet kontrolünde olması sermaye biriktirilmesi suretiyle sınıf oluşumunu engellemektedir. Nitekim ünvanında esnaf ibaresi yer almakla birlikte tüccar sınıfında değerlendirilen poliçeci esnafı da banka şubelerinin yaygınlaşmasıyla birlikte tıpkı sarraflar gibi bir yerde tarihsel sorumluluklarını yerine getirdikten sonra kaybolmuşlardır. Bugün sarrafların ve bankerlerin poliçeci esnafına göre çok daha fazla bilinmesi ve araştırmaya konu olması da dikkat çekicidir. Ancak burada önemli olan, bahsi geçen öznelere öte devletin onlara verdiği sorumluluk ve faaliyetleri için tanımladığı alandır. Diğer bir ifade ile devlet kendi inisiyatifinde ve bilinçli bir politikanın sonucu olarak bir alanda onlara görev vermekte ve sonuç almayı beklemektedir. Örneğin, sarrafların Osmanlı Devleti'ndeki faaliyetleri tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde diğer ülkelerdeki sarrafların faaliyetleri ile ayrılmaktadır. Osmanlı'da para alış verişi ile başlayan ve ekseriyeti gayri müslimlerden oluşan sarrafların yoğunlaştığı alanlara daha sonra devletin izni ve desteği ile maliye-iltizam sektörü de eklenmiştir. Aynı sarraflardan bir kısmına esas olarak bankacılık sektörünün faaliyet alanı olan mevduat toplama ve kredi verme işlerinde de rastlamak mümkündür. Üst düzey bürokratların finansal danışmanlığını yapmak da sarrafların işi olmuştur. Özellikle 18. yüzyıldan itibaren bu alanlar iç ve dış ticaretten bankerliğe, borsa simsarlığından devlete borç vermeye, havagazı, tramvay şirketlerinde kurucu hissedarlıktan maden işletmeye kadar geniş bir yelpazeye yayılmıştır. İsimlerini genel olarak faaliyet gösterdikleri bölgeden alan ve bu nedenle Galata Bankerleri olarak bilinen bu grup 1862'de Galata Borsası'nı kurmuş, bu borsa bugün bilindiği şekliyle işlemlerin ve oyunların gerçekleştirildiği ortamı teşkil etmiş ve hatta 1875'lerde Avrupalı borsacıların faaliyet gösterdiği bir alan olmuştur. Düyûn-ı Umûmiye İdaresi'nin kuruluşuna kadar (1881) bu bankerlerin ve borsaların etkinliği devam etmiştir.¹²⁷ Sarraf, banker ve poliçe esnafını da dahil edebileceğimiz bu grup imparatorluğun son

---

¹²⁷ Tabakoğlu, 2009, a.g.e., s. 331.

iki yüz yılında etkinlik göstermiş ve sonradan bir şekilde yitirdikleri büyük servetleri en azından iki üç kuşak korumasını bilmişlerdir. Burada tartışılması gereken konu servet birikimine ve servete dayalı bir sınıfsal farklılıkların olduğu yapıya izin vermediği belli olan gelenekselci bir devlet anlayışının tamamı gayrimüslimlerden oluşan bu gruba gösterdiği ayrıcalığın nedenidir. Mehmet Genç'in bu konudaki dikkat çekici yorumu şöyledir:

“...Osmanlı sisteminde hakim olan unsurun siyaset olduğunu, siyasi sistemde aristokrasinin oluşmasını önlemek ve sürekli yenilenen meritokratik bir elit kadrosunu işbaşında tutabilmek üzere nasıl ki devşirme usulünü benimsedilerse, benzer şekilde sermayeyi de, başına buyruk bir rakip veya siyaseti etkileyebilecek bir güç haline getirmemek üzere, devşirme tarzı bir yöntemle sağlamaya çalıştılar... Azınlıklar, siyaseti etkileme şansına sahip olmadıkları için tercih edildiler ve bu imkânlara nail oldular. Onlar da buna gayet iyi cevap verdiler ve uyum sağlamayı başardılar...”¹²⁸

Genç'in bu yorumlarına katılmakla beraber ilave olarak bazı hususlara da değinmek gerekir. Öncelikle, Osmanlı Devleti'nin bir sistem devleti olduğu ve hemen hemen her konuda geliştirdiği rasyonel uygulamalarla mevcudiyetini uzun süre koruyabildiğini kabul etmek gerekir. Devletin teşkilat yapısından, vakıflara, maliyesinden, esnaf örgütlenmesine, vergi sisteminden askeri gücüne kadar birçok alandaki uygulamaları batılı devletler tarafından yakından izlenmiş bunlardan bir kısmı bu devletlerce geliştirilen yeni düzenlemelere esin kaynağı olmuştur. Ancak Tanzimat döneminde başlayan reform hareketleri gelenekçi sistemin yerine başka sistemleri ikame etmeyi gerektirdiğinden sistemin çözülmesi hızlanmıştır. Bunun yanı sıra batının mali yönden güçlü oluşu ve ekonominin hiçbir koruma tedbiri alınmadan dışa açılması büyük bir dünya devletinin giderek etkisizleştirilmesine ve kapitalizmin edilgen bir ögesi haline gelmesine yol açmıştır.¹²⁹ Aslında devlet yönetiminin özellikle para ve kredi konularında uzun bir süre dışarıdan gelen dayatmalara direnç gösterdiğini biliyoruz. Bu bir yerde kapitalizmin ülkeyi etkisi altına almasına karşı gösterilen bir dirençtir. Söz gelimi yurt dışından kredi almak için birçok ekonomik sıkıntılara rağmen 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan Kırım Savaşı'na kadar beklenilmiştir. Aynı şekilde kambiyo istikrarının sağlanması için iki

---

¹²⁸ Genç, 2010, a.g.e, s.86, 87.

¹²⁹ Tabakoğlu, a.g.e., s. 158.

Galatalı bankere kurdurulan ancak karşılanamayan zararlar nedeniyle faaliyetine son verilen Dersaadet Bankası'nın ardından kurulması düşünülen merkez bankası için de bu bankerlerden faydalanılması düşünülmüştür.¹³⁰

Sonuç olarak Osmanlı Devleti'nin, sarraf, banker ve poliçecilerin arasında bulunduğu gayrimüslim grubun sermaye biriktirmesine, faizle iş yapmasına müsamaha göstermesinin ardından bu grubun kendi tebaasından olmasına ve kontrolü altında tutabilmesine bağlanabilir. Ancak bunu yaparken oluşturdukları sistemin yabancıların eline geçmemesi kaygısıyla hareket ettiklerini söyleyebiliriz. Zira gelen tehlikenin farkındadırlar. Bu tehlike, 4 Mart 1881 tarihinde göreve gelen ve 19 Eylül 1881'de bir suikast sonucu öldürülen A.B.D. Başkanı James Abram Garfield'in şu sözlerinde saklıdır: “*Parayı kontrol eden ulusu kontrol eder*”. 18. yüzyılın sonlarından itibaren dünyadaki önemli tarihsel olayların arkasında olduğu düşünülen ünlü Rothschild hanedanlığının taktikleri bu gelenek üzerine kurulmuştur.¹³¹

3.3. Poliçe İşlemlerinde Uluslararası Hukuka Uyum Çabaları: Lahey Anlaşması

Osmanlı Devleti'nde 1850'de Fransa'dan iktibas edilen, *Kanunname-i Ticaret*'in yürürlüğe girmesine kadar İslâm Hukuku uygulanıyordu. 305 maddeden oluşan bu kanunun esası 1807 tarihli Fransız Ticaret Kanunu'dur. *Mecelle-i Ahkam-ı Adliye*'nin 1882 yılında yasalaşmasından itibaren ikili bir yapı oluşmuştur.¹³² Ancak, “Kanunname-i Ticarete ticarî senetler hattâ kıymetli evrak ile ilgili umumi hükümler mevcut değildir. Sözü geçen kanunun 6. faslı sadece poliçeler hakkında hükümler içermektedir. Bu faslın iki maddesi (m. 144 ve 145) bonolardan bahseder ve bonolarda şekli bakımından bulunması icabeden hususları belirterek sair bakımlardan bonoyu poliçeler ile aynı hükümlere tâbi kılar”.¹³³ Bununla birlikte poliçe muhtelif memleketlerde tedavül ettirildiğinden dolayı birçok hukukları ilgilendirdiğinden,

¹³⁰ Al, a.g.e., s. 40.

¹³¹ John Coleman, **Rothschild Hanedanlığı Para, Güç ve İktidarın Sırları**, Çev: Mert Akcanbaş, 8. bs., İstanbul, Destek Yayınları, 2015, s. 65.

¹³² Ali İhsan Öztürk, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İmtiyaz Usulüyle Yürütülen İstanbul Belediye Hizmetleri (Yap-İşlet-Devret Uygulaması) (1852-1964)**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, 2010, s. 96, 97.

¹³³ Nurkut İnan, “Kanunname-i Ticarete Göre Protestolar”, **Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1965-1966, C. 22-23, s. 831.

Devletler Hususi Hukuku bakımından doğan ihtilafları karşılamak sebebiyle yeknesak bir şekilde tanzim edilmek istenmiştir. Bu sebeple yapılan anlaşmaların ilki 1910-1912 tarihlerini taşıyan Lahey anlaşmasıdır. Bu anlaşmayı daha eksiksiz olarak içerisine alan 1930 tarihli Cenevre Anlaşması takip eder. Bir çok memleketler bu anlaşmalara iştirak etmiş ve burada karar altına alınan hususları milli mevzuatlarına intikal ettirmişlerdir.¹³⁴

Çalışmanın kapsadığı dönem esas itibariyle Osmanlı Devleti'nde poliçe kullanımının daha yoğun olarak görüldüğü 18. ve 19. yüzyıllar olmakla birlikte konu ile çok yakından ilişkili olan uluslararası bir anlaşmanın uygulamadaki sonuçları olmasa da anlaşma metninin transkripsiyonu ve 1850 tarihli Ticaret Kanunu ile genel olarak bir karşılaştırma yapılmasının yararlı olacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda, Osmanlı tarafında konferans öncesi yapılan hazırlıklar, konferansla ilgili düşünceler ve sonrasında yapılan yorumlar, tespit edilen arşiv belgelerinin yardımıyla aktarılmıştır.

Dünya ticaretinde poliçe ile yapılan ödemelerin yaygınlık kazanması bu işlemlerin artık uluslararası hukuksal bir zemine oturtulmasını da gerekli kılmıştır. Aslında dış ticarete para yerine geçen kağıtların kullanılması dünya ticaretine hükmeden Avrupa'nın uyguladığı merkantilist politikalara dayanmaktadır. Nitekim 19. yüzyılın başlarında Avrupa'nın önde gelen ülkeleri ile yaptığı anlaşmalar nedeniyle bir anda yabancı malların istilasına uğrayan Osmanlı Devleti yurt dışına hızlıca altın ve gümüş para çıkışını sınırlandırabilmek amacıyla çeşitli yollar denemiş ancak diğer sorunların da eklenmesiyle mali borç tuzağına düşmüştür. Bu arada 18. yüzyıldan itibaren başta vergilerin merkeze aktarılması olmak üzere para transferlerinde kullanılmaya başlayan poliçe ile ödeme yöntemi bir süre sonra dış ticaret hacminde meydana gelen artış nedeniyle yurt dışı işlemlerinde de kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bankacılık faaliyetlerinin uzun bir dönem sarraflar ve bankerler eliyle yürütülmesi, yurt içinde poliçe esnafı olarak adlandırılan bir meslek grubunun ortaya çıkışı bu işlemlerin Avrupa'daki benzerlerinden biraz daha farklı gerçekleşmesine yol açmıştır. Söz gelimi poliçenin ciro ile tedavüle girmesi veya bir bankaya iskonto ettirilerek kredi temin edilmesi gibi fonksiyonlar çok sınırlı

---

¹³⁴ Haydar Arseven, "Poliçe", *İktisat ve Ticaret Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul, 1953, s. 105.

kalmıştır. Öte yandan, alt yapısı hazırlanmadan, ülkenin koşulları ve hukuki yapısı fazla düşünülmeden alınan daha doğrusu aslından bire bir tercüme edilen Fransız Ticaret Kanunu biraz da bu nedenlerden olsa gerek fazlaca bir uygulama alanı bulamamıştır. Bunun yerine belgelerden görüldüğü kadarıyla temerrüd nizâmı, kefalet nizâmı gibi düzenlemelerden yararlanılma yoluna gidilmiştir. Bir süre sonra bir banka kurulması yönünde başta İngiltere olmak üzere Avrupa devletlerinin yaptığı baskılar sonuç vermiş ve Osmanlı Devleti'nde bankacılık faaliyetleri resmen başlamıştır. Bu aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılın başlarından itibaren uluslararası sisteme entegre edilmesi, o sistemin bir parçası olması yönündeki çabaların bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Böylece uluslararası sistemin edilgen bir parçası haline gelen Osmanlı Devleti gerek yurt içi gerekse yurt dışı ödemelerde kullanılan poliçe ile ilgili bir anlaşmaya dahil olarak bu işlemlerin hukuki zemininde oluşan boşluğu da bir yerde kapatmış olacaktır.

Konu ile ilgili arşiv belgelerinde; Lahey'de toplanacak konferansa Felemenk (Hollanda) Devleti'nin öncülük ettiğini ve bu toplantıya otuz bir devletin temsilci göndermeye karar verdiğini, konferansın ilk etapta 1910 senesinin Haziran ayında başlamasının planlandığını görüyoruz.

“Evrak numarası: 1871

Tarih-i tesvid: 14 Zilkade sene [1]327 / 14 Teşrinisani sene [1]325

Tarih-i tebyiz: 15 [Zilkade sene 1327] / 15 [Teşrinisani sene 1325]

Hariciye ve Adliye Nezaret-i Celilelerine tezâkir

Zabtnâme sureti Meclis-i Vükela Kalemî'ne verilmiştir.

Polîçe hakkındaki ahkam-ı kanuniyenin tevhidî maksadıyla Lahey'de ictimâ'ı mukarrer olan konferansa iştirake hazır olduklarını beyan eden otuz bir hükümetin esamisini ve mezkur konferansın bin dokuz yüz on senesi Haziran'ının nisf-ı ahîrinde akd olunması Felemenk Hükümeti'nce teklif edilmekte bulunulduğu ve bu tarihin hükümet-i seniyyece tensib buyurulup buyurulmadığına kesb-i ittîlâ' etmek mültezim olduğunu ve Lahey'deki hukuk-ı hususiye-i düvel komisyonu tarafından tertib olunan cetvel esileye serd olunabilecek mutalâ'ât ve mülahazâtın da gelecek alafranga Şubat'ın nihayetinden evvel bildirilmesi esbâbının istikmâli iltimasını havî Felemenk Sefareti'nden alınan takrir tercümesinin gönderildiğini mutazammın

Adliye Nezaret-i celilesinden evvel ve âhir tevârüd eden

Hariciye Nezaret-i celilesinden evvel ve âhir gelen dört kıt'a tezkire ve evrak-ı müteferri'a

11 Eylü sene [1]324 ve 28 Kanumuevvel sene [1]324 ve 25 Mayıs sene [1]325 ve 20 Teşrinievvvel sene [1]325 tarihli ve 1872, 2831, 561, 1711 numaralı tezâkir ve evrâk-ı müteferri'a Meclis-i Mahsus-ı Vükela'da lede'l-mutalâ'a zikr olunan konferansa hükümet-i seniyyece de iştirak olunması münasib olduğundan Felemenk Sefareti'ne muvafakati hâvî cevab tastiri hususun nezaret-i Celilelerine ve Hariciye Nezaret-i celilesine ve konferansın in'ikâdında memurîn-i adliyeden ve erbab-ı ihtisasdan birinin delege sıfatıyla izam olunmak

üzre intihâb ve iş'ârî ve sâlifü'z-zikr cetvel-i esileye ve erbab-ı ihtisâsdan birinin delege sıfatıyla izam olunmak üzere intihab ve iş'ârî ve sâlifü'z-zikr cetvel-i esileye serd olunabilecek mutala'ât ve mülâhazâtın ber-vech-i iltimâs gelecek alafranga Şubat'ın nihayetinden evvel tebliğ edilebilmek üzere serî'an ihzar ve izbârı hususlarının Adliye Nezaret-i celilesine tebliği tezekkür ve icabı icra kılınmış olmakla iktizâsının ifasına himmet Adliyeye ve sâlifü'z-zikr evrak leffen taraf-ı âlîlerine izbâr kılınmış olmakla icrâ-yı icabına himmet” ¹³⁵

Konferansın asıl amacı, polîçe ile ödemelerde her ülkenin kendi kanunlarına göre oluşturduğu hükümlerin “yek-nesak” bir yapıya kavuşturulmasıdır. Böylece olası uluslararası anlaşmazlıklarda esas alınabilecek standart kurallar geçerli olacak ve anlaşmaya taraf olan her ülke bu kuralları uygulamaya mecbur kalacaktır. Yazışmalar Felemenk Sefareti ile Hariciye Nezareti arasında yapılmakta olup, gelen davet Meclis-i Mahsus-ı Vükela'da görüşüldükten sonra konferansa katılmaya karar verilmiştir. Bu görüşmeler neticesinde hükümeti temsilen delege sıfatıyla Temyiz Mahkemesi Ceza Dairesi Reisi Osman Bey'in gönderilmesi de uygun görülmüştür. Kendisine görevlendirme ile birlikte gelecek Şubat ayına kadar bu konudaki hazırlıklarını tamamlaması ve konferansla ilgili görüş ve düşüncelerini oluşturması gereği bildirilmiştir. Ayrıca, delege olarak seçilen Osman Bey'e yüz elli lira yol harcırahı ve konferans süresince günlük yüz frank ödenmesi kararlaştırılmıştır.

“Daire-i Sadaret Tahrirat Kalemi şube 1

Evrak numarası: 3173

Tarih-i tesvid: 25 Muharrem sene [1]328 / 24 Kanunusani sene [1]325

Adliye ve Hariciye ve Maliye Nezaret-i Celilelerine

Polîçe hakkındaki ahkam-ı kanuniyenin tevhidî maksadıyla bin dokuz yüz on senesi Haziran'ının nisf-ı ahîrinde Lahey'de ictimâ'ı takarrur eden konferansda hükümet-i Osmaniye tarafından delege sıfatıyla bulunmak üzere Mahkeme-i Temyiz Ceza Dairesi Reisi saadetli Osman Bey'in izamı ve kendisine yüz elli lira azimet ve avdet harcırahıyla konferansın devamı müddetince yevmî yüz frank itası Adliye Nezaret-i celilesinden vuku bulan işar 19 Kanunusani sene [1]325 tarihli ve 966 numaralı tezkire-i devletleri üzerine Meclis-i Mahsus-ı Vükela kararıyla bi'l-istizân irade-i seniyye-i cenab-ı hilafet-penâhî şeref müte'allik buyurularak Hariciye ve Maliye Nezaret-i Celilelerine tebliğat icra olunmakla ifa-yı muktezâsına himmet

Hariciyeye

Nezaret-i müşârun-ileyhâ ile Maliye Nezaret-i celilesine tebliğat ifa olunmakla nezaret-i Celilelerincede iktizâsının ifasına himmet

Maliye

Nezaret-i müşârun-ileyhâ ile Hariciye Nezaret-i celilesine tebliğat ifa olunmakla iktizâsının ifasına himmetm.” ¹³⁶

¹³⁵ 28 Kasım 1909/15 Za 1327, BOA., **BEO.**, Dosya no: 3669, Gömlek no: 275119.

26 S 1328/ 9 Mart 1910 tarihli bir belgede; poliçe hakkındaki hükümlerin birleştirilmesi amacıyla Lahey’de toplanacak konferansa katılacak yabancı delegelerin Flemenk Hükümeti’nce 21 Haziran Salı günü kabul edilebileceği, toplantının yeri ve saatinin ise daha sonra bildirileceği bilgisinin alındığı belirtilmektedir.

“Daire-i Sadaret Tahrirat Kalemi şube 1

Evrak numarası: 1968

Tarih-i tesvid: 26 Safer sene [1]328 / 24 Şubat sene [1]325

Adliye Nezaret-i celilesine

25 Kanunusanii sene [1]325 tarihli tezkireye zeyldir. Poliçe hakkındaki ahkam-ı kanuniyenin tevhidî maksadıyla Lahey'de ictimâ' edecek konferansa izamı mukarrer ecnebî delegelerinin Felemenk Hükümeti'nce önümüzdeki Efrenci Haziran'ın yirmi birinci Salı günü kabul edilebileceği ve vakit ve mahall-i ictimâ'ının da ileride bildirileceği Lahey Sefaret-i seniyyesinden işar olunduğuna dâir Hariciye Nezaret-i celilesinin 22 Şubat sene [1]325 tarihli ve 1058 numaralı tezkiresi leffen savb-ı âlî-i semihânelerine irsâl kılını efendim.”

137

1 C 1328/ 10 Haziran 1910 tarihinde konferansın ertelendiği bildirilmektedir.¹³⁸ Belgelerden anlaşıldığı kadarıyla kesin tarihi belli olmamakla birlikte konferansın 1910 yılı Haziran ayı içerisinde toplanmış olabileceği düşünülmektedir.¹³⁹ Bu kanıyı destekleyen bir başka belgede Felemenk Hükümeti’nce 1910 yılı Haziran ayının ikinci yarısında toplantı yapılması önerisinin getirildiği görülmektedir.

*“Zikr olunan konferansa hükümet-i seniyyece de iştirak olunması münasib olduğundan Felemenk Sefareti'ne muvafakati havî cevab tastiri hususunun harice ve konferansın in'ikâdında memurîn-i adliyeden ve erbab-ı ihtisasdan birinin delege sıfatıyla izam olunmak üzere intihab ve işarı ve sâlifü'z-zikr cetvel-i esileye serd olunabilecek mutala'ât ve mülahazâtın ber-vech-i iltimas gelecek alafranga Şubat'ın nihayetinden evvel tebliğ edilebilmek üzere serî'an ihzar ve izbarı hususlarının Adliye nezaretlerine tebliği ve evrakin Adliye Nezareti'ne tesyir tezekkür kılını.”*¹⁴⁰

¹³⁶ 7 Şubat 1910/26 M 1328, BOA., **BEO.**, Dosya no: 3699, Gömlek no: 277382.

¹³⁷ 9 Mart 1910/26 S 1328, BOA., **BEO.**, Dosya no: 3716, Gömlek no: 278632.

¹³⁸ 10 Haziran 1910/1 C 1328, BOA., **BEO.**, Dosya no: 3762, Gömlek no: 282127.

¹³⁹ 31 Temmuz 1912/ 16 Ş 1330, BOA., **HR.HMŞ.İŞO.**, Dosya no: 122, Gömlek no: 19.

¹⁴⁰ 21 Kasım 1909/8 Za 1327, BOA., **MV.**, Dosya 134, Gömlek no: 20.

Burada alınan kararlar konferansa katılan devletlerden ev sahipliği yapan Felemenk hükümeti dahil toplam 25 ülke (Arjantin, Almanya, Macaristan, Belçika, Brezilya, Bulgaristan, Şili, Danimarka, Fransa, İtalya, Lüksemburg, Meksika, Karadağ, Nikaragua, Norveç, Panama, Paraguay, Felemenk, Rusya, Salvador, Sırbistan, İsveç, İsviçre ve Osmanlı Devleti) tarafından imzalanmıştır. Başlangıçta konferansa 31 ülkenin davet edildiği dikkate alındığında 6 ülkenin konferansa katılmaktan vazgeçtiği veya anlaşmayı imzalamadığı ortaya çıkmaktadır. Bir belgede Yunan ve Siyam Hükümet'lerinin çeklerle ilgili hükümlere itirazları olduğundan bahisle bu altı ülkeden ikisinin bu devletler olduğu sonucuna varılmıştır. Anlaşmayı imzalayan bu ülkelerle yapılan protokollerden birer adedinin İstişare Odası Kütüphanesi'ne ve Adliye Nezareti'ne incelenmek üzere gönderildiği belirtilmektedir. Osmanlı Devleti ile yapılan yazışmalarda konferansta mutabık kalınan kararlarla ilgili itiraz var ise bildirilmesi değil ise de bu kararların hükümet tarafından onayladığının açıkca ifade edilmesi için son tarih 1 Şubat 1911 olarak belirlenmiştir. Bu tarih daha sonra 15 Haziran 1911'e uzatılmış ve konu ile cevabın konferansa delege sıfatıyla katılan Osman Bey tarafından verilmesi istenmiştir. Ancak zamanında cevap verilememiş olup, aslında açıkca bildirilmesi istenen karar tüm protokol için değil sadece poliçe ve emre muharrer seneti için düzenlenen protokol ve eklerine ilişkindir. Bu arada konferansta alınan kararların iki cilt oluşturacak kadar detaylı olduğunu belirtmek gerekir. Daha sonra, aynı şekilde Felemenk Hükümeti'nin öncülüğünde 1912 yılında Lahey'de ikinci bir konferans daha gerçekleştirilmiştir. İkinci konferans yapılmadan önce 22 Nisan 1912 yılında Yunan hükümeti tarafından çek, poliçe ve emre muharrer senetlerle ilgili hükümler için bir muhtıra verilmiş, bunun dışında Siyam hükümeti tarafından da çekler hakkında sorulan soruların cevaplanması talebinde bulunulmuştur. Osmanlı Hükümeti ise 20 Ağustos 1910 yılında kendilerine gönderilen nüshalardaki poliçe ve emre muharrer senetlere ilişkin lahiyanın 62. maddesini eksik bularak düzeltilmesini Osman Bey'den talep etmiştir.¹⁴¹

---

¹⁴¹ BOA., **HR.HMŞ.İŞO.**, Dosya no: 122, Gömlek no: 19.

10 Kasım 1912 yılına ait bir belgede ikinci konferansın tamamlanarak daha önce adı geçen ülkelerle birlikte Osmanlı hükümetinin de anlaşmaya imza attığı belirlenmiştir.

“Daire-i Sadaret Tahrirat Kalemi şube 2

Evrak numarası: 1138

Tarih-i tesvid: 30 Zilkade sene [1]330 / 28 Teşrinievvel sene [1]328

Maliye Nezaret-i celilesine

*Poliçe ve emre muharrer sened ve çekler hakkındaki kavanini tevhid maksadıyla ahîren Lahey'de in'ikâd etmiş olan konferansın matbû' protokolünden üç nüsha-i musaddaka gönderildiği ve **protokole merbut mukavelenâme şimdiye kadar muharrerü'l-esami devletlerle taraf-ı saltanat-ı seniyyece imza olunduğundan** ve ikinci konferansa ait olarak ve vesâikin de evvelki gibi tab'ı arzu edilmekte bulunulduğundan bahs ile önümüzdeki Kanunuevvel Efrenci ibtidâsına kadar hiçbir devlet tarafından muhalefet vâki' olmadığı takdirde mevki'-i intişâra vaz'ına teşebbüs edileceği Dersaadet Felemenk Sefareti'nden verilen taktirde beyan olunduğuna dâir Hariciye Nezaret-i celilesinden vârid olan 25 Teşrinievvel sene [1]328 tarihli ve 1138, 24393 numaralı tezkire leffen savb-ı vâlâlarına irsâl kılınmıştır efendim.”¹⁴²*

Bununla birlikte 1912 yılı Lahey Konferansı'ndaki görüşmelerin son tarihi değildir. Belgeler bu sürecin ilerleyen yıllara uzadığını ortaya koymaktadır. Söz gelimi 27 B 1331/ 2 Temmuz 1913 tarihli bir mazbatada çekler hakkında düzenlenen 34 maddelik ilk lahiyanın devletler tarafından tetkik edilerek kesin metnin oluşturulması ve imza altına alınabilmesi için Felemenk Hükümeti'nce yeni bir konferans düzenlenmesine karar verildiğinden bahsedilmektedir.

“Mazbata

Hariciye ve Adliye Nezaretlerinin tezâkir-i muhavvesi üzerine Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi'nden kaleme alınıp meclis-i âcizânemizde kırâat olunan mazbatada dermiyân olduğu vech ile poliçe ve emre muharrer sened ve çek hakkındaki kavaninin tevhid maksadıyla Lahey'de in'ikâd etmiş olan konferansda çekler hakkındaki mukarrerât neticesinde kaleme alınan otuz dört maddelik layiha-i ibtidâiyenin devletlerce tetkiki için iktizâ eden müddetin hitamında murahhaslar tarafından imza olunabilmek üzere Felemenk Hükümeti'nin bu babda bir mukavele-i düveliye ilie nizamname-i müşterekin metn-i kat'isini tayin etmek salahiyetini hâiz yeni bir konferans ictimâ'a davet etmesi mukarrer olduğu anlaşılmasına binâen zikr olunan layiha-i ibtidâiye muccebince kaleme alınacak mukavele-i düveliyeyi imza için mezkur konferansa hükümet-i seniyye namına olarak tayin ve izam edilmiş olan Mahkeme-i Temyiz Ceza Dairesi Reisi Osman Bey'e mezuniyet itası bi't-tezekkür bu babda tanzim olunan irade-i seniyye layihası leffen arz ve takdim olunmakla kâtube-i ahvâlde emr u ferman.”

¹⁴² BOA., **BEÖ.**, Dosya no: 4112, Gömlek no: 308337.

Bu mazbata üzerine yazılan İrade-i Senniye’de yine Osman Bey’in görevlendirilmesi uygun görülmüştür.

“İrade-i Senniye

Poliçe ve emre muharrer sened ve çek hakkındaki kavaninin tevhide maksadıyla Lahey’de in’ikâd etmiş olan konferansda çekler hakkındaki mukarrerât neticesinde kaleme alınan layiha-i ibtidâiye mucibince tanzim olunacak mukavele-i düveliyeyi imza eylemek üzere mezkur konferansa hükümet-i seniyye namına murahhas olarak tayin ve izam kılınmış olan Mahkeme-i Temyiz Ceza Dairesi Reisi Osman Bey’e mezuniyet itası Şura-yı Devlet ve Meclis-i Vükelâ kararlarıyla tensib edilmiştir.

*Bu irade-i seniyyenin icrasına Hariciye ve Adliye nazırları memurdur.”*¹⁴³

Buna göre poliçe ve emre muharrer senetlerle ilgili hükümlerin imzalandığı, çekler ile ilgili hükümlerin ise toplantıya katılan devletlerden gelen itirazlar üzerine imzalanmasının bir süreliğine ertelendiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, ekinde Lahey Konferansı’nın anlaşma metinleri bulunan 1 Ş 1331/ 6 Temmuz 1913 tarihli belgede hükümeti temsil eden Osman Bey’in konu ile ilgili görüşleri ve çeklerle ilgili hükümler konusunda ortaya çıkabilecek sorunların yer aldığı hususların Tanzimat Dairesi’nde okunduğu görülmektedir.

“Poliçe ve emre muharrer sened ve çek hakkındaki kavaninin tevhide maksadıyla Lahey’de mün’akid konferansda hükümet-i seniyye namına murahhas olarak bulunan Mahkeme-i Temyiz Ceza Dairesi Reisi Osman Beyefendi tarafından netâyic-i müzâkerâtı hâvî ita olunan müzekkire ve mezkur konferansda tanzim edilen levâyah tercümesinin takdimiyle icra-yı iktizâsı ifadesini mutazammın Adliye Nezareti’nin Şura-yı Devlet’e havale buyurulan 16 Eylül sene [1]328 tarihli ve dört yüz yetmiş yedi numaralı tezkiresi ve Hariciye Nezareti’nin 18 Teşrinisani sene [1]328 tarihli tezkiresine melfufen ahîran irsal kılınan mezkur konferansın bu babda tanzim ettiği protokolün bir kit’a suret-i matbû’ası ile birleştirilerek Tanzimat Dairesi’nde kırâat olundu.”

Tanzimat Dairesi’nde öncelikle konferansın yapılaş amacı ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirme konferansın süreci hakkında önemli bilgiler içermekte olup, ele alınan hususları şu şekilde özetlemek mümkündür: Çeşitli ülkeler arasında ticaret kanunları ile ilişkili farklılıklardan dolayı anlaşmazlıkların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Ayrıca bu anlaşmazlıklarda hangi ülke kanunun uygulanacağı konusu da ayrı bir sorun olarak belirlemekte, bu ise tüccarların

¹⁴³ 2 Temmuz 1913/27 B 1331, BOA., MV., Dosya no: 231, Gömlek no: 183.

güvensizlik duymasına ve konu ile ilgili davaların artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla çözüm bekleyen sorunlar zaman ve para kaybına yol açmaktadır. Avrupa ülkeleri uzun bir süredir bu hususları dile getirerek ticaret kanunlarının birleştirilmesi yönünde çaba harcamaktadır. Yapılması istenen bu düzenlemelerden bazılarının uluslararası ilişkilerde önemi çok sınırlı kaldığı ve ticaret kanununun birleşmesiyle de bunların çözülemeyeceği düşünülmektedir. Kanunların birleştirilmesi yerine belli bazı sorunların çözümü için birbirleri ile ilişkili ve önemli maddelerin anlaşmaya dahil edilmesi önerilmektedir. Söz gelimi; bir yerden bir başka yere para gönderilmesi, muhtelif para kullanımından oluşan bazı durumları ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca gerek devletler gerekse kişiler arasında borcun ödenmesine yarayan ve çoğunlukla bir memlekette verilen borç diğer memlekette ödenmesi gereken ve verilme gününden ödeneceği güne kadar geçen süre boyunca bazı memleketlerde sürekli ciro edilen ve ciro edildiği memleketlerle ödeneceği memleketler kanunu arasında anlaşmazlık bulunduğu takdirde ilgilileri ve mahkemeyi hangi kanunun uygulanacağı konusunda zor durumda bırakmaktadır. Bu nedenle kanunun birleştirilmesi uzun zamandan beri tüccar, konu ile ilgili kişiler ve kanun adamlarından oluşan çeşitli gruplar tarafından istenmektedir. Ortak bir kanun oluşturulması konusunda Alman ve İtalyan Hükümet'lerinin girişimleri ile beraber Felemenk Hükümeti, işbirliği yapmak isteyen devletleri 1910 yılı Haziran ve Temmuz aylarında Lahey Sulh Konferansı'na davet etmiştir. Osmanlı Hükümeti'de Osman Bey'i delege olarak göndermiştir. Konferansta geçen tartışmalar sonucunda 34 maddelik çeke ilişkin kanunların birleştirilmesi ile 31 maddeden oluşan kambiyo poliçesi ve emre muharrer senetlere dair kanunların birleştirilmesi hakkındaki bir uluslararası anlaşma metni düzenlenmiştir. Bu metinlerin gözden geçirilmesi için gereken sürenin bitimi ile incelenen ve kabul edilen ortak kanun ile mukavele kesin metninin hükümet adına imzası için Osman Bey yetkilendirilmiştir. Çek hakkında sürecek olan görüşmelere katılım için yine Osman Bey'e izin verilmiş olmakla birlikte Felemenk Hükümeti'nin davetine istinaden ikinci konferans görüşmelerinde 24 devletle birlikte 31 maddelik poliçe ve emre muharrer senede dair düzenleme ve 80 maddeden oluşan kambiyo poliçesi ve emre muharrer senede dair müşterek nizamnâmeleri içeren uluslararası anlaşma imza edilmiştir. Bahsi geçen anlaşma gereği imzalanan hükümler devletlerin yerel kanunlarının yerine geçerli olacaktır.

Uluslararası ilişkilerde poliçe ve emre muharrer senetlerle ilgili işlemlerde geçerli olmakla beraber her devletin kendi tebaası arasında aynı meselelerden dolayı ortaya çıkacak anlaşmazlıklarda esas alınacaktır. Konferansta anlaşmazlığa konu olan bazı meseleler uluslararası anlaşmaya kaydedilerek çözümü devletlerin kendi kanunlarında yapacakları düzenlemelere bırakılmıştır. Bu anlaşmazlıklardan en önemlisi poliçenin şekline ve karşılığına, poliçe gereğince üstlenilen bir taahhüdün icra edilmesini temin etmek için verilen avala (kefalet) dair olup, poliçenin içeriğinin anlaşılabilirliği için “kambiyo poliçesi” ibaresinin senet metnine yazılması bazı devletlerin kanunlarında mevcuttur. Fransa’da ve Fransız Kanunu’nu kabul eden ülkelerde bu hususa uyulmaması bir kötü niyet olarak nitelendirilmekte ve uzun bir süredir yürürlükte olan kanunlara aykırı görüldüğünden bahsi geçen ibarenin uygulanması konferansta kabul edilmiştir. Bununla beraber poliçe hamilin emrine yazılı olmak şartıyla, anlaşmaya dahil olan her devletin hamilin ünvanının senet metnine yazılmasına ihtiyaç olmadığını ve kendi kanunlarına göre serbestçe belirleyebileceğine dair husus anlaşmanın ikinci maddesinde belirtilmiştir. Her devletin kanunu poliçenin karşılığı hakkında bazı hükümleri içermekte olup, Osmanlı ve Fransız Ticaret Kanunları’nda, keşidecinin vadesi gelen poliçenin karşılığını göndermesi gereği bir hüküm olarak yer almaktadır. Ayrıca Ticaret Mahkemeleri’nin görüşlerine göre keşidecinin muhatap nezdinde karşılık teşkil etmekte olan alacağı poliçe ile beraber doğrudan doğruya peşi sıra takip eden hamillere terk edilmektedir. Bu şekilde alacak üzerinde hukuken hakkı bulunduğu halde hamil, bir başka ülkede poliçeyi kabul etmemiş olan muhatap aleyhinde dava hakkına sahip değildir. Hamil, keşidecinin iflası durumunda poliçede yazılı meblağı muhataptan tahsil edememiş ise keşideci ile ilgili oluşturulmuş tasfiye masasına alacağını kaydettirmek suretiyle hakkını arayabilir. Ancak, bu süreç hakkında da ortak düzenlemede bir madde konmayıp zor durumda kalındığında uluslararası anlaşmanın 14. maddesinde keşidecinin vadesi gelen karşılığı ödemeye mecbur olduğu ve hamilin de bu karşılık üzerinde hakka sahip olup olmadığı meselesinin uluslararası anlaşma dışında bırakıldığı beyanıyla yetinilmiştir. Osmanlı ve Fransız Ticaret Kanunları’nda poliçe gereğince bir taahhüdün yerine getirilmesi için verilen aval poliçe üzerine yazıldığı gibi ayrı bir kağıt üzerine de yazılması uygun olup, oysa diğer devletler bunu kabul etmediğinden ortak düzenlemede avalın poliçe üzerine yazılması genel bir kural

olarak kabul edilmiştir. Ancak, uluslararası anlaşmada bu hususa esneklik getirilerek 5. maddede avalin ayrı bir kağıt üzerinde düzenlenebileceği hususunun her devletin kendi yetkisinde olacağı belirtilmiştir. Ortak düzenlemenin içeriğine gelince bunların önemli olanlarından biri poliçeyi kabul eden kimsenin buna karşılık keşideciye temin ettiği menfatten ibaret olan bedelin senet metnine kayıtlı bulunması hali gereksiz görüldüğünden poliçenin zorunlu koşullarından çıkartılması ve poliçenin bir yerden bir başka para naklini içermesi hakkındaki koşulun da zorunlu koşullarından sayılmasının göz ardı edilmesi ve keza ciro hakkındaki uygulama biçiminin yürürlükten kaldırılmasıyla cirantanın senedin arkasına yalnız imza atmasının senedin ciro edilmesinde yeterli olduğu, muhatap tarafından poliçenin kabul edilmemesi durumunda hamilin vade geldiğinde poliçede yazılı meblağın ödenmesini temin etmek üzere keşideci ile cirantalardan yalnız kefil verilmesini talep etmeye kanunen hakkı varsa da bu tip durumlarda kefil verilmesi çok rastlanılan bir durum olmadığından genelde aleyhlerinde dava açılan keşidecinin, cirantalı poliçede kayıtlı meblağı ödeme yetkisini kullanmakta olduğu, ifade edilmektedir. Protestonun gerek ödeme gününde gerekse ödeme gününü takip eden iki iş günü zarfında tebliği olunabileceği ve protestonun kefillere tebliğine ve dava açmak için kefillerin on beş gün içerisinde mahkemeye getirilmesine gerek olmayıp yalnız hamil tarafından yapılamayan ödemenin kendinden önceki cirantaya ihbar edilmesinin hukukun korunması açısından bir şart olduğu belirtilmektedir. Poliçelerde zaman aşımı süreleri; genel zaman aşımı süresinin beş sene, poliçeyi kabul eden muhatap hakkında açılacak davalarda üç sene ve hamilin cirantalar ile keşideci aleyhinde açacağı davalar için bir sene, cirantaların birbirlerine ve keşideci aleyhine açacakları dava için altı ay olarak, belirlenmiştir.

“Müşârun-ileyh tarafından esnâ-yı müzâkerede ita olunan izahatdan ve sâlifü'l-beyan müzikkeri münderecâtından istinbât olduğuna göre memâlik-i muhtelif kavanîn-i ticariyesi beyninde mevcut olan mübâyenetden naşi ihtilâfât vukuunda devletlerce mer'î te'âmüle müracaat olunmakta olup teamülün de ihtilâfı halinde hangi memleket kanununun mâ bihi't-tatbik ittihaz olunacağını tayin hususundaki müşkilat tüccarın adem-i itimadını ve deavînin teksirini ve bu babda masarîf-ı zaide ihtiyarını müstelzim olmasına binâen Avrupaca bir hayli zamandan beri kavanîn-i ticariyenin tevhidi arzu edilmekte bulunmuş ise de kanun-ı ticaretin muhtevi olduğu mesailin cümlesi hakkında itilâf husulü müte'assir ve bi'l-husus bunlardan bazılarının münasebât-ı düveliyeye nokta-i nazarından ehemmiyyeti mahdud olduğundan mesail-i mezkurenin cümlesi hakkındaki kavanînin tevhidinden sarf-ı nazar olunarak ancak bir mahalden mahall-i âhara akçe nakli külfetini ve muhtelif meskûkât

istimalinden mütevellid mehâzîrin bazılarını def' ve gerek devletler gerek eşhas beyninde mün'akid duyununun tesviyesine hâdim olmak ve ekseriya bir memleketde ihdâs olunup diğer devlet memâlikinde lazımlü't-tediye bulunmak ve ihdâsı gününden tediye olunacağı güne kadar güzêrân olan müddet zarfında muhtelif memleketlerde mütemadiyen ciro olunup ihdas ve ciro olunduğu memleketlerle tediye olunacağı memleketler kavânîni beyninde ihtilaf mevcut olduğu takdirde alakadârları ve mehâkimi tayin-i kavâninde müşkilat içinde bırakmak itibariyle tevhide öteden beri bir çok müellifler ve tüccar ve ulemâ-yı ilm-i hukukdan mürekeb müte'addid cemiyetler tarafından teveccüh edilmekte bulunan poliçe ve emre muharrer sened ve çek hakkında bir kanun-ı müşterek tanzimi zımnında Almanya ve İtalya hükümetlerinin ol babdaki teşebbüslerine binâen Felemenk Hükümeti Lahey Sulh Konferansı'na müşâreket etmiş olan devletleri 1910 sene-i miladiyesi Haziran ve Temmuz aylarında ictimâ' eden konferansa davet eylemiş ve müşârun-ileyh Osman Beyefendi taraf-ı Devlet-i aliyyeden delege sıfatıyla mezkur konferansda hazır bulunarak ceryan eden müzâkerât neticesinde poliçe ve emre muharrer senede dair seksen sekiz maddeden ibaret bir kanun layihasıyla kanun-ı mezkurun suret-i icrasına dair yirmi dört maddeden mürekeb bir mukavele-i düveliye layihası tanzim ve mezkur layihaların tetkiki için lazım gelen müddetin mürrurundan sonra bi't-tetkik şayan-ı kabul görülen mezkur kanun-ı müşterek ile mukavelenâme layihaları metn-i kat'îsinin hükümet-i seniyye namına imzası için müşârun-ileyhe salahiyet-i kâmileyi havi emr-i âli tevdi ve çek hakkında ceryan edecek müzâkerâta müşâreket için mezuniyet verilmiş olmakla Felemenk Hükümeti'nin davetine müstenid olan ikinci konferans müzâkerâtında hasıl olan suret-i telifiye dairesinde ve diğer yirmi dört devlet murahhaslarıyla birlikde **seksen paradan mürekeb poliçe ve emre muharrer senede dair nizamnâme ile otuz bir maddeden ibaret mukavelenâme-i düveliye imza edilmiştir.**

Mezkur nizamnâme müşterek konferansda ittihâz kılınan karar vech ile kavânîn ve nizâmât-ı mahalliye yerine kaim olup ahkâmı münâsebât-ı beyne'l-milele ta'alluku olan poliçe ve emre muharrer senedât hakkında cârî olmakla beraber her devletin kendi tebası beyninde aynı mesâilden dolayı tahaddüs eden münâza'âtın halli için de düsturü'l-amel tutulacaktır.

Konferansda mucib-i ihtilaf olan bazı mesâil-i fer'îyye mukavelenâme-i düveliyeyey derc olunarak halli düvel-i mütekâ'idenin kanun-ı hususilerine bırakılmış olup mesâil-i mezkurenden en mühimleri olmak için kambiyo poliçenin şekline ve poliçenin karşılığına ve poliçe mucibince iltizâm olunan bir taahhüdün icrasını temin için ita kılınan avala mütedâir olup poliçenin mahiyeti malum olmak için kambiyo poliçesi ünvanının metn-i senede tahriri bazı devletler kanunu icabından bulunmasına ve Fransa'da ve Fransa kanunununu kabul eden memâlikde adem-i ri'âyeti müstelzim-i fesad olan böyle bir kaide-i şekliye öteden beri müttehaz olan usul ve âdâta muğâyir görüldüğünden mezkur devletler tarafından kabul edilmemesine binâen nizamnâme-i müşterek unvan-ı mezkurun senede derci lüzumunu kaide-i külliye ittihaz etmekle beraber poliçe hâmilin emrine muharrer olmak şartıyla her devlet-i müte'akidenin kendi memalikingde unvan-ı mezkurun metn-i senede dercine ihtiyaç olmadığını emr edebileceği mukavelenâme-i düveliyenin ikinci maddesinde tasrih kılınmış ve her devlet kanunu poliçenin karşılığı hakkında muhtelif ahkâmı havî olup Osmanlı ve Fransız ticaret kanunlarındaki keşidecinin hulul-i vade poliçenin karşılığını irsal etmiş olması lüzumu münderic ve mehâkim-i ticaretin ictihâdına nazaran keşidecinin muhâtab nezdinde karşılık teşkil etmekde bulunan alacağı poliçe ile beraber doğrudan doğruya yekdiğerini takib eden hâmillere terk ederek bu suretle hâmil matlub-ı mezkur üzerinde hukuk-ı mahsusayı haiz bulunduğu halde diğer memâlikde hâmil poliçeyi kabul etmemiş olan muhatab aleyhinde ikâme-i da'va hakkına mâlik olmayıp keşidecinin iflası takdirde poliçede muharrer meblağı muhatabdan istifâ edememiş ise masaya mürâca'ata ve kısmet-i gurâmeye dâhil olmağa mecbur olduğundan bunun hakkında da nizamnâme-i müştereke bir madde derç olunmayıp hall-i müşkil zımnında mukavelenâme-i düveliyenin on dördüncü maddesinde keşidecinin hulul-i vade karşılığı itaya mecbur ve hâmilin dahi işbu karşılık üzerinde hukuk-ı mahsusayı haiz olup olmadığı meselesinin nizamnâme ve mukavelenâme-i

düveliyenin haricinde bırakıldığı beyanıyla iktifâ edilmiş ve ticaret-i Osmaniye kanunuyla Fransa ticaret kanununda poliçe mucebince iltizam olunan bir taahhüdün icrasını temin için ita kılınan aval poliçe üzerine tahrir olunduğu gib ayrı bir varaka üzerine de tahrir olunmak câiz olup halbuki diğer devletler bunu tecvüz etmediğine binâen nizamnâme-i müşterekde avalin poliçe üzerine tahrir olunması kaide-i külliye ittihâz olunmakla beraber bu husus hakkında mevcut olan ârâ-i mütezâdeyi telif için mukavelenâme-i düveliyenin beşinci maddesinde her devlet-i müte'akidenin kendi memalikinde kambiyo poliçesi mucebince iltizâm olunan taahhüde kefalet zımında memalik-i mezkure dahilinde mahall-i muamele gösterilerek ayrı bir varaka üzerine aval verilmesi caiz olduğunu emr etmek salahiyetini haiz olduğu zikr olunmuştur.

Nizamnâme-i müşterekin muhteviyatına gelince bunların mühimleri poliçeyi ahz eden kimsenin buna mukâbil keşideciye temin ettiği menfa'atden ibaret olan bedelin metn-i senede münderic bulunması keyfiyeti sarf şekline ait ve faydasız bir tedâbir olduğundan bunun şerâit-i esasıye miyânından ihracı kezâ poliçenin bir mahalden mahall-i âhara akçe naklini ihtivâ etmesi hakkındaki şartın da şerâit-i esasıyeden addinden sarf-ı nazar olması ve kezâ ciro hakkındaki muamelat-ı şekliyenin ilgasıyla ciranta zahirinde yalnız bir imzâ vaz' etmesi senedin ciro edilmesi için kafi olduğu ve muhatab tarafından poliçenin adem-i kabulü takdirde hâmilin vade hululünde poliçede muharrer mebâliğin edasını temin için keşideci ile cirantalardan yalnız kefil itasını talep etmeğe kanunen hakkı var ise de bu misillü ahvalde kefil itası nadiren vaki olup hemen kaffe-i hususâtta aleyhlerine da'vâ ikâme olunan keşideci cirantalı poliçede münderic meblağı derhal ifa etmek salahiyetini isti'mâl eylemekte olduklarından bu suretin kabulü ve protestonun gerek yevm-i tediyede gerek yevm-i mezkuru takib eden iki iş günü zarfında tebliğ olunabilir ve protestonun küfelâyâ tebliğine ve ikâme-i da'vâ için küfelânın on beş gün zarfında mahkemeye celbine mahal olmayıp yalnız hâmil tarafından adem-i tediyenin kendinden evvelki cirantaya ihbar olunmasının muhafaza-i hukuk için şart ittihâzı ve poliçeden mütevellid de'âvinin adem-i istimâ'ı hakkında mevzû' murûr-ı zaman müddeti olan beş senenin poliçeyi kabul eden şahıs aleyhinde ikame olunacak davalar için üç sene ve hâmilin cirantalar ile keşideci aleyhinde ikâme edeceği davalar için bir seneve cirantaların yekdiğeri ve keşideci aleyhinde ikâme edecekleri de'âvî için altı ay olarak tayini hususâtından ibaret bulunmuştur.

Ahval-i mesrude nazar-ı dikkate alınarak mezkur mukavelenâme-i düveliyeye ile nizamnâme-i müşterekin havi oldukları mevadd yegan yegan tetkik ve bunların asıllarıyla tercümeleri yekdiğeriyle mukâyese olunarak tercümelerin bazı tabirâtı tashih ve asıllarına tamamıyla mutabık bir surete ifrâğ olunduktan sonra makasid ve mezâyâsı hakkında daire-i âcizânemizce müzâkere-i keyfiyet olunduktan mezkur mukavelenâme-i düveliyeye ile müte'alliki bulunan nizamnâme-i müşterek poliçe ve emre muharrer senede dair erbâb-ı ilm-i hukukun mutala'at-ı kıymetdârına müstenid bir takım kavaidi câmi' ve memalik-i Osmaniye'nin dahilen ve haricen vuku bulmakda olan muamelat-ı ticariyesinin terakkî ve tevessü'ünü kâfil olduğu cihetle bunların Devlet-i aliyye canib-i âlisinden kabul ve tasdik buyurulması ez her cihet nâfi' ve saltanat-ı seniyyenin öteden beri Avrupa ittifak-ı düvelisinden ayrılmamakda olduğuna dair bir burhan-ı kâti' olacağından bunların tasdiki lüzumu Meclis-i Alî-i Vükelaca muvafık-ı maslahat görüldüğü halde keyfiyet Heyet-i Mebusan ve Ayan'a arz ve lede'l-hâce irade-i seniyye istihsâli ve bir de mezkur mukavelenâme-i düveliyeye ile anın fer'î olan nizamnâme-i müşterek bir muahede-i düveliyeye hükmünü hâiz bulduklarından gerek Meclis-i Alî-i Vükelâ ve gerek Heyet-i Mebusân ve Ayan bunları ya harfiyyen kabul ve tasdik veyahut cümleten red etmesi lazım gelip hiçbir vechle tadilleri câiz olamayacağı ve fakat kabul ve tasdik olunduktan sonra mukavelenâme-i düveliyede irâe olunan salahiyet dairesinde nizamnâme-i müşterek bazı maddeler ilavesi iktizâ edeceği cihetle bu dairede ifa-yı muamele buyurulması ve çekler hakkındaki konferans mukarrerâtı neticesinin kaleme alınan otuz dört maddelik layiha-i ibtidâiyenin devletlerce tetkiki için iktizâ eden müddetin hitamında murahaslar tarafından imza olunabilmek üzere Felemenk Hükümeti'nin bu babda

bir mukavelenâme-i düveliye ile nizamnâme-i müşterekin metn-i kat'isini tayin etmek salâhiyetini hâiz yeni bir konferans ictimâ'ına davet etmesi mukarrer bulunduğundan dairece tetkikatı hitam bulan mezkur layihanın usul-i ticariye ve kavâ'id-i hukukiyeye muvafık olduğu anlaşılmiş olmakla mezkur layiha mucebince kaleme alınacak mukavelenâme-i düveliyeyi imza için müşârun-ileyh Osman Bey'e mezuniyet-i lazimeyi haiz emr-i âlî ısdarı bâbında emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir. Fi 2 Receb sene [1]331 fi 25 Mayıssene [1]329”¹⁴⁴

İfade edilen durumlar dikkate alınarak söz konusu uluslararası anlaşma ile ortak düzenlemenin içerdiği maddeler tekrar tekrar incelenmiş ve bunların asılları ile tercümelemleri birbirleriyle karşılaştırılarak tercümelemlerdeki bazı tabirler düzeltilmiş ve asıllarına uygun olarak şekillendirilmiştir. Ticaretin uluslararası kurallara uygun bir şekilde gelişmesi için bu anlaşmanın belirtildiği şekilde kabul edilerek uygulamaya konulması gerekli görülmüştür. Bu gereklilik bir yerde geçmişten bu yana Avrupa ile olan sıkı ilişkilerin devam etme isteğinden kaynaklanmaktadır. 2 Recep 1331/ 7 Haziran 1913 tarihinde tüm bu değerlendirmeleri yapan Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi üyelerine göre, gerek Meclis-i Ali-i Vükela ve gerek Heyet-i Mebusan ile Ayan bu maddeleri ya harfiyan kabul edecek ve onaylayacak ya da tümüyle red edecektir. Daire üyeleri, bu maddelerin hiçbir şekilde tadil edilmelerinin uygun olmadığını ifade ederek, kabul edildikten sonra uluslararası anlaşmada yer alan yetki çerçevesinde ortak düzenlemeye bazı maddeler eklenmesi gerekeceğini ve kararın bu yönde verilmesini belirtmektedir. Çekler hakkındaki konferans kararının sonucunda kaleme alınan 34 maddelik ilk lahiyasının devletler tarafından tetkiki için gereken sürenin sonunda görevlendirilmiş kişilerce imzalanması için Felemenk Hükümeti'nin uluslararası anlaşma ile ortak düzenlemenin kesin metnini tayin etme yetkisine sahip olması ve yeni bir konferansa davet etmesine karar verilmiş olduğundan Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi üyelerince incelemesi biten söz konusu lahiyanın ticaret usulüne ve kanunlara uygun olduğu anlaşılmiştir. Ayrıca, lahiya gereğince kaleme alınacak uluslararası anlaşmayı imzalamak için Osman Bey'in görevlendirilmesi yönünde Sadrazam'a öneride bulunulmuştur.¹⁴⁵

¹⁴⁴ BOA., **BEÖ**, Dosya no: 4192, Gömlek no: 314372.

¹⁴⁵ BOA., **BEÖ**, Dosya no: 4192, Gömlek no: 314372. Anlaşma metni için bkz. Ek No: 2

3.4. Lahey Anlaşması ile 1850 Tarihli Ticaret Kanunu'nun Polıçeye İlişkin Hükümlerinin Karşılaştırılması

Ülkeler arasındaki ticari ilişkilerin gelişimi ve özellikle bu ilişkilerin yarattığı ödeme hareketleri 19. yüzyılın sonlarına doğru kambiyo hukukunun birleştirilmesinin yararlı olacağı yönünde bir düşünce akımı doğurdu. Bu akım sonucu 1885'te Anvers'te, 1888'de Brüksel'de toplantılar yapıldı ve 1889 Montevideo Kongresi'nde Milletlerarası Ticaret Hukuku Konvansiyonu'nda Dokuzuncu Kısım olmak üzere kambiyo senetlerine ait birleştirme projesi kabul edildi. Fakat bu hareketlerden bir sonuç alınamadı. 1908'de Almanya ve İtalya'nın önyak olmaları ile başlayan hareket sonucunda 1910'da Lahey Konferansı toplandı ve bir yeknesak kanun ön projesi hazırlandı. 1912'de İkinci Lahey Konferansı toplanarak 1848 tarihli Alman Kanunu'ndan esinlenen birleştirme projesine kesin şeklini verdi. Bu projeye katılma konusunda 25 devlet anlaşma imzaladı, fakat 1914 harbi gereken mevzuat değişikliklerinin ilgili devletler tarafından yapılmasına engel oldu.¹⁴⁶ Osmanlı Devleti'nde ise 19. yüzyılın başlarından itibaren uluslararası ticarete entegrasyonu paralelinde bu alanda hukuki düzenlemeler yapılması ihtiyacı doğmuştur. Esasen ticaret mahkemelerinin öncüsü sayılan komisyonlar, kapitülasyonlarla başlamış olmakla birlikte özellikle 1838 Baltalimanı Antlaşması'ndan sonra yabancı tacirlerin sayı ve iş hacimlerinin artışı nedeniyle ayrı bir reform ve teşkilatlanma ihtiyacı kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra batıdaki ticari ve iktisadi değişiklikler ile batılı devletlerin kendi tacirlerinin alışık olduğu hukuki ortamda ticaret yapabilmeleri amacıyla kendi hukuklarını empoze etmek için yaptıkları baskıyı da belirtmek gerekir. Tüm bunlar dikkate alındığında batıdan alınan ilk kanunun ticaret kanunu olması daha anlaşılır hale gelir. İlave olarak İstanbul'da Ticaret Nezareti'ne bağlı olarak kurulan Ticaret Meclisi'nin bir süre sonra yerli ve yabancı tacirlerin katılımıyla teşekkül eden karma ticaret mahkemelerine dönüşmesi ve yine batılı tacirlere sahip çıkma düşüncesiyle mahkemelere tercümanlar aracılığıyla müdahale edilmesi şeklindeki gelişmeler, Fransa'dan bire bir tercüme edilerek alınan ticaret kanununun adeta ön hazırlıklardır.

¹⁴⁶ Poroy kitabında, projeye katılma konusunda 27 devletin imza verdiğini ifade etmekle birlikte arşiv belgelerinde anlaşmanın konferansı düzenleyen Felemenk hükümeti dahil 25 devlet tarafından imzalandığı tespit edilmiştir. bkz: a.g.e., s. 105, 106.

Bu süreç içerisinde sanayi, ticaret ve tarımın geliştirilmesi amacıyla yapılacak düzenlemelerin yürütülmesi için 1838 yılında “Meclis-i Ziraat ve Ticaret Komisyonu” oluşturulmuş, Tanzimat Fermanı’nın kabulünden sonra 24 Mayıs 1839 yılında da İstanbul’da “Umur-ı Ticaret ve Ziraat Nezareti” kurulmuştur. 1850’de ise modern anlamda kanunlaştırmanın ilk örneği olarak Ticaret Kanunnâmesi’nin kabul edilmesi bu alanda duyulan acil düzenleme ihtiyacını göstermektedir. Bu tarihe kadar ticari muamelelerde uygulanan esaslar şer’i hükümler ile çözülmeye çalışılmış olsa da yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı hükümet tacirler arasında meydana gelen ihtilafları şer’i mahkemeler dışında çözdürme çarelerini aramaya mecbur kalmıştır.¹⁴⁷ 1807 tarihli Fransız Ticaret Kanununun bir tercümesi olan bu kanun «Kanunname-i Ticaret» adı ile 1850’den 1926 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Ancak çeşitli nedenlerle zamanın ticari ihtiyaçları karşısında yetersiz kalmıştır. Bu nedenlerden başlıcaları şunlardır:

“a) Kapsadığı konular itibariyle 1807 tarihli Fransız Kanunu’nun esasen ticaret hukukunun bütün müesseselerini içine almaması. Bu eksiklikler Fransa’da gerek Code Civil gerek diğer kanunlar ile doldurulmuş olup ticaret kanunu da 1807’den itibaren sayısız kez tadil görmüştür. b) Fransız Kanunu’nun tercümesinde birtakım önemli yanlışlar yapılması ve bunların kanunun 75 senelik uygulaması sırasında düzeltilmemiş bulunması. c) Ticaret Hukuku’nun temelini teşkil eden Borçlar Hukuku sistemimizin dayandığı fıkahın Fransız Borçlar Hukuku sistemi ile hiçbir bağlantısının bulunmaması. 1850 tarihli Kanunname-i Ticaret 1926 yılında yürürlükten kalkıncaya kadar hiçbir değişiklik görmemiş, ancak sonradan eklenen birtakım zeyil ve kanunlar ile Ticaret Hukuku mevzuatımız zenginleştirilmiştir.”¹⁴⁸

Ticaret Kanunu iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm ticaret, 158 maddeden oluşan ikinci bölüm ise tamamen iflastan bahseder. Kanun genel itibariyle, ticari işlemlerden doğan uyuşmazlıkların çözümü, ticari defterlerin tanzimi, şirket ve komisyonculuk, poliçe ve iflas konularına ilişkin usul ve hükümleri içermektedir. Ticaret şirketleri hakkındaki hükümleri genel bir şekilde tanzim

¹⁴⁷M.Macit Kenanoğlu, **Ticaret Kanunnâmesi ve Mecelle Işığında Osmanlı Ticaret Hukuku.**, Ankara, Lotus Yayınevi, 2005, s. 17-19.

¹⁴⁸ İnan, **a.g.m.**, s. 829.

edilmiş ve sadece şirket türleri tanımlanmıştır. Ticaretle ilgili birçok konuyu kapsam dışında bırakmasından dolayı bu kanun çok eleştirilmiştir.¹⁴⁹

Kanun'a 1860 ve 1905 yılında iki zeyil yapılmıştır. 1860 tarihli birinci zeyil Ticaret Mahkemeleri'nin kurulmasına ve bunların görev alanları ile usullerine dairdir. 1862 yılında, Usul-ü Muhakeme-i Ticarete dair Nizâmname 1905 tarihli ikinci zeyil ise 8 maddelik olup, iflas ile ilgili hükümleri içermektedir. Ticaret Kanunu'nda ticari senetler hatta kıymetli evrak ile ilgili genel hükümler mevcut değildir. Bahsi geçen kanunun sadece 6. faslında (Fasl-ı Sadis) poliçeler hakkında hükümler bulunmaktadır.¹⁵⁰

Kanunda poliçenin tarifi yer almamakla birlikte poliçe kağıdı üzerinde bulunması gereken hususlar tek tek sayılmıştır. Buna göre poliçede tarih, ödenecek meblağın miktarı, parayı ödeyecek şahsın ismi, ödeme yeri ve zamanı, karşılığının para mı yoksa mal mı olduğu, bir hesaba mahsuben mi yoksa başka bir sebebe mi dayandığı ve eğer birden fazla nüshadan ibaretse sayısının belirtilmesi gerekmektedir. Poliçe üzerinde gerçeğe aykırı kayıtlar varsa bu poliçe muteber olmayıp, adi bir belge olarak kabul edilir. Poliçe keşidecisi ve havalecileri poliçenin kabulü ve vadesinde ödenmesi hususunda sorumludurlar. Poliçenin kabul edilmediği ancak protesto adı verilen bir senetle ispat edilir. Bu faslında ayrıca poliçeden doğabilecek problemler, cirantanın ve poliçeyi kabul eden kimsenin hak ve yükümlülükleri, poliçenin kabulü için öngörülen süre, mutavassıt adı verilen araçların durumu ve ödeme biçimlerine göre poliçeler hakkında hükümler konulmuştur (m. 70-92). Poliçelerde cironun nasıl yapılacağına ilişkin şartlar, aval denilen kefil uygulaması, poliçenin vadesinden önce uygulanması, poliçenin zayi edilmesi halinde yapılacak işler, protesto olmuş bir poliçenin hamilinin kimlere karşı dava açabileceği, rekambiyo ve retret gibi uygulamalar da kanunda düzenlenmiş hususlardandır (m. 93-146). Uygulamada da poliçenin ödeme yeri, cirosu gibi hususlardan kaynaklanan dava örneklerine rastlanmaktadır.¹⁵¹

1850 tarihli Ticaret Kanunu'nda bulunan, ancak kanunun alındığı Fransa'da da sonradan değişikliğe uğrayan veya kaldırılan bazı önemli hükümlerin uluslararası

¹⁴⁹ İbrahim Sırma, "Osmanlı Anonim Şirketlerinde Kar Dağıtımı", **Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, C. 3, S. 2, 2011, s. 119.

¹⁵⁰ İnan, **a.g.m.**, s. 829-831.

¹⁵¹ Ceride-i Mehakim, nr: 114, s. 906'dan aktaran Kenanoğlu, **a.g.e.**, s. 107.

Lahey Anlaşması'nın ilgili hükümleri ile karşılaştırmak yerinde olacaktır. Bunlardan ilki Ticaret Kanunu'nun 70. maddesine göre; poliçelere bedelinin malen, nakden veya başka bir suretle alındığını gösteren «bedel kaydı»nın konulmasına ilişkin mecburiyettir. Fransa'da 1922'de kaldırılan bu hükme Lahey Anlaşması'nda da rastlanılmamıştır. Aynı şekilde değişime uğrayan bir başka hüküm; “poliçenin bir mekandan bir başka mekana çekilmesi şartı”dır. Ticaret Kanunu'nun 70. maddesinde yer alan bu hüküm Mugayereti Mekan şartı olarak geçmektedir. Bu esas Fransa'da 1894 yılında kaldırılmıştır. Söz konusu koşulun Lahey Anlaşması'nda da yer almaması, poliçenin iktisadi fonksiyonlarından olan nakit para naklini önlemek amacının önemini kaybettiğini göstermektedir. Ticaret Kanunu'nun 1926 yılına kadar yürürlükte kaldığı düşünülürse bu tespitin batılı devletler için daha doğru olduğu sonucuna ulaşılabilir. Diğer bir ifade ile batıda bir süre sonra önemini kaybetse de, hatta uluslararası ödemeleri düzenleyen anlaşmalara dahi konulmayan bir şart, etkinliği tartışmalı da olsa kendi kanunlarımızda yaklaşık 76 yıl hüküm sürmüştür. Bu husus, Osmanlı Devleti'nde poliçe ile ödemenin hızla yaygınlaşmasında temel neden olan fiziki para hareketlerinin önlenmesi fonksiyonunun, batılı devletlerin aksine uzun yıllar boyunca geçerliliğini koruduğuna ve para arzının kontrol altında tutulmasının önemine işaret etmektedir. Son olarak poliçelerde karşılık hakkındaki hükümler üzerinde durmak gerekir. Fransız hukukuna uygun olarak kabul edilen karşılık hükümleri Ticaret Kanunu'nda ayrıcalıklı bir yer edinmiştir.

“Buna göre poliçenin düzenlenip ilk hamile teslim ile karşılık kendiliğinden hamile intikal etmektedir. Keşidecinin özel bir beyanına ihtiyaç yoktur. Bunun neticesi olarak karşılığı elinde bulunduranlar da kabul eden ile birlikte poliçenin asıl borçlusu olurlar. Herhangi bir şekilde müracaat borçlularından talep hakkını kaybetmiş olan hamil karşılığı elinde bulunduranlara asıl borçlu sıfatıyla müracaat edebilir. Kabul edilmemiş bir poliçede karşılığın keşidecinin nezdinde olduğuna dair bir karine mevcuttur. Keşideci karşılığı elinden çıkardığını ispat edemezse bedelini ödemekle sorumlu olur. Hamil de şayet karşılık için cirantalara müracaat edecekse o zaman ispat yükü hamilin üzerindedir. Yani karşılığın belirli bir cirantanın elinde olduğunu ispat ettiği takdirde ciranta bedeli ödemekle yükümlü olur (m. 128). Hamilin karşılığı talep hakkı – poliçe kabul edilmemiş dahi olsa – ancak

senedin vadesinde doğar. Bu husus Ticaret Kanunu'nun 75. maddesinde açıkça belirtilmiştir. Eğer karşılık muhatap nezdinde ise muhatap poliçeyi kabule mecburdur. Aksi takdirde keşidecinin zararını tazmin eder. Ancak bu mecburiyet muhatapın tacir olmasına bağlıdır."¹⁵²

Ticaret Kanunu ile karşılaştırıldığında ise Lahey Anlaşması'nda karşılık hükümlerine değinilmediği, bunun yerine daha çok ödemenin önemli hale geldiği görülmektedir. Böylece anlaşmada, poliçenin bugünkü anlamda bir ödeme aracı olma fonksiyonu ön plana çıkarılmıştır. Söz gelimi anlaşmanın müşterek hükümler 3. maddesinde, kambiyo poliçesinin bizzat keşidecinin emrine yazılabileceği veya bir şahsın hesabına keşide edilebileceği, ifade edilmektedir. Özellikle poliçenin keşidecinin üzerine keşide edilmesi keşideciyi hem borçlu hem de alacaklı hale getirmektedir. Keşideci bu şekilde bir poliçe keşide ederek muhatap üzerindeki alacağının kendisine ödenmesini sağlamış olmaktadır. Öte yandan bu tür bir poliçe keşide edilmesinin keşideciye üçüncü bir kişideki alacağını ödeme gününden önce bir bankaya iskonto ettirebilme imkanını kazandırdığı düşünülmektedir. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse; A isimli kişi, B'ye sattığı malın karşılığında kendisinin alacaklı olduğu bir poliçe düzenlemektedir. B belirlenen tarihte A'ya olan borcunu ödemeyi kabul ederek poliçedeki muhatap haline gelmektedir. A ise ödeme gününü beklemeden bu poliçeyi (A aynı zamanda hamil olduğundan poliçeyi ciro etmek suretiyle) bir bankaya iskonto ettirebilme ve dolayısıyla malın parasını (bankanın hesaplayacağı iskonto faizi kesintisi kadar ana para eksik olacaktır) vadesinden önce elde etme hakkına sahip olmaktadır. Anlaşmanın müşterek hükümlerinin 9. ve 21. maddeleri kabul konusunda keşideciye önemli haklar tanımaktadır. Aynı şekilde 23. maddede hamilin kabul için poliçeyi muhataba teslim mecbur olmadığı, ibrazın da yeterli görülebileceğinden bahsetmektedir. Tüm bu hususlar göz önünde bulundurularak; Ticaret Kanunu'nun alındığı Fransız hukuku hariç olmak üzere, batılı devletlerdeki poliçede karşılık hükümlerinin geçmişteki önemi bilinmemekle birlikte Lahey Anlaşması'nda bu hükümlerin yerine farklı hükümlerin mevcut olduğu ve böylece poliçe uygulamalarının daha esnek bir yapıya kavuşturularak ödeme aracı ve kredilendirme fonksiyonlarının ön plana çıkartıldığını söylemek mümkündür.

---

¹⁵² İnan, **a.g.m.**, s. 832, 833.

Sonuç olarak, 19. yüzyılın başlarında Osmanlı ekonomisinin dışa açılması ve bunun batılı devletlerle yapılan karşılıklı anlaşmalarla uluslararası hukuki zeminin oluşturulması ülkede bir ticaret kanunu düzenlemesini gerekli kılmıştır. Bu kapsamda 1850 yılında yürürlüğe giren Ticaret Kanunu, 1807 yılı Fransız Ticaret Kanunu'nun bire bir tercümesidir. Ticaret Kanunu'na sonradan eklenen zeyiller ile bir takım yeni düzenlemeler yapılması yoluna gidilmiştir. Ancak tüm bu çabaların piyasanın ihtiyaçlarına ne kadar cevap verdiği tartışmalıdır. En azından ticaret kanununun işlerliği açısından temel nitelikteki borçlar kanunun kendi içerisinde çelişkili bir hal alması -Ticaret Kanunu'nu aldığı Fransız hukuk sistemindeki borçlar kanunu ile Osmanlı'nın fıkıh hükümlerine dayanan borçlar kanunu arasındaki uyumsuzluk- dahi ortadaki sorunun varlığını teyit etmektedir. Ticaret Kanunu'ndaki bu ve benzeri sorunlar doğal olarak kanunun kapsamına giren poliçe işlemlerini de etkilemiştir. Bunun en somut örneğini, poliçe işlemlerini gerçekleştiren poliçeci esnafının devletin tanımladığı ve kabul ettiği diğer esnaf gruplarından mı yoksa tüccar sınıftan mı sayılacağı konusunda yaşanan kararsızlıkta görmekteyiz. Ayrıca, anlaşmazlıkları konu alan belgelerde Ticaret Kanunu yerine kefalet nizâmına ve temerrüd nizâmına göre hüküm verildiği veya dikkate alındığı belirlenmiştir. Tüm bunlara karşın Ticaret Kanunu'nun 1926 yılına kadar yürürlükte kalmış olması da dikkat çekicidir. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra hukuk bilginlerinden bir komisyon oluşturularak yeni bir ticaret kanunu hazırlıkları ile ilgili girişimlerden birbirini izleyen savaşlar nedeniyle sonuç alınamamıştır. Bu bağlamda Lahey'de toplanan uluslararası konferans ve sonunda yapılan anlaşmanın özellikle poliçe ile ilgili maddelerine bakıldığında batılı devletlerin bu konuda epeyce mesafe katettiği anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti'nin bu anlaşmaya dahil edilmesi yönünde batılı ülkelerin çabalarının ticari ilişkilerde yeknesak kurallar oluşturma ve böylece oluşturdukları düzene Osmanlı'yı entegre etme amacını taşıdığı düşünülmektedir. Ancak Lahey'de imzalanan anlaşma şartlarına uygun düzenlemelerin, o dönemde ülkenin içinde bulunduğu koşullardan dolayı olsa gerek, yapılmadığı görülmektedir. Zira Balkan Harbi'yle başlayan tepkiler milliyetçiliği körüklemiş, II. Meşrutiyet'ten sonra ülke yönetiminde söz sahibi olan İttihat ve Terakki'nin liberal iktisat politikalarında bir dönüşümü gerekli kılmıştı. Dışa kapalı bir ulusal iktisadi yapı ile sanayileşmesini tamamlayan Almanya'dan etkilenen İttihat ve Terraki yönetimi Türk

milliyetçiliğinin iktisadi boyutunu “milli iktisat” ile şekillendirdi. ¹⁵³ Nitekim 1914 yılında kapitülasyonların tek taraflı kaldırılmış olması bu dönüşümün bir yansıması olarak kabul edilebilir. Bu yeni anlayış ülkenin geleceğini şekillendirmede milli unsurlara dayanılmasını gerekli kıldığından uluslararası ticaret alanındaki bir anlaşmaya uygun bir şekilde ülkenin yasal mevzuatında düzenlemeye gidilmemiş olması kendi içinde tutarlı bir politika gibi gözükmekle birlikte Lahey projesinden alınan 1914 tarihli Çek Kanunu’nun¹⁵⁴ bir istisna oluşturduğunu belirtmek gerekir.

---

¹⁵³ Toprak, **a.g.e.**, s. 40, 41.

¹⁵⁴ Poroy, **a.g.e.**, s. 106.

SONUÇ

Ticaret yapılırken taraflar açısından her zaman iki konu ön planda olmuştur. Birincisi talep edilen malın anlaşmaya uygun olarak zamanında, istenilen kalitede ve yerde teslimidir. İkincisi ise bu malın bedelinin satıcıya yine anlaşma kuralları çerçevesinde ödenmesidir. Zaman içerisinde oluşturulan yeknesak kurallar ve bankacılık sektörü sayesinde günümüzde ticaret yapmak artık çok daha kolay hale gelmiş, geçmişte yaşanan birçok problem halledilmiştir. Ancak, tarihsel süreç içerisinde konu ele alındığında bugün için kolay gözükken bir meselenin geçmişte aşılması gereken bir sorun olması mümkündür. Bu sorunların başında paranın bir yerden bir yere nakledilmesi gelmektedir. Özellikle uzak mesafeler arası ticarete farklı para birimlerinin de devreye girmesiyle sorun daha da büyümektedir. Yapılan araştırmalar, İslâmiyet'in yayıldığı 7. yüzyılda Arap coğrafyasında ticaretin kervanlarla, para nakillerinin ise süftece denilen bir nevi para havalesi yoluyla gerçekleştirildiğini doğrulamaktadır. Kimi tarihçilere göre Haçlı Seferleri sırasında öğrenildiği ve bu nedenle esin kaynağı süftece olduğu ileri sürülen poliçe, 11. yüzyıldan itibaren Avrupa'nın kuzeye doğru genişlemeye başlayan ticaretinde kullanılmaya başlamıştır. O dönemlerde para naklinin riskli ve maliyetli olmasının yanı sıra çok sayıda paranın tedavülde olduğu dikkate alındığında ödemelerde poliçe kullanmanın pratik ve kolay bir yöntem olarak fazla rağbet görmesi daha kolay anlaşılır. İlerleyen dönemlerde poliçenin asıl iktisadi fonksiyonu olan kredilendirme işleminin de ortaya çıkışı ticaretin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır.

Osmanlı Devleti'nde ise poliçe kullanımının farklı bir alandan başlayarak süreklilik kazandığını görmekteyiz. Bunun bir sistem değişikliği ile eş zamanda oluştuğunu söylemek yanlış olmaz. Devletin kuruluşundan itibaren süregelen tımar sistemi, savaş teknolojisinde kaydedilen yeniliklerden dolayı merkezde daha kalabalık ve daimi orduların bulundurulmasını gerekli kıldığından, 16. yüzyılın sonlarında terk edilerek iltizam düzenine geçilmiştir. İltizam düzeninde mültezimlerin taşrada topladıkları ve nakde çevirdikleri vergileri başkente aktarabilmeleri için poliçe kullanmaları genel anlamda bu sürecin bir başlangıç noktası sayılabilir. Kuşkusuz bu ifade daha önceki dönemlerde Osmanlı'da poliçenin bilinmediği veya kullanılmadığı anlamına gelmemelidir. Sadece, devletin ihtiyacı

olan bir konuda uygulamayı teşvik ederek daha yaygın bir hale gelmesi sağlanmıştır. Poliçe kullanımının devletin maliye ve hazine idaresine başlıca iki yönden faydası vardır. Birincisi para arzını kontrol edebilmek, ikincisi ise taşrada toplanan vergileri düşük maliyetle ve daha az riskle başkentte bulunan hazineye nakledebilmektir. Piyasadaki para miktarının kontrolü ile poliçe kullanımının sürekliliği arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur. Zira, belirli bir bölgede toplanan vergi paralarını mültezim oradaki sarrafa veya poliçeciye teslim ederek karşılığında sarrafın/poliçecinin İstanbul'daki ortağı üzerine çekilmiş bir poliçe alacak, böylece paranın o bölgenin dışına çıkması önlenmiş olacaktır. İstanbul'da ise poliçedeki meblağ kadar para hazineye aktarılacak ve bu sayede devletin merkezden para arzını kontrol edebilme imkanı doğacaktır. Devlet hazineye aktarılan bu parayı eriterek tekrar darp etme suretiyle piyasaya sürebilecektir. Bu da aynı zamanda paranın değerini düşürerek ek bir gelir sağlama anlamına gelmektedir. Tağşiş adı verilen bu uygulama Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Şayet ihtiyaç duyulmuyorsa hazineye aktarılan paranın tekrar dolaşıma alınmaması da yine devletin tercihi olduğundan tedavüldeki para üzerinde bir hakimiyet kurulmuş olacaktır. Ayrıca, devletin ödemesi gereken borçlarını alacaklı olduğu poliçe bedeline mahsup etmesi de dolaşıma para çıkmasını önleyen bir yöntemdir. Nitekim bazı belgelerde devletten alacaklı olan bir sarrafın ödemesi gereken bir poliçe bedelini bu alacağına saydırarak hesap mutabakatı sağladığı görülmüştür. Poliçe ödemelerine aracılık eden sarrafların geçmişten gelen mali birikimleri bu montanda para hareketlerini idare edebilmelerinin yolunu açmıştır. Ancak, hanedan dışında güçlü bir sınıf oluşumuna hiçbir zaman müsaade etmemiş bir devletin sarraflar için bu kuralı esnetmiş olması da çelişkili bir durum olarak gözüktüğü de o dönemde batıda faaliyet gösteren bankerler ve onların sahip oldukları bankalar yerine kendi tebaasından sarrafların tercih edilmiş olması kendi içerisinde tutarlı bir politikadır.

1839 yılında Gülhane Hatt-ı Hümayun'un ardından iltizamın kaldırılarak muhasıllık sisteminin kurulmasıyla birlikte sarraflar en önemli faaliyet alanlarından biri olan iltizamı kısa bir süre için de olsa kaybettiler. İltizamla beraber sarrafların önceki taahhütlerinin feshedilmesi sarraflığın kaldırıldığı şeklinde bir algıya yol açıtıysa da faaliyetlerine dükkanlarında devam ettiler. Mali sıkıntıya düşen sarraflar Bâbîâli'ye başvurarak bu durumun düzeltilmesini istediler. Sarrafların bu isteklerine

kayıtsız kalmayan hükümet, 1842’de muhasıllık sistemini kaldırarak iltizam sistemine geri dönülmesine karar verdi. Uzun Artinoğlu, Gelgeloğlu Begos, Tıngıroğlu’nun da aralarında bulunduğu on üç sarraf tarafından kurulan Anadolu ve Rumeli Kumpanyaları devlet maliyesinde adeta bir tekel hakkı elde ettiler. Bu kumpanyalarda yer alan sarraflardan Maliye nâzırı birer taahhütname aldı ve söz konusu kumpanyalar 1852’de lağvedilinceye kadar vergi toplama faaliyetlerini sürdürdüler. Kumpanyanın örgütlendiği bölgelerde “mîri emval”in kumpanya memurlarına verilerek, bu memurların hazırladığı poliçelerle hazineye gönderilmesi şart koşulmuştu. Dolayısıyla belirlenen yörelerin vâridatının poliçe vasıtasıyla İstanbul’a gönderilmesi hakkı, tekel halinde kumpanyanın elindeydi. Merkezi idarenin bu konuda aksaklık yaşanmaması için çaba gösterdiğine dair belgelere rastlanılmıştır. Bu bir yerde Osmanlı vergi idaresinin özelleştirilmesi uygulamasının farklı bir türü olarak kabul edilebilir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde tespit edilen poliçe defterlerinde vergi paralarının İstanbul’a transferi hakkında önemli bilgiler yer almaktadır. Bu defterler bir mukataanın hesap dönemi içinde gelir-gider kalemlerini gösterdiği gibi poliçe kullanımının sürekliliği, poliçeleri düzenleyenlerin ve ödemeyi yapanların isimleri, mukaatayı finanse eden sarrafın para hareketleri, sarrafa bu hizmetlerin karşılığında yapılan ödemeye dair bilgiler içermektedir. Söz gelimi, 17. yüzyılın sonlarına doğru İstanbul’daki hanlarda faaliyet gösteren müslüman tüccarların yerini 19. yüzyıl başlarından itibaren gayrimüslim tüccarların aldığını bu defterlerdeki kayıtlardan izlemek mümkündür. Dârphane-i Amire’den madenlere sermaye gönderilirken poliçe çekmek de kullanılan usuller arasındadır. Poliçe çekildiğinde bölgede bulunan devlete ait gelir kaynaklarından İstanbul’a gönderilecek herhangi bir meblağ, poliçenin karşılığı olarak maden emini tarafından tahsil edilirdi. Dârphane-i Amire ile ilgili poliçeler merkezde tutulan defterlerde kayıt altına alınmaktadır. Arşivde, bu şekilde on iki adet dârphane defteri olduğu belirlenmiştir. Bu defterlerden ilki h. 1227/m.1813, sonuncusu h.1259/m.1844 yılına aittir. Defterler dışında yine dârphanenin mübayaa ve diğer işlemler için kullanılan poliçelere ilişkin tekil belgelere de rastlamak mümkündür. Hazine ile Dârphane idaresi arasındaki para hareketlerinin kayıtlı olduğu 1844 tarihli, 713 no.lu defter incelenmiştir. Defterin bazı bölümlerinde “*faiz-i hümayun*”, “*faiz-i hümayun altın*”, “*faiz-i hümayun sim*”

gibi Dârphane'ye özel bazı terimlerin yer aldığı görülmektedir. Osmanlılar tarafından Dârphane faizi olarak adlandırılan bu terim Avrupa geleneğinde *seigniorage* (dârp olunan altın ve gümüşten mîrî için alınan sikke hakkı) olarak tanınmaktaydı.

Daha çok ülke içinde toplanan vergilerin İstanbul'a transferi amacıyla kullanılan poliçeler 19. yüzyılın başlarından itibaren artan yurt dışı ticaret hacmine paralel olarak ithalat ve ihracat işlemlerinde de benzer nedenlerden dolayı tercih edilmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti'nde o dönemde henüz bankacılık faaliyetlerinin başlamamış olması nedeniyle yurt dışı ile ticari bağlantıları olan ve belirli bir sermaye birikimine sahip sarraflar, Avrupa'nın poliçe alım satımının yoğun olarak gerçekleştirdiği şehirlerinde kurdukları acenteler ve ortakları vasıtasıyla poliçe işlemlerine aracılık etmişlerdir. Poliçenin kullanıldığı bu işlemler bir mal/hizmet alım satımı olduğu gibi devletin yurt dışında veya yurt içinde merkezden uzak bölgelere yaptığı ödemeleri/harcamaları da kapsamaktadır. Bu ödemeler arasında yurt dışında devlet yardımıyla tahsiline devam eden öğrencilere gönderilen okul paraları, elçiliklere yapılan maaş ödemeleri ile bu elçiliklerin muhtelif masrafları ve silah alımları sayılabilir. Rusya ile yapılan 1829 Edirne Andlaşması'nda gündeme gelen tazminatın Macar altını ile ödenmesi koşuluna karşılık devletin sahip olmadığı bu parayı poliçe ile göndermeyi önermesi, o dönemde poliçenin kabul gören ve benimsenen bir ödeme aracı olduğunu göstermektedir.

Poliçe sağladığı faydalardan dolayı Osmanlı'da tercih edilen bir ödeme yöntemi olmakla birlikte devlet müdahalesini gerektiren bazı durumlarla da karşılaşmıştır. Hazinesin ödemeler dengesini bozması nedeniyle kontrolsüz bir şekilde poliçe keşide edilmemesi ve poliçeler üzerinden alınan vergi veya işlem ücretlerinde aşırıya kaçılmaması yönünde yapılan uyarılar, birer devlet müdahalesi olarak değerlendirilebilir. Bu müdahaleler, devlete günün koşullarına göre hareket edebilme esnekliği de sağlamıştır. Hazinesin acil nakde ihtiyacı olduğu dönemlerde daha sıkı kontroller getirildiği, hatta 1853 yılına ait bir belgede poliçe alınmasının tümüyle yasaklandığı görülmüştür. Öte yandan bozulan dış ticaret dengesi nedeniyle paranın hızla değer kaybetmesi karşısında devletin kambiyo istikrarını sağlamak için J.Alyon ve E. Baltacı isimli Galata'lı iki bankere Dersaadet Bankası'nın kurulması yönünde anlaşma yapması, aynı şekilde piyasaya yapılmış bir devlet müdahalesi olarak düşünülebilir. Ancak alınan bu önlem yetersiz kalmış ve kısa süre içerisinde

bankanın zararı tahsis edilen özkaynakların üzerine çıkmış, devletin zararları karşılama taahhüdünde yaşanan gecikmelerle birlikte banka faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti'ndeki ilk ciddi banka deneyimi olarak kabul edilebilecek bu girişimin başarısızlıkla sonuçlanmasının gerisinde bankanın kurucusu iki bankerin amacından uzaklaşarak spekülatif işlemlere yönelmelerinin de etkisi olduğunu belirtmek gerekir. Dersaadet Bankası'nın klasik anlamda bir mevduat veya ticari banka olmadığı, bunun yerine poliçe işlemlerinin gerçekleştirildiği bir nevi takas odası fonksiyonunu yerine getirdiği, Osmanlı parasının değerini koruma yönüyle de merkez bankalarının görevlerinden birini üstlendiği anlaşılmıştır. Banknot basma yetkisinin bulunmaması tam anlamıyla bir merkez bankası tanımlamasıyla uyumlamakla birlikte bu bankayı devletin bir merkez bankası kurma isteğinin ön deneyimi olarak nitelendirmek daha doğru olacaktır. Devlet müdahalelerinin görüldüğü bir başka alan poliçelerden alınan masraf ve ücretlerdir. Poliçe işlemlerine aracılık edenlerin zaman zaman masraf ve ücretlerde gerekçe göstermeden yaptıkları artışın şikayetlere yol açması bu müdahaleleri gerekli kılmıştır. Söz gelimi Anadolu ve Rumeli Kumpanyaları'nın faaliyet gösterdikleri döneme ilişkin iki adet belgede “acu” veya “acyo” olarak isimlendirilen masraflarla ilgili şikayetlerde yetkililerin fakir halkın mağdur edilmemesi yönündeki hassasiyetleri dikkat çekicidir. Yurt dışında görev yapan devlet memurlarının maaş ödemelerinde kullanılan poliçeler için de “poliçe başı” adı altında masraf ödenmektedir. Bu masraf mesafe uzadıkça artmaktadır. Bir belgede “bendiye” ismi ile poliçe başından farklı bir masraf daha alındığı tespit edilmiştir. 19. yüzyılın sonlarında ise poliçelerin damga vergisine tâbi olması hakkında tartışmaların yaşandığı görülmektedir. Düyun-ı Umumiye İdaresi, yabancı devletlerdeki uygulamayı örnek göstererek çek, poliçe, emre muharrer senetler ile tüccar elinde olan tüm senetlerin maktû ve nisbî vergiler ile damga resminden muaf tutulması yönünde görüş bildirirse de 26 Temmuz 1888 tarihli kanun uyarınca gelir makbuzlarına pul yapıştırılması gereklidir. Ayrıca muayyen pul hasılatlarının Deutsche Bankası'ndan alınan kredinin teminatı olarak gösterilmiş olması damga resmi uygulamasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda poliçelere pul yapıştırılmasının dikkatli bir şekilde takip edildiği ve eksiklik olduğunda poliçeyi

kabul eden ile keşidecisinden ayrı ayrı cezası ile birlikte tahsil edildiği anlaşılmaktadır.

Batıda, poliçenin bir para nakil vasıtası olarak kullanılmasının yanına 17. yüzyıldan itibaren ciro edilerek tedavülde kalması gibi bir yenilik daha gelmiştir. Poliçenin iktisadi önemi ciro edilmesi sonrasında oluşan kredi fonksiyonu ile daha da artmıştır. Kredi talep eden tüccarların poliçelerinin iskonto edilmesi fikri ilk olarak Bank of England'ın kurucularından Patterson tarafından uygulamaya konulmuştur. Ciro edilebilmesi sayesinde poliçenin kullanımı yaygınlaşmış ve bugün uluslararası ticarete bankacılık sisteminin tercih ettiği bir finansal enstrüman haline gelmiştir. İtalyanca daire anlamına gelen ciro, genelde poliçe senedinin arkasına yapılmakta ve böylece senedin mülkiyeti el değiştirmektedir. Arşiv belgelerinde çok az sayıda ciro işleminin tespit edilmiş olması poliçelerin öncelikli olarak vergi paralarının transferinde veya devletin uzak mesafelerdeki bir ödemesinde kullanılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Doğal olarak bu işlemlerde ödemenin yapılacağı yer devletin hazinesi veya bir devlet yetkilisi olduğundan arada alacağın bir başka kişiye ciro yoluyla devri söz konusu olmamaktadır.

16 numaralı Tokat Şer'iyeye Sicili ile ilgili yapılan bir araştırmada, İran tarafından gelen Mister Martin isimli bir İngiliz'in Tokat menzilhaneğinde konakladığı, ölmeden mallarını bir poliçe temessüküne tutturarak İstanbul'a göndermiş olduğu tespit edilmiştir. Poliçenin burada bir veraset ilamı veya tereke olarak kullanıldığının görülmesi kayda değer bulunmuştur. Arşiv belgeleri içerisinde rastlanılan farklı bir kavram da “*telgraf poliçesi*” dir. Osmanlı Devleti'nde elektrikli telgraf ve buharlı tren neredeyse bunu ilk kullanan ülkelerle eş zamanda girmiştir. İstanbul'dan 14 Eylül 1855 tarihinde çekilen ilk telgraf Paris ve Londra'daki Osmanlı büyükelçilerine Kırım'daki Rus kalesi Sivastopol'un düştüğünü bildiriyordu. Telgraf kullanımı kısa süre içerisinde benimsendi ve yaygınlaştı. Telgrafla iletişim sağlanan birçok konu içerisinde poliçe çekmek de dahil oldu. Bu sayede hızlı para transferi yapmanın önü açıldı. Telgraf poliçesi çekilmesi kavramı, bir poliçede yer alan hususların keşideci tarafından telgrafa yazılarak muhataba gönderilmesi ve bu suretle lehdara ödeme yapılması olarak anlaşılmıştır.

Geleneksel bir anlayışa sahip olan Osmanlı Devleti bir fetih devleti olduğu kadar aynı zamanda bir sistem devletidir. Ekonomik yapıyı da içerecek şekilde devlet

örgütlenmesinde geçerli olan sistem, ağırlıklı olarak İslâm anlayışından ve Selçuklular'dan etkilenmiştir. Bu etkileşimi devletin ticaret politikalarında da görmekteyiz. Gerek iç gerekse dış ticaretin geliştirilmesi için verilen desteğin ve gösterilen müsamahanın izlerine İslâmiyet ve Selçuklu dönemi ticaret uygulamalarında rastlamak mümkündür. Bu bağlamda Osmanlı ticaretinde dört tane hususun ön plana çıktığı söylenebilir. Bunlardan birincisi vadeli mal alım-satımından doğan borç alacak ilişkilerinde kefalet alınmasıdır. Ayrıca kefalet müessesesinin başka alanlarda da uygulandığını belirtmek gerekir. Devletin iltizam sistemine geçtikten sonra mültezimlerden sermayesi güçlü bir sarrafi kefil tayin etmesini istemesi, para ile ilgili anlaşmazlıklar için görülen mahkemelerde borçlunun ve alacaklının sağlam bir kefil göstermesi ve kefilden senet alınması, bu uygulamalardan bazılarıdır. Belgelerde kefalet nizâmından bahsedilmesi konu ile ilgili yasal düzenlemenin de varlığına işaret etmektedir. Özellikle yabancı tüccarların ülke içinde rahat ve emniyetli iş yapabilmesine imkan veren kurumsal yapı, sistemin ikinci unsurunu oluşturmaktadır. İmtiyazat (kapitülasyon) olarak nitelendirilebilecek bu düzenlemenin ilk örneklerine Hz. Peygamber döneminden itibaren rastlanmaktadır. Müslüman devletlerin bilhassa Avrupalı ticaret adamları ve şirketlere verdikleri ayrıcalıklar da İslâm hukukunun umumi eman ve ahid anlayışına dayandırılmıştır. Osmanlı Devleti de büyük ölçüde İslâm hukukundan ve Selçuklular'dan gelen bu uygulamaları esas almış, özellikle fethettiği topraklarda halkın can ve mal güvenliğinin sağlanmasının yanı sıra “Kanun-ı Kadim”, “Âdet-i Kadime” ye, yani halk arasında geçerli olan usul ve kaidelere riayet etmiş ve ticareti serbestçe yapmalarına engel olmamıştır. Osmanlı'nın bu anlayışından istifade ederek sermaye sahibi olan ve ekonomi ile ilgili hemen hemen her alanda güçlenerek devlete borç verebilecek bir seviyeye ulaşan sarraflar sistemin üçüncü ana ögesi olarak değerlendirilebilir. Sarraflar, Fransız Devrimi'nden sonra İstanbul'daki Fransız tüccarlarının yerlerini alarak, poliçe ticaretinin önemli bir bölümünü ellerine geçirdiler. Böylece geleneksel para ve kredi işlerinde uzmanlaşan sarraflardan, ülkelerarası bağlantılarını kurmuş, İstanbul'da bir finans burjuvazisinin çekirdeğini oluşturacak, büyük ölçekli mali sermayedarlara dönüştüler. 19. yüzyıla gelindiğinde Avrupa ile dış ticaretin artmasına paralel olarak sarraflar faaliyetlerini bu alanda yoğunlaştırdıklarından ülke içindeki para transferleri ile ilgili “poliçeci esnafı” adıyla

yeni bir meslek grubu oluşmuştur. Belgelerde, sarraflarla ve tüccarlarla zaman zaman anlaşmazlığa düştüğü anlaşılan bu meslek grubunun bir dönem Osmanlı dahili ticaretinde sarrafların boşalttığı alanda pay sahibi olarak ekonomiye kayda değer bir katkı sağladıkları söylenebilir. Mal alım-satımında paranın bir noktadan bir diğer noktaya transferinin yanı sıra alıcının sermayesinden satıcının sermayesine bir transfer de söz konusu olduğundan dolayı sarrafların ve poliçeci esnafının dahil olduğu bu işlemler nitelik itibariyle Osmanlı Devleti'ndeki para ve sermaye hareketleri ile ilgili önemli ipuçları vermektedir. Tüm bu değerlendirmeler Osmanlı ticaretinde dördüncü unsurun poliçeci esnafı olduğunu ortaya koymaktadır.

Poliçeci esnafı ile ilgili belirlenen ilk nizâmname 1839 yılına aittir. Arşivde 989 numaralı Divan-ı Hümâyun Defterleri Kataloğu'nun 1839-1861 tarihlerini kapsayan 3 numaralı defterinde "poliçeci esnafı hakkında konu" içerikli bir belge tespit edilmiştir. Belgenin başlığı "Poliçeci Esnafı Hakkında Verilen Nizâma Dair Ticaret Nezareti Tarafına İlmühaber"dir. Nizâmda poliçecilerin sarraflardan bağımsız bir esnaf grubu oluşturduklarından bahisle idarelerinin Ticaret Nezareti'nce yapılacağı ve anlaşmazlıkların Ticaret Mahkemeleri'nde görüşüleceği belirtilmektedir. Belgelerde poliçeci esnafının, meslek tanımlaması açık bir şekilde ifade edilmemekle birlikte devlet yetkililerinin bu esnaf grubuna dahil olanlarla ilgili şikayetlere verdiği yanıtlardan bazı çıkarsamalar yapmak mümkündür. Nitekim "tefecilik yapmasınlar, bankacılık faaliyetlerinde bulunmasınlar" şeklindeki ifadelerden bilakis bunların yapıldığı sonucu çıkarılmıştır. Aslında poliçeci esnafı kimdir ? sorusunun yanıtı meslek ünvanının içinde saklıdır. Buna göre poliçeci esnafının, "poliçe alım satımı ile uğraşan, poliçe ticareti yapan ve poliçe düzenlemek suretiyle faizle borç veren" kişiye verilen isim olduğu belirlenmiştir. 7 numaralı Eğin Şer'iyeye Sicilleri ile ilgili yapılan bir araştırmada; 1845-1846 yılları arasında Eğin'de kayıtlı yirmi iki dükkanda sayısı altmışa ulaşmış poliçecinin faaliyet gösterdiği ortaya çıkmıştır. Ülkenin başka yerlerinde de bu tip bir örgütlenmenin varlığı bilinmemekle birlikte bir yerin merkezinde iki düzineye yakın dükkanın bulunması o dönemde poliçeci esnafına olan ihtiyaca, bu esnaf grubunun piyasadaki etkinliğine ve altmış kişiyi geçindirecek kadar kazançlı bir iş olduğuna işaret etmektedir. 291 no.lu Tarsus Şer'iyeye Sicilleri hakkında yapılan bir başka çalışmada ise; 1842 yılında Tarsus Sancağı'nda poliçe mukataası olarak yeni bir gelir kaynağının oluştuğu tespit

edilmiştir. Poliçe mukataası Reşit Efendi isimli bir kişinin üzerinedir. Çalışmada o dönemde poliçeci esnafının önemli bir iş hacmine sahip olduğu, yörenin önde gelen tüccarlarının poliçe işlemlerine aracılık ettiği, anlaşılmaktadır. Arşivde yapılan incelemede poliçe mukataası hakkında başka bir belgeye rastlanmamış olması, bunun geçici bir uygulama olduğu kanısı uyandırmıştır. Ticaret Nezareti tarafından poliçeci esnafına çalışma ruhsatı verildiği, her yıl yenilenmesi istenen bu ruhsatlar için harç tahsil edildiği de tespitlerimiz arasındadır. 1865 yılına gelindiğinde taşrada faaliyet gösteren poliçeci esnafının isim ve şöhretlerinin (şöhret ile poliçecinin o bölgedeki etkinliği anlatılmak istenmektedir) yer aldığı defterlerin Ticaret Nezareti'ne gönderilmesi istenmiştir. 1890 yılında köşe sarrafı kethüdalığı aracılığı ile işlemlerini yürüten poliçeci esnafının, 1891 yılında dellal, simsar ve tüccar komisyoncusu ile aynı gruba dahil edilmesi uygun görülmüştür. 1895 yılına ait bir belgede bu kez köşe sarrafanı, poliçeci, komisyoncu, dellal ve simsar esnafından taşraya gitmek isteyenlere köşe sarraflığı kethüdalığı tarafından geçiş belgesi verildiği, 1898 yılında ise sayılan bu esnaf grupları için büyük bir lonca kurulmasının gündeme geldiği ancak uygulamaya konulmadığı belirlenmiştir. Öte yandan arşivde poliçe esnafı ile ilgili anlaşmazlıkların yer aldığı birçok belgeye rastlanmıştır. Bu anlaşmazlıklar genelde poliçe işlemlerine ilişkin faizlerden kaynaklanmaktadır. Zaman zaman poliçeci esnafı da nizâmmelerine atıfta bulunarak faiz talep etmelerinin bir hak olduğunu ileri sürmekte ve yetkililerden yardım beklemektedirler. Çoğunlukla mahkemeye intikal eden bu anlaşmazlıkları konu alan belgeler sürecin işleyişi hakkında önemli bilgiler içermektedir. Poliçeci esnafının faaliyet alanlarının Anadolu ile Rumeli'nin özellikle ticaretin yoğun olduğu bölgeleri kapsadığı görülmektedir. Osmanlı'nın Arap coğrafyasında bulunan topraklarında isimlerine rastlanmamasının esas nedeninin ise bu bölgede yaşayanların faize olan duyarlılığından ileri geldiği düşünülmektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren isimlerini duyurmaya başlayan poliçeci esnafı yüzyılın sonlarına doğru tıpkı sarraflar gibi yüklenmiş oldukları misyonu yerine getirdikten sonra piyasadan yavaş yavaş çekilmeye başlamışlardır.

19. yüzyılın başlarında Osmanlı ekonomisinin dışa açılması ve bunun batılı devletlerle yapılan karşılıklı anlaşmalarla uluslararası hukuki zeminin oluşturulması ülkede bir ticaret kanunu düzenlemesini gerekli kılmıştır. Bu kapsamda 1850 yılında

yürürlüğe giren Ticaret Kanunu, 1807 yılı Fransız Ticaret Kanunu'nun bire bir tercümesidir. Ticaret Kanunu'nda sonradan eklemeler ile bazı yeni düzenlemeler yapılması yoluna gidilmiştir. Ancak tüm bu çabaların piyasanın ihtiyaçlarına ne kadar cevap verdiği tartışmalıdır. En azından ticaret kanununun işlerliği açısından temel nitelikteki borçlar kanununun kendi içerisinde çelişkili bir hal alması- Ticaret Kanunu'nun alındığı Fransız hukuk sistemindeki borçlar kanunu ile Osmanlı'nın fıkıh hükümlerine dayanan borçlar kanunu arasındaki uyumsuzluk- dahi ortadaki sorunun varlığını teyit etmektedir. Nitekim anlaşmazlıkları konu alan belgelerde Ticaret Kanunu yerine kefalet nizâmına ve temerrüd nizâmına göre hüküm verildiği veya dikkate alındığı görülmüştür. Tüm bunlara karşın Ticaret Kanunu'nun 1926 yılına kadar yürürlükte kalmış olması da dikkat çekicidir. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra hukuk bilginlerinden bir komisyon oluşturularak yeni bir ticaret kanunu hazırlıkları ile ilgili çalışmalardan birbirini izleyen savaşlar nedeniyle bir sonuç alınamamıştır. Bu bağlamda 1910 yılında Lahey'de Osmanlı Devleti'nin de dahil olduğu yirmi beş ülkenin iştirak ettiği uluslararası konferans ve sonunda imzalanan anlaşmanın özellikle poliçe ile ilgili maddelerine bakıldığında batılı devletlerin bu konuda epeyce mesafe kat ettiği anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti'nin bu konferansa katılma ve anlaşmada taraf olma yönünde batılı ülkelerin çabalarının, ticari ilişkilerde yeknesak kurallar oluşturma ve böylece oluşturulan düzene Osmanlı'yı entegre etme amacını taşıdığı düşünülmektedir. Ancak Lahey'de imzalanan anlaşma şartlarına uygun düzenlemelerin, 1914 yılında çıkartılan Çek Kanunu hariç, yapılmadığı görülmektedir. Bunda ülkenin o dönem içinde bulunduğu koşullardan kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Arşiv belgelerinden yararlanılarak oluşturulan bu çalışmanın; 18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde bir ödeme aracı olarak poliçe kullanımının alanlarını tarif etmesi, bugüne kadar üzerinde hiç durulmamasına karşın finans alanının önemli bir öznesi olarak "poliçeci esnafı" denilen bir esnaf grubunun mevcudiyetini ve faaliyetlerini ortaya çıkarması bakımından, Osmanlı İktisat Tarihi'ne bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA / KAYNAKÇA

- Akar, Şevket Kamil: “Tanzimat Döneminde Para Bozdurma Sorunu ve Köşe Sarrafları (1839-1879)”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, C. 3, No:1, 2011, s. 123-133.
- Aktar, Ayhan: “Şark Ticaret Yıllıkları’nda “Sarı sayfalar”: İstanbul’da Meslekler ve İktisadi Faaliyetler Hakkında Bazı Gözlemler 1868-1938”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, S. 76, Bahar 1998, s. 105-143.
- Akyıldız, Ali: “İzmir Aydın Demiryolu”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi A.B.D., İstanbul 1987.
- Akyıldız, Ali: “Sarraflık (Osmanlı Dönemi)”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 36, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, s. 163-165.
- Al, Hüseyin, Şevket Kamil Akar: **Osmanlı Finans Sisteminde Modernleşme 2: Osmanlı Para Reformu**, C. 2, Ankara, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2014.
- Al, Hüseyin: **Osmanlı Devleti’nde Kambiyo İstikrarı Uygulaması (1839-1863)**, 1. bs., Ankara, Birleşik Yayınevi, 2011.
- Apaydın, H. Yunus: “Kefalet”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 25, Ankara, 2002, s. 168-177.
- Arseven, Haydar: “Poliçe”, **İktisat ve Ticaret Ansiklopedisi**, C. 8, İstanbul, 1953, s. 105-107.
- Aslantaş, Selim: “1829 Edirne Andlaşması’ndaki Tazminatlar Meselesi”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Güz (17), 2012, s. 45-64.
- Autheman, André: **Bank-ı Osmanî Şahane Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Osmanlı Bankası**, Çev: Ali Berktaş, İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2002.

- Aygül, Hasan Hüseyin: **Zihniyet Din ve İktisat, Osmanlı'dan Günümüze Türk Toplumunun İktisadi Zihniyet Dönüşümü ve Tipolojik Analizi**, 1. bs., İstanbul, Açılım Kitap, 2014.
- Bayındır, Abdülaziz: **Ticaret ve Faiz**, İstanbul, Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2007.
- Bayraktar, Kaya: “Osmanlı Bankası'nın Kuruluşu”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 3, S. 2, 2002, s. 71-88.
- Beki, Abdülaziz: “İslam Hukuku ve Türk Mevzu Hukukunda Kıymetli Evrak”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 1995
- Bilkan, Ali Fuat: “Köhne Efsaneler, Yeni Hikayeler”, **Milli Folklor Dergisi**, S. 95, 2012, Yıl: 24, s. 23-31.
- Bilmen, Ömer Nasuhi: **Hukukî İslâmiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 8, İstanbul, Bilmen Yayınevi, 1970.
- Bölükbaşı, Ömerül Faruk: **18. Yüzyılın İkinci Yarısında Darphâne-i Âmire**, 1. bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Braudel, Fernand: **Kapitalizmin Kısa Tarihi**, 1. bs., İstanbul, Say Yayınları, 2013.
- Cezar, Yavuz: “18. ve 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Sarraflar”, **Gülten Kazgan'a Armağan Türkiye Ekonomisi**, 1. bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004, s. 179-207.
- Cezar, Yavuz: **Osmanlı Maliyesi'nde Bunalım ve Değişim Dönemi**, 1. bs., İstanbul, Alan Yayıncılık, 1986.
- Coleman, John: **Rothschild Hanedanlığı Para, Güç ve İktidarın Sırları**, Çev: Mert Akcanbaş, 8. bs., İstanbul, Destek Yayınları, 2015.
- Çakır, Coşkun: **Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi**, 1. bs., İstanbul, Küre Yayınları, 2001.

- Çakır, Coşkun: “Tanzimat Dönemi’nde Ticaret Alanında Yapılan Kurumsal Düzenlemeler: Meclisler”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, S. 43-44. Kitap, İstanbul, 2000, s. 363-379.
- Davidson, Roderic H.: “Osmanlı İmparatorluğu’na Elektrikli Telgrafın Girişi”, Makalenin orijinal adı: “The Advent of the Electric Telegraph in the Ottoman Empire”, **Essays in Ottoman and Turkish History**, 1774-1923, s. 133-165, University of Texas Press, 1990, Çev: Durdu Mehmet Burak, (Çevrimiçi) *dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/*, Erişim: 16.07.2105.
- Develioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, 20 bs., Ankara, Aydın Kitabevi, 2003.
- Domaniç, Hayri: **Kıymetli Evrak Hukuku**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1960.
- Eldem, Edhem: “XVIII. Yüzyılda İstanbul’da Poliçe Tedavülü ve Kambiyo Kurları Hakkında”, **X. Türk Tarih Kongresi**, Ankara: 22-26 Eylül 1986, C. 4, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1993, s. 1671-1683.
- Ergin, Osman Nuri: **Mecelle-i Umûr-ı Belediye**, C. 4, İstanbul, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları No: 21, 1995.
- Erler, Mehmet Yavuz: “Meşrutiyet İdaresi Altında, Erzurum Sel Baskını 1910”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S. ½, Kış 2008, s. 114-140.
- Ferid, Hasan: **Osmanlı’da Para ve Finansal Kredi: Evrâk-ı Nakdiye**, C. 2, Haz. Mehmet Hakan Sağlam, 1. bs., İstanbul, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü, 2008.
- Fertegligil, Azmi: **Türkiye’de Borsa’nın Tarihçesi**, İstanbul, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları, 1993.

- Genç, Mehmet, Erol Özvar: **Osmanlı Maliyesi: Kurumlar ve Bütçeler 1**, 1. bs., İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2006.
- Genç, Mehmet, Erol Özvar: **Osmanlı Maliyesi: Kurumlar ve Bütçeler 2**, 1. bs., İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2006.
- Genç, Mehmet: “Osmanlılar /İktisadi ve Ticari Yapı”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 33, s. 525-532
- Genç, Mehmet: “Mukätaa”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 31, s. 129-132.
- Genç, Mehmet: **Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Ekonomi**, 7. bs., İstanbul, Ötüken Neşriyat A.Ş., 2010
- Geyikdağı, V. Necla: **Osmanlı Devleti’nde Yabancı Sermaye 1854-1914**, İstanbul, Hil Yayın, 2008.
- Göçer, Lütfi: “XVI-XVIII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu’nun Ticaret Politikası”, **Türk İktisat Tarihi Yıllığı**, S.1, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1987, s. 1-128.
- Güneş, Mehmet: “19. Yüzyıl Osmanlı Tarihinin Ana Kaynakları: Buyruldu ve İlmühaber Defterlerinin Tahlili”, (Çevrimiçi) dergiler.ankara.edu.tr, Erişim: 11/05/2015.
- Güran, Tevfik: **İktisat Tarihi**, İstanbul, Der Yayınları, 2011.
- Güran, Tevfik: **19. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi Üzerine Araştırmalar**, 1. bs., İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
- Güran, Tevfik: **Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi; Bütçeler ve Hazine Hesapları (1841-1861)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.
- Gürsoy, Çiğdem: **Şeyhü’l İslâm Ömer Hüsâmeddin ve Kazasker Mehmed Vahid Efendilerin Para Vakıfları**, İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı, 2011.

- Güvemli, Oktay: **Türk Devletleri Muhasebe Tarihi Osmanlı İmparatorluğu'na Kadar**, C. 1, İstanbul, Avcıol Yayın, 1995.
- Güvemli, Oktay: **Türk Devletleri Muhasebe Tarihi: Osmanlı İmparatorluğu Tanzimat'a Kadar**, C. 2, İstanbul, Proje Danış A.Ş., 1998.
- Haniççe, Murat: "16 Numaralı Tokat Şer'iyе Sicili'nin Trankripsiyonlu Metni ve Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Tokat, 2009.
- Hızlı, Mefail: "Bursa'da "Tekâlif-i Örfiyye" Uygulamaları (XVIII. Yüzyıl İkinci Yarısı)", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 10, S. 2, 2001, s. 27-41.
- Hilferding, Rudolf: **Finans Kapital**, Çev: Yılmaz Öner, 1. bs., İstanbul, Belge Yayınları, 1995
- İbni Haldun, **Mukaddime I**, Çev:Turan Dursun, 6. bs., İstanbul, Kaynak Yayınları, 2015.
- İcra ve İflas Kanunu** 9. bs., İstanbul, Beta Yayınları, 2014.
- İmam Ebû Yusuf: **Kitabu'l-Haraç**, Çev: Ali Özek, İstanbul, Hisar Yayınevi, 1973.
- İmregün, Oğuz: **Kıymetli Evrak Hukuku (Genel Hükümler-Kambiyo Senetleri-Makbuz Senedi- Varant)**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1995.
- İnalçık, Halil: "İmtiyâzât (Osmanlı Dönemi)", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 22, 2000, s. 245-252.
- İnan, Nurkut: "Kanunname-i Ticarete Göre Protestolar", **Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1965-1966, C. 22-23, S. 1-4, s. 829- 846.

- Kal'a, Ahmet: **Debbahlıktan Dericiliğe: İstanbul Merkezli Deri Sektörünün Doğuşu ve Gelişimi**, 1. bs., İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2012.
- Kal'a, Ahmet: **Türk Sınai Mülkiyet Tarihi**, Ankara, Türk Patent Enstitüsü, 2008.
- Kallek, Cengiz: "Süftece", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 38, İstanbul, 2010, s. 19-21.
- Kallek, Cengiz: **Asr-ı Saâdet'te Yönetim Piyasa İlişkisi**, İstanbul, İz Yayıncılık, 1997.
- Karabay, Kazım: "63 No'lu Tokat Şer'ıye Sicili", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2007.
- Karta, Nurullah: "18. ve 19. Asırda Avrupa'da Para, Banka ve Mevduat Alanında Yaşanan Gelişmelerin Osmanlı İmparatorluğu'na Yansımaları", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 28, S. 1, 2014, s. 149-165
- Kasaba, Reşat: **Osmanlı İmparatorluğu ve Dünya Ekonomisi On Dokuzuncu Yüzyıl**, İstanbul, Belge Yayınları, 1993.
- Kaya, Alp Yücel: "19. Yüzyıl İzmir'inde Tüccarlar ve Esnaflar veya "Hacıağalar, Beyler ve Frenkler", **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Esnaf ve Ticaret**, 1. bs., Der: Fatmagül Demirel, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012, s. 79-103.
- Kazgan, Haydar: **Osmanlı'da Avrupa Finans Kapitali**, 2. bs., Ankara, Roma Yayınları, 2005.
- Kazgan, Haydar: **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Bankacılık Tarihi**, İstanbul, Türkiye Bankalar Birliği, 1997.

- Kenanoğlu, M. Macit: **Ticaret Kanunnâmesi ve Mecelle Işığında Osmanlı Ticaret Hukuku**, Ankara, Lotus Yayınevi, 2005.
- Kıray, Emine: **Osmanlı'da Ekonomik Yapı ve Dış Borçlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 4. bs., 2010.
- Koyuncu, Nuran: "Osmanlı Devleti'nde Sarrafların Mültezimlere Kefilligi", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 5, S. 1, 2014, s. 295-326.
- Köymen, Oya: **Sermaye Birikirken Osmanlı, Türkiye, Dünya**, İstanbul, Yordam Kitap, 2007.
- Kulüp, Bülent: "19. Yüzyılın İlk Yarısında Darphane-i Âmire İle İlgili Düzenlemeler (120, 143 ve 165 Nolu Darphane Defterleri)", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2010.
- Larry, Allen: **Keseden Bankaya Tezgahtan Borsaya**, 5. bs., İstanbul, Kitap Yayınevi.
- Manav, Nursel: "Devlet-Banker İlişkileri Çerçevesinde Baltazzi Ailesi", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2009.
- Mehmed Cavid Bey: **İktisat İlmi (İlm-i İktisad) (Mekteb-i İdadiye Mahsus)**, Çev: Sema Alpın Çakmak, Ankara, Liberte Yayınları, 2001.
- Murat, Niyazi: "7 Numaralı Eğin Şer'iyeye Sicili H. 1262-1263 (M. 1845-1846)", Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, , Elazığ 2006.
- North, Michael: **Hollanda Altın Çağı'nda Sanat ve Ticaret**, 1. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2014.

- Oğuz, İbrahim: “Tarsus Şer’iyye Sicillerine Göre Mersin Kenti’nin Kuruluş Öyküsü”, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Mersin 2006.
- Osmanlı Dönemi Borsa ve Mali Sistemi Borsa Rehberi- 1928 (2)** 2. bs., İstanbul, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları, 1992.
- Önder, Timur: “Para Politikası: Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulaması”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Para Piyasaları Genel Müdürlüğü, Ankara 2005.
- Özdemir, Rıfat: “I Dünya Savaşı Öncesi Osmanlı Batı Mücadelesi”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, 1988, C. 1, S. 2, s. 141-163, (Çevrimiçi) dergipark.ulakbim.gov.tr, Erişim: 09/05/2015.
- Öztürk, Ali İhsan: **Osmanlı’dan Cumhuriyet’e İmtiyaz Usulüyle Yürütülen İstanbul Belediye Hizmetleri (Yap-İşlet-Devret Uygulaması) (1852-1964)**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, 2010.
- Öztürk, Yaşar Nuri: Kur’an-ı Kerim Meali (Türkçe Çeviri), 1. bs., İstanbul, Yeni Boyut, 1993.
- Pakalın, Mehmet Zeki: **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri**, C. 2, M.E.B. Yayınları Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi, 1993.
- Pamuk, Şevket: **Türkiye’nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi Büyüme, Kurumlar ve Bölüşüm**, 1. bs., İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
- Pamuk, Şevket: **Osmanlı İmparatorluğu’nda Paranın Tarihi**, 2. bs., İstanbul, Tarih Vakfı ve Yurt Yayınları, 2000.

- Polat, Zelkif: “Osmanlı Devleti’nde Ermenilerin Sosyo-Ekonomik Yapısından Kesitler”, (Çevrimiçi) haypedia.com., Erişim: 11/05/2015.
- Poroy, Reha: **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları**, 11. bs., İstanbul, Beta Basım Dağıtım A.Ş., 1989.
- Sahillioğlu, Halil: “Bursa Kadı Sicillerinde İç ve Dış Ödemeler Aracı Olarak Kitâbü’l Kadı ve Süfteceler”, **Türkiye İktisat Tarihi Semineri Metinler/Tartışmalar**, C. 13, 8-10 Haziran 1973, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s.103-141.
- Sahillioğlu, Halil: **Türkiye İktisat Tarihi (Giriş-Bazı Kurumlar ve Kavramlar)**, İstanbul, Mentesh Kitabevi, 1989.
- Sahillioğlu Halil: “Darphâne”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 8, İstanbul, 1993, s. 501-505.
- Sakaoğlu, Necdet: **Bu Mülkün Sultanları**, 16. bs., İstanbul, Oğlak Bilimsel Yayınlar, 2011.
- Sédillot, René: **Değiş Tokuştan Süpermarkete Tarih Boyunca Tacirlerin ve Ticaretin Öyküsü**, 1. bs., İstanbul, Cep Kitapları A.Ş., 1983.
- Sefil, Halil İbrahim: “643 Numaralı Karahisar-ı Sahib Şer’iyye Sicili’nin (1-120 Numaralı Sayfaları) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, 2015.
- Serdaroğlu, Ü. Serdar: “Osmanlı Devleti’nde İlk Banka: Dersaadet Bankası ve Poliçe İşlemleri”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 2011.

- Sırma, İbrahim: “Osmanlı Anonim Şirketlerinde Kar Dağıtımı”, **Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, C. 3, S. 2, 2011, s. 117-136.
- Sezen, Tahir: **Osmanlı Yer Adları**, Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Yayın No: 21, 2006.
- Storer, Colin: **Weimar Cumhuriyeti’nin Kısa Tarihi**, 1. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.
- Şara, Serhat, Ahmet Akşın: “1847-1857 (H.1264-1273) Tarihli (8 Numaralı) Eğin Şer’iyye Sicilinin Tanıtımı ve Fihristi”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 16, S. 2, Elazığı 2006, s. 341-371.
- Tabakoğlu, Ahmet: **Türkiye İktisat Tarihi**, 9. bs., İstanbul, Dergah Yayınları, 2009.
- Tabakoğlu, Ahmet: **Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi**, 1. bs., İstanbul, Dergah Yayınları, 1985.
- Taş, Tülün: “19. Yüzyılda Anadolu’da Katolik Misyonerlerin Eğitim Alanındaki Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Kayseri 2006.
- Toprak, Zafer: Osmanlı Devleti’nde Para ve Bankacılık, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, C. 3, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985, s.761.
- Toprak, Zafer: **Türkiye’de Milli İktisat 1908-1918**, 1. bs., İstanbul, Doğan Kitap, 2012.
- Turan, Osman: **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, 4. bs., İstanbul, Boğaziçi Yayınları A.Ş., 1993.
- Turhan, Nihat: **Dış Ticaret ve Akreditifli İşlemlerin Uluslararası Uygulamalar Kılavuzu**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2010.
- Türkçe Sözlük** C. 1, İstanbul, Türk Dil Kurumu, Milliyet, 1992.

- Ulutaş, Songül: “19. Yüzyılın İlk Yarısında Kapitalist Ticari İlişkilerdeki Dönüşümün Tarsus’taki Yansımaları (1839-1856)”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. 27, S. 2, Aralık 2012, s. 499-525.
- Wallerstein, Immanuel: **Tarihsel Kapitalizm ve Kapitalist Uygarlık**, Çev: Necmiye Alpay, 6. bs., İstanbul, Metis Yayınları, 2012.
- Yetik, Edip: “Dış Ticarete Ödeme Şekilleri”, **Gümrük Dünyası Dergisi**, S. 55, (çevrimiçi)
<http://www.gumrukkontrolor.org.tr/Yayinlar/Dergiler/55/8.html>, s.n.y., Erişim: 02/05/2015.
- Yörük, Doğan: “H.1259/M.1843 Tarihli Cizye Defterlerine Göre Kayseri’de Rum ve Ermeniler”, **Turkish Studies Dergisi**, S. 8, Ankara 2013, s. 439-466.
- Zabun, Sezgin: **Sivas 1844-1845 Temettüat Defterleri**, C. 5, Sivas, Buruciye Yayınları, 2013.
- TOBB (Çevrimiçi)
www.tobb.org.tr/Documents/.../kanun.../turk_tic_kan_kitap_cilt_01.pdf. Erişim Tarihi: 03.04.2015.
- Resmi Gazete (Çevrimiçi)
www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110214-1-1.htm. Erişim Tarihi: 03.04.2015.
- 7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569) Özet Transkripsiyon – İndeks**, Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Dîvan-ı Hümâyûn Sicilleri Dizisi: V, 1999.
- 85 Numaralı Mühimme Defteri (1040-1041 (1042)/1630-1631(1632) Özet Transkripsiyon – İndeks**, Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Dîvan-ı Hümâyûn Sicilleri Dizisi: VIII, 2002.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri **A.DVN.**, Sadaret Divan Beylikçi Kalemî Belgeleri
A.}{DVNS.BUY.İLM.d., Buyruldu ve İlmühaber Defterleri
A.E.I. MAHMUD., Ali Emiri Tasnifi, I. Mahmud Evrakı
AE.SABH.I., Ali Emiri Tasnifi, I. Sultan Abdülhamid Evrakı
AE.SSÜL.II., Ali Emiri Tasnifi, II. Sultan Süleyman Evrakı
A.M., Sadaret Mütferrik Belgeler
A.AMD., Sadaret Amedi Kalemî Evrakı
A.MKT., Sadaret Mektubi Kalemî Belgeleri
A.MKT.DV., Sadaret Mektubi Kalemî Deavi Yazışmalarına Ait Belgeler
A.MKT. MHM., Sadaret Mühimme Kalemî Evrakı
A.MKT.NZD., Sadaret Mektubi Kalemî Nezaret ve Devair Yazışmalarına Ait Belgeler
A.MKT.UM., Sadaret Mektubi Kalemî Umum Vilayet Yazışmalarına Ait Belgeler
BEO., Bab-1 Ali Evrak Odası
C.AS., Cevdet Askeriye
C. BH., Cevdet Bahriye
C.BLD., Cevdet Belediye
C.DH., Cevdet Dahiliye
C.DRB., Cevdet Darphane
C.HR., Cevdet Hariciye
C.İKT., Cevdet İktisat
C.MF., Cevdet Maarif
C.ML., Cevdet Maliye
D.BŞM.d., Başmuhasabe Kalemî ve Bağlı Birimlerine Ait Defterler

DRB.d., Darphane-i Amire Defterleri
DH.MKT., Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi
DH.ŞFR., Dahiliye Şifre Kalemi
HAT., Hatt-ı Hümayun Katalogları
HR.HMŞ.İŞO, Hukuk Müşavirliği İstişare Odası Belgeleri
HR.MKT., Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi Belgeleri
HR.SFR (3)., Hariciye Nezareti Londra Sefareti
HR.TO., Hariciye Nezareti Tercüme Odası
İ.HR., İrade Hariciye
İE.ML., İbnülemin Maliye
İ.MVL., İrade Meclis-i Vala
MAD.d, Maliyeden Müdevver Defterler
MF.MKT., Maarif Nezareti Mektubi Kalemi
MV., Meclis-i Vükela Mazbataları
MVL., Meclis-i Vala
ŞD., Şurayı Devlet
Y.EE., Yıldız Esas Evrakı
Y.PRK.KOM., Yıldız Perakende Evrakı Komisyonlar Maruzatı
Y.PRK.ML., Yıldız Perakende Evrakı Maliye Nezareti Maruzatı
Y.PRK.UM., Yıldız Perakende Evrakı Umum Vilayetler Tahriratı

EKLER

EK 1 : POLİÇE DEFTERLERİ VE DİĞER BAZI BELGELER

EK 2 : LAHEY ANLAŞMASI'NIN TAM METNİ

EK 1 : POLİÇE DEFTERLERİ VE DİĞER BAZI BELGELER

Ek 1.1: Haleb Cizyesi'nin 29 Z 1193 / 7 Ocak 1780 tarihli poliçe defteri

(BOA., AE.SABH.I., Dosya no: 272, Gömlek no: 18308)

Haleb cizyesi ve Haleb avârızı mallarından peşin ve kalyon muvacehesine mahsub olmak üzere vurud eden poliçe evrakı tevzi şude fi 27 Z sene 1193

Yüz yirmi bir gün vadeleri olmakla Şaban-ı şerifin yirmi sekizinci günü müddetleri tekmil iktiza eden poliçe evrakı

<i>Temessuk Kıta</i>	<i>Kuruş</i>	
1	3000	<i>Valide Han'ında Hoca İlyas Kemhun'dan matlub</i>
2	1387 kuruş	<i>Tahta Han'da Mahmud zade Abdülkadir Haleb'den</i>
2	1522 kuruş 10 para	<i>Tahta Han'da Piri zade Mehmed Talib Haleb'den</i>
1	1500 kuruş	<i>Tahta Han'da Hariri zade Esseyid Hasan Çelebi</i>
1	0200 kuruş	<i>Muma-ileyhden ibnülhac Ebubekir Haleb'den</i>
1	1000 kuruş	<i>Muma-ileyhden</i>
1	0500	<i>Muma-ileyhden</i>
9	9110 kuruş	
1	0500 kuruş	<i>Tahta Han'da Hariri zade Elhac Mehmed Emin Ağa'dan</i>
1	1000 kuruş	<i>Han-ı mezburda Hariri zade Elhac Mehmed Sadık Haleb'den</i>
1	0200 kuruş	<i>Han-ı mezburdan Süleyman zade Mustafa Haleb'den</i>
1	1000 kuruş	<i>Astarçılar Han'ında Kayserili Höce Mikail'den</i>
13	11810 kuruş	
01	01500 kuruş	<i>Tahta Han'da Hariri zade Elhac Mustafa Haleb'den</i>
14	13310 kuruş	

Yüz otuz bir gün vadeleri olmakla Ramazan-ı şerifin dokuzuncu günü müddetleri tekmil-i müddet iktiza eden poliçe evrakı

<i>Temessük Kıta</i>	<i>Kuruş</i>	
1		<i>Tahta Han'da [Çevirenin notu: Buradaki tablodaki bilgiler çürük kısma denk geldiğinden yazılmadı]</i>

İşbu yirmi kıta temessük Darbhane-i amire tarafına verilip mukabili yirmi iki bin beş yüz kuruş kisteyn mevacibi için taraflarından ahz olunmuştur.

Temessükât Kıtâat	Kuruş	
21	24000	
01	1500	<i>Mim vaz' olunan Hariri zade Mustafa Çelebi tevakkuf</i>
20	22500	

Haleb Avarızı ve mal-ı saireden vurud eden poliçe evrakı tevzi şud fi 14 C sene 1193

Vadeleri doksan gün olmakla Ramazan-ı şerifin on altıncı günü müddetlerini tekmil iktiza eden poliçe

Temessük Kıtâ	Kuruş	
1	320	<i>Cevahir Bedestan'ında Seyyid Yusuf Çelebi Sa zadeden</i>
1	2436	<i>Tahtalı Han'da Abdülkadir Çelebi Mahmud zadeden</i>
2	2756	

Yüz yirmi bir gün vadeleri olmakla Şevval'in on beşinci günü tekmil-i müddet iktiza eden poliçe

Temessük Kıtâ	Kuruş	
1	16--00	<i>Tahtalı Han'da Mehmed Galib Çelebi Piri zadeden</i>
1	1000	<i>Tahtalı Han Elhac Sad Çelebi b. Humari El-Müezzinden</i>
1	2380	<i>Tahta Han'da Abdülkadir Çelebi Mahmud zadeden</i>
1	1500	<i>Valide Han'da Mehmed Emin Ağa Gazulî zadeden</i>
1	0327	<i>Yahyalı Han'da Piri zade Mehmed Talib Çelebi'den</i>
1	1243	<i>Tahtalı Han'da Elhac Hüseyin Ağa Musilî zadeden</i>
1	1270	<i>Defa Musilî zadeden</i>
7	9321	

Raka Eyaleti'nden şütüran bahası olmak üzere vurud eden poliçe tevzi şud fi 6 Receb sene [1]193

Yüz yirmi birer gün vadeleri olmakla Zilkade'nin yedinci günü tekmil-i müddet iktiza eden poliçe evrakı

Temessük Kıtı	Kuruş	
1	5000	Galata'da Nemçe tüccarlarından Höce İsi ve şeriki Höce Neholi Veşe
1	4000	Bu dahi mesfurdan
1	2000	Mercan Han'ında Baş Bazergan Vekili Mağdisi Hazer'den
1	2000	Yeni Han'da Mağdisi İbrahim Karde ibn-i Mağdisi Yakon'dan
4	13000	

Bu dahi

İşbu on üç kıta temessük ile matlub on bir bin beş yüz kuruş vadeleri tül müddet olmakdan naşi kisteyn mevabicine erişmemekle sadır olan ferman-ı âli mucebince Darbhane-i Amire'ye teslim ve mukabili Hazine-i amireye teslim için temessükât-ı mezbure Sergi Halifesi Efendi mucebince Darbhane'ye irsal olunmuşdur. 18 Ş sene 1193

Haleb Muhassıllığı ve cizyesi peşinine mahsuben vurud eden poliçe evrakı tevzi şud fi 6 Receb sene [1]193

Yüz yirmi bir gün vadeleri olmakla Zilkade'nin yedinci günü müddetleri teknil iktiza eden poliçe

Temessük Kıtı	Kuruş	
1	0500	Tahtalı Han'da Musilî zade Elhac Hüseyin Ağa'dan
1	0500	Tahtalı Han'da Hariri zade Seyyid Hüseyin Çelebi'den
1	1200	Yeni Han'da Kayseriyeli Yakob oğlu Abraham'dan
3	2200	

Doksan bir gün vadeleri olmakla Şevval'in sekizinci günü müddetleri teknil iktiza eden

Temessük Kıtı	Kuruş	
1	350	Valide Han'ında Gazzâl zade Mehmed Emin Ağa'dan
1	800	Tahta Han'da Hariri zade Elhac Emin Ağa'dan
1	700	Defa muma-ileyhden
1	500	Tahtalı Han'da Süleyman zade Hacı Salih Çelebi ibn-i Hacı Mustafa'dan
1	950	Tahtalı Han'da Müezzin zade Elhac Said Çelebi'den

1	1000	Mercan Han'ında Baş Bazergan Vekili Hızır'dan
1	1000	Defa mesfurdan
1	1000	Astarcılar Han'ında Kayseriyeli Engiyan oğlu Semağın'dan
1	1500	Astarcılar Han'ında Yusuf Vekili Mikel'den

Yekun

Temessükât Kıtaat	Kuruş	
12	10000	
01	1500	Şaban-ı şerifin yirmi sekizinci günü tekmi-i müddet eden Haleb poliçelerinden Hariri zade Hacı Mustafa'dan matlub
13	11500	

Trablusşam Duhan Gümrüğü muaccelâtından ve mevadd-ı saireden vurud eden poliçe evrakı tevzi şud fi 18 Receb sene 1193

Altmış birer gün vadeleri olmakla Ramazan-ı şerifin yirminci günü müddetleri tekmi iktiza eden poliçe evrakı

Temessük Kıta	Kuruş	
1	2000	Astarcılar Han'ında Esseyid Ali Çelebi Hüdaverdi'den
1	1500	Han-ı mezburda Molla Ahmed Ed-Dağistanî'den
1	0700	Han-ı mezburda Esseyid Abdurrahim Çelebi Hania zadedden
1	1000	Tahtalı Han'da Seyyid Abdurrahim Çelebi'den
1	7000	Valide Han'ında Mağdisi Keşşab Elharkali'den
1	3200	Valide Han'ında Elhac Abdülmuhsin Çelebi Hana zadedden
1	1000	Vezir Han'ında Esseyid Mehmed Said Çelebi Sima zadedden
1	2500	Valide Han'ında Höce Kürk Minas'dan
1	1100	Tahtalı Han'da Elhac Ahmed Ağa Hekim zadedden

İşbu dokuz kıta temessük Darbhane-i amire tarafına verilip mukabili olan yirmi bin kuruş Darbhane emini efendi hazretleri bulunan taraflarından ahz ve kısteyn mevacibi için hazine-i amirem olmuşdur.

Yekun-ı poliçehâ 79077,5 kuruş

Ek 1.2: Eyalet Valilerinden Birine İstanbul'dan yazılan ve Sarraf Muameleleri ile Poliçe Havalelerine ait İcmallerin Yer Aldığı 13 Nisan 1820/ 29 C 1235 Tarihli Belge (BOA., C.DH., Dosya No: 127, Gömlek no: 6324.)

“Veliyyü'n-ni 'amî bende perver devletli inayetli efendim Kengırı Sancağı'nda vaki Yapraklı panayıru mukataasının merbut olan kurâlarıyla bir hissesi Avukatlı zade İzzet Bey'in ve diğer hissesi dahi hâlâ Mirahor-ı Evvel atufetli ağa hazretleri bendlerinin uhdelerinde olup mukataa-i mezkurun mâ-takaddümden berü mukayyed olan on bir bin kuruş bedel-i iltizamının sekiz bin dört yüz yetmiş dokuz buçuk kuruşa mir-i muma-ileyh hissesi için ve iki bin beş yüz yirmi kuruşa ağa-yı muma-ileyh hazretleri hissesi için verilerek topu on bir bin kuruş bedel ile iltizam olunmakda idi ağa-yı muma-ileyh zikr olunan hissesini almış bin bu kadar kuruş muaccele ile almış ve bedel-i iltizam-ı mukayyedesine nazaran aldanmış olduğundan bu mukataanın hayli şeye tahammülü variddir zannıyla otuz beş senesine mahsuben zam istida veya tarafından idare olunmasına ruhsat-ı seniyyenizi rica etmişidi mukataa-i mezkurun otuz üç senesinde on iki bin üç yüz kırk altı buçuk kuruş ve otuz dört senesinde tüccarın ziyadece zuhuruna mebni on beş bin üç yüz on sekiz kuruş hasılatı olduğu bu defa savb-ı devletlerinden ifade ve idaresi hususu ağa-yı muma-ileyhin reyine ihale buyurulmuş bu mülabeseye binaen ağa-yı muma-ileyh memnun-ı iltifatları olmak cihetle mukataa-i merkumeyi marifetiyle idareden fâriğ olarak şime-i bende nüvazilerine mağruren hisse-i mezkuresi için beş bin kuruş bedel-i iltizam matlub etmiş ise de kable'l-istizan tanzimi makdurum olmadığına inha ve olsa olsa belki dört bin kuruşa uyabileceğini ima eyledim. Hisse-i mezkur ol mikdar bedel ile iltizam buyurulduğu suretde mukataa-i mezkurun topu on iki bin dört yüz seksen kuruşa iltizam olunmak icab edeceği malum-ı devletleri buyuruldukda bir vefk-i muharrer hisse-i mezkurun dört bin kuruş bedel-i iltizam ile iltizamı muvafık-ı irade-i seniyyeleri ise çakirlerine hitaben kat 'iyyü'l-müfâd bir kıta emirnameleri ısdarı hususunda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emr ve'l-ihsanındır.

Fi gurre-i C sene [12]35

[mühür: Mehmed Necib]

Halet Efendi hazretlerine olan şukka-i aliyyelerinin henüz cevabnamesine destres olunamamakla bundan böyle alınıp gönderilir efendim.

21718 kuruş bundan akdem Tatar Feyzi kullarıyla vurud eden poliçe

1860 kuruş iki çift mücevher küpe bahası olarak kuyumcuya

19858 kuruş

1677 kuruş küçük oğlu Anton hesabıyla cengarir? bahası için

18181 kuruş

220 kuruş çuha ve eşya-yı saire bahası

17961 kuruş

3000 kuruş Kütahya'daki kürkçü matlubu kusuru için

14961 kuruş

01500 kuruş işbu poliçelerde ziyade zuhur eden zam

13708 kuruş Bu defa Tatar Süleyman kullarıyla vurud eden poliçe

10832 kuruş nakid
24850 kuruş
10000 Bostani Odabaşısı Yahya Ağa vesatıyla bedele kat' olunan muhallefât bedeli
34580 kuruş
1000 kuruş bedel-i mezkur canib-i miriye verilmek üzere tebdil
24580 kuruş
2550 kuruş Mimar-ı esbak Mustafa Efendi 'ye
22030 kuruş
00010 kuruş kem ayar beşlik bahâ 2
22020
Yekun
16461 kuruş Ber-vech-i bâlâ mukaddem gelen poliçelerden gayr-i ez havalât ziyade
zuhur eden akçe ile defter-i hesaba irad kayd olunan
22020 kuruş Muahharan gelen nakid ve poliçelerden gayr-i ez havalât ve noksan
defter-i hesaba irad olunan
36481 kuruş
00500 kuruş Zîrde muharrer olduğu vechle bazergan tarafından verileğediğine
mebni bu defa gelmiş olduğundan başkaca irad kayd olunan Nizameddin Zaviyesi
vazifesine
36981 kuruş

Veliyyü'n-ni'amâ bende perver devletli inayetli efendim
Mukaddema Tatar Feyzi kullarıyla varid olan yirmi bir bin yedi yüz on sekiz kuruş
poliçenin bade't-tahsil bin sekiz yüz altmış kuruşa iki çift elmas küpe bahası olarak
kuyumcuya ve bin altı yüz yetmiş yedi kuruşa Küçük Oğlu Anton Bazergan ile bez
bahası için perdeciyeye ita ve iki yüz yirmi kuruşa çuha ve eşya-yı saire bahalarına
mahsuben tevkif ve üç bin kuruşa dahi kürkçü matlubu için tehir olunup mâadâ
ziyade zuhur eden bin beş yüz kuruş ile maan on altı bin dört yüz altmış bir kuruşa
defter-i hesab-ı veliyyü'n-niamîlerine irad kayd ve imla olunmuştur.

Muahharan Ramazan-ı şerif evasıtında Tatar Süleyman kulları sahabetiyle bâ-poliçe
ve nakden vurud eden otuz dört bin beş yüz seksen kuruşun on bin kuruşa Kargı
Kazası 'nda fevt olan Aşık Hüseyin oğlu Hacı Hasan 'ın Bostani Odabaşısı Yahya Ağa
vesatıyla kat' olunan bedel-i muhallefâtı olarak canib-i miriye verilmek üzere
tevkif olunup iki bin beş yüz elli kuruşa dahi mimar-ı esbak Mustafa Efendi kullarının
kusur matlubu için verildikten sonra iki aded kem ayar beşlik semeni olan on kuruş
dahi lede't-tenzil mâadâ yirmi iki bin yirmi iki kuruşa kezalik defter-i hesaba irad
kayd ve terkim ettirilmiştir.

Nizameddin Zaviyesi vazifesi olmak üzere zaviye-i mezkur mutasarrıfları Şeyh
Abdülbaki Efendi ile Kasım Paşa Mevlevihanesi Şeyhi biraderi Nazif Efendi
dâilerine verilmek için bir çıkı olarak merkur Süleyman Tatar kullarına mevdu olan
beş yüz kuruş tamamen gelmiş ve vazife-i mezkur mâ-takaddüm muma-ileyhimânın
istidalarına mebni Höce Begos kullarından alınıp verilmiş olduğundan meblağ-ı
mezkur defter-i hesaba başkaca irad kayd olunmak üzere mesfur Begos kullarına
teslim olunmuştur. Yirmi dört cemaatin mütevellisi Mustafa Ağa'nın Karapazar
Kazası'na tabi Halfet Karyesi'nde Harem Kethüdası oğlu Hasan nam kimesnede
alacağı olan iki yüz elli kuruş bir çıkı olarak vurud etmiş olmakla müteveli-i merkur
gelip istida ettikde tahvili halas olunarak verilmek üzere meblağ-ı mezkur tevkif

*ettirilmişdir keyfiyet malum-ı devletleri buyuruldukda ol babda ve herhalde emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.
Fi 19 N sene [1]235*

Veliyyü'n-niemâ bende nüvaz devletli übbehetli inayetli efendim Estanos ve Ayaş mukataalarının tafsil-i keyfiyetlerine dair varid olan emirname-i seniyyeleri saadetli Esad Ağa kullarına irâe olundukda Estanos mukataasının tarafından ve idare olanması hususunda müsaade tahsili için mukaddemce arizasıyla savb-ı devletlerini tasdi ettikten ve Ayaş mukataası için dahi sâbıkı gibi bedel-i iltizam matlub eylediğinden izhar-ı peşimani ve nedamet ederek ben efendimizin kadim bendesi ve vücuhla ihsan dideyim kıdem-i ubudiyetime hürmeten vaki olan kusurundan sarf-ı nazar ve mukataateyn-i mezkureteyni kemâ kâne deruhde ve iltizama rağbet buyurarak çâker-i dirinelerini bu cihetle bir kat dahi iltifat-ı bende perverilerine mazhar buyursunlar deyü rica eder fi'l-hakika muma-ileyh kulları tahsil-i rıza-yı aliyyelerini iltizam edinmiş bendelerinizden olmakla bu makule iddiâyı ubudiyet eden bendegan haklarında derkar olan müaade-i aliyyelerine iğtiraren zikr olunan mukataalar onar bin kuruş bedel-i iltizam ile savb-ı devletleri için deruhde ve iltizam olunup bedel-i iltizamları olan yirmi bin kuruşun iki taksit ile tediye ve teslim olunmak üzere iktiza eden tahvili verilerek lazım gelen zabtnamelerinin alınıp gönderileceği malum-ı devletleri buyuruldukda ber vefk-i muvâfik ve mütemennâ mukataateyn-i mezkureteynin bu vechle kabulüyle çâkerlerini mesdud ve muma-ileyh kullarını dahi garîk-i lücce mesar-ı vücud buyurmaları niyaz-ı bendegânemdir.

Sivas Cizyesi vezaifinin derdest olan zahriyeleri mükerrer olup bunlara mükerrer denilmesi otuz iki zahriyeleri otuz bire sehven mahsub olduğundan neşet etmek hasebiyle kaydı tashih olunarak tanzimi için devletli Lutfullah Paşa hazretleri taraflarından Asitane'de mütemekkin sarrafına emirname vurud etmiş ise de bu zahriyeler mutlak mükerrerdir deyü Anadolu Kalemi'nden cevap verilmiş ve Cizye Muhasebesi'nden dahi lede's-sual otuz bir senesinin hesabı rüyet olunmadıkça hakikat-i halin zahire çıkmayacağını muhasebe-i mezkur kisedarı efendi kulunuz işar eylemişdir zahriye makuleleri an yedisiyle kaleminde mukayyed olmadığından kimin marifetiyle alınıp verildiği bilinmemekden naşi zahriyat-ı mezkure mükerrerdir denilerek hali üzere kaldığı malum-ı âlileri buyurulmak için işara ibtidar olundu ol babda ve her halde emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi gurra-i C sene [12]35

Mühür: Mehmed Necib

476 kuruş Çiftlik beratı için verilen harc-ı aklam ber-muceb-i pusula-i malikane

850 kuruş Tabanlı Mir Aşireti beratı harcı olarak verilen

030 kuruş Haliç ve Beran ve Çürük karyeleri mezraadarlığı beratı harcı

030 kuruş Ayaş Kazası'nda bir camiin emanet ve hitabet beratı harcı

010 kuruş Şeyh Şâmî Zaviyedarlığı maddesine dair iade olunan ilamın kuyudât ihracı masarifi

035 kuruş Zaîm Mustafa Ağa'nın matlubu olup ısdar olunan emr-i şerifin harç-ı aklâmı

025 kuruş Mevlevî Şeyh Ali Efendi'ye mukaddem ihsan buyurulan iki yüz elli kuruşdan Şeyh-i muma-ileyhin bir mahdan sonra kem ayardır deyü tarafımızdadır ve tebdil eylediği yirmi beşlik altın bedeli

2300 kuruş İncili altın şemse 3 çift

0090 kuruş A'lâ şerid 20 zira, fiyat 4,5

0330 kuruş Kaputluk saye a'lâ çuha 5,5 zira, fiyat 60

0120 kuruş A'lâ elvan yemeni 6 adet, fiyat 20

0007 kuruş üstad ve muşamma bahası

2747 kuruş

Ceman yekun 4208 kuruş

Masarıfat-ı merkume ve mübayaat-ı mezkure ber-vech-i bâlâ dört bin iki yüz sekiz kuruşa baliğ olup mebaliğ-i mezbure Sarraf Begos'dan alınıp verilmiş olduğu malum-ı devletleri buyuruldukda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Mühür: Mehmed Necib

Bu defa Tatar Bekir kullarıyla varid olan

20971 kuruş nakid

14700 kuruş poliçe

35671 kuruş

18500 kuruş Sarraf Begos'un otuz dört senesi hesabı tekmili için maa ikramiye mersume verilen

17171 kuruş

6000 Mübayaa bedeli kusuru olarak hububat hazinesine teslim olunan

11171 kuruş

00500 kuruş Sâbık maliye tezkire Abdullah Efendi bendelerine

10671 kuruş

00200 kuruş Hazine katibi efendi kullarına

10471 kuruş

Veliyyü'n-niam bermekiyyü'ş-şiyem devletli inayetli efendim

Ber-vech-i bâlâ nakden ve bâ-poliçe vurud eden otuz beş bin altı yüz yetmiş bir kuruşun on sekiz bin beş yüz kuruşa otuz dört senesi hesabı kat'icün maa ikramiye Sarraf Begos kullarına ve altı bin kuruşa dahi sene-i mezkur mübayaası bedeli için ale'l-hesab hububat hazinesine ve beş yüz kuruşa sâbık maliye tezkirecisi Abdullah Efendi bendelerine ve iki yüz kuruşa Refik Efendi merhumun Hazine Katibi Emin Efendi kullarına teslim ve mâ'adâ on bin dört yüz yetmiş bir kuruşa otuz beş senesi hesabına mahsuben sarraf-ı mersumun defter hesabına irad kayd ve terkim ettirilmiş olduğu malum-ı devletleri buyuruldukda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emr ve'l-ihsanıdır.

Fi gurre-i C sene [1]235

Veliyy-i nimetim devletli inayetli efendim

Borlu reşadetli Şeyh Ahmed Efendi hazretlerinin otuz beş senesine mahsuben mutasarrıf olduğu vazifesinin istifası için mukaddemce gelip li-ecli't-tebdil iade olunan zahriyenin bu defa tebdil olunup gönderildiği işar buyurulmuş ise de torbada

çıkılmayıp sehven savb-ı devletlerinde kalmış olmakla gelecek tatar kullarına tevdiyan zahriye-i mezkurun irsali niyaz-ı bendegânemdir.

Mahmudpaşa civarında çuhacı Sakun Sakızlı Anton'un alacağına mahsuben bundan akdem poliçe havalesi ol tarafda mahalline verilip senedi ahz ve mersume verilmek üzere taraf-ı çâkeriye irsal buyurulmuş olmakla lede'l-vusul mersum Anton'a ita olunmuşdur.

Ayaşî Mesud kulları memuriyetinden afv ile avdetinde ol tarafdan mürur edip lüzumundan bahisle akçe istediğinden Ayaş ve Estanoz yollarına mahsuben verilen bin beş yüz kuruşun bedel-i mezkur taksitlerine mahsubiyetini emr buyurmuş ise de bedel-i mezkurun taksitleri teknil olduğundan meblağ-ı mezkurun mahsubiyeti sene-i âtiye taksitine taliken kabul tehhür etmişdir.

Matlub buyurulan entari harcı müceddeden yaptırılıp gönderilmiş ve melfuf pusula mucebince harc-ı mezkur bahasıyla mukaddem takdim olunan cibinlik ve serpuş ve destmallerin bahası olan beş yüz altmış kuruş sarraf kullarından alınıp mahallerine verilmişdir ol babda ve herhalde emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 23 M sene [1]236

Mühür: Mehmed Necib

Veliyy-i nimetim devletli efendim

Tarih-i arizam günü muma-ileyh Esad Ağa kullarıyla mülakat ve meblağ-ı mezkurun keyfiyeti sual olundukda vakia ol kadar akçe istemişdim verilecek iken taksitlerin teknil olduğu hatırıma geldiğinden almayıp terk etdim deyü cevab verdi keyfiyet malum-ı devletleri buyuruldukda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Veliyyü'n-niamâ bende perverâ devletli inayetli efendim

Bu defa dahi Tatar Süleyman kulları vesatıyla mebus-ı savb-ı bendegânem buyurulan yirmi dokuz bin altı yüz yetmiş beş kuruş nakden ve poliçe olarak tamamen vasıl olmuş ve meblağ-ı mezkurun beş bin kuruşa Ruscuklu Manok veresesine verilmek üzere Rusya tercümanına teslim olunmak için devletli Reis Efendi bendelerine ve bin beş yüz doksan kuruşa dahi Terzi Hristo'ya ve bin beş yüz kuruşa Mücevher çiçek bahası kusuru olarak kuyumcu ve beş yüz kuruşa dahi otuz üç senesine mahsuben Şeyh Terbinli Aşireti'den tahsil olunmuş kılâ tertibi bedeli olmak üzere mübaşiri İbrahim Bey'in kağıdıyla atufetli katib efendi bendelerine poliçelerden bade't-tahsil verilip kusur kalan yirmi bir bin seksen beş kuruş defter-i hesab-ı veliyyü'n-niamîlerine irad kayd olunmak için nakd-i mezkur ile poliçehâ-i merkume senedâtının Sarraf Begos'un kardeşi Artin kullarına teslim olunmuş olduğu.

Bundan akdem takdim-i hak-i pay-ı âlîleri kılınan evamir-i şerife muceblerince matlub olunan on beş bin kuruş kalyoncu bedelinin beş bini Kengırı ve dört bini Ankara sancakları ve iki bini Karahisar-ı Nallı ve dört bini Beypazarı bedelleri olup Kengırı'nın beş bini mukaddem ve Ankara'nın dört bini iki defada irsal buyurulmakdan naşi bâkî Nallı ve Beypazarı'nın bedel-i merkumdan altı bin kuruş deyni kalmak iktiza edip bunlar savb-ı devletlerine müteallik olmayarak haric-i liva olduğundan berâ-yı hatır tahsiline ibtidar buyurulmuş ise de ber-muceb-i kuyud cümlesinin savb-ı âlîlerinden tahsili iktiza etmiş ve Nallıhan'ın iki bini bu tarafda teslim olunup fakat Beypazarı'nın dört bini kalmış olmakla mukaddem yedi bin kuruş işareti sehve mebni idiği

Cizye evrakı kifayet etmediğinden elli a'lâ yedi yüz otuz evsat yüz onu cem'an sekiz yüz seksen cizye kağıdı muktezi olduğundan tedarik ve irsali irade buyurulmaktan naşı evrak-ı mezkure ber-muceb-i pusula mübayaa olunup icab eden bin üç yüz yirmi kuruluş sarraf kulları tarafından verdirilerek torbaya vaz'an savb-ı devletlerine takdim kılındığı

Silahşörandan Abdullah Ağa kullarının nüzü'l emanetinden dolayı canib-i miriden matlubuna mahsuben Ankara Sancağı'ndan müretteb süvari bedeliyesinden havale olunan altı bin yedi yüz yetmiş dört buçuk kuruluş muma-ileyh Abdullah Ağa kulları ahz ve istifa etmiş olduğundan taraf-ı çâkeriye teslim eylediği Ruznamçe temessükü ile Kargı Kazası'nda fevt olan Aşık Hüseyin oğlu Hacı Hasan muhallefâtı bedeli olarak teslim-i hazine-i amire olunan on bin kuruluşun diğer Ruznamçe temessükü ve havass-ı celileden Türkmenân Bozulus nam-ı diğer Cemaat-i Tabanlı mukataasının şartnamesiyle derdest-i sudur olan hazariye evâmirinin dahi torbaya vaz'an gönderildiği inşaallahü Teâlâ lede'l-vusul malum-ı devletleri buyuruldukda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 23 M sene [1]236

Mehmed Necib

Veliyy-i nimetim devletli efendim

Furuhtu münasib görümayerek iadesi istizan olunan sağır elmas çiçeğin irsaline irade buyurulduğuna çiçek-i mezkur mahfazasıyla mazrufen torbaya vaz' ve irsal olunduğu ve diğer şukkada muharrer olduğu üzere çuhacı Anton'un poliçesi olan üç bin kuruluş savb-ı devletlerine olan matlubuna mahsuben zahriye olmuş olduğu malum-ı devletleri buyuruldukda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.”

Ek 1.3. : Darphane-i Amire'nin 29 Z 1259/ 20 Ocak 1844 tarih, 713 no.lu Poliçe Defteri
(BOA., DRB.d., Gömlek no: 713.)

Defter-i poliçe tâbi '-i Hazîne-i Ceyb-i hümayun şahane
Vâcib an sene 1258

Yâ Mu'în

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehir Darbhane-i amireye tahsis buyurulan vâridât-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Saferü'l-hayrı mâhiyesine mahsuben hazine-i mezkur cânibinden Darbhane-i amireye verilen mebâliğin mikdârı

Fi selh-i S sene 1258

Minhâ:

İki yüz elli sekiz senesi Muharremi guresinden gayetine değin bir mah zarfında zer ve sim imalâtından hasıl olan faiz-i hümayundan bir kıtasından pusulası mucebince havale olunan

04999 kuruş faiz-i hümayun altın

299391 kuruş Faiz-i hümayun sim

304390 kuruş

304390 kuruş fi 29 M sene 1258

000000

Maliye hazinesi malı olarak Çırağan Sahilsarayı hümayunu ebniyesi lazimesi için verilen kurşunun bahası olarak bir kıta zimmet pusulası mucebince irad ve masraf olunan kuruşdan

10000 kıyye, fiyat beheri 3 kuruş 10 para

Bahâ 32500 kuruş

32500 kuruş fi 29M sene [1]258 irad şud matlub İdris Kalfa

00000

Yekün 336890 kuruş

Mahsûbât-ı zimmet-i şehir-i S sene 1258

304390 kuruş fi 29 M sene 1258

032500 kuruş fi 8

336890 kuruş

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehir Darbhane-i amireye tahsis buyurulan vâridât-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Muharrem'ine mahsuben hazine-i mezkure cânibinden Darbhane-i amireye verilen mebâliğin mikdârı

Fi selh-i M sene 1258

1000000 kuruş

Minhâ:

Bir kıta sergi pusulası mantukunca ceste ceste maliye hazinesinden Mutfak-ı amireye verilen

1000000 kuruş

0500000 kuruş fi selh-i S sene 1258 mahsub zimmet-i şehir sene 1258

500000 kuruş

500000 kuruş fî selh-i Ra sene 1258 mahsûb zimmet-i şehh Ra sene 1258
000000

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehh Darbhane-i amireye tahsis buyurulan
vâridât-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Saferü'l-hayrî mâhiyesine mahsuben
hazine-i mezkure cânibinden Darbhane-i amireye nakden verilen mebâliğin mikdârı
300000 kuruş fî 10 Ra sene 1258
100000 kuruş fî 14 Ra sene 1258
400000 kuruş
300000 kuruş fî 10 Ra sene 1258 mahsub zimmet-i şehh-i S sene 1258 fî selh-i S sene
1258
100000 kuruş
100000 kuruş fî 14 Ra sene 1258 mahsub zimmet-i der-şehh-i mezbûr sene-i m. Fî
sene.
000000

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehh Darbhane-i amireye tahsis buyurulan
vâridât-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Rebiülevveli mâhiyesine mahsuben hazine-
i mezkure cânibinden Darbhane-i amireye nakden verilen mebâliğin mikdârı
Fî 26 Ra sene 1258
695000 kuruş
Minhâ el-poliçe
Valide Han'ında mübâya 'a odasından matlub
50000 kuruş 1 kıta vade esâme 11 Poliçe-i Kastamonu
01800 kuruş, 1 kıta, vade esâme 11 Poliçe-i Trabzon
51800 kuruş, 2 kıta
51800 kuruş
00000 fî 26 Za sene 1258

Balkapanı tüccârından Elhac Mustafa Ağa'dan matlub Poliçe-i Varna, temessük-i
poliçe 12 kıta, vade esâme 11
4110 kuruş
4110 kuruş fî 26 Ra sene 1258 irad şud an-masârıf-ı hatab

Sokucu Han'ında Pekmezoğlu Oseb zimmîden Poliçe Sivas
Temessük-i poliçe 1 kıta, vade esâme 11
25000 kuruş
25000 kuruş fî 26 Ra sene 1258
00000

Balkapanı civârında Asmaaltı'da mukîm Tüccar Süleyman Efendi'den Poliçe-i
Silistre
Temessük-i poliçe 1 kıta, vade esâme 11
20000 kuruş
20000 kuruş fî 26 Ra sene 1258 irad şud an-masârıf-ı hatab

Büyük Yeni Han'da Küçük Hayım Yehûdi'den matlûb poliçe-i Selanik

*Temessük-i poliçe 1 kit'a
Tekmül fi 17 R sene 1258
187500 kuruş vade esâme 31
039955 kuruş fi 21 R sene 1258
147545
060045 fi 27 R sene 1258
87500 kuruş
50000 kuruş fi 6 Ca sene 1258
37500 kuruş
12500 kuruş fi 7 Ca sene 1258
2500 kuruş
2500 kuruş fi 12 Ca sene 1258*

*Sünbülli Han'da Hayım Bazergandan matlûb bu dahi
Temessük-i poliçe 1 kıta
Tekmül fi sene-i m.
Esâm anhü 31
32500 kuruş
022000 kuruş
022000 kuruş fi 23 N sene 1258
303000 kuruş
050000 kuruş fi 7 L sene 1258
253000 kuruş
253000 kuruş fi 23 S sene 1262 An-cânib-i Hazîne-i Mâliye ber-muceb-i zimmet*

*Valide Han'da Kayseriyeli Eci Yorgi oğlu Eci Yordan zimmîden matlûb
Poliçe-i Bozok
Temessük-i poliçe 1 kit'a
Tekmül fi 3 Rsene 1258
Va'de esâme 21
40000 kuruş
40000 kuruş fi 3 R sene 1258 irad şud an masârîf-ı mutfak*

*Sofya Kazâsı'ndan celb ile İstabil-ı Amire'ye teslim olunan otuz dört denk na'l bahası
olarak bir kıt'a zimmet pusulası mucebince İstabil-ı amire müdürü ağa hazretleri
tarafından havale olunan na'l
Denk 34 adet
Bahâ 7729 kuruş
7729 kuruş
0000 fi 6 R sene 1258 irâd irad şud masârîf-ı İstabil-ı amire*

*Maliye hazinesi malı olarak Darbhâne-i Amire'de mübâya'a karhânesine verilen
kurşun bahasından bir kıta zimmet pusulası mucebince havâle olunan kurşun
1000 kıyye, fiyat beher kıyye 3 kuruş 10 para
Bahâ 32500 kuruş
32500 kuruş fi 26 Za sene 1258 ber-mûceb-i zimmet
00000*

Hazine-i mezkureden nakden verilen
1361 kuruş
1361 kuruş fi 26 Za sene 1258
Yekun 69500 kuruş
Mahsub-ı zimmet der sened Ra sene 1258
134771 kuruş fi selh-i S sene 1258
235229 kuruş fi selh-i Ra sene 1258
072000 kuruş fi 29 Ra sene 1259
253000 kuruş fi 23 S sene 1262
695000 kuruş

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehir Darbhane-i Amire'ye tahsis buyurulan vâridât-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi mâh-ı Saferü'l-hayrına mahsûben Hazine-i mezkure canibinden Darbhane-i Amire'ye ber-vech-i poliçe verilen mebâliğin mikdarı.

Fi 7 Ra sene 1258
531525 kuruş

Minhâ El-poliçe
Astarcılar Han'ında mübâya 'acı Kayseriyeli Yuvan zimmîden matlûb
Kayseriye Poliçesi
Temessük-i poliçe 1 kit'a
Tekmîl-i va 'deleri fi 2 R sene [1]258
Vade esâme 31
25000 kuruş
25000 kuruş fi 26 Ra sene 1258

Bu dahi
Han-ı mezburda Kaspar oğlu Serkiz zimmîden matlûb
Temessük-i poliçe 1 kit'a
Vade esame 31
25000 kuruş
15000 kuruş fi 6 z sene 1258
10000 kuruş
1000 kuruş fi 7 Z sene 1258
00000

Bu dahi
Baltacı Hanında Fertek oğlu Agob zimmîden matlûb
Temessük-i poliçe 2 kit'a
Vade esâme 31
9000 kuruş
3000 kuruş
12000 kuruş
03000 kuruş fi 3 Z sene 1258
9000 kuruş
4500 kuruş fi 10 Z sene 1258

4500 kuruş
4500 kuruş
Fi 17 Z sene 1258
00000

Hatab Anbarına
Kayseriye Poliçesi
Valide Han'ında Hazer oğlu Vekili Markos zimmîden matlûb
Temessük-i poliçe 1 kıt'a
Vade esâme 21
5000 kuruş
5000 kuruş
Fi 23 Za sene 1258 irad şud be-müdür-i hatab

Bu dahi
Astarcular Han'ında Durucu oğlu Mikail zimmîden matlûb
Temessük-i poliçe 1 kıt'a
Vade esâme 31
12000 kuruş
12000 kuruş fi 4 R sene 1259

Valide Han'ında Manok oğlu Artin zimmîden matlûb
Temessük-i poliçe 1 kıt'a
Vade esâme 31
25000 kuruş
10000 kuruş fi 12 R sene 1258
15000 kuruş
07500 kuruş fi 19 R sene 1258
7500
7500 kuruş fi 6 Ca sene 1258
0000

Hatab anbarına
Bu dahi
Han-ı mezburda Germeli Aleksî oğlu Yorgi zimmîden matlûb
Temessük-i poliçe 1 kıt'a
Vade isâme 31
10000 kuruş
1000 kuruş fi 23 Ra sene 1258 îrâd şud be müdür-i hatab

Bu dahi
Han-ı mezburda Zarnar oğlu Erini zimmîden matlûb
Temessük-i poliçe 2 kıt'a
Vade esame 31
15000 kuruş
10000 kuruş
25000 kuruş

25000 kuruş fi 7 R sene 1258
00000

Bu dahi

Uzun Çarşı başında Aynalı Han'da Manol Yuvan zimmîden matlûb

Temessük-i poliçe 1 kit'a

Vade esâme 21

6000 kuruş

2000 kuruş fi 5 R sene 1258

4000 kuruş

2000 kuruş fi 10 R sene-i m.

2000 kuruş

1000 kuruş fi 19 R sene-i m.

1000 kuruş

1000 kuruş fi 24 R sene-i m

000 kuruş

Bu dahi

Valide Han'ında Kayseriyeli Hazer oğlu Hazer zimmîden

Temessük-i poliçe 1 kit'a

Vade esâme 31

29000 kuruş

29000 kuruş fi 5 R sene 1258

Bu dahi

Han-ı mezburda Frenk oğlu Erini zimmîden matlûb

25000 kuruş, 1 kit'a, vade esâme 31

18000 kuruş 1 kit'a, vade esâme 31

43000 kuruş, 2 kit'a

18000 kuruş fi 3 R sene 1258

25000 kuruş

25000 kuruş fi 27R sene 1258 an masârif-ı giyâh

00000

Bu dahi

Han-ı mezburda Şehbaz oğlu Parsih'den matlûb

12000 kuruş, 1 kit'a, vade esâme 31

05000 kuruş 1 kit'a, vade esâme 31

03000 kuruş, 1 kit'a, vade esame 31

02500 kuruş, 1 kita, vade esame 31

22500 kuruş, 4 kit'a

15000 kuruş fi 12 R sene 1258 be-müdüir-i hatab

7500

7500 kuruş fi 9 Ca sene 1258

0000 kuruş

Bu dahi
Han-ı mezburda Tatar oğlu Eci Artin'den matlûb
Temessük-i poliçe 1 kit'a
Vade esâme 31
2000 kuruş
2000 kuruş fi 26 Za sene 1258
0000 kuruş

Bu dahi
Sünbüllü Han'da Elmacı oğlu Yorvan'dan matlûb
Temessük-i poliçe 1 kit'a
Vade esâme 31
11000 kuruş
02500 kuruş fi 6 R sene 1258
8500 kuruş
4000 kuruş fi 10 R sene-i m.
4500 kuruş
2000 kuruş fi 15 R sene-i m.
500 kuruş
500 kuruş fi 6 Ca sene 1258
000 kuruş

Bu dahi
Han-ı mezburda Güden oğlu Artin zimmiden
Temessük-i poliçe 1 kit'a
Vade esâme 31
5000 kuruş
5000 kuruş fi 29 Ra sene [12]58

Edirne Poliçesi
Küçük Yeni Han'da Artin Bazergan'dan matlub
Temessük-i poliçe 1 kit'a
Tekmil vade fi 14 Ra sene 1258
Vade esâme 11
20000 kuruş
20000 kuruş fi 9 Ra sene 1258 masarîf-ı hatab
00000

Bu dahi
Han-ı mezburda Kigork Bazergan'dan matlub
Temessük-i poliçe 1 kit'a
Tekmil fi sene-i m.
40000 kuruş
10000 kuruş fi 23 Ra sene 1258
30000 kuruş
15000 kuruş fi selh-i Ra sene-i m
15000 kuruş

15000 kuruş fi 7 R sene-i m
00000

Bu dahi
Büyük Yeni Han'da Mercan zimmîden matlûb
Temessük-i poliçe 1 kît'a
Vade esâme 11
15000 kuruş
15000 kuruş fi 19 C sene 1258
00000

Bu dahi
Han-ı mezburda Aleksan zimmîden matlûb
Temessük-i poliçe 1 kît'a
Tekmil fi sene-i m
Vade esame 11
35000 kuruş
35000 kuruş fi 19 C sene 1258
0000

Bu dahi
Küçük Yeni Han'da Kigork Bazergan'dan
Temessük-i poliçe 1 kît'a
Tekmil fi sene-i m.
Vade esame 11
10000 kuruş
10000 kuruş fi 15 Ra sene 1258
00000

Eskişehir poliçesi
Matbah-ı amireye verilmiştir.
Tahmis kurbunda tüccardan Edib Efendi'den
Temessük-i poliçe 1 kît'a
Tekmil fi 12 Ra sene 1258
Vade esâme 11
10000 kuruş
10000 kuruş fi 9 Ra sene 1258 masarîf-ı mutfak

Matbah-ı amireye verilmiştir
Bu dahi
Galata'da Perşembepazarı'nda Anton ibn-i Hürmüz Bazergandan
Temessük-i poliçe 1 kît'a
Tekmil fi sene-i m
Vade esâme 11
10000 kuruş
10000 kuruş fi 15 Ra sene 1258 be-matbah-ı amire
00000

Bu dahi
Yaldız Han'ında Kantar oğlu Evannes Bazergan'dan
Temessük-i poliçe 1 kıt'a
Tekmîl fi sene-i m
Vade esame 11
11500 kuruş
11500 kuruş fi 14 Ra sene 1258

Matbah-ı amireye
Bu dahi
Çubuklu Han'da Sarraf Yakof zimmîden matlûb
Temessük-i poliçe 1 kıt'a
Tekmîl fi sene-i m
Vade esame 11
10000 kuruş
10000 kuruş fi 15 Ra sene 1258 be-matbah-ı amire
00000

Matbah-ı amireye verilmiştir
Karasi poliçesi
Balkapanı'nda penbe tüccarı Mustafa Yazıcıdan matlûb
Temessük-i poliçe 1 kıt'a
Tekmîl fi 12 R sene 1258
Vade esame 11
12000 kuruş
12000 kuruş
Fi 9 Ra sene 1258 be-masarıf-ı mutfak

Bu dahi
Vidin poliçesi
Balkapanı tüccarından Rakîkî zâde Mustafa Yazıcıdan matlûb
Temessük-i poliçe 1 kıt'a
Tekmîl fi sene-i m.
Vade esame 11
28000 kuruş
28000 kuruş fi 9 Ra sene 1258 be-masarıf-ı mutfak

Hatab anbarına
Sakız poliçesi
Limason İskelesi'nde Sakızlı Mülazım Mehmed Ağa'dan matlûb
Temessük-i poliçe 1 kıta
Tekmîl fi sene-i m
Vade esâme
12500 kuruş
12500 kuruş fi 15 Ra sene 1258 be-anbar-ı hatab
00000

Viranşehir
Valide Han'ında mübâyaa odasından matlûb
Temessük-i poliçe 1 küt'a
Vade esame 11
15000 kuruş
15000 kuruş fi 12 Ra sene 1258
00000

Gelibolu poliçeleri
Tuzcular Han'ında içinde Balcı Kosi Bazergan'dan
Temessük-i poliçe 1 küt'a
Tekmül fi 15 Ra sene 1258
Vade esame 11
4000 kuruş
4000 kuruş fi 15 Ra sene 1258

Bu dahi
Ayazma İskelesi'nde Müreftehi Turabcı Ohandi oğlu Sarı Aleko'dan
Temessük-i poliçe 1 küt'a
Vade esame 11
3000 kuruş
1000 kuruş fi 14 R sene 1258
2000
0800 kuruş fi gurre-i Z sene 1258
1200 kuruş
0500 kuruş fi 22 Z sene 1258
700
700 fi sene-i m.
000

Bu dahi
Mahall-i mezburda Şarköylü Ersin oğlu Petraki zimmîden
Temessük-i poliçe 1 küt'a
Vade esame 11
3000 kuruş
500 kuruş fi 22 Ş sene 1258
2500 kuruş
0500 kuruş fi gurre-i N sene 1258
2000 kuruş
0500 kuruş fi 22 Ra sene 1259
1500 kuruş

Bu dahi
Galata'da Perşembepazarı'nda İngilizli Bazergandan
Temessük-i poliçe 1 küt'a
Tekmül fi 5 R sene 1258
Vade esame 31

7025 kuruş
7025 kuruş fi 29 Ra sene 1258 masarîf-ı hatab
0000

Bu dahi
Kumbur Han'ında Avrupa tüccarlarından Veleko İslöfçoviç Bazergan'dan
Temessük-i poliçe 1 kit'a
Tekmül fi R sene 1255
Vade esame 41

28000 kuruş
28000 kuruş fi 29 Ra sene 1258 irad şud an masarîf-ı hatab
Yekün 531525 kuruş
Mahsub [...] S sene 1258
250025 kuruş fi selh-i S sene 1258
214500 kuruş fi selh-i Ra sene 1258
065500 kuruş fi 29 N sene 1259
530025 kuruş

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehr Darbhane-i Amire'ye tahsis buyurulan
vâridât-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi mâh-ı Saferü'l-hayrı mâhiyesine mahsûben
Hazine-i mezkure canibinden Darbhane-i Amire'ye verilen mebâliğin mikdarı.
Fi 16 Ra sene 1258

791585 kuruş

Minhâ

Ma'âdin-i hümayun-ı şahanenin iki yüz elli yedi senesi varidatından olmak üzere
Kefçe-i hümayundan kat' olunan yarımlik hâsılattan bir kıta zimmet poliçesi
mucebince Kefçe-i hümayundan havâle olunan

Sim safiye

77275 zirâ'

Hâsılât

354116,6 kuruş

354116,5 kuruş fi 16 Ra sene 1258

000000

Poliçe-i Sivas

Astarcılar han'ında Karib oğlu Simon Bazergan'dan matlûb

Temessük-i poliçe 1 kıta

Tekmil fi 20 Ra sene 1258

Vade esâme 11

116500 kuruş

014580 kuruş fi gurre-i R sene 1258

101920 kuruş

019865 kuruş fi 5 R sene 1258

82055 kuruş

50000 kuruş fi 10 R sene 1258

32055 kuruş

16455 kuruş fi 15 R sene-i m
15600 kuruş
05600 kuruş fi 22 R sene 1258
10000 kuruş
10000 kuruş fi 27 R sene-i m.
00000

Polîçe-i elviye-i hamse
Sünbüllü Han'da Hayım Bazergan'dan matlûb
Temessük-i poliçe 1 kıta
Tekmil fi 20 Ra sene 1258
Vade esâme 31
100000 kuruş
027000 kuruş fi 2 N sene [12]58
73000 kuruş
35000 kuruş fi 9 N sene-i m
38000 kuruş
30000 kuruş fi 15 N sene-i m
8000 kuruş
8000 kuruş fi 23 N sene [12]58
0000

Polîçe-i Tırhala
Lüleci Han'ında Avram Zevi Yehûdi'den matlûb
Temessük-i poliçe 1 kıta
Tekmil fi 9 Ra sene 1258
Vade esâme 31
100000 kuruş
100000 kuruş fi 12 R sene 1258 irad şud an masârıf-ı mutfak
00000

Polîçe-i Kastamonu
Valide Han'ında mübaya'a odasından matlûb
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esâme 11
50000 kuruş
50000 kuruş fi 26 Ra sene 1258
00000

M Silistre
Balkapanı tüccarından Ethem Ağa'dan matlûb
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esâme 11
17000 kuruş
17000 kuruş fi 19 Ra sene 1258 irad şud an masarîf-ı mutfak
Polîçe-i Selanik
Büyük Yeni Han'da David Şaki Yehûdi'den matlub

Temessük-i poliçe 1 kıta
Tekmil fi 9 R sene 1258
Vade esâme 31
25000 kuruş
25000 kuruş fi 27 R sene 1258 an masârif-i giyah
00000

Polîçe-i Kayseriye
Valide Han'ında Fertek oğlu Artini Bazergan'dan matlûb
Temessük-i poliçe 1 kıta
Tekmil fi 9 R sene 1258
Vade esâme 31
15000 kuruş
15000 kuruş fi 7 R sene 1258
00000

Han-ı mezburda Şehbaz oğlundan matlûb
Bu dahi
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esâme 31
1300 kuruş
1300 kuruş fi 21 R sene 1258
0000

Polîçe-i Vize
Ayazma Kapısı'nda Yazıcı oğlu Kabril zimmîden matlûb
5944,5 kuruş, 1 kıta, vade esame 11
3926 kuruş, 1 kıta, vade esame 11
9870,5 kuruş, 2 kıta
9870,5 kuruş fi 29 fi sene 1258

Polîçe-i Selanik
Büyük Yeni Han'da Küçük Hayım'dan matlûb
Temessük-i poliçe 1 kıta
Tekmil fi 9 R sene 1258
Vade esâme 31
75000 kuruş
75000 kuruş fi 14 R sene 1258 müdür-i hatab
00000

Maliye Hazinesinden nakden verilen
2798 kuruş
2798 kuruş fi 16 Ra sene 1258

Yekün
866585 kuruş
075000 kuruş Tersane-i amiriye verilen nühâs bahâsına mahsûb olunacağı

Mahsûb zimmet der şehri S sene 1257
423914,5 kuruş fi selh-i S sene 1258
257800 kuruş fi selh-i Ra sene-i m
109870,5 kuruş fi selh-i N sene 1258

Maliye Hazinesi'nden beher şehri canib-i Darbhane-i amireye tahsis buyurulan varidât-ı cedîdenin iki yüz elli yedi senesi mâh-ı Rebiülevveline mahsuben hazine-i mezkur canibinden Darbhane-i amireye nakden verilen mebâliğin mikdarı
Fi selh-i Ra sene 1258
500000 kuruş
500000 kuruş fi selh-i Ra sene 1258 nakid mahsûb zimmet-i şehri Ra sene 1257

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehri canib-i Darbhane-i amireye tahsis buyurulan varidât-ı cedîdenin iki yüz elli yedi senesi mâh-ı Rebiülula mâhiyisine mahsuben hazine-i mezkure canibinden Darbhane-i amireye verilen mebâliğin mikdarı
Fi 5 R 1258
516000 kuruş
Minhâ
El-havâlât ve poliçe
İki yüz elli sekiz senesi Saferü'l-hayrı gurrelerinden gâyetine değin bir mah zarfında zer ve sim imalatından hasıl olan faiz-i hümayundan bir kıta zimmet pusulası mucibince havale olunan
005345 kuruş faiz-i altın
408771,5 kuruş faiz-i sim
414125,5 kuruş
414125,5 kuruş fi selh-i S sene 1258
000000

Valide Han'ında mübâyâ 'a odasından matlûb
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esâme 11
16000 kuruş
16000 kuruş fi 13 R sene 1258
00000

Büyük Yeni Han'da mukîm Bahçivan oğlu Markar zimmîden matlûb
Temessük-i poliçe 1 kıta
40000 kuruş
17500 kuruş fi 10 R sene 1258
22500 kuruş
15000 kuruş fi 20 R sene 1258
7500 kuruş
7500 kuruş fi 28 R sene 1258
0000

Balkapanı tüccârından Elhac Feyzi Ağa'dan matlûb
Temessük-i poliçe 1 kita
Vade esâme 31
20000 kuruş
20000 kuruş fi 12 R sene 1258 irad şud an masarîf-ı mutfak

Yine tüccar-ı merkumeden Elhac İsmail Ağa'dan matlub
Temessük-i poliçe 1 kita
Vade esâme 11
12000 kuruş
12000 kuruş fi 12 R sene 1258 irad şud an-masarîf-ı mutfak

Çukur Han'da Kastamonu tüccarından Safi Zade Mehmed Sadık Ağa'dan matlûb
Temessük-i poliçe 1 kita
Tekmil fi 9 R sene 1258
Vade esâme 11
4000 kuruş
2000 kuruş fi 24 fi sene 1258
2000 kuruş
0500 kuruş fi 6 N sene
1500 kuruş
0500 kuruş fi 8 N sene
1000 kuruş
0500 kuruş fi 25 Za sene-i m.
500 kuruş
500 kuruş fi 23 Z sene-i m
0000

Sünbüllü Han'da Ankaralı Taşlı oğlu Lefter zimmîden matlûb
Temessük-i poliçe 1 kita
Vade esâme 11
5000 kuruş
5000 kuruş fi 8 R sene 1258
0000

Hazine-i mezkureden nakden verilen
4874,5 kuruş
4874,5 kuruş fi 5 R sene 1258
0000 kuruş

Yekun 516000 kuruş
Mahsub zimmet der şehri Ra sene 1257
414125,5 kuruş fi selh-i S sene 1258
097176,5 kuruş fi 21 R sene 1258
004000 kuruş fi 29 Ra sene 1259
516000 kuruş

Maliye hazine-i celilesinden beher şehir Darbhane-i amireye tahsis buyurulan varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Rebiülula mahiyesine mahsuben hazine-i mezkure canibinden Darbhane-i amireye verilen mebâliğin mikdarı

Fi 12 R sene 1258

212726 kuruş

Minhâ

Valide han'ında mübayaa odasından matlûb

75000 kuruş, 1 kıta, vade esame 13 poliçe-i İzmir

50000 kuruş, 1 kıta, vade esame 11 sivas

125000 kuruş, 1 kıta

125000 kuruş fi 13 R sene 1258

Valide Han'ında Kilyoz oğlu Begos Bazergan'dan

20909,5 kuruş, 1 kıta, vade esame 21 poliçe-i Sivas

55858,5 kuruş, 1 kıta, vade esame 21 bu dahi

76768 kuruş, 2 kıta

76768 kuruş fi 13 R sene 1258

00000

Poliçe-i Sivas

Valide Han'ında Cerasof oğlundan matlub

Temessük-i poliçe 1 kıta

Vade esâme 21

11051 kuruş

11051 kuruş fi 21 R sene 1258

00000

Yekün

212819 kuruş

000093 kuruş Maliye hazinesine verilen

212726 kuruş

Mahsub zimmet-i şehir-i Ra sene 1257

212726 fi selh-i Ra sene 1258

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehir Darbhane-i amireye tahsis buyurulan varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Rebiülula mahiyesine mahsuben hazine-i mezkure canibinden Darbhane-i amireye verilen mebâliğin mikdarı

Fi 17 R sene 1258

252064 kuruş

Minhâ

İki yüz elli sekiz senesi Rebiülula gurrelerinden gayetine değin bir mah zarfında zer ve sim imalatından hasıl olan faiz-i hümayundan bir kıta zimmet pusulası mucebince havale olunan

003082 faiz-i hümayun-ı altın

248982 Faiz-i hümayun-ı sim

252064 kuruş

252064 kuruş fi 29 Ra sene 1258 mahsub zimmet-i şehri Ra sene 1257

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehir Darbhane-i amireye tahsis buyurulan varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Rebiülula mahiyesine mahsuben hazine-i mezkure canibinden Darbhane-i amireye ber-vech-i poliçe verilen mebâliğin mikdarı
Fi 10 R sene 1258

7502310 kuruş

Minhâ El-poliçe

Valide han'ında mübayaa odasından matlub

50000 kuruş, 1 kıta, vade esame 15 Kastamonu Poliçesi

50000 kuruş, 1 kıta, vade esame 17 İzmir Poliçesi

06000 kuruş, 1 kıta, vade esame 11 Viranşehir

106000 kuruş, 3 kıta

106000 kuruş fi 2 C sene 1258

000000

Siroz Poliçesi

Sünbüllü Han'da Sarraf Hayım Bazergan'dan matlub

Temessük-i poliçe 1 kıta

Tekmil fi 2 Ca sene 1258

Vade esâme 31

370610 kuruş

045294,5 kuruş fi 23 S sene 1262 an canib-i maliye

325315,5 kuruş

300000 kuruş fi 6 C sene 1264 an cânib-i maliye

25315,5 kuruş

25315,5 kuruş fi gurre-i Ramazan sene-i m an cânib-i maliye

00000

Poliçe-i Vidin

Valide Han'ında Sarraf Bağdasar'dan matlub

20000 kuruş, vade esame 11, 1 kıta Tekmil fi 6 R sene 1258

16000 kuruş, vade esame 11, 1 kıta, Bu dahi

36000 kuruş

36000 kuruş fi 27 R sene 1258 an masarîf-ı giyah

Samako

Nasuh Ağa han'ında Filibeli Hayım Bazergan'dan matlub

120000 kuruş, 1 kıta, vade esame 11 Tekmil vade fi 2 Ca sene 1258

035000 kuruş, 1 kıta, vade esame 11 Bu dahi

155000 kuruş, 2 kıta

035000 kuruş fi 4 Ca sene 1258 be-Istabl-ı Amire

120000 kuruş

120000 kuruş fi 5 Ca sene 1258 irad masraf an masarîf-ı mutfak

000000

Tırhala Poliçesi

Yanya Han'ında Yenişehirli Avramacı Yahûdi'den matlub

25000 kuruş, 1 kıta, vade esame 31 Tekmil vade fi 13 Ca sene 1258
25000 kuruş, 1 kıta, Vade esame 31 Bu dahi
30000 kuruş, 1 kıta, vade esame 31 Bu dahi
80000 kuruş
80000 kuruş fi 5 Ca sene 1258 irad şud an masarîf-ı mutfak

Maliye Hazinesinden nakden verilen

2600 kuruş
2600 kuruş Fi 20 R sene 1258
0000

Yekun 750210 kuruş

Mahsub zimmet-i şehr Ra sene 1257
379600 kuruş fi selh-i Ra sene 1258
045294,5 fi 23 S sene 1262
300000 kuruş fi 6 C sene 1264
025315,5 kuruş fi gurre-i Ra sene-i m
750210 kuruş

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehr Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Rebiülula mahiyesine mahsuben Hazine-i mezkure canibinden Darbhane-i amireye kaim olarak verilen mebâliğin mikdarı
Fi 7 Ca sene 1258
200000 kuruş
200000 kuruş fi 7 Ca sene 1258 Mahsub zimmet-i şehr-i Ra sene 1257 fi selh-i Ra sene 1258

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehr Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Rebiülula mahiyesine mahsuben Hazine-i mezkure canibinden Darbhane-i amireye kaim olarak verilen mebâliğin mikdarı
Fi 29 Ca sene 1258
500000 kuruş
Minhâ

Höce Bağdasar

Valide Han'ında Tokadî Filyoz oğlu Begos Bazergan'dan mahsub
40000 kuruş, 1 kıta, vade esame 11
12000 kuruş, 1 kıta, vade esame 11
52000 kuruş, 2 kıta
52000 kuruş fi 2 Ca sene 1258
00000

Hazine-i mezkureden nakden verilen

448000 kuruş
448000 kuruş fi 2 Ca sene 1258
000000

Yekun
500000 kuruş
Mahsub zimmet-i şehir-i Ra sene 1257
500000 kuruş fi selh-i Ra sene 1258

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehir Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Rebiülevvel mahiyesine mahsuben Hazine-i merkume canibinden Darbhane-i amireye ita olunan poliçelerin mikdarı
Fi 6 Ca sene 1258

600000 kuruş
Minhâ El-Poliçe
Karasi poliçeleri
Deraliyye'de revgan-ı zeyt ticaretinden Filik oğlu Mehmed Ağa'dan matlub
49032 kuruş, 1 kita, vade esame 11
18068 kuruş, 1 kita, vade esame 11
67105 kuruş, 2 kita
67105 kuruş fi 20 Ca sene 1258

Galata'da Perşembepazarı'nda Perzuladi Bazergan'dan matlub
50000 kuruş, 1 kita, vade esame 11 İstabil-ı amireye
10000 kuruş, 1 kita, vade esame 11
60000 kuruş, 2 kita
50000 kuruş fi 7 Ca sene 1258 be-İstabil-ı amire irad şud
10000 kuruş
10000 kuruş fi 11 Ca sene-i m an-masarıf-ı mutfak irad şud

Galata'da Monsododle Bazergan'dan matlub
Temessük-i poliçe 1 kita
Vade esâme 11
100000 kuruş
50000 kuruş fi 20 C sene 1258
50000 kuruş
00780 kuruş fi sene-i m.
49220 kuruş
24220 fi 24 C sene 1258 irad bazı masarıf-ı mutfak-ı amire
25000 kuruş
16550 kuruş fi 26 C sene-i m
8450 kuruş
8450 kuruş fi 27 C sene-i m
0000

Deraliyye'de Yoğurtcu Sokağı'nda revgan-ı zeyt tüccarlarından Fortan oğlu Nikola Bazergan'dan
25000 kuruş, 1 kita, vade esame 21
16000 kuruş, 1 kita, vade esame 21
41000 kuruş, 2 kita
15000 kuruş fi 25 Ca sene 1258

26000
14000 kuruş fi 11 C sene 1258
12000 kuruş
12000 fi 19 C sene 1258
00000

Deraliyye'de Yoğurtcu Sokağı'nda Kostantı oğlu Yorgi Bezergan'dan
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esâme 21
25000 kuruş
10500 kuruş fi 20 Ca sene 1258
14500 kuruş
07000 kuruş fi 4 C sene 1258
7500 kuruş
6000 kuruş fi 15 C sene-i m
1500 kuruş
1500 kuruş
Fi m

Hatap anbarına verilmiştir
Balkapanı'nda Aci Anastas oğlu Yamandi zimmîden
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esâme 21
15000 kuruş
15000 kuruş fi 11 Ca sene 1258 be-masarıf-ı hatab

Revgan-ı zeyt tüccarlarından Yanaki oğlu Dimitri Bazergan'dan
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esâme 11
5000 kuruş
2500 kuruş fi 4 C sene 1258
2500 kuruş
2500 kuruş fi 22 C sene 1258
0000

Yoğurtcu Sokağı'nda Mora oğlu Dimitri zimmîden
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esâme 21
10000 kuruş
06000 kuruş fi 28 Ca sene-i m
4000 kuruş
4000 kuruş fi 10 C sene 1258
0000

Revgan-ı zeyt esnafından Midillici Hristo Mihail'den
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esâme 21

10516 kuruş
05000 kuruş fi 13 C sene 1258
5516 kuruş
2000 kuruş fi gur-re-i N sene 1258
3516
3516 kuruş fi 9 L sene 1258
0000

Giyah masarîfina
Büyük Yeni Han'da Sarraf Melkon'dan
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esâme 11
10000 kuruş
10000 kuruş fi 7 Ca sene 1258
00000
Yekün 343621 kuruş

Sivas Poliçeleri
Valide Han'ında Tokadî Cerason oğlu Avadik Bazergan'dan
26276 kuruş, 1 kıta, vade esame 21
11960 kuruş, 1 kıta, vade esame 21
38236 kuruş, 2 kıta
11960 kuruş fi 23 Ca sene 1258
26276 kuruş
26276 kuruş fi 28 Ca sene 1258
00000

Vezir Han'ında Sivasî Ohannes zimmîden
25000 kuruş, 1 kıta, vade esame 21
02764 kuruş, 1 kıta, vade esame 21
27764 kuruş, 2 kıta
17764 kuruş fi 20 Ca sene-i m
10000 kuruş
10000 kuruş
00000

Giyah masarîfina
Han-ı mezburda Verbab oğlu Babik'den
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esâme 21
3000 kuruş
3000 kuruş fi 7 Ca sene 1258
0000

Giyah masarîfina
Han-ı mezburda Kazancı oğlu Begos zimmîden
Temessük-i poliçe 1 kıta

Vade esâme 21
6000 kuruş
6000 kuruş fi 7 Ca sene 1258
0000

Hasan Paşa Han'ında Burgel oğlu Eğinli Sarraf Artin zimmîden
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esâme 21
5000 kuruş
5000 kuruş fi 23 Ca sene 1258
0000

Valide Han'ında Tokadî Kalaycı oğlu Mardiros'dan
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esâme 21
20000 kuruş
2000 kuruş fi 20 Ca sene 1258
00000
Yekün 100000 kuruş

Deraliyye'de Baltacı Han'ında Hayriye tüccarlarından Elhac Şakir Efendi'den
matlub
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esâme 11
11000 kuruş
11000 kuruş fi 6 Ca sene 1258 be masarîf-ı hatab
00000

Balkapanı tüccarlarından Dakikî zâde Mustafa Yazıcı'dan matlub
Temessük-i poliçe 1 kıta
2852 kuruş
2852 kuruş fi 11 Ca sene 1258 an-masarîf-ı mutfak irad şud

Galata'da Kurşunlu Han'da Nikola Esteryo Bazergan'dan
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esâme 21
20000 kuruş
20000 kuruş fi 20 Ca sene 1258
00000

Deraliyye'de Asmaaltı'nda Hayriye tüccarlarından Elhac Ahmed Ağa'dan
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esâme 15
25000 kuruş
25000 kuruş fi 1 Ca sene 1258 an masarîf-ı mutfak irad şud
00000
Vezir Han'ında Enfiyeci Dudu Bazergan'dan matlub

Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esâme 21
20000 kuruş
20000 kuruş fi 25 sene-i m
00000

Astarcılar Han'ında Kayseriye mübayaacısı Yuvan zimmîden matlub
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esâme 21
50000 kuruş
50000 kuruş fi 12 Ca sene 1258
00000

Hazine-i mezkurdan kaime olarak verilen
27527 kuruş
27527 kuruş fi 6 Ca sene 1258
Yekün 600000 kuruş
Mahsub zimmet-i şehir-i ra sene 1257
210379 kuruş fi selh-i Ra sene 1258
252105 fi 28 R sene 1258
137516 fi 28 L sene 1258
600000 kuruş

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehir Darbhane-i amireye tashih buyurulan
varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Rebiülula mahiyesine mahsuben Hazine-i
mezkur canibinden Darbhane-i amireye verilen olunan mebâliğin mikdarı
Fi 12 Ca sene 1258
500000 kuruş
Minhâ El-Poliçe
Balkapanı tüccarından Refikî zade Mustafa Yazıcı'dan matlub fi 5 Ca sene 1258
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esame 11
10000 kuruş
10000 kuruş fi 23 Ca fi 1258

Balkapanı tüccarından Hacı Ethem Ağa'dan matlub fi 5 Ca sene 1258
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esame 11
25000 kuruş
25000 kuruş fi 21 Ca sene 1258
00000

Sünbüllü Han'da Hatem Bazergan'dan matlub
Temessük-i poliçe 1 kıta
255000 kuruş
061888 kuruş fi 25 C sene 1264
193112 kuruş

187168 kuruş fi gurre-i Ramazan sene 1264 an canib-i maliye
005944 kuruş
005944 kuruş fi gurre-i Ca sene 1265 an-cânib-i maliye
000000

Galata'da Hubar Han'ında Rusya tebasından Elenlikli Petros Yuvan Bazergan'dan matlub

Temessük-i poliçe 1 kita
75000 kuruş
43000 kuruş fi 11 C sene 1258
43000 kuruş
10000 kuruş fi 18 C sene-i m
22000 kuruş
07000 kuruş fi 26 C sene-i m
15000 kuruş
06500 kuruş fi 13 Receb sene 1258
8500 kuruş
4000 kuruş fi 27 Receb sene-i m
4500 kuruş
4500 kuruş fi 12 Ş sene 1258
0000

Asitane-i aliyyede Valide Han'ında David oğlu Rusyalu Artin'den fi gurre-i R sene 1258 matlub

25000 kuruş, 1 kita, vade esame 61
02000 kuruş, 1 kita, vade esame 41
27000 kuruş
02000 kuruş fi 25 Ca sene 1258
25000 kuruş
08000 kuruş fi 28 Ca sene-i m
17000 kuruş
06500 kuruş fi 22 C sene-i m
10500 kuruş
05000 kuruş fi 26 C sene-i m
5500 kuruş
5500 kuruş fi 9 Receb sene 1258
0000

Asitane-i aliyyede Sünbüllü han'ında Nişan ve Nazaret Bazergan'dan matlub fi 6 Ca sene 1258

40000 kuruş, 1 kita, vade esame 11
15000 kuruş, 1 kita, vade esame 11
55000 kuruş
15000 kuruş fi 25 Ca sene 1258
40000 kuruş
10000 kuruş fi 11 C sene-i m
30000 kuruş

10000 kuruş fi 15 C sene-i m
20000 kuruş
20000 kuruş fi 13 Receb sene 1258 irad şud ve masarîf-ı mutfak-ı amire
00000

Asmaaltı'nda Varnalı Büyük Mihail Bazergan'dan matlub
Temessük-i poliçe 1 kıta
Vade esame 11
30000 kuruş
30000 kuruş fi 20 Ca sene 1258
00000

Arpacı oğlu Agob Bazergan'dan matlub fi 25 Ra sene 1258
20000 kuruş, 1 kıta
02500 kuruş, 1 kıta Kabril ismine
22500 kuruş, 2 kıta
22500 kuruş fi 29 C sene-i m
00000

Nakden ahz olunan
500 kuruş
500 kuruş fi 12 Ca sene 1258
000
Yekün 500000 kuruş
Mahsub zimmet-i şehir-i Ra sene 1257

143500 kuruş fi 28 R sene 1258
101500 kuruş fi 28 L sene 1258
061888 kuruş fi 25 C sene 1264
187168 kuruş fi gur-re-i Receb sene-i m
005944 kuruş fi gure-i Ca sene 1265
500000 kuruş

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehir Darbhane-i amireye tashih buyurulan
varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Rebiülula mahiyesine mahsuben Hazine-i
mezkur canibinden Darbhane-i amireye verilen nakden verilen mebâliğin mikdarı
Fi 14 Ca sene 1258
24000 kuruş
24000 kuruş fi 14 Ca sene 1258 Mahsub zimmet-i şehir-i Ra sene 1257 fi 28 Ca sene
1258

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehir Darbhane-i amireye tashih buyurulan
varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Rebiülevvel mahiyesine mahsuben Emtia
Gümriğü'nün iki yüz yedi senesi malından havale buyurulan mebâliğin mikdarı.
Fi 19 Ca sene 1258
150000 kuruş
250000 kuruş fi 19 Ca sene 1258

1250000 kuruş
0150000 kuruş fi 20 Ca sene 1258
1100000 kuruş
0080000 kuruş fi sene
1020000 kuruş
0100000 kuruş fi 21 Ca sene 1258
920000 kuruş
050000 kuruş fi 23 Ca sene 1258
870000 kuruş
075000 kuruş fi 25 Ca sene 1258
795000 kuruş
0300000 kuruş fi 26 Ca sene 1258
765000 kuruş
254000 kuruş fi gur-re-i C sene 1258
500000 kuruş
050000 kuruş fi sene
450000 kuruş
050000 kuruş fi 3 C sene 1258
400000 kuruş
050000 kuruş fi sene
350000 kuruş
100000 kuruş fi 10 C sene 1258
250000 kuruş
075000 kuruş fi 11 C sene 1258
175000 kuruş
075000 kuruş fi 12 C sene
100000 kuruş
100000 kuruş fi 2 Receb sene 1258
Mahsub zimmet-i şehir-i Ra sene 1257
1500000 kuruş fi 28 Ca sene 1258

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehir Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi guresinden Rebiülâhir mahiyesine mahsuben nakden ve havaleten verilen mebalîğin mikdarı.

Fi gur-re-i C sene 1258
500000 kuruş
Minhâ
Ber-vech-i nakd ita olunan
356000 kuruş
356000 kuruş fi gur-re-i C sene 1258
000000

Darhane-i amire sandıkkarı Bedros Bazergan'dan
Police, 1 kita
20000 kuruş
20000 kuruş fi 4 C sene 1258
00000

*Poliçesi Maliye hazinesinde olduğu
Der-miyan-ı polie
55000 kuruş*

*Balkapanı tüccarından Ali Yazıcı'dan fi 20 Ca sene 1258
Poliçe 1 kıta, Vade esame 11
8000 kuruş
8000 kuruş fi 4 C 1258 ve masarîf-ı mutfak irad şud*

*Balkapanı'nda yine penbe tüccarından Elhac Feyzi Ağa'dan fi 17 Ca sene 1258
Poliçe 1 kıta, vade esame 21
56000 kuruş
00000 kuruş fi 4 C sene 1258 ve masarî mutfak irad şud*

*Kapan-ı mezburda Hayriye tüccarından Elhac Süleyman Efendi'den fi 20 Ca sene
1258
Poliçe 1 kıta, vade esame 1
10000 kuruş
10000 kuruş fi 4 C sene 1258 an masarîf-ı m
00000 kuruş*

*Kapan-ı mezburda hayriye tüccarından Habibzâde Mehmed Efendi'den
16000 kuruş, 1 kıta poliçe, vade esame 11
16000 kuruş, 1 kıta poliçe, vade esame 11
32000 kuruş, 2 kıta poliçe
32000 kuruş fi 4 C sene 1258 an-masarîf-ı mezbur irad şud*

*Kapan-ı mezburda penbe tüccarından Hacı Emin Ağa'dan
Poliçe 1 kıta
vade esame 11
5000 kuruş
5000 kuruş fi 4 C sene 1258 an masarîf-ı mezbur*

*Kapan-ı mezburda penbe tüccarından Ali Efendi'den fi 17 Ca sene 1258
Poliçe 1 kıta
Vade esame 11
5000 kuruş
5000 kuruş fi 4 C sene 1258 an masarîf-ı mezbur
0000 kuruş*

*Kapan-ı mezburda penbe tüccarından Hasan Efendi'den fi 17 Ca sene 1258
Poliçe 1 kıta
Vade esame 11
8000 kuruş
8000 kuruş fi 4 C sene 1258 an masarîf-ı mezbur
Yekün
500000 kuruş*

Mahsub zimmet-i şehri Z sene 1257
500000 kuruş fi 28 Ca sene 1258

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehri Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi gurrelerinden Rebiülâhir mahiyesine mahsuben hazine-i mezkure canibinden Darbhane-i amireye nakden verilen mebalîğin mikdarı.

Fi 4 C sene 1258

150000 kuruş

150000 kuruş fi 4 C sene 1258 Mahsub zimmet-i şehri R sene 1257 fi 28 Ca sene 1258

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehri Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi gurrelerinden Rebiülührâ mahiyesine mahsuben hazine-i mezkure canibinden Darbhane-i amireye nakden verilen mebalîğin mikdarı.

Fi 11 C sene 1258

127302,5 kuruş

127302,5 kuruş fi 11 C sene 1258 Mahsub zimmet-i şehri R sene 1257 fi 28 Ca sene 1258

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehri Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Rebiülâhir mahiyesine mahsuben Keŋçe-i hümayunun işbu sene-i mübareke Rebiülâhirinde imalatı olan zer ve simden hasıl olan faiz-i hümayundan bir kıta zimmet pusulası mucebince havale olunan fi 11 C sene 1258

103618 kuruş Faiz-i hümayun altın şehri R sene 1258

169079,5 kuruş faiz-i hümayun sim şehri mezbur

172697,5 kuruş

172697,5 kuruş fi 28 R sene 1258 mahsub zimmet-i şehri R sene 1257

127302,5 kuruş

127302,5 kuruş fi 11 C sene 1258 Mahsub zimmet-i şehri R sene 1257 fi 28 Ca sene 1258

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehri Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Rebiülâhir mahiyesine mahsuben Hazine-i mezkure canibinden nakden ve havaleten Darbhane-i amireye ita olunan mebalîğin mikdarı.

Fi 20 C sene 1258

Mine'l-poliçe

Ber-vech-i nakd ita oluna

377225 kuruş

377325 kuruş fi 20 C sene 1258

000000

Valide Han'ında mübayaa memuru Höce Kigork tarafından fi 25 Ca sene 1258

Polîçe 1, vade esame 17

70208 kuruş 30 para
70208,5 kuruş 30 para fi 22 C sene 1258

Valide Han'ında mübayaa odasında Arnavud oğlu Kiğork'dan fi 3 C sene 1258
Vade esame 11
4000 kuruş
4000 kuruş fi 22 C sene 1258
0000

Revgan-ı zeyt tüccarından Haralambo Bazergan'dan
17120 kuruş, poliçe 1, vade esame 21 fi 3 C sene 1258
06000 kuruş, poliçe 1, vade esame 11 fi 9 Ca sene-i m
03947 kuruş, poliçe 1, vade esame 17, fi 9 Ca sene-i m
08000 kuruş, poliçe 1, vade esame 21, fi 8 C sene-i m
05000 kuruş, poliçe 1, vade esame 21, fi 8 C sene-i m
400067 kuruş
400067 kuruş fi 24 C sene 1258 irad şud an masarîf-ı mutfak-ı amire

Esban-ı şahane için Filibe'den gönderilmiş olan vinoan? mahiyelerinden dolayı bir
kita suret mucebince havale olunan
8400 kuruş
84000 kuruş fi 10 Receb sene 1258 irad şud
0000
Yekün 500000 kuruş
Mahsub zimmet-i şehir-i R sene 1257
500000 kuruş fi 29 C sene 1258

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehir Darbhane-i amireye tashih buyurulan
varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Rebiülahir mahiyesine mahsuben Hazine-i
mezkure canibinden Emtia gümrüğünün iki yüz elli sekiz senesi taksit-i evvelinden
havale olunan mebaliğın mikdarı.

Fi 22 C sene 1258
500000 kuruş
220000 kuruş fi 26 C sene 1258
280000 kuruş
080000 kuruş fi sene
200000 kuruş
200000 kuruş fi 29 C sene 1258
000000
Mahsub zimmet-i şehir-i R sene 1257
500000 kuruş fi 28 Ca sene 1258

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehir Darbhane-i amireye tashih buyurulan
varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Rebiülahir mahiyesine mahsuben Hazine-i
mezkure canibinden Emtia gümrüğünün işbu iki yüz elli sekiz senesi bedel-i
mukataasından havale olunan
Fi 27 C sene 1258

500000 kuruş
124000 kuruş fi 29 C sene 1258
376000 kuruş
238500 kuruş fi 2 Receb sene 1258
137500 kuruş
050000 kuruş fi 4 Receb sene 1258
87500 kuruş
87500 kuruş fi 8 Receb sene 1258
000000
Mahsub zimmet-i şehir-i R sene 1258
500000 kuruş fi 29 Ş sene 1258

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehir Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Rebiülahir mahiyesine mahsuben Hazine-i mezkure canibinden Darbhane-i amireye nakden verilen mebalığın miktarı.

Fi 29 C sene 1258
300000 kuruş
300000 kuruş fi 29 C sene 1258
Mahsub zimmet-i şehir-i R sene 1257 fi 29 C sene 1258

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehir Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Rebiülahir mahiyesine mahsuben Hazine-i mezkure canibinden Darbhane-i amireye nakden ita olunan mebalığın miktarı.

Fi 26 Receb sene 1258
100000 kuruş
100000 kuruş fi 2 Receb sene 1258
Mahsub zimmet-i şehir-i R sene 1257 fi 29 C sene 1258
000000

Maliye Hazine-i celilesinden Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Rebiülahir mahiyesine mahsuben işbu elli sekiz senesi Cumadelulasında Kefçe-i hümayunda kat' ve imal olunan zer ve simden hasıl olan faiz-i hümayundan bir kıta zimmet pusulası mucebince Darbhane-i amireye havale olunan.

Fi 17 Receb sene 1258
003140 kuruş faiz-i hümayun altın
139842 kuruş faiz-i hümayun sim
142982 kuruş
142982 kuruş fi 28 Ca sene 1258
Mahsub zimmet-i şehir R sene 1257
000000

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehir Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı cedidenin iki yüz elli yedi senesi Cumadelevvel mahiyesine mahsuben işbu elli sekiz senesi mah-ı Cumadelahir ve Receb-i şerifinde Kefçe-i hümayundan kat' ve imal olunan zer ve simden hasıl faiz-i hümayun olmak üzere iki kıta zimmet pusulası mucebince Darbhane-i amireye havale olunan

Fi 23 Ş sene 1258
Berây-ı şehir-i C sene 1258
014183 kuruş faiz-i altın
182431,5 kuruş faiz-i sim
196614,5 kuruş
196614,5 kuruş fi 29 C sene 1258
000000

Berây-ı şehir-i Receb sene 1258
001941 kuruş faiz-i altın
220678 kuruş faiz-i sim
222619 kuruş
222619 kuruş fi 29 Receb sene 1258
Yekün 419233,5 kuruş
Mahsub 196614,5 kuruş fi 29 C sene 1258
222619 kuruş fi 29 Receb sene-i m
419233,5 kuruş

Maliye Hazine-i celilesinden beher şehir Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı cedideden işbu iki yüz elli sekiz senesi Saferü'l-hayrı guresinden Haziran'ı gayetine değin terâküm eden elli bir bin iki yüz elli kise akçeye mahsuben sene-i merkume Şaban ve Ramazan-ı şerifinde Darbhane-i amirede kat' ve imal olunan zer ve simden hasıl olan faiz-i hümayun olmak üzere iki kıta zimmet pusulası mucebince Darbhane-i amireye havale olunan

Fi 24 Teşrinisani sene 1258
Berây-ı şehir-i Ş sene 1258
02987 kuruş faiz-i altın
1533495 kuruş faiz-i sim
156336 kuruş

Berây-ı şehir-i N sene 1258
00940 kuruş faiz-i altın
112401 kuruş faiz-i sim
113346 kuruş
Yekün 269682 kuruş
Mahsub 156336 kuruş fi 29 Ş sene 1258
113346 kuruş fi 29 N sene 1258
269682 kuruş

Maliye Hazine-i celilesinden mahiye Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı malumeden işbu sekiz senesi Saferü'l-hayrı guresinden Haziran'ı gayetine değin terâküm eden elli bir bin iki yüz elli kise akçeye mahsuben sene-i merkume Şevval-i şerifinde Keççe-i hümayunda kat' ve imal olunan zer ve simden hasıl olan faiz-i hümayun olmak üzere bir kıta zimmet pusulası mucebince Darbhane-i amireye havale olunan

Fi 4 Kanunusani sene 1258
001194 kuruş faiz-i hümayun altın

110053,5 kuruş faiz-i hümayun-ı sim
111247,5 kuruş
Mahsub
111247,5 kuruş fi 28 L sene 1258

Maliye Hazine-i celilesinden mahiye Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı malumeden iki yüz elli sekiz senesi Saferü'l-hayrı guresinden Haziran'ı gayetine değin elli bir bin iki yüz elli kise akçeye mahsuben sene-i merkume Zilkadesinde KeŒçe-i hümayunda kat' ve imal olunan zer ve simden hasıl olan faiz-i hümayun olmak üzere bir kıta zimmet pusulası mucebince Darbhane-i amireye havale olunan
Fi 10 Şubat sene 1258

00880 kuruş faiz-i hümayun altın
16699,5 kuruş faiz-i hümayun-ı sim
17579,5 kuruş
17579,5 kuruş fi 28 Za sene 1258 mahsub şude
00000

Maliye Hazine-i celilesinden mahiye Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı malumeden iki yüz elli sekiz senesi Saferü'l-hayrı guresinden Haziran'ı gayetine değin müterakim olan elli bir bin iki yüz elli kise akçeye mahsuben sene-i merkume Zilhicce'ti's-şerifesinde KeŒçe-i hümayunda kat' ve imal olunan zer ve simden hasıl olan faiz-i hümayun olmak üzere bir kıta zimmet pusulası mucebince Darbhane-i amireye havale olunan

001215 kuruş faiz-i hümayun altın
408217,5 kuruş faiz-i hümayun-ı sim
409432,5 kuruş
409432,5 kuruş fi selh-i Z sene 1258 mahsub şude
00000

Maliye Hazine-i celilesinden mahiye Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı malumeden iki yüz elli sekiz senesi Saferü'l-hayrı guresinden Haziran'ı gayetine değin terâküm eden elli bir bin iki yüz elli kiseye mahsuben işbu elli dokuz senesi Muharremi guresinden gayetine değin KeŒçe-i hümayunda kat' ve imal olunan zer ve simden hasıl olan faiz-i hümayun olmak üzere bir kıta zimmet pusulası mucebince Darbhane-i amireye havale olunan

Fi 23 Mart sene 1259
000635 kuruş faiz-i hümayun altın
152624 kuruş faiz-i hümayun-ı sim
153259 kuruş
153259 kuruş fi selh-i M sene 1259 mahsub şude
00000

Maliye Hazine-i celilesinden mahiye Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı malumeden iki yüz elli sekiz senesi Saferü'l-hayrı guresinden Haziran'ı gayetine değin terâküm eden elli bir bin iki yüz elli kise akçeye mahsuben işbu elli dokuz senesi Saferü'l-hayrı guresinden gayetine değin Darbhane-i amirede kat' ve imal

olunan zer ve simden hasıl olan faiz-i hümayun olmak üzere bir kıta zimmet pusulası mucebince Darbhane-i amireye havale olunan

Fi Mayıs sene 1259

00592 kuruş faiz-i hümayun altın

38088,5 kuruş faiz-i hümayun-ı sim

38680,5 kuruş

38680,5 kuruş fi 28 S sene-i m mahsub şude

00000

Maliye Hazine-i celilesinden mahiye Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı malumeden iki yüz elli sekiz senesi Saferü'l-hayrı gurrenden Haziran'ı gayetine değin terâküm eden elli bir bin iki yüz elli kise akçeye mahsuben işbu elli dokuz senesi Rebiülülâ gurrenden gayetine değin Keŕçe-i hümayunda kat' ve imal olunan simden hasıl olan faiz-i hümayun olmak üzere bir kıta zimmet pusulası mucebince Darbhane-i amireye havale olunan

Fi 7 Haziran sene 1259

faiz-i hümayun sim

32431,5 kuruş

32431,5 kuruş fi 29 Za sene 1259

00000

Maliye Hazine-i celilesinden mahiye Darbhane-i amireye tashih buyurulan varidat-ı malumeden iki yüz elli sekiz senesi Saferü'l-hayrı gurrenden Haziran'ı gayetine değin terâküm eden elli iki bin iki yüz elli kise akçeye mahsuben işbu elli dokuz senesi Rebiülâhiri gurrenden gayetine değin Darbhane-i amirede kat' ve imal olunan altından hasıl faiz-i hümayun olmak üzere bir kıta zimmet pusulası mucebince Darbhane-i amireye havale olunan

Fi 7 Temmuz sene 1259

Faiz-i hümayun altın

9830 kuruş

9830 kuruş fi 29 R sene 1259 Mahsub bud

0000

**Ek 1.4 : 9 Za 1223/ 27 Aralık 1808 tarihli poliçe defteri
(BOA., D.BŞM.d., Gömlek no: 7564)**

Bin iki yüz yirmi üç senesine mahsub Asitane-i aliyyede Aselkapanı'nda mukim rağbetli dostumuz Höce Vasil ve Höce İstirati bazerganlarımıza verilen akçe defteridir ki beyân olunur.

10000 kuruş Kendimden Arnavud Hacı Ali Ağa yediyle verilen fi 9 Ş sene 23

01750 kuruş Köse'nin Kostanti yedine verilen fi 15 Ş sene 23

15250 kuruş Def'a Köse'nin Kostanti yedine verilen fi 15 N sene 23

13000 kuruş Def'a Kostanti yediyle altın olarak verilen fi 21 Ş sene 23

03000 kuruş Hacı Hüseyin yediyle verilen fi 25 Ş sene 23

07500 kuruş Def'a Arnavud Hacı Ali Ağa yediyle verilen fi 25 Ş sene 23

Asitane'de revgan-ı zeyt bazerganlarından iki yüz yirmi üç senesine mahsub kendi yedim ile aldığım poliçeler beyan olunur. Fi 15 Ş sene 23

1500 kuruş Molovalı Hacı Hüseyin'den Edremid'de Solak Mustafa'ya havale olmak üzere alınan

1000 kuruş Hafız Ağa'dan Edremid'de Molovalı Müftü oğlu Monla Ahmed'e havale olmak üzere alınan

1500 kuruş Emir Hacı Mehmed'den Kemerli Demirci Oğlu Hacı Hasan'a havale olmak üzere alınan

3000 kuruş Panayot Bazergandan Zeytinli'de Menolac Bazargana havale olmak üzere alınan

3000 kuruş Solomcu oğlu şeriki Anastaş'dan alınan Zeytinli'de Solomcu oğluna havale olmak üzere

10000 kuruş

02500 kuruş Çavuş oğlundan Zeytinli'de kardeşi Apostol'a havale olmak üzere alınan

02000 kuruş Kostand oğlu Dimitrac'dan Zeytinli'de Ananoks'a havale olmak üzere alınan

02500 kuruş Mâli şeriki Preşoğa'dan civarında maliye havale olmak üzere alınan

03000 kuruş Molovalı Hacı Hüseyin'den oğlum Mehmed Ağa'ya havale olmak üzere alınan

20000 kuruş

07500 kuruş İzmirli Selanikli oğlu Hacı İbrahim Ağa'dan İzmir'de Selanikli oğlu Hacı Ahmed Ağa'ya havale olmak üzere alınan

02000 kuruş Molaç kardeşi Panayot'dan def'a Molac Bazergan'a havale olmak üzere alınan

01000 kuruş Def'a Çavuş oğlundan kardeşi Apostol'a havale olmak üzere alınan

35500 kuruş

Emin yediyle Sarraf dostumuza gelen poliçe beyân şud fi 15 L sene [1]223

6000 kuruş Kemer'den birinci Hacı Mustafa

2000 kuruş Kemer'den Dükkancı Emir Ali

2000 kuruş Kemer'de Demirci Hacı Hasan

1000 kuruş Kemer'de Hacı Hasn Kadı oğlu Molla Mustafa

2000 kuruş Kemer'de Osman Reis

13000 kuruş

01500 kuruş Edremid'de Dükkancı İsmail Efendi
01000 kuruş Edremid'de Piri oğlu Hacı Mustafa
05000 kuruş Edremid'de Molovalı Molla Selim
03000 kuruş Edremid'de Molovalı Molla Ahmedn
23500 kuruş
05000 kuruş Zeytinli'de Monlac Bazergan
02500 kuruş Zeytinli'de Ananos Bazergan
05000 kuruş Zeytinli'de Solomcu oğlu İstirati Bazergan
05000 kuruş Zeytinli'de Çavuş oğlu Yanac Bazergan
41000 kuruş
05000 kuruş Havran'da Yani Bazergan
03000 kuruş Göre'de Sarı Yani Bazergan
01000 kuruş Göre'de Vani Bazergan
05000 kuruş Tahtaköylü Molla Mustafa
55020 kuruş
Tamâmen hesâbı rüyet olunmuşdur

Bu def'a dahi Emin yediyle poliçe eden bazerganların defteridir fi 13 Za sene [1]223

08500 kuruş Edremid'de Molovalı Molla Selim
02500 kuruş Edremid'de Molovalı Molla Ahmed
01500 kuruş Edremid'de Molovalı Hasan Şah oğlu Molla İbrahim
01500 kuruş Edremid'de Hacı Piri oğlu Hacı Mustafa
01000 kuruş Edremid'de Demirci oğlu Hacı Ali
15000 kuruş
03000 kuruş Kemer'de Birinci Hacı Mustafa
02000 kuruş Kemer'de Demirci oğlu Hacı Hasan
01500 kuruş Kemer'de Hacı Hasn Kadı oğlu Molla Mustafa
01000 kuruş Kemer'de Eyüb oğlu Hacı Şerif
22500 kuruş
01000 kuruş Kemer'de Dükkancı Emir Ali
02500 kuruş Zeytinli'de Kayılı Molla Hüseyin
02000 kuruş Güre'de Osman Reis
05000 kuruş Göre'de Sarı Yani
33000 kuruş
01000 kuruş Güre'de Vani Bazergan
06000 kuruş Zeytinli'de Monolac Bazergan
02000 kuruş Zeytinli'de Ananos Bazergan
05000 kuruş Zeytinli'de Solomcu oğlu İstirati
08000 kuruş Zeytinli'de Çavuş oğlu Panac Bazergan
05000 kuruş Havran-ı Kebîr'de Yani Bazergan
27000 kuruş
33000 kuruş Defterin ön tarafında olan yekun bu tarafa nakl olmuşdur.
60000 kuruş

*Bu def'a Şatır Hüseyin yediyle Sarraf dostumuza irsal olunan poliçeler beyan olunur
fi 19 M sene [1]224*

4500 kuruş Edremid'de Molovalı Molla Selim

3000 kuruş Edremid'de Molovalı Müftü oğlu Ahmed
4000 kuruş Edremid'de Sabuncu Solak Mustafa
3700 kuruş Zeytinli'de Monolac Bazergan
2250 kuruş Zeytinli'de Ananos Bazergan
17450 kuruş
05000 kuruş Zeytinli'de Tolumcu oğlu İstirati Bazergan
05000 kuruş Zeytinli'de Çavuş oğlu Panac Bazergan
03250 kuruş Güre'de Osman Reis
04000 kuruş Güre'de Sarı Yani Bazergan
34700 kuruş
02750 kuruş Zeytinli'de Kabyalı Molla Hüseyin
02200 kuruş Edremid'de Dükkancı İsmail Efendi
02700 kuruş Edremid'de Hacı Piri oğlu Hacı Mustafa
01700 kuruş Edremid'de Demirci oğlu Hacı Alix
44050 kuruş
05650 kuruş Havran-ı Kebîrde Mali Bazergan
05650 kuruş Tahtaköy'de Köylü Molla Mustafa
03500 kuruş Zeytinli'de Çavuş oğlu Opostol
01200 kuruş Tahtalıköy'de Güllü Müftü Mehmed Reis
60000 kuruş
Bu def'a Kazdağlı yediyle irsal olunan poliçe beyân olunur fi 13 S sene [1]224
2032 kuruş Edremid'de Solak Mustafa
8000 kuruş Zeytinli'de Monolac Bazergan
5000 kuruş Zeytinli'de Tulumcu oğlu İstirati
2000 kuruş Zeytinli'de Ananos Bazergan
5500 kuruş Havran'da Mali Bazergan
22532 kuruş
05000 kuruş Zeytinli'de Çavuş oğlu Panac
01000 kuruş Zeytinli'de Kabalı Molla Hüseyin
01000 kuruş Edremid'de Dükkancı Molla İsmail
01000 kuruş Edremid'de Molovalı Molla Selim
30532 kuruş
01000 kuruş Edremid'de Molovalı Molla Ahmed
03000 kuruş Edremid'de Balyalı Ligorit
02000 kuruş Kızılkeçili'de Anastaş
01500 kuruş Zeytinli'de Çavuş oğlu Apostol
38031 kuruş
01000 kuruş Kemer'de Hasan Kadı oğlu Molla Mustafa
03968 kuruş Güre'de Osman Reis
02000 kuruş Edremid'de İslambollu Halil Ağa
05000 kuruş Güre'de Sarı Yani Bazergan
50000 kuruş
03500 kuruş Tahtaköy'de Güllü Molla Mustafa
01500 kuruş Tahtaköy'de Müftü Reis
55000 kuruş
00800 kuruş Manyas Gölü'nün bedel-i iltizâmı
55800 kuruş

Bu def'a Şatır yediyle poliçe eden bazerganlar beyan olunur fi 17 Ra sene [1]224

3000 kuruş Güre'de Sarı Bazergan

1000 kuruş Kızılkeçili'de Anastaş

1000 kuruş Zeytinli'de Monolac Bazergan

1000 kuruş Kemer'de Demirci oğlu Hacı Hasan

6000 kuruş

0500 kuruş Edremid'de Dükkancı İsmail Efendi

2500 kuruş Kemer'de Molla Salih

0600 kuruş Selanikli oğlu poliçesi bundan akdemce Kemerli dükkancı Emir Ali yediyle bazerganlarımıza temessükü irsâl

9600 kuruş

7188 kuruş An-nakdin Şatır yediyle irsal olunan altın

16788 kuruş

Bu def'a Gabas yediyle poliçe eden bazerganlar beyân olunur fi 27 R sene [1]224

1500 kuruş Edremid'de Molovalı Molla Selim

2500 kuruş Edremid'de Sarac oğlu Mustafa

1000 kuruş Edremid'de Molovalı Molla Ahmed

1000 kuruş Edremid'de Dükkancı İsmail Efendi

1500 kuruş Kemer'de Birinci damadı Molla Salih

7500 kuruş

1500 kuruş Zeytinli'de Tulumcu oğlu İstirati Bazergan

1500 kuruş Zeytinli'de Çavuş oğlu Panac Bazergan

1500 kuruş Zeytinli'de Monolac Bazergan

1500 kuruş Mirasyedi oğlu Yani Bazergan

1500 kuruş Güre'de Sarı Yani Bazergan

Bâlâdaki poliçeler yirmi üç senesinin tamâmına kadardır

Yirmi dört senesine mahsub sarraflar tarafına teslimatımız beyan şud

Burusalı oğlu yediyle irsal olunan poliçe beyân şud fi 14 C sene [12]24

3100 kuruş Kemer'de Demirci oğlu Hacı Hasan

2350 kuruş Kemer'de Hacı Hasan Kadı oğlu Molla Mustafa

2000 kuruş Zeytinli'de Kabyalı Molla Hüseyin

2200 kuruş Kızılkeçili'de Momolac kardeşi Anastaş

2400 kuruş Zeytinli'de Ananos Bazergan

12050 kuruş

04000 kuruş Havran'da Mali Bazergan

01200 kuruş Güre'de Osman Reis

04250 kuruş Tahtaköy'de Köylü Molla Mustafa

00750 kuruş Tahtalıköy'de Müftü Reis

22250 kuruş

04800 kuruş Kemer'de Küçük Yekim

02000 kuruş Edremid'de Molla Selim

03500 kuruş Edremid'de Balyalı Ligarit

01200 kuruş Edremid'de Demirci oğlu Hacı Ali

33750 kuruş

01550 kuruş Tahtaköy'de Karanfil oğlu Dimitri

04700 kuruş Güre 'de Sarı Yani
40000 kuruş

Sarac oğlu Mustafa yediyle irsal olunan poliçe beyân şud fi 11 B sene [12]24
5600 kuruş Kemer 'de Sabuncu Molla Salih
2000 kuruş Zeytinli 'de Çavuş oğlu Opostol
4350 kuruş Zeytinli 'de Tulumcu oğlu İstirati
1450 kuruş Zeytinli 'de Haccı oğlu Kınlı
4200 kuruş Zeytinli 'de Çavuş oğlu Panac
17600 kuruş
06000 kuruş Zeytinli 'de Manolac Bazergan
03070 kuruş Güre 'de Sarı Yani
02500 kuruş Hacı Pari oğlu Hacı Mustafa
02200 kuruş Dükkancı İsmail Efendi
31370 kuruş
03630 kuruş Havran 'da Mali Bazergan
35000 kuruş

Kadıköylü Hüseyin yediyle irsal olunan poliçe beyân şud fi 3 L sene [12]24
5000 kuruş Havran 'da Mali Bazergan
2000 kuruş Kemer 'de Demirci oğlu Hacı Hasan
2000 kuruş Edremid 'de Solak Mustafa yediyle Balyalı Liğarit
2000 kuruş def'a solak Mustafa yediyle Molla Selim kardeşi Hacı Hüseyin 'den
11000 kuruş
02000 kuruş Zeytinli 'de Monolac Bazergan
02500 kuruş Zeytinli 'de Çavuş oğlu Panaç
02500 kuruş Güre 'de Sarı Yani
02000 kuruş Zeytinli 'de Haccı Kostandi
20000 kuruş

Burusalı oğlunun Molovalı Hacı Hüseyin 'den tahsil edip sarraf dostlarımıza teslim
eylediği akçe fi 15 Ş sene [12]24
1260 kuruş Mehmed Ağa 'nın Asitane 'de olan akçe senedinden

Def'a Kadıköylü Hüseyin yediyle yirmi dört senesine mahsub irsâl olunan poliçe
beyân şud fi 27 L sene [12]24
3000 kuruş Kemer 'de Sabuncu Molla Salih
1500 kuruş Kemer 'de Demirci oğlu Hacı Hasan
1000 kuruş Kemer 'de Hacı Hasan Kadı oğlu Molla Mustafa
2500 kuruş Güre 'de Osman Reis
9500 kuruş Havran-ı Kebîr 'de Mali Bazergan
17500 kuruş
05000 kuruş Zeytinli 'de Haccı Kostandi Bazergan
06000 kuruş Zeytinli 'de Monolac Bazergan
05000 kuruş Zeytinli 'de Çavuş oğlu Panac Bazergan
03000 kuruş Zeytinli 'de Çavuş oğlu Opostol Bazergan
36500 kuruş

02500 kuruş Zeytinli 'de Kabalı Manol Bazergan
02000 kuruş Zeytinli 'de Haccı oğlu Kınılı Bazergan
02000 kuruş Zeytinli 'de Ananos Bazergan
07000 kuruş Güre 'de Sarı Yani Bazergan
5000 kuruş

Def'a Kadıköylü Hüseyin yediyle yirmi dört senesine mahsub irsal olunan poliçe beyân şud fi 11 Z sene [1]224

1000 kuruş Tahtaköy'de Köylü Molla Mustafa kardeşi Monla Ali

2000 kuruş Güre'de Osman Reis

3000 kuruş Molla Selim şeriki Paşalı Mehmed Ağa

2000 kuruş Molovalı Müftü oğlu Monla Ahmed

1500 kuruş Edremid'de Dükkancı İsmail Efendi

9500 kuruş

2000 kuruş Hacı Piri oğlu Hacı Mustafa

4000 kuruş Sarac oğlu Mustafa iki kıt 'a poliçe temessükü

4000 kuruş Kemer'de Sabuncu Monla Salih

1000 kuruş Kemer'de Hacı Hasan Kadı oğlu Monla Mustafa

20500 kuruş

01000 kuruş Edremid'de Demirci oğlu Hacı Ali

02000 kuruş Kemer'de Demirci oğlu Hacı Hasan

00500 kuruş Kemer'de Demirci Ali oğlu Monla Mustafa

02000 kuruş Kemer'de Küçük Yekim

26000 kuruş

06000 kuruş Zeytinli'de Monolac Bazergan

06000 kuruş Zeytinli'de Haccı Kostandi

04000 kuruş Zeytinli'de Çavuş oğlu Panac

01500 kuruş Zeytinli'de Ananos Bazergan

43500 kuruş

01000 kuruş Zeytinli'de Haccı oğlu Kınılı

01500 kuruş Kızılköçü'de Monolaca kardeşi Anastaş

04000 kuruş Güre'de Sarı Yani Bazergan

05000 kuruş Havran'da Mali Bazergan

55000 kuruş

Burusalı oğlu İsmail yediyle irsal olunan poliçe beyân şud fi 9 M sene [1]225

1500 kuruş Edremid'de Sarac oğlu Mustafa

1000 kuruş Edremid'de Molovalı Selim Ağa

2000 kuruş Tahtalıköy'de Monla Ali

2000 kuruş Zeytinli'de Monolac Bazergan

3500 kuruş Zeytinli'de Çavuş oğlu Panac Bazergan

3500 kuruş Zeytinli'de Haccı Kostandi Bazergan

3000 kuruş Güre'de Sarı Yani Bazergan

3500 kuruş Havran'da Mali Bazergan

20000 kuruş

Asitane'de vâki ' revgan-ı zeyt tüccarlarının sarraflarımız Höce Vasil ve Höce İstirati bazerganlara nakden verip sarraflarımız tarafından mektub alıp tarafımıza geldikde ve bâ-mektub bu tarafda verilen meblağ defteridir sene [12]25

4000 kuruş Bâ-mektub Molovalı Monla Selim'e verilen fi 15 S sene [1]225

2500 kuruş Molovalı Monla Selim kardeşi Hacı Hüseyin ve Hafız Ağa'dan alıp bâ-mektub tarafımızdan verilen fi 15 Ra sene [12]25

1500 kuruş Güreli Osman Reis'in deyni için Asitane'de Midillücü İsmail Ağa'dan bazerganlarımızın alıp tarafımıza verilen 13 R sene [12]25

8000 kuruş

Def'a Kadıköylü Hüseyin yediyle irsal olunan bu poliçe fi 16 Ra sene [1]225

3200 kuruş Molovalı Monla Selim

2700 kuruş Molovalı Monla Ahmed

1600 kuruş Edremid'de Sarac oğlu Mustafa

7500 kuruş

5500 kuruş Güre'de Sarı Yani Bazergan

2500 kuruş Zeytinli'de Haccı oğlu Kınılı

3000 kuruş Zeytinli'de Anason Bazergan

6000 kuruş Zeytinli'de Monolac Bazergan

24500 kuruş

02500 kuruş Çavuş oğlu Apostol

06000 kuruş Çavuş oğlu Panac

06000 kuruş Haccı Kostandi

02500 kuruş Monolac Kardeşi Anastaş

02500 kuruş Kemer'de Küçük Yekim

06000 kuruş Havran'da Mali Bazergan

50000 kuruş

Yirmi beş senesine mahsub sarraflar tarafına teslimâtımız beyân şud

Kadıköylü Hüseyin yediyle irsâl olunan poliçe beyân şud fi gurre-i Ca sene [1]225

1000 kuruş Edremid'de Molovalı Monla Selim

1500 kuruş Kemer'de Küçük Yekim Bazergan

5000 kuruş Güre'de Sarı Yani Bazergan

1500 kuruş Kızılkeçili'de Anastaş Bazergan

9000 kuruş

1500 kuruş Zeytinli'de Haccı oğlu Kınılı Bazergan

1500 kuruş Zeytinli'de Çavuş oğlu Apostol Bazergan

4000 kuruş Zeytinli'de Haccı Kostandi Bazergan

4000 kuruş Zeytinli'de Monolac Bazergan

20000 kuruş

02000 kuruş Zeytinli'de Ananos Bazergan

04000 kuruş Zeytinli'de Çavuş oğlu Panac Bazergan

05000 kuruş Havran'da Mali Bazergan

31000 kuruş

Kâtibimiz Ali Efendi yediyle nakden irsal olunan fi 7 Ca sene [1]225

Bâlâda olan akçelerin hesabları rü'yet olmuşdur.

Kâtiblerimiz Ali Efendi Asitane'de sarraflarımız ile rü'yet-i hesab eyledikten sonra bazerganlara teslimatımız beyân sene [1]225
41881 kuruş Yirmi dört senesi rü'yet-i hesabda Ali Efendi marifetiyle sarraflara yirmi beş senesine mahsub teslim olunan fi 15 Ca sene [1]225
02500 kuruş Kemerli Monla Salih'in Sarraflara Asitane'de teslim edip tarafımıza mektubuyla gelip verilen fi 13 B sene [12]25 on üçüncü günü
01500 kuruş Emin yediyle irsal olunan poliçeden Kemerli demirci oğlu Hacı Hasan poliçe fi 17 Ş sene [1]225
4000 kuruş Def'a Havranlı Mali Bazergan poliçesi
07500 kuruş Def'a Zeytinli'de Monolac Bazergan poliçesi
03000 kuruş Güreli Sarı Yani poliçesi
02000 kuruş Def'a Güreli Osman Reis poliçesi
04000 kuruş Def'a Zeytinli'de Haccı Kostandi poliçesi
03000 kuruş Def'a Zeytinli'de Çavuş oğlu Panac poliçesi
01000 kuruş Def'a Zeytinli'de Ananos Poliçesi fi 17 Ş sene [1]225
111382
015000 kuruş Emin ve Solak Mustafa yedleriyle tüccarlardan bazerganların alıp tarafımıza irsal eyledikleri mektub mantukunca fi 25 Ş sene [1]225
000500 kuruş Asitane'de sarrafların Emin yedinden nakden aldığı meblağ fi gurre-i N sene [1]225
007500 kuruş Emin yediyle irsal olunan def'a poliçenin ibtidâsı Sarrac oğlu Mustafa fi 13 L sene [1]225
010000 kuruş Kemer'de Monla Salih poliçesi

001000 kuruş Edremid'de Hacı Piri oğlu Hacı Mustafa poliçesi
002500 kuruş Güre'de Osman Reis poliçesi
147882 kuruş
002500 kuruş Kemer'de Hacı Hasan Kadı oğlu Monla Mustafa poliçesi
002500 kuruş Kemer'de Demirci oğlu Hacı Hasan poliçesi
001000 kuruş Kemer'de Demirci Ail oğlu Monla Mustafa poliçesi
000500 kuruş Zeytinli'de Çavuş Mehmed Reis poliçesi
004000 kuruş Edremid'de Mirasyedi oğlu Yani poliçesi
002500 kuruş Güre'de Sarı Yani poliçesi
010000 kuruş Zeytinli'de Monolac Bazergan poliçesi
001000 kuruş Zeytinli'de Haccı Kostandi poliçesi
010000 kuruş Havran'da Mali Bazergan poliçesi fi 13 L sene [1]225
181882
181882 kuruş Öte taraftaki yekün yirmi beş senesi ceste be-ceste teslimât bilâ-güzeşte
060000 kuruş Mehmed Ağa yediyle teslimat fi 21 Z sene [1]225 nakden
000800 kuruş Manyas Gölü İltizamı
000144 kuruş Meblağ-ı mezburun güzeştesi
004275 kuruş Def'a Mehmed Ağa'nın verdiği Emin ve Mali Bazergan yedleriyle nakden
12500 kuruş Def'a Mehmed Ağa'nın verdiği Mali Bazergan yediyle nakden
002500 kuruş Def'a Mehmed Ağa'nın verdiği Abdullah Efendi yediyle nakden
262101 kuruş

010742 kuruş Bâlâdaki öte taraftan geçen teslimat akçemezin güzeştesi

272843 kuruş

Mehmed Ağa yediyle hesabı rü'yet olunup yirmi beş senesi teknil kat'-ı hesab olmuşdur fi 23 Zilkade sene [1]225

İşbu bin iki yüz yirmi altı senesi Sarraf Höce Vasil ve İstirati bazerganlara duyûnumuz için irsal olunan meblağ ve poliçe sene [1]226

1000 Monolac kardeşi Panayot'dan alınıp mektubuyla tarafımıza gelen mektub fi 7 Z sene [1]225

0700 kuruş Liğavit oğlundan alınıp tarafımıza gelen mektub fi 7 Z sene [1]225

Solak Mustafa yediyle yirmi altı senesine mahsub irsal olunan poliçe beyân şud fi 15 S sene [1]226

2700 kuruş Edremid'de Hacı Piri oğlu Hacı Mustafa

5750 kuruş Edremid'de Küçük Yani Bazergan

4000 kuruş Edremid'de Molovalı Müftü oğlu Monla Ahmed

2800 kuruş Edremid'de İsmail Efendi

1300 kuruş Kemer'de Demirci Ali oğlu Molla Mustafa

16550 kuruş

03000 kuruş Kemer'de Hacı Hasan Kadı oğlu Monla Mustafa

01000 kuruş Köylü Monla Mehmed

03600 kuruş Kemer'de Demirci oğlu Hacı Hasan

07500 kuruş Kemer'de Sabuncu Monla Salih

06500 kuruş Edremid'de Molovalı Monla Selim

38150 kuruş

03000 kuruş Edremid'de Midillici Monla Ahmed

04500 kuruş Güre'de Osman Reis

06000 kuruş Güre'de Sarı Yani

06750 kuruş Zeytinli'de Monolac

05500 kuruş Havran'da Mali Bazergan

05100 kuruş Edremid'de Mirasyedi oğlu Yani

06000 kuruş Zeytinli'de Çavuş oğlu Ananos

75000 kuruş

Burusalı oğlu yediyle yirmi altı senesine mahsuben irsal olunan poliçe beyan olunur. Fi 25 R sene [1]226

8800 kuruş Zeytinli'de Hacı Kostandi

4900 kuruş Zeytinli'de Kocabaş Drakol

7000 kuruş Zeytinli'de Çavuş oğlu şeriki Fidani

8000 kuruş Zeytinli'de Monolac Bazergan

1800 kuruş Edremid'de Küçük Yani

30500 kuruş

01000 kuruş Edremid'de Dükkancı İsmail Efendi

02500 kuruş Edremid'de Molovalı Müftü oğlu Monla Ahmed

02000 kuruş Edremid'de Molovalı Monla Selim

03000 kuruş Edremid'de Midillici Monla Ahmed

01000 kuruş Güre'de Osman Reis

40000 kuruş

Emin Bölükbaşı yediyle yirmi altı senesine mahsub irsal olunan poliçe beyân olunur fi 5 Ra sene [1]226

3000 kuruş Zeytinli'de Haccı Kostandi

2000 kuruş Zeytinli'de Monolac

5000 kuruş Zeytinli'de Fidani

3000 kuruş Edremid'de Müftü oğlu Monla Ahmed

3000 kuruş Güre'de Sarı Yani

2000 kuruş Güre'de Osman Reis

21000 kuruş

03000 kuruş Kemer'de Monla Salih

02000 kuruş Kemer'de Güllü Monla Mustafa

02000 kuruş Kemer'de Güllü Monla Mehmed Ağa

02000 kuruş Kemer'de Arnavud Monla Hüseyin

30000 kuruş

Mali Bazergan yediyle irsal olunan poliçe beyân olunur fi 27 Ca sene [1]226

1750 kuruş Edremid'de Dükkancı İsmail Efendi

1750 kuruş Edremid'de Hacı Piri oğlu Hacı Mustafa

4500 kuruş Edremid'de Midillici oğlu Ahmed

3500 kuruş Kemer'de Hacı Hasan Kadı oğlu Monla Mustafa

2500 kuruş Kemer'de Arnavud Monla Hüseyin

14000 kuruş

02500 kuruş Kemer'de Sabuncu Monla Salih

01500 kuruş Kemer'de Güllü Monla Mehmed

01000 kuruş Kemer'de Güllü Monla Mustafa

01500 kuruş Kemer'de Dükkancı Emir Ali

01000 kuruş Kemer'de Demirci Ali oğlu Monla Mustafa

21500 kuruş

03000 kuruş Güre'de Osman Reis

01000 kuruş Tahtaköy'de Müftü Mehmed Reis

07000 Havran-ı Kebîr'de Mali Bazergan

02000 kuruş Edremid'de Küçük Yani Bazergan

01000 kuruş Tahtaköy'de Güllü Panac Bazergan

35500 kuruş

02000 kuruş Güre'de Sarı Yani Bazergan

03000 kuruş Zeytinli'de Haccı Kostandi Bazergan

025000 kuruş Zeytinli'de Çavuş oğlu şeriki Fidani Bazergan

02000 kuruş Zeytinli'de Monolac Bazergan

45000 kuruş

Bu def'a Höce İstirati yediyle irsal olunan gerek nakden ve gerek poliçe beyân olunur fi 9 R sene [1]226

2500 kuruş Zeytinli'de Haccı Kostandi

3500 kuruş Zeytili'de Çavuş oğlu şeriki Fidani

1500 kuruş Zeytinli'de Manolac Bazergan

2500 kuruş Güre'de Sarı Yani

10000 kuruş

25000 kuruş *An-nakd-i Höce İstirati Bazergan'a teslim olunan fi 9 Ş sene [1]226*

35000 kuruş

Bu def'a Sarrac oğlu Mustafa yedine irsal olunan sene [12]46

8500 kuruş *Bâ-tahvil Sarrac oğlu Mustafa'dan aldığı fi 20 Ş sene [12]26*

5000 kuruş *Devletli Sultan Efendimize hediye bahası için aldığı fi 20 Şaban sene [12]26*

135000 kuruş

Bu def'a Kemer'de Halil Ağa ve İsmail Efendi yedleriyle an-nakdin Asitane'de bazerganlarımızın aldığı sene [12]26

1500 kuruş *Höce Vasil ve Höce İstirati'ye teslim fi 15 N sene [1]226 bâ-tahvîl kerde*

3974 *Yimi altı senesinin hesabı Katib Ali Efendi marifetiyle rü'yet olundukda sene-i mezkur hesabının tekmline verilen*

Yirmi altı senesinin sarraflarıyla olan hesaplarımız Katib Ali Efendi yediyle rü'yet olunmuştur. Fi gurre-i R sene [1]227

Yirmi yedi senesi mâl-ı mukata'ayı için Sarrac oğlu Mustafa yediyle irsal olunan peşinat beyan şud fi gurre-i Ş sene [1]226

07500 kuruş *Edremid'de Midillici Monla Ahmed*

01500 kuruş *Edremid'de Molovalı Monla Selim*

02600 kuruş *Güre'de Osman Reis*

10000 kuruş *Güre'de Sarı Yani*

05000 kuruş *Güre'de Sabuncu Monla Salih*

26600 kuruş

00827 kuruş *Tahtaköy'de Müftü Reis*

07500 kuruş *Edremid'de Mirasyedi oğlu Yani*

034212 kuruş *Tahtaköy'de Güllü Panac*

05652 kuruş *Zeytinli'de Manolac Bazergan*

44000 kuruş

07500 kuruş *Zeytinli'de Çavuş oğlu Şeriki Fidani*

05500 kuruş *Zeytinli'de Haccı Kostandi*

03000 kuruş *Kemerli Demirci oğlu Hacı Hasan poliçesi kiraya gelip Mustafa'nın Asitane'de âhar mahalden alıp verdiği*

60000 kuruş

Bu altmış bin kuruş devletli Sultan Efendimizin bazerganı Buhuraki'ye yirmi yedi senesi malı peşinatı için teslimi olunduğu kayd şud fi gurre-i Ş sene [1]226

Sultan küthüdası Yusuf Efendi'ye Solak Mustafa yediyle verilen yirmi yedi senesine mahsub

11000 kuruş *harc-ı bâb fi gurre-i Ş sene [1]226*

Ali Efendi yediyle yirmi yedi senesi mukâta'a hesabına mahsub irsal olunan poliçe beyân şud fi gurre-i S sene [1]227

5000 kuruş *Kemer'de Sabuncu Salih Ağa*

3000 kuruş *Kemer'de Arnavud Monla Hüseyin*

2500 kuruş *Kemer'de Güllü Monla Mehmed*

1500 kuruş Kemer'de Güllü Monla Mustafa
3000 kuruş Güre'de Osman Reis
15000 kuruş
05000 kuruş Edremid'de Müftü oğlu Monla Ahmed
025000 kuruş Tahtaköy'de Müftü Reis
015000 kuruş Hacı Piri oğlu Hacı Mustafa
060000 kuruş Zeytinli'de Fidani Bazergan
30000 kuruş
03000 kuruş Güre'de Sarı Yani
04000 kuruş Zeytinli'de Haccı Kostandi
05000 kuruş Zeytinli'de Monolac Bazergan
03000 kuruş Tahtaköyde Güllü Panac
02000 kuruş Havran'da Malı Bazergan
03000 kuruş Edremid'de Mirasyedi oğlu
50000 kuruş

Emin yediyle Ali Efendi'ye irsal olunan poliçe beyan olunur fi 3 Ra sene [1]227
6750 kuruş Edremid'de Molovalı Müftü oğlu Monla Ahmed
2500 kuruş Hacı Piri oğlu Hacı Mustafa
2300 kuruş Kemer'de Güllü Monla Mustafa
2500 kuruş Kemer'de Güllü Monla Mehmed
2250 kuruş Kemer'de Arnavud Monla Hüseyin
16300 kuruş
01300 kuruş Kemer'de Sabuncu Monla Salih
01880 kuruş Havran'da Malı Bazergan
00500 kuruş Edremid'de Küçük Yani
20000 kuruş

Katibimiz Ali Efendi yediyle bazerganlarımız Vasil ve İstirati'ye deynimiz olan on dört bin beş yüz kuruşa mahsub olmak üzere nakden Ali Efendi'nin mersumlara teslimatı

12000 kuruş İndlerinde olan temessükümüze zahriye kayd olmuşdur fi 15 Ş sene [12]27

15000 kuruş Taksit-i sâni ve sâlis ve duyûn-ı sâiremiz için Emin yediyle poliçe fi 29 Ş sene [12]27

27000 kuruş

Hazinedar ağa için irsal olunan

7500 kuruş Emin yediyle irsal fi 27 M sene [123]27

Yirmi yedi senesine mahsub Höce Vasil yediyle Asitane'ye bakâyâ kalan deynimiz beyân fi gurra-i R sene [1]227

14500 kuruş Bâ-tahvil-i Höce Vasil ve İstirati'ye bakâyâ deynimiz

05044 kuruş Harameyn'in taksit-i sâni Haziran gurrasinde verilecek deynimiz

05044 kuruş Harameyn'in taksit-i sâlisi Ağustos gurrasinde verilecek deynimiz tamamıdır

03000 kuruş Tersane'nin zamm-ı mîrîsi taksit-i sanidir Ağustos'da verilecek deynimiz tamamıdır.

00207 kuruş Nisfi Edremid Ağustos 'da verilecek deynimiz

27795 kuruş

40000 kuruş Silahdar katıda Haccı Artin ve Haccı Latife Sultan Efendimizin mal-ı faizinin taksit-i sânisî bâ-temessük deynimiz fi 15 S sene [1]227

Havranlı Haccı Hristo yediyle teslim olunan poliçe

Meblağ

20000 kuruş

20000 kuruş Def'a Haccı Hristo yediyle güzeştesi dahi beraber irsal olunmuşdur fi 13 M sene [12]28

40000 kuruş fi gurre-i C sene [1]227

Ali Efendi'nin Asitane'de revgan-ı zeyt bazerganlarından bâ-tahvil olup sarraflara yirmi yedi senesine mahsub verilen fi gurre-i Selh sene [1]227

Ve masarîfât-ı saire için zuhura gelen akçe defteridir.

5000 kuruş Edremid'de Küçük Yani şeriki Hacı Hüseyin Ağa

2000 kuruş Kemer'de Arnavud Molla Hüseyin şeriki Molovalı Solak Monla Mustafa

1000 kuruş Tahtaköylü Panac Şeriki ve Atac oğlu

4000 kuruş Havran-ı Kebîrde Mali şeriki Hamamcı oğlu Hacı Hafız

2000 kuruş Tahtaköy'de Müftü Reis şeriki Hacı Şakir Efendi

14000 kuruş

02000 kuruş Kemer'de Monla Salih Şeriki Midillici İsmail Ağa

02000 kuruş Güre'de Osman Reis şeriki def'a Midillici İsmail Ağa

04000 kuruş Zeytinli'de Haccı Kostandi şeriki Tulumcu oğlu İstirati

04000 kuruş Zeytinli'de Uzun Panac şeriki Çavuş oğlu Ananos

26000 kuruş

03000 kuruş Zeytinli'de Manolac şeriki Büyük Zahri

04000 kuruş Güre'de Sarı Yani şeriki Küçük Zahiri

02000 kuruş Mirasyedi oğlu şeriki Liğarit oğlu Ananos

00500 kuruş Müftü oğlu Monla Ahmed şeriki Emir Hafız

35500 kuruş

Yirmi yedi senesine mahsub bazerganlarımız aldığı meblağ beyan

3000 kuruş Sarrafımızın iki kıt'a birader mektubuyla Zarîf'in uşağı Yani Zimmîye aldıkları için bu tarafda verilen fi gurre-i L sene [12]27

Yirmi yedi senesinin hesabları rü'yet olunmuşdur.

Yirmi sekiz senesine mahsub Deraliyye'de Sarraflara deynimiz beyân

Deraliyye'de Peştemalci oğullarına

40000 kuruş teslimât bâ-temessük fi 11 Ra sene [1]228

04000 kuruş Parsih kendi yediyle dokuz kıt'a poliçe verilmişdir. Fi 21 Za sene [12]28

06000 kuruş Meblağ-ı mezkurun güzeştesi bizim Mustafa Reis yediyle irsal fi 5 Z sene [12]28

46000 kuruş

Silahdar Paşa Han'ında Haccı Artin ve Haccı Latif bazerganlara

50000 kuruş teslimât bâ-temessük fi 7 R sene [1]228

20000 kuruş Havranlı Mali 'nin Peşto yediyle teslim fi 15 B sene [12]28
3000 kuruş İsmail Efendi yediyle dört kat 'a poliçe fi 7 S sene [12]29
50000 kuruş
06777 kuruş İsmail Efendi yediyle güzeşteye verilen
56777 kuruş
Hesabı rü 'yet olmuştur.

Bazerganlar Aselkapanı 'nda Vasil ve İstirani 'ye
10000 kuruş Ali Efendi marifetiyle rü 'yet-i hesabdan bâkayâ
05044 kuruş Haremeyn 'in taksit-i sânisine
05044 kuruş Haremeyn 'nin taksit-i sâlisine
00207 kuruş Bac Pazar ve nısf Edremid
03000 kuruş Tersane zamm-ı mîrîsi ve taksit-i sâni ve tekmlidir.
23295 kuruş

Yirmi sekiz senesine mahsub mal-ı peşinat için verilen Ali Efendi yediyle verilen fi 3
Ş sene [1]227
20000 kuruş An-nakdin Ali Efendi yediyle irsal olunan nakd-i mevcut
60000 kuruş Def 'a Ali Efendi yediyle irsal olunan poliçe
28000 kuruş Ali Efendi 'nin Asitane 'de revgan-ı zeyt bazerganlarından istikrâz
eylediği meblağ
05000 kuruş Ali Efendi 'nin Derviş oğlu Karabet zimmîden bâ-temessük aldığı
meblağ fi 15 Ş sene [1]227
Haccı Hristo yediyle ma 'an güzeşte irsal fi 13 M sene [12]28
1130000 kuruş
070000 kuruş Sene-i mezkure mahsub olmak üzere Ali Efendi yediyle irsal olunan
poliçe fi 29 M sene [12]28
057500 kuruş Def 'a Ali Efendi yediyle irsal olunan hazine 5 yük
240500 kuruş
Hesabı görülüp başka cerideye nakl olmuştur. Fi 27 Ca sene [1]228

76450 kuruş Ali Efendi yediyle Deraliyye 'de karz alıp ve Peştemalci oğullarından
bâ-tahvil alıp yirmi sekiz senesi mâl-ı mukâta 'a için verdiği

Yirmi dokuz senesine mahsub Kemer ve Edremid kazalarının kalyoncu neferi
bedeliyesi olmak üzere Asitane 'den gelen Kör Sai Osman Beşe yediyle dört kat 'a
poliçe temessükü beyan
18053 kuruş bir mahlık güzeştisi dahi beraber bazerganlarımıza Höce Vasil ve
İstirati taraflarına irsal tahrirleri minvâl üzere irsâl olunup kat '-ı hesab olmuştur. Fi
19 Ra sene [12]29

Deraliyye 'de Silahdar Paşa han 'ında mukim rağbetli Haccı Artin ve Haccı Latif
bazerganlardan İsmail Efendi marifetiyle bâ-temessük alınan meblağ duyûnumuz
50000 kuruş An-nakdin alınıp sarraflarımıza verilmiştir fi gurre-i Rebiülahir sene
[12]29
Bâlâda mukayyed elli bin kuruş deynimiz için elli dört bin kuruş Verilli Hacı Ahmed
yediyle poliçe irsal olmuştur fi 27 Ca sene [12]31

54000 kuruş

Verilli Hacı Ahmed ve Molovalı Hacı Hüseyin yediyle hesabı rü'yet olmuştur. Fi 15 C sene [12]31

Yirmi dokuz senesi mâl-ı mukâta'a peşinatı için irsal olunan poliçe beyan şud fi gurre-i B sene [1]228

75000 kuruş Mali'nin Hacı Hristo yediyle irsal olunan poliçe fi gurre-i B sene [12]28

50000 kuruş Asitane'den gelen sarraflarımızın Saîsi Kör Osman yediyle irsal olunan poliçe fi 17 Ş sene [12]28

02000 kuruş Bizim Mustafa Reis'den bâ-tahvil sarraflarımızın aldığı fi 19 Ş sene [12]28

29750 kuruş Hacı Hristo Asitane'de karz alıp sarraflarımıza verdiği tarafımızda tamamen verilmiştir fi 15 Ş sene [1]228

156750 kuruş

020000 kuruş Nakden Emin Bölükbaşı ve Develi Monla Ahmed yedleriyle rub'iyye kıymeti fi 17 Zilkade sene [1]228

125000 kuruş Sarraf Höce İstirati'ye gerek hazine ve gerek poliçe teslim olunan meblağ fi gurre-i M sene [12]29

025000 kuruş İsmail Efendi yediyle irsal olunan poliçe dokuz kıt'a temessükdür fi 7 S sene [12]29

075000 kuruş Hacı Mehmed yediyle poliçe irsal olunan on iki kıt'a temessükdür fi 25 S sene [1]229

401750 kuruş

027000 kuruş İstanbullu Kör Sa'î Osman Beşe yediyle irsal olunan dokuz kıt'a poliçe temessükü fi 19 Ra sene [12]29

040000 kuruş İstanbullu Sâ'î Karabet yediyle revgan akçesinden poliçe on dört kıt'a temessük olmuştur fi 7 Ca sene [12]29

050000 kuruş Deraliyye'de İsmail Efendi yediyle Silahdar Han'ında Hacı Artin ve Latif bazerganlardan bâ-temessük alınıp Höce Vasil ve İstirati'ye teslim olunan fi gurre-i R sene [12]29

054160 kuruş On bir kıt'a teslimatımızın bâ-defter güzêştesi

572910 kuruş

Yirmi sekiz senesi Cemaziyelevvelinin on beşinci gününden bin iki yüz yirmi dokuz senesi Cemaziyelahir'in on beşinci günü bazerganlarımız Höce Vasil ve İstirati ve Dimitri ile hesaplarımız rü'yet olundukda bâ-defter zuhur eden duyûnumuz beyân

668306 kuruş

572910 kuruş İhrâc bâlâda olan teslimatımız ve güzêştesi

095 396 kuruş

060000 kuruş İhrâc Edremid'de Höce Vasil ve Dimitraki bazerganlara teslim olunan on altı kıt'a poliçe temessükü fi 17 C sene [12]29

053396 kuruş

005396 İhrâc an-nakdin Edremid'de Höce Vasil ve Dimitraki bazerganlara teslim olunan mebalîğ fi 17 C sene [12]29

030000 kuruş

030000 kuruş İhrâc bazergan-ı mersumlara verilen memhur deyn temessükü fi 17 C sene [12]29

000000

*Yirmi dokuz senesi Cemaziyelahir'in on yedinci günü tarihiyle Deraliyye'de Aselkapanı'nda mukîm rağbetli bazerganlarımız Höce Vasil ve İstirati ve Dimitri bazerganlara bâ-temessük deynimiz beyan fi 17 C sene [12]29
30000 kuruş Otuz bin kuruşdur.*

İşbu otuz senesine mahsub Karasi Sancağı Mutasarrıfı devletli Nurullah Paşa Efendimize ve dâiresine verilen harc temessükât beyan olunur fi gurre-i N sene [1]229

30000 kuruş Devletli Paşa efendimize verilen

05000 kuruş Kethüdâ-yı müşârun-ileyh beyefendiye verilen

05000 kuruş Müşarun-ileyh efendimizin Kapı Kethüdâsına verilmek için efendimize verilen

01500 kuruş Divan Efendisi'ne verilen

02000 kuruş Hazinedar Ağaya verilen

01000 kuruş Davetçi Silahdar Mustafa Ağa'ya verinle

01000 kuruş Deraliyye'de Kapı Kethüdâsı tarafından temessük getiren kapı kethüdâsı çuhadarına verilen

01545 kuruş Kürk avâidâtı vesair elden verilen

05000 kuruş Kapı Kethüdâsı marifetiyle Deraliyye'de verilmiş meblağ için tatar yediyle Edremid'den müşarun-ileyh efendimize irsal olunan

52045 kuruş

Otuz senesi deynimize mahsub sarraflarımız kibeline irsal olunan mebâliğ sene [12]29

50000 kuruş Nakden meblağ

25000 kuruş Poliçe

75000 kuruş Sarraflarımızın şeriki Dimitraki yediyle irsal olunmuşdur. Fi 17 N sene [1]229

Asitane'de revgan-ı zeyt tüccarlarından sarraflarımız aldığı meblağ bâ-tahvil tarafımızdan verilmişdir sene [12]29

07500 kuruş Camcı Emir Monla Mustafa aldıkları Solak Mustafa'ya verilmişdir fi 13 L sene [12]29

15000 kuruş Asitane'de Monla Salih'den aldıkları Güre'de Osman Reis'e verilmişdir. Fi 13 L sene [12]29

Ceste ceste Deraliyye'de sarraflarımıza irsal olunan mebâliğ

40000 kuruş Mavi oğlu Kaynı Sâ'î Mehmed yediyle irsal olunan yedi kit'a poliçe temessükü fi 9 Za sene [12]29

60190 kuruş Verilli Monla Ahmed yediyle poliçe otuz beş bin kuruşa nakden yirmi beş bin kuruşa irsal olunmuşdur fi 25 Zilhicce sene [1]229

30000 kuruş Def'a Verili Monla Ahmed yediyle sekiz kit'a poliçe temessükü ve üç bin kuruşa altın nakden fi 5 S sene [12]30

13457,5 kuruş Sadrazam efendimize iki sefine ile irsal olunan revgan kıymeti fi gurre-i Ra sana [12]30

69000 kuruş Mehmed Ağa yediyle irsal olunan poliçe fi gurre-i Ra sene [12]30

22000 kuruş Mehmed yediyle irsal olunan nakden rub'ıye 8000 kuruş

234647,5 kuruş

Bâlâda olan sarraflarımız hesabında on üç bin dört yüz elli yedi buçuk kuruş Sadrazam efendimize verilen revgan-ı zeytin iki bin seksen iki kuruşdan aşağı olmakla bazergan-ı mersumda ol mikdar deynimiz bâkî kalmışdır hesabda mahsub oluna

Mehmed Ağa yediyle otuz senesine mahsub iki yüz bin kuruş deynimize takas olmak üzere teslimat

İşbu otuz senesine mahsub sarraflarımız tarafına teslimatlarımız beyan olunur düyûnumuza mahsuben fi 25 R sene [1]230

15000 kuruş Valide Sultan Kethüdasına fi gurre-i Za sene [12]29

01500 kuruş Meblağ-ı mezkurun beş mah güzeştesi

04250 kuruş Dimitri'nin Balıkerisiye gidip gelmek masarîfâtı fi gurre-i Z sene [12]29

00200 kuruş Meblağ-ı mezkurun beş mah güzeştesi

20950 kuruş

02210 kuruş Sabıkan Biga Sancağı Mütesellimi Süleyman Ağa'dan yirmi dokuz senesi kerestesi ve zift katran mirisi gayr-i ez teslimat

23160 kuruş Temessükümüze zahriye kayd oluna deyü

Deraliyye'de sarraflarımız tarafından gelen adamını Sâ'î yediyle sarraflarımıza olan deynimize mahsub irsal olunan poliçe

70000 kuruş On kıt'a poliçe temessüküdür fi gurre-i Ca sene [1]230

10000 kuruş Hacı Mustafa yediyle nakden ecnâs altın

01000 kuruş Palamut akçesinden bakâyâ kalan Molovalı Köylü Mehmed Reis'den tatar yediyle irsal şud fi gurre-i Cemaziyelevvel sene [1]230

81000 kuruş

Otuz senesi sarraflara olan deynimiz için irsal

2280 kuruş Molovalı Aykırı Hüseyin Reis verilen palamut kıymeti temessükü kendi yedine irsal fi 9 Ca sene [12]30

Otuz senesine mahsub Deraliyye'de sarraflara olan deynimize mahsub bu def'a Sâ'î Seyyid Hasan oğlu Mustafa yediyle irsal olunan poliçe beyân olunur 29 Ş sene [1]230

6000 kuruş Edremid'de Sarrac oğlu Mustafa

7500 kuruş Edremid'de Küçük Yani

8000 kuruş Havran-ı Kebîr'de Anderye

5000 kuruş Küre'de Osman Reis şeriki Hüseyin Reis

2000 kuruş Avcılar'da Kasab oğlu Hüseyin

28500 kuruş

04000 kuruş Zeytinli'de Tulumcu oğlu İstirati

10000 kuruş Zeytinli'de Monolca Bazergan

07500 kuruş Zeytinli'de Çavuş oğlu Ananos

50000 kuruş

Otuz senesine mahsub sarraflara olan deynimize mahsub Sâ'î Mavi oğlu yediyle irsal olunan poliçe gurre-i L sene[1]230

7500 kuruş Sarrac oğlu Mustafa
01500 kuruş Hacı Piri oğlu Hacı Mustafa
12500 kuruş Güre'de Hüseyin Reis
05000 kuruş Avcılar'da Kassab oğlu Hüseyin
05000 kuruş Edremid'de Küçük Yani
07000 kuruş Edremid'de Mirasyedi oğlu
05500 kuruş Zeynitli'de Monolac
06000 kuruş Havran'da Andriye şeriki Ligor
50000 kuruş
73500 kuruş Hakim Efendi mahiyesi için Zeytinli'de Monolac

İşbu otuz bir senesi Kalyoncu bedeliyesi için Devilli Hacı Ahmed yediyle irsal olunan poliçe

23500 kuruş İki kazanın kalyoncu bedeliyesi ve ma'an mübaşiriyeleriyle sarrafin mektubuyla
00500 kuruş Bir mâh güzêştesi
24000 kuruş Tamâmen irsal olunmuşdur fi 19 R sene [12]31

Sarrafların şeriki Dimitri tarafımızda iken uşağı Ligor yediyle irsal olunan poliçe beyan şud fi gurre-i Z sene [1]230

07500 kuruş Edremid'de Sarrac Oğlu Mustafa
03000 kuruş Hacı Piri oğlu Hacı Mustafa
10000 kuruş Avcılar'da Kassab oğlu Hüseyin
12000 kuruş Güre'de Hüseyin Reis
15000 kuruş Zeytinli'de Monolac
10000 kuruş Edremid'de Küçük Yani
17500 kuruş Havran'da Andriye
75000 kuruş

[silik] yediyle poliçe beyan eder fi 19 R sene [1]231

Dimitraki Edremid'den Deraliyye'ye azimetinde rü'yet-i hesab olundukda kendine teslimen götürdüğü meblağ

64770 kuruş On dört kıt'a poliçe temessüküdür fi 3 S sene [12]31

Bâlâda olan hesablarımız Dimitraki ile Edremid'de rü'yet hesab olunup gayr-i ez-teslimat otuz bir senesi için iki yüz bin kuruşa deyn temessükü verilmişdir. Fi 3 S sene [12]31

200000 kuruş Dimitraki yediyle Asitane'ye temessükü gitmişdir fi 3 S sene [12]31

Otuz bir senesine mahsub sarraflarımıza bâ-temessük olan düyûnumaza mahsub irsal olunan poliçe beyan olunur

75000 kuruş Kahveci Mustafa yediyle irsal olunan poliçe fi 19 R sene [12]31
25000 kuruş Sarrafların tarafından akçe matlubuna Devilli Hacı Ahmed Asitane'de iken gelen Arab Sâ'î yediyle irsal fi 27 R sene [12]31
02500 kuruş Devletli Behram Paşa ve bâ-tahvil olan meblağın Arab Sâ'î yediyle irsal olunan havale fi 27 R sene [12]31

60000 kuruş Tüfençinin Şeyh Mehmed yedine irsal olunan poliçe fi 15 Ca sene [12]31
162500 kuruş
000940 kuruş Elkari Hüseyin Reis yediyle palamut akçesinden teslimat
163440 kuruş
Hesabı rü'yet olunmuştur.

Sarrafımız Höce Vasil tarafımıza gelip miyânemizde olan hesaplarımız rü'yet
olundukda bazergan-ı mersumlara ba'de'l-hesab zuhur eden deynimiz beyan olunur
160000 kuruş Teslim yedlerine verilen bâ-temessük deynimiz fi 15 B sene [1]231
40000 kuruş Sarraflar tarafından mektub edegelen adamını Sâ'î yediyle irsal olunan
poliçe fi 15 N sene [12]31
40000 kuruş İsmail Efendi yediyle irsal olunan poliçe fi 15 N sene [12]31
20000 kuruş Def'a sarraflar tarafından gelen Sâ'î yediyle irsal olunan poliçe fi 17
Le sene [12]31
75000 kuruş Kahveci Mustafa yediyle irsal olunan poliçe fi 9 Z sene [12]31
175000 kuruş

İki yüz yirmi dört senesi Kemer Edremid Mukâta'asından tahsil olunan mal kolluk
akçesi beyan şud fi gurre-i Z sene [12]24
Karaağaç ve Göbük karyelerinden
2265 kuruş 30 para
1339 kuruş 30 para Karaağaç Beyazı Abdullah Bölükbaşı
0091 kuruş 10 para Göbük Köyü Beyazı Çalık Hüseyin
3696 kuruş 30 para

Karye-i Pelidaylı Karyesi'nden
1533 kuruş 30 para
1360 kuruş 35 para Pelidaylı Beyazı Emin bölükbaşı
2894 kuruş 25 para
0090 kuruş 30 para Def'a Pelidaylı'ndan
2985 kuruş 20 para

Taylıeli Feşar karyelerinden
2167 kuruş 30 para
1194 kuruş 12 para Taylıeli Beyazı Hacı Halil
1166 kuruş 02 para Şarköy Beyazı Tatar oğlu
4528 kuruş

Karğa ve Hisar karyelerinden
2220 kuruş 20 para
0038 kuruş 25 para Karğa Beyazı Kırkağaçlı Hacı Mehmed'den
0550 kuruş 05 para Hisar Beyazı def'a Hacı Mehmed'den
2809 kuruş

Yabancılar ve Reşid-i Kebir karyelerinden
976 kuruş 15 para

314 kuruş 25 para Yabancılar Beyazı Çal oğlu
018 kuruş 15 para Reşid Beyazı
1300 kuruş 15 para
0200 kuruş Reşid harcı ve şa'îri
1500 kuruş

Bahadanlu Kara Dede karyelerinden
1825,5 kuruş
0032 kuruş 15 para Bahadetlü Beyazı
0413 kuruş 12 para Karadere Beyazı Çeştemen oğlunda
0350 kuruş Bahadanlu Harcı ve sâiri
2620 kuruş 07 para

Bodozlu ve Kazıklı karyelerinden
2183 kuruş
0016 kuruş 5 para Kazıklı Beyazı
0294 kuruş 35 para Bodozlu Beyazı
2494 kuruş

Dere-i kebîr ve sağır karyelerinden
2995,5 kuruş
0068, 5 Dere-i kebîr Beyazı
00006,5 kuruş Dere-i sağır Beyazı
3971 kuruş

Köylüce ve Hallaclar Karyelerinden
1632 kuruş 30 para
0965 kuruş 20 para Köylüce Beyazı
0368 kuruş 30 para Hallaclar Beyazı
2967 kuruş
Kemer Kasabası'ndan Yavılar ve Mestanlar ve Hurnac ve Karalardan
2836 kuruş
2838 kuruş 30 para Def'a
0235 kuruş 30 para Mahkeme Mahallesi Beyazı
0093 kuruş 38 para Memiş Beyazı
0041 kuruş 25 para Câmî'-i Şerif Beyazı ma'an Mestan
0035 kuruş 20 para Hacı Ahmed Beyazı
0022 kuruş 05 para Yunus Beyazı
0017 kuruş 25 para Kemer Nidası
0033 kuruş 15 para Mestanlar Karyesi Beyazı
0004 paradan 188
6154 kuruş 28 para
Avcılar ve Kolluklar ve Bayındır karyelerinden
3057 kuruş 30 para
0695 kuruş 05 para Avcılar Beyazı Halil Ağa'dan
0372 kuruş Kolluklar Beyazı
4079 kuruş

Tahta Karyesi 'nden ve Güre karyesinden
3008 kuruş 30 para
0802 kuruş Güre Avarızı ve harcı ve şa'ır
3810 kuruş
0042 kuruş 20 para Güre Beyazı
3853 kuruş 10 para

Kızılkeçili ve Zeytinli karyelerinden Arablar Kızılköy Tamakköy Etmekçi ve Kaşıkçı
2797 kuruş 30 para
3488 kuruş Def'a Zeytinli ve re'âyâları
2709 kuruş def'a
2175 kuruş 15 para Zeytinli Beyazı
0036 kuruş 05 para Arablar Kadıköy ve Kızılköy
11206 kuruş 10 para

Şekviran ve Temaşalık karyelerinden
1249 kuruş
0775 kuruş 35 para Şekviran Beyazı
0577 kuruş 30 para Temaşlık Beyazı
2602 kuruş 25 para

Havran ve Kırçılar ve Yenice ve İmir ve Dere ve Perane ve Şabcılar karyelerinden
1952 kuruş 10 para
3688 kuruş 20 para Def'a
3421 kuruş 35 para Def'a
9062 kuruş 65 para
0580 kuruş Def'a
9642 kuruş
0341 kuruş 20 para Kırçılar Beyazı
0088 kuruş 25 para Yenice Beyazı
0001 kuruş 25 para Dere ve Perane Beyazı
0110 kuruş İmir'in yalnız harc ve şa'ır kıymeti
0195 kuruş Şabci-i sağır Beyazı
0247 kuruş 10 para Şabcî-i kebîr Beyazı
0210 kuruş 10 para Havran Beyazı
10836 kuruş 35 para

Sarnıç Hacı Arslanlar ve Bülbüller ve Coruk ve Frenkköy ve Yörüklerden
2330 kuruş
0315 kuruş 20 para Sarnıç Beyazı
0026 kuruş 15 para Çoruk Beyazı
2671 kuruş 35 para

Dürlü ve Çıkrıkçı ve Narlı ve İbrahimce karyelerinden
2295 kuruş
0002 kuruş Dürlü Beyazı
0001 kuruş Çıkrıkçı Beyazı

0036,5 kuruş Narlıköy Beyazı
0370 kuruş İbrahimceköy Beyazı
2706 kuruş 25 para

Edremid Kasabası'ndan tahsil olunan

1094 kuruş 30 para
2658 kuruş 20 para Def'a
1812 kuruş 20 para Def'a
4435 kuruş 30 para Def'a
2197 kuruş 20 para Def'a
12199 kuruş

Bin iki yüz yirmi üç senesi Kemer ve Edremid Kazası Mukâta'asından tahsil olunan mâl-ı kolluk defteridir fi 27 L sene [1]223

Karaağaç ve Göbük karyelerinden

2343 kuruş 30 para
1307kuruş 10 para Karaağaç Beyazı Abdullah Bölükbaşı oğlu yediyle tahsil
0059 kuruş 20 para Göbük Köyü Beyazı ve Göbük Köylü Çalık yediyle tahsil
3696 kuruş 30 para

Karye-i Pelidaylı ve Taylıeli

3125 kuruş 5 para
1386kuruş 10 para Pelidaylı Karyesi'nin Pazazı İbrahim Bölükbaşı oğlu Hasan yediyle tahsil
1979 kuruş 30 para Taylıeli Beyazı Perdakçı Süleyman yediyle tahsil
0001 kuruş paradan
0692 kuruş

Şarköy ve Hisar karyelerinden

1802 kuruş
1106 kuruş 25 para Şarköy Beyazı Tüfenkçi Yeğeni İbrahim yediyle tahsil
0564 kuruş 25 para Hisar Beyazı Beyracıklı Monla İbrahim yediyle
3473 kuruş 10 para

Karğa ve Yabancılar karyelerinden

1334 kuruş 30 para
0625 kuruş 15 para Karğa Beyazı Karğalı Pamuk Mehmed yediyle tahsil
0281 kuruş 05 kuruş Yabancılar Beyazı Çal oğlan oğlu yediyle tahsil
2241 kuruş 10 para

Ağacık ve Yunuslar ve Reşid-i Kebir ve Bahadanlu ve Bodozlu karyelerinden

2894 kuruş 30 para
0200 kuruş Reşid harcı
0120 kuruş 15 para Ağacık Beyazı Arnavud Hacı Ali yediyle geldi
0016 kuruş Yunuslar Beyazı Karadereli Kara Ali oğlu yediyle tahsil
0014 kuruş 05 para Reşid-i Kebir Beyazı Kara Ali oğlu Hasan yediyle kefil
0044 kuruş 35 para Bahadanlu Beyazı Kara Ali oğlu yediyle kefil

0292 kuruş 05 para Bodozlu Beyazı ve Sebtci oğlu Hacı Mustafa yediyle kefil
3582 kuruş

Karadere ve Hurnac ve Kazıklı ve Dutluca karyelerinden

2176 kuruş 5 para

0349 kuruş 25 para Def'a Karadere harcı ve şa'îri ve [...]

0030 kuruş 30 para Karadere Beyazı Kara Ali Bölükbaşı oğlu Hasan yediyle tahsil

0009 kuruş 35 para Kızıklı Beyazı Dede tahvili Ali Ağa yediyle kefil

0002 paradan

2566 kuruş

Karye-i Dere-i Kebir ve sağır karyelerinden

2574 kuruş 10 para

0068 kuruş 30 para Dere-i kebir Beyazı Dedeköylü Ali Ağa yediyle tahsil

0006 kuruş 25 para Dere-i sağır Beyazı Def'a Ali Ağa yediyle tahsil

2649 kuruş 25 para

Kemerredremid Kasabası mahallâtından

3287 kuruş 15 para

2550 kuruş 30 para

5838 kuruş 05 para

0007 kuruş Mahkeme Mahallesi Beyazı

0227 kuruş 35 para Memiş Mahallesi Beyazı

1247 kuruş 05 para Cami-i Şerif mahallesi Beyazı

0006 kuruş 10 para Mestan Mahallesi Beyazı

0023 kuruş 10 para Hacı Ahmed Mahallesi Beyazı

0017 kuruş 35 para Yunus Mahallesi Beyazı

0027 kuruş 30 para Nadas ve saman Beyazı

0003 kuruş 140 para paradan

7395 kuruş 20 para

Karye-i Mestanlar ve Yavılar'dan

202 kuruş 20 para

028 kuruş 10 para Mestanlar Beyazı

230 kuruş 30 para

Köylüce ve Hallaclar ve Kolluklar karyelerinden

2154 kuruş 25 para

0939 kuruş 20 para Köylüce Beyazı Mustafa Bayrakdar yediyle tahsil

0380 kuruş 20 para Hallaclar Beyazı Sarı Bölükbaşı oğlu yediyle

3474 kuruş 25 para

Karye-i Avcılar ve Bayındır ve Tahtaköy

2697 kuruş

0810 kuruş Avcılar ve Bayındır Beyazı Bölükbaşı Halil Ağa yediyle tahsil

0270 kuruş Tahtaköy Beyazı Molla Hasan Bölükbaşı yediyle tahsil

Umûr-ı vilayet için Hacılar marifetiyle Asitane-i aliyyede verilen meblağ beyân şud şud fi 15 Ş sene [1]223

07500 kuruş

20500 kuruş Gemi maddesi için Hacılar marifetiyle verilen

28000 kuruş

Hesabı rü'yet olmuşdur.

Palamut için Arnavud Hacı Ali Ağa'ya geçen meblağ defteri beyân olunur sene [1]223

0975 kuruş Ali Ağa'dan geçen

0028 kuruş Mukaddemki hesabdan bâkî kalandan geçme

08400 kuruş Köylüce ahalilerinden geçme

0840 kuruş Kahve kıymetinden geçme

0051 kuruş Hacı Eyüb'den geçme

2744 kuruş

1000 kuruş Koca odada an-nakdin kendim verdiğim meblağdır

3744 kuruş

rü'yet-i hesab olmuşdur.

**Ek 1.5 : 20 C 1267/ 22 Nisan 1851 tarihli poliçe defteri
(BOA., D.BŞM.d., Gömlek no: 10326)**

*Berâ-yı kuyûdât-ı poliçehâ
Bursa'da Muaccelât Nazırı Süleyman Ağa tarafından olan poliçe 1 kıt'a
Davudpaşalı Hasan
Şehzadegân ve Fener haveli olarak
Esâme ve gayrihî 11
Sarraf Cezayirli oğlu Miğirdiç'dan
25000 kuruş
25000 kuruş fi 22 R sene [1]253
00000 kuruş
Kabulü fi 26 Ra sene [1]253
Esame vade 11*

*Hacıoğlupazarı Müftüsü tarafından Hacıoğlupazarı'nda Reisülküttab-ı esbak
Abdülkadir Efendi vakfının hâsılâtı iki yüz elli bir senesine mahsuben
Odunkapısı'nda Ali Yazıcı tarafından alınmak üzere poliçe 3 kıt'a
6370,5 kuruş 48 para
6370,5 kuruş 48 para fi 22 R sene [1]253
0000 kuruş 00 para
Kabulü fi 12 R sene 1253
Esame vade 12*

*İki yüz elli üç senesine mahsuben Evkaf-ı hümayun-ı şahaneden Kokoş Cizyesi'nin
hasılatı olarak mültezim Ahmed Şükriü Ağa tarafından varid olan poliçe 1 kıt'a
Yenihan'da Sarraf Begamlı Ohannes
11580 kuruş
11580 kuruş fi 21 Receb sene [1]253
00000 kuruş
Kabulü fi 13 Receb sene [1]253
Esame vade 21*

*İki yüz elli iki senesine mahsuben Evliya Sinan Paşa Vakfı'ndan Tikveş Kazası'nda
Hüdaverdi ve Temaşvar çiftliklerinin icâresine mahsuben Rumeli Valisi tarafından
varid olan poliçe
Sünbüllü Han'da sakin poliçeci Hayım Yahudi'den
5000 kuruş
5000 kuruş fi 19 S sene [1]254
0000 kuruş
Kabulü fi 29 Z sene 1253
Esame vade 45
Ve gayrihî
Tekmül fi 14 S sene [1]254*

İki yüz elli iki senesi Mart'ından Şubat'ı gayetine gelince Kıbrıs Ceziresi'nde Tuzla İskelesi'nden murur eden kahve ile tarife-i cedide hasilâtı olarak Kıbrıs Muhassılı tarafından varid olan poliçe

Galata'da İlyas Hava'dan poliçe 1 kıt'a

2852 kuruş

2852 kuruş fi 7 Za sene 1253

0000 kuruş

Kabulü fi 6 S sene 1254

Esame vade 31

Tekmil-i gayrihi fi 7 Za sene [1]254

İki yüz elli iki senesine mahsuben Selanik Valisi tarafından tarife hasilâtı olarak varid olan poliçe 1 kıt'a

Asitane-i aliyyede Büyük Yeni Han'da Küçük Hayım'dan almak üzere poliçe 1 kıt'a

33389 kuruş 24 para

37889 kuruş 24 para fi 14 R sene 1254

00000 kuruş

Kabulü fi 5 S sene 1254

Esame vade 31

Tekmil-i vade fi 10 Za sene [1]254

İki yüz elli iki senesine mahsuben Mart'ından Şubat'ı gayetine gelince İzmir'de kuru yemiş kitabet rusumatından olarak Dede Mustafa Ağa tarafından varid olan poliçe 1 kıt'a

Galata'da Kuyumcuoğlu İrim'den poliçe 1 kıt'a

16264 kuruş

16264 kuruş fi 13 S sene [1]253

0000 kuruş

Kabulü fi 24 M sene 1254

Esame vade 21

Tekmil-i vade 15 S sene [1]254

Bursa Muaccelât Nazırı Arif Efendi tarafından varid olan poliçe

Asitane-i aliyyede Sandal Bedestan'ında Bekçi ve Camcı Mustafa Efendi'den alınmak üzere poliçe 1 kıt'a

13802 kuruş 21 para

13902 kuruş 21 para

00000 kuruş

Kabulü fi 29 S sene 1254

Esame vade 11

Tekmil-i vade 10 Ra sene-i m.

Kayseriye Muaccelât Nazırı tarafından 4 aded gedik Tefenni mumu ve sâire su işi ve dülbent boyacı gediğinin icaresine mahsuben ale'l-hesab olarak irsalâtı

Deraliyye'de Küçük Yeni Han'da poliçeci Kayseriyeli Fernek oğlu şeriki Ohannes'den poliçe 1 kıt'a

2000 kuruş

2000 kuruş fi 9 Ca sene 1254
0000 kuruş
Kabulü fi 6 R sene 1254
Esame vade 31
Tekmil-i vade fi 7 Ca sene-i m.

Selanik'de Şişehane icaresine mahsuben Selanik Muaccelât nazırı tarafından varid olan poliçe
Deraliyye'de Büyük Yeni Han'da Sarraf Küçük Hayım'dan alınmak üzere poliçe 1 kıta
4080,5 kuruş
4080,5 kuruş fi 15 Ca sene 1254
0000 kuruş
Kabulü fi 12 Z sene 1254
Esame vade 31
Tekmil-i vade 13 Ca sene-i m.

Edirne Müşiri Emin Paşa tarafından nefis-i Edirne'de kain 3 aded Çarıklı gediğinin ücârâtı
2250 kuruş
2250 kuruş fi 2 Za sene 1254
Kabulü fi 16 Z sene 1254
Esame vade 32
Tekmil-i vade 13 Ca sene-i m.

Hamidiye Vakfı'ndan Siroz Kazası'nda Temyanos ve Patrik Çiftliklerinin iki yüz elli elli senesine mahsuben Zeynel Zade Hüseyin Bey tarafından varid olan icaresi poliçe 1
(Yarma Mustafa Kavas)
Valide Han'ında sakin Nikola Esteryo Bazergan'dan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a
8500 kuruş
8500 kuruş fi 8 Receb sene [1]254
0000 kuruş
Kabulü fi 2 Ca sene 1254
Esame vade 61
Tekmil-i vade fi 3 Receb sene-i m.

Vakf-ı hümayundan İzmir'de Bülbülcüler Han'ı civarında altıncı icareleri elli bir senesinden elli üç senesine kadar ve Kürt Osman Vakfı'ndan nar bahçesi icaresi elli iki ve elli üç senelerine kadar icareleri İzmir Muhassılı Dede Mustafa Ağa tarafından bâ-mektub ve bâ-poliçe vurd eden poliçe 1 kıt'a
İcâre
2960 kuruş
2960 kuruş fi 27 Ca sene 1254
Kabulü fi 3 Z sene 1254
Esâme ve gayrihî 21
Tekmil-i vade fi 24 Ca sene-i m.

Kayseriye'de 3 aded boyacı gedükâtı icaresi olarak muaccelât nazırı tarafından varid olan poliçe 2 kıt'a

Deraliyye'de Valide Han'ında mütemekkin Kayseriye Mutaaf Miğirdiç'dan poliçe 1 kıt'a

1500 kuruş

1500 kuruş fi 21 Ra sene [1]254

0000 kuruş

Kabulü fi 16 Ra sene 1254

Esame vade 31

Tekmil-i vade 13 Receb sene-i m.

Deraliyye'de Mercan Çarşısı'nda Alipaşa Han'ında mukim Kayseriye tüccarlarından Etyemez oğlu Mehmed Ağa'dan poliçe 1

1500 kuruş

1500 kuruş fi 15 Receb sene [1]254

Kabulü fi 16 C sene [1]254

Esame vade 31

Tekmil-i vade 13 Receb sene-i m.

(Kavasbaşı Hacı Hasan Ağa)

Bursa'da vâki' Hüdavendigâr ve Yıldırım Sultan Beyazıd vakf-ı şerifleri hasılatı olarak Bursa Muaccelat nazırı Eyüb Bey tarafından varid olan poliçe 1 kıt'a

Pençikiye Pazarı'nda sakin Avrupa tüccarlarından Toros oğlu Höce Sava poliçe 1

141751,5 kuruş 4 para

141751,5 kuruş 4 para fi 23 S sene-i m ilâ Ra sene [1]255

Kabulü fi 2 S sene [12]55

Esame vade 21

Tekmil-i vade 23 S sene-i m.

Selanik tarifesi hasılatı olarak iki yüz elli bir senesine mahsuben bakâyâ olup bâ-kaim-i Mustafa Nuri Paşa tarafından varid olan poliçe 1 kıt'a

Deraliyye'de Yeni Han'da Sarraf Küçük Hayım'dan poliçe 1 kıt'a

4095,5 kuruş

4095,5 kuruş fi 16 Ra sene [12]55

0000 kuruş

Kabulü fi 7 S sene 1255

Esame vade 31

Tekmil-i vade fi 8 Za sene-i m.

İki yüz elli üç senesine mahsuben Selanik tarifesi hasılatı olarak Mustafa Nuri Paşa tarafından varid olan poliçe 1 kıt'a

Deraliyye'de Büyük Yeni Han'da Sarraf Küçük Hayım'dan poliçe 1 kıt'a

39637 kuruş 17 para

39637 kuruş 17 para fi 16 Ra sene [1]255

Kabulü fi 7S sene 1255

Esame vade 31

Tekmil-i vade 8 ra sene-i m.

Medine-i Erzurum'da vâki' Sultan Süleyman Vakfı'nın iki yüz elli iki ve elli üç senelerine mahsuben fazla-i vakf olarak Osman Nuri Paşa tarafından varid olan poliçe 1 kıt'a

2283 kuruş Vâcib sene 1251

1845 kuruş Vâcib sene 1253

4128,5 kuruş

4128,5 kuruş fi 2 Ra sene [1]255

Kabulü fi 20 Z sene 1255

Esame vade 31

(Üsküdarlı Eşref Ağa)

İki yüz elli üç senesine mahsuben Hüdavendigâr Yıldırım Sultan Beyezid evkaf-ı Şerifelerinin bakâyâsına mahsuben Bursa muaccelât müdürü Eyüb Bey tarafından varid olan poliçe 2 kıt'a

37000 kuruş

Deraliyye'de Rub'ıye Han'ında mukim Harir tüccarı Hacı Halil Ağa'dan

17000 kuruş

09000 kuruş fi 8 Ş sene 1255

08000 kuruş

08000 kuruş fi 13 Ş sene-i m.

00000 kuruş

Kabulü fi 24 B sene 1255

Esame vade 9

İki yüz elli dört senesine mahsuben Hüdavendigâr ve Yıldırım Sultan Bayezid vakıflarının hasılatı olarak Bursa Muaccelât Müdürü Eyüb Bey tarafından varid olan poliçe

Valide Han'ında Sarraf Tomazi Ray Bazergan'dan

60000 kuruş

60000 kuruş fi 22 Muharrem sene [1]256

Kabulü 10 M sene [12]56

Esame vade 9

Gemlik Kasabası ahalisi zimmetlerinde olan mal-ı nukûd ile nemasına mahsuben perakende zimemden tahsil olunup muhassılı tarafından varid olan poliçe 3 kıt'a

Deraliyye'de mütemekkin Tomador Bazergan'dan

7762,5 kuruş 4 para

7762,5 kuruş 4 para fi 21 L sene 1256

00000 kuruş

Kabulü fi 18 L sene [1]256

Esame vade 1

(Baş Çuhadar Hacı Ahmed Ağa)

Milas Kazası Muhassılı Hâcegân-ı Divan-ı hümayundan Şerif Efendi mukaddem Evkaf-ı hümayun hazinesinden karzan ahz etmiş olduğu beş bin kuruşu bu def'a ma'a nema bâ-poliçe Deraliyye'ye irsal etmiş olduğu

Valide Han'ında Endriya Kapari Bazergan'dan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a

5700 kuruş
5700 kuruş fi 27 Za sene 1256
0000 kuruş
Kabulü fi 21 L sene 1256
Esame vade 11

(Borlu Ahmed Ağa)

İki yüz elli altı senesine mahsuben Bursa'da Kaplıcalar icaresi taksit-i sâlis ve râbi'i olarak kaplıcaha-i mezbur mutasarrıfı Şeyh Emin Efendi tarafından varid olan poliçe 1 kıt'a
Dersaadet'de Sepetçiler Han'ında sakin Harir Hayriye tüccarlarından Mehmed Efendi'den alınmak üzere poliçe 1 kıt'a
10000 kuruş zimmet dâde
00000 kuruş
Kabulü fi 24 Z sene 1256
Esame vade 14

(Üsküdarlı Halil Ağa)

Erzurum'da vâki' Sultan Süleyman Câmî'-i şerifinin iki yüz elli dört senesine mahsuben Erzurum Müftüsü Ethem Efendi tarafından varid olan fazla-i vakf bermuceb-i defter-i memhur
Derailiyye'de Valide Han'ında sakin Tokadlı Kalcı oğlu Serkis tarafından alınmak üzere poliçe 1 kıt'a
4802 kuruş zimmet dâde
0000 kuruş
Kabulüfi 16 M sene [1]257
Esame vade 31

(Kethüda Efendi tarafına poliçesi verilmiştir)

Tırnova'da vâki' zahire nazırı esbak ağa vakfının elli üç ve elli dört senelerinin güzeste emvali olup Hasan Efendi ve Yanko Bazergan'dan tahsil olunarak bu def'a mahall-i mezbur muhassılı tarafından varid olan poliçe
Büyük Yeni Han'da Sarraf Şamanto yeğeni Avram Bazergan'dan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a
1500 kuruş Hasan Efendi
1500 kuruş Yanko Bazergan
3000 kuruş
Terkîn
Kabulü fi gurre-i S sene 1257
Esame vade 11

Faik Paşa tevliyeti hasılatına mahsuben Şeyh Mısrî tarafından varid olan poliçe 1 kıt'a
3250 kuruş
Sünbüllü Han'ında mütemekkin Sarraf Hayım'dan almak üzere poliçe
3250 kuruş
0000 kuruş

Kabulü fi 9 S sene 1257

Esame vade 31

(Arab Hacı Mehmed)

Manisa'da vâki ' İshak Çelebi Vakfı'ndan Konya'da vâki ' Hazret-i Mevlana fukarâ ta'âmiyesiyle katib maaşı iki yüz elli altı senesine mahsuben Manisa Muhassılı tarafından varid olan

Galata'da Perşembe Pazarı'nda Baltacı Todoraki Bazergan'dan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a

12000 kuruş zimmet dâde

00000 kuruş

Kabulü fi 5 Ra sene 1257

Esame vade 11

Selanik tarafından vurud eden şişehane icaresi vâcib sene 1254 ilâ gâye-i sene 1256 poliçe 1 kıt'a

3900 kuruş

3900 kuruş

0000 kuruş fi 11 N sene 1257

Kabulü fi 5 Ş sene [1]257

Esame vade 31

Mahall-i mezburdan vurur eden Çarıkçılık gediği icaresi sene 1256 poliçe 1 kıt'a

1000 kuruş

1000 kuruş fi 11 N sene 1257

0000 kuruş

Kabulü fi 5 Ş sene [12]57

Esame vade 31

Hüdavendigâr ve Yıldırım hasılatı olarak Bursa muhassılı Kani Bey tarafından varid olan poliçe fi 16 S sene [1]258

Seretibbâ-i Sultanî devletli Abdülhak Efendi tarafından poliçe 1 kıt'a

7137 kuruş

Terkîn

Evliyâ Sinan Paşa Vakfı'ndan Hüdaverdi ve Temaşvar Çiftliklerinin elli yedi senesine mahsuben Kantor zâde Mustafa Bey tarafından çiftlikât-ı mezkur icâresi olarak vurud eden poliçe fi 17 S sene [1]258

Galata'da Kurşunlu Han'ında Selanikli Avram Sorbano Bazergan Yahudi'den poliçe 1 kıt'a

8000 kuruş fi 2 Ra sene [12]58

Kabulü 17 S sene [12]58

Esame vade 8

(Arab Ağa)

Sultan Selim Vakfı'ndan Tatar Pazarı'nda kain çiftlik ve esbab ve musakkafât ücerâtı olarak iki yüz elli beş senesinden elli yedi senesi Zilhiccesi gâyetine gelince Ziya Paşa tarafından vurud eden poliçe 1 kıt'a

Dersaadet Kumpanyası tarafından ahz olunmak üzere poliçe 1 kıt'a

3000 kuruş

3000 kuruş fi 26 Ca sene [1]258

Kabulü fi 5 B sene [12]58

Esame vade

Ebulfeth Sultan Mehmed Vakfı mülhakâtından Gülbahar Hatun Vakfı musakkafâtından Tokad'da kain Taşhan ücerâtı olarak iki yüz elli beş senesi Muharremi guresinden elli altı senesi Zilhiccesi gâyetine gelince müterâkim olan iki senelik

Dersaadet'de Valide Han'ında mütemekkin Tokadlı poliçeci Cerasun oğlu Odlis'den ahz olunmak üzere poliçe 1 kıt'a

440 kuruş Fi 19 sene 1258

000 kuruş

Kabulü fi 5 Ca sene [12]58

Esame vade 13

(Eyyüb Ağa)

İki yüz elli sekiz senesi taksit-i evveline mahsuben Cağalzâde Vakfı'ndan Bursa'da kain kaplıcaların icaresi olarak mutasarrıf tarafından vurud eden poliçe 1 kıt'a

Deraliyye'de Sandal Bedestan'ında Hazinedarzâde Hacı Mustafa Ağa tarafından poliçe 1 kıt'a

5000 kuruş

5000 kuruş fi 20 Ca sene [1]258

0000 kuruş

Kabulü fi 5 Ca sene 1258

Esame vade 11

Edirne mülhakâtı kazalarının çarıkçıları icaresine mahsuben Edirne Meclisi tarafından bâ-mazbata vurud eden poliçe

Mihrişah Valide Sultan Vakfı'ndan Köyceğiz Kazası'nda kain Hacı Bekir Ağa uhdesinde olan çiftlikâtın geçen elli altı ve yedi ve sekiz seneleri ücârâtından gayr-i ez kusur kalmış olan mebâliğ mahsûben Yakub Paşa tarafından vurud eden

Anadolu Kumpanyası canibinden ahz olunmak üzere poliçe 1 kıt'a

24827 kuruş

00000 kuruş

Kabulü fi 28 Receb sene 1260

Esame vade 21

Mihrişah Valide Vakfı mülhakâtından Bilal Ağa Vakfı müsteğüllâtından Balikesir Kazası'nda Başgelme Kasabası'nda bir bablık hanın iki yüz otuz senesinden elli dokuz senesi gayetine değin otuz senelik icaresi olarak Balikesri Kaymakamı

Mustafa Şakir Efendi tarafından bâ-mazbata irsal olunarak Anadolu Kumpanyası'ndan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a

1800 kuruş

60 kuruş mülhakât tarafından başkaca zimmet tahrir olunmuşdur sene 1258

1740 kuruş

0000 kuruş

Kabulü fi 13 Ş sene 1260

Esame vade

Kürd Osman Ağa Vakfi'ndan Yenişehir-i Aydın'da kain değirmen icaresi olarak iki yüz elli sekiz ve elli dokuz senelerine mahsuben Tavaslı Osman Ağa'dan bi't-tehâsüb Anadolu Kumpanyası tarafından ahz olunmak üzere Yakub Paşa tarafından vurud eden bir kıt'a poliçe kıt'a 1

258 kuruş

000 kuruş

Kabulü

Esame vade

Evliya Sinan Paşa Vakfi'ndan Tikveş Kazası'na tâbi' Temeşvar Çiftlikâtıyla Cağalzâde Rüstem paşa Vakfi'ndan Çiftlik ve esbab icaresi olarak Rumeli Defterdârı Mehmed Lebib Efendi tarafından varid olan poliçe münasebetiyle mübâyâ'acısı Begos zimmîden ahz olunacak 1 kıt'a

5373 kuruş 5 para

0000 kuruş

Kabulü fi 26 L sene [12]60

Esame vade 31

Manisa'da İshak Çelebi Vakfi'ndan Konya'da hazret-i Mevlânâ fukarâ ta'âmiyesiyle katib maaşı olarak iki yüz elli sekiz senesiyle elli dokuz senesine mahsuben varid olan

Galata'da Perşembe Pazarı'nda Baltacı Todoraki'den alınmak üzere poliçe 1

24000 kuruş fi 12 Za sene [1]260

00000 kuruş

Evliya Sinan Paşa Vakfi'ndan Temeşvar Çiftliklerinden iki yüz elli dokuz senesine mahsuben vurud eden bir kıt'a poliçe fi 10 Z sene [12]60

Mübâyâ'a Odasından tahsil olunmak üzere

5500 kuruş Baş poliçe

0025 kuruş

4975 kuruş

4975 kuruş fi 12 S sene [12]61

0000 kuruş

(Mirimirân Tayyar Paşa tarafından vurud etmiş olan)
Selimiye mülhakâtından merhum Defterdar Tahir Efendi Vakfı'nın Yenişehir-i Fener'de olan yüz res ağnamı furuht olunark bahası olan iki bin kuruşun bir kıt'a poliçesi
Sarrafa Hayım Yahudi'den
2000 kuruş
2000 kuruş fi 29 S sene [1]261
Kabulü fi 20 M sene [1]261
Esame vade 31

İki yüz altmış senesine mahsuben Kayseriye'de kain Basmahanenin ücârâtı olarak Sivas tarafından varid olan
Valide han'ında Firtek oğlundan alınmak üzere
Poliçe
3066,5 kuruş
3066,5 kuruş fi 8 R sene [1]261
Kabulü fi 17 Za sene [12]61
Esame vade 21

İki yüz altmış senesi Teşrin-i sâni ibtidâsından Şubat'ı gayetine değin mahrusa-i Edirne'de selâtîn-i izâm evkâf-ı şeriflerinin ferağ ve intikâlât ve muaccelât muaccesesi olarak bâ-inhâ vurud eden
Küçük Yeni Han'da Höce Artin zimmîden alınmak üzere poliçe 1
23522 kuruş 39 para
23522 kuruş
00000 kuruş fi 2 Z sene 1261
Kabulü
Esame vade

İki yüz altmış senesine mahsuben Karasi Sancağı Kazalarında olan bakâyâdan olarak Esseyyid Mustafa Şakir Efendi tarafından varid olan
Anadolu Kumpanyası'ndan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a
560 kuruş
560 kuruş fi 18 S sene [1]261
Kabulü fi 23 Za sene 1261
Esame vade 15

Altmış senesi gâyetine değin Edirne Eyaleti'nde Dimetoka Vakfı tarafından olarak Edirne tarafından gelen bakâyânın poliçesi
Deraliyye'de Küçük Yeni Han'da Sarrafa Artin'den alınmak üzere poliçe 1
1290 kuruş
0000 kuruş
Kabulü fi gurre-i Ca sene 1261
Esame vade 11

*Altmış senesi gâyetine değin Aydın tarafından olarak vurud eden bakâyânın poliçesi
Anadolu Kumpanyası 'ndan alınmak üzere poliçe 1 küt'a
7629 kuruş
0000 kuruş
Kabulü fi gurre-i R sene 1261
Esame vade 21*

*İki yüz altmış senesine mahsuben Tikveş Kazası'nda Hüdaverdi ve Temaşvar
çiftliklerinin icâresine mahsuben Osman Paşa tarafından varid olan poliçe 1 küt'a
Selanik Bazerganlarından Bedros'dan alınmak üzere
20000 kuruş
20000 kuruş fi 9 R sene [1]261
Kabulü fi 2 Z sene 1261
Esame vade 11*

*Menteşe Sancağı'nda kain Köyceğiz Kazası'nda vâki' Mihrişah Valide Sultan Vakf-ı
şerifinden Hacı Bekir Ağa'nın uhdesinde olan çiftlikâtın elli dokuz senesi icaresinden
ale'l-hesab olarak varid olan poliçe 1 küt'a
Galata'da Halil Paşa Han'ında mütemekkin Baltacı Todoraki Bazergan'dan alınmak
üzre
38908,5 kuruş
38908,5 kuruş fi 5 Receb sene [1]261
Kabulü fi 12 C sene [1]261
Esame vade 21*

*Nefs-i Edirne Kazası'nın altmış bir senesi Martı ibtidâsından Mayıs gâyetine kadar
üç mah zarfında vuku bulan ferâğ ve intikâlât ve mahlulât muaccesıyla gedikân
ferağ ve intikâlinden hasıl olan harcları irsaline dair poliçe 1 küt'a
Deraliyye'de Nasıf Ağa Han'ında sakın Sarraf Payanto Bazergandan alınmak üzere
13435 kuruş
13435 kuruş fi 21 Receb sene [1]261
Kabulü fi 26 C sene 1261
Esame vade 15*

*Mihrişah Vakfı'ndan Midilli Ceziresi'nde kâin Kalonya'da müsakkafât ve emlak
icareci
Revgan-ı Zeyt Tüccarı Pavlo Ballağo Bazergan'dan poliçe 1
4000 kuruş
4000 kuruş fi 26 Receb sene [1]261
Kabulü fi 5 Receb sene [1]261
Esame vade 21*

*Ferağ ve intikâlât ve mahlulât hasılatı olmak üzere Vize Kaymakamı esbak İsmail
Rahmi Bey tarafından vurud edip Deraliyye'de Büyük Yeni Han'da mütemekkin
Sarraf Heci oğlu Cercan tarafından olmak üzere vurud eden poliçe
6035 kuruş
2435 kuruş nakden vurud eden*

3600 kuruş poliçe
Kabulü fi 15 Receb sene [1]261
Esame vade 11

Filibe ve Pazarcık Kazalarının evkafı hasılatından olarak bu def'a evkaf müdürlerin muhasebeleri lede'r-rü'ye memuru Hacı Nuri Efendi'nin canib-i nezarete takdim eylediği poliçesi

Küçük Yeni Han'da Abacı başı Gümüş Güran oğlu Dimitraki
18706 kuruş 20 para
Esame vade 31

Nasuh Ağa Han'ında mütemekkin Yomton Al Bala zimmî
14116 kuruş

Esame vade 15
32832 kuruş kabulü
00000 kuruş
Fi 26 L sene [1]261

Bursa ve havalisinde kain Evkaf-ı hümayun ve Harameyn-i muhteremeyn hazinelerine aid ferağ ve intikâl ve mahlulât rusumat ve muaccelâtından altmış bir senesi Cumadelahire guresinden sene-i merkume Ramazan-ı şerifi on birinci gününe değin üç mah on bir gün zarfında vuku bulan hasılat evkaf müdürü Halil Efendi tarafından vurud eden

Anadolu Kumpanyası'ndan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a
19848 kuruş
00000 kuruş
Kabulü fi 17 L sene [1]261
Esame vade 15

Edirne Muaccelat Müdürü Hâcegandan Hasan Rüşdü Efendi tarafından franca hasılatı ve ücerât olmak üzere ber-muceb-i emr ve mümzâ vurud ederek Deraliyye'de Küçük Yeni Han'da mütemekkin Sarraf Höce Artin zimmîden alınmak üzere poliçe 1 kıt'a

2757,5 kuruş 36 para
0000 kuruş
Kabulü fi 27 L sene 1261
Esame vade 15

Mihrişah Valide Sultan Vakfı'ndan Menteşe Sancağı'nda Köyceğiz Kazası'nda Hacı Bekir Ağa'nın uhdesinde olan on iki kıta çiftlikâtın elli dokuz senesine mahsuben gayr-i ez irsal kusur ücerâtının Yakub Paşa hazretleri tarafından vurud eden

Baltacı Bazergan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a
21091,5 kuruş
21091,5 kuruş fi 17 Z sene 1261
00000 kuruş
Kabulü fi 19 Za sene [1]261
Esame vade 21

Müşârun-ileyhâ vakfından liva-i mezburda kain han ve hamam ve çiftlikât ve dekakin ve arazi ve saire hasılatı olmak üzere altmış beş senesine mahsuben Yakub Paşa hazretleri tarafından bâ-arıza vurun eden

Baltacı Bazergan'dan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a

22816 kuruş

22816 kuruş fi 17 Z sene [1]262

Kabulü fi 19 Za sene [1]261

Esame vade 21

Edirne ve havalisinde kain evkaf-ı hümayun ve Harameyn-i muhteremeyn hazinelerine aid ferâğ ve intikâl ve mahlulât rusumat ve mu'accelâtdan iki yüz altmış bir senesi Teşrîn-i evveli ibtidâsından Kanun-ı evveli gâyetine değin üç mah mururunda vuku bulan hasılat evkaf müdürü Hasan Efendi tarafından vurun eden

Deraliyye'de Küçük Yeni Han'da Sarraf Höce Artin Bazergan'dan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a

4276 kuruş 30 para

00000 kuruş

Kabulü fi 29 Muharrem sene 1262

Esame vade 15

Sultan Selim Han-ı sâlis vakfından Tatarpazarı'nda Melek Hatun toprağında iki bab denk ma'a müştetilât mahlul olarak mahlüldür talibine bi'l-furuht gayr-i ez rusumat vurun eden mebâliğ bâ-arıza ve bâ-mazbata

Deraliyye'de Nasuh Ağa Han'ında mütemekkin Bomton Al Pale Bazergan'dan

25304 kuruş 30 para

25304 kuruş

00000 kuruş

Kabulü fi 9 S sene[12]62

Esame vade 15

(Berâ-yı hasılât ve harc-ı muhâsebât ve mübaşeret-i tahrir-i evkaf-ı şerife malume R sene 1260 ve sene 1261 in kadar meblağ an cânib-i İzzet Bey müdür-i evkaf-ı Balıkesri ve Biga ve Bergama bâ-poliçe vurun ve an cânib-i ve kumpanya-i Anadolu ber-muceb-i der hazine-i evkaf-ı hümayun teslim fermude)

39411 kuruş

Bergama Kazası'nda Osman zâde Vakfi'nın altmış ve altmış bir seneleri gayr-i ez masarîf varidatıyla kalede olan evkaf hasılatı ve Balıkesiri'de olan harc-ı muhasebât-ı Evkaf Müdürü İzzet Bey tarafından vurun eylediği

Poliçe 1 kıt'a

Anadolu Kumpanyası'ndan

39411 kuruş

29411 kuruş

00000 kuruş

Kabulü fi 2 Ra sene [1]262

Esame vade 15

(Pusula dâde işbu altmış bir senesi zimmetin mahalline kayd olunmuşdur)
Haleb Eyaleti'nde kain Şehid Mehmed Paşa Vakf-ı şerifinden musakkafât ve müsteğillât ücârâtıyla ferağ ve intikâlât hasılatdan Müteveffâ İzzet Efendi marifetiyle tahsil olunup Mutasarrıfı Osman Paşa tarafından varid olan
Büyük Yeni Han'da Misak oğlu Höce Agobcan'dan
22811,5 kuruş

22811,4 kuruş fî 10 Ra sene 1262

00000 kuruş

Kabulü fî 22 S sene [1]262

Esame vade 20

Filibeli'de Sultan Süleyman -tâbe serahu- hazretlerinin vakf-ı şeriflerinden dört dokmak deyneğin niş hissesi Ali Necib Paşa merhumun mahlulünden lede'l-müzâyede mahallinde tâlibine furuht olunmuş olduğundan icab eden muaccesini irsali babında Filibe Meclisi'nin tarafından ve evkaf Müdürü tarafından varid olan mazbata ve inhâ

Polîçe 1 kît'a

Filibeli Kara Reisli zâde devletli İbrahim Bey tarafından Astarçılar Han'ında mukim Sarraf Acı oğlu Höce Begos Bazergan'dan

Mu'accele

35031 kuruş

Kabulü fî 19 Ra sene [1]262

Esame vade 31

Terkîn

(Anadolu Kumpanyası'ndan alınmak üzere dir)

Menteşe Sancağı'nda Köyceğiz Kazası'nda Hacı Ebubekir Ağa'nın uhdesinde olan çiftlikâtın altmış senesine mahsuben mahallinden varid olan polîçe 1 kît'a

32544 kuruş

32544 kuruş fî 20 Ca sene 1262

Kabulü fî 2 Ca sene [1]262

Esame vade 21

Edirne Evkaf Müdürü Hasan Efendi tarafından hasılat-ı evkaf olarak Küçük Yeni Han'da mütemekkin Sarraf Höce Artin zimmîden alınmak üzere polîçe 1 kît'a

3934 kuruş

0000 kuruş

Kabulü fî 2 Ca sene [1]262

Esame vade 15

Bağdad Eyaleti Mutasarrıfı Elhac Necib Paşa hazretleri taraflarından Bağdad'da vâki' evkaf-ı şerife tahsiliyesi olmak üzere altmış senesi Martından Şubatı gayetine değin bi'l-vurud Galata'da mütemekkin Kestinli nam tacir tarafından alınmak üzere polîçe 1

[...] 4000 adet

Be-hesab-ı Bağdad

86000 kuruş

06000 kuruş Berâ-yı rayic Asitane tenzil şud

80000 kuruş

80000 kuruş fi 5 Ra sene 1262
00000 kuruş
Kabulü fi 27 Z sene 1262
Ve gayrihî 31

Sultan Selim Han kadim vakfından Varna'da kain müsakkafâtdan mahlulat olmak üzere Varna Müftüsü ve evkaf müdürü Esseyid Halil Efendi tarafından bu'l-vurud Valide Han'ında kain Harastin oğlu Avadis zimmîden alınmak üzere poliçe 1 kît'a
14233,5 kuruş
14233,5 kuruş fi 28 C sene 1262
Kabulü fi 10 C sene 1262
Ve gayrihî 15

Haleb Eyaleti'nde kain Şehid Mehmed Paşa Vakf-ı şerifinin ferâğ ve intikâlât ve ücerât hasılâtından kusur kalan mebâligden eyalet-i mezkur evkaf müdürü Abdullah Efendi tarafından vurud eden
Höce Evannes tarafından poliçi 1 kît'a
6000 kuruş
Kabulü fi
Esame vade 21
Terkin
Meblağ-ı mezbur elli bin kuruş olup ve Harameyn Hazinesine aid olduğundan şerh verildi

Menteşe Sancağı'nda Köyceğiz Kazası'nda Hacı Bekir Ağa'nın uhdesinde olan çiftlikâtın altmış senesi kusur icârına mahsuben mahallinden varid olan 1 mazbata poliçe 1 kît'a
Anadolu Kumpanyası'ndan alınmak üzere poliçe 1 kît'a
27456 kuruş
27456 kuruş fi 7 N sene 1262
Kabulü fi 12 Ş sene [1]262
Esame vade 25

Tırhala Sancağı'nda Yenişehir-i Fenar Kazası'nda vâki' Palama ve Sandık ve sair çiftlikâtının müsteciri Adile hanım tarafından altmış ve altmış bir senelerine mahsuben çiftlikât-ı mezkur ücerâtı irsali zımnında varid olan ariza poliçe 2 kît'a
50000 kuruş Sarraf Mişon sakın-i han-ı Cedid-i Kebir alınmak üzere bu def'a 1 kît'a
30000 kuruş Sarraf Nesim Porla sakın-i han-ı Yıldız poliçe 1 kît'a
80000 kuruş
80000 kuruş fi 7 N sene [1]262
00000 kuruş
Kabulü fi 9 C sene [1]262
Esame vade 91
(Anadolu kumpanyasından)
Menteşe Sancağı'nda Köyceğiz Kazası'nda Hacı Bekir Ağa'nın uhdesinde olan çiftlikâtın altmış bir senesine mahsuben icaresine mahsuben mahallinden vârid olan poliçe 1 kît'a

39299,5 kuruş 30 para
29299,5 kuruş 30 para fi 26 L sene 1262
00000 kuruş
Kabulü fi 5 L sene [12]62
Esame vade

Yenişehir'de Pilamay Rum ve sair çiftlikâtının müsteciri Kasım Enver Efendi ve Ahmed Şakir Ağa'nın icaresinden zimmetlerine mahsuben vârid olan poliçe 2 küt'a Yeni Han'da sakin poliçeci Mişon tarafından alınmak üzere
27454,5 kuruş 30 para
27454,5 kuruş 30 para
54909,5 kuruş
54909,5 kuruş fi 15 L sene 1262
00000 kuruş
Kabulü fi 22 Receb sene [1]262
Esame vade 61

Bursa Evkaf Müdürü esbak Eyüb Bey bakâyâsından olarak Hüdavendigâr vakfî hasılatından elli dört senesine mahsuben Halil Edip Efendi tarafından vurud eden bakâyânın mikdârı
9984,5 kuruş 30 para
9984,5 kuruş 30 para fi 29 Za sene 1262
0000 kuruş
Kabulü fi
Esame vade

Vize Sancağı dahilinde evkaf hâsılatı olmak üzere muhassılı Esseyid İsmail Rahmi Efendi tarafından bi'l-vurud Rumeli Kumpanyası'ndan alınmak üzere poliçe 1 küt'a
5811 kuruş
5811 kuruş fi 23 Z sene 1262
Kabulü fi
Esame vade 11

Mihrişah Vakfî'ndan Menteşe'de Hacı Bekir Ağa uhdesinde olan on iki küt'a çiftlikâtın iki yüz altmış bir senesi icaresine mahsuben mahallinden bâ-mazbata vurud eden poliçe 1 küt'a
Anadolu Kumpanyası canibinden alınmak üzere
20000 kuruş
20000 kuruş fi 23 M sene [1]263
00000 kuruş
Kabulü fi 20 Z sene [12]62
Esame vade 25
(Kavaşbaşı ağa)
Sakız Ceziresi'nde Evkaf hasılatı olmak üzere bâ-mazbata vurud ederek Deraliyye'de Limon İskelesi'nde kâin Andri Zikomala Bazergan'dan alınmak üzere poliçe 1 küt'a an gurre-i M sene 1262 ilâ gâye-i Z sene-i m.

3542 kuruş
0000 kuruş
Kabulü fi 7 Muharrem sene 1263
Esâme ve gayrihî 11

(Pusula dâde)

Mihrişah Vakfî'ndan Hacı Bekir Ağa uhdesinde olan Menteşe Sancağı'nda on iki kıt'a çiftlikâtın iki yüz altmış bir senesi kusur icaresiyle iki yüz altmış iki senesine mahsuben bâ-mazbata vurud eden poliçe 2 kıt'a

Anadolu Kumpanyası'ndan alınmak üzere

10700 kuruş 30 para

33073,5 kuruş 54 para

43774 kuruş 24 para fi 5 Receb sene [12]62

43774 kuruş fi 11 M sene 1263

0000 kuruş

Kabulü fi 23 M sene 1263

Esame vade 25

Manisa Sancağı'nda bakâyâ-yı ücârâta mahsûben evkaf müdürü tarafından vârid olan poliçe 2 kıt'a

Deraliyye'de Yeni Han'da Mısırlı oğlu Bedros'dan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a

6862,5 kuruş

6862,5 kuruş

Deraliyye'de Kilid Han'ında Manisa tüccarlarından Çalık oğlu Elhac Ömer Ağa poliçe 1

9960,5 kuruş

9960,5 kuruş

00000 kuruş

Kabulü fi 17 R sene [1]263

Esame vade 21

Atik Ali Paşa vakfından Yandol'dan icâret olmak üzere İslimye Muhassılı Mustafa Ağa tarafından olarak Deraliyye'de Kutucular Han'ında mütemekkin İslimyeli Abacı Papa Estefan oğlu Vasil Bazergan'dan alınmak üzere poliçe kıt'a

540 kuruş

540 kuruş fi 28 S sene [12]63

0000 kuruş

Kabulü fi 16 S sene 1263

Esame vade 11

Mihrişah Valide Sultan Vakfî'ndan Hacı Bekir Ağa uhdesinde olan on iki kıt'a çiftlikâtın iki yüz altmış iki senesine mahsuben ale'l-hesab olark vârid olan poliçe 1 kıt'a

Anadolu Kumpanyası tarafından

20000 kuruş

20000 kuruş fi 14 Ra sene 1263

00000 kuruş

Kabulü fi 23 S sene 1263

Esame vade 21

Kara Osman zâde Hacı Hüseyin Ağa Vakfı'ndan Karasi Sancağı'nda Üçkemer ta'bir olunur âhar Çuhadar bahçesi icaresi olmak üzere sinîn-i ma'lûmeye mahsûben üç bin kuruş Biga ve Balıkesir Muaccelât Evkaf Müdür İzzet Efendi tarafından bi'l-vurûd Anadolu Kumpanyası'ndan tahsîl olunmak üzere poliçe 1 kıt'a

3000 kuruş

3000 kuruş

0000 kuruş fi 29 Ra sene [12]63

Kabulü fi 14 Receb sene 1263

Esame vade 15

Sultan Selim ve Çağalzâde Vakıflarından Varna ve Balçık'da kâin Musakkafât Ücârâtı olarak Varna Muhâfızı tarafından altmış bir ve iki senelerine mahsuben vârid olan poliçe 1 kıt'a

Rumeli Kumpanyası tarafından alınmak üzere poliçe 2 kıt'a

1471 kuruş

1471 kuruş fi 7 R sene [1]263

Kabulü fi 13 Ra sene 1263

Esame vade 21

Hüdavendigâr Sultan Mahmud Han-ı sâni Vakfı'ndan mülhakâtı câmi'-i Enderun Vakfı nukûdundan olmak üzere Gemlik kasabalarından olmak üzere on beş bin kuruş bi't-tahsil Bursa Evkaf Müdürü Halil Edib Efendi tarafından vurûd edip Deraliyye'de Sepetçi Hân'ında Mığırđıç Bazergan'dan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a

15000 kuruş

15000 kuruş fi 12 Ra sene 1263

00000 kuruş

Kabûlü fi

Esame vade 11

Mahrusa-i Bursa'da vâki' Harameyn-i muhteremeyn ve Evkaf-ı Hümayun Hazineslerinden mazbût ve mülhaz evkaf-ı şerîfe müsakkafâtından olan han ve hamâm ve dekâkîn ve sâire gediklerinin altmış bir senesine mahsûben tahsil kılınan ücârâtın irsâline dâir Evkaf müdürü tarafından vurûd eden inhâ

Poliçe 3 kıt'a

17995 kuruş

00000 kuruş

Kabulü fi 6 A sene [12]63

Esame vade 9

Sultan Mahmud Vakfı mülhakâtından câmi'-i Enderun Vakfı nukûduyla sâir evkafdan olark Gemlik kurâları ahâlîlerinden bi't-tahsil Bursa Evkaf Müdürü Halil Edib Efendi tarafından vârid olan poliçe 1 kıt'a

5000 kuruş

5000 kuruş

0000 kuruş
Sünbüllü Han'da Tomruk oğlu Begos'dan
Kabulü fi 13 Z sene [1]263
Esame vade 11

Bursa ve havâlisinde kâin Harameyn ve Evkaf-ı hümayun hazinelerinden mazbut ve mülhak evkafdan vuku bulan mahlulât mu'accelâti ve ferağ ve intikal rusumâtı ve harc-ı muhâsebât olarak altmış iki senesi Mart'ından Şubat'ı gâyetine gelince Bursa Evkaf Müdürü Halil Edip Efendi tarafından vârid olan poliçe 1 kıt'a

17796 kuruş
00000 kuruş
Kabulü fi 9 Ca sene [1]263
Esame vade

Sultan Mahmud mülhakâtından Edremid'de kâin Mehmed Emin Ağa Vakfına Hatun ve Esiri Mehmed Ağa Vakıflarının müsakkafâtından Bakır Han'ı ve Küçük Han vesâire ücerâtı olarak altmış iki senesine mahsuben mahallinden vârid olan poliçe 1 kıt'a

8495 kuruş
8465 kuruş
0000 kuruş fi gurre-i Receb sene [12]63
Asitane'de Sarraflar Kahyası Canik zimmînin adamı Mübâya'acı oğlu Höce Manok tarafından
Kabulü fi 12 Z sene-i m
Esame vade 11

Taraklıborlu'da vâki ' Gazi Süleyman Paşa Vakfından Kapılıözü ma'a havâlî-i şehir kurâsının elli sekiz senesinden altmış iki senesi gâyetine değin mahallinden vârid olan poliçe 2 kıt'a

Anadolu Kumpanyası tarafından alınmak üzere
9421 kuruş
6273 kuruş
15695 kuruş
9421 kuruş fi 8 Receb sene [1]263
6274 kuruş
6274 kuruş
0000 kuruş
Kabulü fi 12 C sene 1263
Esame vade 21

Mahrusa-i Edirne'den olarak iki yüz altmış iki senesi Kanun-ı evveli ibtidâsından Şubat'ı gâyetine değin üç mâh zarfında vuku bulan ferâğ ve intikâl ve mahlulât ve ücerât olmak üzere Dersaadet'de Küçük Yeni Han'da mütemekkin olarak Artin Bazergan'dan alınmak üzere vurud eden poliçe 1 kıt'a

8496,5 kuruş 48 para
00000 kuruş

*Kabulü fi 16 C sene 1263
Esame vade 11*

*Edirne Evkaf hasılâtı olarak altmış üç senesi Mart'ından Mayıs'a gelince Evkaf
Müdürü Hasan Efendi tarafından vârid olan poliçe 1 kit'a
Dersaadet'de Küçük yeni Han'da Sarraf Artin'den alınmak üzere
3831 kuruş 16 para
00000 kuruş
Kabulü fi 5 N sene 1263
Esame vade 11*

*Menteşe Sancağı'nda Köyceğiz Kazası'nda Hacı Bekir Ağa uhdesinde olan on iki
kit'a çiftlikât bedelinin kusuru olarak altmış iki senesine mahsuben bâ-mazbata vârid
olan poliçe 1 kit'a
6926 kuruş
6926 kuruş fi selh-i Z sene [12]63
Kabulü fi 29 Z sene [1]263
Esame vade 25*

*Mahrusa-i Edirne'den olarak bin iki yüz altmış üç senesi mâh-ı Haziran'ını
ibtidâsından sene-i merkume Ağustosı gâyetine değin üç mâh zarfında vuku bulan
ferâğ ve intikâlât ve mu'accelât hâsılâtı olmak üzere Dersaadet'de Küçük Yeni
Han'da Sarraf Artin Bazergan'dan alınmak üzere vurûd eden poliçe 1 kit'a
12416,5 kuruş 12 para
00000 kuruş
Kabulü fi 28 Z sene [12]63
Esame vade*

*(Kavası Müdür İbrahim Ağa)
Manisa'da Sarayaltı ta'bir olunur tarlanın icâresiyle mu'accele ve harc-ı ferâğ
olarak Manisa evkaf müdürü Mehmed Efendi'nin tarafından vârid olan poliçe
Sarraf Mısırlı Oğlu Bedros tarafından alınmak üzere poliçe 1 kit'a
3930 kuruş
3930 kuruş fi 21 Muharrem sene [1]263
0000 kuruş*

*Mihrişah Sultan Vakfı'ndan Mentеше'de kâin 17 kit'a çiftlikât dâhilinde olan han ve
sairenin altmış iki senesine mahsuben vurud eden hâsılâtı poliçe 1 kit'a
Anadolu Kumpanyasından
25148 kuruş
25148 kuruş fi 13 S sene 1264
00000 kuruş
Kabulü gurre-i S sene [12]64
Esame vade 25*

Manisa'da kâin İshak Çelebi Vakfî'ndan Hazret-i Mevlânâ Dergâhı ta'ayyünâtı olarak altmış üç senesine mahsuben Evkaf Müdürü tarafından vârid olan poliçe Yeni Han'da mütemekkin Sarraf mu'teberândan Bedros cenabları tarafından olmak üzere poliçe 1 kıt'a

12500 kuruş

12500 kuruş

00000 kuruş fi 29 Ca sene [1]264

Kabulü fi 3 Ş sene 1264

Esame vade 21

21000 kuruş

05248 kuruş Salı dergahının nâ-tamâm mahallinden

15752 kuruş

1800 kuruş Dergah-ı mezbur fukarâsı ta'âmiyesi

13952 kuruş

00716 kuruş Şerif Galib hazretlerinin türbedar vazifesi ve masârıf-ı sâiresi

13236 kuruş

Saruhan Evkaf Müdürü tarafından olarak Deraliyye'de Kilit Han'da sâkin Manisa tüccârlarından Ömer Ağa'dan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a

7691,5 kuruş

7691,5 kuruş fi 11 Ca sene 1264

00000 kuruş

Kabulü fi 6 Ca sene 1264

Esame vade 11

(Nasuh Han'ında Kayseriyeli Benli oğlu Melkon'dan tahsili)

Haleb'de vâki' Cafer Ağa Vakfî'ndan Kurşunlu Han'a dâir olarak poliçe 1 kıt'a

1760 kuruş

1760 kuruş

0000 kuruş

Kabulü fi 12 Receb sene [1]264

Esame vade 31

Hamidiye Vakfî'ndan Siroz Kazası'nda Ayanos ve Patrik çiftliklerinin ücârâtından ale'l-hesab olarak Selanik Evkaf Müdürü Ata Bey tarafından olmak üzere Sarraf Höce ve Bıçak tarafından alınmak üzere poliçe 1 kıt'a

13236 kuruş

13236 kuruş

00000 kuruş

Kabulü fi 25 C sene 1264

Esame vade 31

Laleli Vakfî'ndan Kırmızı Riştehâne ve Mana Bahçesi'nin ferağ ve intikâl harcları olmak üzere İzmir Evkaf Müdürü Ebubekir Efendi tarafından vârid olan poliçe 2 kıt'a Anadolu Kumpanyası'ndan alınmak üzere

1284 kuruş

Kabulü fi 28 C sene 1264

Esame vade 11

TERKİN

Vakfı tarafına gönderilmiştir.

Mihrişah Valide Sultan Vakfı'ndan Köyceğiz Kazası'nda Hacı Bekir Ağa uhdesinde bulunan on iki kıt'a çiftlikâtın iki yüz altmış üç senesine mahsuben mahallinden vurud eden icâresi

Anadolu Kumpanyası'ndan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a

60000 kuruş

60000 kuruş fi 29 Receb sene [1]264

00000 kuruş

Kabulü fi 3 Receb sene 1264

Esame vade 25

Bağdad Valisi tarafından vârid olan poliçe 1 kıt'a

Yıldız Han'ında mütemekkin Bağdadlı Yakob veled-i Magma Tariç Yehudi tarafından alınmak üzere

100000 kuruş

60000 kuruş fi 2 Ş sene [1]264

40000 kuruş fi 13 R sene-i m

00000 kuruş

Kabulü fi 23 Z sene 1264

Esame vade 31

Tırhala Sancağı'nda Palama ve Davud Çiftlikâtı mutasarrıfı Ahmed Şükrü Efendi tarafından çiftlikât-ı mezkure ücârâtına mahsuben ale'l-hesab olarak varid olan poliçe 1 kıt'a

Yeni Han'da Yenişehir sarrâfânından Yako Bazergan'dan alınmak üzere

20000 kuruş

20000 kuruş fi 9 C sene 1264

00000 kuruş

Kabulü fi 2 Ş sene 1264

Esame vade 61

Aydın Sancağı'nda Kürd Osman Ağa Vakfı'ndan değirmen icâresiyle Karagöl Akarça çiftliklerinin icaresi olarak Aydın Evkaf Müdürü tarafından varid olan poliçe 1 kıt'a

Anadolu Kumpanyası'ndan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a

11383 kuruş

11383 kuruş fi 3 N sene 1264

00000 kuruş

Kabulü fi 9 Ş sene 1264

Esame vade 21

Kasım Enver Efendi'nin uhdesinde bulunan çiftlikâtdan Davuldu ve sâirenin mâl icâresine mahsuben vurud eden poliçe

Büyük Yeni Han'da Küçük Hayım'dan alınmak üzere

30000 kuruş

00000 kuruş
Kabulü fi 25 Receb sene 1264
Esame vade 91

Cennet-mekan izzet âşiyân Gazi Sultan Mahmud Han-ı sâni –tâbe serâhu- hazretleri evkaf-ı celileleri müsakkafâtından Sakız Ceziresi'nde vuku bulan harc-ı ferâğ ve intikâlât ile maaş-ı muharrer ve harc-ı muhasebesi olup bâ-mazbata vurud eden poliçe

Limon İskelesi'nde Covanni Sirediikodi Bazergan'dan alınmak üzere poliçe kit'a 1

3725,5 kuruş

00000 kuruş

Kabulü fi 15 Za sene 1265

Esame vade 21

Filibe Evkâf hasâlita olarak Evkaf Müdürü Enis Efendi tarafından varid olan poliçe 1 kit'a

Deraliyye'de Galata'da Havyar Han'ında mütemekkin Yehudi Hason Petro Bazergan'dan alınmak üzere

13420 kuruş

00000 kuruş

Kabulü fi 15 Za sene 1265

Esame vade 15

Tatarpazarı'nda Selimiye Vakfı'ndan dört tokmak pirinç denginin harc-ı ferağ hasılâtı olarak Filibe Evkaf Müdürü tarafından varid olan poliçe

Deraliyye'de Galata'da Havyar Han'ında Yehudi Hason Petro'dan

960 kuruş

000 kuruş

Kabulü fi 15 Za sene 1265

Esame vade 15

Yanya Sancağı'nda Narda'da kâin Faik Paşa-yı Atik Vakfı tevliyeti hasılatından olarak livâ-i mezbur Mutasarrıfı Bekir Rüstem Paşa hazretleri tarafından iki yüz altmış dört senesine mahsuben bâ-poliçe ve inhâ ale'l-hesâb vurud eden meblağın mikdarı

Rumeli Kumpanyası'ndan alınmak üzere poliçe 1 kit'a

22575 kuruş

Kabulü fi 6 R sene 1265

Esame vade 61

İzmir Sancağı'nda Tire Kazası'nda kâin Selimiye Vakf-ı şerifinden Karagöl ve Akarça çiftliklerinin iki yüz altmış dört senesine mahsuben Aydın Evkaf Müdürü Mehmed Nuri Efendi tarafından vurud eden poliçe

Deraliyye'de Sebzehânedeki Giridi tüccârdan Arif Ağa'dan poliçe 1

8000 kuruş

0000 kuruş

Kabulü fi 21 C sene 1265

Esame vade

(Poliçesi mehterbaşıya verilmiştir)

Mihrişah Valide Vakfı'ndan Köyceğiz'de on iki kıt'a çiftlikâtın altmış dört senesi mal icaresi olarak Aydın Evkaf Müdürü tarafından varid olan poliçe

Anadolu Kumpanyası'ndan alınmak üzere poliçe

60000 kuruş

00000 kuruş

Kabulü fi 28 C sene [1]265

Esame vade 25

Ahmed Şükrü Efendi'nin uhdesinde bulunan çiftlikât icâresine mahsuben takdim etmiş olduğu poliçe

20000 kuruş

00000 kuruş

Yeni Han'da Yenişehir-i Fener Sarrafından Yako Nokuş'dan alınmak üzere mahsub fi 10 L sene [12]65

Kabulü fi 20 Receb sene [1]265

Esame vade 61

(Mehterbaşıya verilmiştir)

Saruhan Evkaf Müdürü Akif Bey tarafından olarak Hatuniye Vakfı'ndan mu'accele alınmak üzere Deraliyye'de Kepeciler Han'ında Manisa tüccârından Hacı İbrahim Ağa'dan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a

4780 kuruş 16 para

4780 kuruş fi 26 Ş sene 1265

Kabulü fi 20 R sene 1265

Esame vade 3

Evliya Sinan Paşa Vakfı'ndan Tikveş'de Hüdaverdi ve Temeşvar çiftliklerinin icaresine mahsuben Rumeli tarafından varid olan poliçe 1

Büyük Yeni Han'da Sarraf Küçük Hayım'dan

10076 kuruş

10076 kuruş fi 18 N sene 1265

00000 kuruş

Kabulü fi 25 Ş sene [1]265

Esame vade 21

(Mağaza-i mezkur Dersaadet'de âharına furuht ve mu'accesesi teslim-i hazine olunmuş olduğu mahallinden vurud eden evraka derkenar kılınmış ve ol vechle poliçe-i mezkur iade olunmuş olmakla battalı altmış beş senesi battal tobrasında mahfuzdur.)

Sadr-ı esbak Şehid Mehmed Paşa vakf-ı şerifi müsakkafâtından mahrusa-i Varna'da bir bab mahlul mağaza mu'accesesi olarak mahall-i mezkur Evkaf Müdürü Elhac Mustafa Ağa tarafından varid olan poliçe 1

Valide Han'ında mukim Dimitri Yani Kalyokert nâm tüccârdan

33535 kuruş

00000 kuruş

Kabulü fi

Esame vade

İbrahim Han zâde Şehid Mehmed Paşa Vakfı'ndan Halebü'ş-şehbâda kâin Gümrük Han'ı tahtânisinde bir bab oda mu'accesesi olarak Haleb Evkaf Müdürü Esseyyid Mehmed Arif Efendi tarafından Darbhane-i âmirede Arnavud oğlu Höce Kigork'dan poliçe 1

6000 kuruş

1824 kuruş

4176 kuruş

0360 kuruş nisf resm ve dellâliye

4536 kuruş

0000 kuruş

Kabulü fi 16 L sene 1265

Esame vade

(Meblağ-ı mezbur Davudlu ve Hacı Ömerli çiftliklerine mahsub olunacak olmakla şerh verildi)

Tırhala Mal Müdürü Ahmed Şükrü Efendi'nin tarafından Palama ve saire çiftliklerinin ücârâtına mahsub olmak üzere mumâ-ileyh tarafından bi'l-vurud Deraliyye'de Büyük Yeni Han'da mukim Yenişehir sarrâfânından Mişonaki Bazergan şeriki Höce Raviçon Bazergan'dan alınmak üzere poliçe kıt'a 1

40000 kuruş

40000 kuruş 10 S sene [12]66

00000 kuruş

Kabulü fi 5 Za sene 1265

Esame vade 91

Haleb Evkaf Müdürü tarafından olarak Şehid Mehmed Paşa ve Elhac Ahmed Paşa vakıflarından olarak mu'accele ve ferağ ve intikal hasılatı olarak vurud eden poliçe 1 kıt'a

Darbhane-i amire Mübâya'acısı Artoz oğullarından alınmak üzere

966 kuruş

Kabulü

Esame vade 21

(Hacı Mustafa Ağa)

Cennet-mekan Sultan Mahmud Han-ı sâni Vakfı'ndan Kayseriye'de Basmacı gedikleri icaresi olarak altmış beş senesine mahsuben Kayseriye Evkaf Müdürü Mehmed Emin Ağa tarafından vurud eden poliçe 1 kıt'a

Valide Han'ında Kayseriyeli Karanik oğlu Karabet tarafından fi 27 S sene [12]66

Bilâ-va'de

2207,5 kuruş

2207,5 kuruş 24 Ra sene [1]266

0000 kuruş

Kabulü fi 27 S sene [1]266

Esame vade 21

Cennet-mekan Sultan Mahmud Hân-ı sâni mülhakâtından Sivas'da kâin Abdülvahhab Razi Vakfi'nin altmış beş senesi hâsılatı olarak Evkaf Müdürü tarafından varid olan poliçe

Vezir Han'ında Çuhasız oğlu Poliçeci Sivasî Yabek'den poliçe 1 kıt'a

5163 kuruş

0000 kuruş

Kabulü fi 7 Ra

Fi 23 R sene [12]66

Esame vade 31

Tırhala Mal Müdürü Ahmed Şükrü Efendi tarafından Palama ve sâire çiftlikâtının ücârâtına mahsub olmak üzere mumâ-ileyh tarafından vurud eden poliçe 1 kıt'a Büyük Yeni Han'da mütemekkin Yenişehir-i Fener Sarrâfânından Höce Mişonaki şeriki Höce Raviçon Bazergan tarafından

30000 kuruş

30000 kuruş fi 8 Receb sene [12]66

00000 kuruş

Kabulü fi 27 Za sene 1266

Esame vade 91

(Poliçe-i mezkur mahall-i âharın olarak sehven hazineye vurud etmiş ise de yine mahalline red olunmuştur)

Ahali-i Harameyn'e itası mu'ayyen olan mebâliğden olup Edirne Valisi atufetli İsmail Paşa hazretleri tarafından tahsili icab eden meblağın poliçesi

Dersaadet'de Yağcılar Han'ında Zağra-i atıklı Riço Bazergan'dan alınmak üzere Zağralı Manol nâm tâcirden keşide olunan

6000 kuruş

Kabulü fi 27 Za sene 1266

Esame vade 21

Sultan Mahmud Han-ı sâni mülhakâtından Köstence Kazası'nda ihyâ buyurulan cami-i şerif müsakkafâtının elli iki senesinden altmış beş senesine gelince rüyet olunmuş olan muhâsebesinin fazlasını nâtik Varna Evkaf Müdürü tarafından vurud eden poliçe 2

Hatabkapısı tüccâr mu'teberânından Ahmed Ağa tarafından alınmak üzere

16175 kuruş

10000 kuruş

26175 kuruş Varna Evkaf hasılatı olarak ale'l-hesab Rumeli Kumpanyası'ndan alınmak üzere pusula 1 kıt'a

125

26050 kuruş

Kabulü fi 19 Z sene 1266

Esame vade 11

Bakiye-i poliçe-i kumpanya

125 kuruş

*Bağdad Evkaf Müdürü sâbık Seyyid Ahmed Efendi'nin fazla-i evkafdan zimmeti olan mebâliğe mahsuben bu kere dahi efendi-i mumâ-ileyhden bi't-tahsil hâlâ eyâlet-i mezkure Evkaf Müdürü Ethem Efendi tarafından olarak Deraliyye'de Yıldız Han'ında mütemekkin Yakob Karih Bazergan'dan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a
1000 kuruş
Be-hesab-ı Asitane
20000 kuruş
20000 kuruş fi 6 Z sene 1266
00000 kuruş
Kabulü fi 13 Ca sene [1]266
Esame vade 41*

*Midilli Cezîresi'nde Molova Kazası'nda kâin bi'l-cümle nukud evkaf-ı şerifenin altmış dört ve altmış beş seneleri muhâsebâtı vakf-ı mezburların sandık emini bulunan Osman Efendi hazır olduğu halde bâ-ma'rifet-i şer'-i şerif muhasebeleri bi'r-rü'ye harc mürettebât hazinesi olan yirmi üç bin sekiz yüz iki kuruşdan hisse-i müdür ba'de'l-ihrac on dokuz bin kırk bir kuruş yirmi dört paraya bâliğ olarak meblağ mürettebât-ı mezkûreden ale'l-hesâb olarak cezire-i mezkure Evkaf Müdürü Said Efendi tarafından vurud eden poliçesi
Poliçe 1 kıt'a
Revgan-ı zeyt tüccârlarından Yorgi Mihaylo tarafından tahsil olunmak üzere poliçesi
10500 kuruş
00000 kuruş
Kabulü fi
Esame vade 11*

*(An-cânib-i Abdülkayyım Efendi Müdür-i Mu'accelât-ı mahall-i mezkur vurud şud)
Aydın Sancağı'nda Sultan Selim Han kadim vakfından harc-ı ferağ ve mu'accelât mahlulat olarak Anadolu Kumpanyası'ndan tahsil olunmak üzere vurud eden poliçesi
1 kıt'a
2466,5 kuruş fi 21 C sene [12]66
Kabulü fi 27 C sene [12]66
Esame vade 21*

*Selanik Evkaf Müdürü Ata Bey tarafından vurud eden Hamidiye Vakfı'ndan çiftlik icaresi ve sâire hasılatı fi selh-i Receb sene [12]66
Poliçe 1 kıt'a
Galata'da Salzan Bazergan'dan tahsil olunmak üzere nakid
15573 kuruş
06621 kuruş mülhakât odasına dâir hasılat
8952 kuruş
Kabulü fi
Esame vade*

Biga ve Karasi Sancakları evkaf hâsılâtından olarak Anadolu Kumpanyası'ndan tahsil olunmak üzere mahall-i mezkur Evkaf Müdürü İbrahim Rüşdü Efendi tarafından vurud eden iki bin yedi yüz elli kuruşluk poliçesi

1 kit'a
2750 kuruş
2750 kuruş fi 26 C sene [1]266
0000 kuruş
Kabulü fi
Esame vade 15

Bağdad Evkaf Müdürü sâbık Seyyid Ahmed Efendi'nin fazla-i evkafdan zimmeti olan mebâlîğe mahsuben bu kere dahi hâlâ Evkaf Müdürü Ethem Efendi tarafından Deraliyye'de Yıldız Han'ında mütemekkin Yakob Karih Bazergan'dan tahsil olunmak üzere vurud eden poliçeleri

Kuruş	Poliçe kit'a	Esame vade	Kabulü fi 11 C sene [12]66
07000	1	31	Sene-i m
10000	10	41	Sene-i m
09511 kuruş 10 para	3		
26511 kuruş 10 para	Fi 6 Z sene 1266		
00000 kuruş			

Filibe Evkaf Müdürü Enis Efendi tarafından zirde muharrer evkafın ferağ hasılatı olarak poliçe 1
1200 kuruş Vakf-ı Fatih-i Yemen Gazi Sinan Paşa
960 kuruş def'a Elhac Şahabeddin Paşa
2160 kuruş
0000 kuruş
Kabulü fi
Esame vade 11

Haleb Evkaf Müdürü Esseyyid Mehmed Arif Efendi'den Nasuh Han'ında mütemekkin Yekler Oğlu Höce Melkon'dan tahsil olunmak üzere poliçesi
1 kit'a
258,5 kuruş 10 para bilâ va'de idiği
Vurudu fi 17 C sene [12]66

Bağdad Evkaf Müdürü sabık Seyyid Ahmed Efendi'nin fazla-i evkafdan zimmeti olan mebalîğe mahsuben bu kere dahi efendi-i mumâ-ileyhden bi't-tahsil Evkaf Müdürü Ethem Efendi tarafından Sarraf İskender tarafından tahsil olunmak üzere vurud eden poliçesi
1 kit'a
25350 kuruş
25350 kuruş fi 6 Z sene 1266
Kabulü fi 19 C sene [1]266
Esame vade 41

Selanik Evkaf Müdürü Ataullah Bey tarafından ferâğ ve intikâl ve mahlulat mu'accelâtından olarak Darbhane-i âmirede Azkor oğlu Höce Kiğork tarafından tahsil olunmak üzere vurud eden poliçe 1 küt'a

18620 kuruş

18620 kuruş fi 22 Receb sene [1]266

00000 kuruş

Kabulü 6 Receb sene [12]66

Esame vade 11

Edirne Evkaf Müdürü Ataullah Efendi tarafından Evkaf hasılatı olarak Keçeci Han'ında mütemekkin Esail Bazergan'dan tahsil olunmak üzere vurud eden poliçesi 1 küt'a

15000 kuruş

15000 kuruş fi 11 Ş sene [1]266

00000 kuruş

Kabulü 4 Receb sene [1]266

Esame vade 21

Bağdad Evkaf Müdürü sâbık Ahmed Efendi'nin müddet olarak evkaf hâsılâtının ber-muceb-i defter irâe olunan bakâyâsından olmak üzere hâlâ Evkaf Müdürü Ethem Efendi tarafından bâ-mektub vurud edip Dersaadet'de Yıldızlı Han'ında Bağdadlı Yakob Karih Bazergan'dan alınmak üzere poliçe 1 küt'a

10000 kuruş

10000 kuruş fi 6 Z sene 1266

00000 kuruş

Kabulü fi gurre-i Ş sene 1266

Esame vade 31

Bağdad Evkaf Müdürü sâbık Ahmed Efendi'nin müddeti olarak Evkaf hâsılâtının ber-muceb-i defter irâe olunan bakâyâsından olmak üzere hâlâ Evkaf Müdürü İbrahim Ethem Efendi tarafından bâ-mektub vurud edip Dersaadet'de Yıldızlı Han'da Bağdadlı Yakob Bazergan'dan alınmak üzere poliçe 1 küt'a

20000 kuruş

20000 kuruş fi 6 Z sene 1266

00000 kuruş

Kabulü fi 13 Ş sene [1]266

Esame vade 31

Tırhala Mal Müdürü Ahmed Şükri Efendi'nin halilesi uhdesinde bulunan çiftlikâtın icarelerine mahsuben Osman Efendi marifetiyle vurud eden poliçe 1 küt'a

Büyük Yeni Han'da Orta katda mukim Sarraf Höce Raiçon Bazergan tarafından

25000 kuruş

25000 kuruş fi 18 Z sene [12]66

Kabulü fi 29 Ş sene 1266

Esame vade 91

Erzurum Sancağı'nda Sadr-ı esbak Gazi Sinan Paşa Vakfı'ndan vuku bulan ferağ ve intikâlât hasılatı olarak kaza-i mezbur Evkaf Müdürü Abdüssamed Efendi tarafından Yıldız Han'ında sakin Derbeder oğlunun şeriki Mardiros tarafından tahsil olunmak üzere poliçesi 1 kit'a

585 kuruş

585 kuruş fi 5 Za sene [1]266

000 kuruş

Kabulü fi 18 N sene 1266

Esame vade 7

Bağdad Eyaleti'nde kâin evkafın sabık Evkaf müdürü Seyyid Ahmed Efendi zamanında altmış dört senesi Eylül'ünden Mart'ına değin hâsılat-ı evkafdan ale'l-hesab olarak hâlâ Bağdad Evkaf Müdürü İbrahim Ethem Efendi tarafından bâ-inhâ vurud eden poliçesi 1 kit'a

Meblağ-ı mezbur Yıldız Han'ında mütemekkin Yakob Karih Bazergan'dan tahsil

11500 kuruş

11500 kuruş fi 6 Z sene 1266

Kabulü fi 4 L sene 1266

Esame va'de 31

Bağdad Eyaleti'nde kâin evkafın sâbık Evkaf Müdürü Seyyid Ahmed Efendi zamanında altmış üç gâyetine değin hasılat-ı evkafdan ale'l-hesab olarak hâlâ Bağdad Evkaf Müdürü İbrahim Ethem Efendi tarafından bâ-inhâ vurud eden poliçe 1 kit'a

Meblağ-ı mezbur Yıldız Han'ında mütemekkin Yakob Karih Bazergan'dan tahsil

7500 kuruş

5000 kuruş yine mersum tarafından tahsil

12500 kuruş

12500 kuruş fi 6 Z sene 1266

00000 kuruş

Kabulü fi 20 N sene [1]266

Esâme va'de 35

(Nakid olunmak üzere dir)

Basra'da kâin Harem-i şerif-i hazret-i Nebvî Evkâfının altmış üç senesi hasılatına mahsuben Bağdad Evkaf Müdürü İbrahim Ethem Efendi tarafından vurud eden poliçe 1 kit'a

Zırde muharrer mebâliğ-i mezkuru Yıldızlı Han'da mütemekkin Yakob Karih Bazergan'dan tahsil olunmak üzere poliçe 1 kit'a

7440 kuruş

7440 kuruş fi 6 Z sene 1266

0000 kuruş

Kabulü 22 L sene [1]266

Va'de

Esâme 31

*Medine-i Manisa'da İshak Çelebi Vakf-ı şerifinden hazret-i Mevlânâ Dergah-ı aliyyesi ta'âmiyesiyle vakf-ı mezburun katib maaşının iki yüz altmış beş senesine mahsuben Saruhan Evkaf Müdürü Akif Bey tarafından vurud eden poliçe Anadolu Kumpanyası tarafından alınmak üzere poliçe
12000 kuruş fi 27 S sene [1]267
Kabulü fi 11 Za sene 1266
Esame vade 15*

*Harem-i Hazret-i Nebevî Evkaf-ı celilesinden Basra'da kâin evkafın altmış dört senesi hasılatı olarak Bağdad Evkaf Müdürü Ethem Efendi'nin tarafından vurud eden poliçe
Kumrulu Han'da mütemekkin Bağdadlı İskender oğlu Kerop Bazergan'dan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a
11900 kuruş fi 21 Z sene 1267
00000 kuruş
Kabulü fi 24 Za sene 1266
Esame vade 31*

*(Poliçesi mehterbaşı tarafına verilmiştir)
Basra'da kâin Harem-i şerif-i hazret-i Nebevî evkafının altmış dört senesi hasılatından olarak Bağdad Evkaf Müdürü İbrahim Ethem Efendi tarafından vurud eden poliçe 1 kıt'a
Dersaadet'de Yıldızlı Han'da mütemekkin Bağdâdî Yakob Karih Bazergan'dan tahsil olunmak üzere poliçe 1 kıt'a
10000 kuruş
10000 kuruş fi gurre-i Ca sene 1267
00000 kuruş
Kabulü fi 14 Muharrem sene 1267
Esame vade 31*

*Sofya Kaymakamı Alaaddin Paşa tarafından ahali-i harameynin eki yüz altmış altı senesi ikramiyelerine mahsuben varid olan poliçe
Darbhane-i amirede mübâya'ât Odası'nda Arnavud oğlu Höce Kavrik tarafından alınmak üzere
3500 kuruş
3500 kuruş fi 17 M sene [1]267
0000 kuruş
Kabulü fi 25 M sene 1266
Esame vade 3*

*(Mehterbaşıya verilmiştir)
Yenişehir-i Fener Kazası'nda kain Palama ve saire çiftlikâtı mal icâresinden olarak müste'cirlerinden Ahmed Şakir Ağa tarafından Kapı Çuhadarı Osman Safder Efendi vurud ederek hazine-i evkaf-ı hümayuna takdim eylediği poliçe Yıldız Han'ında Bahvaraki Bazergan'dan alınmak üzere 1 kıt'a
40000 kuruş fi 4 Z sene [1]267
00000 kuruş*

*Kabulü fi 20 Muharrem sene 1267
Esame vade 61*

(Mehter başıya verilmiştir)

Medine-i münevvere ahalilerine ikramiye olarak Sayda Eyaleti Valisi atufetli Vamık Paşa hazretleri tarafından olarak Deraliyye'de Büyük Han'da sakin Mısırlı oğlu Höce Ohannes'den alınmak üzere poliçe 1 kıt'a

6000 kuruş 1265

6000 kuruş sene fi 7 S sene [1]267

Kabulü fi sene 1266

Esame vade 11

(Aydın Kapı Çuhadarı Mustafa Ağa marifetiyle)

Aydın Defterdarı Esad Muhlis Efendi tarafından ahali-i Medine-i münevvere ve Mekke-i mükerrreme'ye muhassas olan mebâliğin mikdarı Deraliyye'de Anadolu Kumpanyası'ndan tahsil olunmak üzere poliçesi 1266

1 kıt'a

2000 kuruş

2000 kuruş fi 3 S sene [12]67

0000 kuruş

Kabulü fi

Esame vade

(Sergi teslim)

Yenişehir-i Fener Kazası'nda kâin Palamay Rum ve sair çiftlikât hakk-ı Mutasarrıfı Adile Hanım'ın sinîn güzeşte ücerâtına mahsuben zevci Ahmed Şükrü Efendi tarafından vurud eden poliçe 2 kıt'a

Büyük Yeni Han'da mütemekkin Höce Davinçon ve Hacaki taraflarından alınmak üzere poliçe 1

20000 kuruş

20000 kuruş fi 24 Z sene [12]67

Kabulü fi 23 M sene 1267

Esame vade 91

Yıldız Han'ında mütemekkin Lodacı Şaki Bazergan tarafından alınmak üzere poliçe 1

40000 kuruş

40000 kuruş fi 25 ilâ 26 Za sene [12]67

Kabulü fi 22 M sene 1267

Esame vade 51

Bağdad'da kâin Davud Paşa hazretlerinin iki yüz altmış dört senesi evkafı vâridâtına mahsuben evkaf-ı müdürü İbrahim Efendi tarafından varid olan poliçe 1 kıt'a Dersaadet'de Yıldızlı Han'da mukim Bağdadlı Yakob Karih Bazergan'dan

20000 kuruş

20000 kuruş fi gurre-i S sene [1]267

Kabulü fi 17 S sene [1]267

Esame vade 31

(Mehterbaşıya verilmiştir)

Sinop'da kain Seyyid Bilal Vakfı'ndan Tayabuğa hamanının mu'accesine mahsuben Sinop Evkaf Müdürü Mahmud Mesud Efendi tarafından vârid olan poliçe 4 kıta'ât

4000 kuruş Hayriye tüccarlarından Hacı Hamiş Efendi'nin kâtibi Osman Remzi tarafından

2000 kuruş Hayriye tüccârından Hacı Haşim Efendi'den

5000 kuruş Uraylı Belkağı oğlu Hacı Mehmed Ağa'dan

15824 kuruş Anadolu Kumpanpası'ndan

26824 kuruş

00000 kuruş

Esame	Kabulü fi 8 S sene [1]267
11	Fi sene-i m
11	Fi sene-i m
11	Fi sene-i m

16000 kuruş

197,5 kuruş

15803,5 kuruş poliçe başı

Manisa'da kâin Evkaf-ı müteferrikadan olarak Evkaf Müdürü Akif Efendi tarafından vârid olan poliçe 1 kıt'a

Uzunçarşı başında Aynalı Han'ın kapısı karşısında Manisa tüccârlarından Coron oğlu Hazır Ahmed Ağa'dan

5418 kuruş fi 21 S sene [1]267

5418 kuruş

Kabulü fi 15 S sene [12]67

Esâme ve gayrihi 7

Kütahya Sancağı'nda Akçaalan ve Muradbey Zaviyesi vakfının iki yüz altmış altı senesi bedel-i maktû'u olarak Kütahya Evkaf Müdürü Osman Kamil Efendi tarafından vârid olan poliçe

Sünbüllü Han'da mütemekkin Baba oğlu Simyon'dan almak üzere poliçe 1 kıt'a

2000 kuruş

2000 kuruş fi 23 Za sene [1]267

Kabulü fi 22 S sene [1]267

Esame vade 11

Üsküb Eyaleti dâhilinde Kratova Kazası'nda Hüsrev Kethüdâ Vakfı'nın iki yüz altmış bir senesinden altmış beş senesi gâyetine gelince mahall-i mezkur Evkaf Müdürü Abdüllatif Efendi tarafından vârid olan poliçe 1 kıt'a

Galata'da Selanikli Sarraf İsak Avram Ardin Yehudi tarafından alınmak üzere

5321,5 kuruş

0000 kuruş

Kabulü fi 2 S sene [1]267

Esame va'de 31

*Bağdad Eyaleti'nde kâin Davud Paşa vakf-ı şerîfinin altmış dört senesi vâridâtı hasılatından zîrde muharrer sarrâfân taraflarından tahsil olunmak üzere eyalet-i mezkur Evkaf Müdürü İbrahim Ethem Efendi tarafından vurud eden poliçesi Dersaadet'de Yıldızlı Han'da mukim Bağdadlı Yakob Bazergan'dan tahsil olunmak üzere poliçe 1 kıt'a
30000 kuruş
30000 kuruş fi gurre-i Ca sene m.
Kabulü fi 14 Ra sene [1]267
Esame vade 31*

*Galata'da mütemekin İngiltere tüccârından Hanson Bazergan'dan poliçe 1 kıt'a
10000 kuruş
10000 kuruş fi gurre-i S sene [1]267
Kabulü fi 14 Ra sene [1]267
Esame vade 11*

*Aydın Evkaf Müdürü İbrahim Ataullah Efendi tarafından Seyyid Halid Efendi vakf-ı şerîfi müsteğüllâtından Aydın Sancağı'nda Köşk Kazası'nda Curuşlu Çiftliği'nin mal icaresi olan senevî üç bin beş yüz kuruşdan altmış beş ve altı senelerine mahsuben iki senelik icaresi yedi bin kuruşu Anadolu Kumpanyası'ndan tahsil olunmak üzere poliçe 1 kıt'a
7000 kuruş
7000 kuruş fi 9 R sene [12]67
Kabulü fi 13 Receb sene [1]267
Esame vade 41*

*Yanya Valisi devletli İsmail Paşa tarafından ahali-i Harameyn-i muhteremeyne muhassas olan altı bin kuruş Deraliyye'de Büyük Yeni Han'da sakin Sarraf Raviçon Karmon tarafından alınmak üzere poliçe 1 kıt'a
6000 kuruş
6000 kuruş fi 4 R sene 1267
Kabulü fi 5 S sene 1267
Esame vade 61*

*Fatih mülhakâtından Gülbahar Hatun Vakfı'ndan Tokad'da Taşhan icaresiyle Sivas'da mavi çivid boya hanesinin icaresi olmak üzere Sivas Evkaf Müdürü Seyyid Osman Mehdi Efendi'nin tarafından vurud eden poliçe Vezir Han'ında mütemekkin poliçeci esnafından Sivaslı Boyacı oğlu Kigork tarafından alınmak üzere
220 kuruş İcare-i Taşhan sene 1266
400 kuruş İcare-i mavi çivid Ra sene 1264 Ra sene 1266
620 kuruş fi 9 R sene 1267
000 kuruş
Kabulü fi
Esame vade 11*

*Harem-i şerif-i hazret-i Nebevî vâridâtından Bağdad ve Basra'da kâin Evkafın
altmış dört senesi hasılatından olarak Bağdad Evkaf Müdürü İbrahim Ethem Efendi
tarafından varid olan poliçe 2 kıt'a
Yakub Karı Bazergan'dan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a
30000 kuruş fi gurre-i Ca sene 1267
00000 kuruş
Kabulü fi 28 Za sene
Esame vade 21*

*(Poliçe-i mezkurun mektubu olmadığna mebnî kabul olunmamış olmakla geriye iade
edilmiş olduğu)
İbrahim Kemanud Bazergan'dan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a
3060 kuruş
TERKİN
Kabulü fi 28 Ra sene [12]67
Esame vade 21*

*Mihrişah Valide Vakfi'ndan Aydın Sancağı'nda Çine Kazası'nda çiftlikât icaresi
olmak üzere altmış altı senesine mahsuben bin beş yüz kuruş Aydın Evkaf Müdürü
İbrahim Atullah tarafından bi'l-vurud Deraileyye'de Anadolu Kumpanyası'ndan
alınmak üzere poliçe kıt'a
1500 kuruş
1500 kuruş fi 22 Ca sene [12]67 ilâ 18 Receb sene-i m.
Kabulü fi 9 R sene 1267
Esame vade 21*

*(Poliçe-i mezbur Kapı Çuhadarı Hasn Ağa'ya verilmiştir)
Kastamonu Eyaleti dahilinde Viranşehir Sancağı Kazalarından Zağra Demirli
Kasabası'nda müteveffâ Gazi Süleyman Paşa Vakf-ı Şerifi Müsteğillâtından vuku
bulan ferağ ve intikâl ve mahlulat hasılatına dair Viranşehir Evkaf Mehmed Said
Efendi tarafından kumpanyadan alınmak üzere poliçe 1 kıt'a
632,5 kuruş
632,5 kuruş fi 1 Z sene [1]267
Kabulü fi
Esame vade 21*

*Cennet-mekan Sultan Mahmud Han-ı sâni Vakfi'ndan Kayseriye Tefenni mumu
icârâtına mahsuben Evkaf Müdürü Emin Efendi tarafından vurud eden poliçe 1 kıt'a
Deraliyye'de Valide Han'ında mütemekkin Tahtaburun oğlu Alik Sentor zimmîden
2207 kuruş
2207 kuruş fi 20 C sene 1267
Kabulü fi 27 R sene [1]267
Esame vade 21*

*Girit Ceziresi'nde Kandiye'de kâin Darüssaâdetü's-şerife Ağası esbak müteveffâ
Bilal Ağa Vakfi'ndan mal-ı ücerat an sinîn-i malumeye mahsuben üç yüz dokuz*

*buçuk kuruş on para bâ-mazbata bi'l-vurud asma altında mukim Kandiye tüccarından Debbağ oğlu Şerif Efendi tarafından alınmak üzere poliçe poliçe 1
309,5 kuruş 10 para
309,5 kuruş 10 para fi 23 Ca sene [1]267
Kabulü fi gurre-i Ca sene 1267
Esame vade 5*

*Yanya Eyaleti dahilinde Narda'da vâki' Faik Paşa-yı atik vakfının altmış dört senesi hasılatı bakâyâsına mahsuben mahallinden bâ-mazbata vurud eden Deraliyye'de Büyük Yeni Han'da mukim Sarraf Raviçon tarafından alınmak üzere poliçe 1 kıt'a
14822,5 kuruş
14822,5 kuruş fi 26 Receb sene [12]67
00000 kuruş
Kabulü fi 15 Ca sene [1]267
Esame vade 61*

*Haleb'de kain Şehir Mehmed Paşa Vakf-ı şerîfi hasâlitından olarak Evkaf Müdürü Esseyid Mehmed Arif Efendi tarafından vurud eden poliçesi fi 17 Ca sene [1]267 Asitane'de Nasıf Paşa Han'ında mukim Kayseriyeli Beyler oğlu Höce Melkon tarafından alınmak üzere poliçe 1 kıt'a
Nakden
445 kuruş
445 kuruş fi 21 Ca sene [1]267*

*Mihrişah Valide Sultan Vakfı'ndan Menteşe Sancağı'nda Köyceğiz Kazası'nda Hasan Çavuş zâde Hacı Bekir Ağa uhdesinde olan çiftlikâtın altmış beş ve altı senelerine mahsub mahallinden varid olan inha iki adeddir poliçe 1 kıt'a Deraliyye'de Anadolu Kumpanyası'ndan alınmak üzere
37500 kuruş
37500 kuruş fi 6 Ca sene [12]67
Kabulü fi 21 Ca sene 1267
Esame vade 25*

*Sakız Ceziresi'nde kain Evkaf hasılatı olarak Mu'accel Müdürü Ataullah Efendi tarafından bâ-mazbata vurud eden hasılatı poliçe 1 Galata'da Kurşunlu Han'ında mütemekkin Nikolo Kokalı Bazergan'dan
2267,5 kuruş
2267,5 kuruş fi 3 Receb sene [1]267
Kabulü fi gurre-i C sene [12]67
Esame vade 21*

EK 2: LAHEY ANLAŞMASI'NIN TAM METNİ

(BOA., BEO., Dosya No: 4192, Gömlek no: 314372)

Çeke müteallik kava'id-i hukukiyenin tevhidi hakkındaki konferans mukarrerâtı Çekin ihdâs ve şekline dâir

Birinci madde: Çek evvelâ senedin metnine münderic çek kelimesini sâniyen bilâ-kayd ve şart bir meblağ-ı muayyen tediyesine dair tevkili sâlisen tediye edecek kimsenin ismini muhatab râbi'an tediye'nin vuku' bulacağı mahallin irâesini hâmisen çekin ihdâs olunduğu mahal ile tarih-i ihdâsın beyanını ve sâdisen çeki mevki'-i tedâvüle vaz' eden kimsenin imzasını ihtivâ eyler (keşideci)

İkinci madde: Fıkarda beyan olunan ahval müstesna olmak üzere madde-i sâbıkada mübeyyen şeraitden birini havi olmayan senede çek nazarıyla bakılmaz suret-i mahsusada beyan olunmamış olduğu takdirde muhatabın ismi yanında gösterilen mahal tediye aynı zamanda muhatabın mahall-i ikameti nazarıyla bakılır mahall-i tediyesi irâe olunmayan çekden mahall-i ihdâsında lazımi't-tediye addolunur. Mahall-i ihdâsı irâe olunmayan çeke keşidecinin ismi yanında muharrer olan mahalde ihdâs olunmuş nazarıyla bakılır.

Üçüncü madde: Çek ancak elinde keşidecinin emrine tâbi' akçe bulunan bir şahıs üzerine ve muhatabı çeki tediye mecbur kılan bir mukavele-i sariha veya zımniyeye tevfikân keşide olunur fıkra-i sabıkada beyan olunan şerâite riayet olunmayarak veyahut senedin çek olmak üzere sıhhatine hâlel irâs olunmamak şartıyla üzerine muahhar tarih vaz' olunarak mevki'-i tedâvüle bir çek ihrâcının netayic-i hukukiye ve cezâiye ve maliyesini tayin etmek salahiyeti düvel-i müte'akideye bırakılmışdır.

Dördüncü madde: Çek muayyen bir şahsa veyahut anın emrine tediye olunmak üzere tahrir olunabilir. Çek hamiline tediye olunmak üzere keşide olunabilir. Muayyen bir şahsa veyahut hamiline tediye olunmak üzere veyahut buna muadil bir tabir istimâliyle tahrir olunan çeke hamiline tediye olunmak üzere ihrâc olunmuş nazarıyla bakılır. Çekden müstefid olacak kimesnenin ismi gösterilmediği halde hamiline tediye olunmak üzere keşide edilmiş addolunur. Çek bizzât keşidecinin emrine muharrer olabilir. Bizzat keşidececi üzerine çekilmiş ve hâmiline tediye olunmak üzere muharrer bulunmuş olan çek keen lem yekündür.

Beşinci madde: Çek bir banker üzerine keşide olunur şu kadar ki diğer bir şahıs üzerine keşide kılınmış ise anın çek olmak üzere sıhhatine hâlel gelmez düvel-i müte'akide dahil-i memleketlerinde lazımi't-tediye olan çeklerden dolayı evvelâ hangi kimselere banker nazarıyla bakılacağını. Saniyen çekin diğer sınıf eşhas veyahut her nev' şahıs üzerine keşide olunabileceğini kabul etmek ve sâlisen üzerine çek keşide etmek caiz olmayan bir şahsı üzerine çek keşide olunduğu takdirde bunun netâciy-i hukûkiye ve cezâiye ve maliyesi hakkında bir kaide vaz' etmek hususu düvel-i müşârun-ileyhimin ihtiyarına bırakılmışdır.

Altıncı madde: Keşideci tediye'yî zâmindir. Keşidecinin zımân-ı tediye'den berâetini nâtik olan çeke derc olunan her türlü şart keen lem yekündür.

Yedinci madde: Kambiyo poliçesi ve emre muharrer sened hakkındaki nizamnâmenini senedin ihdâs ve şekline müte'allik olan altıncı ve yedinci maddeleri ahkamı çeke tatbik olunur.

Ciroya Dair

Sekizinci madde: Hâmiline tediyesi meşrut olan çek müstesnâ olmak üzere her nev' çek suret-i mahsusada emre muharrer olmasa bile ciro tarikiyle kâbil-i nakldir keşideci çekin metninde emre muharrer değildir kelimelerini veyahut ana muâdil bir tabir derc ettiği takdirde çek ancak bir havâle-i âdiye şeklinde ve anın hükmüyle kâbil-i nakl olur.

Dokuzuncu madde: Ciro kayd ve şart-ı tahrir edilir. Cironun ta'lik olduğu her türlü şart keen lem yekün addolunur. Kısmen vuku bulan ciro batıldır. Hamiline tediye olunmak üzere vuku bulan ciro ile muhatabın cirosu kezalik bâtıldır. Muhatabdan mâ'adâ her kim olur ise olsun hamiline tediye olunmak üzere ihrâc olunan bir çek zahrına vaz'-ı imzâ eder ise keşideciye aval ita etmiş addolunarak mesul olur. Muhatabın müte'addidi müesseseleri bulunduğu ve ciro çekin üzerine çekildiği müessesenin bulunduğu mahallin gayri bir mahalde kâin bir müessese menfa'atine olarak tahrir kılınmış olduğu ahval-i müstesna olmak şartıyla muhatab üzerine vâki olan ciro ibra hükmündedir.

Onuncu madde: Kabule müte'allik olan cihetler müstesnâ olmak üzere kambiyo poliçesi ve emre muharrer senede dâir olan nizamnâmenin on ikinciden on yedinciye kadar olan maddeleri çek hakkında kabil-i tatbîkdir.

Kefalet ve Tediyeye Dâir

On birinci madde: Çek kabul olunamaz. Çek üzerine tahrir olunan kabul keen lem yekün addolunur. Bir çekin kabulüne veya tasdikini veyahut görülmüştür ibaresiyle tevşihini kabul etmek ve bunların ahkâmını bir kaideye rabt eylemek düvel-i müte'âkidenin ihtiyarına terk olunmuştur.

On ikinci madde: Bir çekin tediyesi aval tabir olunur kefalet itasıyla temin olunabilir. İşbu kefalet muhatabdan mâ'adâ bir şahs-ı sâlis tarafından veyahut çeki imza edenlerden biri canibinden bile ita olunur. Kambiyo poliçesi ve emre muharrer senede müte'allik nizamnâme-i müşterekin avale dâir olan otuz ve otuz birinci maddeleri çek hakkında dahi kâbil-i tatbîkdir.

On üçüncü madde: Çekin görüldüğü anda tediyesi lazım gelir. Diğer nev' bir vadeyi şâmil olan bir sened çek olmak itibariyle keen lem yekündür.

On dördüncü madde: Çek mahall-i tediyeinin kanunıyla tayin olunacak bir müddet zarfında tediye için ibraz olunmalıdır. Müddet-i mezkure lâ-ekal on gün olacaktır. Düvel-i mütekâ'ide gerek kendi meklemeklerinde ve gerek başka bir memleketde mevki'-i tedâvüle çıkarılan çeklerin müddet-i ibrazını tezyîd etmek salâhiyetini hâizdirler. Çekin bir takası hâneye ibrazı tediye için ibrazı hükmündedir. Takas hâne nazarıyla bakılan müessesâtı tayin etmek düvel-i müte'âkideye âiddir.

On beşinci madde: Bir çek takvimleri muhtelif olan iki mahal arasında keşide olunduğu takdirde mevki'-i tedâvüle vaz' olunduğu gün mahall-i tediye takvimini ana mukabil olan gününe tahvil olunacaktır.

On altıncı madde: Keşidecinin vefatı veyahut çekin mevki'-i tedâvüle ihrâcından sonra zuhura gelen adem-i ehliyeti çekin hükmüne hâlel irâs etmez.

On yedinci madde: Çekin nâtik olduğu vekaletin feshi ancak müddet-i ibrazın güzêrânından sonra hüküm ifade eder. Eğer keşideci veyahut hâmil-i çekin gaib olduğunu veyahut hileli bir muamele ile bir şahs-ı sâlisin uhdesine geçirildiğini muhataba ihbar ederler ise çekin zilyedi anı suret-i meşrû'ada uhdesine geçirmiş olduğunu isbat etmedikçe tediye eden muhatabın zimmeti berî olmaz.

Vekalet fesh olunmadığı halde muhatab müddetin güzerânından sonra dahi çeki tediye etmek hakkını muhafaza eder.

On sekizinci madde: *Muhatab çeki tediye ettiği takdirde hamil tarafından meblağın kabz olduğunu nâtik şerh verilerek kendisine teslim olunmasını talep edebilir hâmil kısmen tediye kabulden istinkâf edebilir. Kısmen tediye vukuu takdirinde işbu tediye çek üzerine tahrir ve kendisine makbuz senedi itasını muhatab talep edebilir.*

On dokuzuncu madde: *İç yüzüne yekdiğerine müvâzî iki çizgi çizilen çek bir bankerden başkasına tediye olunamaz. Mezkur çizgi keşideci veyahut hâmil tarafından çizilebilir. Çizgi umumi veyahut hususî olabilir. İki çizgi arasına bir şey tahrir olunmamış veyahut banker lafzı veya ana muadil bir tabir veyahut yalnız "kumpanyası" kelimeleri derc olunmuş olduğu takdirde çizgi umumidir eğer iki çizgi arasına bir banker ismi derc olunmuş ise mezkur çizgi hususîdir umumî çizgi hususî çizgiye tahvil olunabilir lakin hususî çizgi umumî çizgiye tahvil olunamaz. Hususî çizgiyi hâvî olan çek muayyen olan bankerden başka tediye olunamaz. Lakin eğer bu banker akçeyi bizzat kabz etmeyecek olur ise diğeri bir bankeri kendi makamına ikame edebilir. Çizgiyi ve muayyen olan bankerin ismini bozmak memnû'dur çizgi umumî olduğu surette çeki bir bankerden başkasına veyahut çizgi hususî olduğu halde tayin olunan bankerden mâ'adâsına tediye eden muhatabı icabında sebep olduğu zarardan dolayı mesuldür. Şu kadar ki zarar ve ziyan miktarı çekin havî olduğu meblağ miktarını tecâvüz edemez. Düvel-i mütekâ'ide kendi memleketleri dâhilinde tediyesi lazım gelen çekler hakkındaki çizgi usulünü kabul etmek ihtiyarına mâlikdirler.*

Yirminci madde: *Gerek keşideci ve gerek her hasıl çekin iç yüzüne arzan (dahil-i hesap olacaktır) kelimelerini veyahut anlara muadil bir tabir tahrir ederek çekin nakden tediyesini men' edebilir. Bu takdirde çek kayd sureti ile tesviye olunur. (Hesab-ı itibari, tahvil, yahut takas) kayd suretiyle tesviye tediye muadil olur.*

Çekde münderic (dahil-i hesap olacaktır) tabirini istirdad etmek câiz olmaz. Bu tabirin ihlali sebebiyet verilen zarardan naşi muhatabın mesuliyetini mucib olur. Şu kadar ki zarar ve ziyan miktarı çekde münderic meblağ miktarını tecavüz edemez. Düvel-i mütekâ'ide kendi memleketleri dahilinde tediyesi lazım gelen çeklerden dolayı muhatabın adem-i iktidârı tebeyyün ettiği halde şart-ı mezkur hükmü ne olacağı tayin etmek ve kezâlik (dahil-i hesap olacaktır) kaydını havî çek usulünü kabul etmemek salahiyetine mâlikdirler.

Yirmi birinci madde: *Bir çek hamilinin karşılık üzerinde hukuk-ı mahsusayı haiz olup olmadığı ve muhatab aleyhinde ikâme-i dava hakkına mâlik olup olmadığı meselesi nizamnâme-i beynelmilelin haricinde bırakılmıştır.*

Adem-i Tediye Takdirinde Vuku Bulacak Müracaatlara Dâir

Yirmi ikinci madde: *Vaktinde ibraz olunan çek tediye olunmadığı takdirde hâliy cirantalar ile keşideci ve diğeri medyûnlar aleyhinde hakk-ı müracaatı isti'mâl edebilir. Çekin ibrazı ve adem-i tediye hususu evvelâ gerek bir varaka-i resmiye ile yani adem-i tediye protestosuyla sâniyen gerek yevm-i ibrazın irâesiyle beraber muhatabın müverrah olarak çek üzerine tahrir olunmuş bir beyannâmesiyle sâlisen gerek çekin vakit ve zamanıyla takası hâneye teslim olunup fakat tediye olunmadığına dâir mezkur takası hanenin müverrah bir beyannâmesiyle isbât olunmak lazım gelir.*

Yirmi üçüncü madde: Adem-i tediye presotosu müddet-i ibrazın inkızâsından evvel tanzim olunmalıdır. Fıkra-i sâbıkada beyan olunan müddet zarfında protesto nihâyetü'n-nihâye ibrazı takib eden ilk iş gününde tanzim olunmak lazım geldiğini emr etmek hususu düvel-i müte'akidenin ihtiyarına bırakılmışdır.

Yirmi dördüncü madde: Kambiyo poliçesi ve emre muharrer sened hakkındaki nizamnâme-i müşterekin hakk-ı müracaata dair olan kırk dördten kırk altıncı maddeleri ve kırk yedinci maddenin birinci fıkrasıyla kırk sekizinci ve kırk dokuzuncu maddelerinin kabulüne müte'allik olan cihetlerinden mâ'adâsı çek hakkında tatbik olunur.

Yirmi beşinci madde: Tediye olunmayan bir çek hâmilinin keşideci ve cirantalar aleyhinde çekden mütevellid olmak üzere hâiz oldukları hukukdan başka bi-gayr-i hakkın zimmetlerine akçe geçirmiş olmalarından ve hukuk-ı sâireden dolayı ikâme-i davaya hakkı olup olmadığına karar vermek salahiyeti düvel-i müte'âkideye terk olunmuşdur.

Çek Nüshalarının Ta'addüdüne Dair

Yirmi altıncı madde: Hâmiline tediye olunacak çekler müstesnâ olmak üzere bir devlet memalikinde mevki '-i tedâvüle vaz' olunup diğer devlet memâlikinde veyahut aynı devletin deniz aşırı olan aksam-ı memâlikinde tediyesi lazım gelen çek yekdiğerine mutabık müte'addid nüshalardan ibaret olmak üzere keşide olunabilir işbu nüshalar senedin metni üzerine mevzû' numaraları havî olmalıdır. Bu numaralar mevcut olduğu halde mezkur nüshaların her birine ayrı bir çek nazarıyla bakılır.

Yirmi yedinci madde: Nüshalardan biri üzerine vukû' bulan tediye diğer nüshaların hükümünü iptal edeceği şart kılınmamış olduğu takdirde bile tediye-i mezkure müstelzim-i berâetdir. Çek nüshalarını muhtelif eşhâs uhdesine nakl eden ciranta ile andan sonra gelen diğer cirantalar imzalarını havi olup iâde olunmayan bi'l-cümle nüshalardan dolayı mesûldür.

Sahtekarlığa ve Tahrifâta Dâir

Yirmi sekizinci madde: Kambiyo poliçesiyle emre muharrer senede müte'allik nizamnâme-i müşterekin sahtekarlık ve tahrifâta dâir olan altmış sekiz ve altmış dokuzuncu maddeleri çek hakkında mer'îdir.

Murûr-ı Zamâna Dâir

Yirmi dokuzuncu madde: Hâmilin cirantalar ile keşideci aleyhindeki hakk-ı rücû' davaları müddet-i ibrazları inkızâsından itibaren altı ay mururuyla sâkit olur cirantaların yekdiğeri ve keşideci aleyhinde ikâme edecekleri hakk-ı rücû' davaları cirantanın çekde muharrer meblağı ibkâ ettiği günden veyahut kendisinin aleyhinde dava ikâme olunduğu günden itibaren altı ay mururuyla sâkit olur. Murûr-ı zamanın inkitâ'ı hakkında poliçe ve emre muharrer senede dâir nizamnâmenin yetmiş birinci maddesiyle ol babdaki mukavele-i düveliyenin on altıncı maddesi çek hakkında mer'îdir.

Ahkâm-ı Umûmiyeye Dâir

Otuzuncu madde: Kambiyo poliçesi ve emre muharrer senede müteallik nizamnâme-i müşterekin yetmiş ikinci ve yetmiş üçüncü maddeleri ahkâm-ı umûmiyesi çek hakkında tatbik olunur.

Çekin Ziyâ'ına Dâir

Otuz birinci madde: Düvel-i müte'âkide kendi memleketleri dahilinde lazımlü't-tediye olan çeklerin ziyâ'ı takdirinde evvelâ hâmilin yeni bir çekin mevki'i tedâvüle vaz'ını veyahut gaib olan çekin tediyelerini ne gibi şerâit tahtında olarak talep edebileceğini tayin etmek ve sâniyen zâyî' olan çekin ibtali zımnında usul-i mahsusa vaz' eylemek ihtiyarına mâlikdir.

İhtilâf-ı Kavânîne Dâir

Otuz ikinci madde: Çek vasıtasıyla taahhüdâta girişmek için bir şahsın ehliyeti kendisinin tâbi' bulunduğu devletin kanunuyla tayin olunur. Eğer kanun-ı mezkur bu babda diğer bir devletin kanunu salahiyetdâr olduğunu mübeyyin bulunur ise ancak o kanun tatbik olunur.

Fıkra-i sâbıkada beyan olunan kanuna nazaran hâiz-i ehliyet olmayan bir şahsı şu haliyle beraber kanuna tevfikân ehliyet-i lazimeyi haiz addolunması iktizâ eden bir devletin memaliki dahilinde taahhüdâta girişmiş ise suret-i sahîhada mesul olur. Her devlet-i müte'âkide tebasından biri canibinden çek hususunda iltizâm olunup mahza fıkra-i sabıka mucibince düvel-i saire memâlikinde muteber olması lazım gelen bir taahhüdün sıhhatini kabul etmemek salahiyetine mâlikdir.

Otuz üçüncü madde: Kambiyo poliçesi hususunda akd olunan taahhüdâtın şekli taahhüdât-ı mezkure hangi devlet memâlikinde akd olunmuş ise o devletin kavânîniyle tayin olunur tediye olunacağı memleket kavânînine nazaran muteber olan bir çekin mahall-i ihdası olan devletin kavânînine nazaran gayr-i muteber addolunması lazım gelse bile yine itibardan sukûtu lazım gelmez. Çekin tediye olunacağı devlet memâlikinden başka devletler memleketlerinde çek üzerine vaz' olunan imzalar hakkında dahi hüküm böyledir.

Otuz dördüncü madde: Çek hususunda istifâ ve muhâfaza-i hukuk zımnında lazım gelen protestonun şekli ve muamelât-ı saireyi nâtik evrakın suret-i tanzimi bunlar hangi devlet memâlikinde tahrir olunacak ise o devletin kanunuyla tayin olunur.

Fi 2 Receb sene [1]331, fi 25 Mayıs sene [1]329 (7 Haziran 1913)

Aslına mutabıktır

Şura-yı Devlet

Şura-yı Devlet

Tanzimat Dairesi

Aded

Kambiyo Poliçesi ve emre muharrer senede müte'allik kavâ'id-i hukukiyenin tevhidine dair Mukavele-i düveliyedir.

Birinci madde: Düvel-i müte'âkide kambiyo poliçesi ve emre muharrer senede mütedâir olup işbu mukaveleye merbut bulunan nizamnâmeyi ya metin-i aslîsi veyahut lisân-ı kavmîleriyle her birine âid olan memâlike idhâl etmekteği ta'ahhüd ederler nizamnâme-i mezkur işbu mukavele ile ma'an mevki'-i icraya vaz' olunmak lazımdır işbu ta'ahhüd-i umumi veya hususî bir kayd ihtirâzı olmadıkça nizamnâme-i mezkurun düvel-i müte'âkidenin müstemlekâtında ve taht-ı tasarruf veyahut taht-ı himayelerinde bulunan memâlikde ve konsolosluk devâir-i adliyesinde kendi memleket-i asliyeleri kavânîninin mer'î olduğu mertebede tatbiki lüzumunu şâmilidir.

İkinci madde: Her devlet-i müte'âkide kendi memleketinde ihdas olunup nizamnâmenin birinci maddesinin birinci fıkrasına muhâlif olarak kambiyo poliçesi

tabirini muhtevî olmayan kambiyo poliçelerinin suret-i sarihada emre muharrer olduğu irâe olunmak şartıyla muteber olduğunu emr edebilir.

Üçüncü madde: Her devlet-i müte'akide kambiyo poliçesi hakkında dahil-i memleketde vukû' bulan taahhüdâtdan dolayı vaz'-ı imzâ etmesi lazım gelen şahsın maksadını isbat edecek resmen musaddak bir ifadenin poliçe üzerinde muharrer bulunması şartıyla imza makamına kâim olacak hususu tayin etmek iktidârını hâizdir.

Dördüncü madde: Her devlet-i müte'akide dâhil-i memâlikinde tahrir olunan bir ciroya münderic ve rehn manasını mutazammın bir tabirin nizamnâmenin on sekizinci maddesine muhalif olarak keen lem yekûn add olunmasını emr etmek ihtiyarına mâlikdir. Bu takdirde mezkur tabire sair devletler tarafından dahi keen lem yekûn nazarıyla bakılacaktır.

Beşinci madde: Her devlet-i müte'akide memâliki dahilinde mahall-i muamele gösterilerek nizamnamenin otuzuncu maddesinin birinci fıkrasına muhalif olmak üzere ayrı bir varaka üzerine muharrer aval itası mümkün olduğunu emr etmek salahiyetine mâlikdir.

Altıncı madde: Nizamnamenin otuz ikinci maddesine muhalif olarak her devlet-i müte'akide kendi memâlikinde panayırda tediyesi lazım gelen kambiyo poliçesi ahdâsını tecviz ve bunların tarih-i vadelerini tayin etmek salahiyetin hâizdir bu poliçelerin muteber olduğunu sâir devletler dahi tanıyacaklardır.

Yedinci madde: Her devlet-i müte'akide dahil-i memleketde tediyesi lazım gelen bir kambiyo poliçesi hâmil vadenin hulûl ettiği gün anı ibraz etmeğe mecbur olup bu vecibeye ri'âyet etmediği halde yalnız zarar ve ziyân itasına mahkum olacağını emr ile nizamnâmenin otuz yedinci maddesini ikmal edebilir diğer devletler bu mecburiyeti ne gibi şerâit tahtında olarak kabul edeceklerini tayin etmek salahiyetini hâizdirler.

Sekizinci madde: Her devlet-i müte'akide dahil-i memleketde tediyesi lazım gelen poliçeler için nizamnâmenin otuz sekizinci maddesinin ikinci fıkrasına muhalif olarak hâmilin kısmen tediyeyi red edebilmesine müsâ'ade edebilir hâmilin işbu hakkı düvel-i sâire tarafından dahi kabul olunacaktır.

Dokuzuncu madde: Her devlet-i müte'akide kendi memâlikinde tanzim olunacak protestolar yerine hâmilin rızasıyla kambiyo poliçesi üzerine yazılmış ve muhatab tarafından imza kılınmış ve protesto müddeti zarfında resmi bir deftere kayd olunmuş müverrah bir beyannâme ikâme olunmasını emr etmek salâhiyetini hâizdir. İşbu beyannâmeyi sair devletler dahi kabul edeceklerdir.

Onuncu madde: Her devlet-i müte'akide nizamnâmenin kırk üçüncü maddesinin ikinci fıkrasına muğâyir olarak adem-i tediye protestonun gerek poliçenin tediyesi talep olunabileceği günü takib eden ilk iş günü ve gerek yevm-i tediye takib eden iki iş günü zarfında tebliğ olunması lüzumun emr etmek salahiyetine mâlikdir.

On birinci madde: Her devlet-i müte'akide nizamnâmenin kırk dördüncü maddesinin birinci fıkrasında beyan olunan adem-i tediye ihbarnâmesinin protestoyu tazim vazifesiyle mükellef olan memur-ı resmi marifetiyle tebliğ olunabilmesini emr etmek ihtiyarına mâlikdir.

On ikinci madde: Her devlet-i müte'akide nizamnâmenin kırk yedinci maddesinin birinci ve ikinci fıkralarında ve kırk sekizinci maddesinin ikinci fıkrasında mevzû' bahs olan faizin kendi dahil-i memâlikinde ihdas olunup yine orada tediyesi iktizâ eden kambiyo poliçeleri için yüzde altı olacağını emr etmek salahiyetini hâizdir işbi

hükmi-nizâmîyi sâir devletler dahi kabul edeceklerdir ikâme-i da'vadan itibaren ceryan edecek faiz miktarı davanın ikâme olunduğu memleketin kanunu ile bi'l-ihityâr tayin olunur şu kadar ki müdde'â aleyh ita etmiş olduğu faizlerden ancak yüzde beş veyahut yüzde altı miktar-ı âdisini tecavüz etmeyen meblağı istirdâd edebilir.

On üçüncü madde: *Hâmilin hakkı sâkit olduğu veyahut murûr-ı zaman vukû' bulduğu takdirde kambiyo poliçesi karşılığını irsal etmemiş olan bir keşideci veyahut bi-gayr-ı hakkın zimmetine akçe geçirmiş bulunan bir keşideci veya bir ciranta aleyhinde dahil-i memâlikinde ikâme-i dava hakkı mevcut olacağına karar vermek Her devlet-i müte'âkidenin yedd-i ihtiyarındadır. Murûr-ı zaman vukû'u takdirinde karşılığı kabz etmiş veyahut bi-gayr-i hakkın zimmetine akçe geçirmiş olan poliçe kabili hakkında dahi aynı salahiyet mevcuttur.*

On dördüncü madde: *Keşidecinin hulûl-i vadede karşılığı itaya mecbur ve hâmilin dahi işbu karşılık üzerinde hukuk-ı mahsusayı hâiz iolup olmadığı meselesi nizamnâme ve işbu mukâvelenâme hâricinde bırakılmıştır.*

On beşinci madde: *Her devlet-i müte'âkide kendi memleketinde tediyesi lazım gelen kambiyo poliçesinin ziyâ'ı netâyicini bilhassa yeni bir poliçe ihdası ya istihsal-i tediyeye hakkı yahut poliçenin keen lem yekün add olunmasına dair usul-i mahsusa vaz'ı nokta-i nazarından bir kâ'ideye rabt edebilir sâir devletler fikra-i sâbıkaya tevfikân sâdir olacak mahkeme kararlarını ne gibi şerâit tahtında olarak kabul edeceklerini tayin etmek salahiyetini haizdirler.*

On altıncı madde: *Her devlet mehâkiminin rüyet edecekleri poliçe davalarının murur-ı zamanını kat' veya tatil eden esbabı tayin etmek o devletin kanununa aittir diğer devletler bu misillü esbabı ne gibi şerâit tahtında olarak kabul edeceklerini tayin etmek ihtiyarına mâlikdirler nizamnamenin yetmişinci maddesinin üçüncü fıkrasında beyan olunan murûr-ı zaman müddetinin ceryanına sebep olmak üzere ikâme olunan davanın hükmü dahi böyledir.*

On yedinci madde: *Her devlet-i müte'âkide kambiyo poliçesinin kabul veyahut tediyesi için ibrazı hususunda veyahut poliçeye müte'allik muamelât-ı sairede iş günlerinden bazısını eyyâm-ı tatiliye-i resmîyeye mûmâsil addolunmasını emr etmek salâhiyetine mâlikdir.*

On sekizinci madde: *Her devlet-i müte'âkide kambiyo poliçesine dair tebasından biri tarafından iltizam olunup mahzâ nizamnâmenin yetmiş dördüncü maddesinin ikinci fıkrası hükmünce diğer devletler memâlikinde muteber olan bir taahhüdün sıhhatini tanımamak hakkına mâlikdir.*

On dokuzuncu madde: *Düvel-i müte'âkide kambiyo poliçesi hakkında iltizâm olunan taahhüdâtının sıhhatini ve poliçeden mütevellid hukukun isti'mâlini resm-i damga hakkındaki ahkama ri'âyet olunmasına ta'lik edemezler şu kadar ki düvel-i müşârun-ileyhim hukuk-ı mezkurenin isti'mâlini vaz' ettikleri resm-i damganın ifasına kadar tatil ve kezalik kendi kanunları mucibince kambiyo poliçesine derhal kâbil-i icrâ olan bir senet sıfat ve hükmünü ita etmiş oldukları halde işbu sıfat ve hükmün poliçenin hîn-i ihdâsında kendi kanunlarına tevfikân resm-i damganın tamâmen ifa edilmiş olmasına ta'liki hususuna karar verebilirler.*

Yirminci madde: *Düvel-i müte'âkide işbu mukavele veyahut nizamname ile tayin olunan hukuk-ı hususiye-i düvel kavâ'idini evvelâ düvel-i müte'âkidenin memâliki hâricinde iltizam olunan bir taahhüd ve sâniyen kavaid-i mezkureye nazaran*

lazimü't-tatbik olup fakat düvel-i müte'âkideden birine âid olmayan bir kanun hakkında tatbik etmemek salahiyetini muhafaza ederler.

Yirmi birinci madde: *İkinciden on üçüncü ve on beşinciden yirminci maddelere kadar kambiyo poliçesine müte'allik maddeler ahkamı emre muharrer senede dahi tatbik olunur.*

Yirmi ikinci madde: *Her devlet-i müte'akide birinci maddede mezkur olan taahhüdü yalnız kambiyo poliçesine müte'allik ahkama hasr edip nizamnamenin ikinci babının muhtevi olduğu emre muharrer senede müte'allik ahkamı memalikine idhal etmemek salahiyetine mâlikdir. Bu takdirde işbu kayd-ı istisnâiden istifade eden devlete yalnız kambiyo poliçesine ait hususatdan dolayı müte'akid nazarıyla bakılır kezâlik her devlet-i müte'akide emre muharrer senede müte'allik ahkamı havî ve nizamnamenin ikinci babında mübeyyin olan şerâite tamamıyla muvafık olarak emre muharrer senede tatbiki lüzumu beyan olunan ve kambiyo poliçesine müte'allik bulunan kavaidi muhtevi ve yalnız nizamnamenin yetmiş yedi ve yetmiş sekiz ve yetmiş dokuz ve sekseninci maddeleri ile işbu mukavelenin yirmi birinci maddesinde mesbut olan suver-i mu'addele dairesinde bir nizamnâme-i mahsus tanzim etmek hakkına mâlikdir.*

Yirmi üçüncü madde: *Düvel-i müte'akide icrasına mezun oldukları tadilat ve ilâvât sebebiyle nizamnâme maddelerinin sırasını tebdil etmemegi taahhüd ederler.*

Yirmi dördüncü madde: *Düvel-i müte'akide işbu mukavele mucebince veyahut nizamnamenin icrası zımında vaz' edecekleri kâffe-i ahkamı Felemenk hükümetine tebliğ edeceklerdir. Kezalik devletler kendi memleketlerinde tanınmış olan lisanlarda kambiyo poliçesi ve emre muharrer sened isimlerine mukabil olan tabirâtı hükümet-i müşârun-ileyhâya tebliğ eyleyeceklerdir aynı lisân isti'mâlî hususunda alakadar olan devletler mümkün olduğu kadar tabirât-ı müttehida intihâbı hususunda ittifâk edeceklerdir bundan mâ'adâ düvel-i müşârun-ileyhim kanunen eyyâm-ı resmîyeden madud olan günler ile her birinin memalikinde eda-yı deyn taleb olunamayan günlerin bir kıt'a cetvelini Felemenk Hükümeti'ne tebliğ edeceklerdir. Tebasının kambiyo poliçesi ile iltizâm-ı taahhüde ehliyetini tayin içini kanun-ı kavmîden başka bir kanunun mer'iyetini kabul eden devletler kezalik bu hususu Felemenk Hükümeti'ne ihbar edeceklerdir. Felemenk Hükümeti fikarât-ı sâbika hükmünce kendisine ita kılınan malumatı derhal diğer düvel-i müte'akideye bildirecektir.*

Yirmi beşinci madde: *İşbu mukavele mümkün olduğu kadar müddet-i kalile zarfında tasdik olunacaktır. Tasdiki havi evrak Lahey'de vedî'a olarak terk olunacaktır. Birinci muamele-i tasdikiyeyi hâvî evrakın tevdiî konferansa müşâkeret eden devletler süferâsı ile Felemenk Hariciye Nazırı tarafından imza kılınmış bir zabtnâme ile isbât olunacaktır muahharan vuku bulacak muamele-i tasdikiyeyi havi evrakın tevdiî tasdiknameye terdifin Felemenk Hükümeti'ne icra kılınacak tebliğât vâsıtasıyla ifa kılınacaktır. Birinci muamele-i tasdikiyenin tevdiine müteallik zabtnamenin aslına mutabik bir suret-i musaddakası ve fıkra-i sâbıkada beyan olunan tebliğât ve bunlar ile beraber bulunan tasdiknameler Felemenk Hükümeti tarafından diplomasi tarihiyle derhal işbu mukaveleyi imza veyahut kabul eden devletlere teslim olunacaktır fıkra-i sâbıkada mübeyyen ahvalde Felemenk Hükümeti aynı zamanda kendisine icra kılınan tebliğâtı hangi tarihte ahz eylediğini düvel-i müşârun-ileyhime iş'âr eyleyeceklerdir.*

Yirmi altıncı madde: *Mukavelede imzası bulunmayan devletler kambiyo poliçesi ve emre muharrer senede müte'allik kavâ'id-i hukukiyenin tevhidi maksadıyla Lahey'de*

ictima eden konferansa murahhas izam etmiş olsunlar veyahut olmasınlar mukavele-i mezkureyi kabul edebilirler mukaveleyi kabu etmeği arzu eden devlet muvâfakatnâmesini Felemenk Hükümeti'ne irsal ederek bu babdaki niyetini hükümet-i müşârun-ileyhâya tahriren beyan eden. Ve işbu muvâfakatnâme hükümet-i müşârun-ileyhânın Hazine-i evrakında hıfz olunur. Felemenk Hükümeti tebliğat-ı vâkı'a ile muvafakathâmenin aslına mutabık olduğu musaddak suretlerini mukavele-i hâzırayı imza veyahut kabul eden bi'l-cümle devletlere irsal ve tebliğat-ı mezkureyi hangi tarihte ahz eylediğini irâe eyler.

Yirmi yedinci madde: Mukâvele-i hâzıra birinci muamele-i tasdikiyeye müte'allik evrakın tevdiine müşâreket etmiş olan devletler hakkında işbu tevdi mübeyyin zabtname tarihinden itibaren altı ay ve sonradan mukaveleyi tasdik veyahut kabul eden devletler hakkında yirmi beşinci maddenin dördüncü fıkrasında ve yirmi altıncı maddenin ikinci fıkrasında münderic tebliğat Felemenk Hükümeti canibinden ahz olundakdan altı ay sonra mer'i'l-icrâ olur.

Yirmi sekizinci madde: Eğer düvel-i müte'akideden biri mukavele-i hâzırayı fesh etmek ister ise fesh hususunu Felemenk Hükümeti'ne tahriren tebliğ eder hükümet-i müşârun-ileyhâ dahi tebliğ-i vâkı'i hangi tarihte ahz ettiğini düvel-i sâireye bildirmekle beraber tebliğatın birer suret-i musaddakasını derhal anlara gönderir birinci muamele-i tasdikiyeye evrakının tevdi tarihinden itibaren üç sene murur etmedikçe fesh muamelesi icra olunamaz andan sonra fesh hususu bu babda vuku bulacak tebliğin Felemenk Hükümeti'ne vâsıl olduğu tarihten itibaren bir sene sonra yalnız tebliği ifa eden hükümet hakkında nâfiz olur.

Yirmi dokuzuncu madde: Birinci maddenin ikinci fıkrasında veyahut yirmi ikinci maddenin birini fıkrasında mezkur olan kuyûd-ı ihtirâziyenin birinden müstefid olmak arzu eden devlet işbu arzusunu tasdikname veyahut muvâfakatnamesine derc etmelidir eğer devlet-i müşârun-ileyhâ muahharan işbu kayd-ı ihtirâziyeden fâriğ olmak ister ise bu babdaki niyetini tahriren Felemenk Hükümeti'ne iş'âr eder. Ve bu takdirde yirmi altıncı maddenin üçüncü fıkrasıyla yirmi yedinci madde ahkâmı ceryan eyler bâlâda mezkûr kuyud-ı ihtirâziyeden bilahare istifâde etmek arzu eden devlet-i müte'âkide bu babdaki niyetini Felemenk Hükümeti'ne tahriren tebliğ eder ve işbu tebliğ hakkında yirmi sekizinci madde ahkâmı tatbik olunur.

Otuzuncu madde: Birinci muamele-i tasdikiyeye evrakının tevdiinden itibaren iki sene sonra beş devlet-i müte'âkide nizâmnameye veyahut mukâvele-i hâzıraya ilavât ve tadilat idhaline mahal olup olmadığını tetkik etmek üzere bir konferans ictimâ'ına teşebbüs olunmak maksadıyla Felemenk Hükümeti'ne müracaat edebilirler böyle bir talep vuku bulmadığı takdirde Felemenk Hükümeti birinci muamele-i tasdikiyeden itibaren beş sene murûrundan sonra maksad-ı meşruha binâen bir konferans davet edecektir.

Otuz birinci madde: Yirmi üç Temmuz 1912 tarihini hâvî olacak işbu mukavele kambiyo poliçesi ve emre muharrer senede müte'allik kavâ'id-i hukukiyenin tevhidî maksadıyla ictimâ' eden birinci veyahut ikinci beyne'l-milel konferansa murahhas göndermiş olan devletler murahhasları cânibinden 1913 senesi Temmuz'un otuz birine değin imza olunabilecektir tasdiken li'l-makâl murahhaslar işbu mukavele zîrine vaz'-i imzâ ve hatm etmişlerdir.

İşbu mukavele bin dokuz yüz on iki senesi Temmuz'unun yirmi üçünde bir nüshadan ibaret olarak Lahey'de tanzim olunup nüsha-i mezkure Felemenk Hükümeti'nin Hazine-i Evrak'ında vedia olarak kalacak ve aslına mutabık olduğu tasdik olunan bir

sureti konferansa murahhas göndermiş olan devletlerin her birine diplomasi tarikiyle teslim kılınacaktır.

Fi 2 Receb sene [1]331 fi 25 Mayıs sene [1]329

Şura-yı Devlet
Tanzimat Dairesi
Aded

Kambiyo Poliçesi ve emre muharrer senede dair nizamnâme-i müşterekdir.

Birinci Bâb

Kambiyo Poliçesine Dâir

Birinci Fası

Kambiyo Poliçesi'nin ihdâs ve şekli hakkında

Birinci madde: Kambiyo poliçesi evvelâ senedin tahriri için müsta'mel olan lisân ile mübeyyen ve metn-i senede münderic kambiyo poliçesi ünvanını, sâniyen bilâ-kayd ve şart bir meblağ-ı mübeyyen tediyesine dair tevkili sâlisen tediyeye mecbur olan kimsenin ismini (muhabat), râbi'an vadenin beyanını, hâmisen tediye vuku bulacağı mahallin irâesini, sâdisen meblağ-ı mezbur her kime veyahut kimin emrine tediye olunacak ise anın ismini, sâbi'an poliçenin ihdas olunduğu tarih ve mahallin irâesini, sâminen poliçeyi mevki'-i tedâvüle çıkaran şahsın imzasını ihtiva eder. (Keşideci)

İkinci madde: Fikarât-ı âtiyede mu'ayyen ahval müstesnâ olmak üzere madde-i sâbıkada beyan olunan şerâitden biri noksan olduğu takdirde sened-i mezkure poliçe nazarıyla bakılmaz vadesi irâe olunmayan kammiyo poliçesine görüldüğü anda tediyesi lazım gelen poliçe nazarıyla bakılır tasrihatı-ı mahsusa bulunmakdıkça muhabatın ismi yanında gösterilen mahal tediye mahalli ve aynı zamanda muhabatın mahall-i ikâmeti addolunur. Mahall-i ihdası irâe olunmayan kambiyo poliçesine keşidecinin ismi yanındaki mahalde ihdas olunmuş nazarıyla bakılır.

Üçüncü madde: Kambiyo poliçesi bi'z-zât keşidecinin emrine muharrer olabilir. Ve bi'z-zât keşidecinin üzerine keşide olunabilir ve bir şahs-ı sâlisin hesabına olarak keşide olunabilir.

Dördüncü madde: Bir kambiyo poliçesi gerek muhabatın ikametgâhında ve gerek mahall-i aharda olsun bir şahs-ı sâlisin ikametgâhında kabilü't-tediyedir. (İkâmetgâhlı poliçe)

Beşinci madde: Görüldüğü anda veyahut görüldükden bir müddet sonra tediyesi lazım gelen bir kambiyo poliçesinde keşideci poliçenin havi olduğu meblağ üzerine faiz işleyeceğini şart koşabilir.

Bunların gayri kambiyo poliçelerinde bu şart keen lem yekün addolunur. Faizin miktarı poliçede irâe olunmalıdır irâe olunmadığı halde faiz miktarı yüzde beşdir başka bir tarih gösterilmemiş ise faiz kambiyo poliçesi tarihinden itibaren ceryan eder.

Altıncı madde: Kambiyo poliçesinin havi olduğu meblağ hem hurûf ve hem erkam ile yazılmış ise ihtilaf vukuunda hurûf ile yazılmış olan meblağa itibar olunur hâvi olduğu meblağ gerek hurûf ve gerek erkam defe'ât ile yazılmış olan kambiyo poliçelerinde ihtilaf vukuunda en az miktarı nâtik olan meblağ muteberdir.

Yedinci madde: Eğer bir kambiyo poliçesi iltizâm-ı taahhüde ehil olmayan müte'addid eşhasın imzasını ihtivâ eder ise bundan dolayı vâzi'ü'l-imzâ bulunan diğer eşhasın taahhüdâtı sâkıt olmaz.

Sekizinci madde: Her kim ki vekaletini haiz olmadığı bir şahsın vekili olmak üzere bir kambiyo poliçesine vaz'-ı imza eder ise kendisi poliçeden dolayı bi'z-zât mesüldür vekaletinin daire şümulünü tecavüz eden vekil hakkında dahi hüküm böyledir.

Dokuzuncu madde: Kambiyo poliçesinin kabul ve tediyesi keşidecinin taht-ı zimânındadır. Keşidece zimân-ı kabulden berâetini şart koşabilir. Anun zimân-ı tediyeden berâetine dair ittihâz olunan şerâit keen lem yekündür.

İkinci Fasıl

Ciro Hakkında

Onuncu madde: Her kambiyo poliçesi suret-i mahsusada emre muharrer olmadığı halde bile ciro tarikiyle âharın uhdesine nakl olunabilir keşideci kambiyo poliçesine emre muharrer değildir kelimâtını veyahut buna muâdil bir tabir derc ettiği takdirde sened-i mezkur ancak bir havâle-i âdiye şekil ve hükmünde olarak âharın uhdesine nakl olunabilir kambiyo poliçesi anı kabul eden veyahut etmeyen muhataba ve keşideciye ve diğer küfelâdan birine ciro olunabilir ve işbu eşhas dahi anı yeniden ciro edebilir.

On birinci madde: Ciro ve bilâ-kayd ve şart icrâ olunmalıdır cironun ta'lik olunduğu her nev' şart keen lem yekün addolunur kısmen vuku bulan ciro bâtıldır poliçenin hâmiline ciro edilmesi dahi kezâlik bâtıldır.

On ikinci madde: Ciro ve kambiyo poliçesi üzerine veyahut ana merbût bir varaka (zeyl) üzerine tahrir ve ciranta tarafından imza olunmalıdır ciroda andan istifade edecek şahsın ismi zikr olunmamış veyahut ciranta imzasını kambiyo poliçesinin zahrına veyahut zeyline vaz' etmekle iktifa etmiş olduğu takdirde bile ciro sahihdir (açık ciro)

On üçüncü madde: Ciro kambiyo poliçesinden mütevellid kâffe-i hukuku âhara nakl eder ciro açık olduğu halinde hâmil evvelâ gerek kendi ismini ve gerek şahs-ı âharın ismini tahrir ederek açık bırakılan mahalli doldurabilir. Sâniyen ya açık olarak yeniden yahut şahs-ı âhar namına ciro edebilir sâlisen açık bırakılan mahalli doldurmaksızın ve ciro etmeksizin poliçeyi diğer bir şahsa teslim edebilir.

On dördüncü madde: Hilafına şart bulunmadıkça ciranta poliçenin kabul ve tediyesini zâmindir ciranta poliçenin yeniden ciro edilmesini men' edebilir bu takdirde işbu ciranta muahharan poliçe kendilerine ciro edilmiş olan eşhâsa karşı zimân ile mükellef değildir.

On beşinci madde: Bir kambiyo poliçesinin zi'l-yedi son ciroda açık mahal olsa bile bilâ-fâsıla ciroların te'âkübüyle hakkını isbât eder ise ana hâmil-i hakiki nazarıyla bakılır bir açık ciroyu diğer bir ciro takib ettiği takdirde işbu ciroyu imza eden kimesne poliçeyi açık ciro ile temellük etmiş addolunur çizilmiş olan cirolar gayr-i muteberdir.

Hangi bir hadiseden dolayı olur ise olsun kambiyo poliçesi bir kimesne yedinde nez' olunur ise poliçe hâmili fıkra-i sâbıkada muharrer olduğu vech ile hakkını isbât ettiği suretde anı sû-i niyyet ile temellük etmiş veyahut esnâ-yı temellükünde bir hatâ-yı fâhiş ikâ' etmiş olmadıkça poliçeyi terke mecbur olmaz.

On altıncı madde: Kambiyo poliçesinden dolayı aleyhlerinde ikâme-i da'vâ olunan eşhâs poliçenin nakli hileli bir ittifâk neticesinde icra edilmiş olmadıkça hâmile karşı

keşideci veyahut evvelki hâmillere ile ceryan eden münâsebât-ı şahsiyeye müstenid müdâfa'âtı dermiyân edemez.

On yedinci madde: *Ciro şerhi kambiyo poliçesinde gösterilen meblağın tahsili veya kabz için veyahut vekâlet kasdıyla icrâ edildiğini nâtik veyahut âdî bir vekâleti tazammun edecek diğer bir tabiri hâvî bulunduğu takdirde hâmil kambiyo poliçesinden mütevellid kâffe-i hukuku isti'mâl etmekle beraber poliçeyi vekâletden başka bir suretle ciro edemez bu takdirde poliçe mucebince medyûn olanlar hâmile karşı ciranta aleyhinde dermiyân olunabilecek müdâfa'âtdan mâ'adâsını dermiyân edemezler.*

On sekizinci madde: *Bir ciro ve şerhi bedeli teminâtdır veyahut bedeli rehindir tabirlerini veyahut rehin manasını tazammun eden tabirat sâireyi muhtevî olduğu takdirde hâmil-i poliçeden mütevellid kâffe-i hukukun isti'mâl edebilir fakat anın tarafından yapılan ciro ancak vekâleti nâtik bir ciro itibar olunur medyûn olanlar ciro hileli bir ittifâk neticesinde icra edilmiş olmadıkça ciranta ile vuku bulmuş olan münâsebât-ı şahsiyyelerine müstenid müdâfa'âtı hâmile karşı dermiyân edemezler.*

On dokuzuncu madde: *Vadenin inkızâsından sonra icra olunan ciro evvelce icra olunmuş olan ciro hükmündedir. Şu kadar ki adem-i tediye protestosundan veyahut mezkur protestonun tanzimi için muayyen olan müddetin güzzerânından sonra yapılan ciro bir havâle-i âdiye hükmünden başka bir şeyi ifade etmez.*

Üçüncü Fası

Kabul Hakkında

Yirminci madde: *Kambiyo poliçesi vadenin hululüne değin hâmil veyahut sadece bir zi'l-yedi tarafından muhatabının ikâmetgâhında anın kabulüne arz olunabilir.*

Yirmi birinci madde: *Her bir kambiyo poliçesinde keşideci bir müddet tayin ederek veyahut hiçbir müddet tayin etmeyerek kabule arz olunmasını şart koşabilirler ve poliçe âharın ikâmetgâhında lâzîmü't-tediye olmadığı veyahut görüldükden bir müddet sonra tediye olunmak üzere keşide edilmediği halde keşideci anın kabulü için ibrazını men' edebilir kezâlik keşideci poliçenin kabul için ibrazı bir müddet-i mu'ayyeneden evvel vuku bulmaması şartını vaz' edebilir.*

Poliçenin kabil-i kabul olmadığı keşideci tarafından beyan olunmuş olmadıkça her bir ciranta müddet-i tayin ederek veyahut bilâ-müddet poliçenin kabule arzı lüzumunu şart kılabilir.

Yirmi ikinci madde: *Görüldükten bir müddet sona tediyesi lazım gelen kambiyo poliçeleri tarihlerinden itibaren altı ay zarfında kabul için ibraz olunmalıdır keşideci bu son müddeti kasr veyahut andan daha uzun bir müddeti şart ittihâz edebilir bu müddetler cirantalar canibinden dahi kasr olunabilir.*

Yirmi üçüncü madde: *Hâmil kabul için ibraz olunan poliçeyi muhâtabın yedine teslimine mecbur değildir muhatab poliçenin birinci ibrazında ertesi günü ikinci defa olarak ibraz olunmasını talep edebilir. Alakadâr olanlar bu talep protestoda münderic olmadıkça talep-i mezkurun kabul olunmadığını iddia edemezler.*

Yirmi dördüncü madde: *Kabul kambiyo poliçesinin üzerine tahrir olunur. Kabul-i hususî kabul olunmuşdur kelimesiyle veyahut ana muâdil diğer bir kelime ile ifade ve muhatab tarafından imza kılınır muhatabın poliçenin iç yüzüne vaz' olunan imza-yı mücerredi kabul hükmündedir. Poliçenin görüldüğü andan itibaren bir müddet sonra tediyesi lazım geldiği takdirde veyahut bir şart-ı mahsus mucebince bir müddet-i muayyene zarfında kabule arz olunmak iktizâ ettiği halde kabul-i husûsî hangi gün*

vâki' olmuş ise o günün tarihiyle müverreh olması lazımdır meğer ki hâmil poliçeyi ibraz ettiği günde tarihinin vaz' olunmasını talep etmiş olsun tarih bulunmadığı takdirde hâmil-i cirantalar ile keşideciye karşı haiz olduğu hukuk mürâcaatını muhafaza için bu noksanı vakt-i mu'ayyeninde tanzim olunmuş bir protesto il eisbât eder.

Yirmi beşinci madde: Kabul bilâ-kayd ve şart vâki' olur lakin poliçede muharrer meblağın bir kısmına maksur olabilir. Kabul şerhinde kambiyo poliçesi münderecâtının başka suretle tadili kabulden imtinâ'a mu'âdildir şu kadar ki kabil-i kabulü dairesinde mesul olur.

Yirmi altıncı madde: Keşideci kambiyo poliçesi ikâmetgâhında tediye olunacak şahsı irâe etmeksizin poliçede muhatabın ikâmetgâhından başka bir mahall-i tediye gösterildiği halde kabul-i şerhine de tediye mecbur olan şahsı tayin olunur eğer tayin olunmaz ise poliçeyi kabul eden kimse mahall-i tediye anı bi'z-zât ifa etmeliği taahhüd etmiş addolunur.

Eğer poliçe muhatabın ikâmetgâhında tediye olunacak ise muhatab kabul-i şerhinde tediye icrası lazım gelen aynı mahalde bir adresi irâe edebilir.

Yirmi yedinci madde: Kambiyo poliçesini kabul ile muhatab anı vadesinden tediye etmeliği taahhüd etmiş olur poliçe tediye olunmadığı suretde hâmil olan şahs keşideci bile olsa kırk yedinci ve kırk sekizinci maddeler mucebince talep olunabilen şeylerin cümlesi için kabul eden şahıs aleyhinde kambiyo poliçesinden mütevellid olmak üzere doğrudan doğruya ikâme-i davaya hakkı vardır.

Yirmi sekizinci madde: Kambiyo poliçesi üzerine kabul ettiğini tahrir eden muhatab poliçeyi elinden çıkarmaksızın kabulünü çizer ise kabulden imtinâ' etmiş sayılır. Şu kadar ki muhatab poliçeyi kabul etmiş olduğunu hamile veyahut vâzi'ül-imza olanlardan birine tahriren bildirdikten sonra anı hazf eder ise kabulü dâiresinde mesüldür.

Dördüncü Fası

Aval Hakkında

Yirmi dokuzuncu madde: Kambiyo poliçesinin tediyesi aval tabir olunur kefaletle temin olunabilir bu teminat bir şahs-ı sâlis tarafından veyahut poliçeye vaz'-ı imzâ eden bir kimse canibinden bile ita olunur.

Otuzuncu madde: Aval kambiyo poliçesi veyahut ana ilsâk olunan zeyl üzerine tahrir (aval olmak üzere işbu mahalle şerh verildi) tabiriyle veyahut ana mu'âdil tabirat-ı sâire ile beyan ve aval veren şahıs tarafından imza olunur. Muhatab veyahut keşidecinin imzalarından mâ'adâ aval ita eden şahsın poliçenin iç yüzüne mevzu imza-yı mücerrediyile aval mün'akid ad olunur. Aval kimin hesabına olarak ita kılındığı aval şerhinde tasrih olunmalıdır tasrih edilmediği halde keşideci hesabına olarak ita kılınmış addolunur.

Otuz birinci madde: Aval ita eden kimesne kefil olduğu şahıs gibi mesüldür. Aval veren kimesnenin taahhüdü şekle aid tekâidsen mâ'adâ bir sebepten dolayı batıl ise bile yine taahhüdü muteberdir aval veren kimesne kambiyo poliçesini tediye ettiği suretde mekfülün lehe ve anın küfelâsına rucû' etmek hakkına mâlikdir.

Beşinci Fası

Vade Hakkında

Otuz ikinci madde: Bir kambiyo poliçesi bir yevm-i mu'ayyende veya tarihten bir müddet sonra veyahut görüldüğü anda veyahut görüldüğü andan bir müddet sonra

tediye olunmak üzere keşide olunur gerek diğer nev' vadelere ve gerek yekdiğerini takib eden vadelere mu'allak olan kambiyo poliçeleri keen lem yekündür.

Otuz üçüncü madde: Görüldüğü anda tediyesi lazım gelen kambiyo poliçesi hîn-i ibrazında tediye olunmak lazımdır görüldüğü andan bir müddet sonra tediye olunmak üzere keşide olunan poliçelerin kabule arzı için tayin olunan müddet-i kanuniye veyahut müddet-i meşruta zarfında tediye için ibraz olunmalıdır.

Otuz dördüncü madde: Görüldüğü andan bir müddet sonra tediyesi lazım gelen kambiyo poliçesinin vadesi ya kabul veya bir protesto tarihleriyle taayyün eder protesto olmadığı halde poliçeyi kabul eden kimesne hakkında gayr-i müverrah olan kabul-i kanun veyahut mukavele ile tayin olunan müddet ibrazın son günü icra olunmuş addolunur.

Otuz beşinci madde: Tarihten veyahut görüldüğü andan itibaren veyahut birkaç ay sonra tediye olunmak üzere keşide kılınan kambiyo poliçesinin vadesi tediye olunacağı ayın tarih-i mütekâbilinde hulûl eder tarih-i mütekâbil olmadığı halde poliçesinin vadesi o ayın son günü hulûl eyler bir kambiyo poliçesi bir veyahut birkaç ve nısf ay sonra tediye olunmak üzere keşide olunduğu halde evvel emirde tam olan aylar hesab olunur.

Eğer ayın ibtidası veya vasatı (Kanunusani veyahut Şubat ortası gibi) veyahut âharı poliçenin vadesi olmak üzere tayin olunmuş ise bu tabirattan maksad ayın birinci ve on beşinci ve son günleridir sekiz gün ve on beş gün tabirlerinden maksad bir veyahut iki hafta olmayıp belki hakiki olarak sekiz veyahut on beş gündür nısf ay tabiri onbeş gün müddete masrufdur.

Otuz altıncı madde: Kambiyo poliçesi takvimi mevki '-i tedâvüle çıkarıldığı mahallin takviminden farklı bir mahalde yevm-i mu'ayyende tediye olunmak lazım geldiği takdirde vade tarihi mahall-i tediye mer'î olan takvime tevfikân tayin olunmuş gibi nazar olunur takvimleri muhtelif olan iki mahal arasında keşide kılınan bir kambiyo poliçesi tarihinden bir müddet sonra lazımü't-tediye olduğu takdirde tedavüle vaz' olunduğu gün mahall-i tediye takvimin ana mütekâbil olan gününe tahvil olunarak poliçenin vadesi ana göre tayin olunur.

Kambiyo poliçelerinin ibrazı müddetleri fıkra-i sâbıkada mübeyyin kavâ'ide tevfikân hesab olunur kambiyo poliçesinin bir fıkrası veyahut senedin münderecât-ı âdiyesi buna muhâlif kavâ'id ittihâz etmek kasd olunduğunu iş'âr eder ise kavâ'id-ı sâlîfe kâbil-i tatbik olmaz.

Altıncı Fasl

Tediye Hakkında

Otuz yedinci madde: Hâmil kambiyo poliçesini gerek lazımü't-tediye olduğu gün ve gerek yevm-i mezkuru takib eden iki iş günü zarfında tediye için ibraz etmelidir poliçenin bir takas haneye ibrazı tediye için ibrazı hususuna mu'âdildir.

Otuz sekizinci madde: Muhatab kambiyo poliçesini tediye ettiği surette hâmil tarafından ibrâ şerhi yazılarak kendisine teslimini talep edebilir.

Otuz dokuzuncu madde: Bir kambiyo poliçesinin hâmil vadeden evvel vuku bulan tediye kabule mecbur edilemez vadenin hulûlünden evvel poliçeyi tediye eden muhatab bu tediye kendi tehlike ve zararına olarak icra eder poliçeyi tediye eden kimesne tarafından bir hile veyahut bir hatâ-yı fâhiş irtikâb edilmediği halde vadenin hulûlünde anı tediye eden kimesne suret-i sahîhada berî olur. O kimesne ciroların

intizam-ı tevâlîsini tetkik etmeğe mecbur olup fakat cirantaların imzalarını tahkike mecbur değildir.

Kırkinci madde: Bir kambiyo poliçesi mahall-i tediyede râyic olmayan müskukât ile lazımu't-tediye olduğu takdirde keşideci tediye irâe olunan akçe ile icrası lazım geleceğini şart etmedikçe meblağ-ı mezkur tediyesi talep olunabileceği gündeki kıymetine göre memleketde mütedâvil olan akçe ile ifa olunur (hakiki suretde meskukât-ı ecnebiye ile buna tediye şartı itlâk olunur) meskukât-ı ecnebiyenin kıymeti mahall-i tediyede cârî te'âmül ile tayin olunur.

Ma'a zalike keşideci tediye olunacak meblağın poliçede muayyen veyahut cirantalardan biri tarafından tayin olunacak bir râice tevfikân hesab olunması lüzumunu şart koşabilir bu takdirde meblağ-ı mezkur memleketde mütedâvil olan akçe ile tediye olunur eğer kambiyo poliçesinin meblağı anın ihdâs olduğu memleket ile tediye olunacağı memleketdeki kıymetleri farklı ve isimleri meskukât olmak üzere irâe kılınmış ise bundan mahall-i tediyede mütedâvil meskukat kasd edilmiş olduğu farz olunur.

Kırk birinci madde: Kambiyo poliçesi otuz yedinci maddede muharrer mehil zarfında tediye için ibraz olunmadığı suretde her medyûn poliçede muharrer meblağı masraf ve tehlike ve zararı hâmile âid olmak üzere salahiyetdâr olan devâir-i resmîyesine teslim etmek ihtiyarına mâlikdir.

Yedinci Fesul

Kambiyo Poliçesinin Adem-i Kabul ve Adem-i Tediyesi Hakkında Vuku Bulacak Müracaat

Kırk ikinci madde: Eğer kambiyo poliçesi tediye olunmamış ise vadenin hulûlünde ve evveyâ eğer poliçenin kabulünden istinkâf olduğu sâniyen poliçeyi kabul etmiş olsun veya etmemiş olsun muhatabın ilan-ı iflas ettiği ve bir ilam ile sâbit olmamış olsa bile tatil-i tediât eylediği veyahut emvâli hacz olunup tediye-i deyne kifâyet etmediği ve sâlisen kabil-i kabul olmayan bir poliçe keşidecisinin ilan-ı iflas takdirinde dahi vadenin hulûlünden evvel hâmil-i ciranta ile keşideci ve sair küfelâ aleyhinde hakk-ı müracaatını isti'mâl edebilir.

Kırk üçüncü madde: Kabulden veyahut tediye istinkâf adem-i kabul veya adem-i tediye protestosu tesmiye kılınan bir varaka-i resmîye ile isbat olunmalıdır. Adem-i tediye protestosu ya kambiyo poliçesinin tediye olunacağı gün veya yevm-i mezkuru takib eden iki iş günlerinden birinde icra olunmalıdır adem-i kabul protestosu poliçenin kabule arzı için mu'ayyen olan müddetler zarfında ifa olunmalıdır. Eğer yirmi üçüncü maddenin ikinci fıkrasında mübeyyin ahvalde poliçenin ilk ibrazı müddetin son günü zarfında vukua gelmiş ise protesto o günün ertesi günü dahi tanzim olunabilir adem-i kabul protestosu poliçenin tediye için ibrazından ve adem-i tediye protestosundan vâreste kılar.

Kırk ikinci maddenin ikinci fıkrasında beyan olunan havalde hâmil poliçeyi tediye için muhataba ibraz ve protestoyu tanzim ettirmeksizin hukuk-ı müraca'atını isti'mâl edemez.

Kırk ikinci maddenin üçüncü fıkrasında mastûr olan havâlde keşidecisinin ilan-ı iflasına dair olan ilamın ibrazı hâmilin hakk-ı mürâcaatını isti'mâlde salahiyet temin etmesi için kifâyet eder.

Kırk dördüncü madde: Hâmil protesto gününü veyahut poliçenin masrafsız iaedesini şartı mevcut olduğu halde birazı gününü takip eden dört iş günü zarfında adem-i kabul veyahut adem-i tediye kendi cirantasıyla keşideciye ihbar etmeğe mecburdur. Her ciranta evvelki ihbarnâmeleri irsal eden kimesnelerin isim ve mahall-i ikametlerini irâe ederek ahz ettiği cüz'î iki gün zarfında kendi cirantasına bildirecek ve keşideciye varıncaya kadar bu yolda muamele edilecektir. Anifen beyan olunan müddet haber-i mukaddemin ahzinden itibaren ceryan eder. Bir ciranta ikâmetgâhını göstermediği veyahut okunması mümkün olmayacak suretde tahrir ettiği takdirde ihbarnâmenin andan mukaddem gelen cirantaya isâli kifayet eder ihbar edecek kimesne anı her şekil ve suretde icra ve hattâ kambiyo poliçesini sadece iade etmek suretiyle bile ifa edebilir o kimesne cüz'î müddet-i kanuniyesi zarfında isâl ettiğini isbâta mecburdur eğer müddet-i mezkure zarfında ihbârı hâvî postaya bir mektub verilmiş ise müddet-i kanuniyeye ri'âyet olunmuş nazarıyla bakılır anifen beyân olunan müddet zarfında ihbarnâme göndermeyen kimesnenin hakkı sâkit olamaz icabı halinde o kimesne tekâsülden neşet eden zarardan dolayı mesûldür şu kadar ki zarar ve ziyân miktarı kambiyo poliçesinde muharrer meblağı tecâvüz edemez.

Kırk beşinci madde: Bir keşideci veyahut bir ciranta "masrafsız iade" ve protestosuz şartlarının veyahut bunlara mu'âdil şerâit-i sâirenin derciyle hâmil hakk-ı mürâca'atını isti'mâl için adem-i kabul veyahut adem-i tediye protestosu tanziminden vâreste kılabilir bu şart ne hâmilini kambiyo poliçesini müddet-i kanuniyesi zarfında ibrazdan ve ne de mukaddemki cirantaya ve keşideciye ihbarnâme irsâlinde vâreste kılmaz müddetlere ri'âyet olunmadığı iddi'âsını isbat etmek bu iddi'âyı hâmile karşı dermiyân eden kimesneye râci'dir keşideciden sâdir olan şart poliçeyi imza edenlerin cümlesi hakkında hükmünü icra eder eğer bu şartın vücuduyla beraber hâmil protesto tanzim eder ise bunun masarifi kendi uhdesinde kalır bu şart bir ciranta tarafından sâdir olmuş ise protesto tanzim olunmuş olduğu takdirde bunun masarifi poliçeyi imza edenlerin cümlesinden tahsil olunabilir.

Kırk altıncı madde: Bir kambiyo poliçesini keşide ve kabul ve ciro eden veyahut aval ita eyleyen kimesneler hâmile karşı yekdiğerine kefil bi'l-mâl suretiyle mesûldür. Poliçe hâmil taahhüdleri sırasını nazar-ı itibare almağa mecbur olmaksızın işbu eşhâsin cümlesi aleyhinde münferiden veyahut müctemi'an ikâme-i dava etmek hakkını hâizdir. Poliçeyi tediye etmiş olan her vâzi '-i imza dahi aynı hakka mâlikdir. Medyûnlardan biri aleyhinde dava ikâmesi evvel emirde takip olunan kimesneden sonra gelenlerden olsa bile diğerleri aleyhinde dava ikâmesine mâni' olmaz.

Kırk yedinci madde: Hâmil aleyhinde hakk-ı mürâca'atını isti'mâl ettiği kimesneden evvelâ kabul olunmamış veyahut tediye edilmemiş olan kambiyo poliçesinde muharrer meblağı faiz itası şart kılınmış ise faiziyle beraber saniyen vadenin hulûlünden itibaren yüzde beş hesabıyla işleyecek faizini sâlisen protesto masarifini ve hâmil tarafından evvelki cirantaya ve keşideciye gönderilen ihbarnâmeler masarifiyle saireyi ve râbi'an mukavele-i mahsusa olmadıkça kambiyo poliçesinde muharrer re'sü'l-mâlin yüzde bir südü mikdarını aslâ tecâvüz edememek üzere re'sü'l-mâl-i mezkur üzerinden yüzde bir südü mikdarı komisyon akçesi itasını talep edebilir eğer hakk-ı mürâca'at vadenin hulûlünden evvel isti'mâl olunması ise poliçede muharrer meblağdan bir iskonto tenzil olunur.

Bu iskonto hâmilin ihtiyarına mu'allük olarak ya resmî iskonto yani banka iskontosu mikdarına veyahut müracaat tarihinde hâmilin ikâmetgâhında mevcut olan iskonto piyasası mikdarına tevfikân hesab olunur.

Kırk sekizinci madde: Kambiyo poliçesini tediye eden kimesne kendisine karşı zâmin olanlardan evvelâ tediye ettiği meblağın tamamını, sâniyen tediye gününden itibaren yüzde beş hesabıyla meblağ-ı mezburun fâizlerini sâlisen ifa ettiği masarifi râbi'an kambiyo poliçesinin resü'l-mâli üzerinden kırk yedinci maddenin dördüncü fıkrasına tevfikân tayin olunan bir komisyon akçesini talep edebilir.

Kırk dokuzuncu madde: Aleyhinde hakk-ı rüçû' davası ikâme olunan veyahut rüçû'a maruz bulunan her medyûn bedelini tediye ederek protesto ve ibrâyı hâvî bir hesap varakasıyla beraber kambiyo poliçesinin kendisine teslim olunmasını talep edebilir kambiyo poliçesini tediye eden her ciranta kendi cirosunu ve kendinden sonra gelen cirantaların cirolarını çizdiler.

Ellinci madde: Poliçenin kısmen kabulünden sonra hakk-ı mürâca'atın isti'mâli takdirinde poliçe meblağının kabul olunmayan kısmını tediye eden kimesne işbu tediye poliçesi üzerine tahrir ve kendisine makbuzu havî sened ita olunmasını talep edebilir bundan mâ'adâ sonradan isti'mâl olunacak hakk-ı mürâca'atı temin için hâmil kambiyo poliçesinin aslına mutabık olduğu musaddak bir suretiyle protesoyu ana teslim etmeğe mecburdur.

Elli birinci madde: Müracaat için ikâme-i davaya hakkı olan her şahıs hilafında şart bulunmadıkça bir şahsın ikâmetgâhında tediyesi meşrut olmayarak küfelâsından biri üzerine keşide kılınmış ve görüldüğü anda tediyesi muktezî bulunmuş yeni bir kambiyo poliçesi (iade poliçesi) vasıtasıyla matlubunu istirdâd edebilir iade poliçesi kırk yedinci ve kırk sekizinci maddelerde mübeyyin mebâliğden mâ'adâ bir ücret-i dellâliye ve iade poliçesinin damga resmini ihtivâ eder eğer iade poliçesi hâmil tarafından keşide kılınmış ise meblağının mikdarı görüldüğü anda tediyesi lazım gelen ve evvelki poliçenin tediye olunacağı mahalden kefilin ikâmetgâhı bulunan mahal üzerine keşide kılınmış olan bir kambiyo poliçesinin fiyat-ı cariyesine tevfikân tayin olunur. Eğer iade poliçesi cirantalardan biri canibinden keşide kılınmış ise meblağının mikdarı görüldüğü anda tediyesi lazım gelen ve poliçeyi keşide eden şahsın mahall-i ikâmetinden kefilin ikâmetgâhı bulunan mahall üzerine keşide kılınmış olan bir poliçenin fiyat-ı câriyesine tevfikân tayin olunur.

Elli ikinci madde: Görüldüğü anda veyahut görüldüğü andan bir müddet sonra tediyesi lazım gelen bir kambiyo poliçesinin ibrazı ve adem-i kabul veya adem-i tediye protestosunun tanzimi ve masrafsız iade şartı mevcut olduğu takdirde poliçenin tediye olunmak üzere ibrazı için muayyen olan müddetler münkaziye olduktan sonra poliçeyi kabul eden kimesne müstesnâ olmak üzere poliçe hâmilinin cirantalar ile keşideciye ve diğer medyünlara karşı hâiz olduğu hukuku sâkit olur.

Keşideci tarafından şart edilen müddet zarfında poliçe kabule arz olunmadığı takdirde eğer bu şartın ibaresinden keşidecinin maksadı yalnız zımân kabulünden nefsinin tebrîe etmekden ibaret olduğu münfehîm olmaz ise gerek adem-i kabul ve gerek adem-i tediye dolaylı hâmilin hâiz olduğu hakk-ı mürâca'atı sâkit olur poliçenin kabule arzı için müddet-i tayini hususu bir ciroya münderic bulunur ise bu şarta yalnız ciranta olan şahıs istinâd edebilir.

Elli üçüncü madde: Muayyen olan müddetler zarfında kambiyo poliçesinin ibrazı yahut protestonun tanzimi def'-i gayr-i kabil (esbab-ı mücrebe)den dolayı mümkün olmadığı takdirde mezkur müddetler temdîd olunur poliçe hâmilî esbab-ı mücribeyi bilâ-tehir kendi cirantasına ihbar ve işbu ihbarını tarih ve imza vaz' ederek kambiyo poliçesine veyahut zeyline derc etmeğe mecburdur bundan fazlası için kırk dördüncü madde ahkâmı mer'îdir. Esbab-ı mücbirenin indifâ'ından sonra hâmil bilâ-tehir

poliçeyi kabule veyahut tediyeye arz ve icab eder ise protesto tanzim ettirmelidir eğer esbâb-ı mücbire hitam-ı vadeden itibaren otuz gün ziyade devam eder ise poliçenin ibrâzına ve protesto tanzimine hacet kalmaksızın hukuk-ı mürâca'atın isti'mâli mümkün olabilir görüldüğü anda veyahut görüldüğü andan bir müddet sonra tediyesi lazım gelen kambiyo poliçeleri hakkında mezkur otuz gün ibraz müddetinin inkızâsından evvel olsa bile hâmilin esbâb-ı mücribeyi kendi cirantasına ihbar ettiği tarihten itibaren ceryan eden hâmilin veyahut poliçeyi ibraz ve protestoyu tanzim etmek için memur ettiği adamın sırf şahıslarına mahsus havale esbab-ı mücbire nazarıyla bakılmaz.

Sekizinci Fasl

Tavassut Hakkında

Elli dördüncü madde: Keşideci veyahut bir ciranta hîn-i hâcetde kabul veyahut tediye için bir şahsı irâe edebilirler Kambiyo poliçesi ber-vech-i zîr tayin olunan şerâit tahtında olarak imza sâhiblerinden biri namına tavassut eden bir şahıs tarafından kabul ve tediye olunabilir. Bir şahs-ı sâlis ve hattâ muhatab ve poliçeyi kabul eden kimseden mâ'adâ zâten poliçe mucebince medyûn bulunan bir şahıs mutavassıt olabilir. Mutavassıt her kim için tavassut etmiş ise ana bilâ-tehir tavassutunu ihbâr etmeye mecburdur.

Birinci Mebhas

Bi't-tavassut Kabul Hakkında

Elli beşinci madde: Kabil-i kabul olan bir kambiyo poliçesi hâmilin vadeden evvel hakk-ı rücû'unu isti'male salahiyet kesb ettiği ahvâlin kâffesinde bi't-tavassut kabul vâki' olabilir bi't-tavassut kabul poliçeyi hîn-i hâcetde kabul veyahut tediye etmek üzere irâe olunmuş bir şahıs tarafından teklif olunmuş olsa bile hâmil bi't-tavassut kabulü red edebilir eğer kabulü tasvîb ederse vadeden evvel küfelâsı aleyhinde mürâca'at etmek hakkını kaybeder.

Elli altıncı madde: Bi't-tavassut kabul kambiyo poliçesi üzerine tahrir ve mütevassıt tarafından imza olunur bi't-tavassut kabul kimin hesabına vuku bulduğu irâe olunur irâe olunmadığı halde kabul keşideci için vuku bulmuş addolunur.

Elli yedinci madde: Bi't-tavassut kabul eden şahıs hâmile ve bi't-tavassut kabul kimin hesabına olarak vâki' olmuş ise andan sonra gelen cirantalara karşı hesabına tavassut vâki' olan kimesne derecesinde medyûndur bi't-tavassut vücudıyla beraber hesabına tevassut vâki' olan kimesne ile küfelâsı kırk yedinci maddede gösterilen meblağı tediye ederek hâmilden kambiyo poliçesinin ve icabında protestonun teslimini talep edebilir.

İkinci Mebhas

Bi't-Tavassut Tediye Hakkında

Elli sekizinci madde: Bi't-tavasut tediye gerek hulûl-i vadeden ve gerek hulûl-i vadeden evvel hâmilin hakk-ı rücû'unu isti'mâle salahiyet kesb ettiği ahvâlin kâffesinden vâki' olabilir bi't-tavassut tediye nihayetü'n-nihâye adem-i tediye protestosunun tanzimi için kabul olunan son günün ertesi günü icra olunmak lazım gelir.

Elli dokuzuncu madde: Eğer poliçe bi't-tavassut kabul olunmuş veyahut hîn-i hâcetde tediye için bazı eşhâsı irâe kılınmış ise hâmil mekân-ı tediye poliçeyi bu eşhâsın cümlesine ibraz etmeğe ve icab eder ise nihayetü'n-nihâye protesto tanzimi için kabul olunan son günün ertesi günü bir kıt'a adem-i tediye protestosu tanzim

ettirmeğe mecburdur. Müddet-i mezkure zarfında protesto tanzim ettirmedeği takdirde hîn-i hâcette tediye ile mükellef olan şahsı irâe eden veyahut poliçe kendi hesabına olarak kabul olunan kimesneler ile anlardan sonra gelen cirantalar medyûn addolunmaz

Altmışınıcı madde: Bi't-tavassut tediye her hangi şahıs için vâki' olmuş ise kırk yedinci maddenin dördüncü fıkrasında beyan olunan komisyon akçesi müstesnâ olmak üzere o şahsın tediye edeceği meblağı şâmil olmak lazımdır.

İşbu tediye kabul etmeyen hâmil beriyyü'z-zimme olmaları lazım gelen eşhâsa karşı hakk-ı mürâca'atını izâ'a eder.

Altmış birinci madde: Bi't-tavassut tediye hangi şahıs için vuku bulduğu gösterilerek kambiyo poliçesi üzerine muharrer beraber eşrahiyla isbat olunur tediye hangi kimesne için vuku bulduğu gösterilmediği halde ana keşideci için vuku bulmuş nazarıyla bakılır kambiyo poliçesi ve eğer protesto tanzim olunmuş ise protesto varakası bi't-tavassut tediye eden kimesneye teslim olunmak iktizâ eder.

Altmış İkinci madde: Bi't-tavassut tediye her kim için vâki' olmuş ise hâmilin o kimesneye ve küfelâsına karşı haiz olduğu hukuk bi't-tavassut tediye eden şahsa intikâl eder fakat poliçeyi yeniden ciro edemez bi't-tavassut tediye kendisi için vâki' olan vâzi'-i imzadan sonra gelen cirantalar beriyyü'z-zimme olurlar bi't-tavassut tediye için eşhas-ı müte'addide zuhurunda mutavassıtlardan hangisinin tediyesi daha ziyade berâeti müstelzim olur ise o kimesne tercih olunur eğer bu kâ'ideye ri'âyet olunmamış ise bu adem-i ri'âyetden malumatı olan mutavassıt beriyyü'z-zimme olmaları lazım gelen kimesneler aleyhindeki hakk-ı mürâca'atını gâib eder.

Dokuzuncu Fası

Poliçe Nüşhalarının Ta'addüdü ve Suretler Hakkında

Birinci Mebhas

Poliçe Nüşhalarının Ta'addüdüne Dâir

Altmış üçüncü madde: Kambiyo poliçesi yekdiğerinin aynı olmak üzere nüseh-i müte'addide olarak keşide olunabilir bu nüshaların numaraları mutlaka metinlerinde muharrer bulunmalıdır. Böyle olmadığı halde anlardan her birine ayrı bir kambiyo poliçesi nazarıyla bakılır bir nüsha olmak üzere keşide kılındığını nâtik olmayan bir poliçe hâmili masarifi kendine âit olmak üzere müte'addid nüsha itasını talep edebilir. Bu husus için hâmil poliçeyi bi'l-ittisâl kendisine ciro eden kimesneye mürâca'at eder ve o kimesne kendi cirantasına mürâca'at için hâmile irâe-i teshilat etmeğe mecburdur ve şu minval üzere keşideciye kadar bu vechle muamele olunur cirantalar yeni nüshalar üzerine kendi cirolarını tahrir mecburdurlar.

Altmış dördüncü madde: Nüşhalardan biri üzerine vuku bulan tediye diğer nüshaların hükmünü ibtal eyleyeceği şart kılınmamış olsa bile işbu tediye berâeti müstelzimidir şu kadar ki muhatab istirdâdını istihsâl edemediği kabul olunmuş her nüshadan dolayı medyûndur müte'addid nüshaları muhtelif eşhâs uhdesine nakl eden ciranta ile andan sonra gelen cirantalar imzâlarını ihtiva edip istirdâd olunamayan nüshalardan dolayı mesüldür.

Altmış beşinci madde: Nüseh-i müte'addideden birini kabul için irsal eden kimesne diğer nüshalarda mezkur nüsha kimin yedinde bulunur ise o kimsenin ismini irâe etmelidir. O kimesne dahi işbu nüshayı diğer nüshanın hâmil-i hakikisi her kim ise ana teslim etmeğe mecburdur eğer o kimesne bundan imtinâ' eder ise hâmil olan kabul için irsal olunan nüshanın tarafından vâki' olan talep üzerine kendisine teslim

olunmadığını ve sâniyen diğer nüsha üzerine kabul veyahut tediyeye destres olunmadığını bir protesto ile isbat etmedikçe hakk-ı rucû'unu isti'mâl edemez.

İkinci Mebhas

Sûretlere Dâir

Altmış altıncı madde: Kambiyo poliçesi hâmilinin poliçenin suretlerini çıkarmağa salahiyeti vardır cirolar muhteviyât-ı sairesiyle beraber aslı suret tamamıyla temsil etmeli ve suretin nerede hitam bulduğunu göstermelidir iş bu suret asıl tarzında ve aynı ahkamı müfid olmak üzere ciro edenler ve üzerine avalı tahrir olunur.

Altmış yedinci madde: Suret-i sened aslının zi'l-yedi kim olduğun mübeyyin olmak iktizâ eder o kimesne o aslı suretin hakikisine teslim etmeğe mecburdur eğer zi'l-yed andan imtinâ' eder ise tarafından vuku bulan taleb üzerine asılın kendisine teslim olunduğunu hâmil bir protesto ile isbât etmedikçe sureti ciro eden eşhâs aleyhinde hakk-ı rucû'unu isti'mâl edemez.

Onuncu Fasıf

Sahtekârlık ve Tahrifât Hakkında

Altmış sekizinci madde:

Bir imzanın ve hatta keşideci veyahut poliçeyi kabul eden kimesnenin imzasının tahrifi ya sahte olarak vaz'ı hiçbir vechle diğer imzaların sıhhatine hâlel îrâs etmez.

Altmış dokuzuncu madde: Bir kambiyo poliçesinin metninin tahrifi takdirinde o tahrifden sonra vaz' olunan imza sâhibleri metn-i muhref mucebince ve evvelki imza sahibleri metn-i aslî ahkâmınca mesûldür.

On Birinci Fasıf

Murûr-ı Zaman Hakkında

Yetmişinci madde:

Kambiyo poliçesinden münbe'is olmak üzere poliçeyi kabul eden kimesne aleyhinde ikâme olunacak bi'l-cümle de'âvî vadenin hulûlü tarihinden itibaren üç sene murûruyla sâkit olur hâmilin cirantalar ile keşideci aleyhinde ikâme edeceği davalar vaktinde tanzim olunmuş protesto tarihinden veyahut masrafsız iade şartı mevcut olduğu takdirde inkızâ-yı vade tarihinden itibaren bir sene murûruyla sâkit olur cirantaların yekdiğeri ve keşideci aleyhinde ikâme edecekleri davalar cirantanın poliçeyi tediye ettiği veyahut kendi aleyhinde dava ikâme olunduğu tarihten itibaren altı ay murûruyla sâkit olur.

Yetmiş birinci madde: Murûr-ı zamanın inkitâ'ı kat'î müstelzim olan muamele kimin aleyhinde icra edilmiş ise yalnız anın hakkında bir hüküm ifade eder.

On ikinci Fasıf

Ahkâm-ı Umumiye Beyânında

Yetmiş ikinci madde: Vadesi eyyâm-ı tatiliye-i resmîyeden birine müsadif olan kambiyo poliçesinin tediyesi ancak anı takib eden ilk iş günü zarfında talep olunabilir kambiyo poliçesine müte'allik sair her nev' muamelat ve bi'l-hassa poliçenin kabule arzı ve protesto anzimi ancak bir iş günü zarfında icrâ olunabilir. Muamelât-ı mezkureden biri son günü eyyâm-ı tatiliye-i resmîyeden birine müsadif olan bir müddet içinde ifa olunmak iktizâ ettiği takdirde müddet-i mezkure yevm-i mezkurun inkızâsını takib eden birinci iş gününe kadar t emdîd olunur arada geçen eyyâm-ı tatiliye-i resmîye müddet-i hesabına dâhil olur.

Yetmiş üçüncü madde: Kanunî veyahut muktezâ-yı mukavele olan müddetler anların mebdei olan günleri şâmil olmaz gerek kanunî ve gerek hükmi yevm-i müsâade kabul olunmaz.

On Üçüncü Fası

İhtilaf-ı Kavânîn Hakkında

Yetmiş Dördüncü madde: Kambiyo poliçesiyle taahhüdâta girişmek için bir şahsın ehliyeti kendisinin tâbi' bulunduğu devletin kanunuyla tayin olunur eğer kanun-ı mezkur bu babda diğer bir devletin kanunu salahiyetdâr olduğun müeyyin bulunur ise o kanun tatbik olunur fikra-i sâbıkada beyan olunan kanuna nazaran hâiz-i ehemmiyet olmayan bir şahsı şu haliyle beraber kanuna tefîkan ehliyet-i lâzimeyi haiz addolunması iktizâ eden bir devletin memâliki dahilinde taahhüdâta girişmiş ise suret-i sahihada mesul olur.

Yetmiş beşinci madde: Kambiyo poliçesi hususunda akd olunan bir taahhüdün şekli taahhüd-i mezkur hangi devlet memâlikinde akd olunmuş ise o devletin kavânîniyle tayin olunur.

Yetmiş altıncı madde: Kambiyo poliçesi hususunda isti'mâl ve muhafaza-i hukuk zımnında lazım gelen protestonun şekil ve müddetleri ve kezalik muamelât-ı sâire-i lazimenin şekli hangi devlet memâlikinde protesto tanzim olunacak veyahut muamele-i vâkı'a icra kılınacak ise o devletin kanunuyla ta'ayyün eder.

İkinci Bâb

Emre Muharrer Senede Dair

Yetmiş yedinci madde: Emre muharrer sened evvelâ derun-ı metinde münderic ve senedin tahriri için müsta'mel olan lisan ile mübeyyin olmak üzere unvan-ı senedi sâniyen bilâ-kayd ve şart bir meblağ-ı muayyen ifası vadini sâlisen vadenin irâesini râbi'an tediye icra olunacağı mahallin beyanını hâmisen tediye kime veyahut kimin emrine icra olunacak ise anın ismini sâdisen senedin tanzim olunduğu tarih ve mahallin irâesini ve sâbi'an senedi mevki'-i tedâvüle vaz' eden kimesnenin imzasını ihtivâ eder.

Yetmiş sekizinci madde: Fıkarât-ı âtiyede tayin olunan haval müstesnâ olmak üzere madde-i sâbıkada beyan olunan şerâitden birini havî olmayan senede emre muharrer sened nazarıyla bakılmaz vadesi irâe olunmayan emre muharrer senede görüldüğü anda tediyesi lazım gelen bir sened nazarıyla bakılır mahall-i tediyesi suret-i mahsusada irâe olunmadığı takdirde senedin mahall-i ihdâsına mahall-i tediye ve aynı zamanda vâzi'-i imzanın mahall-i ikamet nazarıyla bakılır mahall-i ihdası irâe olunmayan emre muharrer senede muhdesenin ismi yanında muharrer olan mahalde tanzim olunmuşu nazarıyla bakılır.

Yetmiş dokuzuncu madde: Emre muharrer senedin mahiyetine münâfi olmayarak kambiyo poliçesine aid ve ciro (madde 10-19) ve aval (madde 29-31) ve vade (madde 32-36) ve tediye (madde 37-41) ve adem-i tediye takdirinde müracaat (madde 42-49 ve 51-53) ve bi't-tavassut tediye (madde 54-58-62) ve suret (madde 66-67) ve sahtekarlık ve tahrifat (madde 68-69) ve murur-ı zaman (madde 70-71) ve eyyâm-ı tatiliye-i resmiye ve müddetlerin hesabı ve eyyâm-ı müsaadenin men'i (madde 72-73) ve ihtilaf-ı kavânîn (madde 74-76) hususlarına müte'allik ahkam emre muharrer sened hakkında dahi tatbik olunur.

Kezalik şahs-ı âharın ikametgâhında (madde 4, 6) ve faiz mukavelesine (madde 5) ve tediye olunacak meblağa dair muhtelif beyanâta (madde 6) ve gayr-i ehil bir şahsın

vaz'-i imzâ etmesinin netâyice (madde 7) vekaleti haiz olmayan veyahut vekaleti derecesini tecavüz eden bir şahsın vaz'-ı imza etmesinin netâyicine (madde 8) müte'allik ahkam emre muharrer sened hakkında dahi mer'îdir.

Sekseninci madde: Bir emre muharrer senedi ihdas eden kimesne bir kambiyo poliçesini kabul eden kimesne gibi medyûndur görüldüğü andan bir müddet sonra tediyesi lazım gelen emre muharrer senedler ve muhdes tarafından görülmüşdür ibaresi tahrir olunmak üzere yirmi ikinci maddede mu'ayyen olan saatler zarfında ibraz olunmalıdır senedin görüldüğü andan itibaren ceryan edecek müddet sened üzerine muhdesin görülmüşdür cümlesini tahrir ve imza ettiği tarihten bed' eder muhdesin senedi tarih ile müverrah olarak görülmüşdür. Cümlesini tahrirden imtinâ' bir kıt'a protesto ile isbat olunur (Madde 24) ve bir protesto tarihi senedin görüldüğü andan itibaren ceryan edecek müddete mebde'-i itti haz olunur.

Fi 2 Receb sene [1]331 ve fi 25 Mayıs sene [1]329 (7 Haziran 1913)

Aslına mutabıkdır

Şura-yı Devlet

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Doğum tarihi 24.01.1965

Doğum Yeri İstanbul

Eğitim

Lisans 1982-1986 Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F.,
Ekonomi Bölümü

Y.Lisans 1988-1991 İstanbul Üniversitesi, S.B.E.,
Parave Banka

Doktora 2011-2016 İstanbul Üniversitesi, S.B.E.,
İktisat A.B.D.

İş Deneyimi

Töbank 1988-1989 Genel Müdürlük, Uzman Yard.

Yapı ve Kredi 1990-2007 Müfettiş, Birim Yönetmeni,
Bankası Şube Müdürü

Yapı Kredi Finansal 2008-2009 Kredi Tahsis Bölüm Başkanı
Kiralama A.O.

Haliç Üniversitesi 2011-2016 Öğretim Görevlisi
Meslek Yüksekokulu

Haliç Üniversitesi 2015-2016 Müdür Yrd, Finans-Bankacılık
Meslek Yüksekokulu ve Sigortacılık Bölüm Başkanı